

کا چوو، ما دانی!

کۆمهله وتاری میژوویی، کۆمه لایه تی، فەرهنگی و ئه ده بی

کوردی - فارسی

ئه نوه ر سو ئتانی

به رگی دووهم

چاپی رۆشنگه ری

هه و النامه ي كيتيب

ناوى كتيب: كا چوو، ما دانى! بهرگى دووهم

نوسهر: ئهنوهر سولتانى

ديزايىنى كتيب: مهسعوود رهواندووست

ديزايىنى بهرگ: چيمهن ئيلخانى زاده

دهزگاي چاپ: روشنگهري، ئالمانيا

چاپى يه كه م، ۲۰۲۲

پیرست

- ۵ ..... فەرھەنگی / ئەدەبی
- ۷ ..... بەلگە یەك بە زمانی میدی
- ۱۳ ..... یاداشتیک لەسەر شیوہ زمانیکی کوردی، لقی [شادی] کرمانجی
- ۴۳ ..... گۆرانیه کی فۆلکلۆریی کوردی باشووریی له کرمانشان یا قەتاری کوردی کرمانشان
- ۵۵ ..... چیروکە کوردیەکانی ناو کۆللیکیسیونی خۆم
- ۵۷ ..... "جەیمز جۆیس" ی شاعیر
- ۶۳ ..... مەتەلی ھەموو مەتەلان
- ۶۹ ..... ھەمەرەنگ
- ۷۱ ..... وردە فەرمايشت - یادداشتی ھەفتانە
- ۲۵۵ ..... یادداشت
- ۳۶۹ ..... توندوتیژی و دەستدریژی له باشوری کوردستان
- ۴۳۹ ..... بابەت بە زمانی فارسی
- ۴۴۱ ..... تاریخی / سیاسی
- ۴۴۳ ..... سەرەتا
- ۴۴۵ ..... سە مەھمانی در ھتل اوین!
- ۴۵۳ ..... رویدادھای آذربایجان، جمھوری اسلامی و کردھا

- جمهوری اسلامی تنها از راه مبارزه مشترك خلقهای ایران سرنگون می شود! ۴۵۷
- آیت الله مردوخ کردستانی، روحانیت سنت و جماعت و مشروطیت ۴۶۵
- فرهنگی / ادبی ۴۹۱
- يك قطعه شعر فارسی زنده یاد ابوالحسن سیف القضاة قاضی ۴۹۳
- وحدت قومی و تنوع قومی در اشعار سیف القضاة ۴۹۹
- همکاری زنده یاد میرزا ابوالحسن سیف القضاة قاضی با شهید شیخ محمد خیابانی ۵۰۵
- جمیل صدقی زهاوی، صادق هدایت، علی مقدم، و زمزمه عقلهای سلیم و ناسلیم ۵۱۳
- جان شیفته ۵۲۱
- تقریظی بر ترجمه کردی چند غزل حافظ از سوی مرحوم امین موتابیچی ۵۴۵
- پیش سخن "شبان کرد" اثر عرب شامیلوف، ترجمه کامران امین آوه ۵۴۷
- بهره‌می چاپکراوی نووسهر ۵۵۳

هه و النامهه كئيب

فه رهنگه / نه ده به

هه و النامهى كتيب

بەلگە يەك بە زمانى مېدى

دوكتور د. ن مەكەنزى^۱

من بە ھەلگەوت تووشى ئەم وتارە كورتەى دوكتور مەكەنزى ھاتم كە لە ژمارە ۲۲ ى سالى ۱۹۵۹ ى گۇفارى "قوتابخانەى توپتېنەو پۇژھەلاتى و ئەفرىقىيە كان" ى لەندەندا بلاو بۆتەو. پروفېسور مەكەنزى، كە لە نيو كورد دا وەك يەك لە ناحەزانى تىئورىيە كېبونى زمانى كوردى و مادى ناسراو، لېرەدا ھەولدەدات پردىك لە نيوان ئەو دوو زمانەدا ھەلبەستىت و بلى ئەو زمانەى وا "شانىدزە" ى گورجى بە "مەرەكە" (مېدى) ناوى بردوو، كوردىيە كى بى خەوشە. ئەو ھەلوپستەى مەكەنزى راستىيەك دەرەخات و ئەويش ئەوئەيە كە توپتېنەرانى پۇژئاوايى بۇ پەسند يا رەد كەردنەوئەى بۇچوونىك، بە شوپن بەلگە و دەستاويژدا دەگەپن. ئەوئەى كورد بە درىژايى ساليان گوتوويەتى زمانى كوردى پاشماوئەى زمانى مېدىيە كانە، بە ھۆى نەبوونى بەلگەوئە ھېچ لايەنىك جگە لە كورد خۆى، پەسندى نە كەردوو؛ بەلام ئىستا بە پىچەوانە، ھەر ئەوئەندەى بەلگەيە كى بچووك دەست كەوتوو، كەسىكى وەك مەكەنزى نەك ھەر وەر لاگرتوو، بەلكوو بۇ سەلماندىنى بە خەلكى دىكەش بەلگەى ھىناوئەتەو!

***

سەبارەت بەم وتارە كورتە دەبى بگوترى ئامازە كەردنە بە بۇچوونى "شانىدزە" ى گورجى، ھاورپى لە گەل راست كەردنەوئەيە كى كارەكەى ئەو. وتارى شانىدزە سەبارەت بە دەستنووسىكى كۆنى ئەرمەنى سەدەى پازدەھەم نووسراو كە دەبى ئەويش لەبەر نوسخەيە كى كۆنتر كۆپى كرايىت. نوسخە ئەرمەنىيە كە باسى چەندىن چەشە ئەلف و بىيى زمانانى جياواز وەك يۇنانى، سريانى، عەرەبى و.... ھتدى كەردوو و دۇعايە كىشى تىدا نووسراوئەو كە بە زمانى فارسى، عەرەبى، توركى و مېدى نووسراو. مەكەنزى دەلى ئەو دەقە مېدى يان "مەرەكە" يە، لە

¹ D. N. MacKenzie, "The language of the Medians", B. S. O. A. S., Vol. XIX, 1959, PP. 354-5

د. ن. مەكەنزى، "زمانى مېدى"، گۇفارى قوتابخانەى توپتېنەو پۇژھەلاتى و ئەفرىقىيە كان، ژمارە ۱۹ ى سالى ۱۹۵۹ لاپەرە ۳۵۴ تا ۵.

پاستیدا کوردییه و به هندیك ئالوگۆر و ساغکردنهوه، بۆچوونه که ی خۆی به تهواوه تی دهسهلمینی.

به پێژ دوکتۆر کوردستان موکریانی له سه ره تای 'فه ره هنگی کوردستان'ی نهر گیوی موکریانی دا ئاماژه به هه مان دهستنووسی ئهرمه نی ده کات به لام وا ده رده که ویت که بابه ته که ی له سه رچاوه یه کی دیکه وه ک پووسی وه رگرتییت له بهر ئه وه ی وشه ی ماد=مه ره که ی مه که نزی، ئه و وه ک ماد=ماری نووسیوه و سالی ۱۴۱۴ شی بۆ نووسرانی دهستنووسه که ده ست نیشان کردووه که وردتره له و ئاماژه گشتیه ی وا مه که نزی به سه ده و ساله کانی کردووه.

هیوايه سالانی دواتر، له بواری په یوه ندی زمانی کوردی و مادیدا سه رچاوه ی باوه پینکراوی دیکه ش بکه ویتته به رده ست و ئیتر کورد به به لگه نامه ی ده سترکد و ته زویری وه ک شیعی "هورموزگان پمان..." دل خۆش نه کات و نه وه کانی داها توومان ئه گه ر ویستیان وه ک مامۆستای نهر ته و فیک وه ه بی بچنه شه ره جه نگی مه که نزیه کانی دوا پۆژ، چه کی زانستیانه ی به هیتتر له "دوو ته قه للا ی به سوود" یان به ده سه ته وه بیت. ئه وه ده قی وتاره که ی پرۆفیسۆر مه که نزی: به هاری سالی ۲۰۰۱

***

پرۆفیسۆر "ها. و. به یلی" له وتاری "قه وقازستان"ی خۆیدا،^۲ سه رنجی [خوینه رانی] به ره و وتاریکی گرنگی "ئا. شانیدزه" پراکیشاوه که له ژیر ناوی "ئه لف و بیی تازه دۆزراوه ی ئه لبانییه قه وقازییه کان و گرنگایه تییه که ی بۆ زانست"، له گۆفاریکدا چاپ بووه که به داخه وه نوسخه ی لیره ده ست ناکه ویت.^۴

دۆزراوه ی ئه لف و بیی و ونبووه کان، له لایه ن 'ئای ئه بوولادزه' وه^۵ له ناو ده ستنووسیکی ئهرمه نی سه ده ی پازده هه مدا بووه، که حه وت ئه لف و بیی جۆراو جۆری تیدا کۆکراوه ته وه، یۆنانی، سریانی، لاتینی، گورجی، قبطی، عه ره بی و ئالبانیی.

² Professor H W Baily, "Caucasica"؛ J. R. A. S., 4th Issue, 1943

گۆفاری ئه نجومه نی پادشاهی ئاسیایی، ژماره ۴، له نده ن ۱۹۴۳

³ A Shanidze, "The newly-discovered alphabet of the Caucasian Albanians and its significance for science".

⁴ Izvesttija Instituta Jazika Istorii I Material'noj Kult'ury imm. Akad. Marra Gruzinskogo Filiala Akademii Nauk SSSR (Tiflis), IV, 1938.

من گه لیک سپاسی پرۆفیسۆر به یلی ده که م بۆ ئه وه ی نوسخه که ی خۆی به ئه مانه ت پیدام.

⁵ I Abuladze

"له هه مان دهستنووسى ئهرمه نيدا دؤعا و پارانه وهى "خوداى پيرؤز! ئهى پيرؤزى به هيتز! ئهى پيرؤزى نهر كه بؤ ئيمه چووئته سهر خاچ! به زه بيت به سهر زهويدا بيت!" به خهت و زمانى جياجيا پارئزراوه و ده گوتريت دهقى يه كيكيان به زمانى ميدي (مه ره كه) بيت...؛ دهقه كانيتير به يونانى⁶، سريانى، فارسى، عه ره بى و توركى نووسراون."

ههر به پروانينكى سهره تايى چاوه پروان ده كريت "زمانى ميدي" واتاى زمانى كوردان بداته وه كه تاچه نه ته وه يه كى بهرچاوى ناوچه كه يه وا ناوى [له دهستنووسه كه دا] ئاماژه ي پينه كراوه. ههروه ها قسه ي شانيدزه دلنيامان ده كات كه بيگومان ده قىكى كوردديمان له به ده ستدايه. شانيدزه سه لماندووويه تى كه دهستنووسه كه له نيوه ي يه كه مى سه ده ي 15 و واهه يه له نيوان سالانى 1439 تا 1446 له بهر نوسخه يه كى گه ليك كؤنتر هه لگيراييت كه [ئهو نوسخه كؤنتره] خؤى له فيئؤدؤزياى كريمه (قرم) هوه راگوئزراوه ته ئهرمه نستان.

به هؤى ئهو راستيه وه كه كؤنترين شوئنه وارى ئه ده بى كوردى كه تا ئيستا له بهرده ستدا بيت، ديوانى مه لاي جزيريه⁷ كه واهه يه شاعيره كه ي له ده وروبه رى سالى 1480 ي زايئيدا⁸ كؤچى دوايى كرد بيت، ئهو چهند وشه يه [ى شانيدزه] له و لايه نه وه بايه خداره كه دوور نيه كؤنترين [دهقى] تومار كراوى كوردديمان بؤ ديارى بكات.

واهه يه كاريكى سهرنجراكيش بيت كه ليره دا هه نديك چه شنايه تى ديكه [ى دهقه كه] بؤ به راورد كاري بخريته بهرچاو. ئه وانه له بهر ته ته له ي نايابى ئهو دهقانه نووسراونه ته وه كه له وتاره كه ي شانيدزه دا راگوئزراون و هه نديك ليكدانه وش كه له گه ل دهقه كان خراوه، به شوين ئه وانه ي شانيدزه دا هاتوون. له وئوه ده رده كه وئيت كه وه رگيرپاوه بنه رپه تيه كه، ههروه ها له بهر نووسينه وه كه ش بؤ ناو پيتى ئهرمه نى به سهر كه وتووويه كى رپژه بى به رپوه چوووه.

فارسى

پئاكئى خودا، پئاكئى ته وا
نا، پاكئى بيمه رگ، ئه قهر
خاچ شيدى به هرى ما. ره ح
مه ت كن ئه قهر ما.

* پاكى خدا، پاكي توانا، پاكي بيمرگ، اور خاچ شدى بهر ما، رحمت كن [اور ما.

⁶ وتاره ئينگليزيه كه ي مه كه نزي دهقى يونانى دؤعاكه ي تيدا چاپ نه كراوه به لام دواى دهقه كورديه كه رسته يه كى به يونانى هيناوه ته وه.

⁷ Ed. Martin Hartman, Der Kurdische Divan des Schech Ahmad, Berlin, 1904

⁸ بروانه علائدين سه ججادي، "ميژووى ئه ده بى كوردى"، به غدا، 1952، لاپه ره 155 تا 161

عەرەبی

قەدوس اللە، قەدووس

ئەلقادر، قەدووس مەیدوخ

ئەلمەوت، ئەلەدی عەن سەلیپ، رە

حەمنا

*قەدوس اللە، قەدوس القادر، قەدوس ما-یخزوه <یاخذہ> الموت، الذی انصلب ارحمنا

تورکی

ئەری تنقری، ئەری گوچ

لو، ئەری ئەجەل سیز، ئیساکی

خاچە چختینک، رەحمەت

قەلگیل بیزە

*ئەری تەقری، ئەری گوچلو، ئەری ئەجەل سیز، سیزە کی خاچە چختین، رەحمەت
قەلگیل بیزە.

میدی

پاکیژ خودی، پاکیژ زەهم

پاکیژ وی مەرك، کوی هات

ی خاچی، ئەشکرە، رەحمەت

ی مە

پروفیسۆر هینینگ لەم دوایانەدا کەلکی لە خودی ئەم دەقە وەرگرتوو^۹ و بەم شیوەیە وەسفی کردوو:

"دیالیکتیکی باکووری ئێرانە، بەلام لە کۆندا پیشکەوتی زۆری نەبوو."

بینگومان بینگومان ئەو "ئەشکرە" یە هینینگ بە واتای "بۆ ئیمە" (> ئەژ-کەرد--، بەراوردی بکە لە گەل فارسی نوێ [وشە] پارشی "ئەچ ئید کرد" بە واتای 'لەبەر ئەو ھۆیە'، شیوازیك که ئیستا لە کوردستانی باکووریدا شوینی خۆی داوہ بە ژبۆمە، یان بونامە. بەلام وشە هات

^۹ Professor Henning, "Handbuch der Orientalistik, Abt. I: Der Nahe und der Mittlere Osten, IV. Bd: Iranistika, 1. Abchnitt: Linguistic", Leiden-Cologne, 1958, 78.

واتا كرده وه يه كى ساكارتر له "هه لواسران"ى نهوى هه يه ("هه خت"ى كوئتر، به راوردى بكه له گه ل "ناهىخت"ى فارسىي نوئ و ... هتد).

به راورد كردنى عيباره تى "لئنجيلى" [جؤن"، ژماره ۱۹ به شى ۲۰

(۱) نهوژى... له كئوكى ئيسا هاتنه خاچكرن

(۲) نهو ژيه يسووس لى هاته خاچكرن^{۱۰}

كه يونانييه كه ي برىتييه له م رسته يه: "نهو شوپته ي ... كه عيساى لى له خاچ درا" له گه ل مه جهوولى دريژ له كوردىي ئاسايى باكووردا- به واتاى "هاته له خاچدان"، نهوه پيشانده دات كه ليره دا ههروه ها فه رمانى "هاتن" مان هه يه (> ئا- گه ته-). پاكر، پاقر به واتاى خاوين و بى خهوش و "زه خم" به واتاى "به هيز"، وشه گه ليكى ئاسايى كوردى باكوورن. بهو پيه بؤمان دهرده كه ويئت كه دهقه كه ده بى به شيوه ي خواره وه بخويترىته وه:

* پاكر خودى، پاكر زه هم، پاكر وي م هرگ، كى هاته خاچى، ئيز كه ره مه، ره حمه تى مه.

واهه يه عيباره تى "نهوى له خاچ درا به م شيوه نوپه ته رجه مه بكرىته وه: "كويه هاتى (ه) سه لىب كرنى"، كه تيدا ئاوه لئاوى ئيشاره ي "يه" ئه ركى ئاوه لئاوى ريژه يى به ريژه ده بات. (ko ye) واهه يه وشه ي كوى (koy) ي ناو دهقه كه توخمي ريژه يى /ى / [واته y -] هاوپرى له گه ل له فزى تابعى كوى (ko) تيدا بيت (كه ئه ميان له فارسى نويدا برىتييه له "كوه" (kw)).

11

^{۱۰} وه رگيراو له ته رجه مه ي كوردىي ئىنجيل به خه تى ئه رمه نى (۱) BFBS [لوايزانم راديوى هيزه كانى برىتانيا بيت. وه رگيرى، قسطنطينه، ۱۸۵۷ (وه رگيرانى ستپان، ئه رمه نيه كى خه لكى هاينه Haineه)، (۲) ABS]، قسطنطينه، ۱۹۱۱ (وه رگيرانى مه سرا ئه مير خانيان Der Ghazarian and Abalahadian ؛ Messra Amirkhanian)،

¹¹ ئه م وتاره كوردىيه، پيشتر له ژماره ۱۸۲ ي گوڤارى سروه چاپى ورمى، لاپه ره ۸۵ تا ۸۷ دا بلاو كراوه ته وه. به لام له ويذا هه نديك هه لى تايب و خاله ندىي تيكه وتوووه. سپاسى خاتوو ديميتريا و كاك سه لاح محه مه ديان ده كه م بؤ ته رجه مه ي دهقه يونانى و ئالمانيه كه ي ناو وتاره كه؛ وه رگيرى.

هه و النامهه كئيب

یاداشتیک لهسه ر شیوه زمانیکی کوردی، لقی [شادی] کرمانجی

نووسینی [میچهر] ئی. بی. سۆن

سه ره تای وه ر گیز

"تهنگ وچه له مهی زۆریه ی هه ره زۆری ئه و ئه وروپایانه ی وا خۆیان به زمان و کولتووری کوردیه وه خه ریک کردوه ئه وه یه زمانی کوردیان نه زانیوه به لام شاره زای زمانی فارسی بوون؛ یا نه گه ر کوردیشیان زانییت، له ریگه ی فارسیه وه فیری بوون. جا نزیکایه تی ئه و دوو زمانه و ده وه له مه ندی و ده سه لاتداریی زمانی فارسی وای لیکردوون که فارسی به ئه سل و بنه ما دابنن و کوردی به کلکی زمانی فارسیه وه بیهستن. نمونه ی ئه و خه لکانه زۆرن، له چارلز ریچوه بو درایش و له وه وه بو میچهر سۆن و ئیدمۆندز و مه که نزی. بو نمونه، مه که نزی له وتاری "باجه لانی" دا، باسی هه ر کردار و ناویکی باجه لانی کردیت، به رانه ره فارسیه که شی بو داناوه و خوینهر هه رگیز نازانیت ئه م کاره بوچی کراوه و هینانی وشه فارسیه کان له و وتاره دا چ ده وریکی هه یه! نمونه یه کی دیکه ی ئه م چه وتی و چه واشه ییه، وا هه یه میچهر سۆن بیت و له ناو کاره کانیشیدا ئه م وتاره ی ئیستا به لگه یه کی زه قه بو سه رلیشیواوی، خو ئه گه ر زۆر میه ره بان نه بین و نه لئین هه ولی ده سه ته قه سدی بو چه واشه کردن و به هه له دابردنی خوینهری ئوروپی. داوه.

هۆی سه ره کی من بو وه رگیزانی ئه م وتاره دووردریژه ش ئه وه بوو به نه وه ی نوئی کورد بلیم به شیکی زۆر له و ئوروپایانه ی وا نه سلی ئیمه رپریان لی گرتن و به خزمه تکاری گه ل و زمانه که مانیان دانا، له راستیدا ئه گه ر هه نگاو یکیان به سوودی ئیمه هه لگرتیت، له لایه کی دیکه وه تیغان له ره گ و ریشه ی زمان و کولتووره که مان داوه و سه ره بخۆی سروشتیان لی سه ندۆته وه و کردوو یانه ته پاشکوی زمانی بیگانان، جا ئیمه بوچی وا به رپیره وه سه یرمان کردوون؟ ئیوه بزائن!

با لاوه کانمان بەلتزانی و شارەزاییەو هەول بەدەن خۆیان و لە مێشکی خۆیانەو بە بابەتەکان بچن.

زمانی کوردی پاشکۆی هیچ زمانیک نیه جگە لە کوردی!

تیبینی: ئەم بابەتە پێشتر بلاو نە کراوەتەو.

دەقی وتارەکە

زاراوەی شادی، یەکیکە لە باکوورترین شیوە زارەکانی کوردی کە ھۆزیکێ گەورە کورد- دانیشتووی چیاکانی دەورووبەری ئەرزۆم بەرەو رۆژھەلاتی بایەزید قسە پێدەکەن و بە حیسابی ئاسایی بوونی "تصریف"ی فیعلەکان و دەولەمەندی بیچمە رێزمانیەکانی لە بەراوردکاری لە گەل شیوە زارەکانی دیکە کوردیدا، دەکرێ بە مەزندە بە یەکیک لە گەرنگترین شیوەکانی تورکی- کوردی دابنریت. ھەرۆھا دەکرێ بە جیاوازییەکی گەلیک کەمەو، وەک زاراوەی ھاوشانی ئەو زاراوانە دابنریت کە لەلایەن "لیرخ" و ئەو کەسانەو دەستیشان کراوە و لە زاراوەی باکووری کوردی - واتە کرمانجیان کۆلیوەتەو.

کوردە شادیەکان حونجەییەکی گەلیک رەق و تەقیان ھەیە کە زاراوەکەیان بۆ کوردە باشووریەکان دەکاتە دیاردەییەکی دوور لە تیگەشتن. لیرەشدا، کرمانجی وەکوو دەسەلاتی زاراوەی کەلدانی (سوریانی نوێ)، لە ھەموو رۆڵەتیکی دا خۆدەنوێت و لە چەند نمونەییەکی کەمیشدا کەلک لە عەرەبی وەرەگیریت. تورکیش کە وا ھەییە چاوەروان بکریت ژمارەییەکی وشە گشتی ھینایتە ناو زاراوەکەو، بەرفراوانی کەلکی لێ وەرەگیریت.

ئەگەر وەک دیاردەییەکی گشتی چاوی لێ بکریت و ئەو جیاوازیانە و بەھۆی تیکچوونی حونجەو ھاتوونەتە گۆرێ بگێریت بەرچا، زاراوەکە وەک شیوازیکی بە باشی پارێزراوی فارسی خۆی دەنوێت. کوردە شادیەکان بەگشتی، وەک ھەندێ ھۆزی دیکە باشوور، دیعایی ئەو دەکەن کە زاراوەکەیان فارسی کۆنە و ناوی فارسییان بۆ پاراستو.

لیرەدا پێویستە ھەندآشت لەمەر وشە کرمانجی یا کورمانجی بگوترێ وەک ناوی زاراوەیەکی کە لە دەورووبەری بایەزید و بەگشتی لە ھەموو کوردستانی تورکیا قسە پێدەکریت و پێشتریش چۆتە ناو باسی رۆژھەلاتناسانەو، پوون بکریتەو. گەرچی ناتوانرێ بگوترێ ئەو گریمانیکی نابەجییە، بەلام زەمینە بۆ گومان کردن لە پاست بوون و تەواویەتی وشەکان ھەیە. کورد بەگشتی - تەنانت لە باشووریش، وشەییەکی گشتیان بۆ گوندییەکان ھەیە و ئەویش "کرمانج"ە، ناوی کرمانجیش بۆ دەربڕینی واتای گوندی یا دیھاتی بەکار دەھێنریت. کوردەکانی باشوور، وشەکە لە واتای گوندی یا خود خەلکێک بەکار دەھێنن کە بە نەتەو

كورد بيت، ديعايه ي ئه وهش ده كه ن كه وا هه يه زمانه كه به بى جياوازي، كرمانجى يا خود كوردى بيت .

زاراوه جياوازه كانيش هه ر كام ناوى خويان هه يه و ده گونجى تا پاده يه كى زور له تايبه تمه ندييه بنه پرتيه كاندا له يه كتر جياواز بن. بو نمونه، كوردى هۆزى "شادى" - كه زاراوه يه كى هاوچه شنيان له گهل ئه و كرمانجيه هه يه وا پيشتر ئامازهم پيكره (و ئه ويش ده بى ناوى پر به پيستی "هه كارى" لى بنريت)، خويان به كرمانج ناوده بن و هه مان ناو [واته كرمانج] بو باس كردن له "زازا" به كارده هينن كه ئه ويش زور جياوازه. بو نمونه:

كرمانجى و شادى: هه په { وهره { ژوور {
ژير {

زازا: سوو { برۆ پيره { وهره بان { سهر
جير { ژير

ئه وه ديارده يه كى نه ريتيه كه "كرمانجى" ناوى ئه و هۆزه كوردانه بووه وا له چياكانى بايه زيد و ئه رزروم نيسته جين و له لقى سهره كى هه كارى و شادى پيك هاتون، ئينجا ناوه كه ورده ورده بالى كيشاوه ته سهر خه لكى بدليس و وان و دياربه كر و ... هتديش.

له و چند خسته يه ي وا كراونه ته پاشبه ندى ئه م وتاره، ده رده كه ویت كه له نيوان شادى و كرمانجيه كه ي ئه حمه دى خانى واته هه كاريدا جياوازي هه يه و ئه وهش به شيويه ك له كاره كانى نووسه ردا ده رده كه ویت.

ده كرى ليره دا بگوتریت كه ئيزديه كان - وا ئه فسانه يه كى زور له سه ريان كو بوته وه، به شيوازي هه كارى ده دوين به لام له بهر ئه و راستيه ي كه ئيزه دى له ناو ئه رمه نى و قاوقازى و كورديشدا [!] هه ن، وهك له هه ندى شوپى ديكه دا گوتراوه، ئايينه كه ناتوانرى بگوترى زاراوه يه كى تايبه ت به خوى هه يه.

زاراوه ي زازا، كه له سه ره وه تر باسى ليوه كرا و كوردى ئه رزنجان ورده وده وروبه ر قسه ي پنده كه ن، جياوازيه كى زورى هه يه و وا ده رده كه ویت كه به به راورد له گهل كرمانجيدا، زمانى سه رده ميكي كۆنى ئيرانى پاراستييت .

سه رنج پاكيشترين ديارده له ناو جياوازيه جوړاو جوړه كانى حونجه ي فارسى نوئ و كورديدا، بريتيه له پيك و پيك نه بوونى ئه وى دووه ميان: ئيدغامى كونسونانته كان نه رم بوونه ته وه و وون بوونى قافيل و گوم و گيژى له فۆرمى كرداره كاندا، تاقمى كرمانجى، هه رچۆنيك بيت، به تايبه ت له م سه رده مه تايبه ته دا، رى و په سمى زاراوه كورديه كانى ديكه په چاو ناكات جگه

له حاله تى دلئاي جياوازيى له حونجهى /خ/. به پيچهوانه، /و/ى فارسى رقتى ده كات و وهك /ف/ى لى ديتت، ياخود له دنگه بنه رته كهى خويدا ده يه يته وه. ههروهها /ب/ نهسته متر ده بيت و وهك /پ/ى لى ديت. /ت/ى دواى /س/ وهك له زور شيوازي ديكهى كورديدا ده بينريت، ليره دا بى كه لك نامينته وه و به باشى و به بى هه له له هه ندى وشه دا حونجه ده كريت، وهك: راست، دهست، بيست و...

/ز/ گه ليك جار ده بى به /ژ/، ههروهها /ت/ هه ندى جار وهك /ط/ى عه ربهى حونجه ده كريت و كاتيكيش كه حونجهى نه وتو ده كريت، به شيوهى /ط/ ده نووسريت. /م/ له كورديدا هه ندىك جار ده بى به /ر/، بو نمونه "ئوميد"ى فارسى ده بى به "ئوريش"(). /ر/ له هه ر كوئى بگونجيت به توندى و هه رده سوورپيت و نه وهش روخساريكى هه موو زاراوه كانى زمانى فارسىيه، چ كوردى بيت، چ لوپى يا هه رچيه كى تر. دهنگى عه ربهى /ئا/ واته دهنگى هه مزه- وهك له وشه "مه ئموور" دا هه يه، [له كورديدا] گه ليك ئاساييه. دهنگى كه بو زاراوه كه سه مه ريه، دهنگى /ئوى/ يه [eu] وهك له وشه ي فه رهنسى **beurre** دا ده بينريت.

كاتى /ه/ / [h] ده كه ويته پيش قاويلى دريژه وه، كه زور جاريش وا هه لده كه ويت، /ه/ يه كه به شيوه يه كه ده رديت كه له وشه "بها" [bha] "دا ده بينريت به واتاى 'باد'ى فارسى ياخود له وشه ي 'دهئ' [dheu] به واتاى "دى [ه]" [dih] ي فارسى .

له لاپه ره كانى دواتردا [ده بينن] كه پيتى /ر/ نوينه رايه تى دهنگى /r/ [ى ئينگليزى] ده كات و نيشانه ي /ف/ بو گه ياندى دهنگى /w/ ديارى كراوه ( )

كوتايى / پاشگر (؟)

وهك هه موو زاراوه كورديه كان - جگه له كرماشانى و جافى، [زاراوه ي] شادى "كو"ى خوى به شيوه يه كى ئاسايى به هوى (-ان) [an-] (وهه پيك ديتت و زور جارن به پيچهوانه ي زاراوه كانى تر، پيتى /ك/ له وشه كه زياد ناكات. نمونه كان:

تاك:	جيف	تهن	ئاش	كشت	ئاف
	مير				
كو:	جيفان	تهنان	ئاشيان	كشتان	ئافان
	ميران				

له ناو ئه و شهش ناوهى سه ره وه دا، سيانيان ده كرى بيچمى ديكه يان بو "كو" هه بيت: جيفه كان، ئاشه كان و ميره كان. به لام كۆى سيانه كهى تريان ناكرى به /ك/ دروست بكه يت. له هه موو زاراوه باشووريه كاندا وا هه يه ئه م پاشگري /ك/ه به هه موو ناويك و ته نانه ت هه موو كرداريكه وه بنووسيت، به لام [زاراوهى] شادى كه لكينكى باشتري بو [ك/] پاراستوه. بو نمونه، به كار هينانى ته نيا له گه ل ناودا، په سند كردنى **diminutive Sense** ه، وهك ئه وهى كه:

له خز **khiz** به واتاى "كچ"، خزه كى **khizaki** دروست ده بيت له دور **dur** به واتاى درؤ، هه چ دروست نايت، گه رچى له كوردى باشوريدا هه يه . چاف **chaf** به واتاى چاو، هه چ بچووك كراوه يه كى نيه گه رچى له زاراوه باشووريه كاندا هه يه ت.

مال به واتاى خانووبه ره، ماله كهى **Malaki** پيك ده هيتت. ئه م ناوانه ي خواره وه دوو بيچمى كو يان هه يه :

له خز، خزه كان و خزان
له كور، كوره كان و كوران
له مال، ماله كان و مالان.

كوتايى Case Endings

۱. دا

له كورديدا گه ليك ئاساييه كه دا وهك ئيزافه و بهر كار ده ربكه ويت (به تايبه ت كاتى كه ناو ده بيتته بهر كارى حه رفينكى ئيزافه). نمونه: (وان له مالدا ئيشه بكنه) به واتاى ليسان بگه رپيا له مالدا ئيش بكنه. ليره دا 'مال' به هوئى /له/ وه به رپوه ده برت. "ئه ز بازاردا دخوازم تروم" ده مه و آ بچم بو بازار.

۲. را

له ناو زاراوه كورديه كاندا، ته نيا تاقمى كرمانجى ئه م نيشانه ي بهر كاريه ي پاراستوه به لام ته نيا له دوای ناسناو كه لكى لى وه رده گرن. وهك: مه را، ته را، فه را، مارا، هوونرا، فانرا. كه لك ليوه رگرتنى زور و هه ميشه يى له دوای ئاوه لئاوه. وهك عيباره تى گه ليك ئاسايى "ژ بو مه را"

که بهرانبه به عیاره تی فارسی "از برای من". نمونه: فاتیحان ژ بو مهرا بخوونن." (له 'عروض'ی ئەحمەدی خانی وەرگیراوه).

ئەم یەکه یان که لکی زۆر که متری لی وەرده گیریت و به کارهینانه که ی وا دەرده که ویت له بنه پرتدا بهرانبه به /های فارسی بیت و وهك پاشگریکی کو وایه، به لام هندی جار له واتای بهر کاریشدا دەرده که ویت: "وان فکر دکن ولاتا خراو بکن"، که بهرانبه فارسیه که ی ده کری بهم شیویه به خوینریتته وه: آنها فکر مکنند ولایت را خراب بکنند. کو له گهل ئەم پاشگره، واتایه کی بهر فراوانتری له کو ی /ان/ هه یه به واتای هه موو و گشت وهك چون له دوو بیچمی کو ی کرمانجدا ده بینری: کرمانجان، کرمانجا. یه که میان واتای هۆزانی شادی و هه کاری ده به خشی و دوو هه میان "کورد" وهك ره گه ز ده گه یینیت.

له (نحو) (سنیتاکس) دا، ناو له هه مان شوین راده وهستی که له فارسی و ههروه ها زاراوه کانی دیکه ی کوردیدا هه یه. نمونه:

شادی: "تو یهك مانگاکی به بازاری دووسه د پینجه چارغروشان به ژیر مه دده .

فارسی: تویک ماده گاو را بیر بازار دویست و پنجاو چهار غروش که مترنده.

که [زاراوه ی] شادی، زیاتر له فارسی نوی، سه رنج ده داته به کارهینانی کوتایی کو، که ئە میان به کارهینانی بیچمی (تاک) ی بو هه موو بهر کاریک جگه له مرؤف پی باشره و له هندی حاله تی تایبه ت به ژماره ی زۆر و دیاریکراودا نه بیت له حاله تی "ناو" ی ئەوتودا ته نانه ت به کارهینانی کوتایی کو یاساخ ده کات، له کاتیکدا [زاراوه ی] شادی جهخت له سه ر به کارهینانی راست و به جی "صرف" ی کو ده کات .

ئەم نه خشه یه ی خواره وه، وهك نمونه، ژماره یهك ناومان پیشان ده دات به ئامانجی به راورد کاری، له هه ر شوینیک [وشه ی] فارسی له زاراوه کوردیه کانی دیکه نزیکتر بوو بیت، فارسیه که شی راگه یینراوه. نیشانه ی /ک/ زاراوه کوردیه کان به گشتی ده گه یینیت و بو به راورد کاری، که لک له نزیکه ی ۱۰ زاراوه وەرگیراوه که پیویست نه بوه بیته ژماردن. هه ر کاتیکیش کرمانجی (هه کاری) له شادی جیاواز بوو بیت، راگه یینراوه، به لام پیچه وانه که ی نا.

شادی حونجه زمان یا زاراوه کانی دیکه ئینگیزی
روونکردنه وه

a garden

باخ bakh کوردی: باخ، فارسی: باغ

wind	بهاف	bhāv	ك: با، وا، فا ف: باد
			كرمانجى: با
an almond	بادام	bādām	ك: بايم، بائام
			كرمانجى: باوام
now	نكا	nikā	ف: اين گاه
snow	برف	braf	ك: قهفر، قهور، بهفر. ف: برف
a leaf	چلو	chlu	ك: گه لا
			كرمانجى: گه لا
a door	درى	dari	ك: در. ف: در
desert, outside	دهر	dar	ك: دشت، دهر. ف: در
(able, wily) good	رند	rind	ك: رنه. ف: رنه
			كرمانجى: خاچ رنه
a tear, rent	قيش	qish	ف: قاش
a child	زارو	zaru	ك: ژاروره، زاورو
			كرمانجى: زاورى
wool	هرى	huri	ك: هرى، خورى. ف: خورى
			كرمانجى: هرى
a gnat	ميش	mish	ك: ميشى. ف: پشه
stairs, a ladder	هرژور	harzhivar	ك: نردقان. ف: نردبان
			كرمانجى: نردوان
paper	كاغت	kaghat	ف: كاغد
			كرمانجى: كاغژ
a chair	كرسى	kursi	فارسى: صندلى، عربى: كرسى
a wall	ديوار	divar	ك: ديقار. ف: ديوار
a beard	وى	vi	ك: ريش. ف: ريش
teeth	دوان	divan	ك: دقان، دنان، ددان. ف: دندان
			كرمانجى: دنان
tongue	زمان	zaman	ك: زقان. ف: زبان
			كرمانجى: زبان

کرامانجی:	mouth	daf	د ف: دبان	د ف: دم. ک: دث، دث، دث	د ف: دبان	د ف: دبان
	a lip	lif	ک: لیج، لیف. ف: لب.	ک: لیج، لیف. ف: لب.	ک: لیج، لیف. ف: لب.	ک: لیج، لیف. ف: لب.
	eyebrows	biri	ک: نچو، بانچو. ف: ابرو	ک: نچو، بانچو. ف: ابرو	ک: نچو، بانچو. ف: ابرو	ک: نچو، بانچو. ف: ابرو
	sharp	tüzh	ک: تیژ، ف: تیز	ک: تیژ، ف: تیز	ک: تیژ، ف: تیز	ک: تیژ، ف: تیز
	Blunt	küa	ک: کول، کل. ف: کند	ک: کول، کل. ف: کند	ک: کول، کل. ف: کند	ک: کول، کل. ف: کند
کرامانجی:	barley	ji	ک: جیه، جه، جی. ف: جو	ک: جیه، جه، جی. ف: جو	ک: جیه، جه، جی. ف: جو	ک: جیه، جه، جی. ف: جو
	a pochot	jif	ف: جیف	ف: جیف	ف: جیف	ف: جیف
	an ox	gã	ک: گا، گاڤ. ف: گاو	ک: گا، گاڤ. ف: گاو	ک: گا، گاڤ. ف: گاو	ک: گا، گاڤ. ف: گاو
	a cow	mãngã	ک: مانگا. ف: ماده کاو	ک: مانگا. ف: ماده کاو	ک: مانگا. ف: ماده کاو	ک: مانگا. ف: ماده کاو
	a lot	pirr	ک: فره فر. ف: فرا	ک: فره فر. ف: فرا	ک: فره فر. ف: فرا	ک: فره فر. ف: فرا
	a little	handik	ف: اندک	ف: اندک	ف: اندک	ف: اندک
	A fowl	mirshk	ک: مامر. ف: مرغ	ک: مامر. ف: مرغ	ک: مامر. ف: مرغ	ک: مامر. ف: مرغ
	sleep	khãv	ک: خاف. ف: خواب	ک: خاف. ف: خواب	ک: خاف. ف: خواب	ک: خاف. ف: خواب
	aister	khwãlik	ک: خژا، خقاشک. ف: خواهر	ک: خژا، خقاشک. ف: خواهر	ک: خژا، خقاشک. ف: خواهر	ک: خژا، خقاشک. ف: خواهر
	Clarified butter	rwan	ک: رغن. ف: روغن	ک: رغن. ف: روغن	ک: رغن. ف: روغن	ک: رغن. ف: روغن
	early	zũ	ک: زو. ف: زود	ک: زو. ف: زود	ک: زو. ف: زود	ک: زو. ف: زود
	a turnip	shailam	ک: شلم، شيلم. ف: شلغم.	ک: شلم، شيلم. ف: شلغم.	ک: شلم، شيلم. ف: شلغم.	ک: شلم، شيلم. ف: شلغم.
	a radish	tirp	ک: ترپ. ف: تربیزه	ک: ترپ. ف: تربیزه	ک: ترپ. ف: تربیزه	ک: ترپ. ف: تربیزه
	a scorpion	kirzhink	ک: کژدم. ف: کژدم	ک: کژدم. ف: کژدم	ک: کژدم. ف: کژدم	ک: کژدم. ف: کژدم

pepper	chaldean isaúta	isút	ايسوت
erooked		jipt	جپت
		ف: جپت	
		كرمانجى: جوت	
small		quchka	قچكه
		ك: بچوك. ف: كچك	
		كرمانجى: بچوك	
a cat		pisink	پسك
		ك: پشى، پسى. ف: پشى	
		كرمانجى: پسك	
separate		jhi	جهى
		ك: جيه. ف: جدا	
		كرمانجى: جيا	
a mill		ãsh	آش
		ك: ئاش. ف: آس	
fish		mãsi	ماسى
		ك: ماسى. ف: ماهى	
		كرمانجى: ماسى	
a half		nivia	نيويه
		ك: نيمه. ف: نيم	
		كرمانجى: نيمه	
all		qisht	گشت
		ك: گشت	
a brother		barã	برا
		ك: برار، برا	
daughter		khiz	خيز
		ت: قز	
		كرمانجى: كچ	
a turban		shãl	شال
		ف: شال	
		كرمانجى: شاش	
the arm		gaavir	كاور
		كرمانجى: بال	
an asa		kar	كر
		ك: كر. ف: خر	
dust		khali	خالى
		ك: خالى. ف: خاك	
snow		barf	برف
		ك: قور ور. ف: برف	
		كرمانجى: برو	
the suu		Taf, taf	تاف گا
		ك: تاف تاو. ف: تاب	
		كرمانجى: تاو	

fire	آر	ār	ك: ناگر، ئاير ف: آژر، آگر
			کرمانجی: ئاگر
warmth	گرمک	grmik	ف: گرمی
			کرمانجی: گرمی
cold	سار	sār	ك: سار ف: سرد
			کرمانجی: سار
water	آف	āf	ك: ئاف، او ف: آب
			کرمانجی: آو
knee	ژنی	zhini	ك: اژنو، زانیو ف: زانو
			کرمانجی: زنی
eye	چاف	chāf	ك: چاف ف: چشم
			کرمانجی: چاو
Inside	ناف	Nāf	ك: ناف
			کرمانجی: ناو
liver	جگر	jigar	ف: جگر
Kidneys	گرچی	gurji	ك: گرچی ف: گرده
noise	دنگ	dang	ك: دنك ف: بانك
name	ناو	nāv	ك: ناف ف: نام
			کرمانجی: ناف
silk	هورمیش	hurmish	ك: اورمش ف: ابرشم
			کرمانجی: اورمیش
an old woman	پیرژن	pirzhin	ف: پیرژن
red	سور	sūr	ك: سور ف: سرخ
blue	هشینه	hashina	
a grave	مزار	mazār	ف: مزار
			کرمانجی: گور
an apple	سیف	sif	ك: سیف، سیو ف: سبب
			کرمانجی: سیو

full	tizhi	ك: تير ف: سير	تيزى
		كرمانجى: تير	
enmity	dizhmin	ك: دژمن ف: دشمن	دژمن
a road	ri	ك: رى ف: راه	رى
		كرمانجى: رى	
Bitter	til	ك: تال ف: تلخ	گال
		كرمانجى: تال	
the hand	dast	ك: دس ف: دست	دست
hope	avish	ك: اويژ ف: اميد	اويش
		كرمانجى: اوجى	
an egg	hi	ك: هيله	هه
		كرمانجى: هيه	
salt	khúi	ك: خفى	خوى
a stone	Süg	ك: برد، بر ف: سنگ	سوگ
		كرمانجى: بر	
blavk	rash	ك: رش ف: باكورى	رش
a man	mir	ف: مرد	مير
a tree	dār	ك: دار ف: درخت	دار
a goat	bizin	ك: بزن ف: بز	بزن
day	rü	ك: روژ، رو ف: روز	رو
		كرمانجى: روژ	
night	shāv	ك: شف ف: شب	شاف
a thief	diz	ك: دز ف: درز	دز
the neek	Ustü	ك: استو ف: باكورى	استو
a pot	küz	ف: كوزه	كوز
a pear	harm	ك: ارمو، هرمو ف: امرود	هرم
ground	zevi	ك: رفين ف: زمين	زوى
the earth	ard	عربى: ارچ	ارد
wood	lzhink	ف: هيزم	ايژنك

hail	diri	ك: تیر	ف: تگرك	دیری
a star	istiria	ك: تیر، استار	ف: ستاره	استریه
a store_ room	kādina	ف: کاهدان		کادینه
thirsty	tüwi	ك: تینی	ف: تشنه	تیفی
		کرمانجی: تینی		
a birde	baok	ك: بوك		بوك
a bridegroom	zāiā	ك: زاف	ف: داماد	زانا
		کرمانج: زاوا		
a mother	davi	ك: دادالك	ف: دایه	دوی
		کرمانج: داو		
a father	bāb	ك: بافكه، باف	ف: بابا	باب
elowds	avr	ك: هفر، افر	ف: ابر	اور
		کرمانج: هور		

ئاوه‌لناوه‌کان

ئاوه‌لناوی شه‌خسی [ئینگلیزی] من، تۆ، ئەو، ئیمه، ئیوه، ئەوان؛ که له فارسیدا بریتین له: من، تۆ، او، ما، شما، آنها، له [زاراوه‌ی] شادیدا به شیوه‌ی خواره‌وه‌ن :

۱. ئەز به واتای من. ئەم بیچمه له هه‌موو زاراوه باکوورییه کوردیییه کان، واته موکری

و بن له‌هجه‌کانی، هه‌روه‌ها هه‌کاری و هاوشانه‌کانیدا که‌لکی لیوه‌رده‌گیریت. که‌لک

لیوه‌رگرتنه‌که‌شی ته‌نیا بۆ واتای فاعیلییه و ناتوانری له شویتنی ئیزافه‌دابنریت، به‌لام

له فارسیدا ده‌توانی بلیی "اسب من" و هتد. (۹۰۴)

۲. ته به واتای تۆ. دیاله‌کتی هه‌کاری بیچمی تۆ به کار ده‌بات، وه‌ک له فارسی و زاراوه

کوردیییه‌کانی دیکه‌شدا وه‌هایه .

۳. ئەف، به واتای ئەو. زاراوه کوردیییه‌کانی تر بۆ ئەم ئاوه‌لناوه، ئەو، ئەوه، ئا، ئەم و

ئەف یان هه‌یه.

۴. ئەم، به واتای ئیمه. وه‌ک چۆن له تاکی یه‌که‌م که‌سدا بینرا، لی‌ره‌ش ته‌نیا بیچمی

فاعیلی هه‌یه و له حاله‌تی به‌کاری و ئیزافه‌دا ئیتر بیچمی دیکه به‌خۆیه‌وه ده‌گیریت.

زاراوه‌کانی تر [ی کوردی] دا، "ئیمه" و "مه" و "مانگ" به‌کارده‌هینن .

۵. هون، به واتاي ئيوه. له زارواه كانى ديكه دا چه شنايه تيه كى سه رنج راكيشى هه يه، وهك ئيوه، شما (shma)، هووما، تان، ئووتان، ئه وه كه ي [زاراوه ي] شادى وا دهرده كه وي كه له بيچمى دوايين [واته "ئووتان"] وه رگيراييت كه بيچميكي ئيراني كو نه و ئيستاش له [شارى] يه زد كه لكى لى وه رده گيريت .
  ۶. وان: به واتاي ئه وان. ئه م بيچمه كه م تا زور له هه موو زارواه كورد يه كاندا، يهك چه شنه و به بي جياوازيى [بيچمى] ئه وان، واته "ئه و" ي كو ده خاته به رچاو .
- جيناوى ملكى و به ركارى كه وهك فارسى، به هوى ئيزافه وه دروست دهن و مه وزووعى ملكيان به شويندا ديت، به م شيويه دهرده كه ون. ئه گهر وشه ي دور من وهك مه زووعى ملكى بگريته به رچاو، شه ش بيچمه كه ي به م شيويه دهرؤن .
۱. دژمنى من. ليره دا، وشه كه له شيويه كى گشتيدا به كارده هينريت. بيچمى فارسى "مرا"ش له تا قمى كرمانجيدا به كار ده هينريت. كرمانجى تا قه زاراويه كى كورد يه كه ئه م بيچمه بناسيت .
  ۲. دژمنى ته يا دژمنى ته را.
  ۳. دژمنى ئه ف يا دژمنى ئه را، يا دژمن ئه فرا.
  ۴. دژمنى مه يا دژمنى مارا كه ليره شدا به ته واوه تى له گه ل فارسيدا يهك ده گريته وه [سؤن، "مه را" ي كرمانجى كردۆته "مارا" هه ر بو ئه وه ي بليت عه بن و بيللا فارسيه!]
  ۵. دژمنى هون يا له گه ليك نااسايى دژمنى تارا، كه سى تا- به رانه ره له گه ل فارسى تان يا ئه تان.
  ۶. دژمنى فان، يا دژمنى قانرا.

بيچمى بكه رى، دوانه، به م شيويه :

۱. من	مه را
۲. ته	ته را
۳. ئه ف	ئه فرا
۴. مه	مارا
۵. هون	تارا
۶. فان	قانرا

پاشگری جیناوی

ئەم پاشگرانه، لە فارسی و کوردیدا پاشگری ملکی "ناو"ن وەك (دەستم) .. هتد هەروەها ئەو پیتانە ی وا دەخریتە سەر کردار، وەك "می روم" [ی فارسی].

هەرچۆنیک پیت، وا دیاره [زاراوەی] شادی چەشنی یە کەمیانی نەپیت و پاشگری جیناوی تەنیا بۆ کردار بە کاربەینت. بیچمی یە کەم، لە سیغە ی حال ی دەردە کەویت و لە شویتنی بەراوردی لە گەل بیچمی زاراوە کانی دیکە دا دانراوە.

فارسی	شادی	زاراوە کانی دیکە
می خورم	دەخووم	ئەخووم، خووم
می خوری	دەخووی	ئەخووت، مەخوی، خۆهت
می خورد	دەخووا	ئەخووا، مەخووت، خووت
می خوریم	دەخوین	ئەخۆین، مەخۆیمان، خویم
می خورید	دەخون	ئەخۆن، ئەخوان، مەخوین، خوین
می خورند	دەخوون	ئەخوون، مەخوون، خوون

پاشگری سیهەم کەسی تاك و دووهم کەسی کۆ، لادانیکی هاوچەشنن لە فارسی "عامیانه"دا و ئەم بەشانه ی کرداره کە بە شیوه ی "میخورە" و "میخورین" دەردەهینن (چاوگە ی کرداره کە، "خوردن"ە)،

سیهەم کەسی کۆش هەروەها نیشاندەری کاریکی هاوچەشن —واتە قرت کردنی /د/ە. جیناوی ئیشاره، بریتین لە /ئەو/ و /قە/ بە کۆی عاده تییانەو: ئەوان، قان، دەتوانری لە گەل زاراوە کوردییه کانی دیکە دا بەراورد بکرین کە ئەو، ئەو، ئەقە، بۆ ئاماژە ی دوور و ئی، یە، وی، بۆ ئاماژە ی نزیک بە کاردینن .

جیناوی /کێ/ و /چی/ واتای پرساری هەمان وشە گەلیان هەیه، لە فارسیدا عەین و بیلا بە هەمان شیوه بە کاردەهینرین [سۆن بۆ ئەو ی بلێ ئەوانە لە گەل فارسیدا جیاوازیان نییه، لە شیوه ی (کە) و (چە) دا نووسیونی!].

دەمینتەو جیناوی انعکاسی کە لە فارسیدا بریتین لە :

خووم، خودن، خودش، خودمان، خودتان، خودشان، کە لە وشە ی خود (بە /واو/ ی بیدەنگەو) پیک هاتوون شادی [ئەم جیناوانە] بە شیوه یه ک بە کاردەهینری کە دەلێی بنەماکە یان کوردییه و

حونجه كهى دوور نيهه حونجهى فارسى كۆن ييت واته /واو/ حونجه ده ييت به لام /دال/ه كهى ده كه وييت:

خقه [w] كه چهند [بيچم بؤ] چهند كهس پيڭ ده هينيت بهم شيويهى خواره وه:
خومه، ته خوه، ئەف خوه، خومه، خوه تان، وان خوه.
بهم شيويهى، به شه جيناوييه كهى له هه نديكياندا وهك پيشگر و له هه نديكى ديكه دا وهك ليكدراويك خو ده نويني.

ئه وانه بيچمه ئاساييه كانن به لام دهسته يه كى ديكه هه ن كه ئه وانيش زور به كارده هينرين:
خقام، خقاي، خقا، ئەمخقا، هوون خقاي و خقايان
[خوهم، خوہى، خوہ، ئەم خوہ، هوون خوہى و خوہيان].

ناسناو

له قسه كردنى فەرميدا، نه كوردى و نه فارسى ناسناويان نيهه له بهر ئه وهى "ناو"ه كانيان هه م ناوى راسته قينه و هه م سيفه تن و پله يه كى به راورد كارى قه بوول ده كه ن. فارسى محاوره يى به تايهت ده ستى له پله يى عالى [سيفه تى عالى] هه لگرتوه و عيباره تى "ازهمه ... تر"ى بؤ به كارده هينى به واتاي "له هه موان ... تر"، كورديش هه مان كارى سه مه ره ده كات. فارسى حاله تى تفصيلى خو ي به "تهر" و كوردى به "تر" دروست ده كه ن و له هه ردوو زمانه كه دا، به يهك شيوه كه لكان ليوه رده گيريت.

ژماره كان

فارسي	شادى	زاراوه كانى ديكه
۱	yak	yek
۲	dü	dü
۳	seh	seh
۴	chahār	Chwār , chār chār
۵	panj	panj pinj
۶	shish	shash shash
۷	haft	haf haft
۸	hasht	hasht hasht

Nuh, na, ni niyya	nah	نه	۹
dah dah	dih, dah	ده	۱۰
yánza dah o yek yázda		یازده	۱۱
dwánza dah o dū dayázda		دوازده	۱۲
sinza dah o seh sizda		سیزده	۱۳
chwärda dah o chár chahárdah		چهارده	۱۴
bis bist	bist	بیست	۲۰
chil chal	chihil	چهل	۴۰
panjáh pinja	panjá	پنجا	۵۰
Shist, shist shaist	shast	شیست	۶۰
haftá	hafta haftad	هفتاد	۷۰
hashta hashtá	hashtád	هشتاد	۸۰
nawad, nawa	nawt navad	نود	۹۰
sad sat	sad	صد	۱۰۰
hazhár hazár	hazár	هزار	۱۰۰۰

ناوه ته‌رتیبیه کان وهك فارسی به‌هۆی زیاد‌کردنی (موم) یاخود (ان)ه‌وه دروست ده‌کرین:

فارسی	شادی	ئینگلیزی
اول	پیش	First
دوم	دوم	Second
سیم	سیان	Third
چهارم	چاران	Fourth
پنجم	پنجان	Fifth

کرداره کان

وهك له فارسی نۆی و کوردیشدا باوه، شادی، زۆریکیانی له‌ده‌ست داوه که ده‌بی ژماره‌یه‌کی به‌رچاوی کرداری ساده بووینتن و له ته‌رکییدا که موکه‌سریان هیتاییت .

شادی عونسوری نااسایی وهك زاراهه كانى ديكه، زور نيه و له شيوازی خویدا گه ليكيش ئاساييه.

وهك ياسايه كى گشتى، كردار چاوگه كهى خوڤى به /ن/ى كۆتايى دروست ده كات و ياساى كوردى ره چاو ده كات كه پاشگري تهواوى -ختان، -تان و -دان قرت ده كات يا خود هه ر نيه تى. كهوتن، هاتن، ئاقه تن (خستن)، واردن (هينان)، كه نين (پيكه نين)، راکه فین (خهوتن). چاوگه، له قسه كردندا كه لكى كه مى ليءه رده گرى، له هه موو زاراهه كانيشدا هه روايه. به شى جوړبه جوړى كردار بو ده برپنى واتاى پيوست، كه لكيان لي و هه رده گيرت.

له پيكهاتنى رسته دا، پته وويه كى به رچاو هه ست پنده كرى و به كارهينانى هه موو زاراهه باكووريه كانى به شويندا ديت. بو نمونه، له جياتى پاشگري فارسى /مى/ بو پيكهينانى [صيغه] حالى اخبارى، كه لك له /ده/ و هه رده گيرت. ئەم زاراهه باكووريه، بریتين له وانەى وا په يوه نديان له گه ل لورپى و به كارهينانى ئەودا نه گرتوه و بيچميكيان پاراستوه كه به روالهت ده بى بيچمى كۆن بيت له بهر ئەوهى له هه موو شوينتيك ته نانهت له بيچمى سه روگوى شكاوى كرماشانى و كوردستانى (سه يى) شدا كه لكيان لي و هه رده گيرت. ئەو زاراهه وانەى وا تيباندا شته كه به ده ست لينه دراوى ماوه ته وه، بریتين له وانەى خواره وه:

له ئيران، موكرى و بن له هجه كانى

له توركيا، هه كارى و شادى

كاتى كه چاوگه له بنه رته دا ساكار نه بى، وهك له راکه فن (پيشگري را) و ليخن (پيشگري لي) دا ده بينين، پاشگري دا، ده رناكه و يت.

له [بيچمى] نه رى يى واته مه نفيدا، /دا/ شوپتى خوڤى ده دات به /نا/، هه روه ها له يهك يا دوو حاله تى ديكه شدا جيا له وانەى وا په يوه نديان به كردارى پيشگرياره وه هه يه، له فزى /دا/ قرت ده بيت و جيگه ي خوڤى ده دات به پيتى ديكه. يه كه م له و كردارانه "هه رپن"ه، كه له "حالى اخبارى" دا ده بيت به "ترم" و به روالهت /ت/ى ئەسلى، ئاكامى /د/ و /ه/يه (دهرم) و له يهك دهنگدا- ليكدراون. كرداره كه، زور بى قاعيده يه و بيچمى رابردووى خوڤى له كردارى كوردى "چوون" و هه رده گرى (بروانه دوات).

كردارى دووهه م، بايه خى باس ليوه كردنى هه يه به هوى بى قاعيده يى [صيغه] حاله وه، ئيخباريه كهى ده بى به فارن (= هينان) و وهك تيرم ده رده كه و يت. به روالهت پيكه وه هاتن /د/ و /ف/ له بيچمى به قاعيده ي، هه مان ئاكاميان بووه كه له "هه رپن" دا هه ن. ئەم كرداره، هه روه ها نيشانده رى بى قاعيده يى له زه مانى رابوردوودايه، كه بریتيه له "ئانم" (واته هينان)

نیشاندهری شوپنهواری کرداریه که، له له "آوردن"ی فارسی و کوردی دهچیت و له پاشماوهی ئال و گۆرکراوی ئەلفی ئەسلیدا کهوتۆته سەر برگی دووهەم.

کرداری سیهەم، "هاتن"یش له [صیغە] حالی ئیخباریدا وهك "تیم" دەرده کهویت که به روالهت ئاکامی هاوشانی پێک گەشتنی /د/ و /ه/یه. وهك له (هەرپن)یشدا وها بوو.

ئەم شیوازی کۆنسانته یه کگرتوه، هاوشانی خۆی له زاراوه کوردییه کانی باشووریشدا ههیه که له کرداری "ئاوردن" (آوردن) پێک دێت و "هاتن"یش حالی ئیخباری "تیارم" و "تییهم" (ی کرماشانی) پێک دێت. کرداری لیکدراو له کوردیدا زۆر کهم کهلکی لی وەرده گیریت. ئەمانه به گشتی له صیغە حالی ئیخباری، رابردوو، رابردووی دوور و نزیک و شەرتی، له نزیکه ی هه موو زاراوه کانیدا بهرچاو ده کهون. له کاتیکدا، وهك له [شیوازی] کرماشانیدا وهایه، کهم کهم بیچمیکی ئاسایی ئاههنگین ده گریته خۆی.

کرداری لیکدراو له شیوهی فارسیدا دروست دهن. ئەوان زۆر به شیوهیه کی نادیار راکوێژراون، ئەویش بههۆی نادروستی کرداری "بوون" و ههروهها تیکچوونیه وه که نزیکه ی هه موو به شه کانی خۆی به شیوهیه کی وا راکواستوه که رپوونکردنه وه ی تهواوی، گهلێک زهحمهت وهدهست بیت. بۆ نمونه له کرداری "بوون" (ی کرماشانی) دا، رابردوو هه کی به شیوهی "بیم" دەرده کهوئ (واته بوون)، بهلام له کرداری لیکدراوی داشتهن و کرداره کانی دیکه دا، "من بووبووم"، بیچمه که ی، بریتیه له داشتوم له جیگه ی داشته بیم و له حالیکدا که [صیغە] شهرطی هه مان فیعلی کۆمه کی، بریتیه له "بوهم" [بوم]، به واتای ئەگەر بیم، له ته رکیب له گهل کرداریکی دیکه دا، ده بیته "ئووتم" وهك "کردووتم" به واتای [ئەگەر بیکه م]. ئەم لیسته یه ی خواره وه له (حازری ئیخباری) کرداره کانی [زاراوه ی] شادی، پیکه اتی ئەم کردارانه پیشان ده دات:

حالی ئیخباری کرداری (خۆفهن) واته خواردن،

دخه م	dakhwam	من ده خۆم
دخه ی	dakhwi	تۆ ده خۆی
دخه یا دخه	dackha	ئهو ده خوات
دخهن	dakhwin	ئیمه ده خۆین
دخهن	dakhwin	[ئیه] ده خۆیت
دخهن	dakhwan	ئهو ان ده خۆن

ئهم [کردارانه‌ی] خواره‌وه یه کهم کهسی تاکن، حالی ئیخباری لهم چاوگانه به شیوه‌ی خواره‌وه‌ی:

دغه‌خم	خواردنه‌وه	fakhwan	فخفن
له‌یخه‌م	لیدان	laikhan	له‌یخه‌ن
نوسم	Nacian	نوسان	
دکنم	kanin	کنن	
راکت‌م	Riakatin	راکت‌ن	
ددم	dán	دان	
دبم	gutin	گوتن	
چی دکم	chi kirrin	چی کرن	
دکفم	kaftia	کفتن	
ددینم	din	دین	
واندا کرم	randa	واندا کرن	
بیر دکم	bir kirria	واندا کرن	
دفکرم	fkirian	فکریان	
دراقم	Ravcia	راقن	
پینگام	Paingan	پنگان	
دبوم	bum	بون	
دیخازم	khazin	خازن	
دپرس‌م	pirsin	پرسن	
دگیشم	gaishtin	گیشتن	
قای دکم	qai kirrin	قای کرن	

[صیغه‌ی] رابردوو، به‌هۆی نه‌بوونی پیشگری وشه‌ییه‌وه، نزیکایه‌تی له‌گه‌ل فارسی و زاراوه‌کانی دیکه‌ی کوردی پیشان ده‌دهن، به‌لام هه‌ندی جار پیته جیناوییه‌کان له‌جیاتی ئه‌وه‌ی بیانخاته دوا‌ی ره‌گ‌[ی کردار]ه‌وه، ده‌یانخاته پیشه‌وه‌ی و به‌رواله‌ت سه‌رنج دانی هه‌رکام له‌ شوینه‌کانی ئاوه‌لناوییه‌ی ئه‌داتی پیت. نمونه: "دان" به‌واتای دان.

من دام	mada	مه‌دا	dam	دام
تۆ دات	tada	ته‌دا	dái	دای
ئه‌و دای	avda	ئه‌فدا	dá	دا
ئیمه دامان	amdá	ئه‌مدا	dán	دان
ئپوه داتان	hûndá	هوندا	dán	دان
ئه‌وان دایان	vándá	فاندا	dán	دان

وا دهرده كه‌ویت كه هیچ یاسایهك بۆ به کارهینانی دوو فۆرمه كه نه‌بیت كه به رواله‌ت هاوده‌نگ بن و برپار له‌سه‌ر پرسپاره كه بدن.

پا‌بردووی ته‌واو **past perfect** ("کرده‌ام"ی فارسی به واتای کردوومه) وهك زاراوه کوردیه‌کانی تر دروست ده‌کریت.

بۆ نمونه، پیتی /ه/ = **h** له‌جیاتی ئه‌وه‌ی به‌رگی کرداره‌وه بنووسیت، له‌به‌رده‌م پیشگری ئاوه‌لناویی دهرده‌که‌ویت و ده‌بیتته (کردن).

پا‌بردووی ته‌واو:

kirdima	کردمه
kirdita	کردته
kirdia	کردیه
kirdina	کردنه
kirdina	کردنه
kirdina	کردنه

ئه‌م یاسایه بۆ هه‌موو فرمانه‌کان هاوچه‌شنه.

پا‌بردووی نا‌ته‌واو **Past imperfect** (فارسیه‌که‌ی ده‌بیتته "میکردم" واته ده‌مکرد،

پیشاندهری به‌راوه‌ژووییه له‌و صیغه‌یه‌دا که له زاراوه‌ی موکری، سلیمانی و جافی دهرده‌که‌ویت و /ده/ یهك دینیتته به‌رده‌می پیشگری وهك "ده‌مکرد" به واتای "جاران ده‌مکرد".

به‌لام شادی صیغه‌ی م ده‌کر، ت ده‌کر، ئه‌ف ده‌کر، ئه‌م ده‌کر- هون ده‌کر، وام ده‌کر ی هه‌یه.

صیغه‌یه‌ك که له سنه‌و کرماشانیش هه‌یه، هه‌ر بریتیه له کریام **kiriam**، کریای **kiriai**، کریای **kiriai**، کریای **kiria**، کریاین **kiriain**، کریاین **kiriain**، کریان **kirian**.

شهرطى له صيغه كانى خویدا، ده كه ويته شوین فارسى، كه پیشگریك ده خاته پیش ره گى **b**، و وهك پاشگریكیش.

نمونه له چاوگه ی (فكریان)هوه، به واتای بیرلی کردنه وه:

ki bifkirim	كه بفرم
ki bifkiri	كه بفری
ki bifkara	كه بفره
ki bifkirin	كه بفرن
ki bifkirin	كه بفرن
ki bifkiran	كه بفرن

Auxiliaries یاریده دهره کان

لیره شدا، وهك فارسى، بریتین له "هه بوون" و "بوون [به شتیک]"، به لام وهك له کوردیشدا وایه، زور ناته و اووه. به کارهینانی گشتی به شه کانی له خواره وه نشان دراون:

bian بیهن

حازری ئاماژه یی

رابدوو

bim	بیم	به واتای "هه م"	am-
bi	بی		i-
bi	بی		a
bin	بین		- in
bian	بیهن		- an

شهرطی

رابدووی دوور

bum	بووم (بیم)	bima.	بیمه
bui	بووی	bita.	بیته
bu	بو	bia	بیه

	bina	بینه	bun	بون
	bina	بینه	bin	بن

ئەمری

(به) **ba** ببه!

کرداری "بوون" (**to became**) زیاتر ناتەواوە، چاوەگە کە ی بریتییه له "بوون" و بەشە کانی به رێک و پێکی دروست دەکریت.

پاڤردوو

حازری ئاماژەیی

bum	بووم	من بووم	dabum	دەبووم
bi.	بی		dabui.	دەبووی
bi.	بی		dabu.	دەبوو
bin.	بین		dabun.	دەبوون
bin.	بین		dabun.	دەبوون

پاڤردووی دوور

(من بووم)	buma.	بوومه
	buna.	بوونه
	bua.	بوه
	buna.	بوونه
	buna.	بوونه

ئەم کردارانه کەم و زۆر هاوتەریب بوونی تەواو لەگە زاراوە کوردییەکان دەردەخەن کە یاریدەدەرەکان بە هەمان پادە ناتەواون.

۱. له ناو هموو زاراوه كوردییه كاندا، شادی تاقه زاراوه یه كه، كه كرداری جیاوازی بۆ خواردن و خواردنهوه ههیه. له زمانى فارسیدا شیوازی كۆنى "ناشامیدهن" (خواردنهوه)، ئیستا له ناوچوه. كوردیش به هه مان شیوه، كرداری خواردن بۆ ههردوکیان [واته خواردن و خواردنهوه] به كاردیهینیت و هه رچۆنیک بیت، شادی كرداری "قه خوهن" ی ههیه به واتای خواردنهوه كه دیاره له "خوهن" وهرگیراوه. ئەم گریمانه پشت ئەستووره بهو راستیهی كه صیغه ئەمریه كهی له قه خوه **fakhwa** وهرگیراوه نهك له بقخوه **bifkhwa** و ئهوش شوین گرتنی یاسایه كه بۆ ئه و كردارانهی وا پیشگریان ههیه، وهك له یخه **laikha** له له یخه ن **laikhan** و راکهف **rrakof** له راکهفن.

۲. كرداری قا کرن **qai kirrin** (به واتای بنیات نان)، (كه كۆیه كهی ده بیته قایم کرن)، دوو به شه كهی لیک جیا ده كاته وه بۆ ئه وهی به كرداره كه ته ئكیدی له سه ر بكریت: قای دخانی د كه م **qai dakhani dakam** (خانویهك دروست ده كه م)، بهر كردار پیشگری /دی وهرگرتوه.

۳. زاراوه كه هه ندی كرداری وهرگرتوه كه له فارسی و باشووری كوردستاندا هه ن، "داشتهن" به واتای "خاوه ن بوون"، كه به هۆی هه ندی عیباره ته وه درده بریت وهك "بۆ من ههیه" به واتای "من هه مه". ئەو كرداره هاوبه شانیه دیکه، كه فه وتاون بریتین له (۱). پهیدا كه رده ن **paida kardan** (دۆزینه وه)، بۆ به یانی ئه وهی كرداری دین **din** (=دیتن)، وهك چۆن له [زاراوهی] موكری له كوردستانی ئیران كه لگی لئوه رده گیریت. (۲). "یادگرفتهن" **yaid giriflan** (فیربوون). له بهر ئه وهی (دهست گرتن) بۆ ته جیگری دهقی فارسی هه مان بابته واته (دهست گرتنه) كه له زاراوهی محاوره یی خه لكدا به واتای دهستپیکردنه، (دهست گرتن) یش به واتای (فیربوون) دیت. ۱۲ (۳). "ئیسادهن" به واتای وهستان. ئەم زاراوه یه [واته شادی]، ئەم كرداره ی نه ماوه و له جیاتیان كرداریك هاتوه كه كه له ره گی عه ره بی "سه كه نه" وهرگیراوه: سه كنین **Sakkinin** به واتای وهستان.

۴. كاتی كردار، بهر كرداریكی هه بیت، وا ههیه پیشگری /ده/ **da** له ههردوو صیغه ی حازری ئاماژه یی و رابردوودا بهینریت، كه هه ندی جار له كرداره كه جیاواز داده نریت و هه ندی جاریش دووپات ده بیته وهو بهر كرداریی بۆ ناوه كه پیک ده هیئت:

۱۲ ئه وه وهرگیراوی دهقه كه یه به راست و چه وته وه.

دا چی ده‌فی؟ **da chi davi** تو ده‌ئی چی؟
 دا چی وا؟ **da chi wa** نهو چی گوت؟

۵. ۵. کرداری "گوتن" وا دهرده که ویت که له دوو ره گک دروست بکریت، و خاوه‌نی دوو ده‌سته وشه‌ی جیاواز بیت که له هه‌رکام لهو دوه دروست ده‌بن، به‌لام به‌شه جیاوازه‌کانی جیگورکینان پی ده‌کرئ و هه‌میشه له‌گه‌لر نهو به‌شانه‌دا نایه‌ن که له ره‌گه‌کان دروست کراون.

دوو ره‌گه‌که بریتین له /گو/ و /وو/ که ویده‌چی له چاوگه‌ی گوتن و وتن (**watin**) دروست کرابن که به تهرتیب به‌رانبه‌رن له‌گه‌ل فارسی نوئ و کوردی. به‌شی به‌کارهاتوو له‌گه‌لر نهو چاوگانه بریتین له:

له‌گه‌ل "گوتن"	له‌گه‌ل "وتن"
به‌گو bagu	ببه biba = biwa یا bira
ده‌ویم divin (له‌ وتن)	ده‌فیم یا ده‌بم (divim/ dibim)
کوتم و مگو	واتم vatim

وا دهرده که ویت که له مه‌سه‌له‌ی که‌لک وهرگرتن لهم دوو کرداره‌دا جیاوازیبه‌ک نه‌بیت، له‌به‌رئه‌وه‌ی له لیدوانی یه‌ک تاکه که‌سدا بیتلایه‌نانه هه‌ردوکیان به‌دوای یه‌کتردا دین و ده‌گوترین.

ئه‌وانه‌ی خواره‌وه لیسته‌ی هه‌ندی کرداری ساده و لیک‌دراون:

بیهن **bian**، به واتای بوون. هه‌موو زاراوه کوردیه‌کان نهو کرداره یاخود چه‌شئیک له‌ویان هه‌یه.

بوون **bun**، به واتای بوون [به‌شئیک یا حاله‌تیک]، به‌هه‌مان شیوه. که‌فت **kavtin**، که‌وتن، وه‌ک که‌وتن یا که‌فتنی کوردی^{۱۳} و هتد.

---

^{۱۳} . لام وا نیه سۆن کاتج ده‌لج کوردی، نیازی ئه‌وه بیت که زاراوه‌ی شادی کوردی نه‌بیت له‌به‌ر ئه‌وه‌ی هه‌ر وتاره‌که خۆی تایتلی کوردی بوونی شادی هه‌یه. ده‌بی نیازی له کوردی، به‌گشتی زاراوه‌ی سۆرانی و هی لای سلیمان‌ی بیت که شاره‌زاییه‌کی زیاتری لئی بووه.

هاتن **hatin**، کرداریکی بی خهوشی کوردیه له هه موو زاراوه کانیدا دهرده کهویت و مؤرکی لوپیی به سه ره وه نییه .

ئاڤتن **Awutin**، خستن، فارسییه کهی: ئەنداختەن

ڤارن **varin**، هینان، فارسی و کوردی: ئاوهردهن و هاوردن

ڤه گه رین **vagirrin**، گه پانه وه، کوردی هه رگه ردهن، هه ر کردبان و هتد فارسی برگریدن [به رگه شتهن].

چی کرن **chi kirin**، به ستنه وه. له زاراوه کانی دیکه دا هاوچه شنی نییه.

گوتن **gutin**، قسه کردن. فارسی: گوفتهن؛ کوردی و لوپی: کوتن

خوهن **khwan**، خواردن. فارسی: خوردهن، کوردی: خواردن

ڤه خون **fa khwan**، خواردنه وه .

گرتن **girtin**، گرتن، فارسی: گرفتهن، کوردی باکووری: گیرتن

که نین **kanin**، پیکه نین، فارسی: خه ندیدهن؛ کوردی: خه نین و که نین

راکه فین **rrakafin**، خه وتن، کوردی: خه فتن؛ فارسی کۆن: خوفتهن

دان **dan**، دان. کوردی: دان؛ فارسی: دادهن .

به رگرتن **bar girtin** به رز کردنه وه. فارسی: به رگرفتهن؛ کوردی ئەلگرتن، هه رگرتن

ڤه کرین **fakirin**، سه یر کردن. کوردی: نه یرن [؟ روانین]؛ ره گی فارسی: نیگه ر، نیگه

گه یشتن **gaishtin**، گه یشتن. له کوردیشدا هه روایه

ریژن **rizhin**، رشتن. ره گی فارسی: ریز؛ کوردی: رشان، ریژنان، ریژان، رشان، هتد و هتد.

ئاژن **azhin**، تاشین. فارسی: پاشیدهن؛ کوردی واشنان، هتد .

کیشنن، **kishnin**، کیشان. فارسی: که شیدهن؛ کوردی: کیشان، هتد .

رافن **rravin**، را کردن. فارسی کۆن: ره هانیدهن؛ کوردی: را کردن، هتد .

ڤره تن **fraitin**، فروشتن. کوردی: هه ن؛ فارسی: فروختهن .

خیونن **khunin**، خویتدن، گۆرانی گوتن. کوردی: خیونن؛ فارسی: خواندهن

مه شان **mashan**، ناردن

مردن **nirrin**، مردن. کوردی: مرن؛ فارسی: موردهن .

پرسین **pirsin**، پرسین. کوردی: پرسین، پرسیان، فارسی: پورسیدهن .

له رزین **lirzin**، له رزین. کوردی: له رزان، له رزین؛ فارسی: له رزیدهن .

ماین **main**، مان. کوردی: مه نه ن؛ فارسی: ماندهن .

بهیستن **to hear** ، گویدان، ته‌نیا هه‌کاری، هه‌مان.
 دین **din** ، دیتن، دیتنه‌وه. کوردیی باکووری: دین، واته دیتنه‌وه .
 برین **birrin** ، برین. کوردی: برین؛ فارسی: بو‌پیده‌ن .
 قه کرن **to open** ، کردنه‌وه. کوردی: وه کرن، کردنه‌وه؛ فارسی: وا که‌رده‌ن، باز که‌رده‌ن .
 سای کرن **sai kirin** ، بژاردن. فارسی: حساب که‌رده‌ن .
 بان کرن **ban kirin** ، بانگ کردن. فارسی: بانگ که‌رده‌ن، بانگ زه‌ده‌ن .
 رو‌نیشن **runishtin** ، دانیشن. فارسی کۆن: نشتن؛ کوردی: نیشن.
 کالین **kaalin** ، چیشترکردن. کوردی: کولیان.
 شاقیان **shawtian** ، سووتان. کوردی: سووزنان، سووچیان، هتد.
 دوروون **durun** ، دروون. کوردی: ده‌رزین، دووریان، هتد. دوروون. کوردی: ده‌رزین،
 دووریان، هتد. ره‌گی فارسی کۆن: ده‌رز
 ترسین **tirsin** ، ترسان. کوردی: ترسین؛ فارسی: ته‌رسیده‌ن.
 په‌یژن **paizhn** ، چیشترکردن. به‌پواله‌ت له‌ره‌گی فارسی (پوخت) وه‌رگیراوه .
 هیشتن **hishtin** ، دانان. فارسی: هیشته‌ن؛ کوردی باکووری: هیشتن .
 ششتن **shshn** ، شۆردن. فارسی: شوسته‌ن؛ کوردی: شتن، شۆریان، هتد .
 قه‌ت گرتن **qat girtin** ، گازلیدن. کوردی: قه‌پ گرتن .
 دزین **dizin** ، دزین. کوردی: دزین؛ فارسی: دوزدیده‌ن .
 هه‌لبرین **halbrin** ، هه‌لگرتن. فارسی: به‌رداشته‌ن .
 فرین **farin** ، هه‌لفرین، فارسی: په‌پیده‌ن؛ کوردی: په‌رین، هتد و هتد .

نمونه‌ی په‌خشان

۱. ئەز دیف چوووم بازاری و چەند مێی گرتە خازم بمەدەر، چون هه‌وا پتر سار بوو
 چاره‌ناو شارمام
 وشه‌به‌وشه‌ی ته‌رجه‌مه‌کان له‌و زمانه‌دا [فارسی]:
 من دیروز رفتم بازار و چند گوسفند گرفتم خواستم ببرم بیرون چون هوا خیلی سرد بوو
 چاره‌نوبود شهرماندم .

۲. له م نموننه يه ي خواره وه دا، واتاى وشه كان يهك به يهك له ژيړياندا هاتوه و له راسته وه
بؤ چه پ ده خويتريته وه:

شادى: نه گهر خوځده فورسهن دا چند روژ شوندا ته يم

فارسي: نه گهر خودا فورسهن داد چند روز به عد ميايم

ئنگليزي: **I shall come hence days some gave chance God If**

شادى: و ته ديبونم ژوى شهناتر دقاره ترم وان

فارسي: به ديدن شما از آن ديرتر دوباره ميره وه به وان

ئنگليزي: **to van I shall again from there see you to**

شادى: دوو مانگ شندا چون ههوا رند دى

فارسي: دو ماه ديگر چون هوا خوب ميشود

ئنگليزي: **became good the weather that hence months Two**

شادى: گايونه م هه ي هه ږم چيان چون

فارسي: گانم [؟] است بروم كوه چون

ئنگليزي: **So that [to the] that I go my idea**

شادى: وه گه ږم ئيشه ي خوه م ده ست دگرم

فارسي: برگردم كار خودم [را] [در] دست ميگيرم

ئنگليزي: **I shall of myself work I retain under take**

حيكايه تيكي گولستانى سه عدى

نه وه ي خواره وه ته رجه مهي نازادى حيكايه تيكي "گولستان" ي سه عديه (حيكايه تي شا و
غولامى له ده ريا ترساو)، كه له لايهن كه سيكي شاديه وه ته رجه مه كراوه ته سه ر
[شپوه] زمانه كه ي خوى:

۱. پادشا به غولام خقادا د گامیه روښتنه، غولامی وی دهنیز نه دیوو گای چوره تره گری و زاری.
۲. گری و له رزی جان وی گرت. هرچی کرن راحت نه بوو. پادشای عاجز بوو و چاره نه دی چه کیم ل گامیه
۳. بی، گو فرمان ده کی نه ز نهو راکروا دکهم. پادشا گو مهرحه مهت دبو چه کیم فرمان کر غولام باون و دتری چنه جارن
۴. غورغور کرو مووی سهری گرتی و نالیه گامیه کیشنان. غولام وه ههردوو دهست پشت گامیه
۵. گرت. چون هات وه ژوور نالیه ی گامیه و روښت و قهرار گرت. پادشا خواهش هات ژئیشی چه کیم و گوچ حکمهت هه ی
۶. گو پیشی ناچیا نه و ترس خندقی و قه درا گامیه نزانى. ههرکس گلی دکهت له رندی خوا حق نهو، که خه رابی بوینت که
۷. بزانه چیه.

دپړی ۱

له دپړی یه که مدا /دا/ دواى وشه ی "خفا"، به واتای "خوی" هاوشیوهی وشه یه کی فارسیه. گامیه = گه می، هم وشه یه به پوآلهت له وشه ی "گامی" کلدانى وه رگیراوه. وی = هى نهو، به رانبه ره که ی له فارسیدا هه یه به لام له کوردیدا که لکی لیوه رناگیریت. دتیری = ده ریا

چرتی = له رزین. (لیره دا له جیاتی نه سللی فارسی "میحنهت که شتی نه یازمووده") هاتوه. گری و زاری = گریان و لالانه وه. فارسی نوئ = گریه و زاری

دپړی ۲

له رزی جان وی گرت = نه ندای که وته له رزین. لگامیه = له ناو گه میدا. /له/ زورجاران له کوردیدا که لکی لی وه رده گیریت و واتای "له ناو"، له [که سیکه وه یا شویتیکه وه]، و "هی" و "بو" ده دات.

دپړی ۳

گو = گوتی

فەرمان دەكى = تۆ فەرمان بدە، بە واتاى ئەگەر فەرمان بدەيت
 ئەز ئەورا كورا دەكەم = بېدەنگى دەكەم
 مەرحەمەت دېوو = مەرحەمەتتەك دېوو [ئەگەر]
 باون = ئەگەر بېھاون
 جاران = جاروبار، وشەى جار لە ھەموو زمانى كوردیدا كەلكى لى وەردە گىرپت.

دېرى ۴

غورغور = بۆلەبۆل
 ئالىھ = لەسەر، بۆ. لە "على" [بە ياء ممدوده] ى عەرەبى وەرگىراوھ.

دېرى ۵

ژوور = سەرەوھ. ئەم وشەيە لەناو زاراوھ باكوورىيە كاندا زۆر بە كاردپت.
 ئىشى = ئىش. ئەم وشەيە لە زۆربەى ھەرە زۆرى زاراوھ كاندا جىگىرى "كار" ى فارسىيە.
 ھەيە = ھەيە.

دېرى ۶

پىشى = سەرەتا
 ناچىنا وە ترس خەندەقى = لە ترسى خەندەك^{۱۴} ھىچ كۆيىك نە چووبوو، بۆ نمونە ھەرگىز
 نە كەوتبۇھ مە ترسى خنكانەوھ .
 گلى دكەت = گلەيى دەكات. فارسى: گلە.
 لەرندى خفا: لەبەر باشى خۆى
 حەق ئەو كە خراپى بوينىت = مافى خۆى بوو نارەحەتى بىينىت.
 كە بزانه چىھ = بۆ ئەوھى بزائىت (بۆ نمونە: باش) چىھ.

ھىكايەتە كە لە ئەسلى فارسىدا بەم چەشنەيە:

^{۱۴} . دەبىج نياز لە خەندەك ئەو خەندەكە يىت كە لە دەورى دىوارى شاران ھەلدە كەنرا و پې دە كرا لە ئا،
 بۆ ئەوھى لە بەرانبەر دوژمنى ھېرشكاردا بەربەستتەك دانرايىت. دەبىج ئەو كەسە لە شارى خۆى نە چوويىتە
 دەرەوھ.

"پادشاهی باغلام عجمی [در کشتی] نشسته بوو. غلام هرگز دریانديده بود و محنت کشتی نیازموده، گریه و زاری آغاز کرده لرزه براندامش افتاد. چندانکه ملاحظت کردند آرام نگرفت. ملك را عیش منغض شد و چاره ندانستند. حکیمی در آن کشتی بود گفت اگر فرمائی من اورا خاموش کنم. پادشاه گفت غایت لطف باشد. حکیم فرمود تا غلام را بدریا انداختند. باری چند غوطه خورد پس مویش بگرفتند و سوی کشتی آوردند. غلام به هر دو دست در دنبال کشتی آویخت. چون برآمد گفت در این چه حکمت بود گفت اول محنت غرق شدن نچشیده بوو و قدر سلامت کشتی را نمیدانست. همچنین قدر عافیت کسی داند که به میبیتی گرفتار آید."

نهوهی خوارهوه وهرگیراوی وشه به وشهی حیکایه ته که یه له لایه ن کوردیکی شادییه وه بؤسه ر زاراهه که ی خوی:

پادشا به غولام عهجه می نمهدل ناف گامیه رؤنشته بوون. غولام هیچ وهخت دیتزا ندیبوو و ترس گامیه ندیبوو. گری و زاری ئاواز کریه و له رزه وه له شیه که فته. هه رچی زامهت کیشتان ئارام نه گرت. خواشی پادشا ژ وی بری و چاره نزانن. حه کیمی وه نهو گامیه بی، گو نه گهر فه رمان ده که ی نهز نهو پراکروا گم. پادشا وا غایهت دؤستی بهو حه کیم فه رمان کرغولاما وه دیننر باون. چهند جارن غورغور کر، ژ پاش موو سه ری گرتن وه لای گامیه ئانن. غولام وه ههردوو دهست پشت گامیه ئاویژ. چون هه رهات و گامی رؤنشت و قه رار گرت. پادشا ته دبیر حه کیمی په سنی هات و گو وه چ حیکمهت بی؟ گو پیشی ترس خه فه بین نه دیبوو، قه در سه لامهت گامیه نزانن هه مچین قه در عافیهت میری بزانت که وه موسییهت گرتبت. له بهر نهوهی دهقی سه رهوه هاوته ری بی فارسییه که یه، ده کری وشه به وشه له گه لیدا به راورد بکریت.

کو تایی باهت

ئه م وتاره پیشتر بلاو نه کراوه ته وه.

گۆرانییه کی فۆلکلۆری کوردی باشووری له کرمانشان^{۱۵} یا قهتاری کوردی کرمانشان^{۱۶}

کۆکردنهوه و نووسینی میچهر ئی بی سۆن^{۱۷}

میچهر سۆن، لهو کهسانهیه که مامۆستا زهییحی گوتهنی "کوردی له رپی فارسییهوه
فیربوون"^{۱۸}. ئەم فارسی زانییه ئەگەر جارێک یارمهتی کوردی فیربوونه کهی داییت سه دجار
لیان بۆته ملۆزم و له ههر خویندن و نووسینیکی کوردیدا، وهک میردهز مه سهرو دلانی گرتوو.
ئینجا وایان لیها تووه هه موو وشهیه کی کوردی بی سۆن و دوو بهرنه وه سهر فارسی و بیژن
کورد ههر بپرا بپرا زمانی نه بووه و گروگالی مندالی و بلمه بلمی پیریشی ههر به فارسی
کردوو!

سۆن که پیش هاتنه کوردستان، ماوهیهک به سیخوری له باشووری ئیران له ناو
بهختارییه کاندایاوه و شاره زاییه کی له سهر زمانی فارسی و زاراوه جۆربه جۆره کانی باشووری
ئیران وه دهست هیناوه، بۆچوونیکه یهک لایهنی له مه پیه یوه ندییه کانی زمانی کوردی و فارسی
ههیه، که له رستهیه کدا پوختهی ده کاته وه دهلی: "کوردی ههچ نیه جگه له زاراوهیه کی
زمانی فارسی!"

ئهو بۆچوونه سه ره تا له وتاریکدا خۆی ده نویتی که سۆن له ژماره ی مانگی جانیوه ری ۱۹۰۹ ی
گۆفاری ئەنجومه نی پادشایی ئاسیایی^{۱۹} دا بلاوی کردۆته وه ke وه رگپراوه کوردیه که ی له
دریژی ئەم وتاره دا پیشکه شی ئیوه ده کری. پاشان له وتارو نووسراوه ی دیکه شدا ئەم بۆچوونه

¹⁵ A Southern Kurdish Folksong in Kermanshahi Dialect

¹⁶ Qatar –i Kurdi

¹⁷ E. B Soane

¹⁸ عبدالرحمن محمد امین ذبیحی، "قاموسی زمانی کوردی"، سه ره تای بهرگی یه کهم، کۆری زانیاری کورد، به غدا

¹⁹ The Royal Asiatic Society, January 1909, PP 35-51, Reprinted by Stephan and Austen and Sons Ltd., Hertford, England.

به جل و بهرگی جیاواز به لّام به هه مان ناوه پۆکه وه دووپات کراوه ته وه. له ئه نجامدا سۆن بۆ ته ئالا هه لگري بیریک که هه ندى ئیران ناسی ناساره زاش شویتیان گرتوو وه میشکی ره گه زه پرسته ئیرانییه کانی وهك: ره زا شا و قه لّم به ده ستانی وهك "په شید یاسه می" یان پین ئاخنیوه.

من شاره زای زمانه وانى نیم و وه لّام دانه وه ی ئه و بۆچونه بۆ شاره زایان به جی دیلّم، به لّام ئه وه نده ده لیم که کوردی و فارسى هه ردوو میراتگه ری مالیکن که بریتیه له زمانه هیند و - ئیرانییه کان و ئه گه ر فارسى به درێژایی چه نده ها سه ده کارى ده فته ری ومیری پینکراوه و کوردی ئه و مه یدانى پین نه دراوه، په نگه بکری له مه سه له ی راده ی پینشکه وت و ئینکشافدا گرنگایه تی به یه که میان بدریت، به لّام ناتوانی مه سه له ی "زمان بوون یا نه بوون" ی ئه و ی دیکه به ستریته وه به راده ی ئینکشافیه وه. ئه مرو ده یان و سه دان زمانى ئه فریقی و ئاسیایی هه ن که ئاسۆی پینشکه وتیان ناگاته سنورى زمانه ئه وروپییه کان و فارسى مشتیکه نمونى ئه و خه رواه، به لّام که س نه هاتوو مه فای "زمان بوون" یان لی بسینی و به ناوی ئه و راده ی ئینکشافیه وه، بیانکاته له هه جه و بن له هه جه ی فلان و فیساره زمان.

هه روه ها شوین هه لگرتنی زمانیکیش له زمانى گه لانی دراوسى، ئه و مه فای "زمان بوون" ی لی ناسینی. زمانى ئوردوو شویتیکى به رچاوی زمانگه لی عه ره بی و هیندى و فارسى و تورکى له سه ره، بى ئه وه ی وهك زاراوه ی هه یچ کام له و زمانانه بیته حیساب. زمانى ئینگلیزى به و یال و کۆپاله یه وه، له ئامیته بوونى زمانى ئالمانى و زمانى ساکسۆنه کان پینکها توه و شویتیکى زۆرى زمانى ئالمانى و فره نسى له سه ره، بى ئه وه ی که س به زاراوه یه کى زمانى ئالمانى بداته قه لّم.

ئه وه ی راستى بى، بۆچوونى "سۆن" له مه ر زمانى کوردی له چوارچۆه ی تیگه یشتنه که ی له مه سه له ی سیاسى کوردا ده گونجی و هه ر له و په یوه ندییه شدا ده بى بى نری. به م پینیه دیارده یه کى زیاتر سیاسیه که خزمه ت به مه سه له حه ت و به رژه وه ندى سیاسى ولاته که ی ده کات له و سه رده مه تاییه ته دا، هه تا باسیکی زانستى بیت له گۆره پانى زمانه وانیدا.

سۆن، وتاره که ی ته رخانى ده قى کوردی و وه رگى راوی ئینگلیزى ژماره یه ك شیعری فولکلۆرى ناوچه ی کرماشان کردوو، که ده لى له کرماشان به "قه تارى کوردی" ناوی لیوه ده برى، به لّام که م تا زۆر نه چۆته سه روکارى لایه نى موسیقایى "قه تار" و هه ر ئه وه شى چاك کردوو ده نا دوور نه بوو ئه ویش به ستریته وه به کلکى ئاوازیکی فارسىیه وه و ئه و موسیقا په سه نه خۆمالییه شمان لی بکات به قه رزو قۆله ی باشوورو باکوورى ئیران!

ئه و بابته ی وا له وتاره که دا گرینگی پیدرا بى، شیعری قه تاره که یه و ئه وه ش نه یه که م جاره و نه دوچار که گوشارى شاعر ده که ویتته سه ر موسیقای کوردی و له جیاتى ئه و دیتته وتار و ئه و

رِاستىيە ناشاردىتتەووه كه به ژن و بالا سەندنى شىعەرى كوردى و دەولەمەند بوونەكەى به قىمەتى له دەست چوونى كەسايەتى سەربەخۇي ھونەرى مۇسقىقا و چىرۆك و شانۆگەرى تەواوبوو و شىعەر له زۆر شویتدا جىي ئەوانى گرتۆتەووه.

له بوارى مۇسقىقادا، خۆ تىھەلقوتان و دەست تىوهردانى شىعەر، كاتى خۆي دەنویتی كه هەست و نەستى ھونەرمەند زياد لەوھى به ھۆي نۆتەي مۇسقىاوه راگەيەندى، به زمانى وشەي شىعەرى دىتە بەيان و دەرپىن. ئەگەر نۆتەي مۇسقىقاي زۆرىك له ئاوازه كوردىيەكان له دىرىك و دوان تىپەر ناكەن، راست لەوپەيوەندىيەدا دەبى سەير بىكرى كه گۆرانى بىژەكانمان "شاىەر"ن. شاىەر، به گىرنگى دان به لايەنى شىعەرى، مۇسقىقاو ئامىرى مۇسقىقاي دەباتە ژىر پىرسىار و مەجبوورىان ئەكات له رادەيەكى بەرتەسك و دىارىكرادا بىمىنەووه و مەيدان بۆ شىعەر ھۆندەنەوھى ئەو خالى كەن كه وا ھەيە جاروبار چەند سەعات درىژە بىكىشى و له ھەموو ئەو ماوھ دوور و درىژەدا مۇسقىقا تەنيا له خىزمەت پاراستنى "رىتم" ي پىويست بەشاىەر دا دەمىنەتتەووهو ئەركىكى تايەت بە خۆي نابى.

ئەو دياردە گىرنگە بۆتە ھۆي پەروەدەبوونى گوڭىگرى كورد بە شىوہيەك كه بايەخ بە سەربەستى و سەربەخۇي مۇسقىقا نەدات و بزوتتى ھەست و شلەژاندنى گوڭىي له شىعەرى ئاوازه كه چاوپوان دەكات. مۇسقىقازەنى كوردىش ئەوھى وەك رِاستىيەك وەرگرتووه كه ئەركى سەرشانى تەنيا ئەوھى بە شەلەشەل بىكەویتە شوپن شاىەر و تا ھەركوئى كه ئەو بىھوئى ئەو دوو دىر نۆتەيەي بۆ دووپات بىكاتەووه! بىھودە نىيە كه كورد خاوەنى "سەمفونىا" بە واتا رِوژئاوايىكەي نىيە، كه ھەموو ئامىرىكى مۇسقىقا ھەروھە گۆرانى بىژىش شوپن و سنوورى تايەت بە خۆيان ھەيەو تەنانەت مۇسقىقا، بە نەبوونى دەنگ بىژىش دەتوانى خۆي بەيان بىكات و لەگەل بىسەردا پەيوەندى بىستى. نمونەي ساكارى ئەم دياردەيە، ھەندى ئاوازو لەحنى مۇسقىقاي كوردىن كه پىويستىان بە گۆرانىيىژ و شاىەر نىيەو خۆ بەخۆ تەنيا بە زمانى مۇسقىقا دەدوین. "بەحرو شەپۆل" و "بووك و خەسوو" نمونەي ئەو كارەن، بەلام داخەووه ژمارە و گىرنگايەتییان وەھا له خوارەوھىە كه له ھىچ توپژىنەوھىەك دا نايەنە ھىساب. ھونەرمەندى مۇسقىقارى كورد بۆ ئەوھى وەك دياردەي دەرەجە دوو سەيرى نەكرى و بە جىددى وەربىگرى ھىچ چارەيەكى نىيە جگە لەوھى خۆي لەژىر گوشارى شىعەر رِزگاركا و بە زمانى سەربەخۆ بدوئ.

لەناو گەلانى رِوژھەلاتى ناوہراستدا، مۇسقىقاي گەلى ئەرمەنى زۆر زوو ئەو رِىگايەي بىرى و قوتابخانەيەكى دامەزراند كه مۇسقىقارى مەزنى وەك "ئارام خاچاتورىان"ى پىگەياند. مۇسقىقاي گەلى ئازەرىش لە نيوھى دووھى سەدەي نۆزدە بە دواوھ لە بەشى باكوور، بەھۆي بلىمەتىو

دوورینی هونەرمەندانی وەك "عوزەیر حاجی بە گوڤ" ەو. ەهۆلی ئامیتە كۆردنی مۆسیقای نەتەوايەتی لە گەل مۆسیقای كلاسێکی رۆژئاوا دا و لەم بوارەدا وەها سەر كەوت بە شێوەیەك كە تۆنی ژمارەییەکی بەرچاو لە ئۆپیرای نەتەوايەتی لەسەر بنەرەتی هونەرە خۆمالییەكان پێك بێنێ و خۆی لە چوارچۆی بەرتەسکی فولكلۆر رزگار بكات بێ ئەوێ فولكلۆرە كەش پشت گۆی بخت.

بەبروای من كۆردیش دەبێ ئەزموونی سەر كەوتووی ئەو گەلانی و ەهروەها گەلانی وەك چین و ژاپۆن رەچاو بكات و بێ ئەوێ رەسانەییەتی مۆسیقای نەتەوايەتی و ناوچەیی خۆی بڤهوتینی خۆین و ەهواي تازە برژینتی ناو لەشی نیو ساردەو بووی مۆسیقاكە یەو. كۆرد دەبێ خۆی لە "نیو نووزە"ی فولكلۆر و دەیان جار دووپات كۆردنەوێ ئاوازه كۆنەكان دەرباز بكات. ئەگەر شیعری كۆردی بەهیمەتی چەند رۆشنیری پێشرو تۆنی قالیی بەرتەنگی ەرووز بۆشكینی و بە شیعری نوێ بچیتە مەیدانی كیەركی شیعری جیھانیەو، بۆچی مۆسیقاكەمان نەتوانی؟ بۆچی پەسپۆرو مۆسیقازانی كۆرد ئەو ئەركە گرنگە نەبەن بەرپۆه؟ بۆ رینگە یەك بۆ گەشتن بەو ئاسۆیە نەدۆزنەوێ كە تیندا فولكلۆر و مۆسیقا رەسەنە كۆنەكەشمان پاریژی و ریزی لی بگیری بێ ئەوێ پێشی پێشكەوتنی داھاتووی ئەو هونەرە بگیری و لە كیەركی جیھانیدا شویتی دووترین پە وەربگیری.

***

بگەرینەوێ سەرباسی "قەتاری كۆردی" كرماشان. قەتار ئاوازیکی رەسەنی كۆردییە كە لە زۆر شویتی كۆردستان و بەگشتی لە موكریان و گەرمیان دەگوتری. بابەتیکە لە نیوان "بەیت" و "گۆرانی" دا كە جیاوازییەکی بنەرەتی لەگەل "حەیران" و "گەلۆ" دا نییە. ئەو سێفەتی مامناوەندی بوونە، زیاتر لە شیعری قەتاردا بەدی دەكری كە لە لایەكەوێ ئەركی گێرناوێ بەسەرھاتیک بە خەسلەتی شانۆیی و چیرۆکییەوێ ناگرتتە ئەستۆ؛ لە لایەکی دیکەشەوێ، مەكۆی ژمارەییەك شیعری لەیەك ەهلبراو نییە كە تەنیا لە دیاردە "كیش" دا ھاوبەش بن. واتە قەتار نە بەیتەو نە گۆرانی.

قەتار، برووسكەییەکی تیز، ەناسەییەکی گەرم، ەستێکی ئانی و لەرانەوێ كی خێراو كەم خایەنی تەلی ەست و شعوری هونەرمەندە، حالەتیکە لە شەیدایی و لەخۆ دەركەوتن، لەگەل دلداری خۆشەوێستدا یەك گرتن و ەردوو بەیەك بوون، رەنگدانەوێ ەست و ئیدراکی هونەرمەندە لە جیھانێکی ساكارو بێگری و گۆل. دەربیرین و پێكھینانی یەك یا چەند ئیمارێ هونەرییەو ھیچ ئەركی لەسەرشان نییە جیا لە گریدانێ خەیاڵ و ەست بەیەكەوێ. بەیان كۆردیشی ەر خەیاڵاوییە و بێ لەسەر زەویی رەق و بەردەلانی مەنتیق دانائیت.

قه تار، نه وهك بهیت له دیوه خانى میرو به گله ران ده خوئقی و نه وهك گۆرانى له كۆرى شایى و سه ربانى مال و رینگه ی كانی دیتته به رههم. نه مامى قه تار له رینگای چۆل. ده شتى كاكى به كاكى، مووچه و مه زراو ژوورى ته نیایی هونه رمه ندا ده پۆی و بۆ یادى ئەوینی بی ئەنجام، دلدارى له دهست چوو، خوشه ویستی كوچ کردوو، دوستى دووره دهست، گراویى له مهیدانى شهر نه گه راوه و قاره مانى داكۆکیكاری مافی هۆزو تایفه، ده گوتری به لام جارو باریش پال ده کیشیتته سه ر گۆره پانیکی به رفراوانتر له عیل و عه شیرهت و ده بیته بانگه وازی دیارده یه کی نه ته وایه تی و ته نانهت مرؤفایه تی.

وا هه یه، ده رپینی ئەو ههست و نهسته ناسکه، به چهند دپری کورت بیته ئەنجام. واش هه یه ژماره یه کی زیاتری له وشه و که لام پیویست بی، که له و حاله ته دا هونه رمه ندی "قه تار بیتر" به گویره ی توانا، وه ها لیکیان گری ده دات که بیسه ر ههست به جیاوازی زۆریان نه کات. په یوه ندی نیوان به شه جیاوازه کانی شیعی قه تار په یوه ندیه کی ئەندامیه و ئەمهش هه یه نشوستیهك ناهینی کاتی که هه ندی جار ئەو په یوه ندیه به هۆی رسته یه کی کورتی په خشانه وه بیته راگه یانندن. دیاره ئەمهش یاسای گشتی نیه و راده یه کی بهرز له به هره ی هونه ریه ی هونه رمه ند ده توانی گه لیک کاری ئەم په یوه ندیدانه به بی که لک وه رگرتن له په خشان راده په ریتی.

شیعی برگی قه تار به گشتی له ١٠ برگه پیک دی؛ گه رچی واهه یه ژماره ی برگیه کان بیته ههشت یا سیزده ش. له باری سه رواشه وه، هه موو ئەندامی شیعه که خاوه نی قافیه ی هاوبه شن و پاراستنی ئەم سه رواهاوبه شان به هونه رمه ندی قه تار بیتر ئەوه ند ه گرنکه که کاتی ئەبینی توانای دروست کردنی قافیه ی زیاتری نه ماوه. پارچه یه ک شیعی دیکه له سه ر هه مان کیش به قافیه ی جیاواز ده هۆنیتته وه و ئەم دیارده یه واهه یه چهند جار له دریتی ئاوازه که دا دووپات بیته وه.

ئه وانه ی گوترا، هه ندی یاسای گشتین بۆ دیارده ی شیعی له قه تارى موکریان و گه رمیاندا. له کاتیکدا شیعی قه تاره کرماشانییه که ی سۆن شتیکی له بنه رته دا جیاوازه و زیاتر "به رته ونانه" ی سنه یه تا قه تار. شیعه کان، وهك له دریتزه ی ئەم وتاره دا ده بینرین، له ژماره یه ک فهرده شیعی جیا جیا و لیک دابراو پیک هاتوون که هه یه په یوه ندیه کی سه ره و خواریان له گه ل یه کتر نیه و هه ر کۆپله یه ک له واتادا سه ره به خۆیه. په یوه ندی ئاسۆی فهرده شیعه کان کاریکی وای کردوو که بابه ته که زیاتر له گۆرانى و ستران بچی تا قه تار. کاتی ئەو راستیه مان زیاتر بۆ ده رده که ویت که ژماره یه ک شیعی ناسراوی فۆلکلۆری له ناویاندا ده دۆزینه وه و تیده گه ین که هونه رمه نده کرماشانییه که هه موویانی به ئاره زووی خۆی لیره و له وئ وه رگرتوون و لای

يه كترى داناون يا به لاي كه مه وه سۆن خۆى ئهركى ئەم كۆكردنه وه يهى گرتۆته ئەستۆ ههر دوو له ته شيعرى فەردىك قافيهى تايهت به خۆيان ههيه و له قافيهى فەرده كانى تر جياوازن؛ فەرده كانيش بر گهيين و ژمارهى بر گه كانيان ١٠يه - ئەو دياردهيه، رهنگه تاقه بابە تىكى هاوبهش بيت له نيوان شيعرى قه تاره كه و شيعرى گۆرانييه فۆلكلۆريكه كانى كوردى له به شه كانى ديكهى كوردستان.

سه بارهت به وهر گيتره ئينگليزيه كهى ده بى بليم گه لىك رىك و پىك و جوانه. به لام زمانىكى كۆنى ههيه كه بۆ خويتهرى ئەمپۆيى ئينگليز هه ندى بىگانه دىته بهرچاو. ئەوهش به برۆي من ده بى هه لىباردنى به دهسته قه سدى سۆن بيت بۆ ئەوهى به خويتهرى ئينگليزى رابگه يىنيت كه ئەو شيعرانه هى سه رده ميكي كۆنن كه سينگاو سينگ ماونه ته وه و پارىزراون؛ به لام له عهينى كاتدا په يوه ندى به ئال و گۆر و پيشكه وتنى زمانى ئينگليزى زيشه وه ههيه كه له ماوهى ١٠٩ سالى دوای چاپ بوونه كهى پيشكه وتى زۆرى به خۆيه وه بينيوه. و بهم بۆنه يه وه نابى وهك لاوازيهك له كارى سۆن دا سه ير بكرىت.

راگواستنى دهقى شيعره كان له ئەلف و بى ئينگليزيه وه بۆ پىتى كوردى ئەمپۆيى شيوه زارى سۆرانى كاتى تووشى سه خلهتى دىت كه ده بينى ژماره يهك دهنگى تايهت به شيوه زمانى "گۆران"ى له ئەلف و بى ستانداردى كورديدا نيه و به ناچارى ده بى كه لك له نيشانه گهلى داتا شراوى وهك / و / بۆ O و u وه ربگرين يا خود دهنگه لىك دراوه كان به دوو پىتى جياوازى / وى / پيشان بهدين. ئەو كارهى من كرده ومه و دوور نيه خويتهر تووشى هه له بكات، به لام چاره يه كيشم نه بووه.

له په يوه ندى "قه تار"ى ناوچه باشووريه كانى كوردستاندا، ده بى بليم چۆنيه تى و خه سله تى ئەو قه تاره له كرماشان و ناوچهى كه له ورايه تيدا بۆ من روون نيه و ئەگه ر ديارده يه كى وا له مۆسيقاى ناوچه كه دا هه بيت، جىگاي خۆيه تى خوشك و برايانى شاره زاي مه لبه نده كه ئهركى توپۆزىنه وه و ناساندنى بگرنه ئەستۆ پيش به فهوتانى بگرن .

من ليره دا وهر گيتره پيشه كيه كهى سۆن ده خه مه بهرچاوى خوه يتهر، پاشان دهقى هه موو فەرده كانى قه تاره كه دنوو سمه وه و له په راو پۆزى وتاره كه دا دوو نمونهى قه تارى موكرىانى (يهك به شيو سى به شى) دىتمه وه. به داخه وه ليره له دوور ولاتى نه متوانى نمونهى قه تارى گه رميان و ناوچه كانى ديكهى كوردستان دىتمه وه بۆ ئەوهى جياوازى قه تارى گه رميان و موكرىان له و ديارده يهى وا سۆن به "قه تار" ناوى بر دووه ده ربخه م.

ئەوهش ناشارمه وه كه هه ندى هه لهى چاپى يا خود هه لهى نووسىنى سۆنم له وتاره كه دا راست كرده ته وه بى ئەوهى له هه موو شوپىنكدا ديارده م بۆ كرده بى.

گۆرانىيە كى فۆلكلورى كوردى باشورى له زارەوى كرماشاندا

له ههجهى كوردى زمانى فارسى، تا ئىستا زۆر كهه كهوتۆته بهر سهرنجى خويندكارانى [بابهته] رۆژهلاتى [يه كانى ئه وروپا]، گهرچى ئەم زمانه شايانى لىكۆلئينه وه يه كى هه مه لايه نه يه ئه وىش به هۆى ئه و راستىيه وه كه هه رچه ند زاراوه يه كى زمانى فارسى نه بى هيج شتىك نيه، به لام له عه ينى كاتدا تووشى ئه و سوان و ئال و گۆرپه نه هاتوو كه دىته سه ر هه موو زمانىك و [بۆ نمونه]، رپوخسارى په ره سه ندنى زمانى فارسىش هه ر به و ئال و گۆرپه ديارى ده كرپت. هه روه ها، نه بۆته بابته بۆ تىكه لاوبوونى وشه ي عه ره بى، كه هه ر له سه ره تاي هيرشى عه ره به موسولمانه كانه وه بوونه ته به شىكى به رچاو له زمانى فارسى. وهك ئاكامى كاره كه، زمانى كوردى، گه لىك وشه ي ده ست لىنه دراوى وه هاى پاراستوو كه ئىستا له زمانى داىك واته فارسيدا كۆن بوون و چىدى به سه ر زمانى خه لكه وه نه ماون.

زمانه كوردىه كان [به هۆى ژماره ي زۆريان ه وه]، هه روه ها له بهر سروشتى توندو بى به زه يى كورد و شوينه شاخاوى و دووره ده سه ته كانىانه وه، زاراوه يه كى بى خه وشى زمانى فارسى ده خه نه به رچاو. گهرچى به هۆى خراپ حونجه بوون و كورت كرانه وه - كه هه ميشه به شىك له رپوخسارى هه موو زمانىك پىك دىتى، تووشى دابه زىنىكى زۆرىش هاتىتن.

له ماوه ي چل سالى رابووردوودا، هه ندى پىسپورى ئىرانى، ورده ئاورپىكيان له زمانى كوردى داوه ته وه، به لام ئه و زاراوانه ي وا كه وتوو نه ته بهر سه رنج، هى لاي باكوورى رۆژه لاتن و زياتر كرمانجى و زاراوه كانى باه زىد له رۆژه لاتى قه وقازيان گرتۆته وه كه جياوازيه كى به رچاويان له گه ل كورده كانى باشوور هه يه - ئه وانه ي هه تا ناوچه ي كرماشان كشاون و به مه ودايه كى به رته سك، نزيك به چوارسه د مايل له هۆزه [كورد]ه كانى باكوور دوورن. به گشتى بلين، پشتىدى گه وره ي زه وييه به رزه شاخاوييه كان كه به شىوه ي هىلالىكى پان، له و په رى باكوورى رۆژئاواوه هه تا باشوورى ئىران كشاوه، شوپى پارىترانى زمانىكى كۆنه كه به پله ي جۆر به جۆر له ناو خه لكى وه حشى ناوچه كه دا هه ر له ره گه زى گه وره ي كورده وه بۆ ناو به ختارى و لوپ (كارزوونى باكوورو باشوور له [ئوستانى] فارس) و ده شتستانى و ته نگستانى و مينا بى تا سنوورى خاكى به لووچ ده بينرپت و هه موويان ئه و هيله په يوه ندىه له نيوان دراوسى باكوورى و باشوورى خوياندا ده كيشن كه بن له هجه كوردىه كان له گه ل يه كترىان كيشاوه.

زاراوه يه ك كه لىره دا بۆته نمونه، باشوورى ترين زاراوه ي كوردىه و گه لىك رپوخسارى له بنه رته دا كوردى تىدا به دى ده كرپت. زۆرىكى ترىش هه ن كه له ناو كورد و لوپدا هاوبه شن. ئه و شىعرا نه ش وا لىره دا پيشكه ش كراون، شىوه يان كوردى ئه مپۆييه و هه ر بۆيه ش هه ر

چه‌شنه دیارده کردنیک بۆ وشه‌ی فارسی - وه‌ک وشه‌ی کۆن، گه‌رانه‌وه‌یه‌ک ده‌بیت به‌ره‌و زمانی نویی سه‌رزازی خه‌لک - با به‌راوردیکی راسته‌قینه‌شی له‌نیوان کوردی و فارسی تازه‌دا پینک هینابیت.

گۆرانیه‌که، که له هه‌موو کۆبوونه‌وه‌یه‌کی کرماشاندا ده‌بیستری، کیشی وه‌ک هه‌موو شیعریکی دیکه‌ی هاوچه‌شن یه‌جگار ساکاره و له هه‌ندئ فهدا له‌گه‌ل یه‌ک جیاوازن. سه‌رواش، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی له‌ ناو دوو میسراعی فهده شیعریکدا به‌ربه‌ست کراوه، داوین ناکیشیته سه‌ر فهده‌کانی دواتر و گۆرانی بیژ هه‌ر ژماره فهدیکی پیوست بیت لئی زیاد ده‌کا و ئه‌وه‌ش به‌ کرده‌وه، گه‌لینک جار روو ده‌دات.

شیعره‌که به‌ ناوی "قه‌تاری کوردی" یه‌وه ده‌ناسری و "قه‌تار" یش ناویکی عاده‌تییه بۆ هه‌ر زنجیره‌یه‌کی دریشی فهده شیعری. [ئه‌م قه‌تاره ۳۱ فهده شیعره].

"ده‌قی قه‌تاره‌که"

خه‌یال په‌رکه‌نده، دل ته‌رفی توینه‌م
چوین فه‌ره‌اد شه‌هید ئی بیستوینه‌م

خیالی مه‌که‌ی له‌ توی دویره‌م
مه‌ر مردن بووات نامت له‌ ویره‌م

وه مه‌یلی یاران غه‌ریبی دل ریش
وه گیانی "کیشبه‌ر" وه سامه‌رانیش^{۲۰}

واران بواریت، به‌تییه بکه‌ی ته‌ر^{۲۱}
وه "سامه‌را" چیم وه‌مال "کیشبه‌ر"

مال دووس بارکرد وه ناره‌زای دل
ئه‌للا، یاری بوویت مه‌نزل وه مه‌نزل

^{۲۰} کیشبه‌ر، کیشوهر، ناوی کچان

^{۲۱} به‌تییه، عابا

بچم وه جاكه ي فەرهاد كيهكهن
بدەيم وه سەردا پۆزه ي پارە ي سەنگ

ئەر موسولمانى، رام له جاميته^{۲۲}
زەردى و زەيفيم پەي شەمامى ته^{۲۳}

يە چ دەردى بى، بى وه دووچارم
سەر بى وه سالار، لەش بى وه بارم^{۲۴}

ئيشى وه ژەنگت ماتيت وه جەردە^{۲۵}
ماتيت وه سوپاي تازە فەتخ كەردە

چە بكەم وه دەست يە نەونەمامە
شەو له پەژارە ي، خەو ليم جەرامە

هەم كەفت وه ويرەم خاسى يى "شەوكەت"
شيرىنى ئەننام ژىرى كۆلك وهت^{۲۶}
خانوم خانومان بان وه عەمارەت
وه پام مەشق مەكەت، وه چاو ئىشارەت

دەم گەردە مەم گەرد، پىشتى پاشنە گەرد
مەسى چاوه كەت، من له دونيا برد

هەرچەن مەنىشم، سأل دوماتر
خوشيم كەم مەوى، تەلخيم زياتر

^{۲۲} ئەگەر موسولمان بىت، ئەوا بەزەيى له جل و بەرگتدايه واتە خاوەن بەزەيىت.

^{۲۳} سۆن شەمامە ي وهك ناسك و ناسك بوون و اتا كەردۆتەوه نەك وهك مەمكى وهك شەمامە ي بۇنخۆشى يار.

^{۲۴} سۆن، سەر بە سالار بوونى وهك سەر ماسين يان بە تەرجه مە ي دروستتر، وهك هەلمسانى ميشك و اتا كەردۆتەوه.

^{۲۵} وه ژەنگ، برژانگ

^{۲۶} سۆن كۆلكوھتى به كۆنجه و اتا كەردۆتەوه.

خانوم له مولکی که لهور کردیه تویر
دنان چوین سده ف، قامه ت چوین بلویر

خانوم تو نه عه لی، چاومه س تونه داود
پیچه که ت لاهه تا بوینه م چاوت!

من کی سووفیم ساف، تهویه که رده بیم،
"قه مەر سیما" دیم، ئیمان هه رده بیم!

کافر، کوشتیته م! مه گهر خویتیته م^{۲۷}!
کوشته ی خاله که ی چالی ته نی ته م^{۲۸}

خاللی وه توی نه یم، مەر وه "سه کینه"
"هوما" کوتیاسه ی وه ته خت سینه

ده ستم بکیشن وه کوور گیانی^{۲۹}
وه مال دووس چیم شه و وه میمانی

له سه ری مل، بنووری، کرنه دیاره
هه رکه س دووس دیریت چاو ئینتیزاره
له دویرۆ هاتم، بشناسه ده نگم
گهرده غه ربیی نیشته له ره نگم

که مەر چین مه خمه ل، گووشواران وه گووش
مرده له مه زار تیاره ت وه هووش

^{۲۷} خوینی = قاتل

^{۲۸} ته نی = گهردن

^{۲۹} کوور گیان، لاوازی و زایینی

لال بام له زوان پهی له یلی ئامی
خال دانهی فه رهنگ، زولف دهستهی دامی

په نا کرد غارهت سه رمایه ی هوشم
لونگ مه جنوونی ئه و دا وه دوشم

چهن جهور، چهن جهفا، چهن خاکساری!
شوان بی موز و حق نا دیاری

سه، جواوم که، تا دلنیا بویم!
که م دهس له دامان شه یخ و موللا بویم

فیدای ماله که ی پای "په ره و"یت بام^{۳۰}
فیدای دیده که ی شه و بی خه ویت بام

هه رتیه ییت، هه ر چیت چه م وه کله وه
چوین که وک نسا ر، خال وه مله وه

چاوم که فت وه زی د، ماوان له یلی
ئه نووم جویش هاویرد، گیر یام خه یلی^{۳۱}

من ك "کرنند" شار " دیم وه ویرانه
"سه رپول" دیم وه جای بایه قووش خانه

"ئه م بابه ته، یه که م جار له دوو ژماره ی مانگانه ی "مه لبه ند"، بلا و کراوه ی مه لبه ندی رۆشنیری کوردی له نده ندا بلا و بۆته وه ژماره ۵۳ (نقلمبری ۱۹۹۴) و ۵۴ (دیسامبری هه مان سال) و ئیستا به ورده ده ستکاریه که وه ده که ویته بهر چاوی خوینهر:

^{۳۰} په راو، چیا یه که له باکووری رۆژئاوای کرماشان

^{۳۱} ئه نوو، ئه ندووه، خه م

هه و النامهى كتيب

چیرۆکه کوردیه کانی ناو کۆللیکسیۆنی خۆم

مهلا سه عیدی قازیی کوردستانی

باسیل نیکیتین

ئهم چیرۆکانه ی وا لهم ژماره یه ی "بولتن" ی ئه نجومه نی پادشایی ئاسیایی بریتانیا و ئیرله نده دا چاپ ده کرین، به شیکن له و تا قمه چیرۆکه ی "سووتۆ و تاتۆ" که به هۆی یارمه تی میهره بانانه ی میجره ئی. بی. سۆنه وه به ختی ئه وه م په یدا کرد له ژماره ۳ (به شی یه که م) ی بولته نه که دا بلاوی بکه مه وه و ئیمه ئیستا ده بی چه سره تی مردنی بی واده ی سۆن بخۆین.

ئهو کوردیه ی وا چیرۆکه کانی ئیمه ی پینووسراوه، به گویره ی دابه شکردنی سۆن، واهه یه به زاراوه ی ناوه ندی تا قمی باکووری دابنریت. دانهر، مهلا سه عیدی قازی کوردستانی، کوردیکی خوینده واری خه لکی نه هری ناوه ندی شه مزینان بوو. له راستیدا ئیمه له م تیکسته دا هه ندی تاییه تمه ندی ده بینین که ته نیا له گه ل خه سله تی گروپه باکووریه کان [ی زمانی کوردی] دا یه ک ده گرنه وه، بۆ نمونه نیشانه ی کۆی/ید/ و کۆتایی/را/، چهرفی ئیزافه ی /ژ/ به واتای /د/، که ته نیا له تا قمی باکووریدا ده بینریت و شویتی /له/ ده گریته وه له گروپی باشووریدا. ههروه ها رابوردووی "هه بوو" (به واتای ئه و بوو)، که ته نیا تا ناوچه ی ره واندر که لکی لی وهرده گیریت و زاراوه ی ئه ویش به ته واوه تی باشووریه.

به لام له لایه کی دیکه وه هه ندی تاییه تمه ندی هه ن که ده مانگه یینته ئه وه ی بیرله وه بکه ینه وه که ئه م زاراوه شه مزینه زاراوه یه کی بی خه وش ی گروپی باکوور نه بیت و له گروپی باشووریه وه راگوزارایت. بۆ نمونه، ئه م دیاله کته به بی جیاوازی، نیشانه ی ملکی /ئه/ و /ئی/ به کارده هینیت، ههروه ها جیاوازی بۆ به کارهینانی نیوان چهرفی ئیزافه ی /ژ/ و /له/ داده نیت. دیاره ئه مانه ته نیا نیشانه ی که مرهنگن و ده توانری هیوای ئه وه هه بیت که توێژینه وه ی ورد، سه لماندنیک ی زیاتری بۆ پیک بهینیت. هه رچۆنیک بیت ده بی فه رامۆشی نه که یین که مهلا سه عید له ناحیه ی گهردی له باشووریتیرین به شی ئه و قه زایه له دایک بووه.

ئەگەر ئىجازەم ھەيىت وشەى كوردى بەكاربەينم، دەبى بلىم ئەو دەقانى وا لە كۆللىكسىۆنى مندان ھى، "ژىبابو" Zhebabu (واتە ھى گروپى زاراوھى گۆرانى) ن كە ناسناوئىكە سۆرانىيە كان پىيان داوھو ئەوانىش لەبەرانىيەردا بەمان دەلئىن "كۆر كۆرە".

ئەم دابەشكردنەى [زمانى] كوردى بەشپوھى خوارەوھەيە:

ھەموو كوردان بەسەرچوار گروپ [ى زمانى] دا دابەش دەكرىن: (۱) لور، (۲) كەلھور (ئوستانى كرماشان و ھەورامان)، (۳) سۆران (لە سلېمانىيەوھە بۆرەواندز، شنۆ و سابلاغ، و (۴) گۆران (لە ئاكرەو ئامېدىيەوھە بۆ دياربەكر و بدلىس و بايەزىد). ناوى ژىبا بوو بە ھۆى ئەوھوھە روون دەبىتتەوھە كە زۆرىك كەلك لە /ژى/ بەواتاى /لە/ /ژ/ بەواتاى ھەروھە وەربگر و لەكاتىكدا نازناوى كۆر كۆرە لە بنەماى بەكارھىنانى زۆرى پىتى /k/ و /پ/ وەرگىراوھە لەلايەن گروپى سۆرانەوھە (ئىكىدورو، لوكوايە، وئىدەرە).

وھەك لە كەسى "سووتوو تاتوو" شدا وھابوو، پىويست ناكات دەست نىشانى گرنگايەتى ئەم چىرۆكانە بكەين، لەبەر ئەوھى وئىنەيەكى زىندووئى عەقلىيەتى كوردمان بۆ دەردەخات. ھەردوو دزەكە، واتە "رزگۆ" و "سولەيمان" بەمىرچاك ناودەبرىن (بەواتاى لاتىنى پياوخاس. ئايا فىر VIR ى لاتىن پىوھندى نزيكى لەگەل "مىر" كوردىدا نىيە؟)

چەندە ئەم ئىدەئالەى كورد لە رۆمىيەكان دوورە! ھەروھە شىخ سولەيمان - كەنايەوئىت لەكاتى رېگا رۆيشتن دا ئازارى بەھىچ بوونەوھەرىك بگات، تەنانەت بە ھەشەرەيەكەش، رۆحانىيەكى بوودايمان وھبىر دىنئىتتەوھە كە وھەك پروفىسۆر گەورانسكى پىي گوتەم، ئىحتىياتىكى ھاوچەشنى كردبوو. ئىمە لە فۆلكلورى "چىرۆكى" رۇوسى دا، شەرحىكى ھاوچەش دەبىنەن كە، زۆرۇكەم، ناوھەرۆكىكى ھاوشپوھە بەلام ناشايستى ھەيە:

من چىرۆكى "مىرھەسەن بەگى ھەكارى" م وھەك نمونەيەك ھەلئىزارد بۆ ئەوھى پىي دەگوترىت ھوشيارى فۆلكلورى كوردىدا (بروانە [وتارى] "كوردى فىئودالى" من لە گۆفارى RMM، بەرگى چوراھەم دا).

سەبارەت بە بابەتەكە خۆبى، وتارى گەلىك سەرنج راكىشى "م.س. ستاسياك"، بەناوى Cataka Rocznik Orientalistyczny, t. ii, Le دەرىدەخات كە شەرح و بەيانى بابەتى فۆلكلورىيە بالندە، چەخۆش ئىقتبال تر و چەندە گرنگە.

ھەندى يادداشتى رىزمانى لە كۆتايى ئەم وتارەدا ئاراستە دەكرىت. ھىوادارم خويئەران بابەتەكان بە چاوى مېھرەبانىيەوھە برواننە ئەم وتارە "ناتەواو" ھى من، لەبەر ئەوھى چىتر ناتوانم خۆم بە تەواوى بۆ توئىزىنەوھى زمانەوانى تەرخان بكەم.

ئەم بابەتە پىشتەر بلاونە كراوھەتەوھە .

"جەيمز جۆيس" ى شاعير

جەيمز جۆيس، رۆمان نووسى ناودارى ئيرلەندى (۱۸۸۲-۱۹۴۱)، بە بۆچوونى 'سەلمان روشدى' گەرەتيرىن رۆماننوسى سەدەى يىستەمە. بەلام جۆيس جاروبارە شيعيريشى گوتووه و كۆمەلەى ۵۰ پارچە شيعرى لە بەرگىكدا بلاو بۆتەووه* . من ماوئەيەك خەرىكى وەرگىپرانى شيعرەكان بووم بۆ سەر زمانى كوردى و ھەندىكىشيانم ئامادە كرد، بەلام دواتر وازم لى ھىتان و ھۆكارەكەشى ئەو پاستىيە بوو كە من شاعير نيم و وەرگىپرانى شيعر ئەگەر ھەر بەگشتى گونجاوئيش بىت، كارى شاعيران خۆيانە و بۆ خەلكانى ناشاعيرى وەك من لە كردن نايەت. سەرەپاي ئەو پاستىيەش، جىگەى خالىي شيعرى وەرگىپراوى لە ئەدەبى كوردى و گرنگايەتى ناسىنى جەيمز جۆيس بۆ خويئەرى كورد، ھىناميە سەر باوئەپى بلاو كردنەوئيان. گەرچى ھەوللى تەواوم بۆ راست ودروستىيە وەرگىپراوئەكان داو، لەوئەپراوئەدام كە خويئەتەر تەرجەمەكانى من زۆر بە ھەند وەرئەگرن و لە دواپۆژدا كەسانى شارەزا وەرگىپراوى بەمتمانەتري شيعرەكانى جەيمز جۆيس ئامادە بكەن.

وا كارەكە بە بلاو كردنەوئەى پارچەشيعرئىك دەست پئدەكەم كە جەيمس لە سالى ۱۹۳۱ بە بۆئەى لەدايكبوونى 'ستىين' ى كورەزا و مردنى باوكى خۆيەوئە گوتوويەتى و بىرىكى قووللى فەلسەفى لەمەر چىيەتى ژيان و مەرگ تئدا شەوق دەداتەوئە:

The Works of James Joyce, with an Introduction by Michael Patrick Gillespie and Bibliography, Wordsworth Poetry Library, United Kingdom, 1995

من كتيبەكەم لە شارى دۆبلىن و دواى سەردانى مالى جەيمز جۆيس كرى كە ئىستا وەك شوئەوارىكى فەرھەنگى پارىترراوئە و خەلك دەچنە دىتنى. لام وايە ئەو كارانەى وا بۆ پاراستنى ناوى ھونەر مەندانى نەتەوئەيى لە ئيرلەندە كراون دەتوانن بئە نمونەيەكى باش بۆ ئيمەى كورد لە كوردستان. ئەوان نەك ھەر مالى كەسانى وەك جەيمز جۆيس و جۆرج بىرناردشاويان پاراستووه و كرددوويانئەتە شوئەوارئىك بۆ گەرپۆكى فەرھەنگى، بەلكوو خانووبەرەيە كيشيان ناو ناوئە "مالى نووسەران" و تەرخانى ئەو نووسەر و شاعيرانەيان كرددووه، كە كەمتر ناسراون و واھەيە گونجاو نەبوويئەت مالىك تەرخانى تاقەتاقەيان بكەن يا ئەگەر بيانكردايە سەردانىكەرى

زۆریان نه بوايه. لهو مالانهدا كه ره سهی ژيانی هونه رمه نده كان و ئاسه واری فهره نگیان هاوړی
له گهل وینه و فیلم و توماری دهنگ و به گشتی هه رشتیکی په یوه ندیدار به وان پارتراون و
زانباری زۆریش له سهر ژیان و کاره کانیان به شیوای جۆربه جۆر ئاراسته کراوه.

(۱)

ECCE PUER

له رابردووی نادیاره وه
مندالیک دیته جیهان
دلّم به شادی و خه م
له به ریهك ده چیت

ژیان به هیمنی
له بیشکه یه کدا راکشاوه
ئهوین و به زه یی من
چاوی پی ده که نه وه

ژیان ساوایی
له سهر شووشه ی په نجه ره هه ناسه ده کیشیت و
جیهانی تینه په پریش
ئیسنا تیده په پریت

مندالیک خه و تووه و
پیاویکی پیر له ده ست چوووه
هۆ باوکی له ده ست چووم!
کور ه که ت ببوووه.

عینوانى شیعرە كە بە ئىنگلىزى نىيە و بە لاتىنى نووسراوہ، منىش وەك خۆيم ھىشتەوہ. عینوانە كە لە ئىنجىل وەر گىراوہ و ئاماژە بە چارەنووسى عىسای مەسىح. واتای ووشە كانى دەبىتە "ئەوہ تا ترسە كە" لە بەرانبەر "ئەوہ تا مرۆفە كە" ى ئىنجىلدا.

(۲)

مۆسىقاى ناو ژوور*

تەل لە ئاسمان و زەوى
مۆسىقاى بە تام دەژەنن
تەلى لىوارى رپووبار - ئەوشوینەى وا
شۆرەبىيە كان لق وپۇپيان پىكەوہ دەنن

بەدرىژايى لىوارى رپووبار مۆسىقاىە
لەبەر ئەوہى گراوىى من لەوى پىاسە دە كات
گوللى كال بەسەر بالاپۆشەوہ و
گەلاى تۆخىش بە زۆلفە كانەوہ

ھەموو بە ھىمنى مۆسىقا دەژەنن
سەريان بۆ مۆسىقا دانەواندووہ و
پەنجەيان بەسەر ئامپىرە كانەوہ
دەجوولینن

جۆيس ئەویندارىكى گەورەو گرانى شارى دۆبلىن بوو. دەگوتىت لە ماوہى ژيانى لەناو
شارە كە دا نزیكەى ۴۰ مالى گۆرېيىت. كتىيى ؟؟؟؟ جۆيس پىشوازییە كە لە ئۆدىسەى ھومىر،
كە ئەویش ئەوینىكى لە بن نەھاتووى بۆ شارى یەئىناى پىتەختى یۆنان ھەبوو. شیعرە كە ئاماژەى
بەو مۆسىقاژەنە ئىرلەندیانە كردوہ كە لە لىوارى رپووبارى ؟؟؟؟ ى ناوہراستى شارى دۆبلىن
بۆئەو خەلكانە مۆسىقا دەژەنن كە ئىواران و رۆژانى پشودان بە پىاسە كردن پىیدا تىدەپەرن.

(٣)

شهبه ق،
 له رهنگی یاقووته وه
 ده بیته شینیکی تۆخ و تۆختر
 گلۆپه کان،
 داری سهر شه قام
 تژی شه و قیکی سهوزی کال ده کهن

پیانۆ کۆنه که،
 هه وایه کی هیمن و
 شاد و له سه رخۆ لیده دات
 گراوییه کهم
 داده نه ویتته سهر
 ؟؟؟؟ کیله زهرده کانی پیانۆ و
 سهری به ره و نهولا وهرده سوورپیت

بیری شهرمیون و
 چاوی گه وری تژی خه فته
 له گه ل سوورانی په نجه کان
 به هه موولا په کدا ده گه پین
 شهبه ق،
 به چرا یاقووتیه کانه وه
 وهرده گه پیتته سهر شینیکی تۆخ.

(٤)

ئه و کاته ی وا

هه مووشت له حالي حه سانه وه دايه،
ئهي ئه و كه سه ي وا
به ته نيائي چاوت له ئاسمان بريوه!
ئايا گويت له باي شه و هه ناسه ي
ئو هارپانه هه يه
كه ئاوازي ئه وين
به گويي ده روازه بيړه ننگه كاني رپوژئاوا دا
ده چرپينن؟

كاتي كه هه مووشت له حه سانه وه دايه،
گهلو تو
بي خه و ماويه ته وه
بوئه وه ي گويت له ده ننگي ئه و هارپانه بيت
كه بو گراويي و
له به رده مي ئه و و
له سه رپيگاي ئه و دا
لينده درين
باس شه وانه ش به سرووده ئاينيه كانيان
وه لاميان ده داته وه
تا شه و تپه ر ده بيت

بزه نن!
ئاي هارپه دووره چاوه كان،
هه واي ئه وين بزه نن!
كاتي كه رپيگه ي ??? له ئاسماندا ده دره وشيته وه
له و كاته دا كه تيشكي بلاوين
ديت وده چيت
مؤسيقيه كي نه رم و شيرين
به ئاسماني ژوورسه رمان و

خواره ووتر،
به سهر زه ویشه ویه.

هه و النامه ی کتیب

مه ته لی هه موو مه ته لان

شعیری "نازم حیکمهت"،

"پرووحی سوو" و دهقی کوردی شیعره که

نازم حیکمهت، شاعیر و چیرۆکنووسی پیشکه وتنخوازی تورک (۱۹۶۳ - ۱۹۰۱)، ناسیاوی زۆریک له ئیمهیه و دهزانین بابتهی شیعرهکانی به گشتی سیاسی و کۆمه لایه تین، گرنگی ناو و بانگه وازی جیهانی شاعیریش ههر به شیعره سیاسییه کانیه وهیه تی. نازم حیکمهت کومونستیکی قایم پروا و دهنگی بویری چینی کریکاری تورکیا بوو که به شیکی زۆری ته مهنی له تاراوگهی سۆقیهت تینپر کرد و ههر له ویش به ئاواتی دامه زرانی سوسیالیزمه وه له ولاته که ی و سه رانسه ری جیهان، سه ری نایه وه.

پارچه شعیریکی نازم حیکمهت به ناوی "مه ته لی هه موو مه ته لان" یا به تورکی "مه سه لالارین مه سه لی" هه ندیک له و یاساگشتیه، واته له سیاست به دووره و زیاتر له چیرۆکینک ده چیت به ناوه روکی فه لسه فییه وه که به زمانی شاعیرانه گوترا بیت و تیدا په سندی شیرینی ژیان و بیزاری له مه رگ کرا بیت. شاعیر له شیعره که دا به بیرۆکه یه کی خه یامیه وه پروانیویه ته واتای ژیان و مردن و شوکرانه بژییری ئه وه یه که ده توانیت له لیواری ئاویک و ته نیش چناریک بوه ستیت، هه تاو لیی بدات و خه ریکی شاعر نووسین بیت. له درێزه ی شیعره که دا، قاره مانانی چیرۆک واته مرۆف، ئاژه ل و گیا، یه که یه که شانووی ژیان به جی ده هیلن له کۆتاییشدا ئاو و هه تاوه که ده رۆن و ده فه وتین، به فه وتانی ئه وانیش ئیتر مه قووله ی ژیان به گشتی، کۆتایی پی دیت.

من ئەم شیعهرەم ٤٥ سالیکی پیش ئیستا وه رگپرایه سه ر زمانی فارسی و له تاران له گۆفاریک به ناوی "موسیقی" دا چاپم کرد. پاشانیش کردمه کوردی و وا چه ندسالیکه له سه ر مالپه ری "رۆژه لات - بۆکان" دانراوه.

گرنگى شيعره كه لهو خاله دايه كه شاعير پيش نهوى كاره ساتى مردن پروودات، دهر فته له ههلى ئىستا وهرده گريت، هه موو له شى ده بيته چاو و سه يرى جوانيه كانى سروشت و ئىنسان ده كات. شادمانى نازم حيكمهت له ژين و زيندوو بوون به راده يه كه، كه خوئنه ر ههست ده كات خوى له بهر سيبه رى هه موو دارچناريك هه لختوووه، پشيله يه كه له باوه شدا، به هه زاران چاو ده پروا ئيته نوورى هه تاوى هه موو نهو جيهانه و به هه زاران سپه لاك هه واى ته ر وتازه ي سهر هه موو پرووباره كانى جيهان هه لده مژيت، ئىنجا به بزه ي سهر ليوه وه ناوى ساردى هه موو كانياوه كانى جيهان ده خواته وه.

نازم حيكمهت نه م شيعره ي له سالى ۱۹۵۱ واته له ته مه نى په نجا سالى و سهرده مى كامل بوونى خويدا گوتوووه - سهرده ميك كه تييدا مرؤف له واتاى ژيان قوول ده بيته وه، لايه نى چاك و خراپى هه لده سه نكي نيت و بو يه كه م جار ههست به لووره ي دووره ده ستى گورگيك ده كات كه گورگى مهرگ بيت! هه ستىكى نامؤ و دزيو به لام راسته قينه و مه نتيقى هه والى راستيه كى تالى ده داتى. پرووبه پرووى واقيعيك ده بيته وه كه تا نه وده م "ئاگره سووره ي له من دووره" بووه و ته نيا ناوى له كتيباندا خوئندؤ ته وه، خو نه گهر گالته شى پيى نه هاتيت! به لام نهو ملؤزمه ئيسك گرانه ئىستا له ده وروبه رى ده خوليتته وه و ترپه ي پيى قورس و گرانى هه نديك دوور له ده ر گاوبانى ماله كه ي، ده بيسيت!

نه گهر تا نهو قوناغه مرؤف هه موو به يه ك شيوه و شيواز سه يرى مه سه له ي مهرگان كرديت يا به يه ك راده لى نه بان بوويتن، ليره به دواوه هه لوئى ستى جياواز ده گرن و نهو ههسته ترسي نه ره به گويره ي كه سايه تى و هه لوئى ستى تاكه كه س، ره نكدانه وه ي جوراوجورى له سه ريان ده بيت: يه كه له بهر ناچارى به ره و خواپه رستى ده پروات و نه گهر موسولمان بيت واهه يه بچيته "ره جمى جهمه ره" و سه فا ومه روه؛ يه كيتر واهه يه بكه ويته خه مى مال و داها تووى مندا ل و پاشه كه وت كردن بو "باقيات صالحات"؛ نه ويتر واهه يه با بداته وه سهر يارمه تى فه قير وهه ژار يا خود نه خو شخانه و قوتابخانه و پرد و كاروانسه را بنيات بنيت بوئه وه ي ناوى باش له پاش خوى به جى بهيلىت و ئاى، نه گهر قسه ي مه لا و قه شه و مالميش راست بوون و پاش مردن، هه ستانه وه يه كه بوو، بتوانيت به تريليلان به سهر پرده له موو بارى كتر و له نه لماس تيزتره كه دا بروات و نه كه ويته بهر گورزه ئاگره كه ي جه نابى "ماليك"ى دؤزه خ. نووسهر و شاعيريش واهه يه به په له پرووزه به ره مه كانيان له چاپ بدن و كارى بلا بوونه وه ي دواپوژى شوينه واره كانيان نه خه نه بهر به زه يى كور و كچ ونه وه و نه تيجه. مه لا بوى هه يه كتيبه كانى وه قفى مزگه وتيك بكات له بهر نه وه ي ده زانى "كورپه مه لا ده بيته كتيبفروش!" ئيتر هونه رمه ندى موسيقار و گورانى بيژ له سهر نهو دوورپيانه گرنگه ي ژيان چ رپيازىك هه لده بژيرن و

له بهرانبهر ئه و شير و پيوييهى وا مهلا بو دواپوژى رهشى "عمله طرب"ى ديتنه وه، چؤن ههلوپست ده گرن، ليم پروون نيهه - بهلام ئه وهنده ده زانم كه له ناوياندا خهلكانى دليري وهك "عهلى خهندان" زؤرن كه ئه فسانهى بئ بنه ماى مامؤستاكاني به پووشيك وهرده گرت و به گالته نه بئ باسى له ئه ساسى ديارده كان نه ده كرد!

پرسيار ئه وه يه گه لو ههستى نازم حيكمهت له كاتى گوتنى ئه م شيعره دا چى بووه؟ له وهلامى ئه و پرسياره دا چهند ئه گهر ومه گهر سهر هه لده دن. يه كه ميان ههر ئه و كيشه ي ته مهن و بيستنى لووره ي گورگى مهرگه يه كه باسم كرد. دووه هم، ده توانى له په يوه ندى ژيانى سياسى شاعير و بارودؤخى سؤقيه تى سه ده مى ستالين دا بيت:

شيعره كه له ته مهنى په نجا سالى و ١٢ سال پيش مردنى، له سالى ١٩٥١ دا گوتراوه كه ده كاته ٢ سال پيش مردنى ستالين و ٦ ساليك پيش مهرگى دؤست و هاووير و هاوپرپى ژيانى مۆسكوى، واته لاهووتى كرماشانى. له و سالاندا لاهووتى كه وتبووه بهر بئ ميهرى ستالين و ته نانه ت ئواتى گه رانه وهى ئيران و بينينى دووباره ي شارى كرماشانى ده خواست. تو بلينى گورپانكارى به كى هاوچهن له ژيانى ئه و سالاندى نازم حيكمه تيشدا پرووى نه دايت و ههر ئه وهش نه يخستبته سهر بيرى ژيان؟ ئه و شيوازه بير كردنه وه يه ههر چؤنيك بيت بو خه باتكارى كى كؤلنه ده رى وهك نازم حيكمهت نيشانه ي ماندوويى و به شيويهك، بئ هيوايشه. گه لو هه موو كيشه كه له په يوه ندى ههست به پيرى كردن و نزىك بوونه وه يه ي گورگى مهرگدايه يا وه پره زى و ماندوويى و گوشارى سياسى سه رده مى ستالينيش ده وريكيان له و وه رچه رخانه دا بينوه؟ به وته ي براده رى كى شاره زاي ژيانى سؤقيه ت، دوور نيه جه هه ننه مى ستالين كه ناوه ره سميه كه ي به هه شتى سؤسياسيليسى بوو و ئه و راستيه ي كه سيسته مه كه متمانه ي به هه چكه س ته نانه ت دلسؤزى كى وهك ئه و ولاهووتى نه ده كرد، ههستى ئه ويشى بريندار كرديت و نؤستالژى و گه رانه وه بو ده روونى خؤى له ويوه سهرى هه لدايت؛ له ئه نجامى ههر ئه و بارودؤخه شدا، ته نيابى وهك مۆته كه، قورسايبى خستبته سهر شان و پيلى و له "سه يرى نفاق" هوه بردبتيه "سه يرى ئه نفوس و ده روون".

به لام ئه گه رى كى سيهه ميش هه يه:

هيواي دواپوژ، به شيك له بيرؤكه ي ناو شيعره كه يه و ئه وه يان ده كرپت له باوه رى كومؤنيسى شاعيردا بدؤزريته وه؛ به تايبهت ئه گهر بزايين شيعره كه له سه رده ميكددا گوتراوه كه نازم حيكمهت له يه كيه تى سؤقيه ت ده ژيا و ئه ويش وهك لاهووتى كه م و زؤرله گه ل جه ره يانى فه ره نكيى غالبا ده چووه پيشه وه كه عونسورى كى سه ره كى برىتى بوو له بلاوكرده وه ي گهش بينى و ئوميد به ژيان و هيواي دواپوژى باش خواستن بو چه وساوانى جيهان،

باوه کووهیوايه کى ويشك و برينگيش بوايهت. تو بلی شيعره كه مؤرکى نه و سياسه ته گشتيهى به سهره وه نه بيت؟

من بچ نه وهى به لگه يه کى روونم به دهسته وه بيت، لام وايه له ناو نه و سچ نه گهره دا هوکارى سهره کى بو گوتنى شيعره كه، کامل بوونى تهمهن و سهره لدانى پيرى و ترسى مردن لای شاعيره كه يه تى. واهه يه ته ئکيدى شاعير له سهر چه مکى "تهمهن" منى گه ياند بيته نه و ناکامه. له بيرمه کاتى ته رجه ميه فارسى شيعره كه م بلاو کرده وه، شيعريکى ديكه ي نازم حیکمه تيشى له گه ل بوو: "ديسان به سهر ولا ته كه مدا هه لده ليم". هاوینى سالى ۱۳۵۱ بوو و شاعيرى نه مری ئيرانى سه عیدى سولتان پوور نوسخه ي گوڤارى "موسيقى" يه كه ي له گه ل خویدا بردبوو بو بۆکان و به کاکمى گوتبوو به نه نهر بلچ له په نا نه و شيعره چاکه - واته شيعره سياسيه كه، بوچى شيعرى وا بچ تامى ته رجه ميه کردووه؟ ناساييه سه عیدى سولتانپوور له تهمه نيلاويه تى نه و سالانه و له بارودوخى نه وده مى ئيراندا شيعريکى نه ده ويست كه په سندی خوشيى ژيانى ناسايى مرؤف بدات به لکوو شيعر بو نه و، خه بات بوو، راپه رين بوو، چهك بوو، خوین بوو و شوړشى گه ل بوو. به لام گه لو نه ویش نه گهر گولله ي ئيرتيجاع دلې پر هه ستى له ليدان نه خستبايه و بگه يشتايه ته سهرده مى نه مرؤ، ئيستا نه ویش به "مووى سپى و نه نفاکتووسى دلوه" په سندی ژيانى نه ده دا؟

*****

ههرچونيك بيت، له م رۆژانه دا هاوړپيه کى به رپترم شيعره كه ي به دهنگى نازم حیکمه ت بو ناردم كه له يووتيووبى وه رگرتبوو. ههر له و لاپه ريه ي يووتيووبدا چاوم به شيعره كه به موسيقا ودهنگى "رووحى سوو" ش كه وت.

رووحى سوو (۱۹۸۵ - ۱۹۱۲) واهه يه به ناوبانگترين گورانى بيژ و موسيقارى رووناكبيرى تورکيا له به شيكى سه ده ي بيسته مدا بيت. له شارى وان له بنه مال هيه کى نه رمه نى له داىك بووه، ههر به مندالى داىك و باوکى كه وتوونه ته به شالاوى نه رمه نى کوژيى تورکان و بنه مال هيه ك بوونه ته داينه نى و له ناوچه يه کى ترى تورکيا گه وره يان کردووه و ناوى موسولمانى "مه حمه ت رووحى سوو" يان لى ناوه^{۳۲}. رووحى سوو، زورئک له شيعره کانى نازم حیکمه تى به گورانى گوتووه و نه وه ش يه کيانه.

سهره تا گوئ بدنه شيعره كه به دهنگى شاعير خوئ، پاشان به گورانى رووحى سوو، ئينجا سه يريکى وه رگيراوى کوردى شيعره كه بکه ن كه جاريکى ديكه پيدا چوومه ته وه، له کو تاييشدا وينه ي نازم حیکمه ت و رووحى سوو بينن كه له گووگلم وه رگرتوون:

³² http://en.wikipedia.org/wiki/Ruhi_Su

ٺه وهش وه رگيٺراوى كوردى شيعره كه:

مه ته لى هموو مه ته لان

له ليوار ٺاو راوه ستاوين

چنار ومن

ويته مان وا له ناو ٺاودا،

چنار ومن

شهوقى ٺاوه لي مان دهدات

چنار ومن

له ليوار ٺاو راوه ستاوين

چنار ومن، يه ك پشيله ش

ويته مان وا له ناو ٺاودا،

چنار ومن، پشيله كه ش

شهوقى ٺاوه لي مان دهدات

چنار ومن، له پشيله ش

له ليوار ٺاو راوه ستاوين

چنار ومن، پشيله كه، له گه ل هه تاو

ويته مان وا له ناو ٺاودا،

چنار ومن، پشيله كه، له گه ل هه تاو

شهوقى ٺاوه لي مان دهدات

له چنار ومن، له پشيله و له هه تاو يش

له ليوار ٺاو راوه ستاوين

چنار ومن، پشيله كه، له گه ل هه تاو، ته مه نيشمان

ويته مان وا له ناو ٺاودا،

چنار و من، پشيله كه، له گه ل هه تاو و ته مه نمان

شهوقى ٺاوه لي مان دهدات

له چنار و من، له پشيله، له گه‌ل هه‌تاو و ته‌مه‌نمان

له لیوار ئاو راوه‌ستاوین

پیش هه‌موومان، کتک ده‌پروات

شویتی له ئاودا نامینی

پاشان من ده‌پۆم

شویتیم له ئاودا نامینی

پاشان چنار ده‌پروا

شویتی له ئاودا نامینی

پاشان ئاو ده‌پروا

هه‌تاو ده‌مینی

دواتر، ته‌ویش ده‌پروات

له لیوار ئاو راوه‌ستاوین

چنار، من، پشيله، هه‌تاو، ته‌مه‌نیشمان

ئاو، سارده

چنار، به‌رزه

من، شیعر ده‌نووسم

پشيله، ده‌میاویتی

هه‌تاو گهرمه

زۆر شوکور ده‌ژین

شه‌وقی ئاو لیمان ده‌دات

له چنار، له من، له پشيله، له هه‌تاو، له ته‌مه‌نیشمان.

٢٠١١/٨/٢٥

هه و النامهه كئيب

هه مه پ هنگ

هه و النامهى كتيب

وردە فەرمايشت – يادداشتى ھەفتانە

مروڧ لە ژيانى رۆژانە، بە تايبەت لە كاتى تەنيايى و ئىستىپراخەتدا ھەندىك بىرى بە مېشكدا دىت كە دەكرى بە "شات" يكى كامپراى بشوبھىنيت. ئەو بىرە كورت و زووتىپەرانە دىن و خىرايەك رادەبرن، ئەگەر فرىايان بگەوى و تۆماریان بگەى وا ھەيە گەلنىك ناسك جوان بن و لە گىرپانەو ھەدا خەلكانىترىش بە ھەندىان وەربگرن و بەكەلكيان بىت. بەلام زۆربەيان وەك پرىشكەيەكى ئاگر تىندەپەرن و ھەر بەوخىرايەيەكى كە ھاتوون لە گۆرپەپانى چالاكىيەكانى مېشك دەچنە دەرەو و دەفەوتىن. ھەر ئەو چەشنە بىرە تازە و نەدىتوو و نەبىستراوانەن كە ھەندىك كەس بە "ئىشراق" و ھەندىكىتر بە "ئىلھام" يان دادەنن و دەبنە ھەوتى شىعر بۆ شاعيران و بنەماى شوپتەوارىكى ھونەرى بۆ ھونەرمەندان، يا دەسپىكى ئەفراندىكى زانستى لای بىرمەند و زانىاران. بۆ گەمزەيەكى وەك من بەلام نابنە ھىچ و شتىكىان لى بەرھەم نايەت! ئەو پرىشكە و شەوقە نازدارەى مېشك لە خەودا بەشپوھەيەكى ئازادتر و رەھاتر دەرەدە كەوئىت و كەم نىن ئەو شاعيرانەى قەلەم و كاغەز لەژوورسەريان دادەنن و لەخەو رادەپەرن و بە يادداشت كردنى بەشنىك لە بىرىكى تىژپەر كە بەمېشكىاندا ھاتوو، ھەول دەدەن كارىكى ھونەرى گەلەلە بگەن. تەنانەت مندالى ساواش ھەندىك جار بە ھۆى چەشنىك لەو تىشك و شەوقەى مېشكەو، لە خەو يا بىدارىدا، بى ئىرادە، بزەيەكى شىرىن دىتە سەر لىتوى. من گەلنىك جار بىرى ئەوتۆم بە مېشكدا ھاتوو كە پىم وابوو بۆ ئەو دەبىت بگىرتە ناوەرۆكى ووتارىك و بلاو بگىرتەو، بەلام ھەر ئەوئەندە بوو و سەعاتىك دواتر نە خۆى ماو و نە ئاسەوارى، وتارەكەش نەنووسراو! دلئىام لەو ھەست كردنەمدا تەنيا نىم و ئەگەر ھەموو خەلكىش نەبىت، زۆربەيان وەك من و رۆژانە شاھىدى ئەو بىرە تىپەرانەى ناو مېشكى خۆيانن. بابەتى ئەو بىرۆكانە ھەمەچەشنەن و بەگۆپىرەى بارودۆخى دەروونى و لاوھى و ھەواى، كاتى دەگۆرپن واتە دەتوانن فەلسەفى بن، سياسى، ئەدەبى، كۆمەلايەتى، و.... ھتە؛ ھەندىك جاريش ئەوئەندە شەخسىن كە بۆدەرپىن ودا بەشكردن لەگەل خەلكىتر نابن.

ئىستا كه ئه و شەوقەى مېشك بېچمى ووتار و نووسىنى دوور ودرېژيان پى نادرىت و وهك بلىقى سەرئاد دەتوقن و نامىنن، وام بەباش زانى لېرە بەدواوہ وهك كەرەسەيە كى خاوتومارىان بكم و بيانوسمەوہ. ماوہيە كە ئەم كارەم كرددوہ و ئىستاش دەمەوېت ھەر ئەو بېرۆكە نەعاملاوہ پەرورەدەنە كراوانە لە گەل ئېوہدا دابەش بكم و پىتان بلىم رۆژانە چى بە مېشكەدا رادەبرېت. واھەيە ھەندىكىان كەلكى گوى بۆراگرتن و خويندەنەوہيان ھەبېت و بەشىكى دىكەيان ئەوہەندە تاكەكەسى و خۆمانە بن، كە لە دەرەوہى من، بۆ خەلكانىتر بى كەلك و تەنانەت بى تام بنوېتن. ئەوہ بۆ منىش ئەزموونىكى نوپە و پىم خۆشە بزەنم چۆنم بۆ دەبرېتە پېشەوہ. مرؤف بوونەوہرىكى سەمەرەيە، ھەندىك جار بە كونى دەرزىدا تىدەپەرېت ھەندىك جارېش بە دەركى دەرۋازەدا ناچىتە ژوورەوہ! كەس نەبېت من وام، جا شىتم، بى عەقلم، ھەرچى ھەم ئەوہم، بەلام لەدەرېرنى ھەستم ناترسم. ئەوہ ئېوہ و ئەوہش ئەو تومارانە:

لەندەن، ۲۰۱۰/۰۹/۰۱

۱

چەشنایەتی ئایینی:

كوردستان ھىندستانە يا ھىندستان ھىندستان!

ھەموومان بىستوویمانە وولاتى مەزنى ھىندستان چەشنایەتى زۆرى ئایىنى تىدايە و ئەوہ بە بوونى 'تۆلرەنت' واتە 'تەھەممول' ى خەلكى وولاتە كە دادەنرېت و لە راستىشدا وەھايە. خەلكى ھىندستان بە چاويلكەى دەمارگىرى ئایىنىيەوہ سەيرى جىھان ناکەن. بۆ ئەوان ئایىن دياردەيە كى شەخسىيە نەك كۆمەلايەتى يا بېرا بېرا سىاسى. ئەو تىكگىرانە فىرقەيەش كە لە كۆتايەكانى دەيەى چلى سەدەى بىستەم و سەرۋەددى سەربەخۆيى وولاتە كە سەرى ھەلدا و ھىندوو و موسولمان لە گيانى يە كتر بەر بوون، ھەلخاندى سىاسەتى ئىستىعمارىيى لە پشت بوو و لە ناخى كۆمەلگا كە ھەلنەقولا بوو.

با ئىستا با بەراوردىكى ئەو وولاتەر بەربلاوہ و ئەو نرىكەى يەك مىليار دانىشتووانە بكمىن لە گەل كۆمەلگايە كى بچوووكى وەك كوردستان و بزەنن لەو بستە خاكەى كورددا فرەئایىنى زىاترە يا لە ھىندستان:

زوربەى دانىشتوانى كوردستان ئىستا 'موسولمان' ن، واتە سوننەى شافىعى و حەنەفى ھەرۋەھا شىعەى دوازە ئىمامى و چوار ئىمامى (عەلەوى) پىكەوہ لە بەشە جىاجىاكانى كوردستان دەژىن. شارى سەنە بە تەنیا ۱۶۸ مزگەوتى تىدايە و لەوانە مزگەوت و حوسەينىيەى خوشك وبراىانى شىعە. تەنانەت لە سلېمانى حوسەينىيەى شىعەى بى شىعە دامەزراوہ! ديارە ئەم مەسەلەيە

هۆكاری سیاسی و گوشاری ئیرانی له پشت بوه، به لام ههر نهفسی دامهزران و بونه که ی نیشاندهری تۆلپهنتی خه لکه که یه تی، دهنه بۆچی سه ره رای هه موو گوشاریک و داواکارییهک، له تارانن پیتتهختی ئیران نه له سه رده می کۆماری 'ئیسلامی' و نه له کاتی حکومه تی شادا، مزگه تیک بۆخه لکانی سوننه ی دانیشتووی شاره که دانه مەزرا که ژماره یان بینگومان له ملیۆن زیاتره! له کاتیکدا فه رمانی که سیکی وه ک خومه یینی یا خامنه یی یا ههر 'مه رجه ع' یکی دیکه ی ئایینی ده یتوانی ئه وه هه له به باشی بره خسینیت.

جگه له وان، کوردستان فیرقه ی جیاوازی مه سیحی لین، که له که لدانی و ئاسۆری و ئه رمه نی پیک هاتوون و هه موویان کلیسای تایبه ت به خۆیان هه یه. جووله که له گه لیک شار و ناوچه کانی کوردستاندا به به ربلاوی هه بوون و ته نانه ت دوای دامه زرانی ده ولته تی ئیسرائیل و تا ئه مپروش له وی ماون و له ناو کۆمه لگا به گشتی موسولمانه که دا ده ژین.

به شیوه ی خۆپستی، کوردستان شوینی ژبانی 'ئیزه دی' یه کانه که به پاشماوه ی ئایینی میتراپی ده ناسرین. ئیزدایه تی ئایینی کورده و کتیب و دۆعا ئایینییه کانیا ن به زمانی کوردییه، واته ئیزدایه تی سروشتیترین ئایینی ناوچه که و گه له که یه.

جیاواز له ئیزدییه کان، له م سالانای دواییدا من که سانیکم له باشووری کوردستان بینوه گوتوو یانه ئیمه 'زه رده شتی' ن، به بی ئه وه ی په یوه ندیا ن به ئیزدایه تیه وه هه بیت. گرنگ نیه ئه وه دیارده یه کی نوپیه یا ره گ دا کوتاوی کۆن، گرنگ ئه وه یه کوردستان تۆلپهنتی ئایینی تیدایه و تۆ ده توانی به بی ده مارگیری و هه لس و که وتی ناله باری خه لک، کاروباری ئایینی خۆت راپه رپیتی.

له نیوان ئیزدی و 'حه قه کان'، واته 'ئه هلی حه ق' یا ئه وانیه ی به هه له پتیا ن ده گوتری ت علی اللهی، هاوبه شییه کی زۆری ری و ره سم و باوه ر هه یه و لق و پۆپی ئه م ئایینه ش له شوینی جیا جیای کوردستان هه ن و له کاتیکدا له ئیرانی ئیسلامی جه مخانه یان ده رووخینن و خۆیان ده گرن، یا هه ولی توانه وه یان له ناو شیعه ی دوازه ئیمامی ده ده ن، له کوردستان ژبانیکی بی کیشه وهه رایان هه یه.

جگه له وان کوردستان 'به هایی' که م نین و ئه وانیه ی وا له ترسی لیدان و کوشت و بری ده ولته تی عه جه م یا ده مارگیری ئیرانییه کان هه لاتوون، له کوردستان حاوانه ته وه و وه کوو خه لکیتیر ژیا ن ده به نه سه ر ته نانه ت به هائوللای ریبه ری ئایینی به هاییه کان بۆ ماوه یه کی دووساله له کوردستان و ده ور به ری سلیمانی ژیاوه و ماوه یه کیش له ئه شکه وتیکی نزیک گوندی سه رگه لۆدا به ده رویشایه تی راپیوار دووه.

پیش به هائوللا، گه وره ژنی میژووی 'بابی' یه کان طاهره قره العین که له ئیران هه لاتبوو و له به غدا راونرابوو، ماوه یه که له کرماشان ژیاوه.

ته نانهت له کوردستان و له ناو شه به که کورده کاندایا پاشماوهی ئایینی 'صابئی' (یه حیایی) ماون و ئیستاش هه ره هه ن.

ئه گهر باسی ئایینمان کرد، له بیرمان نه چیت رووی دیکه ی سکه ی ی دینداری، 'بی باوه پپی ئایینی' یه. له دیمو کراسی ئوروپاییدا دیندار و بی دین هه ردوکیان ئازادن. له کوردستان ژماره ی خه لکانی بی باوه پپی ئایینیش که م نین و ئه وه نده ی من له بیرم بیت پیش دامه زرانی کۆماری مه لاکان ئه و دیارده یه گه لیک ئاسایتر بوو و بو نموونه، که م نه بوون هونه رمه ندانی گۆرانی بیژ و شاعیر و هتد.. که باوه پپی ئایینیان نه بوو، خه لکیش ئه و دیارده یه یان وه که مه سه له یه کی شه خسی چاو لیده کرد و که س خۆی له کاره که هه لئه ده قوتاند، ته نانهت ئیستا دوا ی 'سه مپاشی' سی و دوو ساله ی مه لاکانیش، بوونی هاو پپی و هاوکار و دراوسیمالی بی باوه پپی بو زوربه ی خه لک ئاساییه. من خۆم له گونده کانی ده وره به ری بوکان و سه قز مامۆستا بووم و له گه ل نه مر مامۆستا مه لاهه لی بوغده که ندی و مامۆستا مه لا محهممه دی باغلووجه دا دۆستایه تی گهرم و گور و هاتوچۆی مالم هه بوو و قهت نه مدیت یه کیان ناوچاوانیان گرژ بکه ن یا ته نانهت ئه وه یان پی سه یر بیت که م باوه پپی ئایینم نیه.

جا براله، ئیستا کوردستان هیندستانه، یا هیندستان هیندستان؟

۲

'برایانی زئی زئی' له تالاری رووده کی تاران

ئه و سالانه ی وا له تاران ده ژیا، زۆر سه رم له شانۆ و کونسیرتی موسیقا و شتی ئه وتوو ده خورا. به بی هیه چ گومانیک له تارانی سالانی ۱۳۴۴ به دواوه تا کاتی گیران و زیندانی کرانم له ۱۳۵۲، هیه چ به رنامه یه کی له و بابه تانه له تاران به پپوه نه براوه که م نه مدیتیت! جا له دانیسگا، له تئاتری شه هر، له تالاری رووده کی یا هه رکوییه کی تر بوو بیت. ته نانهت له بیرمه بو دیتی شانۆنامه ی "شش شخصیت در جستجوی نویسنده" ی پیه ر ئاندیللو، که له هۆلی بالوێترخانه ی ئیتالیا به پپوه ده برا، له 'ئه راک' هوه چووم بو تاران و گه رامه وه.

ئه و ساله ی وا 'تالاری رووده کی' له تاران دامه زرا، مالم له سه ر هه مان شه قامی حافر له 'چارپی عه زیزخان' بوو، چه ند سه د مه تریک خوار تالاره که. ئه وده م بلیتی تالاری رووده کی بو خوێندکاران نیوه قیمهت بوو و ته نانهت بو ماوه یه که کرایه ده یه کی نرخ ی ئاسایی! به رنامه ی

مانگانەى تالار لە کۆتایىه کانى مانگى پىشتردا لە سەرلەپەرەى يەكەمى رۆژنامەى كەيھان رادەگەيىنرا. من ھەمان رۆژى دەرچوونى، دەچووم و بلىتى ھەموو بەرنامەكانم بە چاك و خراپەو دەكړى جا كاتى چوونم ھەبوايە يان نا گرننگ نەبوو! لەبەر ئەوئى نرخەكە وەك خۆرپايى بيت وابوو؛ بۆ نموونە ۵ قران يا تمەنىك بۆ ھەركاميان و ئەوى ھەرە گرانيان ۳ تمەن بۆ خویندكاران.

لەو ماوەیەدا گەلیكم بالە و ئۆپېرا بىنى. ئۆپېراى وەك 'كارمىن' و 'زەماوەندى فيگارو'، كە بە زمانى ئىتالىيى بەرپۆه دەبران و بالەى 'دەرياچەى قوو' و 'جوانى نووستوو' و 'فندق شكىن'. شەويكىان ھەمەرەزاشا و ژنەكەى و ميوانىكيان - ئەگەر ھەلە نەكەم سەرەك كۆمارى بۆلغاريا، بە بى ھەوالى راکەيىنراو ھاتن بۆ دىتنى ئۆپېرايەك و لەشويتى تايبەت بەخۆيان لە پشتهو دانيشتن و ھەيت و ھووتىكى زۆر بەرپا بوو. خەلكەكە دەبوايە ھەموو لەبەريان ھەستن و پرويان تىبكەن و چەپلەيان بۆ لىدەن. بەخەجالەتەو، بەندەش و پراى ئەوان چەپلەم بۆلیدەدان، بەلام بۆ ئەوئى دلى خۆم فينك كرىتتەو، ھىواشم لى دەدا! بەو دەلین شۆرشيگىرپى ئەندامى ئوپۆزىسيونى ئىرانى!

لە بەشى ھونەرى تالارى روودەكيدا پياويكى ئىنگلىزى كارى دەكرد كە ناوى 'رۆبىرت دو وارىن' بوو. ئەو كابرايە، كە دواى شۆرشى ئىران لە برىتانيا دەژيا و من زۆرم پىخۆش بوو بىيىنم، سەفەرى ھەموولايەكى ئىرانى دەكرد و ھەلپەركى و مۆسقاى گەلانى دانيشتووى ئىرانى كۆ دەكردەو و لە رىگەى خویندكارانى ھونەرسەراى ھەلپەركى و بالەو دەبەيئانە سەر شانۆ. ئەوئەندەى نووسراوئى ناو برۆشور و راکەياندننامەكانم سەير دەكرد ئەو كابرايە بە ھەلپەركى كوردى بە گوتەى برايانى كوردى باشور، زۆر 'موجىب' بوو و نەك ھەر شويتى وەك لورستان و بەختيارى و خۆراسان، تەنانەت ھەلپەركى بەلووچستانىش بوايە، رەگىكى كوردى تىدا دەدۆزىيەو و باسى بنەماى كوردى ھەلپەركىكەيانى دەكرد.

ئەو رۆبىرت دوواریتە جارىكيان بەرنامەى ھەلپەركى كوردى پىكەو نابوو. جا دۆم بى و كلاس بۆخۆى بكات! برالە، دىكۆرى جوان، ھەلپەركى رازاو و دەنگىش دەنگى برايانى زى زى، جا وەرە مەيىنە! دە دانە بلىتم كړى و بەسەر دۆست و برادەرانمدا دابەشى. ئەو شەو كويستانان خال خال ھەر بەفرى نەدەچوئەو، ئەوئەندەمان چەپلە لىدابوو ئەگەر لەتەمەنى ئىستادا بوايەم دەبوو بمبەن بۆ نەخۆشخانە! چەند سال دواتر لە سەقز چووبوومە سەر شايى نەمر جەمىلى ھۆشمەند كە برايانى زى زى دەيان دەگىرا. لە لای يەك لە دوو براى زى زى دانيشتبوم، كاك عەلى يا كاك ھەسەن، لەبىرم نىيە. سەبارەت بە بەرنامەكەى تالارى روودەكى لىم پرسى. باسى سەفەرەكەى بۆ كردم و ھەلس و كەوتى كچە 'دانسەر' ە پرۆفیشنالەكان كە

کورد نه بوون به لام چ کوردیه کی جوان هه لده په پین. دیاره نه وهش به هیممه تی تۆمار کران و نووسرانی ژماره ی جووله و چۆنیه تی رۆیشتن و گه پانه وه نه وه کانیا له لایه ن 'رۆبیرت دو وارین' هوه بوو.

نهر كاك 'عهلی شوخ كه مان' - براگه و ره و ریتدار كاك 'حه سه نی شوخ كه مان' براچكۆله و كاك 'عه زیزی نه ی ژهن' و كه هاو کاریان بوو و پینكه وه گروپی براییانی زی زیان پینك ده هینا كه نه وده م پینان ده گوتن 'بیتلی كوردستان'. ههروه ها جارو باره نهر 'ته و فیقی تارزه ن' خه لکی تیکاب، هاوړی یی ده كردن. یادی زیندوو و مردوویان به خیر بیت! ههروه ها یادی رۆبیرت دو وارین، كه نه گه ر مابیت، جیی خۆیه تی كوردی دانیشتووی بریتانیا بیدۆزنه وه و كه لك له بیره وه ری و نه زمونه هونه رییه كانی و هه ر بگرن و پروانگه كه نی بناسن.

۳

سه عدی شیرازی: "كورد زیندوووه!"

له بابی پینجه می بوستانی شیخ شرف الدین مصلح سه عدی شیرازی (۶۰۶ تا ۶۹۱ ی كۆچی، سه ده ی سیزده هه می زاینی) دا، پارچه شیعیکی پینج فهردی هه یه كه بۆ من له لایه نیکه وه سه رنج پراکیشه واته بۆنی نه وه ی لیده كه م نه و زاراهه ناسراوه ی وا بۆته سه ربه ندی سروودی نه ته وایه تی كورد (نه ی ره قیب)، واته "كه س نه لێ كورد مردوووه، كورد زیندوووه!" له و شیعه ری سه عدی و هه ر گیراییت.

به گویره ی حیکایه ته كه ی سه عدی، شه و پکیان 'كورد' يك گه لامیو (ره ز) ی زۆر ده خوات و له بهر نازاری زگی خه وی لی ناکه ویت. حه کیمی دیتنه سه ر، ده لێ به هۆی نه و خوارده نه ناسازگاره وه ئیتر کاری ته واره و ناگاته به یانی ده مریت. به لام سه عدی پاشان ده لێ قه زا وقه ده ر وابوو كه حه کیمه كه هه مان شه و مرد، له کاتیکدا چل سال دوا ی نه و پرووداوه ش كورده كه هه ر زیندوو بوو!

جا من به دووری نازانم نهر یونس ره ئووف دلدار شاعیری شیعی نه ی ره قیب، کاتی كه ده لێ "كورد زیندوووه..."، نه و عیباره ی زاراهه یه ی له سه عدی و هه ر گرتییت.

تۆ بلێی من راست بم؟

نه وهش شیعه كه ی سه عدی، كه دیاره به فارسیه:

حکایت طیب و کرد

شبی کردی از درد پهلو نخفت / طبیعی در آن ناحیت بود و گفت:

"از این دست کو برگ رز می خورد / عجب دارم از شب به پایان برد
 که در سینه پیکان تیر تبار / به از نقل ماکول ناسازگار"
 گر افتد به يك لقمه در روده پیچ / همه عمر نادان برآید به هیچ
 قضا را طیب اندر آن شب بمرد / چهل سال از این رفت و زنده‌ست کرد

(بوستان، باب هفتم، اندر رضا)

با ئه‌وه‌ش بلیم که له رابردوودا، له هه‌ندیک شویتی ئیران به هه‌موو وهرزپریکی گوندییان
 گوتووو 'کورد'، واته چه‌مکی کورد ته‌نیا ناوی گرووپیکی ئیتتیکی نه‌گرتوته بهر و باری
 چینایه‌تیشی هه‌بووه.

٤

UPDATE

ئه‌وه زاراوه‌یه‌کی ئینگلیزییه به واتای نوێکردنه‌وه، نوێکراوه یا هه‌والیک که کۆن نییه وله کاتی
 دیتن و بیستن و خوێندنه‌وه‌دا تازه‌یه. گرنگایه‌تی زاراوه که کاتی زیاتر بوو که له ئینته‌رنیتدا
 که‌لکی لێوه‌گیرا و دیاره باس وخواسی ناو ئینته‌رنیتیش ده‌بێ تازه و هی ئه‌ورپۆژ یا رپۆژانه‌بیت
 که سه‌یریان ده‌کریت ده‌نا جیگه‌ی باوه‌ری خه‌لک نابن.
 فارسه‌کان له یه‌ک دوو سالی رابردوودا ووشه‌ی 'به‌روز' یان بۆ تاشی و ئیستا خه‌ریکه وورده
 وورده جیی خۆی له ناو خه‌لکدا ده‌کاته‌وه.

من ترسی ئه‌وه‌م لێ نیشتوووه ته‌له‌فیزیۆنه کوردیه‌کان له‌به‌ر نه‌بوونی به‌رانبه‌ری کوردی وه‌ک
 زۆرجاری دیکه کردووینانه، راسته‌وخۆ بچن و هه‌مان زاراوه فارسییه که وه‌ربگرن یا خود
 'روز' ی فارسی بکه‌ن به 'رۆژ' ی کوردی و ملۆزمی 'به‌رپۆژ' مان لێ قیت بکه‌نه‌وه، وه‌ک
 چۆن ووشه‌ی ناقولای 'ده‌ستگیر' ی فارسیان کرده جیگری 'ده‌ست به‌سه‌ر' ی کوردی
 و خستیانه سه‌ر زمانی خه‌لکی ئاسایش، له کاتیکدا 'ده‌ستگیر' ی کوردی باری ئه‌ری یی هه‌یه
 و واتای ده‌ستگروویی و یاریده و یارمه‌تیدانی لێ وهرده‌گیریت، به‌لام کێ گوی ده‌داته
 ئه‌وقسانه؟ فارسییه حه‌یاته‌که، خۆ بگه‌هاتم!

جا پێشیار ده‌که‌م ووشه‌ی 'رپۆژین' وه‌ک به‌رانبه‌ریک بۆ زاراوه‌ی ئینگلیزی 'ئاپده‌یت' دابنریت.
 با پسپۆران چه‌وتیی بۆچوونه‌که‌م راست بکه‌نه‌وه.

شهری کورد و کورد

بابه تیکم له مالپه پری هه لویست دا خوینده وه کاک 'مه عرووفی که عبی' نووسیووی و تیندا باسی شهری کۆمه له و دیموکراتی کردبوو له گوندی 'باغلووجه' ی نیوان بۆکان و سه قز. بابته که هه ژاندمی و گریاندمی و له که لکی خستم.

من کاتی له سالانی ۱۳۴۱ و ۴۲ دا بووم به مامۆستای ئه و دیه، ته مه نم ۱۹ سال بوو؛ ئیستاش سه دان بیره وه ری خوشم ماوه له خه لکه که ی، قوتاییه کانم، مه لای گونده که، فه قیی مزگه وت، فه قی عه زیزی هاوته مه نم که خۆی و دایکی بۆ هه موو ماوه ی سالانی پینش شوپشی ئیران ها توچۆی مالمانیان ده کرد له بۆکان، ههروه ها ئه وینی پاکی کیزۆله یه کی بالابه رزی چاوه گه ش که جگه له خۆی و من هه چکه س پپی نه ده زانی و هه رگیز له راده ی چاوه پوهانی سه ر پینگا و چاوه چاوه که وتینک نه چوه ده ره وه.

کاک مه عرووف نووسیووی مال له گونده که دا نه ما که به گولله ی ئارپی جی یه ک له لایه نه کانی شهره که زیانی پی نه گه تینت و دیواری نه روو خابیت. تو بلی کام مندالی زیت و ووریای ئه و سالانه که وتینته بهر گولله ی ویلی پینمه رگه؟ تو بلی کیزۆله بالابه رزه چاوه گه شه که - که ده بی تا ئه وده م بووینته دایکی مندالان، بهر هیرشی کام 'خه باتکار' ی 'شوپشگپ' که وتینت؟ مامۆستا مه لا محه ممه د چی لی ها تووه؟ فه قی عه زیز، کاک ره حمان، کاک ره شید، حاجی سه وزه؟

ئه و شه وه، ته نیا خۆم له مال بووم و ئه و خه مه شم لی بووه سه رباری خه مان. هه چم بۆ نه کرا جگه له وه ی به گریان وه ئیمه یلنک بۆ کاک مه عرووف بنیرم وداوای لیووردنی لیکه م که به بی هه چ ناسیاوویه ک نامه ی بۆ ده نووسم. وه لامی کاک مه عرووف هه ر ئه وه بوو که چاوه پروانم ده کرد. حاله تی رۆحیم تینگه یشته بوو و به وه دلداریی دابوومه وه که هه موومان هه ول بده ین به درکاندن و راگه یاندنی راستیه کان پینش به چه واشه کاریی دوارپۆژ بگرین.

له هه مان مالپه ردا بابه تیککی هاوچه شنم خوینده وه، که کاک 'حاته م مه نه ری' نووسیووی. ئه ویش به هه مان چه شن شهری براکوژی مه حکووم کردبوو. سه ره پای تال و سوپری یاده وه رییه کان، گه لیک به و بابته گه شامه وه و هه ستم کرد که ئیتر له هه ردوو لایه نی شهره که وه دهنگی ناره زایی بهرز بۆته وه و لایه نگرانی حزبی دیموکرات و کۆمه له به یه ک شیوه و هاوکات، کاری چه په لی شهری کورد و کورد مه حکووم ده که ن و ئه و هیوایه له دلی هه مووماندا چرۆ ده کات که وورده وورده دژایه تی شهری ناوخۆ بیتته 'فه ره ننگ' و له ناو کۆمه لانی خه لک و به ژنی خواره وه ی ریکخراوه سیاسییه کانماندا به شیوه یه ک جیگر بیت که

ئەگەر لە دواپۇژدا رېپەرانى رېكخراوه كان تووشى ھەلە ھاتن و ھانى ئەندام و لايەنگرى خۆياندا شەرى چەپەلى نىوان كورد و كورد ھەلگىرسىننەو، بەژنى تەشكىلاتە كە لەبەرانبەرياندا بوەستن و دەرفەتى زالبوونى بىرى شەرى ناوخۆيان پى نەدەن، بەتايەت بۇ دواپۇژىكى درەنگتر كە لاوھ كانمان ئەزموونى ئىستاي ئىمەيان لەبىر دەچىتەو و دەبنە ئىمەى سالى ۱۳۵۷: گەنج و خا و كەم ئەزموون و لەبارى سياسىيەو نەخوئىندەوار يا كەم خوئىندەوار! تەنانەت من بە باشى دەزانم لە سبەينى سەرورەى و دەسەلاتى خۆجى يى كورددا، پىشمەرگە كانى ھەردوو لايەن و بنەمالەى كووزراو و برىندار و مالىورانان سكالالى فەرمى دژ بە بەرپۆەبەرانى شەرى ناوخۆىي تۆمار بكن و لە دادگايە كى دادپەرورەرانەدا لە بنەما و ريشەى كارەكە و فەرماندەرانى شەرى كە بكوئەو، نەك بۇ مەحكوم كوردنى لايەنىك و حاكم كوردنى لايەنەكەى تر، بەلكو بە ئامانجى مەحكوم كوردنى دياردەكە و نەھىشتى بنەماى شەرى ناوخۆىي لە دواپۇژدا.

چەند سال پىش ئىستا بىرەوهرىيە كانى مناخيم بە گىنى سەرەك وەزىرانى ئىسرائىلم دەخوئىندەو كە باسى لە بوونى چەندەھا دەستە و تاقمى جوولەكە دەكرد لە كۆتايى سالانى چلى سەدەى بىستەم و جياوازىي بىرو بۇچوونيان لە بوارى دامەزراندنى دەولەتى نەتەوھىي ئىسرائىلدا. بەگىن دەنووسىت ئىمە ھىلى فيكرىي زۆر جياوازلە يەكترمان ھەبوو بەشپۆەيەك كە تەنانەت ھەندىك ھەبوون كە لايەنگرى دامەزرانى دەولەتى ئىسرائىل نەبوون و دەيانويست لە ناو حكومەتى ئىنگلىزدا بتوئىنەو. بەلام ھەموو لە سەرىك خال پىكھاتبوون و ئەو خالەمان بە باشى رەچاو دەكرد ئەوئىش ئەو بوو كە ھىچكامان دژ بەوئىتر چەك ھەلنەگرىن و شەرى يەكترمان بە ھىلىكى سوور دانابوو كە ھىچ لايەنىك نەدەبوايە لىي تىپەر يىت؛ ھەرواشمان كورد. ئەمپۇ كورد پىويسى بەوھىلە سوورەھەيە و رېپەرانى ھىچ رېكخراوھەكى سياسى يا سوپايى نابى ئەو ھىلە تىپەر بكن. ئەو دەبى بىتە دروشمى ھەموو خەباتكار و شۆرشوانىكى دواپۇژى نەتەوھەكەمان!

شۆراى بەرپۆەبەرايەتى شارەكانى ئوروپا

زۆرىك يا خود ھەموو شارىكى ئوروپا لە رىگەى شۆراى ھەلئارەدى خەلكەو بەرپۆە دەبرىت. ئاگام لە شوئەكانى دىكە نىيە بەلام لە برىتانيا دەزانم وەھايە. بۇ نمونە، شارى لەندەن دابەش بوو بەسەر ۳۲ كاونسل يا شۆرادا و لە ھەركام لەو ۳۲ ناوچەيە ھەموو

چوارسال جاریک هه‌لێژاردن به‌پێوه ده‌بریت و نوێته‌رانی هه‌لێژاردی خه‌لک به‌ ناوی 'کاونسلر' یا 'مشاور' و 'راویژکار' ده‌بنه‌ به‌رپرسی به‌پێوه‌بردن کاروباری ناوچه‌که‌ی خۆیان. ئه‌رك و کاری کاونسله‌کان گه‌لێک زۆر و بنه‌په‌تین، واته‌ له‌ قیلتاو کردنی پێگه‌وبانه‌وه‌ بگه‌ره‌ تا به‌پێوه‌بردنی خه‌سته‌خانه‌ و قوتابخانه‌ و ده‌رکردنی ئیجازه‌ی بیناسازی و کۆکردنه‌وه‌ی باج واته‌ مالیاتی ناوچه‌که‌ له‌ خاوه‌ن مال که‌ باجیکی سه‌رانه‌یه‌ و پێی ده‌گوتریت 'کاونسل ته‌کس' یا له‌ دوکانداران که‌ ئه‌میان پێی ده‌گوتریت 'په‌یت' و ده‌یان کاروباری گرنگی تر. له‌ راستیدا کاونسل هه‌م فه‌رمانداری و به‌خشدارییه‌ هه‌م شه‌هرداری و له‌ ژوور ئه‌وانیشه‌وه‌ گه‌لێک ئه‌رکی له‌ ئه‌ستۆیه‌ که‌ له‌ راستیدا 'کاونسل' ی کردۆته‌ حکوومه‌ت و به‌م بۆنه‌وه‌ له‌ بریتانیا و له‌ به‌لگه‌نامه‌ی فه‌رمیدا به‌ "حکوومه‌تی ناوچه‌یی" * ناوی ده‌بن و خه‌لکیش هه‌ر وایان ده‌ناسن و وایان بانگ ده‌که‌ن.

به‌پێوه‌به‌رایه‌تی ئه‌م کاونسلانه‌ له‌ راستیدا شۆپاییه‌ و شیوازی هه‌لێژاردنی دیموکاتیانه‌ی هه‌یه‌، و ناوه‌که‌شیان واته‌ "شۆپای گوند" یا "شۆپای شار" و "شۆپای شارستان" ** ره‌نگه‌ره‌وه‌ی خه‌سله‌تی به‌پێوه‌به‌رایه‌تی و ده‌سه‌لاتدارییانه‌. به‌لام سه‌رنج راکیشه‌ که‌ تاqm یا بالیکی تایه‌ت له‌ ئێرانییه‌کانی بریتانیا، به‌ ده‌سته‌قه‌سد ناوی شۆپایان له‌ سه‌ر ئه‌و پێکخراوانه‌ لاه‌ردوووه‌ و به‌ 'شه‌رداری' یان ته‌رجه‌مه‌ کردوووه‌، که‌ فێری به‌سه‌ر راستیه‌وه‌ نه‌داوه‌! راسته‌قینه‌ ئه‌وه‌یه‌ که‌ کاونسله‌کان ده‌ولت یا حکوومه‌تی هه‌لێژیراوی خه‌لکن و له‌ خزمه‌ت خه‌لکیشدان، واته‌ راست ئه‌و دیارده‌یه‌ی وا بالی چه‌پ له‌ ئێرانی سه‌رده‌می شۆپشی ۱۹۷۹ دا داواکاری بوون: به‌پێوه‌بردنی شوینی ژیان به‌ ده‌نگ و په‌ئی هه‌ر ئه‌و خه‌لکه‌ی وا لێی ده‌ژین، جا ناوی ئه‌وه‌ فیدرالیسم بیت یا خودمختاری، فه‌رق ناکات، گرنگ ئه‌وه‌یه‌ حکوومه‌تن و به‌پێوه‌به‌رایه‌تی ناوچه‌که‌یان به‌ده‌سته‌، له‌ حکوومه‌تی ناوه‌ندیش ئیتاعه‌ت ده‌که‌ن و بودجه‌ی ناته‌واوی خۆیان به‌ یارمه‌تی حکوومه‌تی ناوه‌ندی ته‌واو ده‌که‌ن.

جا بۆچی ئه‌و راستیه‌ زه‌قه‌ نابینریت و به‌ ده‌سه‌لاتدارییه‌کی وا مه‌زن ده‌گوتریت شه‌هرداری، وه‌لامه‌که‌ی له‌ شیوازی بۆچوون و هه‌لوێست گرتنی که‌سانی وه‌ک نووری زاده‌ و مه‌یبودی دا ده‌دۆزیته‌وه‌ که‌ له‌ ناوی شۆپا ده‌ترسن و له‌ترسی ئه‌و، په‌نا ده‌بنه‌ به‌ر هه‌موو فیلیک که‌ راستیه‌ که‌ نه‌که‌ویته‌ به‌رچاوی ئێرانییه‌کان.

ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌ هه‌ندیک له‌ عه‌ره‌به‌کانیش به‌ هه‌مان پێیازدا ده‌پۆن و ناوی شۆپای شار به‌ 'به‌له‌دییه‌' ته‌رجه‌مه‌ ده‌که‌ن و له‌وه‌ش خراپتر، هه‌ندیک کوردی خۆمانیش به‌ 'شاره‌وانی' ناوی ده‌بن که‌ سه‌رتاپا هه‌له‌یه‌، 'کاونسل' هیچ ته‌رجه‌مه‌یه‌کی بۆ نییه‌ جگه‌ له‌ 'شۆپای شار' یا 'حکوومه‌تی ناوچه‌یی'!

Local Authority ** Village Council, City Council, Borough *
.Council, etc

۷

کارنافالی 'نۆتینگهام گەیت' ی لەندن

ئەمڕۆ ۲۰/۱۰/۲۰۱۰ چووم بۆ سەیری کارنافال. وا ۲۵ ساله له لەندن دەژیم، ۲۳ سالی چوومه ته سەیری ئەو پرووداوه رهنگاورهنگ و پر دهنگ وههرايه و چاوی خۆم له جوانی پرکردوو و گهراومه تهوه.

کارنافالە که له بنهردا هی رهش پیستی دانیشتووی لەندنه بهلام ئەوهندهی کیژۆلهی بالابهزری سپی پیست و خهڵکانی سهر به نهتهوهی جیاواز تیکه لاو بووه، که بۆته موزاییکیکی نهتهوه کان و ههر ئەوهش زیدهتر رازاوهی کردوو، بۆ نمونه برازیلی و فیلیپینی و کئی و کئی، تهناهت پار وپیرار تاومی کیژۆلانی کوردیشم به جل و بهرگی کوردیهوه بینی که لام وایه کاک کارزان کریکار سهرپهرشتی بهرنامه که یانی کردبوو، بهلام ئەمسال بهختی دیتیانم نهبوو. لهوورژهدا ههژاری و چین وتویژی کۆمه لایهتی دهرناکهویت، دهوله مهند و ههژار وهك یهك پرووتن یا پۆشتهن، تهنیا دهنگ و رهنگ و جوانی حکوومهت دهکات. له راستیدا شتیکه وهك 'میر نهوورۆزی' کۆنی خۆمان: دهسهلات سهندنی بیدهسهلاتان!

نه میدیای کوردی و نه تهناهت تاکه کهسی کوردیش ههوالی ئەم چهشنه بابه تانه پاناگه بیین، وهك ئەوهی ههر نهبوویتن! ئەگەر بهم شیویه بروات و ۲۰ ئیزگی تهلهفیزیونی کوردی تهنیا ههر باسی خۆیان و حزبیان بکهن و بهگشتی دووپاتی بابهتی گوتراو وسواو بکهنهوه و ناوی بنین نهتهوه په رستی و کوردستان ویستی، کورد دهیته دیاردهیه کی دابراو له جیهان وله غاری که هفی سهدهی نویدا ده مینیتتهوه. ئەو هه موو کار و ههنگاو و پروودا و کاره ساتانه به بن گویتدا راده برن و گوی کپ کردن لیان - به ناوی پاراستنی فۆلکلۆر یا ههرشتیکتره وه بیت، ههلهیه کی گهورهیه.

با دیارده نهریتیه کانیشمان ههبن، بهلام دهرگا له سهر دیاردهی نویش دانه خهین!
ئوه وینهیه کی کارنافالە که، له گووگل وهر گیراوه:

۸

ئه‌حمده شاملو: 'گه‌لان' ی ئیران

پووناکیبیرانی ئیرانی به گشتی خۆ له‌وه ده‌پاریژن له زاراوه‌ی 'گه‌ل' (نه‌یشن) یا 'خه‌لق' (که)، که‌م وزۆر هه‌مان باری سیاسی هه‌یه) بۆ کورد و تورک و به‌لووچ و عه‌ره‌بی ناو ئیران که‌لک و هه‌ر بگرن و له‌جیاتییان ووشه‌ی 'قه‌وم' یان بۆ به‌کار ده‌هینن. واته‌ ئه‌و راس‌تییه‌ زه‌قه‌ ده‌که‌ن به‌ ژێر لچه‌وه‌ که‌ بۆ نموونه، عه‌ره‌ب خاوه‌نی نه‌ک یه‌ک به‌لکوو ۲۲ ولاتی سه‌به‌خۆن به‌ ئالا و سروودی نه‌ته‌وايه‌تی و نه‌نداميه‌تی له‌ پێک‌خراوه‌ی نه‌ته‌وه‌ یه‌ کگرتوو هه‌که‌نه‌وه، به‌لام هه‌ر ئه‌و عه‌ره‌به‌ی که‌ گه‌لێکی سه‌ره‌به‌خۆیه‌ و وولاتی هه‌یه‌ و بالۆژی له‌ ئیران هه‌یه، له‌ ناوخۆی ئیراندا پله‌ی داده‌به‌زێتریت و ده‌بیته‌ قه‌وم! به‌ هه‌مان شێوه‌ نازه‌ربایجانی و کورد و ئه‌وانیتر. له‌ئه‌نجامدا، گه‌لانی ناو جوغرافیای ئیران له‌ روانگه‌ی فه‌رمی حکوومه‌ت و له‌ گۆشه‌نیگای پووناکیبیرانی ئیرانیسه‌وه‌ سه‌رجه‌م 'قه‌وم' ن و هه‌یچتر.

وه‌ک شتیکی ده‌گه‌من، له‌ ماله‌په‌رێکی فارسیدا چاوم به‌ سه‌ره‌تای نه‌مر ئه‌حمده‌ی شاملو - شاعیری ناوداری ئیرانی که‌وت که‌ بۆ کاره‌ بایه‌خداره‌که‌ی خۆی به‌ ناوی 'کتاب کوچه‌' نووسیویه‌ و تیندا قسه‌ی له‌ 'خه‌لکان' واته‌ 'گه‌لان' ی دانیشتووی ئه‌م 'مه‌حدوده‌ جوغرافیایی' ه‌ کردوه‌ که‌ ئیران بێت و ئه‌وه‌ش درکاندنیکی ده‌گه‌نی ئیرانییه‌ کانه‌. نه‌مر شاملو له‌ ووتاره‌که‌دا باسی سه‌ره‌له‌دانی تۆفانیک ده‌کات که‌ دیکتاتۆریه‌تی ئیسلامیه‌ و ئه‌وده‌م هه‌شتا به‌ روونی له‌ کۆمه‌لانی خه‌لکی ئیران (جگه‌ له‌ کوردا!) ده‌رنه‌که‌وتبوو. بابه‌ته‌ که‌م له‌ ماله‌په‌ری 'گویا' وه‌رگرتوو. فه‌رموون:

اول دفتر...

روزهای سیاهی در پیش است. دوران پُر ادباری که، گرچه منطقاً عمری دراز نمی‌تواند داشت، از هم‌اکنون نهاد تیره‌ خود را آشکار کرده است و استقرار سلطه‌ خود را بر زمینه‌ای از نفی دمکراسی، نفی ملیت، و نفی دستاوردهای مدنیّت و فرهنگ و هنر می‌جوید.

این چنین دورانی به‌ناگزیر پایدار نخواهد ماند، و جبر تاریخ، بدون تردید، آن را زیر غلتک سنگین خویش درهم خواهد کوفت. اما نسل ما و نسل آینده، در این کشاکش اندوهبار، زیانی متحمل خواهد شد که بی‌گمان سخت‌کمرشکن خواهد بود؛ چرا که قشریون مطلق‌زده هر اندیشه‌ آزادی را دشمن می‌دارند و کامگاری خود را جز به‌شرط امحاء مطلق فکر و اندیشه‌ غیرممکن می‌شمارند. پس، نخستین هدف نظامی که هم‌اکنون می‌کوشد پایه‌های قدرت خود را به‌ضرب چماق و دشنه استحکام بخشد و نخستین گام‌های خود را با به‌آتش کشیدن کتابخانه‌ها و هجوم علنی به

هسته‌های فعال هنری و تجاوز آشکار به مراکز فرهنگی کشور برداشته، گشتار هم‌ه متفکران و آزاداندیشان جامعه است.

اکنون، ما در آستانه طوفانی روبنده ایستاده‌ایم. بادناها ناله کنان به حرکت درآمده‌اند و غباری طاعونی از آفاق برخاسته است. می‌توان به دخمه‌های سکوت پناه بُرد، زبان در کام و سر در گریبان کشید تا طوفان بی‌امان بگذرد. اما رسالت تاریخی روشنفکران پناه امن جستن را تجویز نمی‌کند. هر فریادی آگاه‌کننده است. پس، از حنجره‌های خونین خویش فریاد خواهیم کشید و حدود طوفان را اعلام خواهیم کرد.

سپاه کفن‌پوش روشنفکران متعهد در جنگی نابرابر، به میدان آمده‌اند. بگذار لطمه‌ای که بر اینان وارد می‌آید نشانه‌ای هشداردهنده باشد از هجومی که تمامی دستاوردهای فرهنگی و مدنی خلق‌های ساکن این محدوده جغرافیایی در معرض آن قرار گرفته است.

۹

کوچی دواپی هاوپییم 'ئه‌حمده‌دی سامبه‌گی'

پیری ده‌ردیکی گوشه‌نده‌یه، هاوپی و دؤست و نزیکت یه‌ک یه‌ک به‌جیت ده‌هیلن و ده‌پۆن. ئیستا ده‌زانم شه‌هریار دواپی گه‌رانه‌وه بو خوشکه‌ناب و داوینی حه‌یده‌ربابا، چ هه‌ستیکی بووه، ده‌زانم 'به‌ره‌وموکریان' ی هه‌ژار به‌ره‌می چ نازاریکی ده‌روونی شاعیره‌که‌یه‌تی - نازاری دوورکه‌وته‌وه له‌عه‌زیزان و پۆیشتن و نه‌گه‌رانه‌وه‌یان له‌سه‌فه‌ریکی نادیار!

له‌بیرمه له‌گه‌ل 'ئه‌حمده‌ دوو مندالی' پیشاه‌نگ' بووین و به‌رپژه به‌سه‌ر شه‌قامی بوکاندا ده‌پۆیشتین، نه‌و یه‌کدوو سالیکی له‌من گه‌وره‌تر بوو. له‌بیرمه له‌گه‌ل حه‌سه‌نی حه‌له‌بی و نه‌وانیتر قامکیان به‌ر ماشینی جاده‌سازی که‌وت و بو هه‌میشه‌کۆل بوون، که‌سیش له‌سه‌ریان وه‌جواب نه‌هات. له‌بیرمه توپین، والیالی سه‌رده‌می مندالی و گه‌ران و عاره‌ق خواردنه‌وه گالته و قسه‌ی خو‌شی سه‌رده‌می لاویه‌تی. له‌بیرمه له‌تاران له‌ماله‌که‌م بوو که‌ساواک گرتمی. له‌بیرمه هاتوچۆی مالی یه‌کتر، چاوپیکه‌وتنی میرزا عه‌بلای براگه‌وره‌ی که‌به‌داخه‌وه له‌گه‌ل 'قاله‌ته‌گه‌رانی' سه‌ری تیداچوو، ته‌نانه‌ت حاجی حه‌سه‌ن به‌گی باوکیم له‌بیره - هاوخبه‌بات و هاو هه‌نگاوی نه‌مر حاجی قاسمی که‌ریمی دژ به‌مله‌ورپی ناغاکانی بوکان، ... نه‌ئه‌وشتانه ئیستا ماون، نه‌ئه‌و که‌سانه، هه‌ر 'ئه‌حمده‌ خو‌یشی نه‌ما! "مردن چیه‌؟ که‌س تی نه‌گه‌بی تاویستا... "ئه‌حمده‌ رۆژی ۱۳۸۹/۵/۱۴ به‌جیتی هیشتین، یادی به‌خیر بیت.

ئەو شیعەری 'نازم حیکمەت' چەندە بۆ حالی ئیستای من دواى مەرگی ئەحمەد بەرئ و جییه:

مەتەلی ھەموو مەتەلان

لە لیوار ئاو راوەستاوین
چنار و من.

وینەمان کەوتۆتە ئاوە کە

چنار و من.

شەوقی ئاوە کە لئی داوین

چنار و من.

لە لیوار ئاو راوەستاوین

چنار و من و پشیلە یە کیش

وینەمان کەوتۆتە ئاوە کە

چنار و من و پشیلە کەش

شەوقی ئاوە کە لئی داوین

چنار و من و لە پشیلە کەش.

لە لیوار ئاو راوەستاوین

چنار و من و پشیلە کە و لە گەڵ ھەتاو

وینەمان کەوتۆتە ئاوە کە

چنار و من و پشیلە کە و لە گەڵ ھەتاو

شەوقی ئاوە کە لئی داوین

چنار و من و لە پشیلە و لە ھەتاویش.

لە لیوار ئاو راوەستاوین

چنار و من و پشیلە کە و ھەتاو و تەمەنیشمان

وینەمان کەوتۆتە ئاوە کە

چنار و من و پشیلە و ھەتاو و تەمەنمان

شەوقی ئاوە کە لئی داوین

ھە و ناھەمی کتێب

له چنار و من و پشيله و هه تاو و ته مه نيشمان

له ليوار ئاو راوه ستاوين

به ر له هه موو و پشيله ده پروات

شويتى له ئاودا نامينى

پاشان من ده پوم

شويتيم له ئاودا ون ده بى

پاشان چنار ده پروا

شهوقى له ئاودا نامينى

پاشان ئاو ده پروا

هه تاو ده مينى

پاشتر ئه ويش ده پروات.

له ليوار ئاو راوه ستاوين

چنار و من و پشيله و هه تاو و ته مه نيشمان.

ئاو و سارده

چنار و گه وره يه

من و شيعر ده نووسم

پشيله ده مياويتيت

هه تاو گه رمه

زور شوکور ده ژين

شهوقى ئاو ليمان ده دات

له چنار و له من و له پشيله و له هه تاو و له ته مه نيشمان.

BBC Proms

سهعات ۷ ی ئیوارەى ئەمڕۆ ۲/۹/۲۰۱۰ لە گەڵ ئالانى كورم چووم بۆ دیتن و گوێراگرتنى بهرنامهیه كى 'پرومز' ی بی بی سی له 'ئالبيرت هۆل' ی له ندهن. ئیستاش كه گه پراومه ته وه

هەر مهستی ئەو مۆسیقا خۆشەم، گوێچکەم ناخینراوی دەنگی بلاوینی مۆسیقایە و دلم بەو کەسانە دەسووتیت کە لەوێ نەبوون و گوێیان لێ نەبوو!

ئیمە ی کورد خراپ دەروازەمان لەسەر خۆمان داخستوو و لە هونەری خەلک و وولاتانی دیکە بیخەبەرین. ئەگەر وا بروات واتە هەر ئەوان لە بواری هونەردا پیش بکەون و ئیمە لە شوینی خۆمان بمیننەوه، ئەو کە لەبەرە هەر دیت و گەورەتر دەبیتەوه و ئیمەش لە قورپی خەستی فولکلۆردا، فارس گوتهنی 'دەرجا' لێدەدەین. هەزار مخابن!

پرۆم زنجیرەیک بەرنامە ی مۆسیقای کلاسیک و کلاسیکی نوێیە هەموو سالیک چەند مانگ دەخایەنیت و ئۆرکیسترای گەورە ی وولاتانی جیهان سەردانی بریتانیا دەکەن و لە هۆلی جیاگادا نزیکە ی ۱۰۰ بەرنامە بەرپۆه دەبەن.

ئەو مۆسیقایە ی ئیمە گوێمان لیبوو و منی شیت و شەیدای خۆی کرد، ئۆرکیسترای نەتەواپەتی 'وێلز' بەرپۆه ی برد و مۆسیقا کە ی هی مارتین ماتالون و موزۆرگسکی بوو.

ئەو ئەدرەسی سائیتی بی بی سی پرۆمز:

<http://www.bbc.co.uk/proms/2010/whatson/0209.shtml#prom63>

کە رادیۆ ۳ ی بی بی سی تەفسیری مۆسیقا و باسی دانەری هەواکان دەکات.

ئەو ش بەشیک لە مۆسیقا کە، کە لە هەمان رادیۆه بلاو کراوە تەو:

http://www.bbc.co.uk/iplayer/episode/b00tknqv/BBC_Proms_2010_Prom_63_Rameau_Canteloube_Matalon_Mussorgsky_Part_2_

PRIVACY

لە بۆنە یەکی کتیدا لای پیاویکی پیری ئەمریکی دانیشتبوووم. کاتی زانی کوردم گوتی من ۱۴ سال لە تورکیا کارم کردوو. باسی رادە ی کەمی خوینەری کتیب لە ولاتانی لای ئیمە کرا، گوتی من لە تورکیا سەرنجم دایە شتیکی گرنک: خەلکە کە ی ئەوێ ئەو نە بە دەوری یە کەوون و لە مالی یە کترن کە مەجالیکیان بۆ ئەو نییە لە گەل خۆیان بن و بیر لە خۆیان بکەنەوه، تەنانەت ژوووری تاییەت بە خۆیان لە مالیاندا نییە. هۆکاریکی کتیب نە خویندەنەوش

نه بوونی ئه و کاته تاييهت به خۆيهيه. کابرا له دريژهدا گوتی سه مه ره ئه وه يه له زمانی تورکيدا ووشه يهك بۆ پريوسي نيه!

گوتم براله، نهك هه ر زمانی تورکی، به لکوو له کوردی و فارسيشدا ووشه مان بۆي نيه و زۆر هي ممهت بکه ين که لک له 'خه لوه' ی عه ره بی وهرده گرین و ده يکه ين به 'خه لوهت'. گه رچی 'خه لوه' عه ره بييه که ش هي خه لکی ئاسايی نيه و بۆ سو فی 'خه لوه نشين' ه، واته باری سو فيايه تی و ته رکي دونيا ی هه يه. که وابوو ده رده که له هه موو ناوچه که دا هه مه گیره! قسه ی کابرا ووشيا ری کرده وه. ئيمه هيچکاممان خو مان نين و بۆ خو شمان نين. نه بوونی ئه و 'فه ردييهت' ه له شو يتی خو ئيدا ده رديکی گه و ره يه، هه موومان لووت ده خه ينه کاروباری يه کتر، له ماله وه، له ده ره وه وله سه ر کاروبار. رۆژئاوا به ئينديويديا ليزم بوو به رۆژئاوا. ئيمه 'تکثر' ی عه شيره ييمان هي شتا به جي نه هي شتوو 'تکثر' ی ستالينيمان له شو يتی دانا! بنه ماله خو له کاری شه خسي مان وهرده دات، مامۆستا له قوتابخانه به هه مان چه شن، دۆست و هاوړی به هه مان شي وه وئینجا نۆره ی حکوومه ته حه ياته که دیت! ته نانهت له ته نيا یی گۆرپيشدا نه کير ومونکير ده مان دۆزنه وه و نايه ل ن بۆ خو مان بين!

۱۲

عەلی خانى سەردار و "کامپرا" و "کەر-ماشين"!

'سەردار عەلى خان' کورپى 'سەردار حەمە حوسەين خانى باباميرى موکرى' بوو. باوکى به لاويه تى ناردبوويه رووسيا بۆ خو ئندن. وازانم ماويهك له شارى 'تفليس' ده رسى خو ئند و به هۆى ئه و جل و به رگه سوپاييه شه وه که له به رى ده کرد، شکم بۆ ئه وه ده چیت ده رسى سوپايى خو ئند بيئت.

کاتى که عوسمانيه کان له سالى ۱۹۱۴ دا حەمە حوسەين خانى باوکيان له مه راغه ئيعدام کرد، عەلى خان گه رايه وه بۆ کان و له جيى باوکى بوو به 'سەردار موکرى' و له سابلاغ ني شته جيى بوو.

ده لێن له گه رانه وه دا دوو ديارده ی ته کنيکی نوپى هي ناوه ته ناوچه که، يه کيان کاميرايه کى وپته گرتن وئه و يتريش پاسکيل يا دوو چه رخه يهک، که له و ده مانه دا پيان گوتوو ه 'کەر - ماشين'!

هه ر ليره وه بۆ بابه تيکی دیکه ده چم. ده زانين که نه مر 'سمايل خانى فه رپو خى' يه که م وپته گر بوو له بوکان دوو کانى وپته گرى کرده وه و 'برايم خان' ی کورپيشی دريژه ی به دارى باوکى

دا. سمایل خان له سالانی دهوروبهری کۆماری کوردستان و نازهربایجان دا له تهووریز دووکانی وینه گریی هه بوو و زۆر وینهی که سایه تی ناوبه ده ره وهی کوردی ئەو سالانه، کاری ئەون.

عهلی خانی سهردار له رینگه ی ژنخوازییه وه خزمی سمایل خان بوو. تو بلینی ئەو وینه گرییه له عهلی خان فیڕ بوو بیت یا به شاگردی له شاری تهووریز و له لای ئەرمه نییه کان - که ئەو دەم له تهووریز ئەم کاره و گه لیک کاری هونهری و ته کنیکیان به دهسته وه بوو؟

۱۳

شعیریکی به تامی فارسی

براده ریکی خۆشه ویستم له ئیرانه وه نامه یه کی بو نووسیوم و تیدا بو ئەوهی باسی دهوله مهندی و گیرفان پری خۆی کرد بیت ئەم شیعره به تامه ی نووسیوو به لام ناوی شاعیره که ی نه برد بوو. من شیعره که به هی سهرده می دوای مه شرووته ی ئیران و ته نانهت هی سالانی دهوروبهری ۲۸ ی موردادی ۳۲ ی ده زانم. شاعیره که شی ده بی که سیکی وه ک محهممه د عهلی ئەفراشته بیت یا ئە گه ر دره نگتر و دوای کۆدیتا گوترا بیت، هی که سیکی وه ک ئەبولقاسمی حاله ت؛ به لام دلنیاش نیم.

ئەوه شیعره که یه:

ای شاهد بی ریالی من!	ای کیف همیشه خالی من!
ای چهره پول برده از یاد!	یکبار نشد دلم کنی شاد
از چرم کدام گوسفندی؟	ای کیف، که پاره و چرندی!
سیری نچریده بود یکدم	انگار به عمر خویش، او هم
این ارث کنون به من رسیده	زان جانور شکم دریده
گر جیب بری ترا رباید؟	انصاف بده، مرا چه باید
نفرین به تو کیف آبروریز!.....	شرمنده شوم به پیش او نیز

بو ئەوه ده بیت بکریت به کوردیش!

دوو بارە سەبارەت بە شەری ناوخرۆی

3/9/2010 لە یادداشتی هەفتە ی پێشوومدا باسیکم لە شەری نگریمی ناوخرۆی نیوان کورد و کورد کرد. ئەمڕۆ لە مالمپەری رینیسانس دا هەواڵیکم خویندەووە کە رۆژنامە ی سەباح ی تورکیا رایگە یاندوووە لە ماوەی شەری ناوخرۆدا تورکیا چەندەها ملیۆن دیناری یارمەتی داوەتە مام جەلال و یەکیەتی نیشتمانی و ئاگری شەپەکە ی پێ خۆش کردوووە. تۆ بلیی هەر ئەو دەرسە بەس نەیت بۆمان بۆ ئەوەی شەری کورد و کورد مەحکووم بکەین؟

بیریک کە بە زەینمدا هات ئەو بوو: رپەر و ئەندامانی بزووتنەووەی گۆران ئاگاداری هاتنی ئەو پارە یە بوون بەلام تا ئەمڕۆش لە هیچ شویتیکدا باسیان لێ نە کردوووە. بلیی لەبەر ئەو نەبوویت کە خۆیان بە شیک بوون لەو مامەلە یە؟

هەواڵە کە بە هەمان شیوە، باس لە یارمەتی تورکیا بۆ پارتی و بارزانیی دە کات.

"ئەملام تات و ئەولام تات!"... بە خوا هەرسێ لام تات، خۆ ئەگەر نە ئیم هەموولام تات! ئەو هەش دەقی هەواڵە کە ی مالمپەری رینیسانس بە بێ گۆرانکاری:

رۆژنامە ی (سەباح) ی تورکیا راپۆرتیک ی بلاو کردۆتەووە و تیدا ئاماژە بەو دە کات کە تالەبانی، لە یە کەم رۆژی مانگی مە ی سالی ۲۰۰۰دا، لە سلیمانی لە گەل کار بە دستانی تورکیا کۆبۆتەووە و داوای مانگانە یە کە ۲ ملیۆن دۆلاریی کردوووە بۆ موچە ی هیزی پێشمەرگە و ئاسایش. بە گوێرە ی راپۆرتە کە حکوومەتی ئەوکاتی تورکیا، کە لە هەرسێ پارتی (DSP)، (MHP) و (ANAP) پیکهاتبوو، رەزامەندیی نیشان داوە کە بری ۶ سەد هەزار دۆلار بداتە تالەبانی.

رۆژنامە ی سەباح پێشتریش بە لگە یە کە ئاشکرا کردبوو سەبارەت بەووەی کە حکوومەتی ئەو سەردە مە ی تورکیا، بۆ هەمان مە بەست لە گەل بارزانیی کۆبۆتەووە و سەرۆکی ئەوکاتی پارتی نەتەووە پەرستی تورکیاش حکوومەتی رازیی کردوووە بەووەی یارمەتی بارزانیی بدریت. بە گوێرە ی راپۆرتە کە حکوومەتی تورکیا، لە نیوان سالەکانی ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۰ بری حەوت ملیۆن دۆلار پارە و بریک ی زۆریش چەک و تەقە مە نیی داوە بە کابینە ی حکوومەتە کە ی تالەبانی لە سلیمانی.

شیاوی ئاماژە یە کە ئەو هاوکارییە ی حکوومەتی پێشووتری تورکیا بۆ کوردەکانی باشوور، هاوکات بوو لە گەل شەری ناوخرۆی لە نیوان کوردەکانی باکوور و باشووری کوردستاندا.

'تەھەممول' یا 'رېزگرتن'

لە بەشی یەكەمی 'وورده فەرمايشت' دا فەرموو بووم گەلی کورد 'تۆلپەنس' واتە 'تەھەممول' ی هەیه و هەر ئەوێش بۆتە هۆی بوونی چەشنایەتی زۆری ئایینی لە کوردستان. دوینی برادەریکی خۆشەویستم بە ئیمەیل ئاواي بۆی نووسیووم:

'تۆلپەنس' باریکی نەری یی هەیه و واتای ئەوێهە من خۆم لە تۆ بە باشتر دەزانم، بەلام سەرەپای ئەوێش تەھەممولت دەكەم! .... ئیمە دەبی لە جیاتی 'تەھەممول' کردنی یەكتر، 'رېز' لە یەكتر و بیر و بۆچوونی یەك بگرین!

ئەوێ دەرسیکی گەورە بوو بۆ من.

هەمیسان برایانی زئی زئی

ووتووێژی كاك ناسری سینا لە گەل رېژدار "عەلی شۆخ كەمان" - یەك لە 'برایانی زئی زئی' - گورانی بیژانی ناسراوی کورد، گەلیك خۆشە. بەرنامەكە لە سالی ۲۰۰۷ دا لە رادیۆ زایەلەیی سویدەوێهە بلاو بۆتەووە و ئیستاش هەر لە بەشی 'لینك' ی مالمپەرەكە یاندا هەر ماوێ:

<http://sverigesradio.se/cgi-bin/international/nyhetssidor/index.asp?programid=2200>

سەد خۆزگە ووتووێژی وا بەپێز لە گەل هونەرمنەدەکانی دیکەشمان دەکرا. ئیمە دەقینکی بەپێز و جیمان لە قسە و بۆچوونەکانی تایەر تەوفیق، محەممەد عارف، حەسەن زێرەك، کیمنەییەکان و .... بە دەستەووە نییە. لە ماملێش دلیا نیم ونازانم لە ماوێ کاری رادیۆ و تەلەفیزیۆنی مەهاباد دا شتیکی ئەوتۆیان لێ تۆمار کردییت یان نا؟

بۆ بیستنی ووتووێژەكە بچنە سەر مالمپەرەكە لەو ئەدرەسەیی سەرەوێ، ئینجا لای خوارەوێ لاپەرە یەكەم لە لای دەستەپراست لە بەشی 'لینك' دا بیدۆزنەوێ. هاسان دەدۆزیتەوێ.

سالی ۱۹۸۶ تازه هاتبوومه لهندن و له ناوچهی 'ئه کتن' له رپوژئاواوی شار نیشته جی ببووم. رپوژئیک له سهر جاده تووشی پیاویکی کورته بالای شرپۆلی ئینگلیز بووم، قسهی پینگوتم. له حق نه گوزهریم له هه موو ماوهی ئه و ۲۴ ساله دا که لیره ژیاوم کهس قسهیه کی کالی پی نه گوتووم و بی رپزی پی نه کردووم، ئه و کابرا تایبه تهش سه رخۆش بوو و له و که سانه بوو که له سهر جاده ده خهون، منیش گویم پی نه دا، به لام که چوومه وه مال له میشکم نه ده چوو ده ره وه و ئه و شیعره م ههر ئه وده م فهرموو باسی چاره نووسی کوردم کردوو به ده ست عه رب و تورک و ئیرانییه وه و زیادبوونی ملۆزمیکتیر. وشهیه کی ناحه زیشی تیدایه داوا ی لیبووردن ده که م:

ناشنال فرانت

دویتی له 'های ستیریت ئاکتن'

تووشی بووده له یه که هاتم

گوتی من ناشنال فرانت

له و خۆبادان،

من خۆگرتن

له و جنیودان،

من گوی گرتن

کاتی ته واو بوو، نه پراندم

"کابرا، زمانت نازانم!"

ناشنال فرانت زۆر له سه رخۆ

گوتی: "گیت لاست!"

ئینگلیزی باش بخوینه

تیده گه ی له جنیوانم!"

***

ده ک خوا لیت هه لنه گری، خوایه!

ئه وی گۆلمه زی دنیایه

له ژیر سه رینی تۆدایه!

'ئیمشی' * ت به دهرس پی خویندم

'گیند' * و 'گومشه و' * ت فیر کردم

وا 'ناشئال گوو' شت بۆ ناردم
 'گیت لاست' ** به گویمدا بخوینئ!
 له ندهن، هاوینئ ۱۹۸۶

* لاچۆ و برۆ، به عه ره بئ، تورکئ و فارسئ
 ** له بهر چاوم وون به، به ئینگلیزئ

۱۸

شهر

له دوو به شئ ئهم وورده فه رمایشئانه دا شهرئ کورد و کورد مە حکووم کردوو، وه ک ئه وهئ
 شهرئ کورد و 'ناکورد' م پئ باش بیت!

حاشا و کلا! معادالله ئه گهر شئئ وا هه بیت وبه مئشکمدا بیت!

شهرئ گلاوه هئ ههر کهس و ههر نه ته وه و وولاتئک بیت.

شهرئ دا کۆکئ له توانه وه و فه وتان واهه یه 'مجوز' یکئ هه بیت.

به لام شهرئ خۆفه وتاندن به ناوی بهرگری له فه وتانئش بیت، 'مجوز' ی نیه و گه مژانه ترئین
 شهرئ دنیا یه! کورد ده بئ خۆئ لئ لادات وئه گهر بکرئت له 'شهر' به گشئش ده نا هئچ
 داهاتوویه ک چاوه پوانئ سه ره به خۆئئ دوا پۆژمان ناکات.

۱۹

قل 'موتوا' بغيرکم

من کارم به سه ر ئایئنی که سه وه نه داوه و هه وئ ده دم خۆم له باسئ ئایئن دوور رابگرم.
 به لام له ژیانئ ئه مپۆئ مرۆف و تیکه لاویئ و هاتوچۆئ به رده وامئ خه لک و گه ل و ئایئن و
 زمانئ جیاوازه گه ل یه کتردا، ئه و ئایهئ سه ره وهئ قورئانم زۆر پئ سه مه ره دئته بهرچاو:
 'به وانهئ وا له ئئوه جیاوازن بلئن بمرن'. نازانم ژیان له بارودۆخئکئ وادا چۆن ده توانئت

به‌رده‌وام بیت؟ چۆن هه‌موو ۶ میلیارډ خه‌لکی جیهان بمرن و ته‌نیا ۱ میلیارډ مافی مانه‌وه‌ی هه‌بیت؟ تۆ بلیی بۆمبای ئه‌تۆمی 'وله‌ی فه‌قیه' له‌ ئیران بۆ ئه‌و ئامانجه‌ پیرۆزه‌ بیت؟ له‌ بریتانیای مه‌سیحی زیاد له‌ ۲۰۰۰ مزگه‌وتی موسولمانان هه‌یه، به‌لام له‌ تاران‌ی پیتته‌ختی کۆماری 'ئیسلامی' دا‌تاقه‌ یه‌ك مزگه‌وتی سونیان یاساخه‌ و نییه. گه‌لۆ ئه‌وه‌ په‌مگدانه‌وه‌ی هه‌ر ئه‌و بۆچوون و فه‌رمانانه‌ نییه؟

به‌ ته‌عبیری مه‌لای قوم، هه‌موو سوننییه‌ك 'حه‌رامزاده' یه. ئه‌و سووکایه‌تییه‌ نه‌ك هه‌ر به‌ سوننه‌ی عه‌ره‌بستان و میسر و عیراق نه‌کراوه‌ به‌لکوو به‌ به‌شیک له‌ دانیشتوانی ئیران خۆیشی - وولاتیک که 'دانیشمه‌ند' و په‌ئیسه‌که‌ی به‌ ملکی خۆیانی ده‌زانن. 'دانیشمه‌ند' راویژکار و نویتنه‌ری ئایه‌توللاخامنه‌یی 'په‌یه‌ر' ی ئیرانه. به‌وه‌ ده‌لین په‌یه‌رایه‌تی!

له‌ کوی ئه‌م جیهانه‌ که‌سێک ئه‌ویش راویژکاری به‌رزترین پله‌ی به‌په‌یوه‌به‌رایه‌تی وولاته‌ که‌ ده‌توانی به‌ خه‌لکی وولاتی خۆی بلیت 'ولدالزنا' و 'حه‌رامزاده'؟ گه‌لۆ ئه‌وه‌ش هه‌ر په‌نگدانه‌وه‌ی ئایه‌ته‌ که‌ نییه؟ به‌لام خۆ ئایه‌تی فه‌قیر باسی موسولمان و غه‌یره‌ موسولمانی کردووه، که‌چی چه‌قۆی مه‌لای قوم ده‌سکی خۆیشی بریوه، ئافه‌ره‌م مه‌لای ئه‌تۆمی!

ئه‌گه‌ر باوه‌ر ناکه‌ن گوێ بدنه‌ن قسه‌کانی 'حوججه‌تولئیسلام دانیشمه‌ند' له‌ سه‌ر یوتیووب:
<http://www.youtube.com/watch?v=so62J4NxJJM&feature=related>

۲۰

خه‌ته‌نه‌ی کچان

په‌ووناکییری کورد له‌ گوی گادا خه‌وتوو - خۆ ئه‌گه‌ر به‌ ته‌عبیری په‌وژئاوایی هه‌ر په‌ووناکییرمان هه‌شبیته!

په‌وژانه‌ به‌به‌ر چاویی هه‌موومانه‌وه‌ ده‌یان تاوان و جینایه‌تی کۆمه‌لایه‌تی ده‌قه‌ومیت هه‌ر له‌ کوشتنی نامووسییه‌وه‌ بگه‌ره‌ تا سه‌ ته‌لاقه‌ی بی ئاگاداریی ژن و جاش به‌جاش و تاوانی دلته‌زینی خه‌ته‌نه‌ی کچان و بی مافی کۆمه‌لایه‌تی ژن و بی به‌ش بوونی له‌ خاوه‌نایه‌تی ملک و مال و به‌ نیوه‌ی پیاو حساب کرانی له‌ میرات و شایه‌دیدان و چی وچی دا..... به‌لام ئیمه‌ گه‌یره‌مان له‌ کوبا و فینیزۆئیللا و لوبنان و فه‌له‌ستین ده‌گه‌په‌ته‌وه!

یا ایهاالموءمنین! گه‌لۆ په‌مه‌زان له‌ شه‌شه‌کان واجبتر نییه؟ گه‌لۆ په‌یوست ناکات هه‌موومان لایه‌نگری بیی 'فیمینیستی' بین؟

THE JOURNEY

بیره وه ریه کانی 'تونی بلیر'

له م پۆژانه دا کتیبی 'سه فەر' - بیره وه ریه کانی 'تونی بلیر' سه رهك وه زیرانی پیشووی بریتانیا، بلاو بووه وه. ده مزانی ده بی به شیکگی گرنگی کتیبه که بو کیشه ی عیراق ته رخان کرابیت و پیم خۆش بوو بزنام سه بارهت به کوردستان چی تیدا گو تراوه، هه ربۆیه ش نوسخه یه کم له 'ئامازۆن' کړی.

به داخه وه سه رتا پای کتیبه که جگه له چهند ئاماژه ی کورت و تیپه ر به هه له بجه و کوردستانی باشوور له ماوه ی شه ری پۆژئاوا دژ به سه ددام حوسه یین (۱۹۹۰) و وه بیره یینانه وه ی جینایه ته کانی سه ددام دژ به گه لی کورد که هیچکام له دپړیک ودوان زیاتر نین هیچترم له سه ر مه سه له که به رچاو نه که وت.

'بلیر' له شویتیکدا باسی ئه وه ده کات که سه ددام ده یوانی به پاره ی نه وت ده رمان بکریت به لام به ده سه ته قه سد نه یده کړی بو ئه وه ی به خه لکی جیهان بلیت ئه وه 'گه مارۆ' که یه بو ته هۆی بی ده رمانی و مردنی مندالانی عیراقی. ئینجا له درپژه یدا باسی کوردستان ده کات و ده نووسیت: "له ناوچه کوردنشینه که [ی عیراق] سه ره پای [بوونی] سه ددام و سه ره پای ئه وه ی گه مارۆ که ئه وانیشی گرتبووه وه، راده ی مردنی مندالان نیوه ی راده ی ناوه ند و باشووری عیراق بوو." (ل. ۳۷۹)

بلیر له لاپه ره یه کی دیکه دا باس له بی مافی کورد و شیعه له عیراقی ژیر حوکمی سه ددام ده کات و ده نووسیت: "له ۱۹۶۰ ه کانه وه، به کرده وه، شیعه (که سه دا ۶۰ ی سه رجه می دانیشتوانی عیراق پیک ده هینن) و کورد (که سه دا ۲۰ ی دانیشتوانی وولاته که ن) له ده سه لاتداریه تی وولات وه لانا رابوون." (ل. ۴۴۵)

هه ر ئه وه ونده و چهند ئاماژه ی هاوچه شن و ئیتر هیچ!

راسته قینه ئه وه یه سیاسه تی بریتانیا له په یوه ندی مه سه له ی کورد دا، دوای چرچیل نه گۆر ماوه ته وه و به شیوه ی ساکار بریتیه له پشت له کورد و پووله دوژمنانی کورد کردن. من بیره وه ریه کانی تاجپیریشم خویندۆته وه، له ویش باسی کیشه ی کورد له 'سه یف هیفن' دا خۆلاسه ده بیته وه نووسه ر خۆی له کیشه گشتیه که ی ده بوپریت، ته نیا له یه ک شوین نه بی ئه ویش کاتی که باسی یوگوسلاویا ده کات ده لی: "گه رچی وا نییه نه توانریت به رگری له وه لیبکریت له هه موو شویتیک ده وله تی نه ته وه یی جیگه ی ده وله تی فره نه ته وه یی بگریته وه - بو

نمونه، ویده چیت کوردان به هۆی ژماره یه كه له دهوله تانه وه، نه توانن بۆ سالانیککی زۆر دهوله تی خۆیان پینک بهینن." ('پییازی گهیشتن به دهسه لات، ل. ۵۲۵) ته نانهت سیاسه تی ئەمریکا سه بارهت به کیشه ی کوردیش سیبه ری بۆچونه کانی ئینگلیزی له سه ره.

Blair, Tony; The Journey; Hutchinson; London 2010; ISBN: 24681097531
Thatcher, Margaret; The Path to Power; Harper Collins ; New York 1995; ISBN: 0- 06-17270-3

۲۲

تیمی فوتبالی ههولیر، ئالای کوردستان، و ههلوستی ره گهزه پرستان به گویره ی ههوالیککی راگه یینراو له ویلاگی 'فوتبالی سه قز' دا:

[/http://footballsaghez.com/988](http://footballsaghez.com/988)

ئه نامانی تیمی فوتبالی ههولیر که بۆ یاریه کی پینج لایه نه بانگ هیشته شاری ورمی کرابوون، به ئالای کوردستانی سه ر تی شرته که یانه وه ده چنه ناو گویره پانی توپی پی و به و 'تاوان' ه به رگری له یاریه که یان ده کریت.

لایه نه کانی دیکه ی ئەو یاریه هه موویان تورکی تورکیا و ئازهری ئیران و نه خجه وان بوون. (دیاره من نازانم له تیمی ورمی و نه خجه واندا یاریزانی کوردیشیان تیدا بووه یان نا).

مرۆف جانه وه ریکی سهیره! هه ره ئەو ئازهرییانه ی وا ئیستا داوای 'هویت' ی تورکی بۆ خۆیان ده که ن و له پشت تیمی 'تراختور' ی ته وریر سه نگه ریان گرتووه ته نانهت له ستادیومی ئازادی تارانیش دروشمی نه ته وایه تی تورک ده چرن، چۆن ئیجازه به خۆیان ده دن به رگری له یاری تیمیک بکه ن که به ناوی شاریکی عیراقیه وه به شداری یاریه کانی کردووه و ته نیا له سه ر کراسه که ی ئالای نه ته وه که ی دانراوه؟ بۆچی مه گه ر یانه ی هه مه چه شنه ی توپی پی له م جیهانه به رینه دا ئارم و مارک و ناوی ئەم وولات و ئەو کۆمپانیا به سه ر سینگیانه وه نییه؟ مه گه ر 'ئارسنال' ی له ندهن به تی شرتی 'ئیمارات' ه وه ناچیتته سه ر زه ویی یاری؟ ئەوانه هیچی گرنگ نین ته نیا ئالاکه ی کوردستان نه بیت؟

هه ر گه یه رسه ن یۆلداش؟!!

ئیمه له گه ل ئەو ناسیۆنالیزمه کویره که م ئەزمونه ی ئازهر بایجان که ناراسته وخۆش بیت له ژیر کارتیکه ری سیاسه تی دزی کوردی ده وله تی تورکیا دایه، گیروگرفتمان ده بیت.

۲۳

ئامار سەبارەت بە خەتەنەى كچان

من كرده وەى چەپەلى 'خەتەنەى كچان' بە ھەر ناويك و بۆ ھەر ئامانجىك و لەلايەن ھەر كەسىكە وە بيت مەحكوم دە كەم و بە 'جىنايەت' ى دەزانم. خۆ ئەگەر بوپرم و باسى خەتەنەى كورپانیش بكم رەنگە ھەلۆستىكى ھاوچەشەم ھەبيت بەلام ھەندىك نەرمتر!

گۆقارى 'مەھاباد' لە ژمارە ۹۶ ى سالى ۲۰۰۹ دا فایلىكى پروونكەرە وەى تەرخانى خەتەنەى كچان كرده وە كە گەلىك لە شوپى خۆیداىە و كەمترین كاریكە پرووناكییرانى كورد بۆ وەستاندى ئەو جىنايەتە بى بەزەبیانەىە دەتوانن بىكەن وا رۆژانە و بە بەرچاوى ھەموومانە وە بەرپۆە دەبریت.

لە لاپەرە ۳۹ ى گۆقارە كە دا ئامارىك راگە بیئراوہ لەمەر خەتەنە كردنى كچان لە مەھاباد ولەم بارەىە وە لە ۱۰۰ دایك و بابى تەمەن ۲۵ تا ۴۵ سال پرسىار كراوہ.

نزىك ۶۰٪ كچانى خوار ۱۶ سال خەتەنە كراون؛

۴۲٪ ى ئەوانەى نىشتە جىبى حاشىەى شارن، لاىەنگرى خەتەنە كردنى كچان بوون؛

۴۰٪ ئەوانەى لاىەنگرى كارە كە نەبوون دانىشتووى گەرە كە دەولەمەندىشە كانى شار بوون؛

۳۲٪ ى ئەوانەى لىيان پرسىار كراوہ نەخویندەوار و

۲۲٪ يان پلەى لىسانس (بە كەلۆر) يان ھەبووہ.

- ئەگەر لە سابلاغ - شارى سىياسەت و بەر بەرە كانى، چىشتە كە وا سوپرىت، دەبى

لە شار و گوندە كانى دىكەى كوردستان چۆن بيت؟

- گەلۆ راس ت نىبە كە پرووناكییرى كورد لە گوپى گادا نووستووہ و خۆى بە

شەرەدندوو كەى نىو مالپەرە كانە وە خەرىك كرده وە؟

- گەلۆ ئەگەر بىگانە و نەيار لەو كارەساتە ئاگادار بىنە وە چ نرخیك بۆ كورد دابىن؟

گەلۆ ئىمە تەنبا بۆ ئەوہ دانراوین 'سوننەت' ى دواكە وتووى باپىرانمان رەچا و بكمین؟

۲۴

سمایل خانى فەرپوخى و مېژووى وىتەگرى لە بۆكان

پىشتەر لە مەسەلەى عەلى خانى سەردار دا باسى وىتەگرى ئەوم كورد و گوتم دوور نىبە نەمر

سمایل خانى فەرپوخى ھەر لە وەوہ فېرى وىتەگرى بوو بیت. بە يارمەتى برادەرىكى

خۆشەويست سەرنجى بابە تىكم دا كە زووتر سەبارەت بە سمايل خان ھەر لەم مالىپەرەي رۆژھەلات - بۆكان دا بلاو بۆتەوہ.

بابەتە كە برىتيە لە ژىننامە يە كى كورت كە كاك مەنسور فەرپروخى لە مەر بابى خۆي سمايل خانى نووسيوہ. ديارە زانىارىي كاك مەنسور لە من گەلىك زياترە و بە باشى دەزانم خويئەر بۆروون بوونەوہى باسە كە دەقى ژىننامە كە بخويئەتەوہ. ئەوہ بە شىك لە ژىننامە كە يە:

"ھونەرى وینەگرى لە سالە كانى زووەوہ لە رۆژانى مندالىي سمايل خان و كاتى دىتە ناو بنەمالەي باپىرى واتە فەرپروخ خانى مەنسورالمماليك، دەستپىدە كا. فەرپروخ خانى مەنسورالمماليك لە سەفەرىكى دا بۆ رووسىە لە گەل كابرايەك بە ناوى ئارتان ئاشنا دەبى. ئارتان ھونەرمەندىكى بوارى نەققاشى و وینەگرى بوہ و ھەر لەو بوارانەشدا ئىشى كردوہ. فەرپروخ خان لە كاتى گەرانەوہيدا بۆ كوردستان ئارتان لە گەل خۆي دىتەي و ھەر لە ئارتانەوہ خۆي و عىزەت الە خان فىرى ھونەرى وینەگرى دەبن. وینەگرى لە ناو بنەمالە كە دا وە كوو ھونەرىك درىژەي پى دەدرىت و وردە وردە سمايل خانىش فىرى ئەو ھونەرە دەبىت و ھەتا ئەو كاتەي يە كەم دووكانى خۆي لە شارى مەھاباد دەكاتەوہ. ئەو ھونەرە ھىچ چەشنە بەرھەمىكى مالى بۆ ئەو نەبووہ."

بۆ دۆزىنەوہى سەرجمەي بابەتە كە لە سەر لاپەرە يە كەمى ئەم مالىپەرەي رۆژھەلات - بۆكان، لە لای دەستەراستەوہ قرتە لە سەر بەشى 'ھونەر' بكن ئىنجا لە بەشى ھونەرىشدا بەشى تايبەت بە 'وینەگرى' بدۆزنەوہ. لەويدا ژىننامەي سمايل خان و وینەيە كى دانراوہ. سىاسى ئەو برادەرە خۆشەويستە دەكەم كە پەنجەي بۆ بابەتە كە راداشت.

من كىم؟

لە ئورۇپا فىرى ھىچ نەبوويتم فىرى راستگويى بووم. ھەول دەدەم درۆ نەكەم. كەسىكىش كە درۆ ناكات و لە گەل خەلك راستە، كاتى سەبارەت بە كەسايەتى خۆي پرسىارى لىبكن، راستى دەلىت و دەشبى واىت.

لەئىران كەس نايەوئە پىي بلن گوندىيە يا تەنانەت دايك و باوكى خەلكى فلانە دى بوون و پاشان ھاتوونەتە ناو شار. شارىش ھەتا گەورەتر بىت باشترە و خۆ ئەگەر تاران بوو ئىتر تەواوہ! لىرە لە ئورۇپا وانىيە. دەبىنى كچ يا كورپكى لاوى ۲۰ سالان كاتى لى دەپرسى

خەلكى كۆپى، بۇ نموونە دەلىل خەلكى گوندىكى بچووكى دەوروبەرى شاروچكەى فلانم لە فلانە وولات. يا ئەگەر لە كەسە كە پىرسى خۆت چۆن ھەلدەسەنگىتى، سل ناكاتەو لەوھى بلىت ھەندىك ھەسوودم، يا لەچەرم يا تەمبەلم و شتى لەم چەشنە. ئەو چەشنە قسانە ئەستەمە لە وولاتانى ئىمە بىكرىن!

من ئەو راستگۆيىم زۆر پىخۆشە. جا ئەگەر بىت ولىم پىرسن باشە تۆ كە دەلىلى راستگۆم، خۆت چۆن ھەلدەسەنگىتى؟ دەلىم تەمبەل نىم ھەسوودىش نىم و ئىرەيى بە كەس نابەم بەلام ترسەنۆكم و بەجەرگ نىم، ھەر بۆيەش بۆ مەسئولىيەتى گەورە نابم. رەنگە گەورەترىن كۆمەلىك كە پىم ھەلسوورپىت پۆلىكى ۲۰ - ۳۰ كەسى قوتابخانەيەك بىت. ھەر كارىكى لەوھى گەورەترم پى بىپىرن ھەرەس دىنىت!

ئەو چەشنە قسە كردن و خۆ لەقاودانە، راستگۆيىە يان ساويلكەيى؟ ئەگەر ساويلكەيى و گەمزەيىش بىت، ھەر قەبوولمە. پىم ناخۆش نىيە پىم بگوتىرئى ساويلكە، بەلام ناشمەويت لە گەل خەلك و خۆم درۆ بكمە!

ئىمە رېگايە كى دوور ودرىژمان ھەيە بىپىرن بۆ ئەوھى بگەين بە قۇناغىك كە 'زان ژاك رۆسو' يە كمان لى ھەلبكەويت.

ئاسايشى كوردستان

پارەكە، رۆژنامەى 'گاردىيەن' ى ئىنگىلىزى ھەوالىكى بلاوكردەوھ سەبارەت بە كاروبارى ئاسايش لە ھەرىمى كوردستان و كاربەدەستانى ھەرىمى بەوھ تاوانبار كرد كە ئەركى رايىنانى مەئموورانى ئاسايشى ھەرىمىيان داوھتە دەست ئىسرائىلىيەكان.

نامەيەكم بۆ گاردىيەن نووسى و گوتم ھەموو رايىنانىكى مەئموورانى ئاسايش لە شار و ناوچەكانى عىراق، بە بەغدا خۆيشىيەوھ، بە دەست شەرىكاتى رۆژئاوايى، بە تايبەى ئىنگىلىزى و ئەمىرىكەوھن و دوای چەندەھا مىليار دۆلار خەرج، بارودۆخى شارەكان ئەوھى كە دەبىنين، لە بەغدا و بەسرە ھىچ ژنىك ناوئىرپت بە بى سەرىپۆش لەمال بىتە دەر و پياوئىكىش ئەگەر نەترس بىت و بچىتە بازار بۆ كرىنى كىلۆيەك گۆشت، نازانىت بە ساغى دەگەرپىتەوھ مال يان نا! لەو بارودۆخە نامرۆقانەيەدا ھكۆمەتى ھەرىم تىوانىويەتى ئاسايشىكى رېژەيى ھاوولاتىيان دابىن بىكات و كوردستان بىكاتە دورگەيەكى ئاسايش لە ناو دەريايى ئازاوه و تىرپۆردا كەچى ئىوھ لە كۆلى نابنەوھ و بىانوو دەدەنە دەست مىديايى عەرەب و ئىرانى بۆ تاوانباركردىيان. تۆ

بلی هەمووی بۆ ئەو نەبیت کۆنتەراتی کارە که لە کوردستان نە دراوێتە دەست شەریکە یەکی ئینگلیزی!

نامە کەم بلاو نە کرایەو.

ئەم قسانە واهە یە بۆ پۆژنامە نووسانی ناوخوای کوردستانیش تا پادە یە ک راست بیت که زیاتر رەخنە لە کارەکانی هەریم دەگرن و کەم واهە یە باسی لایەنە ئەری یەکانی دەسەلات بکەن. من که هەریمی کوردستانم بەچاو نەبینو، لە پوانگە ی پۆژنامە نووسی خۆییەو وە ک 'ژوراسیک پارک' و 'هەسارە ی مەیمونان' ی دەبینم!

گەلۆ ئەو دەوور لە ئینساف نییە؟

۲۷

دیسان لە سەر تۆلپەنس، تەحەممول

لە درێژە ی باسە کەدا برادەرێکی خۆشەویست ئەم دێرانە ی بۆ نووسیوم:
"لە سەر وشە ی "تۆلپەنس" خۆت لە سەرەو نووسیوتە ریزگرتن، هەر ئەوێش درووستە. رەنگە تەحەممولکردن [لە فەرەنگی ئیمەدا] وشە یەکی تەواو نەبیت بۆ "تۆلپەنس" [هەرچەند تەحەممول کردنیس لەو بەستینانەدا هەر دوو لایەنی هە یە]. تۆلپەنس لە فەرەنگی ئەمپۆدا بە مانای ریزگرتن و بەرەسمیەت ناسینی تایبەتمەندیەکانی کەسی بەرانبەرە که دەتوانی هەمووشتیک بیت نە ک بە تەنی ئایین. ئەگەر دەگوتری کورد لە گەل کەسانی تر تۆلپەنسی هە یە، دەبی ئەو لە بەر چاو بگرین تۆلپەنسی یە ک لایەنە سەر ناگری؛ دوو کەس و دوو لایەن کاتی لە گەل یە کدا جیاوازیان هە ی، دەبیت هەر دوو ک لا دەبی ریز بۆ یە کتر دابنن [ژن و میردیش ئەگەر لە گەل یە کدا تۆلپەنسیان نە ی، یەکیان ئەوی دی "دەخوات!].

تەحەممول کردن کاتیک ئەو مانا نەری یە ئەدا، که پیاوسالارانه بفرکین و ئیمتیازی زۆرتر بۆخۆمان قایل بین، دەنا لە کۆمەلگایەکی پیشکەوتوودا تۆلپەنس ئەو نییە [ئەلبەت بە هەمان پێوانە، 'بەرتەری قەومی و ئایینی' ش مانای یە ک لایەنە لە تۆلپەنس یان تەحەممول دەدات بە دەستەو، بۆ ویتە زمانی کوردی و دەستەلاتەکانی مەنتەقە]. دوایە ئەگەر تۆلپەنس مانای مەنفی بدات، چ وشە یە ک لە بەرانبەر ئەودا مانای موسبەت یان ئەری یی هە یە؟"

بۆچوونی هاوڕێیان زۆرم شت فیر دەکەن.

چاره‌نووسی ده‌ستنوسه کوردیه‌کانی 'دارالمخطوطات صدام'

دوای هیژشی هیژه‌کانی ئەمریکا و رۆژئاوا بۆ سەر عیراق و ههره‌سی حکومه‌تی سه‌ددام، یه‌ک له‌و شوپنه‌ی وا زیاترین زیانی لیکه‌وت، مووزهی عیراق و کتیبخانه‌ی گشتی ولاته‌که له‌به‌غدا بوو که هه‌مووی تالان کرا. ئیستاش سی‌به‌ش له‌چواربه‌شی که‌ره‌سه‌ی ناو مووزه و کتیبخانه‌که فه‌وتاون و نه‌ماون.

له‌کتیبخانه‌یه‌که که ناوی 'سه‌ددام حوسه‌ین' ی به‌سه‌ره‌وه، بوو و ده‌ستنوس راده‌گیرا. گه‌لێک ده‌ستنوسه‌ی به‌نرخ‌ی کوردی له‌وی پاریژرابوو و له‌وانه، کۆنترین نوسخه‌ی دیوانی بیساران‌ی. کاتی خۆی مامۆستای زه‌حمه‌ت‌کیش 'محهممه‌د عه‌لی قه‌ره‌داغی' بۆ ناساندنی ده‌ستنوسه‌کانی ناو کتیبخانه‌که گه‌لێک بابه‌تی نووسی و ته‌نانه‌ت پینج به‌رگ کتیبی 'میژووی زانایانی کورد' ی له‌سەر بنه‌مای ئەو کتیبانه‌ی بلاو کرده‌وه.

تۆ بلیی چاره‌نووسی ئەو ده‌ستنوسانه‌چی بووبیت و چیان لی به‌سه‌ر هاتییت؟ خۆ ئە‌گه‌ر فه‌وتابیتن، کورد کۆستیکی دیکه‌شی که‌وتوو.

'دارالمخطوطات صدام' له‌هه‌موو کتیبخانه‌یه‌کی دیکه‌ی ئەم جیهانه‌زیاتر ده‌ستنوسه‌ی کوردی یا به‌ده‌ستی کورد نووسراوی تیدا راگیرابوو و ژماره‌یان چه‌ند قاتی ده‌ستنوسه‌ کوردیه‌کانی کتیبخانه‌که‌ی به‌رلینه‌که ژماره‌یان له‌ ۱۰۲ ده‌ستنوس زیاتر نیه. ژماره‌ی کتیبی کوردی و به‌ده‌ستی کورد نووسراوی کتیبخانه‌ی بریتانیا خۆی بکووژیت له‌ ۲۰ و ۳۰ تپه‌ر ناییت، کتیبخانه‌کانی تر زۆر له‌وه که‌متریشیان هه‌یه. به‌لام کتیبخانه‌که‌ی به‌غدا شتیکی تر بوو. هه‌رکه‌س هه‌والی خۆشی پاریژرانی ده‌ستنوسه‌ کوردیه‌کانی به‌غدام بداتی، مزگینی ده‌که‌ویت!

"نه‌وگنچه‌ری ورمی"

هیچ نازانم بۆچی له‌بیره‌وه‌ریه‌کانی سه‌رده‌می مندالی و میرمندالیما دوو شوپن جیگه‌ی تایه‌تیان هه‌یه و هه‌میشه له‌به‌رچاومن، هه‌ردوکیشیان جۆگه‌ ئاویکیان پیندا تیده‌په‌ریت. یه‌که‌میان ئەو جۆگه‌ئاوه‌ی حه‌وزه‌گه‌وره‌ی بۆکانه‌که به‌ره‌ورپۆژه‌لاتی شار ده‌کشا و دوای تپه‌رپوون به‌مالی حاجی سه‌ید سمایلی حوسه‌ینی، سۆفی محهممه‌دی حه‌یب زاده، حاجی

برایمی حهیب زاده و حهیب سهقزی سوهرابی دا، له کۆلانی بهرمالی 'کامه لایی' سهری دهر دیتا و پیش نهوی بچیته ههوشی مالی حاجی سمایل ناغای حیسامی و حاجی سهید حوسهینی قورپه یشیهوه، ۲۰- ۳۰ مه تریک به کۆلانیکی نازاددا تیده په پری. خه لکی گه په ک - به گشتی ژن و کچ له وئ خه ریکی ئاو هینان، جل شۆردن و پاپ وقاچاغ شتن بوون. نه وده مانه له بۆکان کاره با نه بوو و له رۆژانی هاویندا هه ندیک مال سهری دیزه له دۆیان به کووتالیک ده پیچاوه و له ناو ئاوه که یان داده نا سارد بیت بۆئه وهی له ئیواره دا بیبه نه وه مال، که سیش کاری به سه ریانه وه نه دابوو و دهستی لینه ده دان. من نه و جوگه ئاوه و خه لک و مندالانی گه په کم به باشی له بیره و کات و نا کات جوگه ی گۆرین دیته به رچاوم. خو نه گه ر که سیک له وده مه دا بمینیت و اهه یه هه ست به بزیه کی سه ر لئویشم بکات.

دوو هه میان جوگه ئاوی گه په کی نه رمه نیانی ورمیه که پینده گوترا 'نه و گپچه ر' و که وتبووه رۆژئاوی شه قامی سه ره کی شار ('په هله وی' نه وده م، که ئیستا بیگومان بۆته ملکی 'خۆمه نی!'). جوگه که، ئاویکی زۆری بوو، داری به رزه بالا له قه راغی روباوون و سیبه ریان هاویشته وه سه ر شه قامه که. به شانی رۆژه لاتی جوگه ئاوه که وه هه ندیک دووکانی نه رمه نیان بوون و له هه ردوو به ریشی مالی نه وانی لیبوو. کیشهی موسولمان و نه رمه نی و ئاسۆری له و سه رده مه ی مندا هه ر نه بوو و خه لک پیکه وه حاو ابوونه وه. شیعهی عه جه م و سوننه ی کورد و کوپره سوننی له گه ل جوو و نه رمه نی و ئاسۆری، هه موو ئاوه ل مال و پیکه وه سازاو بوون.

نه وه ی باسی ده که م سالانی ۱۳۳۹ و ۱۳۴۰ ه و له وده مانه وه نه و شه قامه نه سفالت نه کراوه و نه و جوگه ئاوه خوار و خپچه و دار و دووکان و مالی نه مبه ر و نه و به ری له زیهنمدا تۆمار کراون و سایه ی داره کان له سه ر سه رم لاناچیت. هه رچی بیریش ده که مه وه بۆچی وایه نازانم. ته نانته ۲۷ سالیک پیش ئیستا، شه ویکیان به شاراوه یی چوو بوومه ورمی. به دزیه وه و به بی ئیجازه ی خاوه ن ماله که م له مال چومه ده ره وه، سه ریکی 'نه و گپچه ر' ی جوان بده م. نه و رازاوه ییه شوپنه واری نه مابوو، نه دار، نه ئاو، نه دووکان، نه نه رمه نی میه ره بانی سه ر کورسیه کانی به ر دووکان چ نه مابوون. نه وی بوو نه سفالت و سمیت و بیتۆن و دیوار بوو. به په له گه رامه وه دواوه، نه مده ویست وینه ی ناو زیهنم بشیویت. چاوم قووچاند بۆئه وه ی بگه رپمه وه ناو دۆخه که ی خۆم و نه و گپچه ری من هه ر نه و گپچه ری جارن بیت!

"یادی جوانی خیر بیت"

سەرچاوه لیله

ئه گهر به ووردی گوئی بدریته ئه م ووتاره ی خومهینی ده زانریت کاره کان له کوپوه سهره تایان ههلبوووه و کئی له پشت هه موو ئه و بئ و یژدانییانه وه ستاوه که سهره تا له گه ل کورد و پاشان موجاهیدینی خه لق و ئینجا له گه ل هه موو ئیران کرا.

ووتاره که، له ماوه ی شه ری کوردستاندا، له تاران له مائی خومهینی دراوه. بهرگۆی قسه کانی خومهینی، هاشمی ره فسه نجانی و مه لاکانی دیکه ی ده سه لاتدارن. ره خنه کانیش ئاراسته ی 'میهدی بازرگان' و 'ده وله تی موه ققه ت' ه. ووتاره که له کاتی خۆیدا له رادیو و ته له فیزیۆنی ئیرانه وه بلاو نه کرایه وه و خه لک گوئیان لپی نه بوو.

با ئیوه گوئیان لپی بیت و بزنان لاپره سه نیکی شه لاتی وه ک خه لخالی ئه و جینایه تانه ی به فهرمانی کئی بهرپوه ده برد و ئیستاش سپا و به سیج و ئیتیلعاتی ئیرانی له ژیر حوکمی 'وه لی فه قیه' و 'ره بهر' دا نه بیت چۆن ده توانن ئه و بئ قانونییانه بکه ن:

http://www.youtube.com/watch?v=g_E0aJtpP0U&feature=related

'هانیبال' ئه لخاص' ی ئاشوری کرماشانی کوچی دوایی کرد

ویته گهر (نه ققاش) و شاعیری ناوداری گه لی 'ئاشوری'، 'هانیبال' ئه لخاص، کوچی دوایی کرد. ئه لخاص له کرماشان هاتبوه جیهان. نه سلی ئیمه له گه ل ناوی ئه لخاص و کاره هونه ریه کانی ئه ودا گه وره بوون. من له زانکۆی هونه ره جوانه کانی تاران چاوم پپی که وتبوو و گویم بۆ قسه کانی راداشتبوو.

ئیرانییه کان چه نده به خته وه رن! زۆربه ی هه ره زۆری ئه وانه ی به ناوی 'ئیرانی' یه وه ده ناسرین له راستیدا سهر به گه لانی هه مه چه شنه ی دانیشتووی ئیرانن به لام ناوی 'ئیرانی' یان له سه ره! له بهرنامه یه کی مآله پری بی بی سی فارسی سه باره ت به کوچی دوایی ئه لخاصدا گوتراوه: "ئه لخاص رووداوه کانی له قوولایی میژوووه ده هینا.... و فیری قوتابییه کانی خۆی ده کرد بچه وه سهر بنه ما فه ره نه نگیه کانی خۆیان".

کاتی ئه و بۆچوونانه ده خه یه پال هه والیک که ده لی "ئه لخاص هه زاران فه رد شیعری به زمانی ئاشوری گوتوو"، راستیه ک ده رده که ویت:

ئالخاص ئەوينداری گەلى خۆى و ميژوو و فەرھەنگيان بوو. ئەوگەلەش 'گەلى ئاشورى' يە نەك هيچى تر.

يادى بەخىر بيت!

ئەوەش بەرنامەكەى بى بى سى فارسى:

http://www.bbc.co.uk/persian/arts/2010/09/100915_155_alkhas.shtm

۱

كۆنسىرتى 'عاليم قاسموف'

19/09/2010: من گەلىك ئەوينداری مۇسقىاى ئازەربايجانىم و رۇژانە گوى دەدەمە مۇسقىا بەتامەكەيان. ھەر لە دەنگى 'خان شوشنىسكى' و 'زەينەب خانلەرۇوا' و 'بولبول' و 'شەوكتە' و 'رەشىد بېھودوف' ەوہ تا كەمانچەى 'ھابىل ەلىيوف' و بالەبانى 'ەلىجان سەمەندوف' و ئەوانىتر، گويم بە دەنگى ھەموويان ئاشنايە.

چەند سالىكە 'نەزاكەت تەيمورۇوا' و 'عاليم قاسموف' زۇريان گول كرددووه، من دەنگى نەزاكەت خانم لە ھەمووان بى خۇشترە، بەلام 'عاليم قاسموف' ناوبانگىكى جىھانى ھەيە و گۇرپانىكى زۇرى بەسەر مۇسقىاى ئازەربايجانىدا ھىناوہ. ئەمشەو چوممە كۆنسىرتى خۆى و فەرغانەى كچى لە 'بارىكەن سەنتەرى' لەندەن. خەلكىكى كەم ھاتبوون، چ بى زەوق! چاوم قووچاند و گويم ھەلخست. چ كات و ساتىكى خۇش!

بەلام خەمى مۇسقىاى كوردى نايەلى لەزەت لەو خۇشيانە بىنم. ئىمەى لە فۇلكلورى كۇندا چەقىو و ئەوانى ھەردەم لە نوپكردنەوہ و تازەگەرىدا نموونە! ئىمە پىويستمان بە پىشپەويكى جىھاندىدە و ئازا ەك 'عوزەير حاجى بەگوف' ئەوان ھەيە كە رەگى لە خاكى نەرىت داكوتايىت و پەل بۇ ئاسمانى نوئى بەاويت. ئازەربايجانىيە كان بە ھىممەتى ئەو و كەسىكى ەك 'قولى قولىيوف' توانىيان لە كۇتاييەكانى سەدەى نۇزدە و سەرەتاي سەدەى بىستەمدا مۇسقىاى نەرىتى و فۇلكلورى خۇيان ئامىتەى مۇسقىاى عىلمى رۇژئاوا بكەن و لە ئاويتە كردنى ئەو دوانە، ئۇپىراى ەك 'كوپر ئوغلى' و 'ئارشىن مال ئالان' و 'شاھ ئىسماعىل' و 'ئەسلى و كەرەم' بخولقنن كە ئەوئەندەى ئەمروپىن دەھىندەش نەرىتىن. نە شىشيان سووتا نە كەباب، ھەم مۇسقىاكەيان نوئى كرددووه ھەم كۇنەكەيان پاراست.

گه لیک بهیتی کوردی وهك 'دمدم'، 'مهم و زین'، 'خه ج و سیامه ند' و 'سه یده وان' بۆ ئه وه ده بن بکریته ئۆپیرا. به لام کئی بیکات؟ هه موو هه ر خه ریکی مردوو له قه بر ده ره ئیان و جوونه وه ی جوان. ئه وان هه ش وا توانای هونه ری و ته کنیکی کاره که یان هه یه له فه ره هنگی بیگانه زیاتر شاره زان تا فه ره هنگی کوردی. بریا نه مردایه م و سه مفۆنیایه کی کوردیم گوئی لیویایه له کۆنسیرفاتواریک به پۆیه براهه ت! قادر دیلان ئه گه ر بمایه و بارودۆخی له باری ئه مرۆی بۆ بخولقاهه ت، واهه بوو بیتوانیایه رچه شکینییه کی ئه وتۆ بکات. ئه ی کامکاره کان و دلشاد سه عید و عه بدوللا جه مال سه گرمه و ئیقبالی حاجیی له کوین؟ من ئاماده م ۵ هه زار دۆلار له م وله و کۆبکه مه وه و بیده مه خزمه ت گه وریه ک که ئه و رچه شکینییه بکات. ئه وه به لینه و له سه ری ده وه ستم!

ئه وه ش لینکیک بۆ موسیقای عالیم قاسیمۆف و فه رغانه ی کچی:

http://www.youtube.com/watch?v=Qpb_trigPM4

۳۳

ته قینه وه که ی شاری مه هاباد

22/09/2010: ئاگریکی گه وریه له مه هاباد کراوه ته وه. رپژیم ته قاندنه وه یه کی ئاشکرای به پۆیه برد و که س و کاری مه نگوره هاوکاره کانی خۆی پئی کوشت بۆ ئه وه ی تاوانه که ی بداته پال کورد و رپیکخواه سیاسیه کانی - کاریک که هه موومه حکوومیان کرد و خۆیان لپی بیه ری زانی، ئامانج؟ دووبه ره کی نانه وه له نیوان مه نگور و خه لکی مه هابادا. ئیستاش رپژیم گه ف له خه لک ده کات و رپگه بۆ ئیعدامی چه ند که سی بی تاوان و بی په یوه ند به مه سه له که خۆش ده که ن. مه هابادی خویتاوی ۳۲ ساله، وه ک پاشماوه ی گه لی کورد و زیاتر له وان، تووشی به لای مه لاکانی ئیران هاتوو و کاره سات به شوین کاره ساتی به سه ردیت. راگه یانندی رپیکخواه ی فیدائیانی ئه کسه رییه تم بینی، که تیدا گوتراوه: "رژیم له کوردستان جینایه ت ده کات، به لام تیرۆر رپگه ی به ره وروبوونه وه ی جینایه ته کانی رپژیم نیه".

وهك ئه وه ی دلنابن که ته قینه وه که کاری کورد و رپیکخواه سیاسیه کانیه تی و نه سیحه تیان بکه ن که ده ست له تیرۆر هه لبگرن. به ر بیخه به ران که شکه ک سه وات! دوای ئه و هه موو هه له یه ی وا رپیکخواه که له رابردوودا کردی، ئیستاش هه ر ده رس وه رناگرن و له راستیه زه قه کان شت فیر نابن، ده یانه ویت ده رسی خه لکی دیکه ش دابده ن.

به قسه كاني ئوستانداری نازهربايجانی رۆژئاواشدا وادهرده كهويت كه سوپا و ئيتيلاعات بيانهويت ناگری شهری كورد و نازهری له چەشني شهړی نهغده له ناوچه كه دا هه لایسینن. ووشیاری خهلك ده بی بتوانیت پیش بهم تاوانانهی ریژیم و پلانه نامرؤفانه كانیان بگریت، دنا کاره ساتمان له پیش ده بییت.

۳۴

شيعيريك به زمانى 'نازهرى كۆن'

زمانى نازهرى — كه له ئيران به زمانى 'نازهرى باستان' دهناسریت بنه ماى هیند و ئیرانی ههیه و گه لیک نزیکه له زمانى كوردی. شوینى گشتیى زمانه كه نازهربايجانه به تايهت بهشی باشووریه كهی و ئاخپوهرانی هه تا ناوچهی زهنجان و قهزوینیش بلاو بوونه ته وه.

دواى سه ره ه لدانى توركان له نازهربايجان و به تايهت له سه رده می سه فه و ییه كانه وه (سه دهی شازده هه م)، نه و زمانه سال به سال پاشه كشیى كردوو و توركى جیگه ی گرتۆته وه. من كه له سالانى پیش شوړشى ۱۹۷۹ ی ئیراندا له ته وریتر و سوفیانی نزیك مه رند كارم ده كرد له گه ل پیاویكى پیردا هاو كاربووم كه به نازهری كۆن ده ئاخفى و ده یگوت خه لكی گوندىكى ده و روبه رى مه رنده به لام ته نیا نه و چه ند كه سی به سال لاچوو به و زمانه قسه ده كه ن، خه لكه كه ی تر واته مندال و نه وه و نه تیجه یان هه مووی هه ر به تركی ده دوین. زمانه كه له توانه وه و فه وتاندايه!

له مالپه رپكى فارسیدا كه شيعرى ته نز و هه جوى شاعیرانی كۆنى ئیرانی تیدا بلاو كراوه ته وه، چاوم به م سه فه رده كه وت كه نووسرابوو هى شاعیريك به ناوى "بوندارى رازى" واته بوندارى خه لكی "ره ی" یه، كه له سه ده ی چواره می كۆچیدا ژیاوه. شارى "ره ی" له نزیك تاران و له رابردوودا به شیک بووه له ناوچه ی ئاخپوهرانی نازهرى كۆن.

شيعره كه ته نزیكى خو شى تیدا يه. شاعیر ده لى واعیزيك وه عزی بۆ خه لك ده كرد و ده یگوت له و دونیا هه موو ئەندامى له شمان شایه دیمان له سه ر ده دن و ده لىن چیمان پى كردوون! ژنىك كه گوپی له قسه كانی بوو و دیاره كه سایه تی جه نابى مامؤستاشى دهناسى، به ده ستى خویدا ده دا و گوتى داخوا نه و رۆژه جه نابت چه نده ت قسه تله سه ر بكریت و چه ند پاستیت لى ئاشكرا بییت! نه وه شيعره كه یه:

بندارِ رازى

به شهر ری ، به منبر بر، ی کی روج
 همی گت واعظک زین هرزه لای
 کی: هفت اندام مردم روج محشر
 دهد ور کرده های خود گواهی
 زنی ورعانه، می زد دست و می گت
 وساژا کی ته آن روج خای!

روح: پوژ
 گت: گوتی کوردی و گفت ی فارسی
 هرزه لایی: قسه ی بی واتا کردن
 ور: سه ر،
 ورعانه: خاوون وهرع و پاریزگار؟
 وسا: زور، بسای فارسی
 ژاژ: شاش، قسه ی بی واتا، مزخرف
 وساژاژا: قسه ی بی واتای زور
 ته: تو
 خایی، خاییدن: جوون، بهرددان خستن
 ژاژخایی: قسه ی بی واتا کردن.

۳۵

دریژی ته مه نی خه لکی جیهان

له مالپه ری بی بی سی فارسیدا ناماریک سه بارهت به خه لکانی خانه نشینی جیهان بلاو بوته وه
 که راستیهک ناشکراده کات: ته مهن به 'قل هو الله' زیاد ناییت!
 فهرموون له گه ل به شیک له و ناماره که ژماره ی خه لکانی ژوور ته مه نی ۶۵ سال له چاو
 سه رجه می دانیشتون له وولاتانی ئیمه و وولاتانی 'کافر' پیشان ده دات:

ناوی ولات % ی خه لکانی ژوور ۶۵ سال

۲	کویت
۳	عهره بستان
۴	تاجیکستان
۵	ئیران
۵	میسر
۷	نازه ربايجان

به لام:

۱۲	نهرمه نستان
۱۳	نهرمیکا
۱۴	گورجستان
۱۴	کانادا
۱۶	بریتانیا
۱۶	ئوکرائین
۲۰	ئالمانیا
۲۱	ژاپون

نهرهش ناماره که خوی:

http://www.bbc.co.uk/persian/business/2010/09/100914_pensions_table.shtml

فاعتبروا يا اولوالابصار!

نهرزمون

16/09/2010 نهرمړو له نهرمه نې ۶۷ سالیډا ئیمتیحانیکی 'وهرگیړی' شهریکه یه کی نهرجه مه م

دا و تیددا سهرکه وتم. هورپا!

رپوزانه، بهیانی تائیواره کارده که م. قهرزی بانکی مالله که مان هیشتا ۱۵ سالی ماوه نهر او بیت.

نهر نهرماع و چاوچنؤکی کؤتایی هه یه نهر قهرزی بانک!

نازانم هاندەرم بۆ ئەم حەلەولا ھەمیشەییە، کامەیانە؟ من خۆم بە یەكەمیانی دەزانم بەلام قەرزەكەى بانكیش راستەقینەیهكە!
 ھەركامیان بیت، با بیت. بەلام مرۆف باش وایە كۆل نەدات و وەك رۆوبار ھەمیشە بنازۆیت، وەكوو دارێكیش بەسەرپنۆه بمریت.

۳۷

تەنزی ژیان!

من بە ھەژاری گەورەبووم و مندالی و میرمندالیم بە نەداری تێپەر کردووە. نایشارمەووە ھەندیکیش چلیسی خواردنم، خواردنەووە كەمتر!
 بە ھاوڕێیەكی نزیکى خۆم دەگوت ئەودەمانەى وا مال و ھەوش و ھەسارمان بوو گوشت نەبوو بیڕژینن؛ لەماوەى ۱۸ سالی ژیانى ناو ئاپارتمانى لەندەندا گوشت ھەبوو بەلام شویتى برژاندنیمان نەبوو؛ وا ئیستا ھەردوکیان ھەن، ئەمجار كاکە 'کۆلیستەرۆل' لیم بۆتە ملۆزم لیناگەریت كەبايێك بخۆم!

۳۸

رەخنە یا دوژمنایەتى بیر و باوەر

لە مالپەرى ھەلوێستدا بابەتیکم خویندەووە برادەریك سەبارەت بە وتارى كەسێك نووسیووی. بەخویندەنەووەى تووشى ئازاریكى لەبن نەھاتوو ھاتم كە ئیستاش ھەر پینەووە دەتلیمەووە.
 برادەریك كە دوكتۆرە و لە وولاتیكى ئوروپى تەبابەت دەكات، رەخنەیهكی گرتبوو لەوانەى وا بە ناشارەزایی یا بەئامانجى تاییەت ھیرش دەكەنە سەر كەسایەتییە جیگەى ریزەكانى گەلى كورد، بەلام بابەتەكەى بە گشتى نووسیوو و نەویستبوو وەك زۆر خەلكانیتر ناوی كەسى تاییەت بیات و كارەكەى بكاتە كیشەیهكی بچووکی دوو كەسى، لە عەین كاتدا قسەى خۆیشى كرددبوو و خوینەر بە باشى دەیزانى دەلى چى و پرووی قسەى لە كییه.
 كەسێكى تر، كە بابەتەكەى خویندبوووەو و بەداخەووە لێ تینەگەیشتبوو، لە ووتاریكدا ھیرشى توند و بى پارێزى كرددبوو سەرى كە بۆچى لە قسەكاندا ناوی كەست نەھیناوە؟ وەك ئەوہى

کیشەى تا که کەس بۆى گرنىگ بىت و مافى ئەو بە کەس نەدات بە گشتى بچنە شەرەجەنگى دياردە يە کى چە پەلى کۆمە لایە تى.

لە نووسراوہى کەسى دووھەمدا ئەوى گرنىگ بوو ئەو بوو کە ھېرشى کردبوو سەر بیروباوہرى سیاسى کەسى یە کەم ئەویش لە پەيوەندى حزبىکى سیاسیدا کە ۲۰ سالە لە گەلى نەماوہ! سەرنج پراکیش ئەو بوو کە نووسەر تەنیا ويستبووى سووکایە تى بە کەسە کە بکات، ھەربۆیەش دوای ناسناوى 'دوکتۆر' نیشانە یە کى سەرسوورمانى بۆ دانابوو و خستبوویە ناو کە وانیشەوہ (!) وەك ئەوہى کەسە کە دوکتۆر نەبىت و بە درۆ خۆى وا لە قەلەم داىت. کابرا گوتى خەسەن و خوسەین ھەرسىک کچى موعاویەن!

ئیمە لە کوپى ئەو جیھانە وەستاوین و بەو لاقە دارینەوہ دەمانەویت کامە پرىگا بېرىن و بە کوئ بگەین؟ دوژمنانمان چەندە بەختەوہرن!

۳۸

جۆك

جۆك گوتن ھونەرىكى گەورە یە. جۆكى سیاسى چەشنىك تۆلەسەندەوہ یە لە زۆردار و ملھۆر ئەگەر نەتوانى راستەوخۆ بە گزىاندا بچى. رەنگە ھەربۆیەش بىت کە خەلكى ناوہندە نەتەوايە تىيە كانى ئىران بۆنموونە تەووریز و مەھاباد قسەخۆشن و بە تەنز و تەوسەوہ بابە تە كان رادە گەيىن. جۆك گوتن بە گشتى کارىكى ھاسان نىيە و تەبەئىكى لە تىف و پەروەردە کراو و زاراوى دەمى راھىنراوى دەویت.

ئىرانى جۆكى خۆش دروست دەکەن. لە سەردەمى دوای شۆرشى ۱۳۵۷ دا زۆرى قسەلۆکە كان سەبارەت بە 'ئايە تۆللا مونتەزىرى' جىگرى 'خۆمەنى' بوو، بە لام ھەرئەوہندە لىکەوت و بوو بە رەخنە گرى رژىم، ئىتر جۆكى مونتەزىرىش نەما! ئىستا جۆكى زۆر بۆ 'ئەحمەدى نەژاد' پىك دەخرىت، ھەم بۆ قسە کردنى و ھەم بۆ روالە تى.

مالپەرى 'جۆكخونە' مالپەرىكى بە تام و خۆشە و پىرە لە جۆك. من زۆرى سەیر دەکەم و جارى وابووہ بابە تىشم بۆ ناردوون بلاويان کردۆتەوہ، ديارە بە بى ناوى خۆم!

ئەوہ ھەلبژاردە يەك لە جۆكە كانى 'جۆكخونە' یە:

مەلایەك كورە کەى بردە لای دوکتۆر و گوتى چى بکەم ھىچ ناخوات؟ گوتى مېزەرىكى مەلایانەى بنى سەر، دنیات بۆ دەخوات!

کابرا پېشى پروفېسۆرى دانابوو، به هاوړېکانى گوت هه پرسیار یکتان هه یه ئه مړۆ بیکه ن سبه ینى پېشم ده تاشم!

به کابرایان گوت سه فه رى حه جه که ت چۆن بوو؟ گوتى به ردیكى زۆریان له سه رم دا، به لام هه ر ماچم کرد!

سى كه س چوون بو ئیزگه ی قه تار، درهنگ گه یشتنى. دوانیان سوار بوون و قه تار پۆیى. سېهه میان پنده كه نى، گوتیان بو پنده كه نى؟ گوتى ئه و دوانه هاتبوون من به پرى بکه ن!

به کابرایان گوت هیچت خواردوو له ههنگوین شیرنتر بوویت؟ گوتى ترشیاتى خۆپایى! له مندالیكى ئیسفه هانیان پرسى کاتى دهرگای یه خچاله که تان ده که یته وه چى ده خۆی؟ گوتى لیدان!

کوپړى گوندى کاره با گرتبووى، دایكى ده یگوت کورم توندی بگره به رى مه ده، هه ر ئه وه بوو باوکتى کوشت!

ارأیت میمونا کیف خلقت و البستنا بالكاپشن و جعلناه الرئيس الجمهور کم لعل لکم تعبرون سوره عنتر

کابرایان بردبوه دادگا، داوهره که پېى گوت ته رىق ناییه وه ئه وه چواره م جار ه دیه ئیره؟ گوتى ده بى تو ته رىق بیه وه هه موو پړوژیک لیره!

کابرا دلې له خودا ئیسا بوو ناوى نه ده هینا، به یانى که له مال چوو ده ر گوتى به هیواى هه ندیک که س!

له کابرایان پرسى خوشکت میردى به كى کرد؟ گوتى بیگانه نیه، زاوامانه!

کابرا چوو بو دووکانى ساندویچ فرۆشى گوتى ساندویچى مریشکم بده یه به لام خه یارى تى مه خه. گوتى خه یارمان هه ر نیه ده ته وئ ته ماته ی تى نه خه ین؟

کابرا دهرگای ماله که یانى رهنگ کرده وه، هه موو منداله کانى وون بوون!

ئیتز جوکی توركى و قه زوینى بو راگواستن نابن، ئه گه ر ویستتان شتى به تامتر له وانه بخویننه وه، خۆتان سه یرى بکه ن!

ئه وه ش ئه دره سه که یه تى:

من زۆرم ھاوار کردووہ برالہ تەنیا کورد خاوەنی مۆسیقا و ھەلپەڕکێی فۆلکلۆری نیہ و ھەموو گەلیکی ئەم جیھانە وەک ئیمە ھونەری کۆن و نەریتییان ھەیە.

جیاوازی ئەوان لە گەل ئیمە ئەوہیە خەلکانیتر لە عەینی پاراستنی فۆلکلۆریاندا کاری نوێخووازانە و ئەمڕۆیش دەکەن، کۆنسیرتاوارێ مۆسیقایان ھەیە، سەمفۆنیا دەنووسن و دەخولقینن، ئۆپێرا و بالەیان لە سەر ئەساسی چیرۆکە نەریتیەکانیان دروست کردووہ و... سەدان کاری لەوچەشنە. ئەی بۆچی دەبێ ئیمە لەو قورپە خەستە فۆلکلۆر چەقییتین و نەتوانین لێی بێنەدەر؟

سەیریکی ئەم مۆسیقا خۆش و ھەلپەڕکێ بەتامە ی ئەرمەنیان بکەن کە زۆر لە مۆسیقا و ھەلپەڕکێ کورد نزیکە، بەلام لەبیرتان نەچیت کە گەلی ئەرمەنی ھەر بەوہوہ نەوہستاوہ و مۆسیقایەکی پیشکەوتووێ ئەمڕۆیشی ھەیە کە لە ناوچەکەدا بێ ھاوتایە و دەبێ بە پێوانە مۆسیقای ئەوروپی ھەلسەنگینریت. نە ئەم و نە ئەو زیانیان لەوێتر نەداوہ و ھەردوکیان شان بەشانی یە کتر دەژین و دەپۆن:

<https://mail.google.com/mail/?shva=1#inbox/12b43319603363b9>

سپاسی ئەو برادەرە خۆشەویستەم دەکەم کە لینکەکە ی بۆ ناردوو

کۆنسیرتی 'گوگوش' لە کوردستان

من ئەو ھێرشە بەربلاوہی زمان و کەلتووری فارسی بۆ سەر باشووری کوردستان گەلێک بە مەترسیدار دەبینم و لام وایە پێویست بیت بەرگی لێ بکریت، بەلام زۆرم پێ ناخۆش بوو کاتی مەلاکانی ئێران سنووری 'حاجی ئۆمەران' یان بۆ ماوہی سێ رۆژ بەست و نەیانھێشت کەس بپەریتەوہ، لە ئەنجامدا نیوہی بلیتی کۆنسیرتەکە بە سەر دەستی بەرپۆہ بەرانیوہ مایەوہ. ئەو چەشنە کۆنسیرتانە، لایکەم ژمارە یەک توریست دینتتە نیو وولات و لە باری ئابووریوہ سوودیێک بە خەلک دەگەینیت. دوژمنیش ئەوہ باش دەزانیت و ھەر بۆیەش سنوور دەبەستیت. دەنا ئەگەر لە خەمی خەلکدا یە و نایەوێت بچن گوگوش بینن و 'ئەخلاقێ ئیسلامی' بخەنە مەترسیوہ، بۆچی سنووری دوہی نابەستیت کە سالی دەیان کۆنسیرتی ھاوچەشنی لێ بەرپۆہ دەبریت؟ ئەگەر لە خەمی 'ئەخلاقێ ئیسلامی' دایە، بۆچی پێش بەو ھەموو ئێرانییە ناگریت

که پۆژانه ده چنه تایلهند و سهنگاپوورا! ئیتر ئوروپا و کانادا و ئەمریکا هیچ، که هه‌رخۆیان پۆژانه له‌وین و به پاره‌ی ئەو گه‌له هه‌زاره لایه‌کیان کړیون!
یاخوا مامۆستا هه‌ر خۆت به‌خۆت بی!

٤٢

ئالۆزیی ناو شاری 'سنه'

07/10/2010 کۆماری ئیسلامی به ئاشکرا گه‌ر به کوردستان ده‌فرۆشیت. مه‌لاکان به شوین پیلانیکی گه‌وره‌وه‌ن. سه‌ره‌تا له سه‌قز، پاشان له مه‌هاباد و ئەمپۆ له سنه‌ی خویناوی، رپوون نیه سبه‌ینیش له کوی؟ به‌لام یه‌ك شت رپوونه، ئیتیلعاتی ئیتران به‌شوین پیلانیکی گه‌وره‌ویه، پیلانیک که له بالایی خۆی گه‌وره‌تره و کاره‌ساتیکی ناوچه‌یی به‌شوینه‌وه‌یه!
ئەو هه‌لسه‌نگاندنه‌ی "کاک شاهۆ حوسه‌ینی" م گه‌لێک پێ راست بوو، که دووسێ رپۆژ پێش ئیستا له سه‌ر تیشک تی فی سه‌باره‌ت به‌ ته‌قینه‌وه‌که‌ی مه‌هاباد و دیعایه‌ی درۆی رپۆژیم له‌مه‌ر شه‌ر و پێکدادان و کووژرانی ٣٠ که‌سی "دژی شۆرش" له باشووری کوردستان کردی و گوتی ئیتران خه‌ریکی رپۆ خۆشکه‌ریه‌ بۆ هێرش کردنه سه‌ر باشووری کوردستان دوابه‌دوای چوونه‌ده‌ره‌وه‌ی ئەمریکا له خاکی عیراق و له هه‌ولێ رپووخاندنی ده‌سه‌لاتداریه‌تی هه‌ریمی کوردستاندا‌یه؛ له‌و بواره‌شدا هه‌م ته‌قینه‌وه‌که‌ی مه‌هابادی وه‌رپێ خست، هه‌م به‌ درۆ و هه‌لبه‌سته هه‌والی پێکدادان له‌گه‌ل "دژی شۆرش" له ناو سنووره‌کانی هه‌ریمی کوردستانی راگه‌یاندا – کیشه‌یه‌ک که به‌رپرسی کاروباری پێشمه‌رگه له کوردستان به‌ درۆی خسته‌وه.

شه‌ری دویتنی ی ناو شاری سنه‌ش راستبوونی ئەو هه‌لسه‌نگاندنه‌ ده‌رده‌خات. مه‌لاکان له کوردستان به‌ ناوی هێرشێ خه‌یالی دژی شۆرشه‌وه کیشه‌ی ده‌ستکرد ده‌خولقین. بوون ومانی ده‌زگا ئیتیلعاتیه‌کانی ئیتران به‌ شه‌ر و گه‌ره‌وه به‌ستراوه. کوردستانیان بێ خاوه‌ن و بێ داشدار دۆزیوه‌ته‌وه، که‌له‌گایی ده‌که‌ن و لێ ناگه‌رپێن کیشه‌ی کورد به‌ رپگایه‌کی سیاسیدا چاره‌سه‌ر بکریت.

راست رپۆژیک دوای رپووداوه‌که، هه‌والی ئەگه‌ری کۆدیتای سه‌ربازی شیعه‌کانی عیراق به‌ دهنه‌دانی ئیتران بلاوبوووه‌وه. ئەم رپووداوانه‌ی کوردستان ناتوانن له جموجۆل و پیلانه‌کانی ئیتران له عیراق و له ئاماده‌کاری بۆ کۆدیتای داره‌ده‌سته‌کانیان له‌عیراق جیاواز بن.
مه‌لاکان ته‌پلی شه‌ر ده‌کوتن! ئەو شانۆگه‌رییانه‌ی سه‌قز و مه‌هاباد و سنه‌ش ده‌سپێکی ئەو شه‌ره‌ چه‌په‌لن.

واهه يه گاي بنه، واته تورکيا، هاندر و پلان دارپتزي هيرشه که بيت - کاریک که خوی به ته مایه له قهنديل بيکات.

دهبی ووشيار بين!

۴۳

ههبنانه بۆرينه، ههژار، جهمال نه بهز و گيوي موکرياني

ريزدار مامۆستا جهمال نه بهز له ووتاريکدا گوتوويه تي گوايه فه رههنگي 'ههبنانه بۆرينه' به رهه مي مامۆستا گيوي موکرياني بووه و مامۆستا گيو به سه ريني خوی داويه تي به کۆري زانياري کورد له به غدا بۆ چاپ، ئەوانيش ته سليمي مامۆستا هه ژاريان کردووه بۆ پيداچوونه وه، ئينجا مامۆستا هه ژار دواي مه رگي گيو به ناوي خۆيه وه چاپي کردوه (۱).
تۆمه تيکي ئەوتۆ پيوستي به به لگه و سه لماندن هه يه و کهس نابي وا به هاساني هه لبکوتيه ته سه ر ناو و ئيعتياري تا که کهس، ئەويش کاتي که له ژياندا نه مابيت و تواناي دا کۆکي کردن له خۆي نه بيت. پرسيا ري سه ره کي له م په يوه ندييه دا ئەوه يه بۆچي مامۆستا جهمال له هه موو ماوه ي سالاني چاپي فه رههنگه که و سه رده ميکدا که هه ژار زيندووبوو، ئەوه ي رانه گه ياند و له قاوي نه دا؟

گۆفاري کۆري زانياري کورد له سالي ۱۹۷۷ واته سه رده مي کۆچي دواي مامۆستا گيو دا، له ژير سه رديپري "کۆچي سي شوپه سوار"، هه وائي کۆچي دواي مه مدووح سه ليم، نه جمه ددين عهوني و گيوي موکرياني راگه ياندووه و رپکه وتي 'کۆستي سيهه م' واته مه رگي نه مر گيوي موکرياني به ۱۹۷۷/۷/۲۵ تۆمار کردووه، ئينجا سه باره ت به و نووسيو يه تي:
".... يه کي له پاشماوه کاني گيو فه رههنگي پاکنوس نه کراوي "کوردستان" ه، که ته مه نيکي زۆري به ئاماده کردنيه وه بر دۆته سه ر و له وانه يه فراوانترين فه رههنگي بي له هه موو زاراوه کورديه کاندا...." (۲)

له و راگه ياندنه کورته دا، کارگيراني کۆر جگه له فه رههنگي 'کوردستان' ئاماژه يان به 'گۆفاري هه تاوي گيو داوه و هيچ به رهه ميکي ديکه ي ئەويان ناو نه بردووه، فه رههنگي 'کوردستان' يش ده زانين چه نده ساليک پيش ئيستا له لايه ن دوکتۆر کوردستان موکريانيه وه چاپ کرا. من، که رپتري زۆرم بۆ مامۆستا جهمال هه يه و لام وانیه که سايه تيه کي وا بيت ناو و ناتۆره بۆ خه لک هه لبه ستيت، وا بۆ مه سه له که ده چم که ده ستنووسه که به دلنبايي درايبته کۆر و ته نانه ت ئەوانيش به پيي هه وائي مامۆستا جهمال دايبتيانه مامۆستا هه ژار. به لام له

لایه کی دیکهوه دستپاکی و ئەمانه تداریی و شانازی به خۆکردن و غورووری مامۆستا ههژار دهناسین و ناتوانین ناپاکی و ناراستیی ئەوتۆی لی چاوه پروان بکهین. جا، من لام وایه ده بیج دوای ئەو سێ سالی وای له نامه کهدا هاتوو، دهستنووسه که راسته و خۆ یا ناراسته و خۆ گه رابیتته وه لای مامۆستا گیو، دهنا ئە گه ر ئەمانه تیککی ئەوتۆ له لای کۆر بمایهت، پرووداوی کۆچی دوایی نووسه ر و ئەو رپژ لیکرته یان - که له سه ره وه باس م کرد، باشترین ده رفهت ده بوو بۆ راگه یاندنی مه سه له که و هه رگیز ده ره تانی وایان له ده ست نه ده دا بۆ ئەوه ی به کورتیش بیت سوو که ئاماژه یه ک به و ئەمانه ته ی لای خۆیان بکه ن و هیوای بلا و بوونه وه ی دوا رۆژی بخوازن.

من بیر له وه ده که مه وه ئە گه ر که سیکی وه ک مامۆستا هه ژار- که هه موو ماوه ی ته مه نی به خزمه تکردنی نیشتمان تیه ر کرد و ئاواره یی و تال و سویری زۆری له سه ر گه له که ی چه شت، دوای مردن تاوانی وای بی به لگه ی بدریته پال، داخوا دوای مردن چی به سه ر که سایه تی خه لکانی تر دیت و ئیتر کی ده ویری بمیرت!

تۆمه ته که، کاتی زیاتر نابه چی ده نوینیت که بزاین ئەو فه ره نگه له راستیدا عه ره بی به کوردی بووه و 'هه نبانه بۆرینه' کوردی به کوردی - فارسییه. ههروه ها کاتی له شیواز و ئوسلووبی گشتیی کاری مامۆستا هه ژار و ورد ده بینه وه که له به ره مه کانی دیکه یدا ده رده که ون، مه سه له که لامان سه مه ره تر ده نوینیت:

۱. لاپه ره چل و چه وت تا چه تا وسیی سه ره تای شه ره فنامه ی ته رجه مه ی هه ژار ته رخانی رپژگرتن و ناو برده کردنی ئەو که سانه کراوه که خۆی گوته نی "... بۆ شه ره فنامه کوردیه که به هه ریه یان پیگه یه ندووه" وتییدا ناو و وینه و ده ستخه تی چه ند مامۆستای وه ک سه جادی و رۆژبه یانی بلا و کراوه ته وه (۳)

۲. سه ره تای کتیی "میژووی ئەرده لان" ه که شی ئەم دپرانه ی تیدا نه خش کراوه: "... بۆ ئەم کاره ش، له م سه رچاوانه م هه لئینجا"، پاشان ناوی شه ش سه رچاوه هاتوون، که بریتین له کتیی سمایلی مه لا محه ممه د، خوسره وه گی ئەرده لانی، مه ستوره خانم، ئایه توللا مه ردۆخ، و په راویژ و زنجیره ووتاره کانی مامۆستا رۆژبه یانی (۴).

۳. ههروه ها له سه ره تای هه نبانه بۆرینه شدا ۱۲ سه رچاوه ی کار راگه یینراوه (۵).

جیا له نووسینه کانی خۆی، واهیه به لگه یه کی دیکه ش که به ره په رچی تۆمه ته که ی مامۆستا جه مال ده داته وه، ئەو یادداشته بیت که رپژدار 'محهمه د ماجد رۆحانی' له په راویژی لاپه ره بیست و نۆی سه ره تای هه نبانه بۆرینه دا نووسیویه تی. کاک ماجید هاوکار و یاریده ده ری مامۆستا هه ژار بوو له په وتی پیکه یینانی فه ره نگه که دا و له راستیدا به شی فارسی کتیه که

ئەو ئامادەى کرد، بەم پييش رۆژانه له پەيوەندى کارە که و چۆنيەتى پيشوہ چوون و بەرپۆه چوونيدا بوو. کاک ماجيد دەنووسيت:

"خودا ھەلناگرئ خويئەرى ھيژا نەزانى که بەراستى کارىک مامۆستا [ھەژار] له بابەت ئەو کتیبە [ھەنبانە بۆرينە] وە کردوو، مەگەر بيبته فيلم و بە چاو بيبينى دەنا قەت له نووسين نايەت..... جارىک تەلەفونم ليکرد، جوان قسەى پى نەدە کرا و باش له فهرايشتەکانى نەدە گەيشتم. پرسيم قوربان نەخۆشيبە کەت سەرى ھەلداوہ تەوہ؟ فهرمووى نا، بەلام دوو رۆژە نەنووستووم تا ئەو بەشە له کارە که (کارى فەرھەنگ) تەواو نەکەم و بۆتى نەنيرم خەوم لى ناکەوى... شەويک لەبەر کارى زۆر و شەکەتى و بى خەوى حالى تىک چوبوو، له بيمارستان چەند دوکتور کە ديتيان کوتيان دەبى قەت خۆى ماندوو نەکا و شەو و رۆژ له شەش سەعات زياتر نەنووسى و ھەشت سەعات بنوى. بەلام ئەگەر ھاتەوہ مال، زۆر شەوان تا بەيانى بەخەبەر دەبوو و کارى دەکرد. ھەرچەنديش لى دەپارايەوہ گوپى نەدەدا. له ئاکامدا سویندم بۆى خوارد ئەگەر شەوان لای کەم چوار سەعات نەنوى، کارە که [کارى فەرھەنگە که] بە جى بيلم (۶).

من نامەويت ئەو ئەگەرە بدەمە دواوہ که مامۆستا ھەژار کەلکى له کارەکانى نەمر گيوى موکريانى وەرگرتيبت، بەگشتى کارى قامووس نووسين شتىک نيبە کەسيک بە بى يارمەتى وەرگرتن له کارى خەلکانيتر بتوانيت بەرپۆهى ببات و ھەموو ئەوانەى وا فەرھەنگيکيان نووسيوہ سووديان له کارى پيشرەوانى پيش خۆيان وەرگرتووہ، بەلام ئەو تۆمەتەى مامۆستا جەمال نەبەز نە لەگەل شىوازی کارى ھەژار دیتەوہ، نەلەگەل کەسايەتية کەى و نە لەگەل بۆچوونەکانى کاک ماجيدى رۆحانى - ھاوکار و ئامادە کارى دووھەمى فەرھەنگە که. دواى ھەموو ئەو شىروپويەش، نەمر گيوى موکريانى بيکەس نيبە و داشداريکى وەک خاتوو کوردستانى ھەيە، کە فەرھەنگى کوردستانى بۆ چاپ کردوہ، بە سەردان چۆتە مەھاباد و لەوى له زۆر شوينى دیکەش ووتوو پترى رۆژنامەوانى کردوہ و ھەرگيز له ھيچ سەرچاوہ يە کدا شتى ئەوتوى نەگوتووہ.

شاعيرى فارس 'خاقانى شىروانى' دەلى:

"ما بارگە داديم، اين رفت ستم برما

بر قصر ستمکاران تاخۆد چەرسد خذلان!"

(ئيمە دەرگانەى دادين، ئاوا ستەممان لى چوو،

داخوا کاخی سته مکار چۆن تووشی نشوستی بیت!

بۆ نووسراوه کهی مامۆستا جه مال نه بهز، پروانه:

http://www.jemalnebez.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/j_nebez_2010.pdf

۱. "گۆفاری کۆری زانیاری کورد"، بهرگی پینجه م، سالی ۱۹۷۷ لاپه ره ۴۳۵ تا ۴۳۶
۲. "شهره فنا مهی شهره خانی بدلیسی"، هه ژار کردوو به کوردی، کۆری زانیاری کورد، به غدا ۱۹۷۲ (یا ۳)، لاپه ره چل و حهوت.
۳. "میژوووی ئه رده لان"، لیکدانه وه و وه رگێرانی مامۆستا هه ژار، چاپی تازه نگاه، تاران (؟) ۲۰۲، لاپه ره ۱۱.
۴. هه ژار، "هه نانه بۆرینه - فرهنگ کردی - فارسی"، چاپی یه که م، انتشارات سروش، تهران ۱۹۹۰، (نوسخه یه که بهرگی)، لاپه ره سی و چوار.
۵. هه مان، ل. بیست و نۆ و سی.

۴۴

ده لاکه ییکار!

خه ریکی ساغ کردنه وهی شیعه کانی شیخ رهزای تاله بانیم و بژاری ئه وه موو هه له و په له یه ده که م واتی که و تووندویشه و مل ئیشه م گرتبوو هینده به لای چه پدا سهیری کتیه که م کردبوو و راسته و خۆ له سه ر که میوته ر نووسیوو م!

سه رنجی خالکی گرنگم داوه: سه دا ۹۰ ی هیرشکاریه کانی شیخ بۆ سه ر که سایه تی کورد و خه لکی شاره کانی کوردستانه، به لام کاتی ده گاته باسی 'نعت' و پیدا هه لگوتنی خه لکان، نزیکه ی سه دا ۷۰ یان بۆغه یه کوردن!

واهه یه ئه وه خه سله تی یه کتر پووچاندنه وه یه بۆ سه رده می ژانی عه شیریه یی شتیکی ئاسایی بوو بیت، به لام ئه مپۆ چی؟ ئه وه ی وا هه ندی له 'مالپه ر' ه کوردیه کان به کوردی ده که ن، ره که زپه رسته کانی دراوسیمان پیمانی ناکه ن! کوردین و کۆلنه ده ر!

من ئه که ر سه ردانی ئه وه مالپه رانه بکه م تووشی خه مۆکی ده بم.

له سه ر لقی دار دانیشووین و به مشار له گیانی به ربووین!

"يکي بر سر دار و بن می برید
خداوند بستان نظر کرد و دید...." (سعدی)

۴۵

سه‌مفۆنیای کوردی

براده‌ریکی خوڤشه‌ویستم دواي خویتدنه‌وهی به‌شی ۳۲ ی ئەم وورده فهرايشتانه و ئاواته‌خواز بوونی من بۆ ئەوهی موسیقای کوردی بیته‌خواه‌نی ئۆپیرا و سه‌مفۆنیا و به‌ره‌مه‌می ئەم‌پرویی، ئەم چەند دێپ‌ه‌ی بۆ نووسیم، سپاسی زۆری ده‌که‌م:

"سه‌مفۆنی کوردیمان هه‌یه. یه‌کێک له‌و که‌سانه‌ی که‌ کۆمه‌ڵێک سه‌مفۆنی نووسیوو، زینده‌یاد 'قادر دیلان' بوو. ساڵی ۱۹۸۸ پارتیتوره‌کانی (Partitur) هه‌تا بۆ ئالمان و له‌ سیمیناریکدا له‌ سه‌ر قابلیه‌ته‌کانی موسیقای کوردی بۆ کردنی به‌ سه‌مفۆنی و کاری کلاسیک دووا. دواتر له‌ سالانی ۱۹۹۶ به‌ولاره‌ زۆری حه‌ول دا ئۆرکیستریک پێک بێنی، بۆ ئەوه‌ش په‌یتا په‌یتا ده‌هات بۆ ئالمان، له‌ ئالمان و بلژیک کورده‌کانی باکورر به‌لینیان پیدابوو یارمه‌تی بده‌ن، به‌لام نه‌ ته‌نیا یارمه‌تیان نه‌دا به‌لکوو یه‌کێک له‌ به‌ره‌مه‌کانیان به‌لاش له‌ ده‌ستی ده‌ره‌یتا و به‌ هه‌زارانیان له‌ فرۆشت، ئەو که‌سانه‌ش که‌ ده‌وریان گرتوو و خۆیان به‌ هونه‌رمه‌ند ده‌زانی پاش مه‌رگی هه‌رچی نووسراوه‌ و پارتیتوری هه‌بوو، بردیان بۆ خۆیان. قادر دیلان دوامانگه‌کانی ژیانی خۆی له‌ نه‌خۆشی و ته‌نیایدا برده‌ سه‌ر و له‌ پراگ دلی له‌ لێدان وه‌ستا. دیلان به‌رپرسی به‌شی موسیقای مندالان له‌ رادیۆی پراگ بوو، به‌لام له‌ ناو کورددا!.....؟!"

۴۶

شه‌ه‌ریار، خامنه‌یی و "حه‌یده‌ربابا!"

هاورپه‌یه‌کی به‌رپۆرمه‌ بابه‌تیکه‌ی له‌ ماڵپه‌ریکی سه‌ر به‌ حکومه‌تی ئێران هه‌لگرتوو و بۆی ناردبووم. بابه‌ته‌که‌ بریتیه‌ له‌ شیعریکی محهممه‌د حوسه‌ین شه‌ه‌ریار شاعیری ناوداری فارسی و پۆزی نازه‌ربایجانی.

'حه‌یده‌ربابایه‌ سلام' واهه‌یه‌ به‌ناوبانگترین شیعری شه‌ه‌ریار بیت که‌ به‌ تورکی گوتراوه‌ و چه‌ندجاریکیش کراوه‌ته‌ کوردی؛ کاک حه‌سه‌نی ئەییوب‌زاده‌ و منیش وه‌رگێراوێکیمان چه‌ندسال پێش ئێستا بلاو کرده‌وه‌.

وینده چیت 'نایه توللا خامنهیی' که خوی به ره گهز تورکه و زمانی تورکیش ده زانیت، حهیدره بابای خویندیته و هه والی ئه وەش گه یشتیته گوپی شه هریار؛ ئینجا ۲۳ سالیك پیش ئیستا ئه م شیعره ی به شانازی هه واله که وه گوئیته و ناردیته بوی، ئه ویش که له م یه ك دوو ساله ی دوایی له ژیر گوشاری روله زیاد بوونی کومه لانی خه لکی ئیراندایه بۆ زیاد کردنی 'مه حبووییته' ی خوی له ریگه ی هه والنیری ره سمیی 'فارس' وه بلاوی کردیته وه.

گهرچی شه هریار هه رگیز هه لویستیکی سیاسی قورس و قایمی نه بوو و پیشتر به زولفی فهره چی په هله وی و ریشی نایه توللا به هه شتیشیدا هه لگوتبوو، به لام هه رچۆنیک بیت، شیعره که ی له په یوه ندیکی خسووسیدا بۆ خامنه یی ناردوو و خوی بلاوی نه کردۆته وه، هه ربۆیه ش بلاو کرانه وه ی له کاریکی جوامیرانه ناچیت له بهر ئه وه ی شه هریار نه ماوه و نه ده بوايه بازارگانی به شیعره که ی بکریته.

هه رچۆنیک بیت، شیعره که بۆ ئه وه ده بیت جاریک بخویریته وه و بزانیته ده سلات چ فاکتەریکی گرنگه له هونه ردا و چۆن ده توانی هونه رمه ند چه واشه بکات و راستیه کانی ژیانی له به رچاو لابه ریته.

ئه وه شیعره که یه به سپاسی زۆری ئه و براده ره خۆشه ویسته مه وه:

"خبرگزاری فارس شعر منتشر نشده‌ای از شهریار درباره رهبر انقلاب به همراه دست خط این شاعر را منتشر می‌کند.

این شعر به همراه متن تقدیمی شهریار به شرح زیر است:
 بر آستان والای آیت الله خامنه‌ای ریاست جمهوری اسلامی محبوب و امام جمعه بزرگوار تهران تقدیم و توفیق روزافروز ایشان و امام امت و رزمندگان اسلام را شب و روز به دعا مسئلت می‌نمایم.

رشگم آید که تو 'حیدر بابا'!
 بوسی آن دست که خود دست خداست

راستان دست چپ از وی بوسند
 که خدا بوسد از او دست بر راست

در امامت به نماز جمعه
 صد هزارش بخدا دست دعاست

من بیان هنرم، یک دل و بس
او عیان هنر از سر تا پاست

او شب و روز برای اسلام
پای پویا و زبان گویاست

او چه بازوی قوی و محکم
با امامی که ره و رهبر ماست

شهریارا سری افراز به عرش
کو نگاهیش به (حیدربابا) ست

تبریز - دوازدهم ذی الحجّه / ۱۴۰۷ هجری قمری مطابق هفدهم امرداد / ۱۳۶۶ شمسی
سید محمدحسین شهریار (در هشتاد و دو سالگی)"

۴۷

به رازه وانى!

خه لکی وولاتانی ئیسلامی گوشت به راز ناخون. ئه وه نه ریتیکه له ئایینی جووله که وه گه یشتوته
موسولمانان و له نیو ههردو وولاتاندا ره چاو ده کریت.
بیرم له وه ده کرده وه ئه گه ر ئایین ته نیا خواردنی گوشتی به رازی حه رام بکرایه و ئازده لدار
بیانتوانیایه به خپوی بکه ن و به دیانه کانی بفرۆشن، کاریان تووشی چ ره ونه قیک ده هات!
مانگا و مه ر و بز ن سالانه گوئلکیک یا به رخ و گیسکیک 'ده بینن' به لام به راز ده و دوازده
بیچووی ده بیت. یه ک به ده قازانجمان ده کرد!
خه یال کردن گوناح نییه!

۴۸

جه ژنی "تومانیه" و کورد

رپۇژنامەى 'ئومانىتە' - ئۆرگانى حزبى كومۇنىستى فەرەنسە لە مانگى سېتەمبىرى ھەموو سالىكدا لە پارکىنك لە شارى پاریس جەژنىكى ۳ رۆژە بەرپوئەدەبات كە بۆنەيە كە بۆ كۆبۈنەوۈ و چاۋ بەيە كتر كەوتن و قسە و باس و گۆرپىنەوۈى بېرورپاى سىياسى و كۆمەلايەتى. لە جەژنە كەدا حزب و رېكخراۋە چەپە كان ھەركام رەشمالى خۇيان ھەلدەدەن، كىتېب و رپۇژنامە و شتومە كى دىكەى وەك جل و بەرگ و شتى دەسكار و خواردەمەنى و خواردەنەوۈى تىدا دەفرۆشن. لەو مانگەشدا يا لەبەر باران ھەموولايەك دەبىتتە قورۇچلپاۋ، يا ئەگەر ھات و نەبارى، لەبەر ھاتوچۇى زۆرى خەلك چاۋ بە تۆزوخۆل كۆپر دەبىت!

بەشېك لە شوپنە كە، ناۋى 'گوندى جىھانى' لىنراۋە و تەرخان كراۋە بۆ ئەحزابى چەپ لە وولاتانى دىكە. لەوبەشەدا پىشتەر حزبى دىموكراتى كوردستانى ئىران ھەموو سالىك بەشدار دەبوو و لە بەر دەمى چادەرە كە ھەلپەركى كوردى قوولەى دە كەرد، منىش سالىكىان لەوئ چەند سەم بە عەرزىدا دا!

بەلام پار، كە بەشدارى جەژنە كە بووم، لە حزبى دىموكرات نىشانەيەك نەما بوو و تەنيا چادى ھاوبەشى يەك دوو رېكخراۋەى كورد و توركى توركىام بىنى، سى تا قىمى جىاۋازى ئىرانىيە كانىش لەوئ داىان كوتابوو. گوايە حزبى دىموكرات دووسى سالىكە بەشدارى جەژنە كە ناكات. چاك دەكات يا خراب نازانم، بەلام پىم خۇش بوو جارىكى دىكەش لەو قورۇچلپاۋەدا بە گۆرانىيە كى زى زى سى پىيەك برۆشئايەم! كورد دەركەوئ باشرە تا خۆى بشارىتەوۈ.

سالوادۆر!

لەم دوایانەدا كەنالىكى تەلەفىزىۋنى تازە بە ناۋى "فارسى وان" سەرى ھەلداۋە و لە ناوخۆى ئىراندا عالەمە كەى ھەموو بەخۆيەوۈ خەرىك كەردوۈ. بەرنامەى تەلەفىزىۋنە كە، تەنيا فىلمە و رپۇژانە دووسى جارىكىش دووپاتى دەكەنەوۈ. بال بە ئەستۆى ئەوانەى وا دىتوویانە، دەلین بەرنامە كانى ھەو نىن بەلام خەلكە كە وەك پەروانە بەدەورىەوۈ دەگەپن! ئەو حالەتە لە رپۇژھەلاتى كوردستانىش پەيدا بووۈ و بەشېكى بەرچاۋى خەلك لە جىاتى تەلەفىزىۋنى حزبە كوردىيە كان، سەرى "فارسى وان" دەكەن.

ئەو ۋە رەنگدانە ۋە يەككى ئەو واقىعە تالەيە كە سانسۆرى مەلاكان لەمىژە تەلەفیزیۆنى ناوئىرانى بى كەلك و قىزە ۋە ۋە كوردو ۋە تەلەفیزیۆنە كوردىيە كانىش يا بە سىياسەتى رەق و تەقە ۋە خەرىكن يا گۆرانی سەدان جار بىستراو لەگەل ویتەي چەند دار و دەو ۋە دادەنن و خۆيان دەچنە ۋە مالى!

۵۰

ۋشەي ناكوردى

من بە حىسابى كاروبارى پۆژانەي تەرجمە، بە باشى تىدەگەم و دەزانم لە زمانى كوردىدا - ۋەك زۆر زمانى ناوچەكە، ۋوشە بۆ ئەو ھەموو دياردە نوئى زانستى و تەكنىكى و ھونەرىيە نىيە كە ۋولاتانى پۆژناۋا ھەيانە و پۆژانەش پووبەپووى ئەو تەنگزەيە دەبمە ۋە. بەلام ھىچ لە ۋە تىناگەم بۆچى ھەندىك كەس چاۋ لە ۋوشەي ئامادە و پەپەپىستى كوردى دەپۆشن و كەلك لە بەرانبەرە فارسىيە كانىان ۋەردەگرن. خوا لە ۋە كەسە ھەلنەگىت كە "بنەمالە" ي كوردى ۋە لادەنىت و "خانوادە" ي فارسى لە شوپن دادەنى؛ يا "مىرمندال" ي كوردى قرت دەكات و "نەوجەوان" ي فارسى دەنىتە جىي؛ يا كەلك لە "دەست بەسەر" ي كوردى ۋە رناگىت و ۋوشەي نابەجىي "دەستگىر" ي فارسى دەكاتە جىگىرى، لە كاتىكدا 'دەستگىرى' ۋەك دەسگىرۆيى، لايەنى ئەرى يى ھەيە و واتاى ئىجابى لى ۋەردەگىرئ. بۆ نموونە، پىرى دەستگىر بە شىخان و پىرەرانى تەرىقەت دەگوتىت كە بە شىۋەي مەجازى دەستى مورىدە كانىان دەگرن و بەرە ۋە تەرىقەتى خواناسىيان دەبەن.

۵۱

كۆچى دوايى 'مەرزىيە'

13/10/2010 ئەمپۆ "ئەشرف السادات مرتضائى" (مەرزىيە) - گۆرانى بىژى ناسراوى ئىرانى كۆچى دوايى كرد. گەرچى من لە ۋە نەسلەم كە لەگەل گۆرانى دلكەش و مەرزىيە گەورە بوون، بەلام ۋەك تاكەكەس ھەرگىز دەنگىم زۆر پىخ خۆش نەبۆ، تەنانەت كاتى كە لە زىندانى تارانىش بووم و زۆرىك لە زىندانىيە كان گۆرانى ئەويان دەگوتە ۋە، ھەر نەبوومە ھۆگرى دەنگى. بەتايبەت كە دەيانگوت ئەو گۆرانىيەي ۋا بە دووقۆلى لەگەل 'عەبدولحوسەين

به نان' دا گوتبوويان (بوى جوى موليان آيد همى)، له سالانى ۱۳۳۵ و ۳۶ دا به بۆنهى سالوه گهړى كۆديتاي ۲۸ ى موردادى ۱۳۳۲ و گهړانه وهى شا بۆ سهرتهختى شايه تى گوتراوه. به للام يهك دياردهى گرننگ له ژيانى مهرزيه دا هه بوو، كه من خو شم دهويست: له ناو زورنيك لهو هونه رمنه د و گوراني بيژه ئيرانيانه دا كه دوا به دواى شوړشى گهلانى ئيران روويان له هه ندران كرد، كه م بوون نه وان هى وا نه كه وتنه شوين ناو و پاره و ئيعتيد، يا خود له ئه مريكا دانه نيشتن و موسيقاي بازارپى 'لوس ئانجليسى' گوتن.

به للام مهرزيه يهك لهو ده گمهن هونه رمنه د خاوه ن ئايد يولؤجيانه بوو كه هه تا مردن له گه ل 'موجاهيدىنى خهلق' دا مايه وه و دژايه تى رپژيمى مه لاکانى ئيرانى كرد. دياره ئيمه ي كورد سياسه تى موجاهيدىنى خهلقمان ناويت و نه و جينا يه تانه ي نه وان له بير ناكه ين كه به يارمه تى تانگ و تويى سه ددام ده رحه ق به كوردى باشووربان كرد، به للام مهرزيه نه له 'ئه رته شى جاويدان' ى مه سهوودى ره جهوى دا بوو و نه دژايه تى كه سينك و گه ليك جگه له رپژيمى ئيرانى كرد. نه و هه لويسته سياسيه ي مهرزيه، بۆ ئيمه ي كورد كه ده يان و سه دان هونه رمنه دى پيشمه رگه مان هه يه و بووه، شتيكى سه مه ره نيه به للام مهرزيه له ناو هونه رمنه د ئيرانيه كانى ده ره وهى وولاتدا يه كه م گوراني بيژر بوو كه رپچكه ي خه باتى هه لبارد و من بۆ نه و هه لويسته ي رپژر له خو ي و هونه ره كه ي ده گرم.

دوو هه وال سه باره ت به مهرزيه:

۱. مهرزيه يه كه م ژن بوو له جيهانى ئيسلامدا كه 'بانگ' ى دا.

بانگدان، پيشتر هه ر كارى پياوانى موسولمان بوو.

۲. له كونسيرتيدكا كه مهرزيه ۷-۸ سال پيش ئيستا له "ئالپيرت هال" ى له ندهن به رپوهى

برد و موجاهيدىن بويان رنيك خستبوو، شاپه رسته ئيرانيه كان كه دژايه تى

موجاهيدىنى خهلق ده كه ن، كورپى مهرزيه يان دژر به دايكى هان دا به ناوى نه وهى

لايه نى موجاهيدىنى گرتووه. نه و يش له ناو هۆله كه ئازاوه ي نايه وه و سووكايه تى به

دايكى كرد. نه وه ده رد يكي گران بوو بۆ مهرزيه ي هونه رمنه د، به للام نه و ده ميش و

دواتریش بيدهنگى ره چاو كرد و هيچى نه گوت.

يادى به خير بيت!

13/10/10 ئەمڕۆ هه‌وایی مه‌رگی كاك نه‌سروللا نه‌سر پارێزه‌ری ناسراوی كورد و داكۆكیكاری مافه‌كانی مرۆفی گه‌لیك له‌ زیندانیانی سیاسی كورد له‌ شاری سنه، بلاو بووه‌وه. رپووداوه‌كه، به‌رواله‌ت به‌هۆی پێكدادانی ترومبیله‌وه رپووی داوه، به‌لام زۆر سه‌رچاوه‌ی كوردی كه‌ كه‌سایه‌تی ئه‌ویان ده‌ناسی و ئاگاداری ئه‌و هه‌رپه‌شانه‌ بوون كه‌ پێشتر كاربه‌ده‌ستانی سوپا و ئیتیلاعات لێیان كرده‌بوو، له‌سه‌ر ئه‌و برۆیانه‌ی كه‌ كاره‌كه‌ پیلانێك بووه‌ و ده‌زگای ئاسایشی سوپا رپێکی خستوه‌وه.

وه‌بیرم دیت كاتی كه‌ له‌ ساڵی ۱۳۴۷ دا ته‌رمی "ته‌ختی" پاله‌وانی ناودار و خه‌باتگێری رپزه‌كانی "جبهه‌ ملی" ئێران به‌ مردوویی له‌ ژووری ئوتیلێکی نزیك به‌ مه‌رکه‌زی ساواك له‌ شه‌قامی تاله‌قانی ئیستای تاران دۆزرایه‌وه، ساواك رایگه‌یاند كه‌ 'ته‌ختی' خۆی كوشتوه‌وه، كه‌س باوه‌رپی به‌ هه‌واله‌كه‌ نه‌كرد و خه‌لك بۆ ناشتی ته‌رمه‌كه‌ی و چله‌ی مه‌رگی پڕانه‌ سه‌ر شه‌قامه‌كانی تاران. ئه‌و ده‌م رۆژنامه‌ی "توفیق" نووسی:

"ته‌ختی را خودكشی كردند!"

تۆ بلی ئه‌گه‌ر ئیستا 'ته‌وفیق' یك هه‌بوایه، نه‌ینوو سیایه: 'نصرالله نصر را تصادف كردند!'

یادی پارێزه‌ری چه‌وساوه‌كانی كورد زیندوو بمیته‌ت.

۵۳

حه‌مه‌جه‌زای نه‌مر

09/10/2010 ئەمڕۆ پرسه‌ی هونه‌رمه‌ندی نه‌مر 'حه‌مه‌جه‌زا' یه‌ له‌ له‌نده‌ن. نازانم كێ پرسه‌كه‌ی داناوه، به‌لام هه‌ندێك لام سه‌یر بوو بۆچی له‌ ناوه‌ندی ئیسلامی ئه‌برار؟ چ په‌یوه‌ندیك له‌ نیوان كه‌سایه‌تی ئه‌و و ئه‌وچه‌شنه‌ ناوه‌نداندا هه‌یه؟ كۆمه‌له‌ی رهنجده‌ران له‌ كوئ و ئه‌براری شیعه‌ی عه‌ره‌ب له‌ كوئ؟ دواتر، كه‌ چوومه‌ شوینه‌كه‌، براده‌ریکی خۆشه‌ویستم گوتی شوینمان ده‌ست نه‌كه‌وتوه‌ بۆیه‌ هاتووینه‌ته‌ ئێره. وه‌لامه‌كه‌یم قه‌بوول كرد. پرسه‌كه‌، له‌ ماوه‌ی ئه‌و سه‌عاته‌دا كه‌ من له‌وئ بووم، ئاسایی بوو، وه‌ك ئه‌وه‌ی دووكانداریك مرديت، قورئان خویندنی مه‌لایه‌کی عه‌ره‌ب، قاوه‌هینانی عه‌ره‌بیکی تر به‌ ته‌قه‌ته‌ق و لووره‌لوور، خه‌لكیکی بیده‌نگ، ژنان له‌ پشته‌وه‌ی پیاوان! و چیتر بلیم؟ براده‌ره‌كه‌م به‌لام گوتی دواتر ووتار دان ده‌بیت و ده‌نگ و رهنگی هونه‌رمه‌ندیش پیشان ده‌دریت. ئه‌و قسه‌یه‌ هه‌ندێك پشووێ حه‌ساندمه‌وه‌ و به‌وه‌ش گه‌لیك شادمان بووم كه‌ براده‌ره‌كه‌م گوتی به‌رنامه‌یه‌کی رپترگرتن - نه‌ك ته‌عزیه، بۆ چله‌ی مه‌رگی داده‌نریت.

ئىمه قهرزدارى همه جهزايين. همه جهزا و تايهر تەووفيق و شوپەرور و ماملئ و پەزازی و هەندیکى تر له هونەرماندە کانمان دەورى بەرچاویان بوو و هەیه له زیندوو پراگرتنى سکلی ژیر ژیلەمۆى خەباتى نەتەوايە تیدا. کارتیکەری 'شیرین بەهەرە' ی تايهرتەووفيق له بەرزپراگرتنى ورەى شۆر شگيرپى نەوہى دواى شۆرشى ئەیلوول، واهەیه بە تەنیاى بەرانبەر دابنریت له گەل دەورى تەلەفیزیۆن و رادیۆ و مالبەرە حزبیە کانى ئیستامان بەسەر یە کەوہ! ئەوانە کەسایەتى ئەفسانەیی هونەرى کوردین.

همه جهزای خەباتکار:

<http://www.youtube.com/watch?v=CIL-qqlm6ig&feature=related>

همه جهزای هونەرماندە:

http://www.youtube.com/watch?v=pDK4e1N_SQs&NR=1

همه جهزا ئامیتە یەك بوو لەودوو خەسلەتە. یادى بەخیر بیت!

٥٤

کوجا بەر کوجا!

8/10/2010 ئەمڕۆ نەناسراویك بە ئیمەیل لینکیكى بۆ ناردم کە بریتی بوو لەفیلمی ئیعدامی سى کەس له بەلووچستانی ئیران. ماوہیەکی کەم له فیلمە کەم بینى و سەیری ئازایەتى و بەجەرگی ئیعدامیە کان و شەلاتی و نامرؤفايەتى پاسدار و بەسیجیە کانى ئیرانم له کاتى جنیودان و سووکایەتى کردن بەو هەزارانە کرد. ئازایەتى ئیعدامیە کان بە رادەیه کە بە شەق یەك له پاسدارە کان له سەر سەکۆى ئیعدام دەخەنە خوارەوہ.

نەمتوانى هەموو فیلمە کە و شانۆى کووژرانى قوربانىە کان سەیر بکەم. تەنیا گویم له دەنگى پاسدارىكى بى ویزدان دەبوو کە هاوارى "الله اکبر" و "مرگ بر وهابى" یە کەى گوپی ئازار دەدام. له ئیرانى مەلاکاندا، بانگى "الله اکبر" بەرانبەرە له گەل ئیعدام و خوینپرشتن و بیعدالەتى و پیشیلکردنى ماف.

ئەوہ لینكى شانۆى ئیعدامە کە یە. من لەخۆم رانەدى سەیری هەموو فیلمە کە بکەم. تکایە ئیوہش مەیکەن؛ من تەنیا وەك بەلگە یەك بۆ قسە کانم هیناومە تەوہ:

http://taftana.blogspot.com/2010/10/blog-post_06.html

هەر ئەمڕۆ بە هەلکەوت له رۆژنامە یەکی چاپى لەندەندا هەوائیکم سەبارەت بە "ئوسقوفى کانتربیری" خویندەوہ، کە بۆ پەیرەوانى مەسیحیەتى ئەنجلیکەن کەسایەتیە کە وەك پاپى کاتۆلیکە کان. کەسیك بەو پلە و پایەوہ چۆتە کۆبوونەوہى زەر دەشتیە کانى دانیشتووی لەندەن

که ژماره يان يه کجار که مه و له "يارمه تي و باربووي مه عنه وي ئه وان بۆ کۆمه لگاي بریتانیا" دواوه.

ئه وه هه لس و که وتي پوژئاوايي "کافر!" ه له گه ل خه لکانی غه يره دينی خويان و ئه وه ش هه لويستی مه لای "موسولدان" له گه ل موسولمانی وه هابی و ئه هلی حق و ده رویشی خانه قانشینی وولاته که ی خوئی، ئیتر به هایی و جووله که و مه سیحی هه ژار به ریشی مباره کی ئه و حوججه تولیسلامانه ده به خشین - که براده ریگمان پینان ده لی "حوججه تولئه حشام!" وینه و بابه ته که له م سه رچاوه یه وه رگيراهه:

Harrow Times, 07/10/2010, page 8

۵۵

کتیبه تازه

'قانیعی فهرد' و 'په ژمان' پیکه وه بۆ کورد ده خوینن!

هه والی بلاو بوونه وه ی کتیبه تازه ی عیرفان قانیعی فهردم له مالپه ریکی فارسیدا خوینده وه. کتیبه که ووتووێژه له گه ل سه رههنگی په ککه ووتوی ساواکی پیشوو- عیسا په ژمان، سه باره ت به کیشه ی کورد و 'خزمهت' هکانی ئه و ماموستایه به کورد له سه رده می شوپشی ئه یلوولدا. قانیعی فهرد له و بابه ته چه ند پرییه دا که سه باره ت به کتیبه که ی نووسیوه، په ژمانی به کوری عه بدوللا و له دایکبووی شاری سنه ناساندوووه. دياره ئه وه ی که ده لی په ژمان خه لکی سنه یه، به و نامانجه بووه که خوینه ران بزنان کابرا کورد گوته نی جل خواریکی کورده و عه جه م نییه، به لام نه مزانی ناوی عه بدوللای باوکی بۆچی هینابوو، مه گه ر بۆ ئه وه ی بلی موسولمانه و جوو نییه!

قانیعی فهرد ئه م کتیبه تازه یه ی به هه لکه وت نه نووسیوه و به هه لکه وتیش عیسا په ژمان ی نه دۆزیوه ته وه. په ژمان خاوه نی پوچیکی خو به زل زان و فارس گوته نی 'دایی جان ناپلیونی' یه که ده یه ویت سه ری له ناو سه راندا بیت، به زل بزانییت و به پارێزگاری یه کپارچه یی خاکی ئیران له ده ست کوردی جیاوازیخواز ناو ده ربکات. ئه و خه سه له تانه به باشی له قانیعی فهردیشدا به دی ده کرین. که ساینک که کتیبه کانی په ژمانیان خویندیته وه و سه رنجیان دایته سایکۆلۆجی نووسه ره که ی، به باشی ده زانن ئه و پوچ و هه سه ته چۆن سال به سال په ره ی سه ندوووه و گه ووه بۆته وه، تا له ئه نجامدا نووسه ر له ساواکییه کی ساکاری پله بیسته و سییه وه خوئی کردۆته راپوێزکاری گه ووه ی محه ممه دره زاشای په هله وی و له کتیبه کانی دوایدا وای نواندوووه که

سیاسه‌تی شا له خۆره‌ه‌لاتی ناوه‌پاست له‌ژێر رووناکایی بیری تیژی ئەودا داڕژاوه و کۆدیتای دژی قاسم و عارف له عیراق و په‌یمانی ئەلجەزایر و هه‌ره‌سی شۆرشی ئەیلوول، هه‌مووی له‌ژێر سه‌رینی ئەودابوون؛ هه‌مه‌په‌زاشاش، به‌راویژ و 'سفارش' ی ئەو نه‌بوویت بریاری سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی ئێران به‌تایبه‌ت له‌مه‌ر عیراقی نه‌داوه.

واقع ئەوه‌یه په‌ژمان دوای هه‌موو جل خواریه‌کی سه‌رده‌می لاویه‌تی، ئیستا به‌سه‌ری پیرییه‌وه تووشی ماخولیا بووه و خۆی له‌شوینی رزگارکه‌ری ئێران و دابینکه‌ری یه‌کپارچه‌یی وولاته‌که له‌هه‌ره‌شه‌ی 'کوردی عه‌شیره‌ت و دواکه‌وتوو' ده‌بینیت. وه‌ک له‌بیره‌وه‌ریه‌کانیشیدا ده‌رده‌که‌وێت، دۆستی ده‌فته‌ری سیاسی و دوزمینی بارزانی "سه‌ره‌رۆ، عه‌شیره‌ت و حزب نه‌ناس" بووه - تاوانیک که‌ته‌نانه‌ت که‌سه‌یکێ وه‌ک کیسنجر نه‌یداوه‌ته‌ پال بارزانی و سه‌ره‌پای هه‌موو رڤ و کینیکێ له‌بن نه‌هاتوو، به‌'قاره‌مان' یکی ناوبردوو، که‌سات و سه‌وداکردن له‌گه‌ڵی ئەسته‌م بووه. (۱)

ئیستا، دوای ۳۵ سال، قانیه‌ی فهد به‌هه‌مان گه‌ز و ربه‌ی ئەوی ده‌پۆیت و ئەگه‌ر وا بپرواته پیشی، کاتی ده‌گاته ته‌مه‌نی ئیستای په‌ژمان، هیچ پله‌وپایه‌یه‌کی ناوخۆی کوردستان و ئێرانی به‌ش ناکات و ناچار ده‌بی بیته‌سه‌ره‌ک کۆماری هه‌موو جیهان و له‌ئاسمانی حه‌وته‌مینه‌وه کاروباری سیاسی وولاتانی جیهان راسته‌وپیسته‌بکات! ئەو نه‌خۆشیه‌ ده‌روونیه‌ له‌گه‌لێک قسه‌و بۆچوونیدا ده‌رده‌که‌وێت، بۆنموونه، کاتی که‌ده‌لێ له‌ماوه‌ی مانه‌وه‌یدا له‌ئهمریکا (که‌واه‌یه‌ نه‌گاته‌یه‌ک دوو سال)، هه‌شت هه‌زار به‌لگه‌نامه‌ی نه‌ینی وه‌زاره‌تی کاروباری ده‌ره‌وه‌ی ئەمریکای خۆیندۆته‌وه‌ و له‌کتیب و نووسراوه‌کانیدا که‌لکی لێ وه‌رگرتوون - کاریک که‌ئەگه‌ر که‌سه‌یک بتوانی له‌هه‌موو ماوه‌ی ته‌مه‌نی ئاسایی خۆیدا بیکات، ده‌بی میدالیای جیهانی توێژینه‌وه‌ی له‌مل بکریت!

هێلی فیکری قانیه‌ی فهد- به‌بۆچوونی من تیکه‌لاویکه‌ له‌چهند دیارده‌ی سه‌مه‌ره، که‌گرێ خواردنیان له‌ناخی یه‌ک تا که‌سه‌دا، که‌سایه‌تییه‌کی 'ووشتر - گا- پلینگ' ده‌خولقینیت و ئیمه‌ ئەو راستیه‌ له‌خۆه‌لکیشی و خۆده‌ردخه‌ری و دیعایه‌ی بی مه‌نتیقی ئەودا به‌روونی ده‌بینین.

دیارده‌کان به‌بۆچوونی من ئەمانه‌ن:

یه‌که‌م، بیری سیاسی - کۆمه‌لایه‌تی 'ستالینی'، که‌خۆی له‌دژایه‌تیکردنی بزووتنه‌وه‌ی رزگاربخوازانیه‌ی گه‌لانی بچووک (۲) دا ده‌نوینیت و به‌گویره‌ی ئەو، ناسیۆنالیزمی 'گه‌لانی بچووک' شوینیکێ له‌باره‌بۆ نفووزی سیاسی ئەمپریالیسته‌کان. ئەو بیروکه‌یه‌ له‌په‌یوه‌ندی گه‌لی کورد دا، به‌ووتاریکی لاهووتی کرماشانی به‌ناوی 'کورد و کوردستان' ده‌ستی پێ کرد، که‌

لە سۆڤیەتی دواى مردنی لێن، واتە لە ساڵی ۱۹۲۳ دا چاپ کرا و لە سەردەمی ستالین لە ڕینگەى 'ئەحزابى بەرادەر' هەو وەرگەڕایە سەر زمانى گەلانى جیاوازی جیهان و بوو بە پەڕەویك بۆ حزبە کۆمونیستییەکانى دەورووبەرى یەکیەتی سۆڤیەتی ئەو سەردەمە، زوربەى ئەو حزبانەش لە هەلسەنگاندنى پرسى کورد دا ناوەرۆكى ئەو ووتارەیان ڕەچاو دەکرد. (۳) 'ئەحزابى بەرادەر' لە ناوچە کەش هەمان بیروکەیان وەرگرت و تا سەر بەو ڕیچکە یەدا ڕۆیشتن و بەو چاویلکە یە سەیری پرسى کوردیان کرد.

دوو هەم، دژایەتی کردنى عەشیرە تە کوردەکان و سەرۆکەکانیان، بە ناوی ئەو هەو ئەنستیتوتیكى دواکەوتووێ کۆمەلگا و ڕیگری پیشکەوتن و پەرەسەندنى خەلکن و بەو بۆنە یەو دەبێ لەقاو بدرین و لەناو بێرین. ئەم بیروکە یەش بەشیوە یەك، درێژەى هەمان بیری ستالینیە و دژایەتی کردنى پارتى دیموکراتى کوردستانی باشوور و حزبى دیموکراتى کوردستانی ئێران و بەشان و بەلجى 'دەفتەرى سیاسى' کۆن و یەکیەتی نیشتمانى تازە تر دا هەلگوتن لەو گۆشە نیگایەو یە دە کریت. (۴) هەندیک دەست بەقەلەمى ئێرانیش خۆ لەو دەپاریژن بەراشکاوى بلین کورد بەگشتى گەلێكى دواکەوتوو، جا هەر ئەو زاراویە بە کار دیتن، لە کاتی کدا نیازیان لە عەشیرەت، گەلى کورد و لە سەرۆک عەشیرەتیش ڕیبه رانى سیاسى کوردە بەگشتى!

سێهەم، کەسایەتی خۆ بەزل زان و پالەوان پەممەیی و 'دایى جان ناپلیۆنى' نووسەر، کە دەیه ویت بەهەرشیوە یەك هەیه خۆی دەربخات و ئێرانیه کان بە پەسپۆر و شارەزای مەسەلەى کورد و خویندکاری زانستگەى هاروارد و 'دوکتۆرا' ی عیلمى سیاسەتی بناسن و وەك کەسێك چاوى لى بکەن کە لە ئۆفیسى موحسین ڕەزائى یەو تا ناوچەى سەوزى بەغدا و دەفتەرى سەرەك کۆمارى عیراق و شویتى ژيانى هینپرى کيسینجر، دەستى بە هەموو هەردیک رادەگات و مالى ڕیبه رانى هەریمى کوردستان پیشخانەى خۆیەتی - بە کورتى، دیوى ناو ئەفسانەکانە، کە دوژمنانى کورد هەركاتیک و لە هەركوێ موویە کى هەلپرووزیتن، دەستەونەزەر سەردەردیتى و کارى کەس نە کردەى وەك چەواشە کردنى خەلک و بەراوە ژوو کردنى میژووێ کوردیان بۆ جى بەجى دەکات. یەك لەو کارە سەمەرانهش، بە گوێرەى خۆى، ئەو یە بەلگەى نەهینى کەس نەدیتووێ سیا و وەزارەتی دەرەو هە ئەمریکای سەبارەت بە کورد دۆزیو هەو 'خویندوونیه تەو هە، هەلسەنگاندوون و بە ناوی ژیننامەى مام جەلالەو هە بلاوى کردوونە تەو هە (۵) - مام جەلالیک کە ماو هە سى سالى تەمەنى خۆى لە پشت بەرد و ناوئەشکەوتى چیاکانى کوردستان تێپەر کردوو و لە دیتنى گوندیکى کوردستانیش بى بەش بوو چ بگات بە بەشدارى لە سیاسەتی نیو نەتەو یى و جیهانى.

چوارەم، زمان لووسی و خۆرپیکخەری و دەریۆزە گەری و سەر بە مالى چاک و خراپدا کردن بۆ گەردە کۆیی زانیاری و بەلگە، ئەویش نەك بە شیواز و رادەى لىنکۆلەریکی تیگە یشتوو بە ئەزموون، بەلکوو لە گوین جاسووسیکی خەبەردز و نەینى کار، کە ئەوانەى وا چاویان پى کەوتوو هەموو لەسەر یەك حالەتى هاودەنگن: هەلس و کەوتى شیوه جاسووسانە و هەلگرتن و بردنى بەلگەنامە و بابەتى شەخسى و خۆمانەى خەلك. ئەم کارەى بە تايبەت لە باشووری کوردستان بە باشى بۆ چۆتە سەر لەبەر ئەوەى هەر ئیستا کەسانىکی کۆنە ساواکی و گومانلىکراوی زۆر لەوئ و بە تايبەت لە سلیمانى دەژین کە لە ئێران بە باشى ناسراون و رپزیکیان لای خەلك نییە، بەلام لە کوردستان بە ناوی 'مامۆستا' فلان و 'دوکتۆر' فیسار' هەو خەریکی جاسووسی کردن لەسەر کوردن و هەموویان لە هاتوچۆی کوردستانى قانىعی فەرد دا هاوئشین و هاودەمی بوون و هەر ئیستاش بە ئیمەیل و تەلەفون لە گەلى لە پەيوەنددان.

ئامیتەبوونی ئەو چوار دیاردە سەمەرەیه، بوونەوهریکی خولقاندوو کە لە یەك دوو سالى رابردوودا ئازاوهیه کی فیکری لە کۆمەلگای سیاسى کوردستاندا ناوہتەوہ و لای هەندیک بینگانەى وەك تەلەفیزیۆنى فارسى دەنگى ئەمریکا، کردووہتە پەسپۆرى پرسى کورد، لە ئیتىلاعاتى سوپای پاسدارانى ئێرانیش وەك عامیلیکی نفووزى ناو لایەنە سیاسیه کوردیه کان کەلکی لیوهر دەگیریت و کارهاسانى هاتوچۆ و بلاو بوونەوہى بیروبۆچوونە کانى بۆدە کریت. هەر لەو بوارەشدا یە کە ئیجازەى چوونە ناو عیراق و هەریمی کوردستان و ئەمریکا و ئوروا و گەرانهوہى ناوخۆى ئێران و بلاو بوونەوہى کتیبە کانى پى دەدریت - دەره تانىک کە ئە گەر تووژیتەر و نووسەرى ئاسایى ناو ئێران سەدا یە کی ئەوہ پان پى بدريت کلاویان دەخەنە حەوا و دەیگرنەوہ!

یەکیەتى نیشتمانىش، کە لە دەسەلاتى کوردستاندا لە گەل پارتى دیموکراتى کوردستان هاوبەشە و نایەویت راستەوخۆ هیرش بکاتە سەریان، مار بە دەستى دوژمن دە گریت، واتە دوکتۆر کەمال فوئاد و نازم عومەر (بەرپرسى دەفتەرى تارانى یەکیەتى نیشتمانى)، دەره تانى ئەوہى بۆ دەخولقینن کە بە خەرج و پیتاکی ئەوان و لەسەر گیرفانى گەلى کورد بە هەموو کوردستاندا تەراتین بکات، لە باشترین ئوتیل رابگریت و زیاد لە ۵۰ ووتووژ لە گەل کەسایەتیه سیاسیه کوردە کان بەرپوه بات، ئینجا کارهاسانى هاتوچۆى ئوروا و ئەمریکای بۆبکەن و بە کەسانى وەك کیسنجری بناسینن و مەوعید و کاتى چاوپیکەوتنى بۆ وەر بگرن، تا لە ئەنجامدا کتیبیک بە ناوی 'بیرەوهریه کانى مام جلال تالەبانى' یەوہ بلاو بکاتەوہ - کە هەموو شت هەیه جگە لە بیرەوهریه مام جلال! لە کۆتایشدا کتیبە کە بە خەرجى ئەوان لە ناوخۆى ئێران چاپ و بەچەند زمان تەرجمە بکریت، بۆچی؟ تەنیا بۆ ئەوہى دژایەتى بارزانى

دە کات و تۆمەت بۆ خۆی و پارتی دیموکراتی کوردستان هەڵدەبەستیت. من که ئەو قسانە دەگەم، نە دۆستی پارتی دیموکراتم و نە دوژمنی یەکیەتی نیشتمانی، تەبایی و پیکەوێژیان و هاوشانی و هاوسەنگەریشیان جیگە شاناژیمە. بەلام نامەوێت چەند تاکە کەس بە راست یا بە هەڵخەڵەتاوی کاریک بکەن که بێنە دارەدەستی دوژمن و ئاگری دووبەرەکی و کارەساتەکانی دەیهی نەوێد دووپات بکەنەوێ. مردن بۆمن شانازی زیاتری تێدایە تا لایەنگریی تاقم و حزبیەک دژ بە تاقم و حزبیکی دیکە کوردی. ئەوێندەش که لە ناو یەکیەتیدا دۆست و ناسیاوم هەن نیوھێندە ئوم لە ناو پارتیدا نییە، هەربۆیەش قسە حەق و رەقم نابێ بە لایەنگری یا دژایەتی حزبەکان وەرگیری.

****

لە کۆتاییدا دەلێم من، که کتیبەکانی پەژمانم خۆتێدۆتەوێ و شارەزای ناوەرۆکیانم، چاوەروانم کتیبی قوتاییە کەشی بێنم و بزنام چەندی پەند لە 'قەل' ی مامۆستای وەرگرتووێ و دەندووکی لە سەرانیگۆیلکی نۆکەراییەتی بێگاناندا چەندە قوولتر لە مامۆستاکە ی چۆتە خوارەوێ. چۆمی خەباتی کورد چەقەلی کەمی بەخۆیەوێ نەدیتووێ، کورد سەلماندووویەتی که دەتوانیت سەد قەل بە بەردێک هەلفرێتیت!

"بەلام کاکە! سەری کووپە سلامەت
ئەگەر هات و شکا چەند ئیستیکانیک
گەلە و رەنج و خەبات و ئیستقامەت
ئەگەر کوو رپێگە وون کا رپێ نەزانیک"

بەرراویژ:

۱. برۆوانە: هێنری کیسنجر، "تراجیدیای کوردان - سالانی نوێکردنەوێ" بەرگی سێهەمی بیرەوێرییەکان، ل. ۵۷۶ تا ۵۹۶ (ئینگلیزی). من چەندسال پیش ئیستا وەرگێراوێ کوردییە کەیم بلاو کردەوێ.

۲. دیارە دەبێ نیاز لەو زاراوێ، گەلانیک بیت که بە ژمارە کەمن. بۆ وەرگێراوێ کوردییە کە ی، برۆوانە: ئەبولقاسم لاهوتی کرماشانی، "کورد و کوردستان"، وەرگێرانی دوکتۆر جەبار قادر، هۆلەندا، ۱۹۹۸. چاپی دووھەمی وەرگێراوێ کوردییە کە لە کتیبی "لاهووتی کرماشانی شاعیری شۆرشگێری کورد" دا بلاو بۆتەوێ که نووسراوێ کە من و بنکە ی ژینی سلیمانی لە سالی ۲۰۰۶ دا بلاوی کردۆتەوێ. شوێنیک دیکە بۆ دەرکەوتنی ئەو بیرە چەواشە یە لەم سالانە ی

دواییدا، سهره تاي هه نديك له كتيه ته رجهمه كراوه كاني كاك 'ئيراهيم يونسى' ن كه به داخوه بوونه ته پيشانگايه كي هه ميشه يي بو كوتان و ليداني ريبهراني بزافي نه ته وايه تي كورد و له پيش هه مووياندا بارزاني. بنه ماي هه لويست گرتني 'دۆن كيشۆت' انه ي يونسيش، هه ر دزايه تيه تي له گه ل عه شيرت و سهره ك هۆزه. حيكايه ت ليره شدا دووپات ده بيته وه. ئاشكرايه مامۆستا يونسى، وهك كه سايه تي خۆي، ديارده يه كي سه داسه د جياوازه له په ژمان و قانيه ي فهد و سهره پاي ئه و چه واشه كاريه فيكريانه، دلسۆزي گه ل و نيشتمان هه مانه. نۆكه ر و خۆفروشان پريان ناكه وي ت پيلاويش بو يونسى جووت بكه ن. هيواي ساغيه تي و چاك بوونه وه ي خيرا بو مامۆستا يونسى بو ده خوازم.

۳. ديارده يه ك، كه هه نديك جار ساواكي و 'چۆخ به ختيار' ه بیده رده شاپه رسته كان له گه ل تاقي دياريكراوي بي نه زموني ناو بزوتنه وه ي چه پي پيشكه وتنخواز ده خاته يه ك سه نگره وه و له دزايه تي كردني بزافي نيشتماني گه لي كورد دا هاوه نكاويان ده كات.

۴. سه مه ره ئه وه يه، به گوپره ي هه لويست گرتنه كاني ئه و، له و هه موو ئه و هه شت هه زار به لگه يه دا ته نانه ت يه كيان نيه دژ به بزافي رزگاربخوازي كورد و ريبه ره كان نه بن، كه ئه و بتواني سوو كه ئاماره يه كيان بي بكات!

جينا يه تي "ميلي - مه زه به ي" يه كاني كۆماری ئيسلامي ئيران له كوردستان 'جه لايي پوور' و ۵۹ شۆره لاهه كه ي مه هاباد

سالي ۱۳۶۲ كه 'حه ميد ره زا جه لايي پوور' فه رمانداری مه هاباد بوو، ۵۹ لایي بي تاواني ۱۴ سال به ره وژووری شاره كه، گيران و بي سه روشوين كران.

باوك و كه س و كاری لاهه كان له سوپاي پاسداراني مه هاباده وه تاده فته ري خومه يني، سه ريان به هه موو قوژبنیكي ئيراندا كرد وهه موو شوپيكيان راو كرد بو ئه وه ي شوپي عه زيزانيان هه لبگرن، كه س وه لامي نه دانه وه تا ئه وه ي له ده فته ري ئايه توللا مونته زيري - كه ئه وده م 'نايي وه لي فه قيه' بوو، راستيه تاله كه يان دركاند: هه موويان له ته وريژ ئيعدام كراون! شاريكي بچوو كي وهك مه هاباد بووه نازيه تباري ۵۹ لایي تازه پينگه يشتوو.

دلې بهرد بوو به ئاو و ئاوی چاوان بوو به بهرد؛ بهلام حمید رهزا جهلایې پوور- فهرامانداری
تهوده می شار، ته نیا بزهی سمیلې هات.

ته مسال 'مهمه درهزا' ی کورې تهو 'جهلایې پوور' ه، که بوته لایه نگری 'ئیسلاحت' له
فرۆکه خانهی تاران گیرا و بو ماوه یه کی کورت له زینداندا مایه وه. باو که که چی نه کرد و
چی نه گوت و چی نه نووسی تا کورپه که ی له زیندان هیتایه ده ری!

"اگر دستم رسد برچرخ گردون / از او پرسم که این چونست و آن چون؟"

سهیری کی ته م هه واله بکه ن که سالی ۲۰۰۷ له مالپه ری 'پیشمه رگه کان' دا بلاو بوته وه و بزانی
حالی رۆله ی کورد به ده ست تهو 'میللی - مه زه بی' یانه ی لایه نگری 'ئیسلاحت' ه وه چونه
و کی 'ئیتیلعاتی' یه و کی 'ئیسلاحتی'!

http://www.peshmergekan.com/index_a.php?id=388

سهیری ته م راگه یاننده ش بکه ن که رپیکخواوه یه کی نیونه ته وه یی بلاوی کردوته وه و تیتیدا
دهوری جهلایې پوور، میرحوسه یی مووسه وی، ناتیقی نووری، مووسه وی ته بریزی و مه لا
حه سنی ورمی له و جینایه ته مه زنه دا ده رختووه و ناوی هه موو ۵۹ شه هیده کانیشی
راگه یانده وه.

قاتلیکی وه که جهلایې پوور ئیستا مامۆستای زانکۆیه و له دواړو ژدا دوور نیه بیته کاندیدی
وه زارپه ت و سه ره که کوماریش! بوئه وانهی بوونه سه ره که کومار، وانه بوون؟

<http://www.andaryari.com/print.php?news.40>

یادی ۵۹ شه هیده گوړ- وونبووه کانمان پیروزی بیت.

گوندی شهید

بهرنامه یه کی ته له فیزیونی 'ناسۆسات' م بینی سه باره ت به گوندی 'نیهر' له ده وروبه ری شاری
سنه. له بهرنامه که دا باسی ۵۷ شه هیدی گونده که به ده ست کوماری مه لاکانی ئیرانه وه ده کرا.

ویته ی گونده که شیان که پیشان ده دا، وی نه ده چوو له ۵۷ مالی زیاتر لیبت!

فیلمه که قسه ی بنه مالیه کی تاییه ت له گونده که ده کرد به ناوی 'مینبه ری' و ناوی
شه هیده کانیان ده برا، نه مزانی چهنده، به لام خو ی له ۶ و ۷ که س ده دا.

دایکانی شههیده کان! رپرتان لیده گرین و سهرتان بۆ داده نه ویتین.
 "نیه" پهیکه ری خهبات و پاسان و راپه رینه. "نیه" بۆ نه وه ده بیت بیته بنه مای ده یان شاکاری
 هونه ری. شاعیران له کوین؟ وینه گهر و وینه گر و سینه ماکار و شانو گهر له کوین؟ گۆرانی
 بیژ و بهیت و یژی کورد له کوین؟
 بۆ ناوی منداله کانمان نه نین "نیه"؟
 "دمدم" کۆن بووه، با له "نیه" بدوین!

۵۸

به وه ده لاین شیعر!

مه لا عیسامه ددینی شه فیعی، کورپی مه لاشه فیع و باوکی مه لا نه بوبه کر و باپیره ی نه مر دو کتور
 جه عفهری شه فیعیه، له گوندی عه مباری باکووری رپوژئاوای بۆ کانه وه هاتبوه بۆ کان و ببوه
 پیش نویژی مزگه وتی جامیعی شاره که. مالی له ژوور مزگه وتی جامیعی بۆ کان و نزیك قه لای
 سهردار بوو.*

مه لا شه فیع شاعیریککی به توانا بووه. ئەم فهرده شیعره یم له کتیبی 'پاشه رۆک' ی مامۆستا
 هیمندا بینی. سهیری جوانیه که ی بکه ن:
 لیتی له علی جیتیوی دابوو به من
 قینی بنیاده مه، منیش گه ستم!
 هیمن، "هه واری خالی"، ب. ۲، ل. ۹۸

* مالی نه مر هه ژاری موکریانی له سهرده می کۆماری کوردستاندا که وتبووه نیوان مالی
 مه لاشه فیع و مزگه وتی جامیعی، ته نیشته مالی ساله خانی نه سیری. نه و خانوو به ره یه ئیستا
 نه ماوه و شوینه که ی بۆته مالی حاجی سه عیدی موباره کی.

۵۹

ئیمه یل و تیکست نووسین به فارسی!

کارتیکه‌ریی سیاستی ۸۰ ساله‌ی رژیمه‌کانی ئیران له پیناو به‌ربه‌ست کردنی مافی خویندن و نووسین به زمانی زگمک ئیستا گه‌یشته‌ته ئاکامیکی ترسینه‌ر. له تورکیاش هه‌روایه. خه‌لکه‌که - به تایبته لاوان و مندالان، وا به زمانی داگیرکه‌ران راهاتوون، که قسه‌کردن و به تایبته نووسین به زمانی کوردییان بو‌بوته شتیکی ئه‌سته‌م و ناشیرین و نه‌عاملاو. جاران، ئه‌وه مه‌ئموورانی سانسور و ساواک و سه‌رکوت بوون که ئیجازه‌یان نه‌ده‌دا کهس به کوردی بنووسیت، به‌لام ئیستا که شو‌پشی ته‌کنۆلۆجی و په‌یوه‌ندیه‌کان کاریکی کردووه هه‌مووان بتوانن له کۆمپیوته‌ری شه‌خسی یا ته‌له‌فونی مۆبایله‌وه ئیمه‌یل و تیکست بو‌که‌سانتر بنیرن، ئه‌مجار خۆمان نامانه‌ویت به کوردی بنووسین! ته‌نانه‌ت دوو خوشک و برا یاخود کهس و کار و دۆست و براده‌ری نزیک که به کوردی له‌گه‌ل یه‌کدا قسه‌ده‌که‌ن، کاتی ئیمه‌یل یا تیکست بو‌یه‌کتر ده‌نیرن، به فارسی ده‌ینووسن. وه‌ک ئه‌وه‌ی پیتی لاتینی سه‌ر مۆبایل و کومپیوته‌ر به‌که‌لکی کوردی نووسین نه‌یه‌ت، یا ده‌زگا‌کان به کوردی نووسین تیک بچن! حاجی قادر له‌کوئی بلیی:

"حه‌یفه‌ بو‌تۆ که نه‌سلی کوردانی
حورمه‌تی ئاو و خاک نازانی
کاغه‌زت بی به‌تورکی ده‌ینووسی
یا زمانی زه‌بوونی ئیرانی"

که‌رچی واهه‌یه بو‌ئو سیفه‌ته‌ی وا دراوه‌ته پال زمانی گه‌لینکی تر، له‌گه‌ل حاجیدا نه‌بم.

٦٠

بی شروقه!

ئه‌م بابته براده‌ریک به ئیمه‌یل بو‌ی ناردووم. پروانگه‌ی به‌رته‌نگ و حه‌یوانیی مه‌لا و موخته‌هید له ژیان و مردن و زیندوووبوونه‌وه‌ی تیدا ده‌رده‌که‌ویت. من به بی ده‌ست تیوه‌ردان لیته‌ی داده‌نیم.

براده‌ره‌که‌م نووسیوی به‌هه‌شت کوه‌یته! با زووتر بمیرن!
دربه‌هشت توان بدنی انسان درکامیابی از زنان به اندازه صد نفر می‌گردد. (کتاب کنز‌الاعمال، جلد ۱، ص ۴۶۸)

بهترین چیزهایی که مردم در دنیا و آخرت از آنها لذت می‌برند، لذت آمیزش و بهره برداری از زنان می‌باشد. (کتاب وسائل، جلد ۱۴، ص ۴۶۸)

پیامبر اکرم (ص): همانا بهشتیان به چیزی بیشتر از نکاح اشتها ندارند و لذت نمی‌برند. (کتاب لئالی، ص ۵۰۳)

حوری از خیمه خود بیرون آید و روی به تخت مؤمن بخرامد و چون به نزد مؤمن می‌آید با پانصد سال از سالهای دنیا همدیگر را بوسه زنند که برای هیچ کدامشان، خستگی و ملال حاصل نمی‌گردد. هر مؤمنی را هفتاد زوجه از حوران می‌دهند و چهار زن از آدمیان، که ساعتی با حوری صحبت می‌دارد و ساعتی با زن دنیا و ساعتی با خود خلوت می‌کند و بر گرسیها تکیه زده‌اند و بایکدیگر صحبت می‌دارند. (بحار الانوار، ج ۸، ص ۱۵۷، ح ۹۸)

بیشتر نهر های بهشتی از نهر کوثر است که در کناره آن دختران نار پستان (مانند گیاه) می‌رویند. در بهشت نهری وجود دارد که در دو طرفش دختران باکره سفید روی و سفید پوش نشسته‌اند و مشغول تغنی (آواز خواندن) هستند. (بحار الانوار، ج ۸، ص ۱۹۶)

دوشیزگان با چنان صدایی می‌خوانند که خلاق تا کنون چنین صدایی را نشنیده‌اند و این نعمت، بالاترین نعمات بهشتی است این دوشیزگان به تسبیح (ذکر صفات الهی) تغنی میکنند. (بحار الانوار، ص ۱۲۷)

هریک از آن حوریان، هفتاد حله پوشیده‌اند و سفیدی ساق ایشان از زیر هفتاد حله معلوم است. از جماع با هر یک از آن حوریان لذت صد مرد را می‌یابد که هر یک چهل سال خواهش مجامعت و آمیزش داشته باشند و برایشان میسر نشده باشد. (بحار الانوار، ج ۸، ح ۲۰۵)

پس آن مؤمن با قوت صد جوان با آن حوری جماع و آمیزش کند و یک آغوش با او هفتاد سال طول می‌کشد. مؤمن متحیر می‌باشد که نظر به کدام اندام حوری بکند، بر روی او یا بر پشت او یا بر ساق او، بر هر اندام او که نگاه می‌کند از شدت نور و صفا، روی خود را در آن مشاهده می‌نماید. پس در این حال زن دیگری بر او مشرف می‌گردد که خوشروتر و خوشبویتر از اولی است. (بحار الانوار، ج ۸، ح ۲۰۵)

هیچ مؤمنی داخل بهشت نمی‌شود مگر آنکه خداوند غنی، پانصد حوری به او عطا می‌فرماید که با هر حوری هفتاد غلام و هفتاد کنیز نیز می‌باشد که هر یک مانند لؤلؤ منثور و لؤلؤ مکنون می‌باشند. (بحار الانوار، ج ۸، ح ۲۰۵)

ههینی، ۲۰۱۰/۱۰/۲۲، به گوێرهی ههواله کان ئەمڕۆ نیوهڕۆ بوومهلهرزیهك ناوچهی تالیش و چه‌ند شاری دیکه گیلانی له‌رزاندوهه. هیشتا ههوالیکی ئەوتۆ سه‌بارهت به‌ پادهی زهره‌ر و زیانی ڕووداوه‌که بلاو نه‌بۆته‌وه، به‌لام گومان له‌وه‌دا نییه‌ وێرانی و ته‌نانهت بریندار و کووژراوی لی بکه‌وێته‌وه.

به‌شیککی به‌رچاو له‌ ناوچهی تالیش شوینی ژیا‌نی کوردی ڕاگوێژراوی سه‌رده‌می قاجار و په‌له‌وین و هیشتا ههستی کوردانه‌یان ماوه. جیی خۆی ده‌بیت ئەو که‌سانه‌ی وا له‌ده‌ستیان دیت به‌ هاواری کوردانی لیقه‌وماو و خه‌لکانی زیان پیگه‌یشتووی تره‌وه‌ بچن.

له‌ بوومه‌له‌رزهی چه‌ندسال پیشتری ناوچهی دراوسیی تالیش، واته‌ ڕوودبار، دا ده‌زگا ده‌وله‌تییه‌ کان یارمه‌تییه‌کی ئەوتۆی خه‌لکیان نه‌دا و ته‌نانهت قسه‌ له‌ فرۆشرانه‌وه‌ی که‌ل و په‌لی یاریده‌ی وولاتانی ده‌ره‌وه‌ له‌ سه‌ر شه‌قامه‌کانی تاران ده‌کرا.

۶۲

گروپه‌ زیده‌ڕۆکان

ووتار یا هه‌والی سه‌ره‌کی ژماره‌ی ڕۆژی ۲۰۱۰/۱۰/۱۸ ی گوڤاری 'نیوزویک' سه‌بارهت به‌ "گروپه‌ زیده‌ڕۆکانی جیهانه". له‌ ووتاره‌که‌دا به‌شیک تاییهت به‌ پ. ک. کراوه‌ و ویتهی عه‌بدوڵلا ئوجه‌لانیشی تی هاوێژراوه.

ووتاره‌که‌، قسه‌ له‌ کووژرانی ۴۰ هه‌زار که‌س له‌ ماوه‌ی ۳۶ سال 'یاخی بوون' ی کوردانی 'جیا‌بوونه‌وه‌خواز' ده‌کات. ئەو تیرمانه‌ واتای سیاسی گرنگیان هه‌یه‌ و که‌س نییه‌ پرسی جیهانی 'ئوین ماتیوز' ی نووسه‌ر! کورد له‌ تورکیا بۆچی "یاخی" یه‌ و که‌ی داوای جیا‌بوونه‌وه‌ی کردووه‌؟ سه‌د بریا ئەه‌هنده‌ ئازا بوایه‌ین و باوه‌رمان به‌خۆمان بوایه‌ که‌ داوای مافیکی ئەوتۆمان بکردایه‌، به‌لام ئیستا که‌ نیمانه‌ و نایکه‌ین، به‌ چ مافیکی قسه‌ی فاشیسته‌کانی تورکیا دووپات ده‌که‌نه‌وه‌؟

میدیای ئەمریکا و ئینگلیز هه‌لوێستیان به‌رانه‌ر به‌ پرسی کورد جیا‌وازییه‌کی ئەوتۆی له‌ گه‌ل هه‌لوێستی حکوومه‌تی تورکیا نییه‌. هه‌موو هه‌ر ئەو قسانه‌ دووپات ده‌که‌نه‌وه‌ و ئەو هه‌لوێسته به‌رانه‌ر به‌ پ. ک. ده‌گرن، که‌ ده‌وله‌تی تورکیا گرتوویه‌تی. ئە‌گه‌ر ئاگره‌به‌ست ڕا‌بگه‌ینن باسیان ناکه‌ن به‌لام هه‌ر پیکدادانیکی له‌ ئاکامی ته‌واو‌بوونی ئاگره‌به‌سته‌که‌دا بیته‌ ئاراوه‌ به‌ سه‌د زورنا له‌ قاوی ده‌ده‌ن.

هەر ئیستا دادگاییکرانی ۱۵۰ کورد بەرپۆیه که ۱۲ کهسیان شارهداری شارهکانی باکووری کوردستان بوون، بۆهەر ناوی دههینن و باسی لئوه ده کهن؟ تورکیا خهریکی هیرش کردنه سهر قهندیله، بۆ مه گهر باسی ده کهن؟ دهیان جار ههولێ داخستنی رۆژ تی فی داوه، بۆ مه گهر باسی ده کهن؟

هادی خورسهندی تهزنووسی ئیرانی دهلی: "بی بی سی فارسی تهلهفیزیۆنی ئیرانه به خهرجی بریتانیا!" ویدهچیت میدیای رۆژئاواش میدیای تورکیا بیت به خهرجی رۆژئاواویه کان!

۶۳

سانسۆری مهلا، کتیبی 'وهفا' و شیعری 'ایرج میرزا'!

له ههوالئیکی رادیۆ "دۆیچهویل" سهبارهت به نوێنگهی کتیبی فرانکفۆرتی ئەمسالدا هاتبوو: "تهنیا له چوارسالی یه کهمی سهرهك كۆماریی ئەحمەدی نهژاد دا له ئیران، واته سالانی ۱۳۸۴ تا ۸۸ ژمارهی ۱۲۰۰ بلافۆکی سهرتاسهری و ناوچهیی له ئیران تهوقیف کراون و ئیستا ههزاران کتیب له وهزارهتی ئیرشادی ئیسلامی ئیراندا چاوهڕپێ ئیجازهیی بلاوبوونهوهن." ههواله که باسی ئەو کتیبانهی نه کردبوو که به سهروگۆی برابویی و دواي دهیان مقهست و بر، چوونه ته چاپخانه. من لیره دا نمونه یهك له و کردهوه شهریفهیی مهلا کانتان سهبارهت به مقهست و سانسۆر بۆدینمهوه:

کتیبی "سرود پرستو" کۆمهلهی بهشیک له شیعره فارسییهکانی کاکم - "عومهری سولتانی (وهفا)" یه. ئەو کتیبه به هیممهتی شاعیری شههید سهعیدی سولتانپوور له سالی ۱۳۴۲ دا له تاران چاپ بوو و ئیتر له سالانی سهردهمی شۆرشێ ئیراندا نوسخهیی به دهست کهسهوه نه مابوو و کاکم تهنیا یهك نوسخهیی لای خۆی هه لگرتبوو. دواي ئەوهی پینج سالیک پیش ئیستا کۆچی دوايي کرد، ویستم به سهرینی خۆم بۆی چاپ بکه مهوه. تایپمان کرد و به حسابی ئەوهی کتیبیکی سیاسی نییه و ده کری له ئیران چاپ بکریتهوه، دامان به ناشریکی بهرپر و خهرجی چاپه که شیمان دایه.

دهبوايه کتیبه که "ئیجازهیی ئینتیشار" ی بۆ وهربگیریت. ماوه یهك له وهزارهتی ئیرشاد دا مایهوه و سه ره نجام کاتی کتیبه که چاپ کرا و چاوم پێی کهوت، واقم و پرما! تیغی سانسۆر به هه موو لاپه ره کانیدا گه رابوو و سه روبه ری بریندار کردبوو. ئەوهی لپی مابوو وه شیریکی بی یال و کلک بوو، که نه تده زانی ده بی چۆنی بخوینیتتهوه، له سه ره تاوه بۆ کۆتایی یا پینچه وانه که ی!

من لیره‌دا بۆ دوو ئامانج، ده‌قی به‌شه سانسۆر کراوه‌کانی دینمه‌وه. یه‌که‌م، بۆ سه‌لماندنی راده‌ی به‌رزنی فه‌ره‌ه‌نگ و تیگه‌یشتوویی حاکمانی ئه‌مرۆی ئیران و دیموکراسیه ئیسلامیه‌که‌یان که هیوادارم بیته‌په‌ت و بکه‌ویته‌ملیان؛ دووه‌میش بۆ رپژگرتن له‌وکه‌سانه‌ی وا کتیه‌که‌یان کړپوه و به‌ده‌سته‌وه داماون چۆنی بخویننه‌وه!

سه‌مه‌ره ئه‌وه‌یه من خۆم سه‌ره‌تایه‌کم بۆ چاپه‌تازه‌که‌ی نووسیوو، مامۆستا‌کان ئیجازه‌ی بلاووبونه‌وه‌ی سه‌ره‌تاکه‌یان داوه، به‌لام ناومیان له‌سه‌ر پارچه‌یه‌که‌ له‌شیعره‌کان لابر دووه‌که‌ کاکم له‌چاپی یه‌که‌مدا پیشکه‌شی کردبووم!

ئه‌وانه‌ی خواره‌وه‌ بریتین له‌و به‌شانه‌ی وا سانسۆری وه‌زاره‌تی ئیرشادی کۆماری ئیسلامی ئیران له‌چاپی دووه‌می کتیبی "سرود پرستو" - کۆمه‌له‌شیعری عومه‌ری سولتانی (وه‌فا) ده‌ریان هیناوه و کتیه‌که‌یان پێ ناته‌واو کردووه:

مطالب سانسور شده چاپ دوم کتاب سرود پرستو، سروده عمرسلطانی (وفا).

این موارد توسط وزارت ارشاد جمهوری اسلامی ایران از کتابی حذف شده‌اند که در سال ۱۳۴۲ بکممک شاعر شهید سعید سلطانیور توسط انتشارات صفی‌علیشاه در تهران چاپ شده، از زیر تیغ ساواک شاه سالم بیرون آمده‌بود.

با پوزش از خوانندگان و خریداران کتاب، خواهشمنداست پیش از مطالعه کتاب، موارد زیر را به صفحات مورد اشاره اضافه نمایند:

صفحه ۵۰، سطر ۱۷

ای خدا ای سایه ابهام

صفحه ۵۰، سطر ۱۸

ای ظلمت جاوید

صفحه ۵۲، بخش آغازین صفحه، پیش از عنوان شعر 'جلوه':

به دوست شاعرم پرویز صالحی (لاله)

که ترانه‌هایش

شکوفه‌های افسوس است

صفحه ۵۶، بخش آغازین صفحه، پیش از عنوان شعر 'بوف کور':

تنها خدا نبود، تنها ابلیس نبود،

هم خدا بود هم ابلیس

او "پرشنگ" من بود که در جوانی مرد

صفحه ۵۷، سطر ۱

لطفا بالای کلمه "پرشنگ" عدد ۲ بگذارید، نگاه در پایان صفحه خط باریکی برای ایجاد زیرنویس بکشید و در زیر آن بنویسید: ۲. "پرشنگ" (جرقه)، الهام بخش اشعارم

صفحه ۵۸، چهارپاره پایانی صفحه

آه ای معجون پرهیز و گناه!

بستر خاموش من امشب تهی است

پیچک وحشی، در آغوشم بگیر!

حاصل هستی بجز اندوه نیست

بوکان، ۳۹/۱/۲

صفحه ۶۵، بخش میانی صفحه، پیش از عنوان شعر "گل اندوه":

به دوست هنرمندم

۱ - د - آشنا

بگذار که در بستر تابوت علائق

چون همه مبهم افسانه بمیرم

صفحه ۶۶، بخش میانی صفحه، پیش از عنوان شعر سرود پرستو:

به دوست شاعرم "سعید سلطانیپور"

که شعرش

عصاره اندوه انسانهاست

صفحه ۷۰، ۳ چهارپاره بخش پایانی شعر:

روی من اوفتاد قامت او

با دو گوی قشنگ و لرزانش

حلقه‌ای زد به گرد پیکر من

ران های سفید لغزانش

روی تختی که خوابگاهم بود
 سر در آغوش هم فروبردیم
 هردو مست، هردو از جهان غافل
 لذت عشق و آرزو بردیم

چون سحر چشم خویش بگشودم
 از لب من گناه میباید
 لیک از چشم نیمه‌باز او
 باز ناز نگاه میباید

تهران، ۳۸/۹/۳۰

صفحه ۷۱ و ۷۲، یک چهارپاره پایان صفحه ۷۱ و یک چهارپاره آغاز صفحه ۷۲
 انتهای صفحه ۷۱:

اشک گرمش دامنم را خیس کرد
 سینه‌اش لغزید روی سینه‌ام
 عطر تند گیسوانش زنده کرد
 التهاب خفته دیرینه‌ام

ابتدای صفحه ۷۲:

گفت: شاعر، جام امید مرا
 از شراب عشق خود لبریز کن!
 تشنه‌ام من، تشنه عشق و گناه
 وای، از وسواس خود پرهیز کن!

صفحه ۷۶، بخش آغازین صفحه، پیش از عنوان شعر 'گل آتشین':
 به برادر هنرسنجم: "محمدانور سلطانی"
 که شکوه لبخندش
 ترجمان پاکی قلب اوست

پایان شاهکارهای وزارت جلیله ارشاد اسلامی.

بابه ته سانسور کراوه کانی کتیبی 'سرود پرستو' لیره دا ته واو بوو!
 له کو تاییدا خراب نییه نه و شیعره ی 'ایرج میرزا' ش پیکه وه بخوینینه وه:
 "بر سر در کاروانسرائی
 تصویر زنی به گچ کشیدند
 ارباب عمایم این خبر را
 از مْخبرِ صادقی شنیدند
 گفتند که وا شریعتا! خلق
 روی زن بی نقاب دیدند
 آسیمه سر از درون مسجد
 تا سردر آن سرا دویدند
 ایمان و امان به سرعت برق
 می رفت که مؤمنین رسیدند
 این آب آورد آن یکی خاک
 یک پیچه ز گل بر آن بریدند
 ناموس به باد رفته ای را
 با یک دو سه مُشت گل خریدند
 چون شرع نبی ازین خطر جست
 رفتند و به خانه آرمیدند.....
 بالجمله تمام مردم شهر
 در بحر گناه می تپیدند
 درهای بهشت بسته می شد
 مردم همه می جهنمیدند
 می گشت قیامت آشکارا
 یک باره به صور می دمیدند
 با این علما هنوز مردم
 از رونق ملک نا امیدند!"

(متن شعر از سایت "هزل دات کام" گرفته شده است)

۶۴

باینجانی رهش!

ئەم ویتە یەشم لە مالمپەری فارسی "هزل دات کام" دا بینی و بەو رسته یە ی ژێرویتە کە دا
 کە و تەمە بیری شیعیکی دیکە ی ئیرەج میرزا. ئیرەج، مەلای چاک ناسیبووا! ئەو ویتە و
 شیعرە کە هەردوکیان:
 لکن خورشت خوبی می شوی، خواهر بادمجان!

"... بە قربانت! مگر سیری، پیازی

کە توی بقچە چادر نمازی؟

تو مرآت جلال ذوالجلالی

چرا مانند شلغم در جوالی؟

سر و ته بسته چون در کوچه آئی،

نه خانمجان، که بادمجان مائی!

مگر نه در دهات و بین ایلات

همه روباز باشند آن جمیلات؟....."

چرا بی عصمتی در کارشان نیست؟

رواج عشوه در بازارشان نیست... " (ایرج میرزا)

۶۵

حیزی داعبا!

'عەلی ئەلسە کافى' - ئەندامی پیشووی حزب الدعوة ی عیراق و سوپای بەدەری ئێران،
 لە بەرنامە یە کى بی بی سی فارسیدا باسی پە یوهندیە کانی خۆی و حیزی بە کە ی لە گەل کۆمارى
 ئیسلامی و بە شداری کردنی سوپای بەدەر لە شەری دژی عیراق دە کات.
 لە قسە کانیدا لە کاری رَاهینانی سەربازی خۆی و هاوقە تارە کانی دەدویت لە حەسەن ئاواى
 سنە و چوونیان بو "شیمالی عیراق" لە لایەن مە لاکانی ئێرانە وە. واتە کوردستان مۆلگە ی ئەوان
 و پاسدار و بە سیجی ئێرانە.

به لام خوا ره وای بینیت، کاک عهلی ئیستا لیمان بۆته 'موعارهزه' و کاتی دهیهویت قسه به رپیه رانی ئەمپۆی عیراق بلیت، تهنیا ناوی جهلال تالهبانی و مهسعوود بارزانی دهزانیت و ههندیکیش نووری مالیکی! لهبیری چۆتهوه کاتی خۆی و داعباکانی دیکهه ناو حیزبه کههی کونهمشکیان لی ببوه قهیسهری، تهنیا "شیمال" بوو دالدهی دابوون!
هۆ کوردستان، چۆن بوویه مهسکهنی خهرتهلان!
ئهوهش لینکی ههواله که له سههه مالهپهپی بی بی سی فارسی:

http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2010/10/101016_u02_hardtalk_badr_brigade.shtml

۶۶

ئیران به ههریمی کوردستان گهر دهفرۆشیت

حهوتوو پيشوو باسی پیلانهکانی ئینیلعاتی ئیران، تهقینهوه کههی مههاباد و گهمهه ناو شاری سنهه کرد و گوتم نهوانه ههمووی له پهیههندی پیلانیکدان که ئیران بهتهمايه له ههریمی کوردستان و له عیراق بیگپیت.
وا مهسهله که هیدی هیدی له پرۆپیت دهردیت و ئاشکراتر دهپیت. تهلهفیزیۆنی دهولهتیی ئیران دهستی کردوو به هیرشکاری بۆ سههه کاک مهسعوود بارزانی و ئهوهش نه به ههلهکوت بووه، نه له پللهیان دهرچوو. ئیران به هاوکاریی تورکیا خهریکی بنکۆل کردنی حکومهتی ههریمه و ههر نهوهندهی ئاسۆی رۆیشتنی ئەمریکاییهکانی بهدی کرد، دهیهویت راستهوخۆ بهرنامهکانی بهرپوه بیات.
گهلی کورد دهبی ووشیار بیت و ریزهکانی خۆی چرتربکاتهوه. عهجهه به دهۆن.
سهیریکی ئەم بابته بکهن:

http://www.xebat.net/detail_articals.php?id=4366&z=4&l=1

۶۷

بیرهوهی نووسینی کوردانه

خه ریکم بیره وه ریه کانی براده ریکی زه حمه تکیشی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران ده خوینمه وه که ئەمسال چاپ بووه. گهلێک شیرینی نووسیوه و قهله مێکی به هیزی ههیه. زۆری لئ فیر بووم و کهم نه بوون ئەو شتانهی ناو کتیه که، که یه کهم جار بوو ده مبیستن.

به لام خالێکی گرنک سه رنجی راکیشام که له بیره وه ریهی زۆر مه سئولی دیکه ی حزبی دیموکراتیشدا به رچاوه و ده مه ویت ئاماژه ی پی بکه م. له م قسانه دا ته نیا رپوی تکام له نووسه ری ئەو بیره وه ریه یانه نیه و قسه یه کی گشتی ده که م که پیشتریش کردوومه و زۆر که س له و کوردانه ده گرتته وه که بیره وه ریه ی سیاسی و ریکخه اوه یی خویان نووسیوه و بلاویان کردۆته وه، به تایهت حزبی دیموکراتی کوردستان هه ردوو لقی، به دانیشته وه کانیانه وه که له بیره وه ریه ی نووسیندا ده ستیکی بالایان هه یه و ئیمه تا ئەمڕۆ ده یان به رگ بیره وه ریه ی ئەوانمان له به رده ستدایه.

ئەو براده رانه له گێرانه وه ی رپووداوه کاندا له بنی مه نجه ل ده دن و هه بوو و نه بوو، هه ر په یوه ندیکی سیاسی ونیزامی حزب له گه ل هه ر لایه نیک و ده وله تیک و ریکخه اوه یه ک گیرایهت و هه ر یارمه تیه کی به لایه نیک دایهت یا وه ر یگرتیهت، راست و بی گری ده نیووسن و ده یخه نه به ر ده ستی دۆست و دوژمن. دۆست و اهه یه زۆر قهیدی نه کات، به لام دوژمن و داگیر که ر بۆچی ده بی به په یوه ندییه کانی کورد و هیز و بی هیزیه کانی بزانه؟ حکوومه تی ئیران له سه رده می شا و مه لا هه ردو کیاندا وه ر گێری به کریگراویان بووه و هه یه که ئەو بابته تانه یان بۆ ته رجه مه ده که ن.

من خۆم ئاگاداری دوو شوینی جیهان هه م که رپۆزانه هه رچی بابته تی سیاسی و گرنگی ناو رپۆزنامه و گوڤار و مالپه ر و ته له فیزیۆنی کوردیه، هه مان رپۆز تا شه و ده یکه نه ئینگلیزی و خوا ده زانی ده یده نه کوئ و بۆ کیی ده نیرن و به کیی ده فروشن! ئاشکرایه ئەو کاره گه وره و پر خه رجه بۆ تا که که س نیه و ته نانهت ئەگه ر شه ریکاتی خسووسیش بیکه ن، به دلنایی حکوومه ته کانی داگیر که ری کوردستان یه ک له مشتهریه هه میشه یه کانیان ده بن. جا چه ند بنکه ی هاوچه شن له چه ند شوینی دیکه ی ئەم جه یانه هه ن، ئاگادار نیم به لام لام وایه ده بی بن.

ئەو براده رمان جگه له ئاشکرا کردنی شوینی بنکه نیزامی و نه نیه کانی حزب له ماوه ی شه ر له گه ل رژی می ئیران و ناوی به رپرس و پیشمه رگه کانی، هه موو په یوه ندییه کانی حزبه که ی له گه ل عیراق و سووریا و لوبنان و فه له ستین و وولاتانی سوسیالیستی - واته هه رچی بووه خستۆته به رده ستی خوینه ر. له وه ش زیاتر، جیاوازی بیر و بۆچوونی ناوخۆی حزب، کیشه و هه را و فراکسیۆن و ده یان بابته تی هاوچه شنی باس کردووه، که هه یچ به رپرسی هه یچ

رېښکراوه يه که له هيچ شوينکي نه م جيهانه دا به و ووردیيه نا یخاته به رده می خوینته ری نه ناسراو، نه ویش رووداویک که که متر له ۱۰ سال و ۲۰ سالی به سهردا تیپه ر بووه و ئیستاش هر زیندووه و به قه ولی ئینگیزی، تفهنگه که هیشتا دوو که لی لی هه لده ستیت.

له وانه سه برتر، ناوی گه لیک گوند و ناغا و ره عیه ت و لایه نگری حزبی له سهر سنووره کانی تورکیا و عیراق در کاندووه، که بو چوونه دهره وهی وولات لیان میوان بووه و یارمه تیان داوه، ته نانه ت هه موو نه و که سانه ی به نیو ناودیر کردووه که تا تورکیای له گه ل چون و له سنووری بولغاریا په راندوویانه ته وه؛ وه که نه وهی نه ساواما و ئیتیلعاتیک له جيهاندا هه بن، نه جه نابی 'میت' نه و که سانه ی وا به دل سافی و دل سوزیه وه له گه لی که وتوون و کاریان بو راپه راندووه چ گونا هیکیان کردووه که ده بی ناوی خو یان و کور و برازا و ناوی گوند و په یوه ندیان له گه ل حیزب له قاو بدریت؟ بیره وه ری نووسینی سیاسی که ی ده بی وه هایت؟ منی خوینته ر بوچیمه و بو ده بی بزانه ر په بریکی سیاسی کورد بو چوونه دهر له وولات به کام شار و کام گوندا تیپه ریوه، له کام گه راج و کامه موسافیرخانه لای داوه و کی یارمه تی داوه ناوی له ده فته ری ئوتیله که دا نه نووسریت تا 'میت' پی نه زانیت؟ سه مهره نه وه یه براده ری نووسه ر له دوو شویندا رووبه رووی جاش و خو فروش ده بیته وه که راپورتیان لیداو، به لام ناوی جاشه کان ناهیتیت که خه لک بیاناسیت و خو له گه ریان پاریریت، به لام ناوی که سایه تیه خزمه تکار و دل سوزه کان به راشکاوی راده گه یینیت و بیر له وه ناکاته وه که ئیتیلعاتی ئیران و میتی تورکیا وا هه یه په یجو میسه له که بین و هه لکوتنه سه ریان.

من ئیستاش باوه ر ناکه م و پیم سه مهره یه کاری وا دؤستیک کردبیتی که هه موو ماوه ی ته مه نی به ئیستاشه وه له خزمه ت گه له که یدا بووه وه هیه و به گویره ی هه ر نه و بیره وه ریانه، ده یان مه ترسی گه وره ی به گیان کریوه و نازایه تی و نه ترسی له راده به دهری بووه که هه مووی خستوته خزمه ت ئامانجه نه ته وایه تیه که ی و گه لی زولم لیکراوی.

من ته نانه ت بوچرکه یه کیش گومانم له وه دا نییه که نووسه ر نه م کاره ی به ئامانجی زیان گه یاندن به بزوتنه وه ی نه ته وایه تی گه له که مان نه کردووه و مافی واش به خو م نادم شتی وا بلیم له بهر نه وه ی ده زانم سه دان جار له من خزمه تگوزارتر و دل سوزتری گه لی کورد بووه و هه موو ته مه نی له کار و خه باتی سیاسیدا بردوته سه ر. نه و به ته نیا نییه و نه وه ریبازیکه له ۲۰ سالی رابردوودا رپه وه ی زور بوون و به داخه وه نه جامی کاره که شیان نه گه ر جاریک یارمه تی خه باتی ئیستا و دواروژ بدات، چوارجار به زیانی ته واو ده بیت.

ژيانى ئەمپرۆ گەلئىك لهوه ئالۆزتره كه ئيمهى كورد بمانهوى به ساويلكهى به ساويلكهى له گهلى پرووبه پروو بيبهوه. دوژمنى كورد ووريا و لهعيني كاتدا فيلبازه، ساكارى و ساويلكهى و تيگهيشتى بهرئاوه ژووى ئيمه ريگاي بو خوش ده كات.

ئهوانهى وا سهبارت بهو نووسه ره بهرپزه دهيليم هيچ لايهنيكى شهخسى و خوسووسى تيدا نيه، نه دهيناسم و نه دهمناسى، دهشزانم ههر ئه و بهتانيا نيه و گهليك لهو بيره وهرييانهى وا بهرپرسانى حزبى ديموكرات نووسيويانن خاوهنى ئه و تايبه تمه نديهن. پرووى قسهى منيش نهك لهو بهلكوو كه ههموو كورد يكه. دهزانم ههر ئيستا چهند كهس له بهرپرسانى حزب خهريكى نووسينى بيره وهرييه كانيان و وا ههيه ئەمپرۆ و سبهى بيه نه چاپخانه، ئەم هاوارهش بويه ده كه م كه ئه و براده رانه تا زووه وشيار بيه وه و به ناوى 'سه داقت' و 'راستگويى' و 'ره خنه له خو گرتن' يا 'ره خنه له ته شيكلات و هاوقه تار گرتن' هوه ئاو نه خه نه ئاشى دوژمن و داگير كه ره وه.

راسته نه وهى ئيمه هيچى واى بو نه كرا و كوردستان به سه رينى ئيمه ئازاد نه كرا، به لام گهلى كورد ريگايه كى دوورودريژى له به ره و ناچاريشه بيپرئت. ئەم ريگابرينه، ئە گه ره له رابردووشدا هاسان بوويت، ئەمپرۆ وانيه و ليزانى، شاره زايى، ريگه ناسى و تيگه يشتويى ده وئت. ساكارى و ساويلكهى هيچ يارمه تيه كى كاره كه نادات و به پيچه وانه ده بيته هوى پزاني خوئى زياترى خه باتكاران.

من ئەم رسته يه م له سه رچاوه يه كى ئينگليزىدا خوئندۆ ته وه و يادداشتم كردووه، به لا - له بيرم نيه كوى بوو:

"لاوازيه كانى ريكخراوه و تاكه كهس له بيره وهرييه كاندا ده رده كه ون، له كاتيكدا هه لسه نگاندن و شيكردنه وه كارى به سه ر ئه و لايه نانه وه نه داوه."

با دوستانى ريكخراوه سياسيه كانى كورد له جياتى ئه و ههموو بيره وه رى نووسين و له سه روگويلا كى يه كتردانه، چهند هه لسه نگاندن و شيكردنه وه ي به رى و جى كاره كانمان بخه نه به رده ست!

كچه شيخي هيمن و ژن خوشكى تونى بهير!

24/10/2010 وا به خير و خوشى، لورا بووت - ژن خوشكى تونى بهيريش بوو به

موسولمان!

بله ير خۆى مه سيحى ئه نجليكهن و هيشتا ههر سه ركه وه زيرى برىتانيا بوو، كه له رپى لادا، چوووه سه ر رپبازى هاوسه ره كهى و بوو به كاڠوليك. به لام ئىستا ژن خوشكه كهى له كاڠوليك بوون په ژيوان بۆته وه و دواى زياره تى قهبرى مه عسوومه له شارى قوم، بووه به موسولمان. خۆى هيچ، كچه بچوو كه كهى خۆيشى خستۆته ته كبر گوتن!

شيعره كهى هيمنم دپته وه بير:

"شېخى سه نعان بۆ كچى گاور له ئىسلام وه رگه رپا،

من خه ريكم بۆ كچه شېخى په ژيوان ده بمه وه!"

ئه وه فيلمى 'ئيعتيراف' ه كهى 'لورا بووڠ' ي موسولمانى دوو ئاته شه به حىجاب و رووسه ريبه وه:

<http://news.gooya.com/didaniha/archives/2010/10/112497.php>

ئه وه ش شيعرى كچه موسولمانى كهى خه لكى شارى كهى نزيك قوم- واته تاران، له سه ر حىجاب! گوپه كهى بده ينئ. ناوى "روسرى سپاه من" ه.

بلى مه لاكانى قوم ئه وه نده يان ژن خوشكه كهى تونى بله ير فيرى فارسى نه كرديت لى تى بگات!

<http://news.gooya.com/didaniha/archives/2010/10/112468.php>

هه ردوو فيلمه كه له مالپه رپى فارسى "گويا" وه رگيراون.

۶۹

"مامۆستای سه رخيل شيرين كه لاما" به جپى هيشتين
 رپۆژى هه ينى ۲۰/۱۰/۲۰ نووسه رى زه حمه تكيشى كورد "دوكتور مارف خه زنه دار" له شارى هه ولير كۆچى دواى كرد. رپۆژيك دواتر براده رپكى به رپترم كه ئه ركى به رپپوه بردى گه لنيك رپ و رپه سم و مه جلىسى يادى ناودارانى كورد له له نده ن له ئه ستوى ئه وه و به بنى زه حمه ته كانى ئه و زوربه ي ئه و كۆبوونه وانه پيك نايه ن، پپوه ندى پپوه گرتم و باسى ئه وه ي كرد كه ده يه وي ت كۆبوونه وه يه كهى يادى مامۆستا رپك بخت.

ئىستا چه ند رپۆژه سه يرى مالپه رپه كورد يه كان ده كه م و له هه ولى دۆزينه وه ي زانيارى له سه ر ژيانى مامۆستام، به لام به داخه وه هيچى وام ده ست نه كه وتوه! نزيك به هه موو مالپه رپ و رپۆژنامه كان هه والىكى كورتيان سه باره ت به مردنى مامۆستا رپاگه ياندوو به لام ئه وه نده ي دييتم هيچيان له يه ك دوو په ره گراف زياتر نه چوونه ته پيشه وه.

له بيرمه رپۆژنامه ي تايمزى له نده ن ۵ سال پيش مردنى سه ركه وه زيرى پيشووى ئيران 'موهه نديس ميهدى بازركان' داواى له كه سيك كرديوو بابه تيك له سه ر ژيانى بنووسيت و

بیاندا تی بۆ ئەوەی لە ئارشیفدا رابگیرن و لە پۆژی مردنی، جا هەرسات و سالیك بوو، لە پۆژنامە کەدا بلاوی بکەنەو. دیارە ئەم کارە بۆ هەموو خەلکانی ناودار و گرنگی بواری سیاسەت و ھونەر و ئابووری و... دەکریت و نەك ھەر ئەو پۆژنامە تاییەتە بەلکوو بە گشتی چاپەمەنیە خاوەن ئیعتیارەکانی پۆژئاوا ھەموویان ئارشیفی ھاوشیوەیان بۆ ئەم کارە ھەیە. ھەسرەتی ئەو ھەم خوارد کەسیك کە ٦٠ بەرگ کتیبی سەبارەت بە میژوو و ھونەر و ئەدەبی کوردی نووسیوە و تەنیا یەکیان میژووی ئەدەبی گەلە کەمانە، بۆچی نەدەبوایە چوار کەس لە چەند بنگەیی ھەوائی و تەلەفیزیۆن و مالبەری ئینتەرنیٹیدا ژینامە یەکی تیرۆتەسەلی بۆ بنووسن و بیخەنە بەردەستی کەسانیکی ھەك من و برادەرە کەم لە دوورەوولاتی بیدەسەلاتی بۆ ئەوەی بیئە بنەمایەك بۆ بەرپۆتەبردنی کۆری پۆژلینگری؟

تاقە یەك لە کارەکانی دوکتۆر ماری نووسینی میژووی ئەدەبی کوردیە. نووسینی میژووی ئەدەبی میللەتیک کاریککی پۆ ئەرك و زەحمەتە و نەفەسی درپۆ و برۆای بەھیز و شەو و شەوئخوونی چەندسالە دەوێت، ئەویش بۆ گەلیکی ھەك کورد کە تەنانت میژووی لەدایکبوون و مردنی شاعیریککی ھەك خانە و نالی و شیخ رەزاشی لەپەردەیی گومان و تاریکیدایە. مامۆستا ماری ئەو کارە مەزنەیی راپەراند و میژوویەکی دەولەمەندی لە ٧ بەرگدا ئامادە کرد و بوو بە تەواوکەری میژوویەکی نەمر ەلئەددینی سەجادی. ئیمەیی کوردیش دەبی لەبەرانبەر ئەو ئەرك گەورەییەدا پۆزانیمان ھەبێت.

تەنانت من بیر لەو دەکەمەو کە سالانیك دۆای ئیمە بتوانریت میژووی گرنگی "کۆمەلایەتی - ئەدەبی" گەلی کورد واتە میژوویەکی ئەدەبی لەسەر بنەمای رۆوداوە سیاسی کۆمەلایەتیەکانی میژووی کورد بە یارمەتی کارە مەزنەیی دوکتۆر ماری ئامادە بکریت. کارەکی مامۆستا بێگومان پایەیی سەرەکی دەبیت بۆ ئەم کارە پۆیستە و بەبی ئەو دەسکەوتە مەزنە و ھەبوو ئەمیشیان بە ھاسانی لە گونجان نەیت.

ئیمە بۆ ئەو کار و ئەرك مەنتاری دوکتۆر ماری خەزنەدارین و بەم بۆنەییو پۆ و سپاسی خۆمانی ئاراستە دەکەین. سەرەپای چەواشەکاری نەوہی ئیستا، لەدوارپۆژدا گرنگیەتی کاری مامۆستا باشر دەردەکەوێت و کورد رپۆی پۆیست لەو پۆشەنگە مەزنەیی کاری لیکۆلینەوہ لە میژووی شیعەر و ئەدەبی خۆی دەگریت.

یادی مامۆستای زەحمەتکیشی گەلی کورد دوکتۆر ماری خەزنەدار زیندوو بیت!

۷۰

ههژار و وهرگپران

مامۆستا ههژاری نهمر له وهرگپراندا دهستیکی بالای هه بوو. به شیک له کتیبی "بۆ کوردستان" هه کهی تهرخانی تهرجه مه کراوه و ههر له سه ره تاشه وه به خوینتهری راگه یاندوو هه که ئه وانهی وهرگپراون.

یهك له تهرجه مه کانی ناو کتیبه که، بریتیه له سی فهد شیعی به تام و له عینی کاتدا پرمانا. من به هه لکه وت ئه سلّی فارسی ئه و شیعره م له سه رچاوه یه کدا چا و پیکه وت و کاتی به رانه رم دانان ئیره ییم به مامۆستا برد، هه م به توانای و هه م به ئه مانه تداریه که ی!

ئه وه شیعره ئه سلّیه که:

آن شنیدم که ابلهی میگفت

پدر من وزیر خان بودست

باوجودی که نیست معلومم،

خود گرفتم که آنچنان بودست

هیچکس دیده ای که گه بخورد

کاین به عهد قدیم نان بودست؟

(ادیب صابر ترمذی شاعیری فارسی و پتری نیوهی یه که می سه دهی شه شه می کۆچی)

ئه وه ش تهرجه مه کوردیه که:

دوینی گویم لیوو ئه حمه قی ده یگوت

باوه گه وره م وه زیری خان بوو گه

گه رچی پیم وابوو زۆر درۆی فهرموو

با فهرز که یین درپژ و پان بوو گه

دیوته که س گوو بنیته ده می

بیژی رۆژی ئه میچه نان بوو گه؟

(کتیبی "بۆ کوردستان"، هه ژاری موکریانی)

وهك ده بئیریت، که لک وهرگرتنی زانایانه له زاراوهی ئه رده لانی، کاری تهرجه مه و ره وان بیژییه که ی بۆ مامۆستا هاسان کردۆته وه، به لام شاره زایی له زاراوه کانی زمانی کوردی و هه ست کردن به و خاله گرنگهی که بۆ ئه م بابه ته تابه ته زاراوهی ئه رده لانی به پری وجییه، کاریک بووه له ده ست ئه و هاتوو و بۆ نمونه ئه گه ر لاپره سه نیکی وهك من خه ریکی وهرگپرانی بوایه ت، نه یده توانی ئاوا بۆ مه سه له که بچیت و له ئه نجامیشدا سه رنه ده که وت.

كۆچى دوايى "نۆرمەن ويزدم"

٢٠١٠/١٠/٢٢

ئەمپۇ، بە رۇژى جومعه و جەماعەت، كۆمىدىيەنى ناودارى ئىنگلىزى 'نۆرمەن ويزدم' لە جزيرەى "مەن" بە خاك سىپىرا. "ئايلى ئۆف مەن" جزيرەيەكە لە رۇژئاواى برىتانيا لە نىوان برىتانيا و ئيلەنى باكووريدا و دەبىي بە گەمى يا فرۆكە بۆى بچى. زۆرم پىي خۆشە جارياك رپم تىي بکەويت و بچمە سەر گلکۆى نۆرمەن ويزدم لەوى.

لە سەردەمى لاويە تىيدا چەند فىلمى ئەو كۆمىدىيەنەم بينيوە و لىوبە پىكەنن لە سىنەما هاتومەتە دەرى، بەلام ئەودەم قەدرىم نەدەزانی، دواتر كە مەلا هاتنە سەر حوكم و گریان و گریاندن بوو بە كارى رۇژانە، زانىم گریاندى خەلك چەندە هاسان و هینانە پىكەننیا چەندە زەحمەتە! بەشكى گرنگ لە سىاسەتیش شاد كەردنى دلى خەلكە و يارمەتیدانیا بۆ گەشتن بە ئاوات - با ئاواتە كان تاكەكەسى و بنەمالەيش بن. مرؤف پىويستى بە ئاسوودەيى و دلخۆشى و بى خەم و خەفەتى هەيە و هەربۆيش خەلكانى قسەخۆش و دەم بەپىكەنن لە هەموو شویتىك جىگەى رپزى خەلكن.

هېچ لەو و وردنەبىوومەو كە كرادارىك بە ناوى "گریاندن" لە كرمانجى خواروودا هەيە بەلام كرادارى "پىكەننیاندن" مان نىيە و دەبىي چەمكەكە بە عىبارە رابگەيىنن: هینانە پىكەنن، وە پىكەنن خستن، و شتى لەو چەشنە. بۆچى؟ نازانم.

جگە لە هونەرەكەى، من ناوى نۆرمەن ويزدمىش هەر پىي خۆش بوو، "ويزدم" واتە عەقل و تىگەيشتوويى. چەند جارم بە مندالە كانم گوتووە ئىستا كە لە برىتانيا دەژىن، ئەگەر وىستان لەقەبەكەتان بگۆرپن و خۆ لە دەست "سولتان" ى بىي تاج و تەختى باوكتان رزگار بکەن، حەتمەن لەقەبى "ويزدم" بۆخۆتان هەلبژىرن. هەم لەگوى خۆش دىت، هەم واتاى هەيە و بەگوپرەى ناوہ كە مەجبوور دەبن لەناو خەلكدا عاقل بن و خۆ لە كارى كەرانە بپارىزن!

گۆرپىنى ناو و لەقەب لە برىتانيا هاسانە و پارىزەرەيك لە ماوہى دە پازدە خولەكدا بۆتى دەگۆرپت، هېچ ئىجازەيەكى حكومەت و دادگا و شتى ئەوتۆشى ناويت. ئەو بەشيك لە ديموكراسىي رۇژئاوايە و دووركەوتنەوہى ٤٠٠ - ٥٠٠ سالەيانە لە پەيوەندە عەشیرەتيەكان. مندال چ مەجبوورە بارى باوك و باپىرى بەكۆليەوہ هەلبگريت؟ لەقەبى "سولتانى" هەلبژاردنى منى تىدا نەبوو، باوكىشم نەيوستوو، خوادەزانى كام سجيل نووسى بىي سەلىقە خەلاتى باپىرمى كردووہ كە بە خۆى و چەرخىكى خەياتىيەوہ نە سولتان بوو، نە سولتانخوا و نە خىرىكى لە سولتانەكان پىگەيشتوو! ئىستا ئەو ناوہ ناپىرۆزە چ پىويستە لەسەر مندال و نەوہ

و نه تیجه‌ی که سیکه‌وه بمینیت که 'سولتان' ی له نایه توللا خوشترا ناویت! نهو شیعره‌ی شاملووم ده‌یان ساله له‌بهره، که پروو له ره‌زاشا گوتوویه‌تی؛ واهه‌یه له‌بیر مانه‌وه‌شی ههر له‌بهر نهو وشه ناموباره که بیت:

"... آن کس که برای يك خانه در شهر و سه خانه در ده،
با قبا و نان و خانه‌ء يك تاريخ چنان کند که تو کردی، رضا خان
نامش نیست انسان، نه نامش نیست انسان،
انسان نیست، من نمی دانم چیست،
جز يك سلطان..."

بو دیتنی وینه‌ی به‌رپکردنی تهرمی نورمه‌ن ویزدم سه‌یری ئەم لینکه بکه‌ن:

http://www.bbc.co.uk/persian/arts/2010/10/101022_141_norman_wisdom_funeral_album.shtml

۷۲

لاهووتی کرماشانی و حیجاب

ئەم دوو وینه‌ی سه‌یره‌م له مالپه‌ری "هزل دات کام" وەرگرتوووه که له ژیر دووه‌میاندا نووسراوه:

"بلی‌ی ئەمانه چۆن خواردن بخۆن!"

***

هه‌رده‌م باسی حیجابی ژنان بیته گۆرپ، یادی شاعیری کوردی فارسی وێژ "لاهووتی کرماشانی" ده‌که‌م که زیاد له‌هه‌موان به‌ کیشه‌ی حیجابی ژنانه‌وه ماندوو بووه و رقی لینی بوته‌وه. کاتی شیعره‌کان له‌لای ئه‌و دوو وینه‌یه‌ داده‌نێن ریتی ئه‌و شاعیره‌ مه‌زنه، که من ناوم ناوه "هیلکه‌ی دۆراوی کورد!" له‌به‌ر چاومان زیاتر ده‌بیته. ئه‌وانه‌ی خواره‌وه هه‌لبژاردیه‌ که له‌ شیعره‌کانی لاهووتی، له‌دیوانه‌که‌ی چاپی 'ئه‌حمه‌د به‌شیری' وه‌رگیراون:

کی ترک این اسارت منفور میکنی؟
 ثابت به آن ستمگر مغرور میکنی؟
 تمکین چرا به به بندگی زور میکنی؟
 زن را به تیرگی زچه مجبور میکنی؟
 زنهای زنده را همه در گور میکنی...

مارا میان جامعه بی آبرو مکن
 جانا، زبازکردن رو، هیچ رو مکن
 هیچ اعتنا به گفته این زشت خو مکن!

بحث از نقابت آمد و بی آبرو شدم
 روشنائی بیشتر دارد، نمیدانی مگر؟

آزاد شدند همچو مردان،

پس کی تو این نقاب زرخ دور میکنی؟
 بامرد همسری تو، کی این حق خویشرا
 برضد خودپرستی مردان قیام کن!
 ای پادشاه پارس! در این عصر روشنی
 تف بر سلیقه تو! که در چادر سیاه

زین بیش این نقاب سیاه را به‌رو مکن!
 شرم آور این بود که تو درپرده‌ای هنوز
 تو ساده‌ای و شیخ بداخلاق، حیل‌گر

هرجا ز حسن روی تو درگفتگو شدم
 رخ مپوش ای دختر ایران که ماه بی حجاب

.....آنروز که دختران ازبک

شد گفتگو، ای نژاد مزدک، زان چادر چون سیاه زندان
 مردم همه شادمان و من تک از ذکر اسارت تو، چندان
 شرمنده شدم که گریه کردم يك بود و هزار گشت دردم!
 لاهوتیا! بگوی بمن دختران پارس کی این نقاب ننگ ز رخساره
 واکنند؟ یار مرا برای چه شرم از حجاب
 باآنکه در شریعت خوبان حجاب نیست نیست؟

به‌داخوه لاهوتی کورد ئه و شیعه پرواتایانه‌ی به زمانی زگماک نه‌گوتوون!

۷۳

عه‌داله‌تی ئیسلامی!

کوردستان وولاتی داگیرکراوی مه‌لاکانه. ئه و بیعه‌داله‌تییه‌ی له شویتی دیکه‌ی ئیران پی‌یان
 نه‌کریت، له‌وی ده‌یکه‌ن. فه‌رموون:

۱. له تاران: ماوه‌یه‌که پارێزهری ئازا و به‌جهرگ خاتوو "نه‌سرین ستووده" یان له تاران
 گرتوو و وا که‌مه‌په‌ینیکی جیهانی به‌په‌یه‌ بو‌ئازاد کردنی. خاتوو ستووده، پارێزهری
 چهند زیندانی سیاسی بووه و له‌وانه چهند کوردیش. مه‌لاکان له تاران له‌وه زیاتر
 نه‌چوونه‌ته پیشی و له ترسی بیروپرای گشتی ناشتوانن بچن.

۲. له ته‌وریتی نازه‌ربایجان: حکوممه‌ت به‌رگری کردوو له کارکردنی دوو پارێزهر
 واته "نه‌قی مه‌حموودی" و "عه‌بباس جه‌مالی"، که له رابردوو دا وه‌کاله‌تی
 هه‌لسوو‌راوانی مه‌ده‌نی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وايه‌تی نازه‌ربایجانیان له ئه‌ستوگرتوو
 وداکوکیان لیکردوون.

۳. به‌لام له کوردستان: نه‌مر "نه‌سروللا سه‌بر"، پارێزهری زیندانیانی سیاسی کوردیان
 به شانۆسازیه‌کی ده‌ستکرد و له ریگه‌ی پیکدادانی ترومیله‌وه کوشتوه، ئینجا
 ده‌ستیکیان به ریشی مباره‌کیاندا هیناوه و می‌شیکیشیان لی میوان نه‌بووه! لیره له
 کوردستان ئه‌و جینایه‌تانه‌یان بو‌ده‌لویت، ده‌شیکه‌ن و گویش ناده‌نه بیروپرای گشتی.

۴. نه‌مری جه‌نابی ئایه‌توللا بو‌عه‌داله‌تی ئیسلامی دوو ئاته‌شه‌ت!

بەلگەى گومان لىكراو

ھەتتووى رابردوو برادەرىك كۆپى بەلگەنامەيەكى بە ئىمەيل بۆ ناردىم. نامەيەك بوو گوايە ئايەتوللا خامنەيى نووسىويەتى و لە فەرماندەي قەرارگايەكى سوپاي ويستووۋە ئامادەي دەست تېوۋەردان لە كاروبارى عراق بېت.

من بەلگەكەم، بە شىۋازى نووسىن و راشكاويى و سەراحتەي فەرمانەكەدا، بە شىتەكى دەستكرد و سازكراو زانى و گويم نەدايە. بە داخەوۋە ھەمان شەو دىتم يەك لە تەلەفیزیۆنە كوردیيەكان لە بەرنامەي ھەوالەكاندا ئاماژەي پى دا و ھىناشيە سەر سەفحەي تەلەفیزیۆن! كاربەدەستانى میدیاي كوردی دەبى گەلەك لەوۋە زياتر ووشار بن و بزنانن پڑيم بە دەستە قەسد و بۆ سووك كوردنى دەزگا سياسى و خەبەريەكانى كورد لەم كارە چەپەلانە دەكات و بۆ پى باوەر كوردنى خەلك بە دەستەقەسد ھەوال و بەلگەي ساختە دەخاتە دەستى ھەندىك كەسانەوۋە كە دەزانن پەيوەنديان بە میدیاي ئوپوزىسيۆنەوۋە ھەيە و دەتوانن بلاوى بكەنەوۋە. لەم سەردەمەدا، ئەسپ با پيشكەشيش بېت، ددانى ھەردەبى بژمىرى!

پىلانتيكى دىكە

4/11/2010 ئەمڕۆ لە ھەوالى ھەوالئىريەكاندا بوو وەزارەتى ئىتيلاعاتى ئىران گوتوويەتى چواركەسى لە مەريوان گرتوۋە كە پەيوەنديان بە كۆمەلەوۋە ھەبوۋە ئەو پەيوەنديەش لە شارى سلېمانىيەوۋە گىراو، بەلام چوار كەسەكە فەرمانيان لە پەنابەرىكى كوردى دانىشتووى برىتانىا وەرگرتوۋە و جاسووسى برىتانىاش بوون! چى بە سەر چىيەوۋە؟

لە راستىدا، ئەوۋە ھەر تاكەكەس نىيە سەرى لى دەشىۋىت و نازانىت چ بكات. سىستەمىكى سياسيش دەتوانى تووشى نەخۆشى سەرلېشىۋاوى بېت.

دوو رۆژ پيش ئىستا سەرۆكى "ئىم ئاي فايو" ي برىتانىا گوتى ئىمە جاسووسىمان لە سەر بەرنامە "ناوەكىيەكانى ئىران" كرددوۋە. ئىستاش وەزارەتى ئىتيلاعاتى ئىران بۆ ئەوۋەي وەلامىكى ئەوى دابىتەوۋە، دەلى چوار كوردم لە مەريوان گرتوۋە پەيوەنديان بە كۆمەلەوۋە بوۋە و لەبەر ئەوۋەي كەسىكى خزم يا برادەريان لە برىتانىا دەژى، كەوابوو جاسووسى ئىوۋەش بوون!

كۆمەلە لە راگەياندىكدا گوتوويەتى شتى وانىيە و ئەو چوارە ھەزارە، سالى و نيوپك پيش ئىستا گىراون.

کۆماری ئیسلامی خۆی دەزانیته کەس باوەر بەو حەلق مەلەقە ناکات، بەلام بۆچی دەیکات؟
 راستییەکی هەر ئەوێهە و لە بەشی ۶۶ ی ووردە فرمایشتە کاندادا گوتم: "ئێران گەر بە
 حکومەتی هەریمی کوردستان دەفرۆشیت". مەلاکان هەموو ئەو شێرۆپۆییە بۆ یەک شت
 دەهیننەو: یا حکومەتی هەریم و نوێنەرانی کورد لە پەرلەمانی عێراق پشتی نوری ئەلمالیکی
 بگرن و ئیجازە بدەن بێتە سەرەك وەزیر، یا خۆیان بۆ ڕووبەر و بوونەوێهە ئێران ئامادە بکەن!
 ئاو بێنە و دەست بشۆ. دەنا نە دەوڵەتی بریتانیا گۆپی بەو هەیت و هووتە دەبزویت و نە
 کەشیش باوەر دەکات چوار کوردی مەریوانی - تەنانت ئەگەر لە سال و نیوێک پێشتریشەو
 لە زیندان نەبوویتن، بتوانن لە پشت ئەو هەموو کێو و شاخەیی مەریوان و هەورامانەو بەرنامە
 ئەتۆمی ئێران لە قوم و نەتەنز و بووشیەر کۆنترۆڵ بکەن و لەرێگەیی پەنابەرێکی دانیشتووی
 بریتانیاو بیدەن بەو ئیم ئای فایو! دەزگایەکی بیهوێت جاسووسی لە سەر ئێران بکات دەبی
 هەر بە قەدرایی بەرپرسیانی وەزارەتی ئیتیلاعات عەقڵی هەبیت کە ئەو شێوازه سەمەرەییە بۆ
 کارەکی هەلبژێرت!
 مەلاکان خەونی خراپیان بۆ عێراق و بۆ کوردستان دیو.

۷۶

شێری "سەردەمی جاهیلی" و قورئان

وتاریکی زانستیانه

ئەم بابەتەم لە مەلپەری هەلوێست دا خوێندەو. لیکۆلینەوێهەکی سەرنجراکێشە. کاری زۆری
 بە سەر باوەری ئاینی خەلکەو نەداو، تەنیا هەندیک فەکتی لە شێری پێش ئیسلام هیناوەتەو،
 کە عەرەبی موسوڵمان پێی دەلێن سەردەمی "جاهیلیەت" و لە راستیشدا وا نەبوو!
 بە گۆپەری فەکتەکان هەندیک ئایەتی قورئان دەقاودەق وەك شێری شاعیرانی عەرەبی
 سەردەمی ئیسلام و پێش 'دەعوەت' ی پێغەمبەری ئیسلامن.
 لە ووتارە کەدا، قسەکان بەبەلگە سەلمینراون و هیچ دژایەتیەکی باوەری ئاینی کەسیکیان تێدا
 نابینریت، هەربۆیەش دەبی بەدلفراوانییەو وەربگیرین:
 ئەو لینکی ووتارە کەیه:

<http://www.helwist.com/Xeber/10/17%20%2010%20%20Sher%201e%20Qor,an.htm>

۷۷

گۆرپان له لیستهی هاوپهیمانی کوردستان هاته دهره وه
 ۲۹/۱۰/۲۰۱۰ من گه لیک نیگه رانی نهجامی کاره که م. کورد له بارودۆخی ئەمپرووی
 عیراقددا خاوه نی قورساییه، ئەم دووبه ره کییه سووکی ده کات.
 وا پینده چیت پالەوانانی شه پری نگریمی براکوژی هه میسان هاتییته وه ناو گۆرپه پان و ته پلی
 شه پ بکو تن.
 گه لۆ ئەوانه ی بۆ چهند سالیك به ناچاری و له ژیر گوشاری بیروپای گشتیدا بیری 'کورد کوژی'
 یان نابوه سهر تاق، سهر له نوێ ده ست به کار بوونه ته وه؟ گه لۆ کورد ئەو دهره تانه یان پینده دات
 سهر له نوێ هه له سوون بیننه وه و یاری به خویتی لاوانی گه ل بکه ن؟
 با نه هیلین دهرگا له سهر هه مان پاژنه ی جارن بگه رپیت، مه ترسی گه وره مان دپته سهر پری.
 یه کگرتنه وه ، ئینجا شتی تر! تکاتان لیده که ی ن.

۷۸

ههنگاویکی دیکه ش، کاک پشکو!

به رگی یه که می کتیپی "ئه زموون و یاد" نووسینی کاک پشکو نه جمه دین 'م به ئەمانه ت له
 براده ریکی خۆشه ویست وه رگرت و خویندمه وه. قه له می به هیز، رسته ی جوان، وشه ی ره سه ن،
 زمانی شاعیرانه، ئەنسیکلۆپیدیا یه ک له ناوی گوند و چیا و پرووباری کوردستان و له ژوور
 هه مووانه وه، هه لۆیستی تا راده یه ک سه ره به خۆ و دوور له ده رویشایه تی حزب و تاقم و گرووپ.
 ئەوانه تیگه یشتنی من له و کتیبه.
 زمانی نووسه ر، به تایبه ت له نیوه ی یه که می کتیبه که و تا ئەوده مه ی که هیشتا له گیرانه وه ی
 بیره وه ریه کاندایه تیگه لاوی ئەرکی به رپرسایه تی که رت و تیگگیرانی فیزیکی له گه ل نه یارانی
 کۆمه له نه بووه، سحر او ییه و شان له شانی شاعر ده دات. من بۆ ئەو رازاوه یی زمانه ئیره یی پی
 ده به م! به لام ئەم دیارده یه به رگر نه بووه له وه ی نووسه ر بپه رژیته سه ر بابه تی سه ره کی
 نووسینه که ی، که ئەویش له قاودان و مه حکووم کردنی شه پری براکوژییه و به بۆچوونی من
 هۆکاری سه ره کی نووسرانی کتیبه که ش هه ر ئەوه بووه.
 ئەوه ش نموونه:

"گوندیک له ئیواره یه کدا له دوو کهلی چه کی براکاندا رهش هه لگه را و له خوینی براکاندا سوور داگیرسا. هاوار و ناله ی ئهنگاوته کان، تووک و نزای ژنان، زوو په وقریشکه ی مندالانی هه تره شچوو و باره و قاره ی مه پ و بز ناسمانیان سه رپژ کرد." (ل. ۷۷)

"من له نیوان بهرداشی دهسته رپکدا رپۆحم دههات هه پروون ده بوو. ئیمه وئه وان (کۆمه له و پارتی) چ تاوانیکمان نه بوو! ئیمه هه موومان له و دۆزه خی کورد کوشته دا گونا بووین." (ل. ۱۵۵)

"من له ماوه ی ده سالی پیشمه رگه یه تی خۆمدا ته نیا یه ک جووتیارم نه بینی (به لایه نگرانی یه کیه تیشه وه)، که له دلوه شه ری قیاده موه ققه ت و پاشتریش لایه نه کانی دیکه ی نیو بزووتنه وه چه کداریه که یان پی خۆش بیت." (ل. ۵۱)

"به درپژایی سالانی شاخ و شه ری یه کتر کوشتن من یه ک جووتیارم نه دیت به کوشتنی کورد و سه رکه وتنی لایه نکی کورد کوژ دلخۆش بیت." (ل. ۲۰۲)

پشکو نه جمه دین له به رگی یه که می کتیه کهیدا وینه ی شه ری یه کیه تی و پارتی، یه کیه تی و سوسیالیست، یه کیه تی و شیوعی، یه کیه تی و ئیران، یه کیه تی و رژی می سه ددام و ته نانه ت یه کیه تی و کۆمه له ی به زمانیکی پر له ره مزو پازی شاعیرانه کیشاوه ته وه، ئینجا له کۆتایی کتیه که دا بۆچوونی خۆی له مه ر یه کیه تی نیشتمانی به م شیوه یه تیتۆریزه کردووه:

"یه کیه تی نیشتمانی کوردستان ئه وه یزه سیاسییه سه رچله بوو که کورتینانه و به پی پۆژگار سیاسی ده کرد. تاکتیکه سیاسییه کانی یه کیه تی هه میشه کورتیان ده هینا و ئاکامی خراپان لی ده که وته وه." (ل. ۲۴۴)

ئه و تیغه تیژی ره خنه یه، به درپژایی دپر و لاپه ره کان بی به زه بیانه شه خسی مام جه لال، قیاده ی موه قه ته، پارتی، سوسیالیسته کان، حزبی شیوعی و حزبی دیموکراتی کوردستانی ئیران... هه لده درپت و دیوی ناوه وه ی سیاسه ته کانیا ن ده رده خات، به لام که متر به لای کۆمه له ی باشوور و رپۆژه لاتدا ده چیت. فانتیزیای بیرو بۆچوونی ماوی کاریکی ئه وتۆی له سه ر زهینی نووسه ر کردووه، که سه ره پای ره خنه گرتن له هه ندیک لایه نی کاره کانیا ن (ل. ۲۱۴ بۆنموونه)، هه رگیز ناتوانیت به ته واوه تی خۆی له میرده زمه ی حزبا یه تی و چه کداریی و خۆشه ویستی ئه ودوانه رزگار بکات و دوور له هه موو 'ته عه للوق' یکی 'لایه نی' ته نیا باوه ر به خاک و خه لکی چه وساوه ی سه رخا که داگیر کراوه که ی به نیت و بیته "پوونا کبیر" ی گه ل به ته عبیره ئوروپییه که ی - دیارده یه ک که به گشتی له کوردستان و به تایبه ت له هه ندی پارچهیدا، بۆ ده رمانیش ده ست ناکه ویت! زمانی پشکو بۆگیا نه وه ی هه له و خه تاکانی کۆمه له گه لیک

جیاوازه لەو زمانەى وا بۆ روومال کردنى یەکیەتى و قیادە موەققەتە و بەرپرسەکانیان دەیگیریت و مووی پێ دەقەلەشینیت.

بەم قسەییەم نامەوێت نووسەر هان بدەم رەخنە لە کۆمەڵەى ئەمدیو یان ئەو دیو بگریت هیچ کیشەییە کیشم لە گەل هیچکامیان نییە، یا ئەگەر هەمە، زیاتر نییە لەوێ وا لە گەل حزبی دیموکرات و رێکخراوەکانی دیکەى کوردستان هەمە و یەك لەوان ئەو رێکخراوەییەى وا خۆم لە سالی ۱۹۷۹ و ۱۹۸۰ دا بۆ ماوەى ۱۷ مانگ لە گەلیان کەوتم - واتە فیدائیانى ئە کسەرییەت. تەنیا دەمەوێت بلیم جیگەى رووناکبیریکی "بەشیوەى رەها سەربەخۆ" و دوور لە هەموو لایەنگرییەکی حزب و ئاین، چەندە لە کۆمەڵگای کورد دا خالییە!

پشکۆ، وەك لەباسی سەفەرى ناوەختی "بیوران" ی خۆی و هاوڕیانییدا بۆمان دەگیریتەو، لێرەش چەند هەنگاویك پێش گەیشتنە ئاواپی و رووناکی، لە سەرماى حزبایەتیدا رچیو و چەقى بەستوو، لێرەش وەك ئەوێ، هەر خۆی بەرپرسی ناتەواومانەوێ سەفەرەکیەتی!

خوێنەر دەتوانی هەست بەو بەكات، خۆی چی؟

تامەزرۆی خوێندنەوێ بەرگەکانی دیکەى کتیبە کەم.

۷۹

دەرسى ئابووری!

31/10/12010 ئەمڕۆ لە ئورویا جەژنی هالۆوین بوو، جەژنی هەلاوێ مەلاوێ، جەژنی جل و بەرگی سەمەرە، جەژنی گەسک و داسی جادووگەران، جەژنی کۆولە کەى شەقەباغی!

بە کۆولە کەى هالۆویندا کەوتەمە بیری بەندوباوێکی کوردیى خۆمان. دلنایم ئیوێش بە مندالی بیستوتانە و گوتوتانە:

چوومە مالی جوولە کە، قولتەقولتی کۆولە کە؛

چوومە مالی ئەرمەنى قولتەقولتی سەمەنى؛

چوومە مالی موسولمان، دەنگی یاسین و قورئان!

بەمندالی جیاوازییە کەم لەنیوان ئەو سێ مالدەدا هەست پێ نەدە کرد، بەلام ئیستا دەزانم: دراوسێ ئەرمەنى و جووێ کانمان هەر لەسەرەتاوێ لەبیری ئەوێ دابوون پێخۆریك بۆ مندالەکانیان بێننەوێ مالی و زگیان تێربکەن، بەلام دایک و باوکی ئیمەى خاوەن ئیمان، لەجیاتى ئەوێ بابۆلە نانیک بەدەنە دەستمان، خەتمیان بۆ کردووین و یاسینیان بە گوێدا خوێندووین!

ئەى خومەينى نەىگوت "ئابوورى ھى گوئدرئژە"؟ قابىلە ئىمە بىر لەو شتە ھىچ وپووچە بکەينەو و کاتى خۆمانى پى بگىرىن؟ بۆچى لەجياتى ئەو، نەچىن تەھلىلەيەك بکەين!

۸۰

مىوہ و سەوزەى كوردستان

لە پىشانگەيەكى لەندەنا

لە بەرنامەى راگەيىنراوى پىشانگەى مىوہ و سەوزەى ئەمسال لە "ئىكسىل" (۱) ى لەندەندا (۲۷ و ۲۸ ى ئوكتۆبرى ۲۰۱۰)، چاوم بە بەشى غورفەى حكومەتى ھەريمى كوردستان كەوت كە تىيدا گوتراو بو بەرھەمى مىوہ و سەوزەى كوردستان كەوتۆتە بەرچاوى شەرىكاتى گەورەى كرىار لە برىتانىا. ئەو ھەنگاويكى باشى ئابوورىيە بۆ ناساندنى كوردستان بە جىھان و ھەروەھا بۆ فرۆشتنى بەرھەمە كشتوكالىيەكانى. پىشترىش ھەوالىكى دىكەم خويندبوو ھەو لە مالپەرىكى كوردىدا سەبارەت بە "ھەنگوئىنى كوردستان" كە گوايە لە بى خەوشى و پاكىدا پلەى يەكەمى جىھانى ھىنايىتەو.

گەلنىك بەرھەمى كشتوكالىيە ئىمە رووى چوونە بازارەكانى جىھانىان ھەيە. لە رپتەردار "ئەسەدى سىراجەددىنى" م بىست كە سالىكىان جەنابى شىخ عوسمانى نەقشەندى قەرتالەيەك مىوہى جوانى باخى "دوورپوہ" ى ھەورامانى داووتە ئەو و كەسىكى تر لە ئەندامانى بنەمالەى نەقشەندى بۆ ئەو ھى بە ديارى بىيەن بۆ "فەرەح دىيا" ژنى محەممەد رەزاشاى پەھلەوى لە تاران. كاك ئەسەد دەيگوت كاتى فەرەح چاوى بە جوانى و رازاويى و گەورەى مىوہكان كەوت، سەرەتا باوەرپى نەدە كرد شتى وا لە كوردستان بەرھەم ھاتىت، پاشان گوتى ئەوانە حەيفن لىرە بىيىنەو، ئىستا پىشانگەيەكى مىوہ لە فلانە شوئى ئەو روپا ھەيە، من قەرتالە مىوہ كە دەست بەجى بە فرۆكە دەيىنرەم بۆ بەشى تايبەت بە ئىران لە پىشانگا كە با ھەمووان لەوى بىيىن. ديارە بەناوى بەرھەمى ئىرانەو!

كورد دەبى وور دە وور دە باوەرپەخۆيى زياد بكات و لە كۆمەلگاي جىھانيدا سەرھەلئىت.

ئەو مالپەرى ئىكسىل:

[/http://www.excel-london.co.uk/whatson/events/217](http://www.excel-london.co.uk/whatson/events/217)

لەويدا (ئەگەر مابىت)، دەبى بچىتە سەر بەشى پىشانگەى مىوہ و سەوزەى جىھانى لە دەستەراستى لاپەرەكە، واتە:

World Fruit and Vegetable Show

ئىنجا لە جەدوھەلى بەرنامە كەيدا كە بە پىي ئەلف و پىي ئىنگلىزى داڤزاوھ، بگەڤىي بۆ:
"Kurdistan Regional Government"

1. World Fruit and Vegetable Show, Excel, London

۸۱

وتووڤ

4/11/20190 ئەمڤۆ ڤادىۆ بى بى سى فارسى ووتووڤىڤىكى كورتى ۵ خولەكى لە گەڤ
كردم. بابەتى قسەكان وەك ئەوان دەيانگوت "كۆمارى ئىسلامى و كەمىنە قەومىيەكان" بوو،
كە من بە 'كەمىنە نەتەوھىيەكان' ى دەزانم.

لە ڤۆڤى پىشتەرەو كە پىيان گوتبووم، بىرم لەو دە كردهو چى بلىم و بە شىوھىەك خەرىكى
خۆ ئامادە كردن بووم بۆ. بەلام لە كاتى ووتووڤىڤە كەدا تىگەيشتم پىويستى بە و ئامادە كارى
و خۆماندوو كردنە نەبوو، لەبەر ئەوھى ھەر باسى سىياسەت و كردهوھى كۆمارى ئىسلامى
بىتە گۆڤى، دەتوانى چاوت بقووچىنى و ھەرچى وەبىرت دىتەوھى بىلپى، ھەمووى ھەر ڤاستن،
كەسەش ناتوانى بەرپەرجيان بداتەوھى، مەگەر قسەبىڤىڤىكى ڤاستگۆى وەك سەرەك كۆمار!

۸۲

ئەنجامى كى بەركىي سىياسى لە عىراق:

ئىران ۲ - ئەمريكا ۱ - خەلكى عىراق.

11/11/2010 دواى چەندمانگ بىنەوبەرە و كىشە و ھەرا و ووتووڤىڤ و لە ئەنجامى
دانىشتنەكانى ھەولپىر و بەغدا دا، ئەمڤۆ ئەنجومەنى نوڤتەرانى عىراق دەنگى بۆ سى پۆستە
سەرەكەيە كەى دەولەتى دادپى عىراق دا و نوورى مالىكى - كە لە لايەن ئىرانەوھ پىشتگىرى
لە دەكرا وەك سەرەك وەزىرى عىراق و ڤىڤدار جەلال تالەبانى وەك سەرەك كۆمارى عىراق
دەست نىشان كرانەوھ واتە دۆستىك و لايەنگرىكى سىياسەتەكانى ئىران لە عىراق، لە سەر
پۆستى پىشووى خۆيان مانەوھ. 'كۆتلە' ى ئەلعىراقىيە و ئەياد عەلاوېش پۆستى سەرۆكايەتى
ئەنجومەنى نوڤتەرانىان بۆ ماىەوھ كە پىي ڤازى نەبوون و تا ئەم كاتە، خۆيان لە ھەلڤاردنەكان
كىشاوھتەوھ. ئەوھى خەلكى عىراقىش بىت بە گشتى دەستيان لە گۆزەدا ماىەوھ و لەو گۆشتە
قوربانىيە ھىچيان بە نەسب نەبوو، كالمە دڤا، ھىچم پى نەڤڤا!

له سه ره تاي هاتنی هیزه کانی ئەمریکا بۆ عیراقد ئەمریکیه کان به راست یا به درۆ باسیان له شیوازیکی دیموکراسی بۆ عیراق ده کرد که له ناوچه کهدا نموونه بیت و بیته سه رمه شق بۆ هه موو وولاتانی نا دیموکراتی رۆژه لاتنی ناوه راست. ئەو خه یال پلاوه ئیستا گه یشتوته ئەنجامی ئەوهی هه لباردنه کان به خواستی ئیران و موقته دا سه در و به نادیموکراتیترین شیواز به رپۆه بربین، پۆسته کان له سه ره وه دابه ش ده کرین و تیندا فیلبازی و پاشقولدانی یه کتر به کار ده هیتریت و هه مووی له ئەنجامی یه ک شتدا: ده نگدان به 'لیسته' نه ک به تاکه که سی لیوه شاوه! له و شیوه ده نگدانه دا، ده نگده ری ئاسایی و خه لکی سه رشه قام، به پیچه وانهی هه موو خه لکی ئەم جیهانه ده نگ به تاکه که س و توانا کانی و راده ی وه فاداری و خزمه تکاری کاندیدا کان نادن به لکوو کویرانه ده نگ به لیسته یه ک ده دن که وه ک پرئسکه و بۆخچه یه کی پیچراوه که س ئاگای له ناوه رۆکه که ی نییه. زۆریک له وانهی وا له رپۆگهی 'لیسته' وه هه لباراوان، ته نانه ت دانیشتووی ناوخی وولات نه بوون و ٢٠ یا ٣٠ سال له ده ره وه ژیاون، جا له ئیران و تورکیا بیت یا نه وروپا. له ئەنجامدا، ئەو که سانه به شیوه ی پیویست شاره زای بارودۆخی ناوخی وولات نین و خه لکی خۆجی یی له نزیکه وه نانس و به ده رد وئازاریان نازانن. ئەوانه ته نیا له بهر یه ک هۆکار له لایه ن حزب و 'کۆتله' که یانه وه پالیوراوان: لایه نگری ده مارگیرانه ی حزب و رپۆکخراوه که ی ئەوان و به رپۆه بهر و سه وۆکه که ی ده که ن و توند و تیژ له به رانه ر لایه نه کانی دیکه دا ده وه ستن!

ئەو شیوازه دواکه وتوو ته نانه ت له نادیموکراتیترین وولاتانی جیهان وه ک ئیرانیشدا ره چاو نا کریت، ئەگه ر حزب و تاقمه کان له ئیران لیسته یه ک ئاماده ده که ن، هیشتا خه لکه که هه ر به تاکه که سی ناو ئەو لیسته یه ده نگ ده دن نه ک به پرئسکه که و به 'ژماره' له یه کی له هه لباردنه کانی په ره مانئیراندا هاشمی ره فسه نجانی سه ره ک کۆماری پیشوو، بوو به خاوه نی که مترین ده نگی ناو لیسته که و هه لئه بژیرا یه وه، له کاتیکدا به شیکی زۆر له هه مان لیسته ده نگیان پی درا و هه لباراوانه وه. 'هه لباردن' ی عیراق له شیواز و ناوه رۆکدا له ئیرانیش پاشکه وتوو تره.

به داخه وه ئەو ره وته گشتیه ی ناو عیراق شوینی له سه ر کوردستانیش داناوه و هه لباردنه کان له ویش به هه مان ئاقاردا ده رۆن. ئەم کاره که لتووریکی نادیموکراتی دروست کردوو که به فیه تی - فیه تی ده ستی پیکرد و ئەنجامه که ی بوو به وه ی ئەمسال لیسته ی 'گۆران' له ناسکترین بارودۆخی سیاسیدا له هاوپه یمانی کوردستان جیا بووه وه و پشت له کوردستان و پروو له به رژه وه ندیی حیزب، له جیاتی هه ولیر چوو بۆ به غدا - وه ک ئەوه ی ماچه که ی سه ددام کۆن بوویت و ئەمان بیانیه ی تازه ی بکه نه وه:

"بلى يار باقى و ھەم سوحبەت باقى!"

لەو بېرىارە ناحەزەدا، نەك خەلك بەلكوو 'ليستە' دەورى بينى و تەنانەت بەشيك لەو نویتەرانەى كۆتلەى گۆران كە خۆيان بەو پشت لەخەلك كەردنە پازى نەبوون، بەناچارى لەگەل پاشماوہى نویتەرەكان چوونە بەغدا و وەك ئەوان بى ئەنجاميش گەرانەوہ. بۆ؟ لەبەر ئەوہى ئەندامى 'ليستە' بوون و ليستە لە عىراق شتىكى وەها پىرۆزە كە مەعازەللا ناتوانى لىنى جيا بىيەوہ و دەنگى سەربەخۆى خۆت ھەيىت. تەنانەت راست ھەر ئەمپۆ يەك لە ئەندامانى ليستەى 'ھاوپەيمانى كوردستان' - كاك سامى شۆرش، كۆچى دوايى كرد و ليستە كە بە بى پرس و مەسلەحەتى دەنگدەران كەسيكى ديكەى لە شوپىنى ئەو دانا، ملكايەتى خانووبەرە و دووكانيش وانىيە. بەوہ دەلین ئازادى و ديموكراتىيەت و سەرورەيى گەل!

ئيمە پىنوستان بە تەمىنى ديموكراسى ھەيە، بە رېژگرتن لە مافى تاكەكەس، نەك بە پرىسكەى حەوت لۆى گرووپ و تاقمەكان. 'پرىسكە' و دەنگى پرىسكەيى دژ بە ديموكراتىيەتە جا ھى يەكەتى بىت يا ھى پارت و گۆران و ئىسلامى، فەرق ناكات. عىراق با ھەر خورى خۆى برىسيت، ئيمە دەتوانين لە ناو خۆماندا ئەساسى ديموكراتىيەت دابمەزىنين و كەرەسەى بۆ پىك بىنين. ديارە ئەگەر بمانەويت!

*****

ھەرچۆنىك بىت، لە ماوہى ھەلبژاردن و دابەشكرانى پۆستەكاندا كورد بە گشتى باش جوولايەوہ، مىلى بۆ گوشارەكانى ئەمريكە دانەنەواند و لە بەرانبەر ئىرانيشدا باش وەستا، ئىتر ئەوہى كانديدای كورد بۆ سەرەك كۆمارىي جىگەى پەسندى ئىرانيش بوو و لەوخالەدا سىياسەتى ھەردوولا لىك نرىك دەبوونەوہ، شتىكى ئەوتۆ لە مەسەلەكە ناگۆرپىت. ئەو ھەلۆيىست گرتنە قايمە، خالىكى ئەرىيە لە سىياسەتەكانى حكومەتى ھەرىمدا و بۆ ئەو ووشيارىيە سىياسىيە دەبى پىرۆزبايان لىكرىت.

ديارە گەلىك بابەتى ناديار لە مەسەلەكەدا ھەن كە لە رۆژانى دادىدا رۈون دەبنەوہ. با بزائين لەو تەنافازى و پىكھاتنەنى پشت پەردەدا مافەكانى گەلى كورد و لەپىش ھەمواندا كىشەى كەركووك و مادەى ۱۴۰ و ھەلبژاردنى ئەو ناوچەيە چ سازانىكى لەسەر كراوہ و چ بىرارىكى لە سەر دراوہ. لەو پەيوەندىيەدا بىدەنگ مانەوہى بەرۋالەتى توركياش دەتوانى واتاى زۆرى ھەيىت.

له وییلاگی "روانگه" ی کاک حهسه نی قازیدا ههوالی کۆنفه پانسیتک لهسه زمانی کوردی له لوس ئانجلیسی ئەمریکا بلاو بۆتهوه. بابتهی کۆنفه پانسکه و ناوی بهشداربووانی سهرنجراکیشن. مهسهلهی کورد و زمانی کوردی ئیتر له بۆچوونی گهپۆکیکی ئوروی وئفسهریکی ئیداره ی موسته عمه رات و رۆژه لاتناسیکی ئه وروپی تیپه ر بووه و ئیستا بۆته بابته یکی زانستگه یی و تاراده یه کیش جیهانی. ئه وه ههنگاویکی باشه.

به لام قسه ی کاک ئەمیری حهسه نپوور له کۆنفه پانسکه دا که گوتبووی "کوردی زمانیکی ژیر مه ترسیه" ووشیاری کردمه وه به تایبه ت کاتی له به شیککی دیکه ی قسه کانی دا له و مه ترسیه دوابوو که "تا کوتایی سه ده ی بیست و یه که م نیه ی زمانگه لی ئەمپۆی جیهان له ناو ده چن". ئه و قسه یه دایخو رپاندم و له رزاندمی. زمان به زمانه وانان ناپارێتریت، به ئاخه فتنی خه لکی ئاسایی ده پارێتریت. گه لۆ ئیمه ئامانجی پاراستنیمان هه یه و به کرده وش هه ولی بۆده ده یین؟ گه لۆ ده توانین رپسی ئه و هه موو داگیرکه ر و دۆژمن و نه ته ویستانه بکه یه وه خوری؟ گه لۆ ئەگه ر کاری بۆ نه که یین زمانی کوردی، ناسنامه ی سه ره کی گه لی کورد، دوا ی ماوه یه کی نه زۆر درێژ، واهه یه بکه ویته گیانه لّاوه؟ ئەرکی سه رشانمان گه وره و گرانه.

ئه وه وه رگێراوی کورته ی ووتاره کانه که کاک حهسه نی قازی ئاماده ی کردوون وله وییلاگی 'روانگه' دا بلاوی کردوونه ته وه:

[/http://www.ruwange.blogspot.com](http://www.ruwange.blogspot.com)

ئه وه ش ده قی ووتووێژه کان به ئینگلیزی، له چه ندی ن به شدا، (من ئه ویشم له 'روانگه' وه رگرتوه):

<http://bambuser.com/channel/vokradio>

ئه وه کورده یان میرووله!

له م رۆژانه دا ئەم فیلمه سه یر و سه مه ره یه له ئینترنیتدا بلاو بووه وه: به سه دان و رهنگه هه زاران کۆلبه ری کورد له سه ر سنووری بانه و چۆمان خه ریکی کۆلکیشانن! میرووله ش کاری وای نه کردووه! شته که هه یج له واقع ناچیت، ده لپی فیلمیکی سورپیتالیستی ده یه ی شه سه ته کانی ئوروپایه یا ئالفه ی دووه می فیلمی "کاتیک بۆ سه رخۆشی ئه سپه کان" ی به هه مه نی قوبادی! به لام زۆر شتی ناواقیعه تر له وه ش له کوردستان و له ژیا نی کوردا روویداوه. ئابووری وێران، بیکاری، بیده ره تانی و گرانی، کاری له وه سه مه ره تریش به میلیله ته که مان ده کات. بروانن

داگيركهرى وولات چى بهسهر گهله كه مان هيناوه. ههر تاقه دوو كارخانه له ناوچه كه دا بوايهن كهس نه و كاره پررېنج و نازارهى ده كرد؟ مه ترسى ته قه ليكران و كووژران به ده ستي پاسداره رېشهى مه لاكانيش له ولا بوه ستييت.

من ئيستاش تيمامو نه وه واقيعى ژيانى نه و ناوچه يه يه، يا فيلميتكى دروستكراوى ده ستي هونه رمه نديك؟ نه وه ندهى فيلمه كه م پي سه مه ريه، گورانپه فارسپه كهى مه تنى فيلمه كه ش! نه و شانۆ پروون و ئاشكرايهى ژيانى كورد بوچى ده بې به موسيقايه كى بې په يوه ندى فارسپه وه بلاو بكرېته وه؟ ئينساف شتيكى باشه براله!

نه وه فيلمه كه يه له يووتيوويدا:

http://www.youtube.com/watch?v=Hq1Gqcf0N4E&feature=player_embedded

ئەى بابە نەرۆ!

چ گورگ و بهرازيك حوكمان بهسهردا ده كه ن!

نه وه به شيكه له بيره وه رپه ته واو ئيسلامپه كاني چه زره تى حوججه تولئيسلامى وه لموسليمين "حه سهنى" - ئيمامى جومعهى شارى ورمى. بيخوينه وه بزنان چ گورگ و بهرازيك حوكمان بهسهردا ده كه ن.

حه سهنى ده لئ:

"رېشيدى كورپه گوره م هيچى نه كردبوو ته نيا نه وه نه بې كومؤنيست بوو، من چووم هه والم ليدا، شوپنه كه يم به مه ئمووره كان راگه ياند، پاسداريان نارد، گرتيان، موحاكه مه يان كرد، ئيعدام كرا، ده ستيشم خو ش بيت، كورپه كهى ديكه شم نه گهر واييت هه رواى لئده كه م، به لام چه قيش نه بوو ئيعداميان كرد ده بوو زيندانى دايميان پي بدايه له بهر نه وهى دژ به رژيم هيچى نه كردبوو!"

چاوى خو ت و پرووى باوكت سپى ماموسا! به وه ده لئين كارى مرؤفانه وموسولمانانه، نه وه يه حكوممهت و دادگا و عه دلى ئيسلامى! ئاوا ده كرى ئيمام جومعه يى گه وره شاريك بوخو ت مسؤگهر بكه يت!

حه سهنى له كو تايدا ده لئ: "زؤرم هه ول دا چاوم به فيلى كورپه كه م بكه ويت پيان نه دام!" ئيمام جومعهى ورمى و نمايه ندهى ئيمام ناتوانيت له ته وريزى بن گوپى خو ي فايليك

وه بگریت و بیخویته وه. نه وانه کین؟ نه وه ئیسلامی نابی محهمه دییه یا پشتی په رده ی ناسن، یا هه ردو کیان؟

ئه وکه سه ی له گه ل کورپی خو ی ئه و کاره ده فره مویت، ده بی له قه لاتان ونه غه ده و ورمی له گه ل کوردی سوننی چی کردبی و چی بکات!
ئه وه بیره وه ییه کانی فه قیهی عالیقه در مه لا سه نی:

از دیدگاه «ملا حسنی» فرزندش «رشید»، مستحق اعدام نبود.

از کتاب خاطرات ملا حسنی (حاج شیخ غلامرضا حسنی امام جمعه ارومیه)، که «مرکز اسناد انقلاب اسلامی» منتشر نموده است:

«پسر بزرگم رشید با رژیم شاه سخت مبارزه می کرد. دوران ستم شاهی که در دانشگاه تهران تحصیل می نمود، یکی دو بار دستگیر و زندانی شد. قبل از پیروزی، وقتی به ارومیه و روستا می آمد، در برگزاری هر چه باشکوهتر مراسم نماز جمعه بزرگ آباد، تلاش می کرد و در فعالیت های جنبی آن از قبیل: بیل زنی در باغات، شخم زدن، کمک کردن به فقرا و مستمندان می کوشید.

او پس از پیروزی انقلاب، ناگهان به گروه سیاسی سازمان فدائیان خلق پیوست و از سران آنها شد، به طوری که مسئولیت شاخه آذربایجان غربی بر عهده او بود. خیلی با او صحبت کردم تا در راهش تجدید نظر کند، ولی نکرد... تصمیم گرفتم جلوی فعالیت های او را بگیرم.

نخست چند بار تذکر و تهدید انجام گرفت ولی فایده نکرد. آن وقت نماینده مجلس و در تهران بودم. یک روز رشید به تهران آمده بود. جایش را شناسایی کردیم. در کمیته انقلاب تهران با آیت الله مهدوی کنی تماس گرفتم و گفتم یک موردی هست، چند نفر مسلح بفرستند. نگفتم پسرم هست. یکی از محافظان خودم به نام آقای جلیل حسنی را نیز همراه آنها کردم. او از بچه های کمیته ارومیه بود و الان به تجارت مشغول است.

گفتم اگر مقاومت یا فرار کرد بزنید... اگر هم تسلیم شد، دستگیر کنید و به کمیته تحویل بدهید. آنها رفتند و او را دستگیر کردند. رشید چند روزی در کمیته تهران بود. بعد برای بازجویی و محاکمه به تبریز انتقال دادند. او چون محل فعالیت هایش، استان آذربایجان بود در این شهر محاکمه و به اعدام محکوم شد و بلافاصله حکم اجرا گردید. در مرحله اول، رشید را به دادستان وقت، حضرت حجت الاسلام سید حسین موسوی تبریزی تحویل داده بودند، او نیز وی را به یکی از داماد هایش که او

هم قاضی بود، سپرد و حکم اعدام رشید را او صادر کرده بود. حتی بعد از اعدام جنازه‌اش از هم به ما تحویل ندادند...

حقیقت این است که رشید مستحق اعدام نبود. او جنایتی را مرتکب نشده بود، یا کسی را نکشته بود تنها جرمش این بود که گرایش شدید کمونیستی داشت و این هرگز منجر به اعدام کسی نمی‌شود. حداکثر این است که باید به حبس ابد محکوم می‌گردید.

متأسفانه قاضی پرونده همین طور فله‌ای حکم صادر کرده بود...

دلم می‌خواست، پرونده رشید را می‌دیدم و مطالعه می‌کردم، هر چه می‌خواستم امکانپذیر نشد و در اختیارم نگذاشتند. اخیراً شنیدم قاضی این پرونده شدیداً به فقر مالی و گرفتاری‌های دیگر مبتلا شده است، دلم می‌خواهد او را پیدا کنم و از مال و اندوخته‌های شرعی خودم به او کمک می‌نموم...

بابه‌ته که له‌م مالپه‌ره وه‌رگیراوه:

<http://asre-nou.net/php/view.php?objnr=7144>

ئه‌حمه‌دی شاملوو و کورد

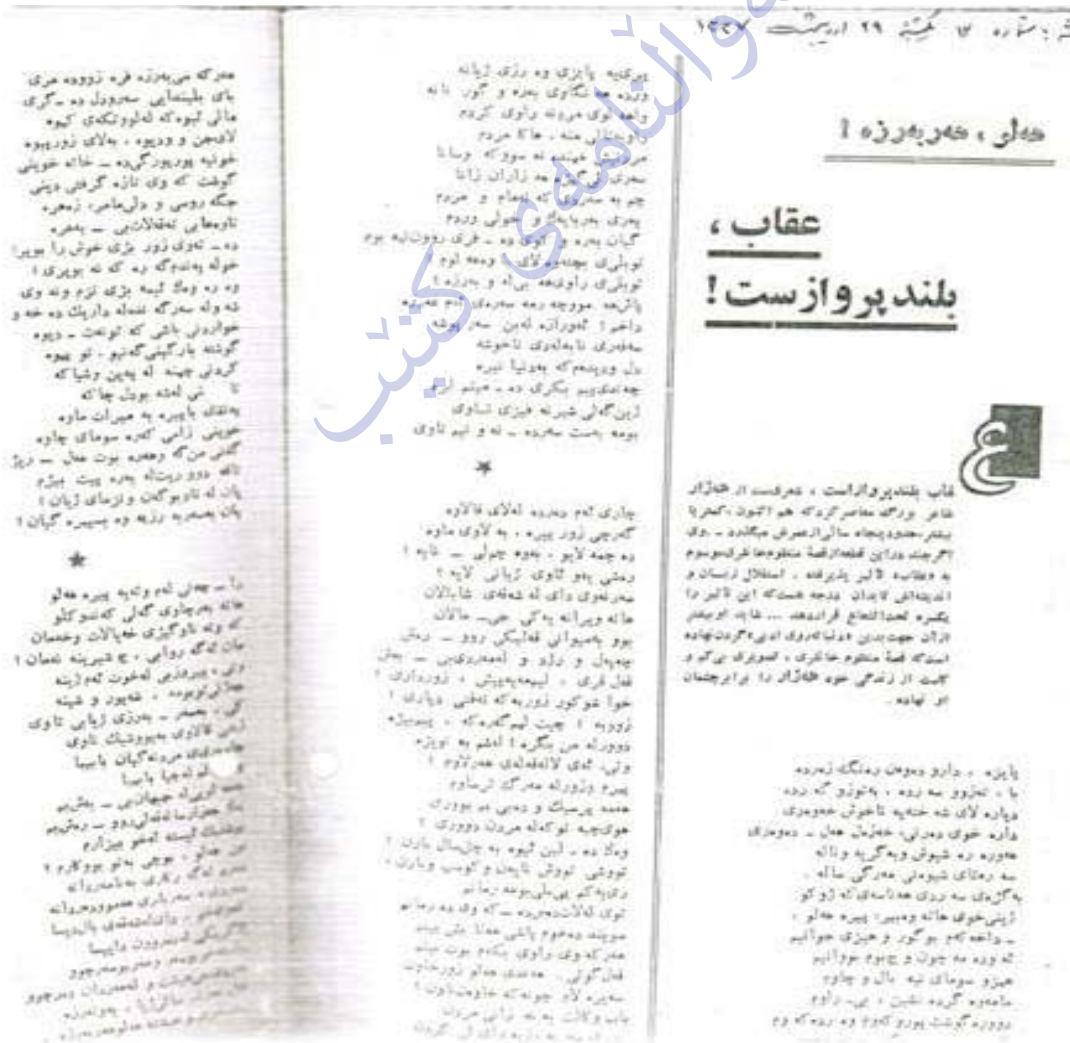
ئه‌مسال ده‌یه‌مین سالی مه‌رگی ئه‌حمه‌دی شاملوو شاعیری ناوداری ئیرانییه. شاملوو وه‌ک درئزه‌ده‌ری ریگای نیما، باوکی شاعیری سپی فارسی، وه‌رگیری پیشکه‌وتنخواز و رۆژنامه‌نووسی خاوه‌ن هه‌لویست ده‌ناسریت.

له‌یادی شاملوودا، به‌پئویست ده‌زانم بیره‌وه‌ریی کاری راسته‌وخۆم له‌گه‌ل شاملوو له‌سالانی ۱۹۶۸ و ۶۹ تان بۆبگیرمه‌وه.

ئه‌وده‌م شاملوو سه‌رنوو‌سه‌ری گۆفاری 'خوشه' بوو. خوشه گۆفاریکی وون و که‌متر ناسراو بوو و تا ئه‌وکاته‌ی که شاملوو بوو به سه‌رنوو‌سه‌ری، چاپه‌مه‌نییه‌ک بوو له‌راده‌ی گۆفاری 'ته‌ران مصور' و 'سپید و سیاه' و 'خواندنیها' و بگه‌ره خواره‌وه‌تریش. به‌ماوه‌یه‌کی که‌م دوا‌ی ئه‌وه‌ی شاملوو ئه‌رکی سه‌رنوو‌سه‌ریی گۆفاره‌که‌ی گه‌رته ئه‌ستۆ، کاری شاعر و ئه‌ده‌بی نۆی و ته‌رجه‌مه‌ی شاعر و چیرۆکی ئورویایی و ره‌خنه‌ی ئه‌ده‌بی له‌گۆفاره‌که‌دا بره‌وی په‌یدا کرد و

به ره می گه لیک له خه لکانی خاوه نای ئه و بوارانه له گۆفاره که دا بلاو بوونه وه و 'خوشه' سه رو گه ردنیک که وته پیش هه موو چاپه مه نیه کی هه فتانه ی فارسی ئیرانه وه.

وه کوو هه لویست، شاملوو پروانگه یه کی پروون و ئه ری یی به نیسه ت گه لانی دانیشتوو ی ئیرانه وه هه بوو و وه ک پروونا کبیریکی پیشکه و تنخواز له ره گه زه رستی گه لی بالاده ست به دوور بوو، هه ر ئه وه ش کاریکی کردبوو که پرووی له زمان و ئه ده ب و هونه ری گه لانی غه یه فارس وه رنه ده گیچرا و ئه و ووتاره ی وا چه ندسال پیش مردن سه باره ت به ره گه زه رستی فیرده و سی له زانستگه ی بیر کلیتی ئه مریکاش دای، نمونه ی پروونی ئه و پروانگه یه یه. هه ربویه ش بوو له لاپه ره کانی خوشه دا جاروباره به ره می تورکی نازه ربایجانی، تورکمانی و کوردی بلاو ده کرایه وه، له راستیدا ناوده رکردنی سه مه دی بیه ره نگه ی له ئیرایش هه ر له 'خوشه' ی شاملوو وه دهستی پیکرد و له و چیرۆکه بچوو کانه وه که سه مه د ده نیوسین و ئه وان بلاویان ده کردنه وه.

هه وانی

نهمر سواره‌ی ئیلخانی زاده و کاک فاتیحی شیخولئیسلامی که نه‌وده‌م خویندکاری زانستگه‌ی تاران یا ده‌رچووی زانستگه بوون، جاروباره شیعی کوردییان به تهرجه‌مه‌ی فارسیه‌وه بو خوشه‌ده‌نارد. یه‌که‌م شیعیکی کوردی که له خوشه‌دا ی‌لاو بووه‌وه، نه‌وه‌نده‌ی له‌بیرم بیت هی کاک سوار بوو.

من تازه سهرم له هیلکه‌ده‌ره‌ینابوو و دوای شاربه‌ده‌رکران له کوردستان له "شهری' نزیک تاران مامۆستاییم ده‌کرد و مالم له چوارپیی عه‌زیزخانی تاران له شه‌قامی سه‌فیه‌لیشای خوشه‌وه دوور نه‌بوو. رۆژیکیان شیعی "هه‌لۆ هه‌ربه‌رزه" ی مامۆستا هه‌ژارم هه‌لگرت و چووم بو خوشه‌به‌رده‌می شاملوو. شیعه‌که‌م له سهر میزه‌که‌ی دانا و گوتم تکایه‌ نه‌گه‌ر چاپی ده‌که‌ن با بی هه‌له‌ بیت له‌به‌ر نه‌وه‌ی نه‌و یه‌کدوو شیعه‌ کوردیه‌ی وا چاپتان کردوون هه‌له‌ی زۆریان تیکه‌وتوون. شاملوو ده‌ست به‌جی گوتمی چ کاره‌ی؟ گوتم مامۆستای قوتابخانه‌م. گوتمی خۆت کوردی؟ گوتم به‌لی. گوتمی کاتت هه‌یه هه‌فته‌ی جاریک بیته‌ ئیره و هه‌له‌بیری نه‌و بابه‌ته کوردییانه‌ بکه‌ی که بۆمان دیت؟ له‌خودام ده‌ویست! گوتم به‌لی و سه‌ودا سه‌ریگرت.

هه‌فته‌ی دواتر چوومه‌وه و هه‌له‌بیری هه‌لۆ هه‌ربه‌رزه‌م کرد. به‌شوینیدا سی پارجه‌شیعی دیکه‌شم دانی چاپیان کرد (وه‌بزانم هی جه‌مال شارباژیری و کامران بوون) و چه‌ند شیعی دیکه‌شم بو هه‌له‌بیری کردن که خه‌لکانی دیکه بۆیان ناردبوون. شاملوو خوازیری نه‌وه بووبابه‌ته‌کان ناوه‌رۆکی کۆمه‌لایه‌تی پیشکه‌وتنخوازیان هه‌بیت به‌لام نه‌ک سیاسیه‌کی توندی وا، که بکه‌ویته‌ به‌رچاوی گورگه‌کانی ساواک. من نه‌وده‌م هیچی وام له‌به‌رده‌ستدا نه‌بوون و تاك و ته‌را بابه‌تی کوردیم وه‌گیر ده‌که‌وت، خه‌لکیش زۆریان بابه‌ت بو نه‌ده‌نارد، جا وورده وورده په‌یوه‌نده‌که‌ که‌م بووه‌وه و ئیتر نه‌ما.

بو نه‌م وه‌ستانه‌، من شاملوو به‌تاوانبار نازانم، بارودۆخی کورد بوو و نه‌بوونی ماتریال و که‌م نه‌زموونیی من، ده‌نا نه‌وه‌هه‌ژاره‌هیچ کۆسپیکی له‌به‌ر ده‌م کاره‌که‌دانه‌نا. من ناشاره‌زا بووم و بینه‌سه‌لات و که‌م په‌یوه‌ند، رژیمی شاش ده‌ره‌تانی نه‌وه‌ی نه‌ده‌دا بتوانم بابه‌تی هه‌مه‌چه‌شنه‌ی کوردی لیره‌وله‌وی گوردو کۆ بکه‌م. ده‌وروبه‌ره‌کانیشم له‌من چاکتر نه‌بوون. کاک سوار و کاک فاتیح و کاک سه‌لاحی موهته‌دی که له‌تاران ده‌ژیان، به‌پنجه‌وانه‌، چه‌شنه‌ په‌یوه‌ندیکی دوور یا نزیکیان له‌گه‌ل باشوور هه‌بوو و کتیب و رۆژنامه‌یان تاك و ته‌راش بوایه‌ پی ده‌گه‌یشت. به‌لام نه‌وانیش زۆریان بابه‌ت بو 'خوشه' نه‌ده‌نارد

من ئیستا هه‌ست به‌خه‌ساریک ده‌که‌م: ئیمه‌ نه‌وده‌م که له‌تاران و له‌بن گوپی که‌سانی وه‌ک شاملوودا ده‌ژیاين بۆچی کاری جیددیمان بو ناساندنی زمان و نه‌ده‌بی کوردی به‌وان و له‌

رېنگەى ئەوانەو بە كۆمەلانى خەلكى ئىران نەدە كرد؟ زۆرىكىان گوتيان بۇ بىستنى قسە كانمان كراوہ بوو. من لە گەل 'نوسرەتى رەحمانى' دا دۆستايەتيم ھەبوو و نوسرەت تەنانەت دەھاتە مالا كەم، 'سەعیدی سولتانپوور' لە گەل كاكەم و منیش دۆستايەتى ھەبوو و من چووبوومە مالى، ئەویش ھاتبوہ مالى كاكەم لە بۆكان. وەك قوتاييەكى ھەلسووراو و خاوەن بۆچوون لە گەل دوكتۆر 'شەفيعى كەدكەنى' مامۆستامدا نيوانىكى زۆر خۆشم ھەبوو، دوكتۆر خانلەرى، ھوما ناتىق، باستانى پارىزى، تەقى بەراھەنى، دوكتۆر سەدىقى و زۆرىكىتر لەو كەسانە، مامۆستام بوون و لای نەمر دوكتۆر محەممەد سدىقى موفتى زادەش دەرسى زمانى كوردىم دەخويئەد.

لەو سالانەدا، ھەركام لە كوردانى دانىشتووى تاران، بە تايبەت سياسىيە كان، واھەيە دەرتەنانيكى ھاوچەشن يا زياتر لە منيان لە گەل ئەو كەسانە و پرووناكبير و ئەدىب و شاعىرى فارسى زمانى دىكەدا بوويەت. بەلام ئىمە خەلكانىك بووين شەرميئون و ناباوەر بەخۆ، يا گەلەكەى خۆمان بە كەم وەرەدە گرت و لامان وانەبوو بتوانين سەر لە نيو سەران دەربىنين. دەنا ھەر ئەو مامۆستا و ئەدىب و زانا ئىرانيانە دەيانتوانى دەلاقەيەك بن بەرەو پرووناكبيرانى دىكەى ئەو سەردەمەى ئىران و ئەدەبى كوردى - بە رادەيەكى كەم و بەرەستكراو و ئىجازەپىدراوى رژىمىش بوايەت، لەرېنگەى ئەوانەو لەناو كۆمەلانى خەلكى ئىراندا بلاو بىتەوہ. سەمەدى بىھەرەنگى و عەلى ئەشرفى دەرويشيان ئەو ھەلەيان باش قۆستەوہ و سەرکەوتووش بوون.

من لەم سالانەى دوايىدا، لە لەندەن لە كاك ھەقال كويستانىم بىست كە چەند سالىك دواتر، ئەو و چەند شاعىر و نووسەرى باشوور، كە وابزانم كاك شىركۆ بىكەسىشان لە گەل ببوو، لە كوردستانەوہ چووبوونە لای ئەحمەدى شاملوو لە تاران و باسى ئەدەب و شىعەرى كوردىيان بۆ كوردبوو و نمونەيان پىشكەش كوردبوو، ئەویش زۆرى پىشوازى لىكردبوون و گوتبووى من تا ئىستا ئاوا بە ھەوالى ئەدەبى كوردىم نەزانيوو.

ئەو نەزانيەى شاملوو ھەلەى ئىمەمانان بوو!

ئەوہى خوارەوہ كۆپى لاپەرەيەكى گۆقارى خوشەى شاملووہ بە شىعەرى ھەلۆ ھەربەرەزەى مامۆستا ھەزارەوہ واتە ھەمان ئەو شىعەرى كە من دامە شاملوو. سەرەتاكەم خراب نەنووسيوہ بەلام وەك دەبين ناوى شىعەرەكەم بە ناتەواوى تەرجمە فەرمووہ، ئىستاش ھەر بۆم زەحمەتە عىبارەتى "ھەلۆ ھەر بەرزە" بكەم بە فارسى و نازانم دەبى ئەو "ھەر" ە چى لى بكرىت!

وابزانم ھەوت ھەشت نوسخەى گۆقارى 'خوشە' ى ئەو سالانە لە ئارشىوى قوتابخانەى توئىزىنەوہ رۆژھەلاتى و ئەفرىقىيەكانى زانستگەى لەندەن (سواس) دا پارىزراون و من ئەم شىعەرەم لە ژمارە ۱۲ و رېكەوتى يەكشەممە ۱۳۴۷/۲/۲۹ (۱۹۶۸/۵/۱۹) دا دۆزىيەوہ. شىعەرى

'په‌ری قژزه‌رد' ی مامۆستا جه‌مال شاربازپیری و یه‌کدوو پارچه‌شعیری دیکه‌ش له‌و ژمارانه‌دا هه‌ن.

۸۷

دل‌ه‌قی دوژمن له‌ قه‌ندیلی 'به‌ردی ده‌لان'!

هاورپیه‌کی به‌رپێرم ئەم لینکه‌ی بۆ ناردووم. نازانم فیلمی کامه‌ بۆمبارانه‌ و هی ئیرانی ئیسلامیه‌ یا هی تورکیای سیکولار؟ به‌لام تۆپ هه‌ر تۆپه‌ و پیست و ره‌گ و خوین ده‌سمیت. ریکه‌وتیک به‌سه‌ر فیلمه‌که‌وه‌ نیه‌ بزانه‌م هی کام مانگ و ساله‌؟ ئەوه‌نده‌یان خاکه‌ که‌مان ویران کردووه‌، حیسابی مانگ و سالیمان بۆ راناگیریت. ئەوه‌ هات و راشمان گرت، کێ هه‌یه‌ گویمان بداتی!

به‌زه‌حمه‌ت توانیم جارێک سه‌یری فیلمه‌که‌ بکه‌م، دل‌م به‌رای نادات جارێکی دیکه‌ بیینم. ئیوه‌ خۆتان ده‌زانن.

دوژمنی کورد ده‌زانێ چ ده‌کات: فه‌وتاندنی هه‌رشتیک که‌ هی کورد بیت، به‌ کورد خۆیه‌وه‌! ئەوه‌ فیلمه‌که‌:

http://www.youtube.com/watch?v=I8C1NTwOqDk&feature=player_embedded

ئه‌وه‌ش شعیریکی 'سه‌یفی فه‌رغانه‌' شاعیری سه‌ده‌ی هه‌شته‌می ئیران، بۆ نیوچاوانی نگه‌رسی بکه‌رانی ئەو جینایه‌ته‌دا. شیعره‌که‌ له‌ ویکیپیدیای فارسی وه‌ گیراوه‌ و کورت کراوه‌ته‌وه‌:

هم‌ مرگ بر جهان شما نیز بگذرد!	هم‌ رونق زمان شما نیز بگذرد!
باد خزان نکبت ایام ناگهان	برباغ و بوستان شما نیز بگذرد
آب اجل که هست گلوگیر خاص و عام	برحلق و برده‌هان شما نیز بگذرد
ای تیغتان چو نیزه برای ستم دراز!	این تیزی سنان شما نیز بگذرد
چون داد عادلان به جهان دربقا نکرد	بیداد ظالمان شما نیز بگذرد
در مملکت چو غرّش شیران گذشت و رفت	این عوعو سگان شما نیز بگذرد
آن کس که اسب داشت، غبارش فرونشست	گرد سُم خزان شما نیز بگذرد
بادی که در زمانه بسی شمع‌ها بگشت	هم‌ بر چراغدان شما نیز بگذرد
زین کاروانسرای بسی کاروان گذشت	ناچار کاروان شما نیز بگذرد

نوبت ز ناكسان شما نيز بگذرد
 بعد از دوروز، از آن شما نيز بگذرد
 تا سختي كمان شما نيز بگذرد
 اين گل، ز گلستان شما نيز بگذرد
 هم بر پيادگان شما نيز بگذرد

اين نوبت از كسان به شما ناكسان رسيد
 بيش از دو روز بود از آن دگر كسان
 بر تير جورتان ز تحمل سپر كنيم
 در باغ دولت دگران بود مدتي
 پيل فنا، كه شاه بقا مات حكم اوست

۸۸

خودا و خورما پيکهوه چەند خۆشه!

هاواری من بۇ موسیقای کوردی ئەوویە لە شیوازه کۆنە "یەك دەنگی" یەكەى بێتە دەری و ئۆرکیستراسیۆنى بۇ بکریت واتە وەك موسیقای رۆژئاوا بێتە "چەند دەنگی" و ئامیری موسیق و دەنگ بێژ ھەركام لە کاری خۆیاندا سەر بەخۆ بن و دەنگ و دەوری تایبەت بەخۆشیان ھەبیت نەك ۴۰ دانە دەفە پيکهوه لى بدرین و ھەموو ھەر یەك دەنگ دەربینن، ئەودەم جیاوزی نیوان ۴۰ دەفە و دەھۆلیك لەچیدا دەبیت؟

وا موسیقای ئازەربایجانی دواى 'عوزەیر حاجی بەگوف' رېبەر و رې پيشاندهریكى نویی پەیدا کردوو: عالم قاسموف.

گوئی بدەنە ئەم پارچە موسیقا سوننەتیەى ئازەربایجان چۆن پيچراوه و بادراوه و لە تیکەلاویى چەند ئامیری نەتەوايەتى ئازەربایجانی لەگەل ئۆرکیسترایەكى چوارکەسى (کوارتیت) ی ئیسپانیا، موسیقایەکیان بەرھەم ھیناوه کە ھەم نويیە، ھەم کۆن، ھەم ئازەربایجانییە ھەم رۆژئاوایی، ھەم ناسیاوی گوئی ئەمە ھەم ھى ئەو.

لیرەدا گرنگ ئەوویە نییە گۆرانیبیژیکی ئازەربایجانی لەگەل ئۆرکیسترایەكى ئورویى گورانی گوتبیت، ئەم کارە کورد و ئیرانی و عەرب و تورکیش کردووینانە. گرنگ ئامیتە کرانی موسیقای یەك دەنگی ئازەربایجانە لەگەل موسیقای چەند دەنگی رۆژئاوا کە تیندا دەنگی سەر بەخۆی ھەركام لە ئامیرەکانی موسیقا و دەنگبێژەکان تیکەلاوی یەك دەبن و لەعەینی کاتدا ھەركام سەر بەخۆی خۆشیان دەپاریزن. رچە شکینیە کە لەو خالەدا یە.

سەیری جوولە و ھەرەکەى گۆرانیبیژ و ئەندامانی ئۆرکیستراکەش بکەن و بێنن لەچاو موسیقای نەریتیى ناوچەى ئیمە بە کورد و فارس و عەرەب و تورکی تورکیاوه، چەندی رچەشکینی تیندا یە. لە شیوہ نەریتیە کەدا گۆرانیبیژ وەك مردوو بی ھەرەکەت رادەووستیت و تەنیا کاتی دەست بە گۆرانی گوتن دەکات کە ئامیرەکانی موسیقا بوەستن و نۆرەى ئەو

بدەن! بزنان هاوبه شیکردن و تیکه لاوی دهنگی دهنګ بیژ له گهډ نامیره موسیقاکان چ قیامه تیکي بهرپا کردووه.

خۆزگه م به خویان، هم نه ریتی کونی ناو کۆمه لگای خویان پاراستووه و هم ده لاقه یان به ره وه ههواي تازهی دهره وهش کردۆته وه. نه شیش سووتاوه نه که باب! ئیمه له شیعردا ئەزمونمان کرد، نه کۆن فهوتا و نه نوي له بارچوو، بۆ موسیقاش ده توانین، دیاره ئەگەر بمانه ویت و پیشپهوی وهك گۆرانمان له موسیقاشدا ههیت!

http://www.youtube.com/watch?v=J_8W43sLOmQ&feature=related

کۆماری ئیسلامی دان به قهتلی قاسملوو و شهرفکهندی دا ده نیت

عهبدو للا شهه بازی مۆره یه کی گرنگی دهزگا ئیتیلعاتیه کانی ئیرانه. ناوبراو بۆ ماوه یهك سه ره پهرشتی "سازمان اسناد" واته ناوهندی گرنگی پاراستن و هه ندیک جاریش "دروست کردن" ی به لگه نامه ی نهینی سیاسی ئیرانی له ئەستۆ بووه. ناوبراو ئیستا له مالپه رپکی تایبته به خۆیدا بابهت دهنوو سیت که له باری راگه یانندی زانیاری وورد و به به لگه سه بارهت به کاروباری نهینی دهزگا جاسووسی و زانیاریه کانی ئیرانه وه گه لیک سه رنج را کیشه و به و بۆ نه یه شه وه ناوی دهر کردووه.

دیاره ماستی شهه بازی بی موو نییه و ههر نووسین و راگه یانندیکی به ئامانجیک، بۆ لیدانی که سانیك یا پاساوی کاری که سانیکی تر بلاو دهنه وه، ده شگوتریت زۆر له ده فته ری ره به بریی نزیکه. هیچ دهزگایه کی عه له نی کۆماری ئیسلامی وا به ووردی ناچیته بنج و بناوانی بابه ته کانه وه و زانیاری وا وورد به خویتەر نادات. له عه نی کاتدا، هیچ دهزگایه کی عه له نی سه ر به کۆماری ئیسلامیش ناتوانیت به و را ده یه خوینه ری ئاسایی چه واشه بکات و له رپگه ی مه حکووم کردنی لایه نیکی تایبته وه تاوانی لایه نیکی دیکه بشواته وه.

له ووتاریکدا که مالپه ری 'په یك نیت' بلاوی کردۆته وه گوتراوه: ئەو ووتاره له راستیدا کورته ی کتییکی شهه بازی به ناوی "سرویسهای اطلاعاتی و انقلاب اسلامی ایران" که ده لێ "زه مانه بۆ بلاو کردنه وه ی له بار نه بوو هه ربۆیه ش هه ندیک به شیم وهك ووتار بلاو کرده وه."

ئه وه ی خواره وه، به شه بلاو کراوه کانی ئەو ووتاره یه له سه ر مالپه ری په یك نیت:

<http://www.pyknet.net/1389/05aban/20/page/31Shahbazi.php>

نهوش ههمان بابهت له سه‌رچاوه‌ی نه‌سلی واته مالپه‌ری نووسه‌ری ووتاره که - عه‌بدوللا شه‌هبازیدا:

<http://www.shahbazi.org/index2.htm>

شه‌هبازی له ووتاره که‌یدا بالیکی به‌په‌په‌رایه‌تی کۆماری ئیسلامی ئیرانی بردۆته ژیر دهرب و زهرب و جینایه‌تکارانی وه‌ک 'سه‌عیدی ئیمامی' ده‌زگای جاسووسی ئیسپرائیلی به 'تاکه به‌رپرس' ی کوشتاره‌کان ناساندووه، به‌و ئامانجه‌ی که ده‌ستی 'هاشمی ره‌فسه‌نجانی' و 'خامنه‌یی' به‌په‌په‌رانی سه‌ره‌وه‌ی ئیران و جینایه‌تکاره‌کانی وه‌کو ره‌زائی، ویلایه‌تی و فه‌للاحی له تاوانی تیرووری میکونوس و "قتله‌های زنجیره‌ای" هه‌روه‌ها قه‌تلی دوکتور قاسملوبه‌ده‌ستی جینایه‌تکاری ناوزراو جعفر جعفری صحرارودی ناسراو به رحیمی بشواته‌وه و ده‌زگای جاسووسی ئیسپرائیل و ده‌وله‌تانی لاوه‌یی تاوانبار کردووه که ئه‌وان بوون له‌په‌رگه‌ی داره‌ده‌سته‌کانی ناوخۆی ئیرانیانه‌وه ئه‌و جینایه‌تانه‌یان به‌په‌په‌ردووه.

دیاره‌چالاکیی جاسووسی ئیسپرائیل و وولاتانی دهره‌وه له ئیران جیگه‌ی گومان نییه، به‌لام له هه‌ردوو قه‌تلی میکونوس و فه‌ندا نه‌ ئه‌وان و نه تاکیکی وه‌ک سه‌عیدی ئیمامی به‌لکوو سه‌رجه‌می ده‌زگای ده‌وله‌ت و حکوومه‌ت له ئیران به‌شدارییان کرد و به‌گویره‌ی قه‌راری دادگای میکونوس، ۱۶ وه‌زاره‌تخانه‌ی ئیران له سه‌رده‌می سه‌ره‌ک کۆماری ره‌فسه‌نجانی و سه‌ره‌ک وه‌زیری مووسه‌ویدا کاره‌سانییان بۆ به‌په‌په‌ردوونی جینایه‌ته‌که کردووه.

سه‌ره‌رای هه‌موو ئه‌و چه‌واشه‌کاریانه، ئه‌وه یه‌که‌م جاره‌که تاک یا ده‌زگایه‌کی کۆماری ئیسلامی به‌پاشکاوی دان به‌و راستیه‌دا ده‌نیت که کۆماری مه‌لاکانی ئیران به‌په‌په‌به‌ری قه‌تلی نه‌مران دوکتور قاسملو، دوکتور شه‌ره‌فه‌که‌ندی و هاو‌په‌کاتیان بوون، چۆنیه‌تی په‌یوایه‌ته‌که و چه‌واشه‌کاری له‌مه‌ر ده‌ست تیه‌وردانی بێگانه له کاره‌ساته‌کان، ته‌نیا بۆ شوینه‌ گومکی و به‌ شه‌واره‌خستنی خه‌لکه. به‌م په‌ییه، حکوومه‌تی ئیران سه‌ره‌نه‌نجام په‌سندی راستیه‌کی کرد که هه‌موو خه‌لکی جیهان له‌میژ بوو ده‌یانزانی: سیسته‌می ده‌وله‌تی کۆماری ئیسلامی ئیران به‌رپرسی راسته‌وخۆی قه‌تلی دوکتور عه‌بدولپه‌حمانی قاسملو، دوکتور سادقی شه‌ره‌فه‌که‌ندی و هاو‌په‌کاتیان!

بۆ ئه‌و که‌سانه‌ی که کاتی خویندنه‌وه‌ی هه‌موو بابه‌ته‌که‌یان نییه، ئه‌وه به‌شیک له ووتاره‌که‌ی عه‌بدوللا شه‌هبازی سه‌باره‌ت به قه‌تلی دوکتور قاسملو و دوکتور شه‌ره‌فه‌که‌ندی:

سعید امامی در دوران اقتدارش به برخی اقدامات به شدت مخرب در داخل و خارج از ایران دست زد که جنجالی‌ترین آن قتل صادق شرف‌کندی و چند تن دیگر از رهبران حزب دمکرات کردستان ایران در رستوران میکونوس برلین (۲۷ شهریور ۱۳۷۱) است. قتل صادق شرف‌کندی،

مانند قتل عبدالرحمن قاسملو (۲۲ تیر ۱۳۶۸) رهبر پیشین حزب دمکرات کردستان ایران، زمانی صورت گرفت که رهبری حزب فوق از مقابله نظامی با جمهوری اسلامی ایران دست کشیده و به شدت در تلاش برای مصالحه و سازش با ایران بود. قاسملو در زمان مذاکره با نمایندگان سپاه پاسداران در وین به قتل رسید و سردار محمد جعفر صحرارودی، طرف مذاکره با وی، به علت اصابت گلوله مهاجمان به دهانش به شدت مجروح شد. او مدت‌ها در بیمارستانی در وین بستری بود و پس از بهبود به ایران بازگشت. جلسه رستوران میکنونوس نیز به منظور ایجاد جبهه‌ای از گروه‌های مخالف جمهوری اسلامی ایران بود که تنها فعالیت‌های مسالمت‌آمیز را قبول داشتند و روش‌های تروریستی فرقه مسعود رجوی را طرد می‌کردند.

در آن سال‌ها من شخصاً فحاشی شدید فرقه رجوی به قاسملو و سپس به شرفکندی و سایر گروه‌های طرف مذاکره با وی را از رادیوی فرقه فوق، که با حمایت حکومت صدام از عراق پخش می‌شد، می‌شنیدم و تحولات را دنبال می‌کردم. بنابراین، در زمان وقوع قتل‌های فوق، بر اساس تحلیل سیاسی، کم‌ترین تردیدی نداشتم که این اقدامات، از سوی هر که انجام گرفته باشد، با هدایت سرویس اطلاعاتی اسرائیل (موساد) و به سود فرقه رجوی بوده است. جلسه میکنونوس، اگر با موفقیت به پایان می‌رسید، به ایجاد یک جبهه نیرومند در میان مخالفان معتدل جمهوری اسلامی ایران، مرکب از حزب دمکرات کردستان و سازمان فدائیان خلق (اکثریت) و غیره، می‌انجامید و انزوای شدید فرقه رجوی را در پی داشت. قتل قاسملو یا کشتار میکنونوس قطعاً به سود جمهوری اسلامی ایران نبود. از منظر منافع جمهوری اسلامی ایران، عقل سلیم این قتل‌ها را تأیید نمی‌کرد بلکه به‌عکس حمایت از گرایش رو به رشد مصالحه‌جویانه را، برای منزوی کردن مخالفان تندرو و افراطی که تروریسم کور و خونین را پی می‌گرفتند، توصیه می‌نمود.

بۆ خویندنه‌وه‌ی سه‌رجه‌می بابه‌ته‌که، ب‌روانه‌ئه‌و دوو ئه‌دره‌سه‌ی وا له سه‌ره‌وه‌تر پ‌راگه‌ییتراون.

بونیاتنانی نه‌ته‌وه

پروانگه‌ی دیموکراسی و مارکسیسم

ئه‌م ووتووێژه له‌گه‌ڵ دوکتۆر ئه‌میری سه‌سه‌نپوور سه‌باره‌ت به 'بونیاتنانی نه‌ته‌وه' له‌ مائه‌په‌ری ب‌رووسکه‌ دا بلاوبۆته‌وه و گه‌لێک سه‌رنج پ‌راکیشه:

<http://www.brwska.org/kurdi/index.php?news=3880>

٩١

بارودۆخی رپژدار 'که بوودوهند' له زیندان

گویم له ووتووێژی هاوسەری کاک "محەممەد سدیق که بوودوهند" بوو له گەڵ رادیۆیەکی فارسی دەرەوێ وولات. سەری تەعزیمم لە بەرانبەر کەسایەتی مەزنی ئەو گەرە پیاوێ دانهواند، نەفرت و رِق و کینی خۆیشم ئاراستە ی کۆماری ئیسلامی و بەرپرسیانی ئەو کارە نامرۆقانه یە کرد.

کەسێکی بێ ئازار، لە مائی خۆیدا رپیکخواوە یەکی بۆ دا کۆکی لە مافی مرۆفی کورد دامەزراندوو و بەو "تاوان"ە مەزنە! ئیستا زیاد لە سێ ساڵە لە خراپترین بارودۆخی زینداندا دەستەو یە خە ی ئازاری دڵ و سەکتە ی میشک هاتوو. مە لا موسوڵمانە کانی تاران و قومیش نە عیلاجی دە کەن نە ئیجازە ی هاتنە دەر و عیلاج کردن بە خەرجی خۆ ی پێدە دەن. تۆ بلیتی بە رازیش ئە وەندە بێ بە زە یی و رِق لە دڵ بیت؟

بە رازینە، بێ غی رە تینە، مە لایینە، لە کۆلی بێنە وە! لینگە رپین با 'که بوودوهند' بیتە دەر ی و عیلاجیکی نە خۆشی دلی بکات!

سە لا لە دلی بۆ خە لک لیدە رت، کاکە سدیق گیان!

٩٢

تۆ لە سەندنە وە ی لیبووردن؟

مام جە لال کاریکی باشی کرد.

پاریزەری سە ددام حوسە ی ن چاویکە و تینیکی لە گەڵ 'هاولاتی' کردوو و تیدا لە 'لیبووردن' و 'لیخۆشبوون' و 'چاوە خە تا پۆشین' ی رپێ رانی کورد بە تایبە ت مام جە لال دواوە. من ئە وە م زۆر پێخۆش بوو و هە لویستی ئە و م لە بە رانبەر هە لویستی حاکمانی عەرە بی بە غدا - واتە ئیبراهیم جە عفەری و نوری المالکی و موقتە دا سە در دانا و لیبووردووی مرۆقانه ی رپێ رانی کوردم لە گەڵ رۆحی تۆ لە ئە ستینی ئە و اندا هە لسە نگاند و نە متوانی سەری سپاس بۆ ئە و دلفراوانیە ی مام جە لال دانە نە ویتە م.

دە زانم ئە و لیبووردنە بە رانبەر بە دوژمنیکی وە ک سە ددامە و بنە ماله ی بە رپێزی کیمیایی و ئە نفالکراوە کان دەرە نجینیت، بە لام من وە ک لە گەڵ کوشتندا نیم، لە گەڵ کوشتنە وە شدا نیم، با

سه ددام و بهرزان تکریتی و تاریق عهزیزیش بن! بروای من گشتیه ورووی له تاکه کهس نییه: ئیعدام کردن کاریکی ناپه سنده، هی ههر کهس بیت و له لایه ن ههر که سیکه وه بیت! تکایه دایک و باوکی شه هیده کان لیم بیوورن، من ههست به نازاریان ده کهم به لام ناتوانم دلرہق و تۆله ئهستین بم. کوشتنی که سیک نایته هوی زیندوو بوونه وهی یه کیککی تر، ته نیا ههستی تۆله مان رازی ده کات و ئه و 'پیداویستی' تۆله سندنه وه یه ش دیارده یه کی فهرهنگییه، به گورانی سهردهم ده کری بگوریت. له ژيانی عهشیره تیداشتی واپوونادات، له وی خوین ته نیا به خوین ده شورته وه. به لام شیواز بیر کردنه وی دیکه ش ههن. با بیر له وان بکهینه وه. دیاره لیره دا پرسى 'داد' و 'دادپهروه ری' و 'سزا' دیته گورئ. ئه گهر کورد له پرنگه ی کوشتنه وه به شویتیک نه گات، ئه ی ده بی چی بکات؟ چۆن به ئامانج بگات" گهلؤ شهرى چه کداری ناچیتته ژیر پرسیار؟ ئه گهر دادگا و داد وه لامی پرسیارمان بیت، که و ابو ده بی بهرگری له قه راره که ی نه کریت. 'ئه خلاق' چیه؟ چه نده له گهل چه مکی عه داله تدا یه ک ده گریته وه و له کوئ حیسایان لیک جیا ده بیتته وه؟ هه لس و کهوت له گهل 'دیل' ده بی چۆن بیت؟ ئه وه ی که له شهرى روو به روودا ده ته ویست بیکووژی به لام بۆت نه کووژرا و به زیندوو یی گرتت، ده بی حوکمی شهرى به سهردا سه پینی و بیکووژی؟ ئه گهر نا، بۆچی دوا ی مو حاکه مه، نا؟ چ جیاوازیه ک هه یه له نیوان دیلیک که دوا ی گیران پشتی به دیواریکه وه ده نریت و ته قه ی لیده کریت که گهل ئه وه ی هه مان چاره نووسی دوا ی مو حاکه مه بۆ ده نووسریت؟ ئه گهر یه که میان خراپه، بۆچی دو وه میان ده بی باش بیت؟ له په یوه ندى سزای کوشتندا چ جیاوازیه ک هه یه له نیوان بهرپرس و سه رکرده و "ئامیر" له گهل 'مه ئموور' و کهم ده سه لاتى پله ی خواره وه؟ سیسته مه دیمو کرآتیه کانى ئه مپۆ له ئه وروپا چۆن ئه و ناته با یانه یان چاره سه ر کردو وه؟ من وه لامیکى روونم بۆ پرسیاره کان نییه، به لام واهه یه ئه گهر زیندانى دريژخایه ن بکریتته جیگری کوشتن و ئیعدام، به شیک له دلرہقى تۆله ئه ستانده وه کهم بکاته وه. من دژ به ئیعدام ههر ئه وه نده و ئیتر هیچ!

ئه وه ده قى ووتووژی پاریزه ره که یه:

http://83.169.12.202/K_Direje.aspx?Jimare=980&Besh=Witar&Cor=11

ئه وه ش هه والیکى تازه تر له مه ر مام جه لال که گوتوو یه تی قه رای ئیعدامی تاریق عهزیز ئیمزا ناکات. واهه یه قه یدى 'ناین' م له قسه کانیدا پی باش نه بیت، به لام ئه و خوی ده زانیت و بیر و بۆچوونى خوی:

<http://www.renesans.info/index/index.php?id=2569>

"تورگوت ئوزال" یان کوشت!

ئەو، دوو بەشی ھەلبژاردە یە لە ووتووێژیکى ھەوالنامەى "روداو" ى باشوورى كوردستان لە گەل 'سەمرا ئوزال' ھاوسەرى تورگوت ئوزال - سەرەك كۆمارى پيشووى تورکيا سەبارەت بە مردنە گومان لیکراوە کەى:

روداو: دواى نەمانى ئوزال، زۆر جار باس لەو دەکریت کە ئەو بە مردنى ئاسايى نەمردوو بە لکو کوژرا. ئیو دەلین چى؟

سەمرا ئوزال: نەخیر بە سەت لە سەت دلایبوونەو پیتان دەلیم ئەو کوژرا. ئەو بە مردنى خوى نەمرد، ژەھر خوار دوو کرا. بە داخەو ئەو بە لگانەى ئیمە بۆ ئیسپاتى ئەو مەسەلە یە باسیان دە کەین و دە یاندۆزینەو، لە نیو دە بردرین. ئیمە تائستاش ھەر بە دواى ئیسپاتى ئەم مەسەلە یەوین لە رینگەى دادگا و لیکۆلینەو، بە لام بە لگە کان لە نیو دە برین. ئیمە وەك بنەمالەى ئوزال دەستبەردارى ئەم مەسەلە یە نابین و رۆژیک دە یگە یینە ئەنجام. ئەو کاتەى ئەحمەدى کورم ئەندامى پەرلەمان بوو دواى لە پەرلەمان کرد کۆمیسۆنیک بۆ لیکۆلینەو لەم مەسەلە یە پیکبەینریت، بە لام کۆمیسۆنە کە ھیچ لیکۆلینەو یە کى نە کرد. ئیمە بەردەوامین و کۆل نادەین. روداو: ئیستا لە تورکيا دۆسیەى ئەرگەنە کۆن کراوە تەو و دەلین ئیمە لە ھەموو شتیک دە کۆلینەو، ئەى بۆ لەو چوار چۆنە یە دا لە روداو یە ژەھر خوار کردنى ئوزال ناکۆلنەو؟

سەمرا ئوزال: بۆ مەسەلەى کوشتنە کەى نازانم، بە لام پيش ئەو روداو ھەولیکى سەرنە کە و تووى تیرۆر کردنى ئوزال ھەبوو. من پیموایە لە کۆتاییدا دەردە کەوئ کە ئەرگەنە کۆن لە پشت ئەو ھەولەى تیرۆر کردنى بوو. ئەحمەدى کورم وازناھینیت و بەردەوام کارى لە سەر دە کات.

ئەو ھەش دەقى ووتووێژە کە بە تەواوەتى:

<http://rudaw.net/kurdish/index.php/hevpeyvvin/3580.html>

ھەللاجى و لباد کوتان و یونسکۆ

18/11/2010 ئەمپۆ رپیک خراوەى یونسکۆى سەر بە نەتەو یە کگرتووە کان کارى "ھەللاجى" و "لباد کوتان" ى وەك میرات و تورائیکى جیھانى ناسى.

ئەو ھەنگاويكى گىرنگە و دەبىتتە ھۆي پىشتىگىرىيى زىياترى ئەو دوو پىشە لەمپىزىنەيە و چاوەدېرى كىردنى ئەو كەسانەيى وا لە كوردستانىش بە پىشەكەو خەرىكن. ھەموومان بە چاوەدېىنن كە ئەگەر پىشتىگىرىيە كى باش ئاراستە نە كرىت ھەندىك پىشەي ۋەك جۆلايى و ئاسنگەرى و تەنەكەسازى و تەنەت پىلاو و جل ۋەبەرگىروونى نەرىتى و ئەو جۆلايى و لبادكوتانەش لە كوردستاندا بەرەو فەوتان و نەمان دەچن . ھىوايە ئەو بىرپارە تەنيا لەسەر كاغەز نەبىت و پىشتىگىرىيە كى راستەقىنە لە ھەللاج و لبادكوتە كانمان بىكرائەت كە لە بارى تەندروستى و شوىنى ئىشكردنەو دەخىكى گەلئىك نالەباريان ھەيە.

ھىوايە بىرپارىكى وا بۆ پاراستنى كارى جۆلايىش بدرىت، كە بە پەرەسەندنى شار و دواي پەيدابوونى چاكەت وپانتۆلى چىنى و كورەيى ۋەبەرماى و جاجمى كارخانەكانى ئىسففەھان و كاشان، مەترسىيە نەمانى جىددىيان لىدە كرىت. ئەو ھەوالتىك سەبارەت بە بىرپارەكەي يونسكو:

http://www.voanews.com/persian/news/iran/UNESCOP_Iran-2010-11-18-108909204.html

جەژنى قوربان "دوور لەچاوى چەتە"

16/11/10 ئەمڕۆ لە ھەموو جىھانى ئىسلامدا جەژنى قوربان بەرپۆە برا لە ئىران نەبىت! مەلاكانى ئىران حىسابى خۆيان جيا كىردۆتەو ۋە سەبەبى دەيكەن بە جەژن. لەو ناوھدا كوردى پۆژھەلاتى كوردستان خراپيان گىر خواردوو. نە ئەمڕۆ دەوېرن جەژن بىكەن نە سەبەبىيان پى جەژنە. جەژنى پەمەزانى رابردوو ئىدارەي ئىتىلاعات خەلكىكى زۆريان گرت لە سەر ئەو ھى ھاوړى لە گەل موسولمانانى دىكەي جىھان جەژن كىردبو ئىتر مەلاي مزگوتە كانىش ناوېرن جگە لە پۆژى ئىجازە پىدراو نوپۆرى جەژن بۆ خەلك بىكەن. خەلكەكە مەجبورن بىدەنگىك و بە بى نوپۆرى مزگوت، لە مالى خۆياندا جەژن بىكەن و نەھىلن ئىتىلاعات و مەلاي عەجەم بە كارەكەيان بزائن. شاملوو زوو گوتى "خدارا درخانە نھان بايد كىرد".

لە رابردوودا لەبىرمە لە بۆكان دوو پۆژ جەژن دە كرا و تەنەت پىش تەمەنى من سى پۆژىش. تا ئەم سالانەي پىش شوپش قوتابخانەكان دوو پۆژ پشويان ھەبوو و بە گشتى جگە لە بانك ھەموو ئىدارە دەولەتتەكان بە شىوھى نافەرمى دوو پۆژ دادەخران، يە كىان جەژنى خەلك بوو ھاوكات لە گەل عەرەبستان و وولاتانى ئىسلامى، يە كىشيان جەژنى فەرمى ئىران بوو؛

دوله تیش کاری به سهر خه لکه وه نه بوو چون له مال و مزگه وتیاندا جهژن ده کهن. نه وه له کوئ و گیران و نه شکه نجه و سووکایه تی کردنی نه مپو به مه لای مزگه وته کانی کوردستان بو جهژن کردن له کوئ!

چهنده سالی که مه لا کورده کانیان مه جبوور کردوو مه ندیله که یان وه ک مه لای عه جه م بیهستن، دوورنیه دوای چهنده سالی دیکه ئیتیلعات له سهر حهوز و جینگه ی ده سنوئژ گرتنی خه لکیش مه ئموور دابنیت و بلئ نابئ لاقتان بشون و ده بی 'مه سح' ی بکه ن دهنای بیگانه په رستن و ده بی بیچه زیندان. 'الحکم لله'، نه وه ش زور قهیدی ناکات، به لام خوا نه و روزه نه هینیت که خه لک مه جبوور بکه ن تارهت گرتیش به یاسای مه لا محهمه د باقری مه جلیسی و 'بحار الانوار' به ریوه بهرن، نه وده م ده بی مه ئمووری 'نه مر به مه عرووف' له زور شوین دابنین و به بهندی قامک بیبون!

جیهانی ته ماوی له ندهن

وا پایز هاته وه و ته م ومژ نیشه وه سهر زهوی. من نه وینداری ته مم، له ندهنم بویه خوش دهوئت سهر به ته مه. نه گهر به خته وه ر بی و له باکووری شار بژی، زور به یانان چاوت به ته م ده کریته وه که تادرهنگانیک میوانت ده بیت؛ خو نه گهر رژیکی هه وروهه لا بیت، وا هیه تا نیوه رپوش نه ره ویته وه. من شتی خوده رخهر و خویشاندهرم خوش ناوئت، جا مروف بیت، داروده ون بیت، مال بیت یا ته نانهت نه ستیره و مانگ و هه تاو. 'ته م ومژ' بو من په رده یه که واقعی زهق ده شاریته وه. من چیای سهر به ته م و ده شتی ته م لی نیشه تو و ده وهنی له ته م پیچراو پرووباری سهر به هه لمم خوش دهوئت. پیم خوشه به نیو ته م دا برؤم و له نیو ته مدا غه رق بم. هه رواش ده که م! به یانانیک که ته م میوانی گهره که که مانه له مال ده چمه دهر و تا درهنگانیک ناگه رپیمه وه، بو هه موو نه و ماوه یه ته م له خوم ده ئالینم و رپوحم ئاوئته ی ته م ده که م.

نه گهر شاعیر بوایه م شیعری ته ماویم ده گوت و نه گهر بمتوانیا یه وینه گهری بکه م، ده بوومه وینه کیشی ته م ومژ، ته م له داروبه رد ده پیچا و ده مکرده جل و بهرگ بو هه رشتیک که به زهقی خو بنوئتی. هیچ وینه گهریک، نه رافائیل، نه فانگوگ، نه پیکاسو و نه دالی، نیوهینده ی "ترنر" [۱] جینگه ی له دلما نه کردوته وه. "ترنر" وینه کیشی جیهانی ته ماوییه و سروشت له پشت چاویلکه ی ته مه وه ده بینیت، به په یزه ی ته م ده گاته ئاسمان و ته نانهت هه تاو ته ماوی ده کات، هه ر ته میمش گه یاندوو یه ته نه و پیگه به رزه ی هونه ری جیهان. به لام "ترنر" وینه کیشی نووریشه،

نووریکى زەرد دەخاتە سەر شانۆ تەماوییه کان. من ئەگەر توانای هونەریم بوایەت، ئەو نوورەشم قەتیس دەکرد و بەری خۆرەتاوم بە تەمیکى وا دەگرت هەرگیز نەتوانیت نوورى زەرد و نەخۆشى خۆى ئاوقای ملی کۆلانی جوانە کەمان بکات. من کۆلانی کەمانم تەنیا بە تەمەوێ خۆشەوێت.

بەیانى ئەگەر لەخەو هەستم و چاوم بە تەمى سەر زەوى بکەوێت، شاگەشکە دەبم؛ ئیتر قینم لە کارى پۆژانەم دەبیتەو، خۆ لەژووړیکدا زیندانی کردن و لەبەر نوورى چرای دەسکرد دانیشن، هەرگیز! قەت نامەوێت تەم بە شەم و بە چرا بگۆرەمەو. شەم چییە؟ هەمووکەس دەتوانی دروستى بکات، منیش دەتوانم، لەپەدەستیک چەورى و پلێتەیک! بەلام با بتوانم تەم دروست بکەم! ئەو کووتالە تان و پۆ بە حەریر چنراو، ئەو سەرپۆشە هاوبەشەى بەبالای دەشت و چیا براو، دار و دەوون و بنج و گیا، بوونەوەر و مرۆف، دەشت و چیا، پووبار و مەزرا، مال و کەلاو، تەنانت قەبرستانیش لە خەلاتى ئاوریشمینی خۆى بچ بەش ناکات. نەرم و نیان و دل فراوان سەر بەمالی هەژار و دەولەمەند دا دەکات و ئاوریشمیان بەسەردا دادەبەشیت؛ ناسک، بچ ئازار، بچ زیان. کەس دیویەتی دیاردەیک لەبەر تەم رەق هەلبیت، بسووتی و بمریت؟

تەم بە هیمنی دادەبەزیت و بە ئەسپایی دەکشیتەو بچ ئەوێ کەس هەست بە هاتن و گەڕانەوێ بکات. پۆحیکە بە بەر سروشت دەبێت، پاراوی دەکات و ئینجا دەگەریتەو بۆ مالی باوان، بۆ "هەورى سەر سەران"، بۆشەبەقى ئاسمانان. بریا ئیمەش وا بوایەین! مردن هەیه، بریا زیندوو بوونەو و گەڕانەو و یە کگرتنەو هەبوایە!

[1] . http://en.wikipedia.org/wiki/J._M._W._Turner

پێتیسانسی کوردایەتی

هەمیسان لە باکوورەو

هەستی نەتەوايەتی و بیری نیشتمانی کوردی لە باکووری کوردستانەو چرۆی کرد. ئەو شەپەفخان و خانى و بەدرخانیه کان و شیخ سەعید و سەیدرەزا و ئیحسان نوورى، ئەو شەپەفخانى سیاسى ئەمرۆی باکوور و هەلسووړاوانى سیاسى و مەدەنى ئەوان لە ئەوروپا.

لەوھتا رېڭخراوھى مافى مروفى كاك كەرىم يەلدىز وھاوکارانى لە لەندەن دامەزراوھ، دەيان كەيسى سكالالا لە حکوومەتى توركىيەى بردۆتە دادگای ئەورۆپا و نەبووھ لە يەکیاندا ھەرەس بىنیت و سەرجم لە ھەموویاندا سەرکەوتووھ.

ئەم ووتویژەى كاك "بەنگى یلدىز" نوینەرى ئیلحی (باتمان) ی پارتى ئاشتى و دیموكراسى لە وییلاگى كاك حەسەنى قازیدا بلاو بۆتەوھ. كارى زانایانەى ئەوان و پىنداگرى لەسەر داخوایەکانیان دەتوانى بىتتە سەرمەشق بۆ ئیمە لە بەشەکانى دیکەى ولات بەتایبەت لە رۆژھەلاتى كوردستان:

http://ruwange.blogspot.com/2010/11/blog-post_25.html

۹۸

تەلەفیزیۆنى دەنگى ئەمريکا، لايەنگرى حکوومەتى ئىران!

تەنزىنوسى ئىرانى "ھادى خورسەندى" كاتى باسى تەلەفیزیۆنى فارسى بى بى سى دەكات دەلى: "تەلەفیزیۆنى ئىرانە بە خەرجى برىتانيا!" زۆر كەس ئەو قسەيە بە گالته و جۆك وەردەگرن و باوهرى پىنى ناكەن.

بەلام وا ئىستا ھەوالى ئەوھ گەيشتووھ كە سەرۆك و ھەندىك لە كاربەدەستانى تەلەفیزیۆنى فارسى دەنگى ئەمريکا لايەنگرى ئىران و بەو بۆنەيەوھ لەسەركار لابران - پراستىيەك كە ھەمووان دەيانزانن و دەولەتى ئوباما و دەزگای ئاسايشى ئەمريكاش لە خەلكى ئاسايى چاكتەر ئاگادارى مەسەلەكەيە، بەلام لايەنى نەرمى سىياسەتى ئوباما دەرھق بە ئىران بە رادەيەك بووھ كە ھەلەى لەوھ گەورەترىش كراوھ و كەس ئاگای لى نىيە!
فەرموون ئەوھ بەلگە:

http://www.youtube.com/watch?v=p3Yo-wR9_pU

۹۹

تۆلستوى

ئەم چەند فىلمە كورتە سەبارەت بە ژيانى لىئون تۆلستوى نووسەرى مەزنى رپووسن. بە بۆچوونى من، قەلەمى تۆلستوى لە پلەيەك وەستاوھ كە تاقە رۆماننووسىك لە ھەموو جىھاندا كە بتوانى شان لە شانى بدات، "رۆمەن رۆلان" ھ. ئەوان دوو خواوھەندى قەلەمن، رپوھى

شاراوهی مرۆف دەدۆزن و کەسایەتی و ونبووی لە ناو گێژاوی ژياندا دەدۆزنەو. سەدبریا ئەو دەرفەتەم هەبوایه جارێکتر "شەر و ناشتی" و "زان کریستۆف" م بخویندایەتەو. ئەو دوو لە فیلمەکان:

<http://www.youtube.com/watch?v=V07ZCisMt-Q>

<http://www.youtube.com/watch?v=rh1vYrogvNE&feature=related>

ئەوێش دەنگی تۆلستۆی کە خەریکە دەقیکی ئینگلیزی دەخوینتەو:

<http://www.youtube.com/watch?v=6310hAtdl6k&feature=related>

تۆلستۆی گەلیک پێش گاندی دروشمی "سەرپێچی مەدەنی" هەڵکردبوو. ئەو ۱۲ چرکە بۆ ناشتی:

<http://www.youtube.com/watch?v=6pT989OvZ2k&NR=1>

هەموو فیلمەکان لە "یوتیوب" وەرگیراون.

۱۰۰

نامەکانی 'میس بیل'

خاتوو "گێترود بیل (۱۸۶۸ - ۱۹۲۶) کاربەدەستیکی پایه‌به‌ری بریتانیا بوو لە عێراقی سەرەمی ئینتیداب و نیوان شەری یەكەم و دووھەمی جیھانیدا. وەك سكرتیریکی گەریدە و لیژانی مەندووبی سامی، میس بیل دەوری هەبوو تەنانت لە سیاسەتدانانی ئەودەمی عێراقدا. میس بیل هەروەها دامەزرێنەری موزەیی بەغدا و شارەزای زمانی عەرەب بوو و لەرێگەیی ئیش و کاری فەرەمیەو کەوتبوو پەیوەندی کورد و پرسی کوردیشەو.

چەند سالیكە زانستگەیی 'نیوكاسیل' ی بریتانیا نامە و یادداشت و بیرەویری و ویتەکانی میس بیلی رێك و پێك کردوو و لە مالمپەرێکی تایبەتدا خستووێتە بەر دەستی خوێنەری ئاسایی. ئەو بەلگەنامانە واهەییە لە پەیوەندی کورددا بابەتی سەرنج راکیشیان تێدا بیت و بەم بۆنەییەو هیوادارم کەس یا کەسانیک خۆیان بە هەلسەنگاندنیانەو خەریک بکەن و ئەنجامی کارەکیان بخەن بەردەستی ئێمەش.

سەرەمی کار و فرمانی میس بیل ، سەرەمی حوكمی شیخ مەحمودی نەمر و هەولێ کورد بۆ سەبەخویی بوو و نامەکانی بیل بەم بۆنەییەو دەتوانی پوونکەرەوی گەلیک خالی گرنگی سیاسەتی ئەو سەرەمی گەلەکەمان بیت.

ئەو ئەدرەسی مالمپەرەکە:

<http://www.gerty.ncl.ac.uk>

۱۰۱

وانه يەك بۇ گەورەى ھېشتا منداڭ!

چەنگىز ئايماتوف دەلى "مروڧ بە شەش سال فيرى قسە كردن و بە شەست سال فيرى قسەنە كردن دەييت!"
 ئاى لەو دەرسە گزنگە! حەوت سالە لەو پۆلەدا ماومەتەو، كەچى ھېشتا لەو وانەيە تىنەگە ىشتووم و كەلكم لى وەرنە گرتووه!

۱۰۲

برالە، خۆت و ئىنساقت،

ئەوەش بوو بە شىعر بۇ گۇرانيە كەت؟

گۇراني بىژىكى جىگەى رېژى باشوورى كوردستان گۇرانيە كى گەلىك بى تام و دوور لە شارستانىە تى كۆنى كوردى زىندوو كردۆتەو و بە بى ئەوەى شىعرە كەى بگۇرپىت، لە گەك تىپىكى ناودارى مۇسقىاى كوردى تۆمارى كردوو و خستوويەتە سەر سى دى، بلاوئىشى كردۆتەو.

گۇرانيە كە ناوى "ئەرمەنى لامەسەو" ە. نازانم ئەو ھونەرمەندە بەرپىزە بە چ حىساينىك و بە كام ھەلسەنگاندىكى ئەخلاقى و سىياسى ئەو كارە سەمەرەيەى كردوو؟ ئەو ە گەزەپرستىيە كى بى خەوشە بە سەرجمەى مىللەتىك سووكايەتى بكرپت و 'لامەزھەب' يان بى بگوتريپت. قەيدى ناكات دەمارگىرىكى بى فىكرى فلانە تاقمى ئايىنى دارەدەستى مەلاكانى ئىران قسەى وابكەن، كە دەشىكەن، بەلام پرسىار ئەو ە ھونەرمەندىكى خاوەن قورسايى و خۆشەويستى گەل، كە گۇرانيە كانى دەكەونە سەر زارى خەلك و دەگوتريپتەو، چۆنى ئىجازە بەخۆى داو ەو قسە بىتامەى سەردەمى كۆنى بى خەبەرى و نەزانى و دەمارگىرىى كوپرانه دووپات بكاتەو و بىخاتەو ە سەر زمانى لاوانى كورد؟ ھەلەيە كى ئەوتۆ لە ژيانى ئەمپروى وولاتانى پىشكەوتوودا دەكرى ئاراستەى دادگا بكرپت و وپزەرە كەى سزاي قورسى بۇ بىرپىرپتەو.

تۆ ناتوانى بەو شىو ە ئاشكرايە بە كەسى تاكىش سووكايەتى بكەيت، چ بگات بە گەلىكى چەند مىليۇنى - ئەوئىش ئەرمەنى ھەژارى ژىر دارى توركان بە مىليۇن و نىو شەھىدى دەستى ە گەزەپرستانەو؛ ئەرمەنى قەلاچۆكراوى ھاودەردى كورد، كە لە كۆمارى ئەرمەنستاندا لەچاودا گىر كەرانى ئىرانى و تورك و ەرەب، كەم يا زۆر لە گەل مىللەتە كەمان باشتىر جوولائو ەتەو ە

و بە پېچەوانەى تورک و ئىرانىيەکان، ھەر لە سەرەتاو دەرتانى خويىندن بە زمانى زگماكى بە کورد داوہ.

ئىستا ھەر ئەو مىللەتە ھەزارە، ھېرشى دەكرىتە سەر ئەويش لە لايەن كوردەوہ، كوردىك كە تۆمەتى بەشدارىيى لە كوشتارى ئەرمەنيانى لەسەرە و ئىستا مېژوونووسى وەك دوكتور كەمال مەزھەر و خەلكانى تىرش بە سەد سوپىد و قورعان خەرىكن ئەو پەلەيە لەسەر شانى كورد بشۆرنەوہ و بلېن ئىمە ئەرمەنى كوژيمان نە كرددوہ. گەلۆ گۆرانى ئەو ھونەرمەندە يارمەتییەكى ھەلۆىستى مېژوونووسە كانمان دەدات يا رېسيان لى دەكاتەوہ خورى؟ گەلۆ لە بواریكى وا بارىكدا برىنى كۆن تازە كرددەوہ و نەوت بە ئاگرى بن خۆلەمىشدا كرددن، كاریكى بەجییه؟ گەلۆ ئەو برادەرە بەرپۆزە نەیدەتوانى ھەمان مېلۆدى كوردی پارىتریت و شىعریكى ئەمپروپى لەسەر دابىت؟ گەلۆ تىپى مۆسیقا كە نەدەبوایە بەرگرى لەو كارە دوور لە مەنتىقە بكەن؟ ئەوان بە ھەموو ئەزموونىكى كۆمەلایەتى و ھونەرییەوہ كە ھەیانە، چۆن دەبوو ھونەرە كەیان ئالوودەى رەگەزپەرسىيەكى نەخوازراو بكردايە- ھەلەيەكى گەورە كە مېژوو ھەرگیز نایبەخشىت. سووكایەتى بە گەلان شانازى بۆ كەس تۆمار ناكات!

ئەگەر من لەجیاتى ئەو ھونەرمەندە كوردە و تىپى مۆسیقارە ناودارە كەى بوایەم، دەست بەجى داواى لىبووردنم لە گەلى ئەرمەنى دەكرد، و بیدەنگىك شرىتى گۆرانىيە كەم بۆ ھەمىشە دەشۆردەوہ و ھەمان گۆرانىم بە شىعریكى دىكەوہ تۆمار دەكرد. با بزانین ئەو بوپرى و ئازایەتییە لە ھىچ لایە كياندا ھەيە؟

دۆگم!

چاوى كوندەبووم تەنيا لە وینەدا بىنىوو، چووم بۆ باغى وەحشى لەندەن و لەنزىكەوہ سەیرم كردد. چ جوان و سىحراوى! لام سەیر ھات ئەو بالندە نازدارە بەو چاوەجوانەيەوہ بۆچى لە كەلتوورى ھەندىك گەلى ناوچەى ئىمەدا بە "شوم" دانراوہ و ئاوايى لى ياساخ كراوہ؟ بالندەيەكى ھەزار چ دەورىك دەتوانى بىنىت لە داىنكردنى چارەنووسى مالىبات يا تاكەكەسدا؟ بۆچى دەبى بە نىشتنى ئەو لەسەربانى مالىك، دیوار ھەرەس بىنىت و تىك برمىت؟ بۆچى وەستای بەننا و پەھەند و پایە و بنەما و سەرماو گەرما و باران و توفان و ئاغا و حكومەت و ئەنفال و كىمىاباران و راگواستن ھۆكارى پروخان نىن، بەلام ماندو و ھەسانەوہى چەند خولەكىي ئەو چاوەجوانە لەسەر دیوار ھۆكارە؟ باپىرانمان نەيانووستووہ مېشكىان ماندوو بكەن

و بىر لە دۆزىنەۋەى ھۆكارى "ھەرەس" بىكەنەۋە، جا كارەكەيان لە خۆ ھاسان كىردۆتەۋە و بالئەندەيەكەيان بە خەيال كىردۆتە 'علت العلل' ى رپووخان و نەمان وفەوتان. بەلام ئىمە چى؟ نەۋەى تازە چى؟ كوندەبوو بۇ ئىمەش ھەر شووم بىت و شووم بىمىتتە؟ بۇ نەۋە كانىشمان ھەر وايتت؟ كەسمان بىر لە بنەما و ھۆكارە كان نەكەينەۋە؟

رپوى بوونەۋەرىكى بچووكى لاوازە. سروشت بە گۆشتخۆرى خولقاندوۋە و بە شپوۋەيەكى سروشتى دەبى بۇ "بەقا" و مانەۋەى خۆى ھەلپەى دۆزىنەۋەى خواردىنى ھەبىت. دەى ئەۋەندەشى ھىز نىيە ۋەك شىر خۆ بە كەل و گامىشدا بدات وىيانخوات، ئەۋەى ھەيەتى و جىگرى ھىز و دەسەلاتە، لىزانى و ووشىارىيەتى. لە تارىكايى شەۋدا دىتتەدەرى و جووچكىك، مرىشكىك دەدۆزىتتەۋە كە خاۋەنەكەى كەمتەرخەم بوويت و باشى دابىن نەكردىت. رپوۋىش لاي ئىمە نەفرەت لىكراۋە، گوى بدەنە نەقلى مرىشك ومام رپوى كە لە مندالىيەۋە بەگوى ھەمووماندا دراۋە و رپ و كىنەى رپوى لەدلدا جىگر كىردوۋىن: "مامەھەمەى دەربەندى، بەخۆت و بەتولەقەندى، پىستى مام رپويت بەچەندى؟" پىستى ئەۋ ھەزارەمان بۇچىيە؟ كولانەى مرىشكە كانمان قايمتر دروست بىكەين و دەركيان لى پىۋەدەين، تەۋاۋ! با ھەر مام رپوى بىت و بەدەۋرى شوپتەكەدا بگەرپت! بۇ گورگ ناگەرپت؟ دز ناگەرپت؟ داگىر كەر ناگەرپت؟ ئەنفالچى ناگەرپت؟

قەلەرەشكە لەۋ دوانەش ھەزارترە، جوان و خۆش رەنگ، وريا و چوست، بى ئازار و ۋەفادار. كاتى كە سەرما دەكەويت و بالئەندە نازدارە كان بەرەۋگەرمىن دەفرن، قەلەرەشكە بەجىمان ناهىلىت و لەگەلماندا زستان دەباتە سەر. لەخۆشى و ناخۆشيدا لەگەلمانە. باشە، ئەۋمان بۇ ناخۆش دەويت؟ سابوون دەخوات؟ لەدەرى و لەبەر دەندووكى ئەۋى دانەنىن! دەنگى ناخۆشە؟ دەنگ ناخۆشى چىيە؟ بە كام پىۋانە دەنگ ھەلدەسەنگىن؟ لە كامە كى بەركىنى "ئىكس فاكتر" دا قەلەرەشكە رەت كراۋەتەۋە؟ بەھار و پايز و زستان دەقپىت و مال بەجى ناهىلىت، ۋەك سەگ ۋەفادارە. ئەى بۇچى دەبى تاوانبارىش بىت؟ بە كەسىك كە ناخۆشمان بویت دەلىن "ۋەك قەل بۇمان دەقپىت". يانى چى؟ قراندنى قەل بۇ نىشانەى شوومى و بى بەختىيە؟ ئەۋەمان لە كام ئاكادىمىا خويتدوۋە؟ من ھەلە دەكەم، لى نازانم، بە ئەنجام ناگەم، تووشى زيان دىم، قەل بلى چى؟ قرەى قەل بلى چى؟

لە ھەموو نەفرەت لىكراۋىك مەزلوومتر "شەيتان" ە! نە دىتوومانە، نە قەسى لەگەل كىردوۋىن، نە لە پشتهسەر باسى كىردوۋىن، نە شەرى پى فرۆشتوۋىن، نە مالى سووتاندوۋىن، نە خاكى داگىر كىردوۋىن؟ نە بۇمباى بە قەندىلەۋە ناۋە، نە كۆلبەرى ھەزارى كوشتوۋە، نە ماددەى ۱۴۰ ى خستۆتە پشت گوى، نە ئەسلى ۱۵ ى قانونى ئەساسى ئىرانى رەچاۋ نە كىردوۋە، نە

فهرايى هيرش بۇ سهر كوردستانى داوه، نه فهرزادى كه مانگهري ئىعدام كردووه، نه له يلا قاسمى له دار داوه، نه له يلازاناي زيندانى كردووه، نهى چيمان لىي دهويت؟ رقى چيمان لىي تهى؟ كام قهرزمان لىي دهويتهوه؟ عهقلى پرسيار كردنى هه بووه؟ ئىتاعهى كوئيرانهى نه كردووه؟ سهرى بۇ ئادهم دانه نه وان دووه؟ كامه ئادهم؟ به كامه به لگه؟ له كام كتيبي "داروين" دا ئادهم ههيه؟ دهى باشه، نه ديتوو، و نه بيستوو بۇ له گه لىي تىكه وتوووين؟ خو مان هيج، فيرى منداله كانيشمان ده كه ين چاو بقووچين و كوئيرانه كه سيك، شتيك، دياردهيه كيان ناخوش بوئ كه هه رگيز زيانى بۇيان نه بووه.

ئاكامى رقى لىيونه وهى بىي بنه ماي دياردهيه كه ده بيته خوش ويستىي و پهرستنى بىي بنه ماي دياردهيه كى تر، كه ئه ويش نانسين و نازانين كييه و له كوئيه! هه ردو كيان ده بنه كوئيرانه و بىي بنه ما.

نه تاكى بىي مه نتيق و هه لسه نگاندن ده بىي به هيج نه كوومه لگاي كوئيرى لاساييكه ره وهى بىي تىروانين ده گاته هيج كوئيهك!

دواى بلاو بوونه وهى ووتاره كه، براده ريكي خوشه ويست ئه م دىرانهى بۇ نووسيم:

"له يۇنانى كوونده بوو نيشانهى عهقل بووه و ئىستاش سكهى يهك ئۆپرؤيى يونان به شكلى كوونده بوويه كى جوان رازاوه ته وه. ريويش به هه مان شيوه به ئازره لىيكي زيرهك دادهنرى و ئالمانى به خه لكى زور زيرهك ده لىي [ريوى زيرهك schlauer Fuchs]. ئيمه رقمان له و دوو بوونه وه رهيه كه سيمبولى عهقل و وريابين. له وان هيه بۇيه حالمان وابى."

۱۰۴

شیر و شووتی!

پارچه شیریک بۆ نهر محهمهدی قازی

ئهم شیرهم له سهرچاوهیه کدا بینی و فۆتۆکۆپیم کرد، وایزنام گۆقاری مههاباد بوو. شاعیری شیره که دوکتۆر 'محهمهه رها شهفیعیه که دکهنی' یه و به بۆنه ی جهژنی ههشتاویه که مینی له دایکبونی محهمهدی قازی وهرگیر و نووسهاری ناوداری کورده وه گوتراوه. ناوی قازی و شهفیعیه و رازاوهی شیره که خوی هینامیه سهر ئه وه ی لیره دا بینوسمه وه. دوکتۆر شهفیعیه له زانکۆی ئه ده بی تاران مامۆستام بوو و رپۆتیکی زۆرم بۆی هه بوو و گه لیک شتی لی فیر بووم به لام له سهر مهسه له ی ئیران و کورد و ئیرانی بوونی کوردان قهت دانوومان پیکه وه نه کولا. ئه وه هه مووشتی له ئیراندا خۆلاسه ده کرده وه و به وه ی کورد رپبازی سهر به خوی هه بیته و نه یه ویت له ئیرانی مه زندا بتویته وه رازی نه بوو. شیره که ش هه مان چه مکی به ناشکرا تیدایه به لام له وه پهری جوانی و قورس وقایمیدایه و حه قی قازی بوو شیریه وای بۆبگوتریت.

ئیرانییه کان ده بی بۆ هه میسه مه منونی محهمهدی قازی بن، ئه وه ی ئه و بۆ زمانی فارسی کرد خۆیان بۆیان نه کرد. له بیرمه کاتی محهمهدی قازی له تاران کۆچی دوایی کرد، کورده کان به وه پهری رپزه وه تا ده روزه ی شار ته رمیان به رپۆ کرد و له مه هابادیش پیشوازی شیای لیکرا، به لام له هه موو عه جه م و ئیرانی ناو تاران تا قه یه ک کهس له لایه ن یه کیه تی نووسه رانه وه هاتبوو بۆ به رپۆ کردنی و ئیتر هه یچ!

دوکتۆر شهفیعیه له شیره که دا دووسی شووتیشی ناوه ته ژیر باغه لمان!

پیر دیر

بمناسبت هشتاد و یکمین سال تولد محمد قاضی

سال هشتاد و یکم برتو مبارک بادا!

قاضیا! نادره مردا و بزرگا، رادا!

بو که بینم همه ایام به کامت

شادی مردم ایران چو بود شادی تو

شادا!

از در بلخ گزین تا به خط بغدادا!

پیردیری چوتو، دردهر نینم امروز

ای تو شمع دل ما، پرتوت افزون

شمع کردانی و کردان دل ایرانشهرند

بادا!

بود آئین مهابادی و ملک مادا

مایه و دایه پروردن ایران مهین

فخر تاریخ و تبار همه ماست زکرد
 اکرادا
 خان زند، آنکه چنو مادر ایران کم زاد
 اصل 'کرمانجی' و 'گورانی' و 'زازا' خود چیست؟
 فرهادا
 عمری ای دوست به فرهنگ وطن جان بخشید
 همچین شاد و هشیوار و سخن پیشه بزی
 نیز هشتاد دگر بر سر این هشتادا!

شیخ اشراق و نظامی دوتن از
 رستم کرد بد اما نه که فرخزادا!
 حرف شیرین که سخن سرکند از
 قلمت، صاعقه هر بد و هر بیدادا

۱۰۵

هو کاکه گیان!

۲۰۱۰ / ۲۲ / ۱۱ ئەمڕۆ ساڵۆه گه پری کۆچی دوایی کاکم - عومهری سوئانی (وهفا) یه. من به سهرینی خۆم که متر که سم بینوه وهک کاکم مه زلوم واقع بوویت. ههستیکی شاعیرانه، خه یالکی بهرین، دلکی ناسک، تهبعیکی بهرز، سهریکی پرشور و بیریکی نوێخواز له زیندانی بنه ماله یه کی سونه تی و کومه لگایه کی داخراو دا! نه دایک و باوک، نه ژن و مندال، نه کهس و کار و نه ئاپوره ی خه لک توانیان نه و دل په پره ی گوله بناسن، من له هه مووان خراپتر!
 کاری مندالانه ی سهرده می لاویه تی و نه وه ی وا، به خه یالی خۆم، به کاری سیاسیم داده نا، نهک ههر داویتی منی گرتوه و شاربه ده ری و زیندان و راوهرانی تووش کردم، بنه ماله و کهس و کاریشم به ئاگریه وه سووتان و زیاد له هه مووان کاکم.
 به شوین ئیعتیرافی مندا بوو ساواکی شا وه ربوونه ماله که ی له بوکان و نامیلکه و کتیپی شاراوهی میان تیدا دۆزیه وه که نه و ودایکم بویان شارده بوومه وه. ئیتر کردیان به شه ریکه تاوانم و گریژنه ی ده رگای دوو کانه که یان ده رهینا، خه لکیش به و هیس و به یسه یان نه ده زانی. نه و بوو به قوربانی من و منیش بو هه میسه خه جاله تی بوومه وه. خه جاله تی بیگوناھی و مه زلومیه که ی.

ئیستاش دوای نه و سالانه، نه گهر بارودوخیکی ئینسانی به سهر وولاتدا حاکم بوایه ت، ده بوو بو پیشه نگی و پیشه وویی و ده ست پیشه ریبه کانی له بواری هونه ر و شیعردا ناوی وه فا له بهرزان بشه کایه ته وه. به لام کوا شه قامیک به ناویه وه کرابیت و کوا رپژ لێنان و کوا کۆر بو

گرتنى؟ تەنەت كەس نىيە بلى ئەو ۋە فا بوو بىرۆكەى نوپخوۋى شىعرى بە كوردستانى رۆژھەلاتدا ھىنا و بە چەندسال پىش 'سى' كوچكەى شىعرى كوردى 'شىعرى نوپى گوت. بى ئىنسافە كان بە دەستەقەسد چاۋ لەو راستىيە زەقە دەپۆشن و پشت گوپى دەخەن. ئەگەر ۋە فا بەو دەردە بچىت، دەبى ئىمە چىمان لى بيت؟ ژيان چ تالە، چ بى واتا و بەتالە! ئىمە بەشوپن چىدا و ئىلن؟ دەنگى دەھۆلىك لەدوورەو دەبىسىن، بە شوپىدا دەپۆين؛ ئەوئەندە دەپۆين تا لە لاق دەكەوين و لى ۋەردەكەوين. دەنگەكە بەلام دواى ئىمەش ھەردىت و دىت و رېپوۋارى تازە بەرەوۋى دەكىشىت. ئەوانىش دىن، بەلای ئىمەى لە قەراغ جادەدا كەوتوو، تىدەپەرن و پاشان ئەوانىش ھەركام لە دوورەدەستىك لە لاق دەكەون، جا تاقمى دواى ئەوان و دواى ئەوان و ... ھەر برۆ تا ئەبەدىيەتىكى ناديار، تا رۆژىك كە ئەو چەرخە بەبارىكى مۇرقانەتردا بگەرپىت، بەلام ئەو رۆژە خۆشە ھەزاران سالە نەھاتوو، چەند ھەزارسالى دىكە دەگاتى؟

گەلۇ ژيان ھەر ئەو رې پىوانە بى ئەنجامەيە؟ ئەگەر نىيە، چىيە ؟ رېگەكە سەخلەتە و ھەلەمووتى زۆرى لەبەرە، مۇف تۋاناي سەرکەوتىناني ھەيە، ئەوئەى ئەستەمە و رېگرە، ئەو كۆسپانەن وا رېپوۋارە كان خۇيان بۇ ھاوسەفەرە كانى خۇيانى دروست دەكەن. ئەو كۆسپانە، لە سروسى ئاگرى سووتىنەر و ئاوى خىكىنەر و گزەباى رېنەرن. خۇ لەبەرگرتن و پىدا تىپەرپوۋىيان گىيانىكى پۇلايىنى گەرەكە، بەلام ھەر ئەو پۇلايەش لە پلەيەكى گەرمادا دەتويىتەو. پالەوانانى واتان نەدىوہ لەقەراغ جادەى ژيان دانىشتىن و لەجياتى رېگەى بەرەوۋىش سەيرى پىشتەسەر بگەن؟ ئەوانە كەم نىن و ھەرىيىستا بەدەوروبەرمانەو بە ھەزاران ھەن. ھەموو پرسىارەكە ئەوئەيە: گەلۇ ئەوانەى وا "سوارە" گوتەنى "باوى ھەنگاويان خۆشە" و دەئازوۋىن و بەردەوام رېگە دەپرن، دەگەنە كوئى؟ ئەو دۆلە قوولەى كە "ھوشى مین" دەيگوت دەبى بە خۆلەمىشى لەشى خۆبەختكەران پىپىتەو، كەى پردەبىتەو؟ چەندە فىداكارى؟ ھىچ ئاسۆيەك ديارە؟ ئەى ئەوانەى لەسەر لوتكەى چىا ۋەستاۋن گەلۇ ئىوہ ھىچ دەبىن؟

مىشكەم لەوئەزىاتر بىرناكات، بىر لە كاكەم دەكەمەو، ئەو بەھىچ كوئى نەگەشىت، مەن بە تەمام بگەمە كوئى؟ گەلۇ ھەر لە بنەرەتدا "گەشىتن" يك ھەيە؟ گەلىك شىپرزە و شەكەتم، ھىوامە كەس ۋەك مەن نەبىت.

ھۆ كاكە گىيان!

ناتاسمەوہ

تۆ كىتى؟

لە كوئى؟

له بییله ی چاومدای و نامینی
له پهردی گویمدای و نامدوینی
له ناخی دلی تاسه بارمدای و
ههرواش ده مینی.

ئه مپرو ته نیا له مال دانیشتووم و ده یان جارم گوی داوه ته ئه م شاعرانه ی خه پیام به دهنگی شاملوو
و شه جهریان:

[http://www.youtube.com/watch?v=rSEFYPNYnLY&feature=player
#_embedded](http://www.youtube.com/watch?v=rSEFYPNYnLY&feature=player_embedded)

خه م هه موو وجودمی داگرتوو. ئه ی هاوار، من بیری کاکم ده که م!

۱۰۶

تورکیا: قسه کردن به کوردی له دادگا مؤله تی پیده دریت!

ئیران: قسه کردن به کوردی له قوتابخانه یاساخ ده کریت!

۲۶/۱۱/۲۰۱۰ هه میسه هه ر وابوو. دوژمنی کورد ئه گه ر بوی لوایت بنه ره تی ترین مافیشی له
ده ست سه ندووین و گویشی نه داوه ته یاسای ناوخویی یا نیوده وله تی. ئیستا که رپه رانی
ده وله تی تورک لووتیان له به ردی ئه لحد که وتوو و ده زانن ناتوانن پینج یه کی دانیشتوانی
ولاته که له وه زیاتر بچه وسیننه وه وسه ره تایی ترین مافیان لی زهوت بکه ن، ئیجازه یان داوه ئه و
کفره گه وره یه پروو بدات و 'له سه ر خاکی ئه تاتورک' به کوردی قسه بکریت!

سه ره تا ئیجازه ی خویندنی زمانی کوردییان له که رتی تایبه تی ده رکرد، ئینجا ته له فیزیۆنی
کوردییان کرده وه و وا ئه مپرو له دادگایه کی شاری ئامید (دیاربه کر) مؤله تیان به تۆمه تباریکی
کورد داوه به کوردی داکۆکی له خۆی بکات. ئه گه ر زۆر هات قه باله به تاله، با هی
ئه تاتورکیش بیت!

له ولاره، سه روکی زۆر تیگه یشتوو و دنیا دیده و سیاسه تزانی ئیداره ی په روه رده ی سه قز به
شیوه ی فه رمی نامه ی بۆ هه موو قوتابخانه و فیرگه کانی سه قز ناردوه و داوای لیکردوون به
فارسی قسه بکه ن- هه مان ئه و کاره ی که ره زاشا و کورپه که ی بۆ ماوه ی هه شتا سال کردیان
و بۆیان نه چوو ه سه ر. ئه و ده مه ش که ئیمه قوتابی بووین له هه موو شویتیکی قوتابخانه کان

نووسیووویان "به زمانی شیرینی فارسی بدوین"، ئەم بەندەیهش لەو قوتابخانانەدا پەرودە کراوم و دەرسم خۆیندوو!

سەرۆکی ئیدارە ی پەرودە ی سەقز کە ئەوەندە ی حافیزە ی میژوویی نەبیت و لەم سەردەمە و لە لووتکە ی بەرز ووشیاری نەتەوویی کورددا داواکارییەکی گەژانە ی وا بکات، با ئاوپێک لە پۆژئاوای وولاتە کە بداتەو و پێبەرە دەمارگیرەکانی تورک ببینیت چۆن کەوتوو نەتە سەرچۆک و لە بەرانبەر خەباتی بیوچانی گەلە کەماندا ملیان کەج کردووە. کەسێک کە ئەو راستییە زەقە نەبینیت و نامە ی وا "عاقڵانە" بنووسیت، حەیفە ئەو هەموو عەقل و کیفایەتە لە کوردستان خەسار بکات و نەچیت لە "حەوزە ی عیلمیە" ی شارێ پیرۆزی قوم دەرس بە ئەیه تۆللاکانی ئەو ی بلێتەووە.

ئەو هەردوو هەوالەکان:

[/http://www.aknews.com/ku/aknews/4/197797](http://www.aknews.com/ku/aknews/4/197797)

<http://saghez.org/index.php?besh=dreje&id=1978>

۱۰۷

"چارەنووس" یا "خۆنووس"؟

بیرەوهرییهکانی مامۆستا مەلا "محەممەدی خزری" ئەندامی پیشووی حزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانم خۆیندوو* - ژیانیکی پڕ لەپودا و کارەسات. نووسەر لە سەردەمی پووداوەکانی کۆنگرە ی ۲ و پیکهاتنی کۆمیتە ی شۆرشگێردا ئەندامیکی هەلسووپاوی حزب بوو و لەو بڕگە یە ولەپۆژانی دابەشبوونی نافەرمیی ئەندامان بەسەر دووبالی جیاوازدا، لە بالی ناسراو بە 'راست' ی ئەحمەد تەوفیق دوور کەوتۆتەو و سەر بەهێلێکی فیکری بوو کە بە 'چەپ' دەناسران و نەمران سلیمانی موعینی، سمایلی شەریفزادە و مەلائوارە لە لایەک و دوکتۆر قاسملوو. کەریمی حیسامی و حەمەدەمینی سیراجی لە لایە کێتر نوێنەرایەتیان دەکرد و بە ماوێهەکی کەم دوای کۆنگرە، ئەوانیش لە دوو بەرە ی جیاوازدا وەستان و دوو هەمیان لە حزبی توودە ی ئێران نزیک بوووەو.

لەراستیدا، ئەو دابەشکردنە ی سەرەو و واقیعی جیاوازییە فیکرییەکان بە شیوێ پێویست دەرناخت لەبەر ئەو ی سەرنجدانی بیرەوهری ئەندامانی کۆمیتە ی ناوهندیی حزب لەو بڕگە یەدا (ئەمیری قازی، سەعید کویستانی) ویتە یەکی تارا دە یەک پوون لە راستەقینە ی پە یوهندییەکانی ئەو دەم دە کیشیتەو و ئاشکرای دە کات کە سیاسەت و بۆچونی هەر بنکە و

مەقەرپىكى حزب لەوئىتر جياواز بوو و لە ناو بنكەيە كى تايبە تيشدا دانىشتوان و ئەندامە كانى ھەركام رېيازى خۆيان ھەبوو و لەبارى رېكخراوھىيەو ھىچ ھەودايە كى قايم پىكەوھى نەبەستون، واتە ھەركام بەلايە كدا و بەرەو ئامانجىك رۆيشتون كە وەك تاكە كەس، پىيان چاك بوو. ھەتا ئاورپيشان داووتەو دەستەى نحۆ پاشايى چۆتەو بۆ ئىران و لەوئى شەھىد بوون، ژاندرمە ۵ كەسى دىكەى لە گوندىكى باشورى كوردستاندا شەھىد كردوون و پىنجى ترى لە "بيارە" گرتوون و بردوونىتەو بۆ ئىران؛ ھەوالى سلیمانى موعىنيان لە دەوروبەرى خانى و مەھاباد بىستۆتەو، ئەحمەد تەوفىق لە بەغدا بى سەروشوین چو، كەرىمى حىسامى لە بولغارستانەو ھاتووچۆى بەغداى كردوو و وەك دوكتۆر قاسملو پەيوەندى بەو ئەندامانەو گرتوو كە سەرى بەغدايان داو، سەلاحى موھتەدى و محەممەدى ئىلخانى زادە حزبى رزگارپىيان پىك ھىناو و لە حزبى دىموكرات چوونەتە دەرى، سالارى ھەيدەرى و درەنگتر مەلا محەممەدى خزرى و زۆرىكى دىكە گەراونەتەو مەھاباد و تاران و لەوئى دانىشتون.

بەكورتى، ئەندامانى كومىتەى ناوئەندى دەست نىشان كراوى كۆنگرەى دووھەم و كومىتەى ساغكەرەو لە ماوھى چەند مانگدا وەك تووى ھەرىز ھەركام بەلايە كدا بلاوھيان كردوو و ئاگانان لەوانىتر نەماو؛ لە ۷ كەسى ئەندامى كومىتەى نوئى، تەنبا ۲ كەسىيان لە بنكەى سەرەكى ماون و ئەوانى دىكە ھەركام بەشويتىكدا رۆيشتون كە خۆيان پىيان راست بوو و ھەندىك جار ھاورپىكانىشان لى ئاگادار نەبوون.

دردۆنگى و بى باوھرى كاريكى كردوو كە دەستەى ئەحمەد تەوفىق لە جەمسەرىك و ئەوانى نزيك بە فىكرى ماركسىستى لە جەمسەرىكىترى رېكخراوھىيى دژ بە يەكتر بوەستن و لەو دژايەتتەدا تارادەى كوشتنى يەكتر بۆنە پىشەو (نووسەر تاوانى كووزرانى سەدىقى ئەنجىرى دەداتە پال ئەحمەد تەوفىق و ھەسەنى ئىسحاقى براى (ل. ۱۲۵ و پىشتەر). كاك سەلاحى موھتەدیش لە يادداشتى كۆتايى كىتەبە كەدا پەسندى ئەو بۆچوونە دەكات. نووسەر ھەروھەا لە زمان سلیمانى موعىنيەو ئەحمەد تەوفىق بە "جىنايەتكار" ناوئەبات (ل. ۱۱۴). ھەندىك لەوان سەروسلاويان لە گەل پارتى و بارزانى و ھەندىكىتر لە گەل ئەندامانى دەفتەرى سىياسى ھەبوو كە تازە لە پارتى جىابوونەو و روويان لە ئىران و بەغدا كردبوو. لەو ناوھەدا تەننەت كەسانى نيوپزىكەرى وەك سەدىقى ئەنجىرىش دەكەونە بەر توورەيى و غەزەبى لايەنىك و گىانيان لە پىناو ھەولى مرۆفانە و شۆرشگىرانەدا بەخت دەكەن.

من ئەو بەربلاوى و سەرلىشىواوى و بى بەرنامەيە وەك گىزاويك دەبىنم كە ھەموولايەك تىنى كەوتبوون و پەلەقارەى ھاتنەدەريان ھەبوو بەلام بارودۆخ دەرتەتانى رزگارپوونى پى نەدەدان. ئەوھى لە ھەموواندا دەبىنرا، تەننەت لە ئەحمەد تەوفىقدا كە نووسەر زۆربەى ناتەواويەكان

دهخاته گەردنى ئەو، ھەستىكى پاكى نەتەوايەتى و بېروا بە خەلك و دوارپۇژى شۆرپى گەل بوو. راستە ئەو ھەلۆيىستە دەيتوانى ھاندەر بېت بۇ ئەوئەى بېرلە خۇيان و چارەنووسى خۇياننە كەنەو و لە مردن و گيان بەختکردن نەترسن بەلام 'ھەست' ھەرچەندە خاويئيش بېت بۇ كەردنەوئەى گرىپووچكەيەكى وەك رېزبەندىيى ھىزەكان و ناسىنى رەوتەكان و لىك جياكەردنەوئەى ووردى دۆست و دوژمن بەس نەبوو.

كە دەلېم گرىپووچكە، درۆم نەكردوئە: پارتى و رېبەرانى شۆرپى و پاراستن لە لايەك، دەفتەرى سىياسى پارتى لە لايەك، ئىران بە ساواك و ژاندرمىيەوئە لە لايەك، موخابەرات و سوپاى عىراق و جاش و موستەشارەكانيان لە لايەك، حزبى توودە لە لايەك، حزبى شيووعى عىراقى لە لايەك، دواى ھەموو ئەوانەش، سىياسەتى گشتىيە كىيەتى سۆفەتى و وولاتانى سوسىيالىستى لە لايەك و سىياسەتى وولاتانى رۆژئاوايى و ئىسرائىل لە ناوچەكەش لەرپىگەى ئىران و توركيائە لە لايەك، ھەركام گۆمى سىياسەتى ئەو سەردەمەيان قوولتەر دەكردەوئە و چەند لاوى دېلكى خزمەتگوزارى گەل لە بنكەيەكى دوورەدەستى وەك سۆنى و دۆلەرەقە، نەك ھەر تواناى چارەسەرى ئەو مەسەلە ئالۆزانەيان نەبوو، تەنانەت بژيوى ئاسايى خۇيان و ژن و مندالىيان پى پەيدا نەدەبوو. كاك مەمەدى خزرى باسى ئەوئە دەكات كە سالىك دواى زىواج، بە خۆى و ھاوسەر و مندالىكەئەوئە بۇ خەرجى ھەموو سى مانگەى زستان تەنيا ۲ دىنارىان ھەبوو! دۆخى سەئىد كوئىستانى و ئەو قارەمانانەى وا شەھىد بوون لەوان باشتەر نەبوو. كارەكە گەشتۆتە رادەيەك كە دەستەيەك بۇ گەياندىنى پەيامىكى گرنك بە دەستەيەكى دىكەى خۇيان، كەلك لە قاوەچىيەكى دېلك وەردەگرن و سى رۆژەرى بە پىيان دەينىرە لاي برادەرانىان، سى رۆژەرىش دەگەرپتەوئە بۇئەوئەى ھەواليان بۇ بىنىت، ديارە لەبەر ئەوئەى نە كەسى حزبى ھەبوو كارەكەيان بۇ راپەرپىت نە رېگاوبان لەترسى ئاسايشى پارتى و جاشى عىراق و ساواكى ئىران جىگەى متمانە بوو. قاوەچى ھىچ، تەتەر و ھەوالبەريان ھەندىك جار 'قاچاخچىيەكان' بوون كە لە ھەردووبەرى سنوور ھاتوچۇيان كەردوئە و بە حوكمى كارەكەيان زۆر جار لە پەيوەندى ھەردوو حكومەتدا بوون، نمونەكەى قالە تەگەرانى جاسووسى سى لايەنە و چوار لايەنە!

من كە ئەو رپووداوانە دەخەمەوئە سەريەك، ھىچكام لە بالەكانى حزب بە تەواوئەتى بە تاوانبار نازانم، نە ئەحمەد تەوفىق كە چوو بەغدا و تووشى ئەو چارەنووسە ھات كە دەزانىن، نە حزبى رزگارى كە بەرەو دەفتەرى سىياسى چوو، نەئەو زۆرايەتییەى كە بە بارزانى وەفادار مانەوئە و تووشى بەلاى وەك ھەسۆمىرخان و پاراستن ھاتن كە شان بەشانى ساواك و ژاندارمى ئىران دەرپۇشتن، نە ئەوانەى وا رېگاچارەيان لە نزىكايەتى حزبى توودەدا دەدیت و نە ئەو

چهند گیان بهختکهره ی وا بۆ نه کهوتنه داوی هیچکام لهوانه، گه پانه وه رۆژه لاتی کوردستان و شهید کران یا گیران و درانه دهست ئیران؛ یا تهنانهت ئهوانهش وا ئه مان نامه یان وهرگرت و دانیشن.

گهلۆ ئهوان نه بوایه ن و ئیمه بوایه یین، له بارودۆخی ئه وده مدا، جگه له و چهند رینگایه، رپبازیکی دیکه مان له بهرده م ده بوو؟ گهلۆ گری پووچکه ی بهراوردی هیزه کانمان ههروا سووک و سانا بۆ ده کراوه؟ کهوابوو، ده بی بزاین کیشه که له کویدا چهقی بهستبوو؟ کوئی کاره که خراب ببوو که به ههرا لایه کدا برۆیشتیایه ی یا ئاو بوو یا ئاگر؟ بۆ وه لامدانه وه یه کی پرسیاره کان با به بارودۆخه گشتیه که ی ئه وده مدا بیچینه وه:

- ئه وه ی راستی بیت، شۆرشی ئه یلوول له تا قمی دهفته ری سیاسیه وه دهستی پیکرد و بارزانی به سهر کاری ئه نجامدراودا کهوت. بیره وه رییه کانی جاشی گه وره "عیسا په ژمان" به راشکاوی ده ریده خات که ساواک دووکس له ئه ندامانی دهفته ری سیاسی برده تاران و هانیانان دژ به حکومه تی قاسم چهک هه لبگرن. ئه وده م ئه مریکا و ئینگلیس و ئیسراییل و ئیران به خوینی سهری عه بدولکه ریم قاسم توونی بوون و که لکیان له ههستی نه ته وایه تی کورد وهرگرت، کردیانه که وچه رمگی بهر تیپ، شه رپان پی هه لگیرساند و هه تا سالی ۱۹۷۵ له گه لی هاتن ئینجا به سه ددایان فرۆشت! ئه و بۆچونه ی من، هه رگیز خه باتی گه لی کورد له پیناو مافه ره واکانی ناخاته پشت گوئی و به که می ناگریت.

- پروونا کبیر و خویندکار و لاوانی نیشتمانپه روه ری کوردی رۆژه لات که ده راویکی روونیان له شۆرشی ئه یلوولدا ده دیت، سه ره تا له تاران و پاشان له شاره کانی کوردستانه وه به کۆمه ل روویان کرده باشوور، بی ئه وه ی هیچ "به رنامه یه کی عه مه ل" یان هه بیت و بزنان چ ده که ن، چییان ده ویت، و ئه وه ی ده یانه ویت له تاران و ئیران بکریت ئایا له فلانه گوندی دووره دهستی باله کایه تی و سوپسنایه تی باشووری کوردستان به رهه م دیت؟ تهنانهت به بی ئه وه ی بزنان شۆرش ده ره تان و مه ودا ی وهرگرتن و حاواندنه وه ی ئه وانی هه یه یان نا؟

- شۆرشی چه کداری به بی پالپشتی لاهه کی ئه سته مه، چهک و ته قه مه نی و بژیوی پیشمه رگه ده بی له لایه که وه دابین بکریت. هیچ سیاسه تیک وهیچ ده وله تیک، چه پ یان راست، به بی چاوه پروانی و به رژه وه ندیی خۆی دیناریک به که س نادات و ده سگرۆیی که س ناکات! سیاسه تی رۆژئاوا شۆرشی ئه یلوولی له ئیران نزیک کرده وه. سه ره تا دهفته ری سیاسیان هینایه هه مه دان، ئینجا بارزانی بۆدژایه تیکردنی ئه وان، خۆی له ئیران نزیک بووه وه و هه ر ئه و نزیک بوونه وه یه کوله که ی رۆحی

لاوه دلیک و خزمه تگوزار به لامل بچ بهرنامه کانی رۆژهللاتی شکاند و ئەملام تات و ئەولام تات، له ناوهراستدا مانه وه. ئەحمەد تەوفیق تاقەتی دوورخرانه وهی نههینا و له بهغدا سهری خۆی به فەتەرات دا؛ هەندیک کەس له جاش و موسته شاری کورد و له راستیدا له حکوومهتی عیراق نزیك بوونه وه (لل. ۱۵۳ به دواوه)، تاقمیک چاره نووسی خۆیان به رادمه نیش و حزبی توودهی ئیرانه وه گریدا، به شیک گه پانه وه و دانیشن، به شیک ملیان بۆ پاراستن دا برد و به شیکیش که "باوی ههنگاویان خوش" بوو، به چه کداری گه پانه وه رۆژهللات و تهسلیمی چاره نووسی بون که چتر نه ده کرا خۆی لی پیاڕین: سینگێ ماژینۆ و دلی پرهیوای ئەوان له بهرانه بر گوللهی فیشه کدانی پری ژاندرمه و جاشی 'ئوهیسی' جهللادا! دیاره هه موو ئەو گرووپه جیاوازانه وه که یهک حیساییان بۆناکریت و لای یهک دانانین. ئەوهی وا له دوندی چیا له شهری داگیرکەری خاکدا گیانی بهخت ده کات له گهڵ دانیشتوویه کی ناو لانه و کاشانهی خۆی یهک نییه و ناشتوانی یهک بیت، به لامل ئەوهی له ههردوولادا هاوبه شه، بچ بهرنامه ییه، که بۆ ههردوکیان ده گاته ئەنجامی هه رهس و تیک شکان.

گه لۆ رزگاری لهو تهونه و بهرگری لهو چاره نووسه گونجاو بوو؟ گه لۆ ده کرا ئەوخوینته گه شانه نه رزین و ئەو هیوا به تینانه نه تاسین؟ به بۆچوونی من، لهو رۆژانه دا نا، به لامل پینستر، با! نیازم له 'پینستر' سه ره تایی کار و ده سپیکی بزوتنه وه که یه له تاران و مه هاباد و بۆکان، ئینجا له باشوور و لای ئەحمەد تەوفیق. ئەندامانی ئەو کومیتیه یه و له تاران پیکهات و بریاری چوونی یه کهم دهستهی لاوان بۆ باشوور و ناو شۆرشێ دا، ئەگەر له بابه ته که باشر و وردبوا به ته وه و له په یوه ندییه کان و هاوسهنگی هیزه کان تیگه یشتایه، ئەگەر لیها تووی و شاره زایی زیاتری هه بوایه، ئەگەر گرووپه کانی دواتر به هیزی بیر ولینانی، نه که به وزه ی 'ههست' و ئی حساس سه رنجیان بدایه ته پرسێ کورد، ئەگەر ته نانهت ئەندامانی ئەو کومیتیه یه و له تاران پیک هات له بنه ماله ی عه شیریه یی و عاشقه تفهنگ نه بوایه، ئەگەر کاره کان به شیوازیکی "کوردستانی" بکرایه واته روانینی ته نیا شاریک و ناوچه یهک (مه هاباد و موکریان) به سه ر کیشه نه ته وه ییه که دا زال نه بوایه، ئەگەر ئەوانه ی گه رمین چاره نووسی خۆیان به پارتی، ده فته ری سیاسی، حزبی تووده ی ئیران یا حزبی شیوعی عیراقه وه نه به ئەگەر ریزیکی یه کگرتووتریان هه بوایه، و ئەگەر خووی تاکرپه وی و خۆ به زلانی له هه ندیکیاندا ئەوه نده نه بوایه که ئەوانیتر له خۆی دووربخاته وه و به ژنی حزب و بزوتنه وه که ی پین لاوازبکات، و گرنگتر له هه مووان، ئەگەر وا دهست و برد و بچ تووژینه وه دهست بۆ چهک نه برایه، وا هه بوو پینشی کاره ساته کان یا لانی کهم به شیک له کاره ساته کان بگیریه. والسلام!

خویندنه وهی بیره وه رییه کانی ماموستا مه لا محهمه دی خزری بو تیگه یشتن له ره وتی خهباتی چه کدارانه ی سالانی ۶۳ تا ۶۸ ی سه ده ی بیسته می حزبی دیموکراتی کوردستان و "کومیتته ی شۆرشگیژ"، کاریکی پیویسته (گهرچی نووسه ره تعییری 'کومیتته ی شۆرشگیژ' ی پی راست نییه و ئەندامانی ئەو کومیتته یه به ئەندامی نوپی 'کومیتته ی ناوهندی حزبی دیموکراتی کوردستان' ده زانیت - بۆچوونیک که ناتوانی راست بیت و کاک سه لاهی موهته دیش له کوتایی کتیبه که دا دژی وه ستاوه). نووسه ره له کتیبه که دا گه لیک بابته تی به ووردی باس کردوو که له بیره وه رییه هاوقه تارانیدا باس نه کراون، به لام به سه ر زۆر شتیشدا بازی به سه ر راستییه کاندایاوه و به "سێ نوقته" یا رسته یه کی ساکاری وه ک "با جارێ لیبیگه رپین" خۆی لی لاداوان. دلنایم ئەو کارانه بو مه سه له حه تی گهل و شۆرش کراون، به لام بو هه ره ئەو مه سه له حه ته ش بوایه ده بوو سووکه ئاماژه یه کی به هه ندیکیان بکرده یه. بو نموونه، له هاوسه نگه رانی خۆی ره خنه ده گریته بۆچی له نووسین و بیره وه رییه کانیاندا ده ست نیشانی کۆبوونه وه ی نه مران دوکتۆر قاسملوو، که ریمی حیسامی، سوله یمانی موعینی، سه عید کویستانی و خۆی له گه ل دوکتۆر رادمه نیشی حزبی تووده ی ئیران له به غدایان کردوو به لام له ناوه رۆکی ووتوو پێته کان نه دواون؛ له عه ینی کاتدا خۆیشی هه مان کار ده کات و که م تا زۆر قسه وباس یا پینشیری هیچ لایه کیان ناگپیتته وه و بریاره کانی ئەو دانیشتنه ش ده رناخت. ئەوه هه له یه ک نییه پاساوی بۆبکریته. نه وه ی داهاتوو ی گه له که مان ده بی بزانن ئیمه چ هه له یه که مان کردوو بو ئەوه ی خۆی لی بپاریژن و دووپاتی نه که نه وه. ئەگه ر کاک محهمه د و کاک سه عید کویستانی باسی ئەو مه سه له یه نه که ن ئاماده بووانی دیکه ی دانیشتنه که له ژیاندا نه ماون و جگه له نیشانه یه کی گه وره ی پرسیار بو نه وه ی دادپی وولات هیج نامینیتته وه.

هه له یه کی گه وره ده بیت ئەگه ر دژایه تی کردنی حزبا یه تی یا ته نانه ت به ره ه لست وه ستانی شه ری چه کداری له و قسانه ی من وه ربگیریته. من ده زانم به بی حزبی پینشیره وی خه لک، سه رکه وتن ئەگه ر نه گونجاو نه بیت، گه لیک ئەسته مه؛ شه ری چه کداریش واهه یه دوا یین قۆناعی خه بات و چاره سه ریکی ناچار بیت. هه روه ها ده زانم که بریاردانی کوتایی له سه ر قۆناعیکی وا هه ستیار له ژیان ی سیاسی گه له که مان به بی پوون بوونه وه ی هه موو لایه نه کانی، کاریکی نا کامل و ناپه سنده و خوینه ر مافی ئەوه ی هه یه پیم بلیت له بریار و بۆچوونه کانمدا په له م کردوو و چاوه رپوانی پوون بوونه وه ی هه موو بابته کان و رپووداوه کان نه بووم، ره خنه یه ک که له ئەسته ی ده گرم!

* محەممەد خزرى، "لاپەرەيەك لە تىكۆشان و جوولانەوہى سالەكانى ۱۳۴۲-۱۳۴۷ (۱۹۶۳) - ۱۹۶۸) ى حىزبى ديموكراتى كوردستان"، ناشر: نووسەر، سوید ۲۰۰۳، كوردى، ۲۲۹ + ۳۷ لاپەرە

ISBN: 91-974681-0-X

دواى خوێندنەوہى بابەتەكە، برادەرێكى گەلێك خۆشەويست ئەم بۆچوونانەى دەربەرپوہ. سپاسى دەكەم:

چارە نووس يان خۆنووس؟

وہلامەكەى: "هيجيان"

ئيمە زەمانمان دۆراندووہ.

هەرکەس کە بىرەوہرى دەنووسى لەراستى دا خۆى دەنووسى. باراشى خۆى دەبا بۆ ئاش و لى دەکاو دەگەرپیتەوہ. هەرکام لە رووداوہکانى خۆى تاگەيشتن بە ئاش و گەرانەوہى دەدوى.

مەلا محمد خزرى، ئەمىرى قازى، كەرىم حىسامى، رادمەنش، تودە، قاسم، بەغدا و خەلان... من ناتوانم لىكيان گرى بەم. ئەوانە رووداوى پچرپچر لە مەكان و زەمانى دوور لەيە كدا خولاونەوہ. جوانى بۆ چووى. بۆكوئ دەچن و بەكام رى دا دەچن و وچۆن دەچن... وەلامى چوون و نەچوون و چين و چينى رووداوہكان، دونيا خان، كرگارى فەرشەكەى فانگوك داويەتەوہ. ۷ سالى پيوست بوو تا فەرشىكى دوومىترى چنيوہ، رىگەى ناسيوہ، مېشك و دەستى وىكرا كاريان كردووہ، ئامانجيشى ئافرانندنەوہى تابلوكانى فانگوك بوو و تيدا سەرکەوتووہ.

ئيمە زەمانمان دۆراندووہ. ئيمەى كورد و رپرەوى ئەو رىگە ئەستەمە مېشك و سەبرى دونياخانمان نيه. ئيمە باوہرمان بە خۆنييه و لەخۆ بيزراوين. نەمانتوانيوہ بيىنە خاوەنى بيرو مېشكى خۆمان. جيهانينييه كى كە هەمانە قەلبە.

رىگەكەمان تووژە و تۆشەریمان پووش. شەوہ زەنگەو نابەلەدى رىگايىن. نەخشەى دونيا خانمان گەرەكە و لىزانىيەكەى.

گەلانى لە ئيمە كلۆلتر ئەو رىگەيان برپوہ و ئىستا ئاغای جيهان.

پروئتوكۆلەكانى زاناکانى يەهوود بخوینتەوہ. دونيا خانم فانگوكى ئافراندوتەوہ و زانايانى يەهوود گەلى يەهووديان لە سەرگەردانى رزگار كردووہ. رەمزی سەرکەوتنى ئەو كرگارانه لە چى داىه؟ مەلا محمد خزرى و كەرىم حىسامى و ئەمىر قازى تالە ئاوريشمەكانن، وشەكانى نيو دپرى پروئتوكۆلەكانن، دەبى سەرجمەى ئەزموونەكان لە يەكتر گرى بەدين و بۆخۆمان كارى خۆمان بكەين.

ئەو ئەزموونانەى زاناكانى يەھود بخويئەو. گرنك نيبه قسه يان له سەرە، گرنك ئەو يە واقعییەتى ئەم جیهانەى تیدا دەبیندری...

<http://www.jewwatch.com/jew-references-protocols-full-text-folder.html>

۱۰۸

ناپۆیست!

کتیبی "معمای هویدا" م خویئەو، کتیبکی خۆش، زانا یانە و ووردینانە، سەرە تا بە ئینگلیزی نووسراو و پاشان نووسەر خۆی، کردوو یە تە فارسی. ژینامە نووسین و تووژینەو لە ژیا نی کە سیک لە و رادە بەرز و پسیورانە یە، لە زمانی فارسیدا وینە ی نیە. کاتیکیش لە بەرانبەری ئەو توورپەهاتە دابنریت کە عیرفانی قانعی فەرد و ئیتیلعاتی سپای پاسداران بە ناوی ژینامە ی مام جەلالەو و بلاویان کردۆتەو، زیاتر پە ی بە گەورە یی کارە کە دە بریت.

لە بەشیک کتیبە کە دا ئەم دیرانە دە خۆیتریتەو، کە باسی رۆژیکە گوا یە ئەمیرە بیاسی هویدا — دواین سەرە ک وەزیری سەردەمی شایە تی ئیران، لە گەل ھاو رپە کی خۆیدا دە چیتە قەبرستانی "پرلاشیز" لە پاریس، لەویدا ھاو رپە کی هویدا رووی تیدە کات و ئەم قسانە ی پی دە لیت:

"هەموو ئەوانە ی وا لیرە نووستوون، زیاد لە من و توو خۆیان بو بەرپۆه بردنی کارە کان بە 'پۆیست' زانیو، بە لام دوای ئەوان و دوای ئیمەش چەرخ ی ئەم زەمانە یە هەر گەر او و دەشگەریت، جا هەندیک خیراتر یا لە سەر خۆتر. یە ک لە چارە رەشیە کان مرفوف ئەو یە ئەوانە ی وا دینە جیکای ئەم نووستوانە، لایان وایە بوونیان بو ئەو کارە ی وا بە دەستیانەو یە سەداسەد 'پۆیست و زەرور ی' یە، لە کاتیکدا نە من و نە توو و نە هیچ کە سیک بو کاروبارە کان 'پۆیست و زەرور ی' نین!"

دوکتۆر عەبباس میلانی؛ "معمای هویدا"، چاپ شانزدهم، نشر اختران، تهران ۱۳۵۸، لاپەرە ۵۷، فارسی

۱۰۹

"قان گوگ" لە شاری سنه!

خانمیکی هونهرمندی تهونکاری خه لکی سنه ۱۲ تابلۆی نهققاشی وینه گه ری ناوداری هۆله ندی "قان گۆک" ی هاوړی له گه ل پۆرتری هونهرمه ند پیکه وه له قالیچه یه کی بچوو کی که متر له دوومه تری دوو جای ئاوریشمین دا، چنیوه. کاره که یه کجار پسپۆرانه کراوه و له وپه ری رازاوه ییدایه. خاتوو "دونیا بورنا" ی هونهرمه ند ماوه ی ۷ سالی ره به ق کاری له سه ر ئه و مافووره یه کردوه و من که چاوم پیی که وتوو، پیم حه یف بوو ئیوه لانیکه م وینه ی ئه و شاکاره نه بین. دونیا خانم ژن خوشکی منه و تهون کردن له بنه ماله یاندا دیارده یه کی نه ریتییه. خوشکه کانی دیکه شی هه موو فه رمانبه ری ئه م یا ئه و ئیداره ن به لام هونه ری تهونکاری ده زانن و له دایکی هونهرمه ندی خۆیان فی ربوون.

ناوی فه رشه که "به هه شتی قانگۆگ" ه و له ئیران ناسنامه ی فه رمی بو وه رگیراوه، که هه موو تاییه تمه ندییه ته کنیکیه کانی تیدا تۆمار کراوه. هیوادارم ئه و شاکاره هونه رییه له کوردستان بمیخته وه بازره ی وولاتان نه ییت.

۱۱۰

کوشتنی کورد:

ئهمجار به ناوی "وههابی" و "سهله فی"

هه ر کوردیی و پۆر بی!

بو کۆماری ئیسلامی گرنگ نییه کووژراوه که کی بیت و ناوی چ بیت، هه ر کورد بیت به سه! کاتی خۆی به ناوی کومونیسیت و کۆمه له و دیموکرات، پاشان خه بات و مه کته بی قورئان، ئینجا پڑاک و ئهمجاره وههابی و سهله فی ده مانکووژن.

ئیتیلعات و سپا، دوا ی ئه و چه ند شانۆگه رییه ی مه هاباد و سنه و کاتی که دیتیان حزبه کوردییه کان یه کده نگ به شداری خۆیان له تیرۆر و ته قانده وه ی خه لکی بی تاوان دایه دواوه، به تایهت دوا ی راگه یانندی فه رمی پڑاک سه بارهت به پیداچوونه وه ی سیاسه ته کانی- که بیگومان کاری چه کداری یه کیان بوو، ئهمجار ده بوایه که س یا که سانیك بدۆزیته وه که شانۆگه ری قیزه وه نی ته قانده وه و کوشتاری به درۆی خه لکیان بداته پال و به و شیوه یه هه م ئاسایشی ناوچه که تیک بدات و بیانوویه ک بو مانه وه ی خۆیان و درێژه ی سه رکوت بدات به دهسته وه، هه م هه رشه له حکومه تی هه ریم بکات و سیاسه ته کانی ئیران له مه ر عیراقیان به سه ردا سه پینیت.

ئەو كەس يا كەسانە كى بن باشە كە تاوانە كانیان بدریته پال: چه مکیکی گشتی و ناروون وهك "سه له فی" یه كان! ئەوانه كین؟ له لایه كه وه حزبیکی دیاریکراوی سیاسی نین كه سه رو كه كه یان وه دهنك بیت و په نجه بکات به چاویاندا كه درو ده كه ن ئیمه نین؛ له لایه کی دیکه شه وه سونهن و حوجه تیه و ده مارگیره ئاینیه کانی بالی ئەحمەدی نه ژاد وهك دوژمنیکی سه ره کی چاویان لیده کهن.

<http://kurdishperspective.com/expand.php?id=2725>

<http://news.gooya.com/politics/archives/2010/11/113711.php>

۱۱۱

ناسیۆنالیزی کوردی و بۆچوونه کانی دوکتۆر عه بیاس وهلی

دوکتۆر عه بیاسی وهلی مامۆستای زانکۆی بوغازیچی ئەسته موڵ له ووتووێژیکدا له گهڵ 'هیدایهت جان'، كه له رۆژنامهی کوردستانی نویدا بلاو بوته وه، له پهیدا بوونی ناسیۆنالیزی کوردی بنه ما کانی دواوه، روانگه و بۆچوونه کانی كاك عه بیاس گه رچی له ووتار و کتیب و ووتووێژه کانی پینشتیشیدا بینراون، هیشتا ههر روونکه ره وه و ری پيشانده رن. من دهقه كه م له مالپه ری رینسانس وه رگرتوووه:

<http://www.renesans.info/index/index.php?id=2509>

هه ر له م رۆژانه دا ووتووێژیکى دیکه كاك عه بیاسیش بلاو بوته وه كه رۆژنامه ی "ئوزگویر پۆلیتیکا" له گه لیدا به رپوه ی بردوووه. ووتووێژه كه سه ره تا به زمانى توركى بلاو كراوه ته وه، پاشان 'ئویزله ما غالب' كرددوویه ته ئینگلیزی، ئینجا كاك 'حه سه نى قازى' وه ریگپراوه ته سه ر کوردی و له ویلاگی روانگه دا بلاوی كرددۆته وه. بابه تی ووتووێژه كه زیاتر بارودۆخی کورد له تورکیای ئەمرو و هه لویستی حزبی حاکمی ئا که په ی گرتۆته به ر:

[/http://www.ruwange.blogspot.com](http://www.ruwange.blogspot.com)

۱۱۲

مه‌لاکانی قوم پهره ده‌دهن به دواکه‌وتوویی بیری خه‌لک و زیندوو‌کردنه‌وهی نهریتی کۆنی بی بنه‌ما له کوردستان. ئەم‌پۆ له سه‌قز به‌نامه‌یه‌ک وه‌پۆ ده‌خه‌ن، سبه‌ینی هه‌مان شت له باشووری کوردستان راست ده‌که‌نه‌وه. بۆ ئەوان سنووری نیوده‌وله‌تی واتای نییه، گرنه‌گه کورد بیت و بگه‌رپته‌وه هه‌زارسال پیش ئیستا، جا له‌هه‌رکۆی بوو، بوو! هه‌مووشی بۆ که‌لک وه‌رگرتنی ناجوامیرانه‌ی سیاسی.

دیاره من کارم به باوه‌پۆ خه‌لک نه‌داوه و هیچ گومانم له‌وه‌دا نییه که هه‌موو‌که‌س مافی خۆیه‌تی به‌رپبازی‌کدا ب‌روات وا خۆی ده‌یه‌ویت و پپی وایه چاره‌ی ده‌ردی پنده‌کریت. به‌لام لیره‌ده کلکی که‌له‌شیری مه‌لاکان به‌ ئاشکرا دیاره؛ هه‌وتوویه‌ک پیش ئیستا نوێژه‌بارانه‌یان له سه‌قز وه‌پۆ خستوووه و هه‌وتووی داها‌توو له باشووری کوردستان وه‌پپی ده‌خه‌ن. ئەو پریک خستن و هه‌ماهه‌نگیه‌ی کاری تاکی کوردی هه‌زار نییه و ته‌نیا له‌ده‌ست حکوومه‌تیک دیت که له هه‌ردوو‌به‌ری سنوور ده‌ست رۆیشتوووه.

مه‌لاکان به‌رپرسی راسته‌وخۆی ویرانی و هه‌ره‌سی ئابووری کوردستان و له‌م رپگه‌یه‌وه ده‌یان‌ه‌ویت باری تاوان له‌سه‌ر شانی چه‌په‌لی خۆیان لابه‌رن و بیخه‌نه‌ ته‌ستۆی خودا: نوێژه‌ بارانه له سه‌قز:

<http://saghez.org/index.php?besh=dreje&id=1989>

نوێژه‌ بارانه له‌ شاره‌کانی باشووری کوردستان:

http://www.zanayan.org/t_detail.php?section=1&id=679

قه‌رزانه‌وه‌ دوا‌ی مردن!

ئهم وه‌سیه‌تنامه‌ شیعرییه‌ی "ئه‌بولقاسم‌ حاله‌ت" شاعیری ته‌زنووسی ئیرانی گه‌لێک خۆشه‌، وه‌سیه‌تی کردوووه‌ دوا‌ی مردنی هه‌رکام له‌ ئەندامه‌کانی بده‌نه‌ خه‌لکائیک که‌ زۆریان پتویست پیه‌تی و له‌واوه‌دا کابرای ده‌وله‌مه‌ندیشی له‌بیر نه‌چوووه‌ که‌ شاعیر پپی قه‌رزداره‌، ئیتر به‌شیک‌ی باشی ئەندامی خۆی پیشک‌ه‌شی ئەو کردوووه‌:

بعد مرگم نه به خود زحمت بسیار دهید

نه به من برسر گور و کفن آزار دهید

نه پی گورکن و قاری و غسل روید

نه پی سنگ لحد پول به حجار دهید

به که هر عضو مرا از پس مرگم به کسی
 که بدان عضو بود حاجت بسیار دهید
 این دو چشمان قوی را به فلان چشم چران
 که دگر خوب دو چشمش نکند کار دهید
 وین زبان را که خداوند زبان بازي بود
 به فلان هوچی رند از پی گفتار دهید
 کله ام را که همه عمر پر از گچ بوده است
 راست تحویل علي اصغر گچکار دهید
 وین دل سنگ مرا هم که بود سنگ سیاه
 به فلان سنگتراش ته بازار دهید
 کلیه ام را به فلان رند عرق خوار که شد
 از عرق کلیه او پاک لت و پار دهید
 ریه ام را به جوانی که ز دود و دم بنز
 در جوانی ریه او شده بیمار دهید
 جگرم را به فلان بی جگر بی غیرت
 کمرم را به فلان مردك زن باز دهید
 چانه ام را به فلان زن که پی وراجی است
 معده ام را به فلان مرد شکمخوار دهید
 تا مگر بند به چیزی شده باشد دستش
 لا اقل تخم مرا هم به طلبکار دهید!
 له مالپه‌ری "هزل دات کام" م وهر گرتووه.

کۆمه‌له و دیموکرات، کوا‌ئه‌وه سیاست کردنه کاکه!

۷/۱۲/۲۰۱۰ ماوه‌یه که کۆمه‌له و حزبی دیموکرات له سهر مالپه‌ره کانیاں به‌ربوونه‌ته شه‌ره‌قسه
 و هیرش ده‌که‌نه سهر یه کتر، هه‌ندیک لایه‌نگری نابه‌رپرسیش باوه‌شینی ئاگری کیشه که ده‌که‌ن
 و له ژیر هه‌واله راگه‌یینراوه‌کاندا یادداشت ده‌نووسن و سووکایه‌تی به لایه‌نه‌که‌ی دیکه
 ده‌که‌ن.

ئەوۋە كارىكى مەترسىدارە و گەلەكەمان نابى مۇلەتى درىژەدانى پىدات. ئىمە ھىشتا پىشمان لە ژىر بارى گرانى شەرى چەكدارانەى ئەو دوو ھىزە راست نەكردۇتەوۋە و خویتی كووزراوانى ھەردوولا ھەر گەرمە، كە بى مەسئولىيەتى و خۇخۇشەوئىستى كەسانىك بەرەو كارەساتىكى دىكەمان دەبەن.

من تەنیا يەك شت بە رېبەرانى بەرپىزى ھەردوولا دەلیم. ئىوۋە چ لە باشوورى كوردستان و چ لە ئوروپا دەتوانن لەگەل يەك دابنىشن و كىشەكان بە ووتووئىژ چارەسەر بىكەن، ئىتر چ پىوئىستەكەلك لەو شىوازە ناحەزە وەربىگرن؟ گەلى كورد لە شەر و كىشەى ناوخوئى بىزارە، ئىتىلاعاتى ئىرانىش ئامادەيە بە ملىون خەرچ بىكات بۇ ئەوۋەى ئىوۋە لەگىانى يەك بەربىدات و وورەى خەبات لە كۆمەلانى خەلكدا بىنىتە خواری. ھىچ نەبىت دەبى ئەو خالە روون وئاشكرايە، ووشىارتان بىكاتەوۋە.

ھىچكام لەئىوۋە ناتوانن مېژوو چەواشە بىكەن، ئەگەر كەسىك بە ووردى سەرنجى شەرى رابردووى ئىوۋە لەگەل يەكتر بىدات دەزانىت ھەردوولا ھەلەتان كرددوۋە. لەو رووداوانەدا، كەس ناتوانى خۇى بە 'مەسئوم' و لایەنەكەى دىكە بە تاوانبار دابنىت، نە چەپلە بەدەستىك لى دەدرىت، نە شەرىكى ئەوتۇ بە لایەنىك ھەلدە گىرسىت ودرىژە پەيدا دەكات.

ئىوۋە دەبى لە مېژوو و داوۋەرىيەكانى بترسن و درىژە بەو كارە نەفرەت لىكراوۋە نەدەن، كوشتنى رۆلەى كورد جىگەى دەست خۇشىكردن نىيە نە بۇ دىمەكراۋە، نە بۇ كۆمەلە. لەجىاتىيان پىكەوۋە دابنىشن و ستراتىژىيەكى ھاوبەش بۇ خەباتى ھاوبەش دژ بە دوژمنى ھاوبەش دابرىژن، ئەوۋە خواستى كۆمەلانى خەلكە،

"ئەوۋە دەنگى نىشمانە،

لە بى ھەستىت پەرىشانە،

زامدارى تىغىكى تىژە،

تىغى دەستى رۆلەكەيە..."

* ئەم شىعەرە لە سالانى دەوروبەرى ۱۹۶۰ دا، بەبۇنەيەكى دىكەوۋە گوتراوۋە. بەداخەوۋە ناوى شاعىرەكەيم لەبىر نىيە.

به ديوارى ناوه نديكى 'تهدروستى دهروونى' له شاريكى نزيك له ندهنه وه چهنه تابلوم بينى و نووسيمنه وه. بابه ته كان تاكه كهسى و بو كيشه ي دهروونى و ژن وميردى و بنه ماله بين به لام هه نديكيان ناسوى بهرينتر واته كاروبارى كومه لايه تى و سياسيش ده گرنه وه.

ناوه رووكى گشتى نووسراوه كان نه وه يه هه ول بده ين مه نتيق وعه قل به سه ر كاروبارى پوژانه و په يوه نده كانماندا زال بيت و له هو كار و بنه ماي كيشه كان وورد بينه وه و له رق و قينى بي مه نتيق خو دوور بخه ينه وه. نه وه وه رگيپراوى بابه ته كانه، فهرموون:

ئيمه به زمانى جياواز قسه ده كه ين، نه ريتى جياوا زمان هه يه، گرنگ نيه كين و له كويوه هاتووين، ئيمه به رپرسى رابردوو نين، به لام به رپرسى داهاتوومان هه ين!

به گز كيشه كه دا بچو، نه كه كه سه كه!

پرد هه لبه سته، به ره ه لست دامه ني!

گرنگ نيه چهنه رپگاي هه له ت برپيت، هه ميشه ده توانى بگه رپيته وه.

په يوه ندى باش، تيگه يشتن و قه بوولى دوولايه نه ده خوازيت نه كه په يمانى دوولايه نه.

هاورپ له گه ل چاره سه رى كاره كه، چاره سه رى په يوه نده كه ش بكه!

تهنگ وچه له مه له جياوازيه كان سه ره له نادات، له چونه تى راگه يشتن به و جياوازيانه سه ره له دات

له دادى بدوى نه كه رابردوو!

باشه به خوت بلپى كه ده توانى، به لام باشتره به خوتى پيشان بده ي كه ده توانى.

له خالى پيكه اته وه ده ست پي بكه نه كه له خالى جياوازيه وه.

ناتوانى رابردووت بگورپ، به لام ده توانى داهاتووت بگورپ.

تو كه سيكى به نرخى، كه و ابوو ئيجازه مه ده كه س بتخاته دوخيكه وه كه غه يرى نه وه بيربكه يته وه.

كوردى ژير سته مى سووريا

ويده چيت كوردانى سووريا و كوماره سوقيه تيه كانى پيشوومان به ته واوه تى له بير كرديت. له هه والى ته له فيزيون ومالپه ره كورديه كاندا به هه لكه وت نه بيت ناويكيان لى نابريت، په يوه نديه كانيشمان له گه ليان له راده ي سيفردايه.

ئەوئەش لە کاتیکدا، کە بۆ نموونە کورد لە سووریا خەباتیکى بى و وچان و قارەمانانە لە پێناو چەسپاندنى هەندىك مافى سياسى و کۆمەلایەتى خۆيان دەکەن و بەم بۆنەیهووە رۆژانە رۆوبەرووی گيران و لیدران و کوشت و بېرى داگیرکەرانى خاکە کەمان دین.

برادەریكى نەناسراو هەردووسى رۆژ جارێک بە ئیمەیل هەندىك هەوالى باکوور و رۆژئاواى وولاتم بۆ دەنیریت کە بە ئینگلیزى نووسراون و زۆر رێک و پێک و پسپۆرانه رێک خراون.

ئەوئەدرەسى ئەو کەس یا کەسانەیه. دەکرێ هەموولایە کمان پەيوەندیان پێو بەگرین، هەوالەکانیان لە مالپەرە کوردییه کاندا بلاو بەکەینهووە و پشتگیری کارى ئەوان و خەباتى خۆشک و بىرايانى کوردمان لە هەموو پارچەکانى خاکى کورد بەکەین:

<https://mail.google.com/mail/?shva=1#inbox/12cb8779e0733bf6>

۱۱۷

چاوى خەتاپۆش

۰۴/۱۲/۲۰۱۰ لە وورده فەرمايشتى ژماره ۹۱ دا باسى "چاوى خەتاپۆش" ى مام جەلالم کرد و دژايەتى کردنى لە گەل کردەوہى "ئىعدام" ئەمپرو سەبارەت بە هەمان مەسەلە ووتارىکم لە مالپەرى "گويا" دا خویندەوہ و پاشان چوومە سەر مالپەرى نووسەرى ووتار و لەوێوہ ووتارە کەم راکواستە ئێرە.

نووسەرى ووتارە کە ئێرانيه و کورد نيه بەلام واديارە هاتوچۆى کوردستانى کردووه و لە نووسينه کەيدا بە رېترېكى زۆرەوہ روانيوهتە روانگەى مام جەلال بۆ دژايەتى کردنى ئىعدام و هەلۆيست گرتنى بەرانبەر بە دياردەى "تۆلەسەندنەوہ" - شتىک کە کوولەکەى رۆحى بىروبوچوونى عەشيرهيه و ئەمپرو دەکرى و دەبى بىرىكى دووبارەى لى بکرىتەوہ. من نووسەر ناناسم، بەلام ئەوہ ووتارە کە يەتى.

من بە بى هېچ دوودلێهەك پەسندى هەموو بزووتنەوہيه کى دژ بە کردەوہى "وہ حشيانە" ى ئىعدام دەکەم:

[/http://www.babakdad.blogspot.com](http://www.babakdad.blogspot.com)

۱۱۸

دزدى کە نسيم را بدزدد، دزد است!

مەلاکانی حاکم لە ئێران تووشی قەیرانیکی راستەقینە هاتوون. ئاخوند "هادی غەففاری" بۆ ماوەی چەندەها ساڵ وەك شەلات و چەقۆكیش و چەكدارى ملهوپرى كۆمارى ئىسلامى سەدان كۆبوونەوه و دانىشتنى پيشكهوتنخوازانى ئىرانى لە شارى تاران شيواند و بەيه كىدادان. ئەو و چەقۆكیشەكانى سالانىكى زۆر يەك لە تەنگ و چەلەمەكانى ئەو هێزانە بوون وا دزايەتى مەلاكانى حاکميان دە کرد و لەهەركوێ كۆبوونەوه يەكيان بووايه سەروكەللى ئەوانيان لى بەيدا دەبوو و لىيان تىك و مەكان دەدرا.

ئىستا هەر ئەو هادى غەففاريه تووشى هادى غەففاريه كى لەخوى هادى غەففارىتر هاتوو، كە ملهوپرى لە هادى غەففارى ئەسلى دەكات و مزگەوت و نوێژى جەماعەتى لى دەشيونىت! شغال بيشە مازندران را نگیرد جز سگ مازندرانی! سەيرىكى ئەم هەوالە بكەن:

<http://news.gooya.com/politics/archives/2010/12/114195.php>

۱۱۹

دەقە ئایینیەکان، توێژینەوویەك

من بۆ لىكۆلینەوه لە راستیەکان سنوورىك ناسم. لەعەینى رېژگرتن لە برۆا و بىر و بۆچوونى خەلك، باوەرپم بە هىچ لەمپەرىك نىيە كە بەرگرى بكات لەوهى خەلك زىهنىكى رەخنەگرىان هەبىت و نەهیلئىت كۆمەلانى گەل كەشفى تاكەكەسى بكەن و گوێ لەمستى كەس يا كەسانىك نەبن كە بیانەوئىت كوێرانه بە رېيازىكياندا بەرن و دەره تانىان پى نەدەن ئاورى راست و چەپى خۆيان نەدەنەوه. لام وانىيە هىچ ئایىنىكىش ئەوهى بوئىت، ئىتر لىنگەرپى هەندىك مجبور و كەوشدانەرى چەقەخانەى فلان مەكتەبى سىاسى يا ئایىنى – لە رېبەرانى ئایىنەوه تا قوتابخانە فىكرى و ئایدیۆلۆجىكىيەكان، لە ئولترچەپەوه تا پاپ و مالم و موچتەهیدى راست. دوژمنى هەركەسىكم كە بیهوئىت بەهەر ناوئىك و بیانویەك ئازادى بىركردنەوه و هەلسەنگاندن و توێژینەوه لە مرؤف بستىنىت.

ئەم لىكۆلینەوویەم لە مالپەرى "هەلوئىست" دا بىنى. بۆچوونەكان بۆ بىرلىكردنەوه دەبن بەلام نابى ئەوانىش بكرىتە دۆگم و باوەرى نەگۆر!

<http://www.helwist.com/Nuseran/Aram%20Celal/27%2011%20%20Djayeti%20Qoran.htm>

۱۲۰

۳۰ وینهی میژوویی "لاهووتی کرماشانی"

براده‌ریکی به‌پیتز داوای لیکردم ووتاریک که سه‌بارته به لاهووتی کرماشانی نووسیووم وله مالپه‌ری پوژهلالات- بۆکاندا بلاو بیوه‌وه، له مالپه‌ره‌که‌ی ئه‌وانیشدا بلاو بکریته‌وه. کاره‌که‌م زۆر پینخۆش بوو له‌به‌ر ئه‌وه‌ی هه‌ندیک شوین هه‌ن که به بیج ئاگاداریی خۆت بابه‌ته‌که‌ت بلاو ده‌که‌نه‌وه و پیتز له زه‌حمه‌ته‌کانت ناگرن. ده‌ست به‌جی موافقه‌م کرد.

له وه‌لامدا لاپه‌ره‌یه‌کی مالپه‌ری "ایرانیان دات کام" ی بۆ ناردبووم که تیندا ۳۰ وینه‌ی کۆن و نه‌بینراوی لاهووتی بلاو کراوه‌ته‌وه. وینه‌کان گه‌لێک سه‌رنج پراکیشن و هی دووقوناغی جیاواز له ژبانی لاهووتین. زۆربه‌ی زۆریان هی سالانی نیوان ۱۹۲۰ تا ۱۹۵۷ ن که لاهووتی له خاکی سوڤیه‌ت ده‌ژیا و چه‌ند دانه‌یه‌کیشان هی ته‌وریتن که لاهووتی له‌سالی ۱۹۲۰ دا "شۆرشی سوور" ی تیندا به‌ریا کرد و له‌گه‌ل ژاندرمه‌کانی شه‌ره‌فخانه و سواره‌ی خالوقوربانی هه‌رسینی بۆ ماوه‌ی ۱۰ پوژر حکوومه‌تیکی کومۆنیستی دامه‌زراند، ئینجا داوای تیک شکانه‌که‌ی، له‌ئای پووباری ئارازی دا و په‌ریه‌وه نه‌خجه‌وان و باکو و ئینجا گه‌یشه‌ مۆسکو.

ژبانی لاهووتی پره له پووداوی سه‌مه‌ره‌ی وا که هه‌رکامیکی بۆ ئه‌وه ده‌بیت فیلمیکی تیروته‌سه‌لی له‌سه‌ر چی بکریت: فه‌قیی مزگه‌وت، ده‌رویشی نیعمه‌توللاهی، به‌های، ماسۆن، سوسیال دیموکرات، کومۆنیستی ستالینی، لایه‌نگری خرۆشۆف، کرماشان، تاران، په‌شت، قوم، سلیمانی، ئه‌سته‌موول، مه‌هاباد، ته‌وریتز، تاجیکستان، پاریس، مۆسکو؛ سه‌تار خان، یارمه‌مه‌دخان، میرزا کوچک خان، سه‌ردار موقته‌دییری سه‌نجابی، شیخ مه‌حمودی به‌رزنجی، سمایل ئاغای سمکو، مخبرالسلطنه، نازم حیکمه‌ت، سه‌ده‌ددینی عه‌ینی، خه‌لاتی لێنین له ده‌ست ستالین؛ شاعیری نوێخواز، نووسه‌ری ووتاری سیاسی، وه‌رگێری شانامه‌ی فیرده‌وسی بۆسه‌ر زمانی پووسی و... ده‌یان بابه‌تی هاوچه‌شنی تر. جا وه‌ره له‌و ژبانه‌ پوودا و به‌کاکله مه‌کۆله‌وه و شویتی مه‌گره!

به‌لام قسه‌ی خۆمان بیت لاهووتی ئه‌و هه‌موو خزمه‌ته‌ی به‌ زمانی فارسی کرد و به‌ ناوی شاعیری ئێرانییه‌وه ناسرا، ئه‌وه‌ی به‌شی کورد بیت ته‌نیا ۳ پارچه‌ شاعری کوردی لی به‌جی ماون و ووتاریکی پووسی که تیندا شه‌رت و شووی کوردی ده‌ره‌یتاوه‌و بزووتنه‌وه نه‌ته‌وایه‌تییه‌که‌ی به‌ ده‌سکردی ئینگلیز له‌قه‌له‌م داوه! من لاهووتیم ناوناوه "هیلکه‌ی دۆراو"، چاکم نه‌کردوه‌؟

ئه‌وه وینه‌کان له مالپه‌ری "ایرانیان دات کام" دا. وینه‌ی یه‌که‌م که که‌وته به‌رچاوتان، ئیتر

Next هه‌رکلیک بکه‌ن له‌سه‌ر وشه‌ی

<http://www.iranian.com/History/2003/August/Lahooti/4.html>

ئەوێش ووتارە کە ی من لە مالمپەری رۆژھەلات-بۆکان دا:

<http://bokan.de>

لە لای دەستەچەپی لاپەری یە کەم، کرتە بکەنە سەر ووشە ی "ئەدەبیات"، ئینجا لە ناو ووتارە کاندای ئەم عینوانە بدۆزنەو:

"شعیریکی کوردی دیکە ی ئەبولقاسم لاهوتی کرماشانی (شاعیری شۆرشگێری کورد)." .

ھەر ئەو ووتارە لە ی مالمپەری ئە کادیمی زمانی کوردیشدا بلاو بۆتەو:

<http://www.kurdishacademy.org/?q=node/763>

۱۲۱

"رپوی کوردستانی" یە کپارچەیی خاکی ئەتاتورک تیکدەدات!

ئەم ھەوالم سەیر و سەمەرە یە سالی ۲۰۰۵ لە مالمپەری بی بی سی فارسیدا بلاو بۆتەو و برادەریکی خۆشەویست بۆی ناردووم. ھەوالم کە جیگە ی پروا نییە، بەلام باوەر بکەن راستە! لە زمانی ئینگلیزیدا ناوی گەلیک نەخۆشی، دیاردە ی سروشتی، ئازەل، بالندە و ... بە زمانی لاتین دەنووسریت، دەبی زمانە ئوروپایە کانی تر وە ک فەرەنسی و ئالمانی..... یش دۆخیکی ھاوچەشنی ئینگلیزیان ھەیت.

وە ک نەریتیک لە ئوروپا، کاتیک کە بوونەوەر یا بالندە یە ک ی وەحش یا چەشن و رەنگیکی تاییە تیان بۆ یە کەم جار لە شویتیک دەدۆزیتەو، ناوی ئەو شوینەش بە دوا ناو کەیدا دەھینن. بۆ نمونە: پاندای چینی یا وورچی سیریایی یا پشیلە ی ئیرانی و....واتە ناو لاتینیە کە و ناوی شوین بەسەر یە کەو دەبنە ناو و ناسنامە ی ئەو بالندە یا ھیوانە.

ئێستا بە گوێرە ی ھەوالمی بی بی سی، دەوالم تە تورکیا ناوی زانستیانی لاتینی سی بوونەوەر ی گۆرپوہ لەبەر ئەو ی بە شوین ناو کە یانەو ووشە ی کوردستان یا ئەرمەنستان ھاتوو! وولیس کوردستانی کە چەشنە رپویە ک ی سوورە کە لە ئوروپا بە "رپوی کوردستانی" ناسراو. بەرپرسە تیکە یشوو کانی تورکی گوتوو یانە ئەو یە کە تە خاکمان دەخاتە مەترسییەو و ناو کە یان لە رپوی کوردستانی یەو کەردۆتە "رپوی رپوی!"

کاریکی ھاوچەشنیان لە گەل بەرانە کتوییە ک و ئاسکیکیش کردوو و بۆ خاتری یە کپارچەیی خاکی تورکیا ناوی ئەرمەنی و ئەرمەنستانیان لە سەر لابر دوون.

ھەوالم کە بخوینەو و سەرنج بەدەنە قسە ی بەرپرسی پارکە کانی تورکیا. زۆر خۆشە:

http://www.bbc.co.uk/persian/science/story/2005/03/050308_mf_namemes.shtml

۱۲۲

چلهى كۆچى دوايى حەسەن زىرەك لە تاران

كاتىج نەمر حەسەن زىرەك لە بۆكان كۆچى دوايى كرد من مالم لە تاران بوو. كاك حەسەنى دياكو (حەلەبى) - مېردى زىتەب خانم و زاواى مینەزىرەكى براگەورەى حەسەن زىرەكیش مالى لە تاران بوو و پىكەووە هاتوچۆ و گالتهوگەپمان گەرم بوو. خەلك بەگشتى و ئىمەش هەردو كمان بەو دەلگىر بووین بۆچى رادىوتەلەفیزیۆنى ئىران و بەرنامەى كوردیى رادىو تاران لە مردنیشدا وەك سەردەمى ژيانى، هیچیان بۆ نەكرد و پىزى پىویستیان لى نەگرت. ئىتر قسەمان یەك خست كە بەبۆنەى چلهى مردنیهووە كۆرپىكى خۆمانەى بۆ رىك بخەین و مەسەلەكەش بە رادىو كوردی تاران، كە زۆر لە دەستیان قەلس بووین، رانەگەیینین.

سەرەتا دەبوايە شوپىتیک دابین بكەین. لە نیو ئەو كەسانەى وا دەمانناسین شوپىتیک كە لە هەمووان گەورەتر و بەرپى و جىتر بىت، مالىك بوو لە شەقامى سەلسەبیل كە كاك فەتاحى كاویان و كاك حوسەینى مەدەنى تىدا دادەنیشتن. حەسەن لە گەل كاك حوسەیندا قسەى كرد و ئەویش و كاك فەتاحیش بە رووخۆشییهووە ئىجازەیان پىداين كۆرە كە لە مالى كاك حوسەین بگرىن و ئەگەر خەلكەكە زۆر بوون بچنە قاتى سەرەووەتر بۆ مالى كاك فەتاح.

ئىنجا دەبوايە رانەگەیاندىك بلاو بكەینەووە. بابەتیکى كورتم نووسى و بردمان بۆ چەند چاپخانەى تاران، هیچكامیان چاپیان نەكرد دەیانگوت تاكاتى كە 'وەزارەتى ئىتیلاعات و رادىو' مۆرى نەكردىت ناتوانین چاپى بكەین. ناچار دەبوايە بچین بۆ ئەوئى. ئوفىسى رادىو كوردی تارانیش هەرلەویدابوو و ئىتر روممان كرده ئەوان بۆ وەرگرتنى ئىجازەى چاپى رانەگەیاندىكەمان. كاتىج كە چووینە بەشى كوردی و مەسەلەكەمان پىگوتن، بە پىچەوانەى بۆچوونى ئىمە، گەلێك جوامىرانە جوولانەووە و گوتیان باش وایە رانەگەیاندىكە ئىمە بیەین بۆ مۆركردن، كە زووتر موافەقە بكەن، هەرواشیان كرد و لەماوەى چەند خولەكدا رانەگەیاندىك گۆرىن مۆركرا! هەروەها نامادەى خۆیان بۆ هاتن و بەشدارى كۆرەكە دەربەرى.

من رانەگەیاندىكەم وا نووسیوو كە لە كۆتایى دووسى دىریدا شوپى بۆ زیاد كردنى یەك دوو ووشە مابوووە بۆ ئەوەى دواى مۆركران یەكدوو شتى لى زیاد بكەین كە وا هەبوو وەزارەتى ئىتیلاعات پى خۆش نەبوايە و بەو یەكدوو ووشەیه، كەم وزۆر رەنگىكى نەتەوايەتى

كورديمان پيدا. پراگه ياندىن چاپ كرا و به دهست بردمانه به رده ركى هه نديك مال و توفيسى كوردانى دانىشتووى تاران و "خوابگا" ى خويىندكاران. قاپ وقاچاغ و كورسى و ميژيشمان له دووكانىك به ئىجاره وه رگرت.

زورنىك له براده رانى كوردى تاران يارمه تى كاره كه يان دايى و نازايانه بوى هه لسوورپان. به هه موومان برپارمان دا كوره كه بو رپترگرتن له ژيان و هونه رى حه سەن زيره ك به رپتوه به رين نه ك بو مردنى و ئيتر كه سىك له براده رانى نزيكى خويمان كه ئىستاش له تاران ده ژى، له بهر ده رگاي ده رى وه ستا و هه ركه س ده هات پيى ده گوت ئه وه مه جليسى پرسه و فاتىحه خوانى نييه. له نيو ژووره كه شدا شريتى گورانىيه خاوه كانى حه سەن زيره كمان دانا وه يچيترا! خه لكىكى باش هاتن.

برپاربوو من قسه بكه م و ژينامه يه كى حه سەن زيره ك بخويىنمه وه، به لام كاتى ده سته ي راديوى كوردى تاران هاتن كه نه مران جه ميل به ندى رپوربه يانى، دوكتور محه ممه د سديقى موفتى زاده و كاك سواره ي ئىلخانى زاده يان له ناودابوو (به داخه وه ناوى كه سىكى تريانم له بير نه ماوه)، ئيتر دىتم من كه سىك نيم له لاي ئه وان بتوانم هيچ بلىم، قوروقه پم لىكرد و كاره كه م بو كارزانان به جى هيشت! ئه وان به ناماده ييه وه هاتبوون، هه رسيكيان وتارى به پيزيان دا و قسه كانيان توماركران. له بيرمه ماموستا جه ميل باسى موسيقاي كوردى و هوره ي جافى كرد و په يوه ندى دا به ئهورامه زدا و گاتاكانه وه، دوكتور محه ممه د سديقى له ناو قسه كانيدا شيعرىكى خويىنده وه كه بو حه سەن زيره كى دانابوون و دره نكتر چاپيش كرا:

"زيره ك! زورت كرد خزمه تى هونه ر

ژينت له پيناو هونه ر برده سه ر....."

قسه كانى كاك سوارم هيچ له بير نه ماون به لام ده زانم گه لىك سىاسى تر و ئه مرپويى تر بوون و له دلى دانىشتووانى كوره كه دا زوربان جىگه كرده وه، هه ر هه مووشيان به شريت تومار كران. شريتى ووتاره كان لاي كاك حه سەنى دياكو مايه وه و دواى ئه وه ي به داخه وه حه سەن چه ندىسالى دواتر له رپوداويكى ترومبيلدا گيانى له ده ست دا، من بو سه ره خوشى له ته ورپزه وه چومه وه بوكان و له مالى كاك عه لى هه لى به سهره خوشىم له زيته ب خانمى هاوسه رى كرد. له ناو قسه كاندا پرسيارى شريته كه شم لىكرد گوتى له لاي منه و ماوه. ئىستا به داخه وه زيته ب خانميش كوچى دوايى كردوه، كاكه مينه ش له ژياندا نه ماوه. نازانم شريته كه كه وتوته ده ست كى و گه لو له م ساله ره شانهى كومارى ئىسلاميدا به تالان براوه يا له ترسى پاسدارى چلكن فه وتينراوه؟ گوايه خانمىكى كچى زيته ب خانم ئىستا له كه نه دا ده ژى و هيوادارم ئه و بتوانىك سه رى ئه و هه ودايه بدوزيته وه و ئه و شريته ميژوويه له فه وتان رزگار بكات.

له بیرمه دواى ئهوهى كۆرپه كه كۆتایی پى هات و ههر خۆمانه كان ماینهوه، شریتی گۆرانیه كانمان گۆرپی و ههنديك گۆرانى كرژترى حهسهن زيره كانمان مان دانا و به يادی ئهوه، بهربوینه ههلهپهركییه کی گهرم!

لهورپۆزه دا گه لیک له لاوان و خویندکاران و کوردانی دیکه ی دانیشتوی تاران یارمه تی زۆریان داین، ههر له بلاو کوردنه وهی راگه یاندنه کانه وه تا رپیک خستن و بهرپۆه بردنی کۆرپه كه. ناوی زۆریانم له بیر نه ماوه و ئه وهش که ماوه، "له ترسی چه ته" ناکریت ناوبرده یان بکه م. ده ستیان خوش بیت.

یادی هونه رهنده ی مه زنی کورد حهسهن زیره كه به خیر بیت! ئه وهش چه ند گۆرانى حهسهن زیره كه له سه ر مالپه رپیک که کوردی نییه به لام ۲۰۰ گۆرانیه کی ئه وی تیدا تۆمار کراوه:

<http://www.bomb-mp3.com/index.php?search=hasan+zirak>

۱۲۳

Decision Points

بیره وه ریه کانی جۆرج بوش

George W Bush, "Decision Points", Virgin Books, ISBN 9780753539675 (paperbacks) & 9780753539668 (hardbacks).

سى مانگيک دواى چاپی بیره وه ریه کانی تۆنی بلیر سه ره كه وه زیری پيشووی بریتانیا (بروانه به شی ۲۱ ی ئه م زنجیره ووتاره)، کتیبی بیره وه ریه کانی جۆرج دابلیو بوش بلاو بووه وه. گه لیک رپووداوی گرنگی وهك شه پی عیراق و ئه فغانستان له سه رده می حوکمی ئه وه دوو که سه و له ئه نجامی سیاسه تی هاوبه شی ئه واندا رپوویاندا و هه ربۆیه ش بیره وه ریه کانیا ن ده توانیت خاوه نی گرنگایه تی زۆر بیت.

براده رپکی خوشه ویست داواى لینکردم سه یری کتیبه که بکه م و بزانه سه باره ت به پرسى کورد چی تیدا ده بینریت. براده ره که م شاره زای سیاسه تی کورده و بۆی گرنگ بوو بزانی ت بۆچوونی رپیه رانی سیاسه ت له ولاتانی مه زنی رپۆژئاوا به تایبه ت ئه مریکا و بریتانیا سه باره ت به کورد و داها تووی چیه و گه لۆ ده رگا له سه ر هه مان گریژه نه ی رپوانینی چرچیلی و تاجیری ده چه ریخت یا دواى رپووداوه کانی ئه م دوایه ی عیراق گۆرانیکیشی به سه ردا ها تووه.

به گویره ی بیده نگی بلیر سه بارهت به پرسى كورد له بیره وه ریه کانیدا، چاوه رپی دۆخیکی هاوبه شم له کتیه که ی بوشیش ده کرد، هه ربۆیه خۆم له ر قهره ی کرینی کتیه که نه دا و ته نیا له کتیه خانه یه ک دانیشتم و ماوه یه کم سه رفی خویندنه وه ی کرد.

کتیه که ناویکی پرواتای هه یه: "خالی بریار" یا "خالی بریاردان" - که ده بی ئاماژه بیت به چهنه بریاری گرنگی ده وره ی سه ره ک کۆماری نووسه ر، بۆ نمونه شه ری عیراق و ئه فغانستان. به داخه وه ئه وه نده ی شه ره زایی من بر بکات نیشانه یه کی ئه وتۆ له گۆرانی سیاسه تی گشتی وولاتانی ئه نگلۆ ساکسون سه بارهت به پرسى كورد له هیهچ به ریکی ئوقیانوسی ئه تلّه س به رچاو ناکه ویت و ناوه رۆکی ئه م دوو کتیه ش دژ به و بۆچونه ناوه ستن.

ئه وه ی کورد له چوارچیوه ی سنوره جوغرافیایه کانی ئیستای وولاتانی خۆره لاتی ناوه راستدا بمیینه وه و هه ندیک مافی به رپۆه به رایه تی ناوخۆیی و فه ره نگی و ئابووری بی بدریت، زۆر له سیاسه تی "ویلسن" ی مه ندووبی سامی و ئه فسه رانی سیاسی بریتانیا له سلیمانی نیوان دووشه ری جیهانی جیاواز نییه، ئه وده میش باس له و مافه فه ره نگیانه و پارێزرانی که لتووری "ئیتنیکی" ی کورد هه رده کرا؛ ئه مرۆ که ش ئه گه ر هه ول و خه باتی گه لی کورد شتیکی زیاتر بۆخۆی مسۆگه ر نه کات، ویناچیت ئه وان له وه زیاتریان بویت.

هه رچۆنیک بیت، پیرست و ئیندیکی کتیه که ی بوش، دوور یا نزیك ده ست نیشانی کورد و کوردستانیانه کردووه و له ژیر ناوی رپه رانی کوردیشدا جگه له دوو ئاماژه ی کورت به ناوی رپژدار جه لال تاله بانی هیه چتر به رچاوی خوینه ر ناکه ویت - ئه ویش وه ک سه ره ک کۆماری عیراق نه ک وه ک رپه ریکی بزوتنه وه ی نه ته وایه تی کورد.

له لاپه ره ۳۸۴ دا، بوش باسی سه فه ری خۆی بۆ شاری ئه نباری عیراق ده کات و کۆبوونه وه یه کی خۆی له گه ل نووری ئه لمالیکی سه ره ک وه زیرانی شیعه و جه لال تاله بانی کورد و شیخ و رپه رانی عه شایری سونه ی ناوچه ی ئه نبار و خۆشحالی خۆی ده رده بریت که توانیوه تی شیعه و سونه و کوردی عیراق له شوینیکدا پیکه وه کۆبکاته وه و له گه لیاندا سه بارهت به داها تووی عیراق بدویت.

له لاپه ره ۳۹۱ يشدا باس له سه فه ریکی دیکه ی خۆی ده کات بۆ عیراق و رپویشتی شان به شان له گه ل مام جه لال به به رده م گاردی ئیحتیرام و ئالای ئه مریکادا و حه وانه وه ی له کاخیکدا که شه ش سا ل پیش ئه و رۆژه کاخی سه ددام حوسه یین وشوینی ئیستیراحه تی ئه و ببوو.

لەم پوانینە سەرپێهەمدا، چی لەوە زیاترم لە کتیبە کە هەلنە کراند کە راستەوخۆ یا ناراستەوخۆ ئامازەیهک بە کورد و بارودۆخە کە لە عێراق یا لە وولاتانی دیکە ی خۆرەهلاتی ناوەرپاست بکات بکات.

"کس نەخارد پشت من

جز ناخن انگشت من!" (سەعدی)

۱۲۴

حاکمانی ئێرانی لە کوردستان

چەند هەفتە لەمە وپێش دەوڵەتی ئەمریکا ۸ کەس لە کاربەدەستانی رژیمی ئێرانی خستە بەر 'تەحریم' واتە بەر بەست کردنی هاتوچۆیان بۆ ئەمریکا. هەموو ئەو ۸ کەسە راستەوخۆ دەستیان بە خویتی رۆڵە ی کورد سوورە، واتە یا لە کوردستان 'خزمەت' یان کردوو، یا حوکمی ئێعدامی رۆڵە کانی گەلی کوردیان داو، یا وەزیر یا بەرپرسی هیزە سەرکوتکەرە کانی رژییم بوون، 'نەججار' ی وەزیری ناوخواش، بۆ ماوەی چەندسال برای خۆی کردبوو ئۆستانداری کوردستان و بەدوو قۆلی لەوێ خەریکی چەوساندنەو و جینایەت بوون.

ئەگەر تاک و تەرایەکی لێ هەلاوێریت، هەموو ئەو مەئموورانە ی و نێراونەتە کوردستان و کاریان پێ سپێراو، شەلات و بی شەخسیەت و دلپەق و تۆلەئەستین و مأل وێرانکەر بوون؛ یا لانیکەم، بەرتیل خۆر و رپووتینەر و گیرفان پرکەر! ئەو رپوتە هەر لەسەر دەمی خان ئەحمەدخان ئەردەلان و بەتایبەت دوا ی هەلۆه شانهوێ دەسەلاتی ئەردەلانییە کانهو دەست پێدەکات و هەتا ئەمڕۆ، کە دووسی حەوتوو 'نەججار' ی ئۆستانداری کوردستان و برای وەزیری ناوخواش مەلاکان وەلانراو و یەکی خوادەزانێ لەو گلاوتر کراو تە دەسەلاتداری ناوچە کە، درێژە ی هەیه. لە کورتی بپرمهوه، هەر ئەمیر و ئەفسەریکی سوپای ئێرانی بە پلە و پایەیهک گەیشتی، پێشتر لە کوردستان بوو و دەستی زەبروزەنگی لە کورد وەشاندوو.

پێداچوونەوێ ئەو میژوو دووردریژ و تال و سوێرە و دۆزینەوێ ناوی هەموو حاکم و والی و ئۆستاندار و فەرماندار و بەخشدار و ئامیر هیز و فەرماندە ی ئەرتەش و پۆلیس و ژاندارم و سوپای پاسداران و بەسیج و ئەم و ئەو، نە کاریکی هاسانە و نە لە تاقت ئەم یادداشته کورتەدا یە. من تەنیا دەتوانم بە یارمەتی زەینی خۆم ناوی چەند نموونەیهک بێم کە بەردەوامی ئەو سیاسەتە چەپەلە ی ئێرانییەکان دەربخات. وەک سەرەتای باسە کەش تەنیا دەست نیشانی یەک خال دەکەم و دەرپۆم:

دوابەدوای ھەرەسى ھۆكۆمەتى مىللى ئازەربايجان و كوردستانى سالى ۱۳۲۴ مەئموورگەلىك كە ئىررانە ئازەربايجان، گەرچى سەربەدەولەتى مەرکەزى و دژكارى دەسەلاتى كۆمارى ئازەربايجان بوون، بەلام زوربەيان خەمخۆرى خەلك و خزمەتگوزارى ناوچەكە و ئاودانكەرەوھى ئازەربايجان بوون و بۆنموونە لەتەورپىز دانىشگايان دامەزراند و پەريان بە ئابوورىي ناوچەكە دا.

بەلام ئەو مەئموورانەى ئىررانە كوردستان گەرچى زۆربەيان ئازەربايجانىش بوون ھەرەمووى خەرىكى داپلۆسىن و كوشت و برى خەلكى خۆجىي و پووتاندنەو و بەرتىل وەرگرتن و بەگشتى چەوساندنەوھى گەلى كورد بوون و لەھەموو ماوھى ئەم ۶۵ سالەدا كارخانەيەكيان لە شوپىتىكى كوردستان دانەمەزراند كە ۲۰ كەس لەوانە بەئىش و كارەوھە خەرىك بكەن وا بە كۆپرەوھەرييەوھە لە شارەكانى ئىران خشت پىژىي بۆ كوورەخانەى ئەم وئەو دەكەن دەلىي كوردستان جىھانى سىپھەمى جىھانە سىپھەمىيەكانە و خەلكەكەى تەنيا دەيىت بە كارى ناپسپۆرانەو سووكەوھە خەرىك بن، ئىرانيەكانىش بە داپلۆسىن و ھەرەشە و كوشتن چەوساندنەوھەيان! ھەرکەس بە كارى مەشغوول!

دەردى گەورە ئەوھە بەشيك لەو داپلۆسىنەرانە خۆيان كورد بوون بەلام بەھۆى دېدۆنگىي ھۆكۆمەت و سىياسەتى دژى كوردى دەولەتەوھە ھەمان ئەو كردارە چەپەلەيان بووھە كە غەيرەكوردەكان بوويانە. سەرھەنگ زەنگەنەى سەردەمى كۆمارى كوردستان كورد بوو؛ سەروان خاكسار كە بوو بەھۆى گىراني ۱۲ شەھىدەكەى سەقز و بۆكان، خۆى كورد و خزمى شەھىدەكانىش بوو! سەرھەنگ موشى رەئىسى ساواكى سەقز كورد بوو، سەركوتكەراني راپەرىنى جوانرۆ و گەلواخىيەكان كورد بوون بەلام ھەموويان لە مەكتەبى سىياسەتى دژى كوردىي رېژىمدا پەروەردەكرا بوون.

ئەوھەشتىك لەمشتى ئەو مەرۆفكۆژانە:

سەردەمى قاجار:

فەرھادمىرزاي قاجار، شريف الدوله 'قەسساب' ي كاشانى، و.....

سەردەمى پەھلەوييەكان:

سپەھبود ئەمىر ئەحمەدى (قەسساب باشى)، سپەھبود رەزم ئارا، سپەھبود جەھانبانى،

سەرھەنگ ھوشمەند ئەفشار، سەرھەنگ زەنگەنە. سپەھبود وەرەھرام و سەدانىتر....

سەردەمى كۆمارى ئىسلامى:

ھەر ھەموو 'سەردار' و بەرپرسىكى سوپاي پاسداران و بەسىج، تەنانەت وەزىر و وەكىل و

سەرەك وەزىر و سەرەك كۆمار، بە بى ھەلاواردن ھاوپرى لەگەل زۆرىك لە مەلاكانى قوم و

مه شهههه که به ناوی نوینه ری ئیمام و بهرپرسی عه قیده تی سوپا و به سیج و ئیداراتی دهوله تیه وه نیراونه ته کوردستان. 'خزمت' ی ئه وان له کوردستان بۆ کورد کوشتار و مالویرانی بووه و بۆ خۆیان پیداو یستیه ک بۆ هه لکشان به په یژه ی پله و پایه ی حکومه تیه دا. نمونه هینانه وه بۆ ئه م سه رده مه هه یج ئه سته م نیه، هه ر له چه مران و زه هیرنه ژاد و سه ییادی شیرازی سه ره تای شوړشه وه تا جه نابی خه لخاللی و خه لخالیه بچوو که کانی ئیستای ئیتیلعات له شار و گونده کانی کوردستان.

۱۲۵

کوردی جووله که

براده ریکی خۆشه ویست ئه م لینکه ی "یووتیوب" ی بۆ ناردبووم که سه باره ت به کوردی جووله که له ئیسپرایله. کاتی سه یرم کرد دیتم گه لیک بابته تی هاوچه شن هه ر له یووتیوبدا هه بوو و ده ری ده خست که مۆسیقا و هه لپه رکئی و جل و بهرگی کوردی له وی زیندوو راکیراوه و له بۆنه و ری و په سم و جه ژن و شایاندا ده رده که ویت.

له یه کئی له فیدیۆکاندا گه لیک ویته ی کونی میژووی هه یه و له یه کی دیکه دا ویته ری بهرنامه که جاروباره ووشه ی کوردی ده خاته نیو قسه کانیه وه، له ویترا، جه ژنی نه ورۆز ده گیریت و له به شیکی ئه م لینکه ی خواره وه شدا که سیک ده بینریت که ویده چی شاعیر بیت و شیعه که ی به شیوازیکی وا جوان و له به ردلان ده خوینتیه وه که بیسه ر هه ست ده کات شیعه رازاوه که ی مامۆستا محی الدین حه ق شناس (شاره که م سنه) ی وه رگپراوه ته سه ر عیبری و به هه مان ئوسلووبی شاعیر ده یخوینتیه وه. بریا لئی تیگه یشتیایه م!

کاتی سه یری فیلمه کانم ده کرد به خۆم ده گوت تۆ بلی ئه و گۆرانی گوتن و هه لپه رکئییه ی کورد یه کپارچه یی خاکی ئیسپرایلی نه خستیه ته مه ترسییه وه، یا به جه ژنی نه ورۆزی کورد خاکی ئیسپرایل له بهر یه ک هه لنه وه شایته وه؟ ئه ی بۆچی یه کپارچه یی خاکی تورکیا و سووریا و ئیران به قسه کردنی کوردی ده که ویته مه ترسییه وه؟ دوور نیه سنووری وولاتانی ئیسلامی له شووشه دروست کرابن!

ئه وه ئه دره سی یووتیوب بۆ فیدیۆکان:

<http://www.youtube.com/watch?v=9bJGpcEMJKs&feature=related>

له په یوه ندی زمانی کوردی و عیبریدا ئه م بابته م له ویلاگی "روانگه" دا چاو پیکه وت، که بوخته ی ووتاریکی 'یونا سابار' ناویکه - له 'کۆنفرانسی زمانی' له زانکۆی کالیفۆرنیا - لوس

ئانجلیس (۲۰۱۰/۱۱/۵) دا، که کاک حهسه نی قازی له م سه رچاوه یه ی خواره وه ی وه رگرتووه و کردوو یه ته کوردی:

<http://www.kaes.us/>

پۆنا سابار، زانکۆی کالیفۆرنیا، لوس ئانجلیس کاردانه وه ی زمانی کوردی له سه ر زمانی ئارامیی نوئ

ته نانه ت ئارامیی نیو ئینجیلیش کاردانه وه یه کی خهستی فارسی به سه ره وه دیاره، به تایبه تی له رووی په یقه وه. له هجه کانی مؤدیرنی ئارامیی نوئی پۆژه لاتی ش به توندی که وتوونه ته بهر کارتیکه ری فارسی و کوردییه وه، نه ک هه ر له بهر ئه وه ی که وشه یه کی زۆری خوازاوه یان (له وانه وشه ی که دیسان خوازاونه ته وه) له گشت بواری مانا ناسی دا تیدا یه ، به لکوو کارتیکه ری ریزمانیش، له وانه ده نگسازی، وشه پۆنان و سینتاکس. ئه و کارتیکردانه له هیندیك بواری زمانی پسپۆری دا زیاترن تا ئه وانیتتر، بۆ نمونه له مؤرفۆلۆژی ناوان دا. له ناوچه ی جووله که نشینی کوردستان دا، هه موو کهس کوردی ده زانی، کوردیی زمانی پتوه ندی دوو کۆمه لگه که و زمانی کرپن و فرۆشتن بوو، له گه ل زمانی هاوبه شی جووله که یی یان مه سیحی ئارامیی نوئ. زۆربه ی موسیقا و فۆلکلۆر به گشتی کوردی بوو و به وشیه یه کارتیکه ری خهستی به سه ر ئارامیی نوئیه به رچاو بوو.

ئه وهش ئه دره سی مالپه ری ئیسرا ئیل - کورد به زمانی کوردی و چه ند زمانیتتر:

<http://www.israelkurd.com>

هۆپ، پاره وهسته!

میدیای کوردی له باشووری کوردستان تووشی نه خۆشییه کی مه ترسیدار هاتووه: هیرشکاری بۆ سه ر هه موو ئه وشتانه ی که پیمان ده گوتريت که یانی وولاته که مان، به رپه ران و کاربه ده ستانیه وه.

دیاره من که ئه و قسانه ده که م ئاگاداری گهنده لی و خزم خزمین و بی قانونی ناو وولات هه م و ده زانم هه ژار تیدا هه ژارتره دهن و ئه وانیه ی وا به 'بیت المال' ی ئه و خه لکه ده وه له مه ند بوون پۆژ له گه ل پۆژ وورگیان زلتر ده که ن.

بەلام ھەموو شتى ھىسابى خۇي ھەيە و رەخنە و گلەيى و گازندەش شىواز و سنوورى ديارىكراوى ياسايى و ئەخلاقى ھەن. لە كام وولاتى ئەوروپى كە ئىمەي لى دەژين رۇژنامەيەك، گۇفارىك، مالپەرىك، تەنانت ئەوانەي وا ھىچ گويى نادەنە ئەخلاقىياتى كۆمەلگا، بە تايئىلى گەورە لە سەر لاپەرەي يەكەمىان دەنوسن من ھەز لە كچى فلان سەرەك وەزىر يا سەرەك كۆمار يا پادشا دەكەم!

ھەوالى دزى و گەندەلى بلاو دەكەنەو دەستتان خۇش بىت، جاش و مستەشار لەقاودەدەن دەستم لەگەل دەستتان، بەلام دەستدريژىي بۇ سەر ھەرىم و ھەرەمى تاكەكەس، ھەرگىز نا! ئەو تەوانىكى گەورەيە و پەسندى ناكەم ھىچ، دزىشتان دەوەستم. ئەوئەي ئىو دەيكەن ئىتىلاعاتى ئىران و مېتى توركياش دەيكات، بىرىك بەكەنەو!

قەلەمى كورد ھەمىشە لەژىر ھەرەشەي سانسۇردا بوو، ئىستاش كە شەنى ھەواي ئازادى لى كەوتوو، شەوارە بوو و شەلم كويىم، ناپارىزم! بەرئوتە گىانى ئەو دەسكەوتە مېتروويەي وا دواي چەندان سەدە و سال ئەمپۇكە بۇ كورد مسۇگەر كراو. گەلۇ ئەو جگە لە تەوان ھىچى دىكەي پى دەگوتريت؟
"يكي برسر شاخ و بن مى برىد..." (سەعدى شىرازى)

Wikileaks

بە بى ھىچ گومانىك كارى "ويكى ليكس" شۇرپىكى راگەياندن بوو كە پىشتر وئەي نەبىنراو، راگەياندىك كە ھىشتا زووو كارتىكەرىيە سىياسىيەكانى دەربەكەويت. گەوھەرى كارى ويكى ليكس باوەر بەخەلك و رپزگرتن لەكۆمەلانى خەلكە، خەلكىك كە دەسەلات پەراوئىزان دەكات و راستىيەكانى سىياسەتيان لى دەشارىتەو و لە ساىەي ئەو نەپنى كارىيەدا، بى ياسايى، درۆ و تەزوير، قەرارى ناماقوول، پەيمانى دوور لەبەرژەوئەندىي كۆمەل و بەگشتى، گەندەلى سىياسى و دارايى وسوپايى لەدايك دەبن.

سىياسەتمەداران لىرە بەدواو ووشيار دەبنەو و لە دواپۇژى ئاشكرابوونى نەپنىيەكان دەترسن و لە گەندەلى دوور دەكەونەو، يا قايمكارى و نەپنى كارىيەكانىان زياتر دەكەن. ھەر غەلەتىك دەكەن با بيكەن، ئەوئەي ھەيە يەك راستىيە حاشاھەلنەگرە: ئەمپۇ چوارسال دواي سەرھەلدانى شۇرپى "ويكى ليكس" سىياسەت و سىياسەتمەداران ئەو قوددوسىيەتەي جارانيان نەماو، ئەوانەش وا لەگويى گاذا خەوتبوون ئەمپۇ وەخەبەر ھاتوون و دەزانن رپبەرە پلە بەرزەكانى

جیهان چ بووده له یه کی ترسه نوک و مامه له چین و وهك سات وسه ودا کهرانی چهك و نهوت چۆن گالته به چاره نووسی گه لان ده کهن.

باوه کوو به لگه ی راسته و خو ی سه بارهت به کورد له ناو ئه و به لگه نامانه ی وا تائیس تا بلا و بوونه ته وه که من و بو نموونه له ۴۰۰ ههزار به لگه ی سه بارهت به شه پی عیراق چه ند دانه یه ك نه بیت باسی کورد یا ریبه رانی کوردیان تیدا نه کراوه، به لام ناسینی ئه و مامه له چیه گه و رانه و بازرگانانی ترسه نوکی چهك و نهوت بو ئیمه ده رسیکی گه و ره یه. به ته مای ئه وان مانه وه و چاره سه ری پرسی کورد له وان خواستن ئه گه ر تا ئه مپرو جه واز و حه ققانیه تیکی بوو بیت ئیتر له سه رده می و یکی لیکسدا نه یماوه. نه "ئیستالین پیشه وایه و بو کوردان وهك باب وایه"، نه "جورج بوش و تاله بانی، دوو برای گیانی گیانی" ن!

دۆزین و توژی نه وه ی به لگه نامه کانی و یکی لیکس چ ئه وانه ی راسته و خو له کورد ده دوین و چ ئه وانه ی وا سیاسه تی وولاتانی داگیر که ری کورد شی ده که نه وه، بایه خی زوریان هه یه و هیوادارم کورد لیمان غافل نه بیت. ئه وانه به لگه ی له فیلتر دراوی وه زا ره تخانه ی کاروباری ده ره وه ی ئه مریکا و ئینگلیز نین که به ووردی سه رنجیان درایت و ئه وانه ی وا زیانیان بو په زه که نه بوو بیت خرایینه به رده ستی خه لک؛ ئه وانه ئه نجام و ئاکامی کاریکی شو رپشگیرانه ن که واهه یه له داهاتووی نزیکدا جاریکی دیکه دووپات نه بیتته وه. ئه وه لینکی مالپه ری سه ره کی و یکی لیکسه:

<http://wikileaks.ch>

که سایه تی سال

۱۶/۱۲/۲۰۱۰ دوپتی گو فاری "تایم" ی ئه مریکی مارک زو کر برگ بناغه دانه ری "فیس بوک" ی وهك که سایه تی سالی ۲۰۱۰ هه لبارد. به گویره ی هه والی بی بی سی، کومه لانی خه لک دهنگی زیاتریان بو جولیان ئاسانز بناغه دانه ری مالپه ری و یکی لیکس دابوو به لام سه رنو سه ران و راپورته رانی گو فاره که دژ به و برپاره وه ستاون و زو کر برگیان کردوته که سایه تی سال. باوه کوو ئه و برپاره نیشانه ی ئاشکرای سیاسه تی حکومه ته کانی رپوژئاوای به سه ره وه دیاره که نایانه ویت بایه خ به و یکی لیکس بدریت و له وه زیاتر ناو ده ربکات، به لام هه رچونیک بیت هه لباردنی زو کر برگ ویتاچیت جیگریکی خراپ بیت بو بژاری ئاسانز له بهر ئه وه ی فیس

بوو کیش شۆرپشیکى مەزن بوو لە کارى پەيوەندیدانى مرۆڤدا و لە ماوێهەكى كەمدا توانى ۵۰۰ ملیۆن ئاپۆرەى خەلك بە یەكتەرەوہ ببواتیت - ژمارەيەك كە رۆژ لە گەل رۆژ لە زیادبوونە. هەردوك ئەو مالپەرانیە راستییەك دەردەخەن: پەيوەندى گرتن و راگواستنى زانیاری چیتەر مۆنۆپۆلى حكومەتەكان نییە و خەلك بەبى "لوتف" ی ئەوان دەتوانن لە گەل یەكتەر پەيوەند بەستن و زانیاری رابگۆیژن. ئەو راستییە هەموو دیکتاتور و نیمچە دیکتاتور و جووچكە دیکتاتورەكانى لە هەموو شوێنێكى ئەم جیهانە بە تايبەت لە وولاتانى نادیموكراتدا، ترساندووہ و گیرانى ئاسانژ- كە ئەمڕۆ بە ئەسپاردنى زامن لە زیندان ئازاد كرا، نمونەيەكە لە كارتێكەریی ئەو شۆرپە مەزنەى بواری پەيوەندیی مرۆڤ لە گەل مرۆڤ بە بى سەلكە كەرى حكومەت.

۱۲۹

"زێویە" و "قەلايچی"

"پەرۆ" و "بیستوون" هەردوك برا بوون

فەلەك كاری كەرد جەهەم جیابوون!

لەرێگەى لێنكەكانى وییلاگى "خەونباز" هەو:

<http://xewnbaz.blogfa.com>

سەردانى هەندىك وییلاگى دیکەم كەرد كە ویدەچیت خاوەن و بەرپۆهەبەرى زۆریکیان خەلكى بۆكان یا بەگشتى موكریان بن. ناتوانم ئەوپەرى خۆشحالى خۆم دەرنەبەرم بۆئەوہى لاوہ كانمان دەبینم وا بە گەرم و گۆرپى خەریكى ئەرك و كاری فەرہەنگى، نووسین، لێكۆلینەوہ و سیاسەت كەردنن باوہ كوو سیاسەتەكە بە پێوانەى ئەمڕۆى ئێران دەبى بە شێوہەك بەكریت كە سەگى نووستوو بەخەبەر نەهیتیت! زۆر بەى زۆریان "لەترسى چەتە" زمانىكى پەرەمز و رازیان هەيە كە گەلێك ناسیاوى منە و بە سالانىكى زۆر لە سەردەمى شا و مەلادا بینومە چۆنى كەلك لى وەردەگرن، دەشزانم لە پشتیوہە چ راشكاوى و سەراحتێك خەوتووہ.

ئەوہى خوارەوہ بابەتێكە لە مالپەرى "ئاواتە گەورەكان - تسكین آلام بشرى" م راگواستووہ. بەرپۆهەبەرى وییلاگەكە ویتەى خۆى لە لاپەرە يەكەمدا داناوہ بەلام ناوى خۆى نەنووسيوہ، ئەوہش چ لە مەسەلەكە ناگۆریت. ئەوہ ئەدرەسەكە:

[/http://shahrokhfeyznejad.blogfa.com](http://shahrokhfeyznejad.blogfa.com)

ئەوەش بابەتە کە خۆی. خویتەر لە خویتدەنەوێ دێرەکان دا هەست بەئازاری قوولگی نووسەر
 لە بارودۆخی میراتە فەرھەنگییەکانی کوردستان بەدەست "قاچاخچی مۆلەت پندراو" ەو
 دەکات. ووتارە کە بە فارسی نووسراوە:

مقایسە دو قلعه باستانی زیویه و قلاچی

بالایی قلاچی و پایینی زیویه است

این روزها یکی از سرگرمیهام که از جهاتی هم اطلاعات عمومی آدم را بالا می برد استفاده از گوگل ارث است. البته نسخه ای که دیگر برای استفاده عموم گذاشته شده و حتی ایرانیها هم میتوانند از آن استفاده کنند!

این نسخه کهنه شامل اطلاعات تصویری از زمین، ماه، مریخ و فضا است که چند سال قبل تهیه شده و مثلا شما با آن میتوانید قطر حفره های موجود در ماه را بر حسب متر، یارد، مایل و... اندازه بگیرید. همچنین منزل خودتان را و یا خانه فلان شخص را با دقت تا نیم متر اندازه بگیرید و براحتی فاصله خانه خودتان را تا محل کار متر کنید. میتوانید مانند من با هزار زحمت قلعه باستانی زیویه را بیابید و متوجه شوید که در پنج کیلو متری آن بین ***** و ***** هم آثاری وجود دارد که ممکن است به جهت باستان شناسی از خود قلعه با ارزشتر باشد. صد البته در روی زمین ابد این آثار دیده نمی شوند اما من میتوانم حدود آن را با مترآژ برایتان مشخص کنم. این پست را برای معرفی گوگل ارث نوشته ام چون میدانم اغلب شما آن را می شناسید. مخاطبان این پست اختصاصا سازمان میراث فرهنگی و فرمانداری سقز هستند که موضوع مستقیما به آنها مربوط می شود. میدانم که هیچکدام از ادارات نامبرده از افشای محل مورد نظر راضی نیستند و تا جایی هم که من اطلاع دارم هنوز کاوش رسمی در آن محل انجام نشده است. البته به شرطی که کاوشگران همیشه در صحنه، ببخشید (غارتگران شبانگاه در صحنه) تا کنون اقدام به غارت آن نکرده باشند! چون اطلاعات موجود در گوگل ارث ما مربوط به چند سال قبل است. باری مسئولان محترم ادارات ذیربط در صورت عدم اطلاع از وجود چنان محلی میتوانند برای جلوگیری از ادامه غارت فرهنگی گرای محل دقیق آنرا از من دریافت کنند. اما از طرفی میخواهم که خوانندگان عزیز و اهل نظر سقزی هم از موضوع مطلع باشند مبدا سرنوشت این محل هم به سرنوشت قلعه ای دچار شود که کاک محمد صدیقی بارها از وجودش خبر داده بود اما رویش فلکه بنا کردند و بقیه آن ملک شخصی شد! (داستانش را از آقای صدیقی پرسید).

این همه ی ماجرا نیست. ما میدانیم که بر سر میراث فرهنگی ما در زیویه چه آمد. کتاب دوران بیخبری مرحوم رشیدخان کیخسروی شاهد قاطعی بر تراژدی است که در آن بیگانگان شناسنامه ملی ما را بردند و جعل و مخدوش کردند. آیا من میتوانم نگران نباشم که ایوب ربنوی دیگری بیاید و با باقیمانده صفحات مدفون شناسنامه ما آن کند که قبلا کردند.

میدانیم که چند سال قبل بر اثر يك اتفاق قلعه باستانی قلاچی کشف شد و غارتگران بومی و غیر بومی مانند سیل و ساعقه بر سر آن ریختند و با کمال وقاحت به چپاول آن پرداختند.

در آنجا غیر اشیا‌یی که دلسوزان ملت هرگز تصویرش را هم ندیدند، خشتها و کاشیهای لعابدار و نقشدار بسیاری را غارت کردند که هر کدام برگگی از تاریخ گمشده ما بودند. بدل خشتها را می‌توانید در فلکه‌خه‌جی به نده‌ری بوکان ببینید. با این احوال چون کاوشهای بعد از غارت، کمی اصولی‌تر، به نسبت زیویه! بر روی قلا‌یچی انجام شده است، می‌توانید از روی تصاویر گوگل قضاوت کنید که آیا در حق قلعه زیویه اجحاف و سهل‌انگاری شده یا نه.

۱۳۰

گون‌دی "نی" مه‌ریوان

پیشتر باسی گون‌دی "نی‌ر" ی ده‌وروبه‌ری شاری سنهم کرد و نازایه‌تی و کوردپه‌روه‌ری خه‌لکه‌که‌ی (به‌شی ۵۷ ی ئەم ووتارانه).
دواتر، ئەم ووتاره فارسیه‌م له مالپه‌ری 'اخبار روز' دا چاو پیکه‌وت که تیدا کاک 'که‌یهان یوسفی' - نووسه‌ری ووتاره‌که، باسی گون‌دی "نی" ده‌کات له ده‌وروبه‌ری مه‌ریوان. نازانم ئەوه هه‌مان گون‌دی "نی‌ر" ه یا شویتیکی تر؟
"سه‌ربازی ون" ی عه‌بدو‌للا په‌شیو چه‌نده به‌جییه:
"له‌م ولاته، ... له‌سه‌ر هه‌ربسته زه‌مین، له‌ژیر هه‌ر گه‌زه ئاسمان، مه‌ترسه! که‌میک سه‌ر داخه و تاجه گولینه‌که‌ت دانئ!"
ئوه‌لینکی ووتاره‌که، که زۆریش هه‌ستیارانه و به ئی‌حساس نووسراوه، به‌لام بو که‌سانیک که کورد نین و مه‌سه‌له‌که تینا‌گه‌ن زانیاری که‌می تیدایه:

<http://www.akhbar-rooz.com/article.jsp?essayId=33009>

۱۳۱

مه‌وله‌وی و خان‌ا و دوو فه‌رد شی‌عری بی‌وینه

ده‌زانم له زمانی گه‌لانی دیکه‌شدا شی‌عری رازاوه زۆرن، به‌لام دلنیا نیم بکریت شی‌عریک بدۆزینه‌وه له‌م دوو فه‌رده‌ی خواره‌وه جوانتر بیت:
"هیچکس نه‌واچۆ وه‌فه‌ره‌هاد په‌نده‌ن"

نەقىش شىرىنىش وەپرووى سەنگ كەندەن
 دەك رېزان دەس با وەرجه گيان سەندەن
 كى ئەلماس نەپرووى دىدەى وىش شەندەن!"
 (دىوانى مەولەوى تاوگوتىرى، چاپى مامۇستا مەلا عەبدولكەتىمى مودەپرىس، ل.
 ۵۵۱)

من له سەر هەمان لاپەرەى دىوانى مەولەوى ئەم يادداشتەم نووسىوہ:
 "ئەم شىعرە بە ھەندىك جياوازييەوہ، لە لاپەرە ۳۷۵ ى "شىرىن و خەسرەو" ى خانای
 قوبادى چاپى كاك محەممەدى مەلاكەرىم دا، بەناوى خاناوہ هاتووہ."
 بەداخوہ ئىستا شىرىن و خەسرەوى چاپى كاكەحمەم لەبەردەستدا نىيە دەقى ئەویش بىنمەوہ،
 بەلام ئەگەر وەك گوتووہ، جياوازييەكى كەم لە نىوان دوو دەقە كەدا ھەبىت، بەھۆى ھەندىك
 تاييەتمەندىيە زمانى و ووشەى بە كارھاتووہ ھەرۋەھا لەبەر كەلك وەرگرتن لە ناوى شىرىن
 و خەسرەو، كە خۆيان و چىرۆكە كەيان زياتر دلخوازى ناوچەى كرماشان و ئىلامن تا
 ھورامان، واھەيە زياتر بەلاى خانای قوبادىدا دايشكىنم و بە شىعرى ئەوى بزائم تا مەولەوى.
 ديارە ئەوہ تەنيا بۆچوونىكە و دە كرى ھەلە بىت.

۱۳۲

ئەوہتا ھونەر

ئىمە وارھاتووین كە كاتى باس لە ھونەرى پىشكەوتوو دە كرىت بىرمان راستەوخۆ و بەبى
 لادان، بەرەو موزەى لوور يا دىسنى لەند و فۆكسى سەدەى بىستەم بىروات! كەمتر كەس بىر
 لە شتىكى دىكە جگە لە ھونەرى پۆژئاوا دەكاتەوہ.
 سەرىكى ئەم ھەوالە وىنەيە بكنەن. خەلكانىكى ھونەرمەند لە ناوچەيەكى دوورەدەستى چىن
 بە سەھۆل چ ھونەرىك دەخولقىنن و چ شاكارىك دەئافرىنن.
 ئەگەر نەبىنن باوەر ناكەن. بە داخوہ نەمتوانى فىلمەكەى لىرە دابنىم، بەلام وىنەكانىش بەشىك
 لەو ھونەرە دەردەخەن. ھەموو ئەو بىنايە و ھەيكەل و رىگاوبان و مانىومنتانە لە سەھۆل و بە
 دەستى خەلك دروست كراون با چەندقاتىش بەرز بن. لەسەر ھەروىنەيەك كلىك بكنەن
 گەورەتر دەردەكەوئىت.

سپاسى ئەو برادەرە خۆشەويستە دەكەم كە لىنكەكەى گوگلى بۆ ناردووم.
 فەرموون:

http://www.google.co.uk/images?q=ice+festival+china&rlz=1I7DKUK_en&oe=UTF-8&redir_esc=&um=1&ie=UTF-8&source=univ&ei=ndgITb_QN8GEhQfQuYihDw&sa=X&oi=image_result_group&ct=title&resnum=2&ved=0CC0QsAQwAQ&biw=1160&bih=639

"گەر له یلا نه بوو، ده با به یجه بیت!"

زۆرم پینخۆش بوو موسیقاژهن بم. له "دانش سەرا" ی ورمی فیولۆنیکم هه بوو به لام هیچی پین فیر نه بووم! له تهووریزر گه یشتمه مریشکه ره شه و توانیم هه وایهك دوانیش به فیولۆن لیدهم، به لام گزه بای شۆرشی سالی ۱۹۷۹ ی ئیران فیولۆنی به خۆمه وه هه لدا و بردینییه کوردستان، دهنگی فیولۆنی هه ژار له شریخه ی تفهنگی پيشمه رگه و گرم وهۆری بۆمبارانی مه لای لابه لادا وون بوو. نه نجام؟ له و بواره شدا وهك سیاست و زۆر بواری دیکه ی ژیان کالهم درا و هیچم پین نه برا، گیانم هه لگرت، پشت له دۆست و پروو له دوژمن هه لاتم هاتمه ئەم لایانه! به لام ئە گەر من نه بووم به هیچ، قهیدی ناکات، ئالانی کورم بۆته "درامر" واته درام (چهند ته پله) لیدهدات. ئەندامی چهند باند و گروپی خویندکاری و غهیره خویندکارییه و چاکیش درام لیدهدات، به لام براله، دهنگی ته پل له دووره وه خۆشه، خۆمان هیچ، میشکی دراوسیکانیشمانی بردووه!

ئه وه نمونه ی کاره کانیه تی له سەر یووتیوب، ئیوهش له دووره وه گوپی بدهنی با به دهردی ئیمه نه چن!

<http://www.youtube.com/watch?v=00HvvuxFtmI>

<http://www.youtube.com/watch?v=sTLmGaTFjmM&feature=related>

<http://www.youtube.com/watch?v=WESC1fuWeFs&feature=related>

<http://www.youtube.com/watch?v=Wjqf9EiTdCk&feature=related>

واهیه چه قوی خه لک دهسکی خوی نه بریت، به لام هی کورد ده بریت، دنا نه وهه موو به سیجی و جاش و موسته شاره له کوپوه دین!

پامین جه هانبه گلوو شاره زایه کی بواری فلهسه فه و فلهسه فه ی کومه لایه تی ئیرانه. قسه له سهر سپۆرپایه تی ولیزایی بواری کاره که ی خوی نییه، دۆست و دوژمن نه وه ده زانن. مه لاکان سالی پار بو ماوه یه کی که م گرتیان و دوای هاتنه دهر له زیندان له ووت و پۆرکدا له گه ل که سیک به ناوی "هیدایه ت جان" که له رادیوی فارسی "زه مانه" له هۆله نداوه بلاو کرایه وه، به بی هیچ بیانویه که هلیکوتایه سهر کورد و خهباتی چه کدارانه ی به سهر داسه پاوی گه له که مانی به ناوی "توندوتیژی" یه وه مه حکووم کرد، بی نه وه ی مه عازه لالا له کووله که ی ته ریشدا ناویک له پاسدار و به سیجی و ئیتیلعاتی و زیندانه وان و نه شکه نجه چی و حاکمی شهرع و مه ئموورانی سیداره و گه لله بارانی مه لاکانی قوم و تاران بیات. وه که نه وه ی کورد جندۆ که دهستی لی وه شانددیت و له هیچ و خۆپایی نه و پاسدار و ئیتیلعاتیه میهره بانانه ده داته بهر گولله که به باوه شیک گوله وه هاتوونه ته کوردستان!

هه لویستی نابه جی و ناراستی جه هانبه گلوو، رهنگدانه وه یه کی زوری له ناو کومه لگای کوردی ناوخۆ و دهره وه ی وولات هه بوو و گه لیک بابه تی له سهر نووسرا، که یه کیانیش هاوکاری مالپه ری پۆر هه لات-بۆکان، کاک برایمی فه رشی بوو.

وا رادیو زه مانه به شی دووه می ووتوو پۆره که ی بلاو کردۆ ته وه که تیدا جه هانبه گلوو ده لی من به ره چه له ک کوردم و خه لکی شاری سنه ین، ئاماده شم له گه ل "دۆستان و هاوشاریان" ی خۆمدا لیدوانم هه بیت. به لام سه مه ره نه وه یه له وه به شه شدا بستیک له هه لویست پيشووی خوی پاشگه ز نه بۆ ته وه و گوتوو یه تی نه وه کورده له قسه کانم خراب تیگه یشتوو و "نه گه ر کورد و حزبه کوردیه کان مه سه له ی توندوتیژیان له ناو خۆیاندا چاره سهر کردوو، گه لیک باشتر!" کلکی که له شیر لیره دا باشتر دهرده که ویت کاتی که جیهانبه گلووی ئیستا کورد دوور یا نزیک، که م تا زۆر، باسیک له لایه نی سهره کی نه و توندوتیژییه، واته سیسته می سیاسی حاکم، ناکات و له گول کالتر به و مه لایانه نالیت که ته نانه ت نه وی دژی توندوتیژیان خسته زیندانه وه.

فارس ده لئین: "عالم شدن چه آسون، عاقل شدن چه مشکل!"

نه وه لینکی ووتوو پۆری تازه ی رادیو زه مانه له گه ل جه هانبه گلوو:

<http://www.radiozamaneh.com/comment/reply/628>

كورد و وهزاره ته كانى به غدا

۲۱/۱۲/۲۰۱۰ دواى نۆمانگ چاوه پروانى، ئەمپرۆ لیستەى بەشیکى زۆرله وهزیرانى کابینهى نویی نوورى ئەلمالیکی راگه یینرا. تاقمی موقتهدا سەدر ۸ کورسی کابینهیان کردۆته هی خۆیان. کوردیش دواى خۆکشانه وهی "گۆران"، پۆستهى جیگری سەرەك وهزیران، وهزاره تی کاروباری دەرەوه و سێ وهزاره تی دیکه ی له گه ل سێ وهزیری پراویژکاری پێ دراوه. ئەو پرادهیه، هاوړی له گه ل پۆستی سەرەك کۆماریی، له بارودۆخی ئیستادا بۆ کورد باشه؛ به لām پرسیاى سەرەکی ئەوهیه به غداى بێ هێزی دابهشکراوی نیوان شیعه وسوننه ی ئەمپرۆ و به بوونی هێزه كانى ئەمریکا له وێ، واههیه لایه نی نهرمی به نیسبهت کورده وه هه بیته، به لām کاتی پۆستی سەرەك وهزیری، وهزاره تی دیفاع و نهوت و دارایی به دهست ئەوانه وه به مینیت و کورد هەر چاوله دهستی ئەوان بیت بۆئه وهی سەدا ۱۷ ی داها تی نهوتی پێ بدن، گه لۆ هیوایه کی قایم به هاو پشته ی و هاو کاریی دوا پۆزیان له گه ل کوردا هه یه؟

کورد پێویسته خۆی بۆ ئەو رۆژه ئاماده بکات که ئیران و موقته داسه در سه ددامیکی شیعه یا سهوودیه کان سه ددامیکی سوننه له به غدا قوت بکهنه وه. له هه ل و مه رجیکی نه خوازاوی ئەوتۆدا یه کگرتووی ریزه كانى کورد و په رله مانیکی به هیز که دهسته مۆی حزبه سیاسیه کان نه بیته، هاوړی له گه ل گه شه سەندنێ ئابووری و به ره مه می پیشکه وتووی پیشه ساری ناو خۆی کوردستان و په یوه ندی به هیزی سیاسی له گه ل ده وله تان و ریکخراوه نیونه ته وه ییه کان، واهه یه بتوانیت پیگه ی کورد له به رانه ر نه یاری ناو خۆی و لاوه کی به هیز رابگرن. ئەوهش ئه رکی سه رشانی به رپۆه به رانی حکومه تی هه ریم و حزبه سیاسیه کان قورستر ده کات.

۱۳۶

دوکتۆر ئەفراسیاو هه ورامی

۲۰/۱۲/۲۰۱۰ خۆشه ویستی پێویست ناکات ته نیا بۆ خزم و کهس و کار بیت، ده کری بۆ زه حمه تکیشیکی وهك ئەفراسیاو هه لیمی (ئەفراسیاو هه ورامی) ش بیت که له دووره وه ده یناسی.

من له گه ل دوکتۆر ئەفراسیاو دا دۆستایه تی نزیکم نه بوو، گه رچی له میژسال پیش ئیستا چاومان به یه کتر که وتبوو، به لām دوورا دوور ناگامان له کاری یه کتر هه بوو. من لیتره له له ندهن کهم و زۆر هه ر ئەو کارانه م ده کرد که ئەو له مۆسکۆ ده یکرد. له میژسال بوو شاره زای کاره كانى

لهسهر میژووی بهلگهنامهیی کورد بووم و هیوام دهخواست له سهه رتهو ریپازه پروات و نهینی زیاتری میژووی هاوچهرخی کوردمان بو ئاشکرا بکات.

وا ئهمرۆ له مالپهپی رۆژههلات تایمزا ههوالی کوچی ناوادهیم خویندهوه. سههه تا باوهپرم نه کرد، پاشان ووتاریکی دیکهه ههه لهه پهیوهندییه دا بینی و تاسام. حهیف بوو، زوو بوو، زوو، بهلام:

"مهه رگه دوایی بههه مووشه دینی

هه موو ئاواتی له دل دهستینی" (هه لۆ، سواره)

یادی به خیر بیت!

<http://rojhelattimes.org/read.php?id=1759>

۱۳۷

Google Books Ngram Viewer

دهسهه وتیکی نوپی ته کنیکی - زانستی

دوا به دوای پرۆژهی گهه رهه "گوو گل بوو کس" (کتیبی گوو گل)، وا کۆمپانیاه به هاوکاری مایکرو سۆف و چهه شهه ریکهه تر خزمه تگوزارییه کی نوپی ئاراسته کردوو که تا چهه نده سال پیش ئیستا به خه ونیش نه ده بینرا.

لیه به دو او ده کریت له ریگهه وه سه ره قیسه وه شوینی ههه وو شه یا عیباره تیک له ۶ زمانه سه ره کی نهه جیهانه دا هه لبگیریت و بزانیه له سالی ۱۴۰۰ ی زاینی به دو او وه وه وو شه تابه ته له کامه کتیبی چاپکراوی کامه نو سه ردا به چه شیوه یه که هاتوو! ده کریت هه ر جارهه ۱ تا ۵ وو شه به سه ره یه که وه گوو گل بکریت و وه لام وه ربگیریت.

پرۆژه که وا هه یه بو خه لکانی ئاسایی خاوهن گرنگایه تیهه کی نهه و تو نه بیت به لام بو لیکۆله ران له رادهه موعجیزه دا گرنگه. تو ده ته ویت بزانی بو نمونه وو شهه "دیمو کراسی" له سه ره تایی په یه ابوو نی چاپه وه له کتیبی فه یله سووف و کۆمه لئاس و سیاسه ته دارانی جیهاندا چهه هاتوو وه چهه و اتا کراوه ته وه و تیگه یشتن وهه لویستی هه ر کام له بواری نهه چهه مکه دا چی بووه. خزمه تگوزارییه تازه کهه گوو گل به "کن فیکون" یکه بو نمونه عهینی دهقی لاپه رهه کتیبی "ئه فلاتوون" یا "فرانسیس به یکن" یا "راسیل" و ت ده خاته به ردهم و له ماوهه ی چهه نده چهه ردهه ده زانی نهه که سانه دیمو کراسیان چهه بینوه، به هه مان شیوه ههه که سیکه له ههه ر کتیبیکی

چاپيدا ناويکي له ديموکراسي هينابيت له لیسته يه کدا ددرده که ویت و ده توانی ههموویان راسته و خو بیینی، نه ویش نهک گپړانه وی قسه کانیاں به لکوو عینی لاپه رهی کتیبه که یان! ئەم پرۆزه یه دیاره له بنه رپه تدا بۆ زمانی ئینگلیزیه و زیاترین سه رچاوه ی پشکینراویش ههر ئینگلیزین به لام ۵ زمانی دیکه ش ده گریته بهر: فه رهنسی، ئالمانی، چینی، رووسی و عیبری. به گوپړه ی زانیاری راکه یینراوی گووگل تا ئیستا ۱۰٪ ی ههموو کتیبه چاپکراوه کانی ئەو ۶ زمانه پشکینراون و داتای پرۆزه که تا ئیستا زیاد له ۵ ملیار ووشه ی له ۵ ملیون کتیبی ئەو ۶ زمانه دا تو مار کردوو. کاره که به رده وام له پیشکه و تندایه و درپژه ی هه یه.

ده لپی له ناو ههموو شه رپوشور و کیشه و هه رایه کی سیاسیدا خه لکانیک هه ن که بیر له دادپی مرؤقایه تی ده که نه وه و چه رخی زه مان به ره و پیشه وه ده بن. که ی ئەو شایه ده گاته کۆلانی زمانی کوردیش نازانم، به لام پیکه نینم به ئایه توو لاکانی ئیران دیت که ده یانه ویت شاقه لیان بکه نه له مپه ری پیشکه وت و تا ئەم رپوش ههر خه ریکن به فیلتر کردنی مالپه ره ئینترنیته یه کان و به رگریکردن له سه ته لایت چه رخی زه مان رابگرن.

ئه وه ی خواره وه ده روازه یه که بۆ چوونه ناو به هه شتی "گووگل بووک ئینگرام فیوچر" که هه موو که س جگه له میشک پووچه له کان مافی چوونه ژوو ره وه یان هه یه:

<http://ngrams.googlelabs.com/info>

۱۳۸

"شهو ی چله ی کوردی به لئ، "شهو ی یه لدا" ی عه جه م نا!

۱۹/۱۲/۲۰۱۰ ئەمشه و درپژترین شه وی سال و سه ره تای چله گه و ره یه. له موکریان باو بوو و دوورنیه ئیستاش ههر باو بیت که ئەندامانی بنه مال له و شه وه دا له ده وری یه ک کۆده بوونه وه، دانیشن بوو و قسه وباس و حیکایه ت گپړانه وه و شه وچه ره خواردن. به و شه وه ش ده گوترا "شهو ی چله".

دوای سه ره ه لدانی رادیو و به تاییه ت ته له فیزیۆن و وه ربوونی پاسدار و به سیجی و مه ئمووری عه جه م به ناوچه که دا، گه لیک داب و رپه سمی ئیرانییه کان و بۆنموونه چوارشه مه سووری و شه وی یه لدا، به خپرایی خزانه ناو کۆمه لگای کورده وه و پاشه کشه یان به نه ریته کۆنه کانی خو مان کرد. ئیستاش به داخه وه "شهو ی یه لدا" خه ریکه جیگه ی "شهو ی چله" ی خو مان ده گریته وه.

من لهوهى وا نهرېته كانى خويمان لهبيرمان دهچنهوه و داب وړهسمى عهجهمى ئيرانى جيان دهگرنهوه نارېحهتم، دهزانم گهلىكى ديكهش وهك من و لهمنيش زياتر دلگيرن. نهگر هيرشى داب و رېسمى ئيرانى بو سهر كومهلگاي كورد له روزههلاتى كوردستان وهك فهرهنگى گهلى غالب، سهر بكرىت و تارادهيهك به سروشتى و دياردهيهكى "ناچار" بزانيهت، بېنگومان لاسايى كردنهوهى نهو داب وړهسمه له باشوورى كوردستان، دياردهيهكى ناحهز و چهپهل و گالتهجار نهبى هيچتر نيه.

سالى پار تهلهفيزيوني كوردسات بهبونهى "شوى يهلدا" نهك "شوى چله" وه! بهرنامهيهكى بى تامى ريك خستبوو، كه راپورتدهرهكهى له سهر شقمام و كولان دهچووه سوراعى خهلك و لى دهپرسين شوى يهلدا چيه، لهوه سهمهتر نهوه بوو كه پيروزبايى شوى يهلداشى لى دهكردن! واته شهش ههنگاو له ئيرانيهكان چووبوونه پيشى و كردبوويانه "جهژن" و جهژنهپيروزهيان لهخهلك دهكرد! من نهمبستبوو ئيرانيهكان ههزار سالىش بيت جهژنيان بو "يهلدا" گرتيت. نهوان خويمان لهناوهكهى - كه ووشهيهكى بېنگانهيه بيزان، بهلام كوردسات

دو و دوشاوى تيكهل كردبوو نهوهى بوى گرنگ بوو لاسايى كردنهوهكه بوو هيچى تر! نهمسال لهبهر خهفتهى پار، سهرى هيچ تهلهفيزيونيكى كورديم نهكرد. دهترسام كرديتيانه جهژن و تريليلان بوئوهى خويمان به كلكى عهجهمهوه بهستيت! بهلام له مالپهپه كورديهكاندا ديتم كه يهكيتى نووسهرانى شارى سليمانى بهخير وسلامهت هاتوته پيشهوه و موركى خوى لهو لاسايى كردنهوه قيزهوهنه داوه وئندامهكانى نهك ههر جهژنيان بو "يهلدا" ي نهانسراو گرتوو بهلكوو شيعريشان پيدا ههلكوتوو و كورپى ههلهپر كيشيان بو بهستوو!

ئيمه بو بهكارهيتانى ووشهى زانستى "جېندهر" لهپهلهمان تووشى كيشه وههرا دهبين و ههنديكمان نامانهويت كهلك له ووشهيهكى تازهى زانستى وهربگرين، بهلام ههر فرت و فيليكى عهجهم به چاوووچاندنهوه وهرده گرين هيچ، له پيشوازيكردنيدا ههليخه ويخهش وهپى دهخهين!

باوهر ناكه فهرمون هم ههوالهى روزهى ۲۰۱۰/۱۲/۲۱ ي شارى سليمانى بخوينهوه:

<http://www.peyamner.com/details.aspx?l=1&id=215630>

"خهتاي سواران نيه، پيش سواره كانمان قورس وناوهستان!"

۲۴/۱۲/۲۰۱۰ سبهینی جهژنی کریسمهسه.

کاتی خۆی که له وولات بووم، جهژنی قوربان و په‌مه‌زانم ده‌گرت، بۆ جهژن مباره‌کیی ماله‌ومال ده‌گه‌پام، ئه‌گه‌ر جل و به‌رگی تازه‌شيان بۆ بکریایه‌م له‌به‌رم ده‌کردن. جگه له سه‌رده‌می مندالی له ساله‌کانی دواتردا هیچ باوه‌پیکیشم به بنه‌مای جهژنه‌کان نه‌بوو واته نه رۆژووم ده‌گرت و نه له‌بیری ئیپراهیم و ئیسماعیلی ته‌وراتدا بووم.

به هه‌مان شیوه جهژنی نه‌ورۆز! له بۆکان تا سالی شوپشی ۱۹۷۹ ش نه‌ورۆز ته‌نیا هی مندالان بوو: هه‌لاوه مه‌لاوه، هیلکه سوورکردن و هیلکه شکینه، ئاگرکردنه‌وه، نارنجکه ته‌قاندن و فیشه‌که‌شیتته حه‌واخستن و هیچیترا! نه جل و به‌رگی نویمان له‌به‌ر ده‌کرد نه جهژن مباره‌کی، نه مالان گه‌پان، نه دووکان داخستن و نه چوارشه‌مه‌سووری. هه‌موو پێ و په‌سه‌مه‌که له شه‌و و رۆژیکدا ته‌واو ده‌بوو. نه وه‌ک عه‌جه‌مستان جهژنانه و هرگرتن هه‌بوو، نه دووکان و بازار داخستن و نه ته‌نانه‌ت وه‌ک باشووری کوردستانیش چونه سه‌یران له ده‌ره‌وه‌ی شار! ئه‌وه‌نده‌ی بزانه‌م له‌هه‌موو ناوچه‌ی موکریانیش کاره‌که هه‌ر به‌و شیوه‌یه‌بوو. به‌لام کاتی چومه عه‌جه‌مستان و له تاران و ته‌وریز ده‌ژیام، جهژنی نه‌ورۆزیشم به شیوازی ئه‌وان گرتوو وه‌گه‌ل خه‌لکه‌که بووم و ئه‌وه‌م کردوو که له شاره‌که‌یاندا باو بووه.

ئێستا له‌له‌نده‌ن وه‌ک کابرا له‌هه‌ردوو دین بووم و رۆوبه‌پرووی "کریسمه‌س" بوومه‌ته‌وه! هه‌تا مندالمان نه‌بوو، زۆرمان گوئی نه‌ده‌دایه کریسمه‌س به‌لام له‌وه‌تی ئه‌وان هه‌ن، داری کریسمه‌س رازاندنه‌وه‌یه و چرا هه‌لکردن و دیاریی کرپن و قه‌له‌موونه و "پوودینگ" ی نیوه‌پووی کریسمه‌س خواردن و میوانداریی میوان و خواردنه‌وه و شادی و پیکه‌نین تا ئیوارێ. دیاره نه باوه‌رم به عیسی عاسمانی چواره‌مه و نه نه‌قل و حیکایه‌تی له‌دایکبوونی به راست ده‌زانم به‌لام ئیتر له‌نده‌ن بۆته شار و وولاتم و له‌نیو خه‌لکه‌که‌یدا ده‌ژیم و وه‌ک ئه‌رکینکی ئه‌خلاقێ رێژ له خۆیان و داب و نه‌ریتیان ده‌گرم، با باوه‌پیشم به ئه‌سلی ئاینه‌که‌یان نه‌بیت.

گرنگ پیکه‌وه‌ژیان و رێژگرتن له باوه‌پێ خه‌لک و دژایه‌تی نه‌کردنی خانه‌خوێ و دراوسی ماله. له کوردستان رێژم له قوربان و په‌مه‌زانی جیی باوه‌پێ بنه‌ماله‌که‌م و خه‌لکی شاره‌که ده‌گرت، له تاران و ته‌وریز به ریزه‌وه سه‌یری داب و نه‌ریتی نه‌ورۆزی عه‌جه‌مستانم کردوو و لێره‌ش کریسمه‌سی جیی باوه‌پێ خه‌لکی ئێره به جهژن ده‌زانم. بۆ ئه‌و ناته‌هه‌ست به‌هیچ خه‌ساریکیش ناکه‌م و له‌وه‌ی دۆگم و یه‌ک لایین نیم خۆش‌حالم.

ئىعدام بەسە، دەست رابگرن!

۲۴/۱۲/۲۰۱۰ جەژن و شادى و پشوو كرىسمەسم بەو ھەوالە دلتەزىنە تىك چوو كە برادەرىكى خۆشەويست بۆى ناردىم. گوايە پارىزەرى رېژدار "ھەببۇللا لە تىفى پوور" گوتوويە تى كە پىي راکە يىنراوھ رۆژى يە كىشەممە قەرارى ئىعدامە كەى بەرپوھ دەبرىت. ھىوادارم ھەوالە كە راست نەبىت، بەلام لەو مەلایانەى من دەياناسم دوور نىيە جىنايە تىكى دىكە دەرھەق بە رۆلە كانى گەلى كورد بکەن. مەلا خويئخۆرە كانى ئىران رۆژى يە كىشەممەيان بە سەگىە تى ھەلېژاردووه، دەزانن ھەموو جىھان بە تايبەت وولاتانى رۆژئاوا بە جەژنى كرىسمەسەوھ خەرىكن، رۆژنامە دەرناچىت و تەلەفىزىيۆن لەبەر بەرنامەى ھەلپەركى و مۇسىقا ناپەرژىتە ھەوالى ئەو جىنايەتە.

چىم پى دەكرىت جگەلەوھى بلىم كاكە ھەببۇللا لەبىرمدای، خۆشم دەويى، يادت دەكەم، بشكى ئەو دەستە دلت دەشكىنى!

ئەوھش بۆ جىنايەتكارە كان: سەگابىنە دەست رابگرن! تەرەسىنە ئىعدام بەسە!

۱۴۱

خۆ تۆ "جەوھەر" نى لەمن قاچاغى!

زۆرىك لە ئىمە ئەو گۆرانىيەى نەمر محەممەدى ماملېمان بىستوو، ئەگەرىش نەمانىستىت، لەقسە وباس و مەتەلۆكى رۆژانەى خەلكدا بەرگويىمان كەوتووھ كە دەلېن "فلاشە شت وەك جەوھەر قاچاغە".

جەوھەر بۆ قاچاغە؟ كى قاچاغى كىردووھ؟ لەبەر چى قاچاغ كراوھ؟

وھلامى پرسىارە كان ئەوھندەى من بزىنم ئاوايە: لە سالى ۱۹۲۶ (؟) واتە سەردەمى دەسەلاتدارىە تى رەزاشاى پەھلەويدا، مەجلىسى شورای ئىران ياسايەك پەسند دەكات كە بەگويەرى ئەو، ھاوردە كىردنى جەوھەر لەدەرەوھى وولاتووھ بۆ ناوخۆى ئىران ياساخ دەكرىت. ھۆكارى مەسەلە ئەوھ بووھ وىستوووانە رەسەنايە تى فەرش و مافوورەى ئىرانى پىارېژن و بەرگىرن لەوھى "خومچى" يە كان لەجىاتى رۆنىاس و رەنگى سروشتى، "بەن" ى فەرش بە جەوھەر واتە رەنگى كىمىيى رەنگ بکەن. ئەو جەوھەرە، بە قاچاغى لە دەرەوھى وولاتووھ دەھىنرايە ناو ئىران و بەشكى بەرچاوى لە باشورى كوردستانەوھ دەگەيشتە رۆژھەلات و لەويوھ دەچووھ تەورېژ و تاران.

تاقە سەرچاوەیەکی نووسراو کە باسی ئەو قاچاگی جەوهەرە ی کردبیت و من چاوم پێی کەوتبیت، کتیبی "تاریخ مەهاباد" ی کاک سەید محەممەدی سەمەدیە. نووسەری کتیبە کە لە لاپەرە ۹۶ دا کاتی باسی 'تەبەید' ی ۶۰ تا ۸۰ کەسی خەلکی شاری مەهاباد و ناوچە ی دەوروبەری لە سالی ۱۳۱۹ (۱۹۴۰) واتە پێش شەری دووھەمی جیھانی دەکات، دەنووسیت ھۆکاریکی ئاشکرا بۆ ئەو شار بە دەرکردنە نازانریت، ئینجا چەند گومانیک دادەمەزرینیت کە یەکیان ھۆکاری سیاسیە و یەکی دیکە یان قاچاگی جەوھەر. سەمەدی دەلی دەولەتی ئێران لای وابوو ئەو جەوھەرە ھاور دەیە "ستاندارد" نییە و زیان بە ھەناردە کردنی فەرپش و قالی وولات دەگەیینیت. واتای قسە ی سەمەدی ئەو یە کە دە گونجیت ئەو خەلکانە لەو پە یوھندیە دا شار بە دەر کرایتین.

بە داخوھە ئیستاش بارودۆخی ئابووری ناوچە کە دوای ۹۰ سال گۆرانی بە سەردانە ھاتوو و ئەم پڕۆکەش کۆلبەری کورد لە سەر ئەو سنوورانە خەریکی ھاور دە و بردە ی قاچاغن؛ نە کارخانە یەک، نە بنکە یەکی ئابووری و نە پشتگیریەکی دارایی دەولەت؛ ئاسەواری ئەوانە لە ھیچ شوێنیکی ناوچە کوردنشینە کان نابینریت؛ بەلام ئیستا "جانی واکر" جیگای جەوھەری گرتۆتەوھ. جانی واکر مافوورە خراپ ناکات بەلام مەلای قوم و مەشھەدی پێ ھەل دەتۆزیتەوھ!

۱۴۲

ھەوری لارا!

ئەم ھەفتە یەم بە گۆرانییەوھ گرتووھ! گۆرانی "ھەوری لارا" م زۆر پێخۆشە، بە پڕۆژدا ھەر وور تە وور تە و دە یلیمەوھ، دیارە ھەر دەبی بۆخۆمی بلیم لە بەر ئەوھ ی ھەر بەندی یە کەم گوت ئیتر کەس لە ژووورە کە دا نامینیت!
ناشزانم بۆچی ھەمیشە گۆرانییە کە بەم فەردە دەست پێدە کەم:

"بالاکەت بەرزە وەک بەیداخی رۆم پرست پێدە کەم برۆم یان نەرۆم"

رەنگە بە لایوہەتی لە لای خۆمان وام بیستیت.

بەلام ئەو فەردە شیعەرە قەلسم دەکات و نامەویت ھەمووجاری ھەوری لارە خۆشە کەم بە بەیداخی رۆمیە کان بشەمزیتم - بەیداخی کە چەند بەرز بیتەوھ زیاتر سینگ ی رۆلە ی کورد

دهسمیت. جا بۆ ئەو هی خۆمی لە دەست رزگار بکەم و چیتەر نە یلیمەووە ئەم فەردە شیعەرەم دانا و کردمە جینگری ئەو، ئیستا رۆژی سەد جاریشی بلیمەووە هەر گوتوومە!

"بالاکەت بەرزە وەك بەیداخی کورد
ئەوێش دوو 'هەوری لار' ی سەر یووتیوب
یە کەمیان بە دەنگی حەسەن زێرەك:

<http://www.youtube.com/watch?v=bMbZ5GzdfF8>

دوو هەمیان بە دەنگی جەلالەددین موحەممەدیان:

<http://www.youtube.com/watch?v=NzrRoyI11uc&feature=related>

واھە یە ئەو ی دوو هەمتان نە ییستییت، بەلام ئەویش زۆر خۆشە.

۱۴۳

گیڕانی کۆمەلانی خەلک لە شاری سنە

۲۷/۱۲/۲۰۱۰ ناتوانم خۆشحالیی لەرادی بە دەری خۆم لە هەلۆه شانهووی حوکی ئیعدامی کاک حەیبوڵلا لوتفی دەرنەبەرم. بەلام پیم خۆشە گوی بدەمە قسە ی کاک سالح نیکبەخت پارەتەری رێژدار لە تیفی کە داوای کردبوو بیدەنگی لە مەسەلە کە بەپێریت بۆ ئەووی کارەکان لە پرێگە ی یاساییەو بەرێنە پیشی و بیانوو نە دەینە دەست کەس.

لە عەینی کاتدا، گیڕانی ئەندامانی بنەمالە و دۆست و هاوڕێ و هاوکاری کاک حەیب و ژمارە یەك لە رووناکییران و هەلسوو پراوانی مەدەنی لە شاری سنە و شاعیر سیمین چایچی، بۆ ئەو ناییت چاوی لی پپۆشریت. کۆماری ئیسلامی بە گرتنی ئەو خەلکانە دەری خست کە هەموو هەنگاویک لە پینا و سەرکوتی خەلکی ئیران سەرەتا لە کوردستانەو دەست پیدە کات و کارەکان لەو ی بەتاقی دە کاتەو، ئینجا لە شویتەکانی دیکە ی ئیرانیش بەرپۆه یان دە بات.

گیڕانی هەموو ئەندامانی بنەمالە ی زیندانی و دۆست و کەس و کاریان دیاردە یە کی نو ی و شیوازیکی تازە ی سەرکوت کردنی خەلکە. ئەم کارە سەرەتا لە سنە و لە سەر ئەندامانی بنەمالە ی کاک حەیب دەستی پیکرد:

<http://news.gooya.com/didaniha/archives/2010/12/115402.php>

ئینجا گەیشتە تاران و بە گیرانی ئەندامانی بنەمالەى عەلى سارمى كە ئەمپرۆ بەناوى پەيوەندى لە گەل موحاهیدینی خەلقەووە ئیعدام كرا، درێژەى پەیدا كەرد. ئەووە هەوآلى گیرانی ئەندامانی بنەمالەى عەلى سارمى لە بەردەرگای زیندانی ئەفینی تاران:

<http://news.gooya.com/politics/archives/2010/12/115425.php>

ئەووەش دەنگى عەلى سارمى خەباتكار پيش ئیعدام:

<http://news.gooya.com/politics/archives/2010/12/115423.php>

١٤٤

یادی پەروین خانمی موشیروەزیری بەخیریت

واھەییە بۆ نەووی تازە پینگەیشتووی كورد لە پۆژھەلاتی كوردستان دیاردەییە كى نامۆ و سەمەرە بێت ئەگەر كەسیكى وەك من بلیت لە سالانی دوای هەرەسى كۆماری كوردستان و بەتایبەت كۆدیتای ۲۸ ی گەلاوێژی ۱۹۵۳ ی ئێراندا، هەویە و كێبەتی و ناسنامەى كوردی لە گیانەللادا بوو و پژیمی شایەتی ئێران هاوپی لە گەل توركیا و سووریا و سوڤیەتی ستالینی لە پریگەى بەرەبەست كەردنی مافە سەرەكیەكانی كورد و پراگواستن و گرتن و زیندان و ئیعدامی هەلسووپاوانی بواری سیاسەت، خەریكى تواندەنەووی هەویەى كوردی بوون و تارادەییە كیش لە بەرنامە چەپەلە كانیاندا سەر كەوتبوون.

ئەووی لەو پۆژگارە تاریكەدا بە هانای كوردەووە هات، یە كەم شۆپشی ۱۹۵۸ ی عەبدولكەرىم قاسم و پرووخانی سیستەمی شایەتی لە عیراق بوو كە هەموو ناوچەى خۆرھەلاتی ناوھەراستی هەژاند و پەیمانی نگرىسى بەغداى هەلۆەشانەووە؛ دووھەم هەلگیرسانی ئاگرى شۆپشی ئەیلوول لە باشووری كوردستان كە خیرایەك بوو بە پینگەى هەلگیرسانەووی ئاگرى خەبات لە ناو كوردی پۆژھەلاتیشدا.

جگە لەو ئاكامە راستەوخویانە، شۆپشی ئەیلوول لە حەوزی مەندی كۆمەلگای كوردی پۆژھەلاتی كوردستاندا چەند شەپۆلێكى دیکەشى وەپی خست. پژیمی شای ئێران بۆ لە گریژەنەبردنی شۆپش و فریوی كوردی پۆژھەلات، رادیوی كوردی لە تاران و كرماشان دامەزراند و ئیجازەى دەرچوونی پۆژنامەى كوردستانی لە تاران دا. گەرچی هەردوو ئەو بنكانە لەژێر چاوەدیری راستەوخوی ساواك و بۆ گەیشتن بە ئامانجە دیاریكراوەكانى رژیمی شا دانرابوون بەلام گوللەى رژیم كەوانەى كەرد و ئەنجامى كارەكان تارادەییە كى زۆر لە بەرژەووەندی كورد و دژایەتی ئامانجەكانى رژیمدە گەرا: كوردیكى زۆر لە پریگەى هەر ئەو

پۆژنامهیهی ساواکهوه فیری خویندن و نووسینی کوردی و شارهزای شیعر و ئهدهبی نهتهوایهتی خۆیان بوون و رادیوی کوردی تاران و کرماشانیش بوون به پهپوهندییهی کوردی ناوچهکانی کرماشان و ئهردهلان و موکریان و ناوچهی ههرکی و شکاک و جهلالیش و ههستیکی بهگوری نهتهوایهتیان لهخه لکدا خولقاند و ژيله مۆی ناسیۆنالیزمی سه رکوتکراوی کوردیان گه شاندهوه.

له گه شاندهوهی ئه و ژيله مۆیه دا چه نده کس دهوری سه ره کیان بینی: چه سه ن زیره ک به گۆرانیه کانی، سواره ی ئیلخانی زاده به بهرنامه ئه ده بی/سیاسی/کۆمه لایه تییه کانی و شوکرو لالی بابان و پهروینی موشیره زیریش به شیعر خویندنه وهی هه ستیارانه. دیاره که سانیککی زۆر وه که بهرنامه نووس و بهرپوه بهر له پشته وهی مایکرو فۆنی رادیو بوون که کاری ئه وانیان گونجاو ده کرد و له وانه، دوکتۆر عابید سیراجه ددینی و مامۆستایان جه میل به ندی پۆژبه یانی و دوکتۆر محهمهد سه دیقی موفتی زاده و چه ندی کیتیر، به لام دهنگی ناشنا بو گۆپی بیسه ری ئاسایی رادیو، پیش هه موو که س مامۆستا شوکرو لالی بابان و پهروین خانمی موشیره زیری بوون. ئه وان نه که ههر شیعی له بیر کراو و پهراوێز کراوی کوردیان ده هینایه وه ناو مالی کوردی پۆژه هلات، به لکوو که سایه تیان ده دایه وه کوردی له کورد بوون بیگانه کراو. ئه وان به کوردیان ده گوت بلین ئیمه ش ههین، به نه یاری کوردیشیان ده گوت کورد زیندوو هه یه و له پۆژنامه و رادیوی کوردیدا هاواریان ده کرد:

عهزیم شاسواریکه گوزه رکا گهر به ئه لبورزا

ئه کا نووکی سمی ئه سپی له خارا تووتیا پهیدا

ئه وان به شوین تووتیا به کدا ویل بوون که نووکی سمی ئه سپی کورد له خاری سیاسه تی داگیر که رانی خاکی کوردی په ی داده کرد. جا ئه گهر ئه و تووتیا به نه دۆزرایه وه خه تای ئه وان نه بوو، خه تای "قورسی و ناوه ستایی پیش سواره کان" بوو.

له و پۆژه ره شانده دا، دهنگی پهروین خانمی موشیره زیری دهنگی خوینه ره وه یه کی ساکاری شیعی کوردی نه بوو، بانگه وازیك بوو بو زیندوو راگرتنی ههستی خو به کوردزانی و له نه نجامدا، زیندوو راگرتنی کوردایه تی و زیندوو راگرتنی کورد. واهه یه هه ندیک که س ئه م قسه یه به زیده پۆیی بزانی و بلین ئه وده م ئاگری خه بات له دلی خه باتکاران و هه لسووراوانی سیاسی و حزبی کورددا زیندوو بوو و بو نمونه له سالانی ۱۳۳۸ و ۱۳۴۲ دا گه لیک ئه ندامی حزبی دیموکراتی کوردستان گیران وراوهران. ئه وانه فه کتن و قسه یان له سه ر نییه، به لام کاتی له هه لسووراوانی هه لکه و تووی سیاسیه وه ده گه یه ئاپۆره ی خه لک، ناتوانین له و راستیه چاو پۆشین که دهنگی پهروین خانم بو کۆمه لانی به رینی گه ل، په یامی ناراسته و خو ی خه باتی

نه ته وایه تی بوو، په یامینک که ده گه یشته گوږی زور کهس و زور ههستی نووستووی له خه و راده په راند.

ئیمه بۆ ئه و له خه و راپه راندنه قهرزداری په روین خانمین، ئیستاش که به داخه وه ئه و که سایه تیه له خه و بووردووه له ناوماندا نه ماوه، ئه رکی ئه خلاقیی هه موولایه که رپژ له که سایه تی و کار و خه باتی بگرین ویادی خووی و خزمه ته کانی له دلدا نه کوژینینه وه.

۱۴۵

دیسان سه بارهت به دوکتور ئه فراسیاو هه ورامی

کوچی بی واده ی دوکتور ئه فراسیاو هه ورامیم له دل ده رناچیت. ههفته ی پیشوو ئاماژه م به مردنه دلته زیته که ی کرد. وا له مالپه ری بنکه ی ژینی سلیمانی دا کورته ژینامه یه ک و لیسته ی به رهه می چاپکراو و چاپ نه کراوی کاک ئه فراسیاو راگه یینراوه و من لیره دا رایدی گویتیم. گه لینکیش هیوادارم تاچه په ریه کی کاره کانی، به نووسین و ته رجه مه وه، نه فه وتین و بکه ونه به رده ستی خوینته ری کورد.

ئوه ووتاره که ی بنکه ی ژینه:

<http://www.binkeyjin.com/Direje.aspx?Jimare=75>

۱۴۶

مالپه ریکی باش بۆ هه واله کانی کوردستان

ئوه مالپه ریکه به زمانی ئینگلیزی که به رپوه به رو کانی له بریتانیا ده ژین و ویده چیت کوردی سووریا بن. تایبه تمه ندیی مالپه ره که ئه وه یه به یه ک شیوه ئاور له هه موو پارچه کانی کوردستان ده داته وه و هه والی پیشیل کرانی مافه کانی کورد له لایه ن داگیر که رانی خا که که مانه وه بلا و ده کاته وه. من راسته وخۆ په رپرسه کانی مه لپه ره که نانا سم، به لام ویده چیت له لیسته ی ئیمه یله کانیاندا بم له بهر ئه وه ی هه فتانه یه ک دوو جار ئیمه یلم بۆ ده نیترن و هه والی نویم پی راده گه یینن.

ئوه ئه دره سه که یانه:

[/http://supportkurds.org/sks/iran](http://supportkurds.org/sks/iran)

ئیران له "ویکی لینکس" دا

ئەم لینکە دەمانباتە سەر چوار بەلگەنامە ی پەیوەندیدار بە ئیران لە حەفتاکانی سەدە ی بیستەمدا. بەلگەنامەکان هەی بالۆتێرخانە ی ئەمریکان لە تاران و باسی هەلۆیستی ئەوان لە بەرانبەر هەل و مەرجی سیاسی ئێرانی پیش شۆرش دەردەخات. بەروونی دەزانریت کە بالۆتێرخانە ی ئەمریکی و بە گشتی حکوومەتی ئەمریکا لە چاو ئینگلیزییەکان 'واقع بین' تر بوون و هەستیان بە هەندیک گۆرانی ناو کۆمەلگای ئیران و هەرەسی سیاسەتەکانی دەوڵەت کردبوو، بەلام تا سالی ۱۹۷۵ و پیش لافاوی راپەرینی کۆمەلانی خەلک تاج و تەختی شایان لەمە ترسیدا نەدەدی. بە کورتی، رۆژئاواییەکان حیسایان لەسەر هیزی گەل نە کردبوو ولایان وانەبوو کە وەپیش سیاسەتەکانی ئەوان دە کەویت.

وەرگیرانی کوردی و هەلسەنگاندنی بەلگەنامەکانی ویکی لینکس کە لە پەیوەندی وولاتانی داگیرکەری کوردستاندان، کاریکی گەلێک پێویستە و هیوادارم کە سائیک بەو ئەرکە گرنگە هەستن.

ئەو بەلگەنامەکان:

http://wikileaks.ch/origin/21_0.html

ئەو هەش بەلگەنامە یەکی دیکە ی ویکی لینکس بە گوێرە ی رۆژنامە ی "تایمز" ی لە نەدن. ئەم بەلگەنامە یە هەی سەردەمیکی گەلێک تازە ترە و باس لە نیوان ناخۆشیی ئەحمەدی نەژاد و محەممەد عەلی جەعفەری فەرماندە ی سپای پاسداران دە کات و هەوآل دەدات کە فەرماندە ی ناوبراو بە زلله لە ئەحمەدی نەژادی داو:

<http://www.timeslive.co.za/world/article830805.ece/Wikileaks--Iranian-president-slapped-by-top-Revolutionary-Guard>

عەلی بەگی حەیدەری، پەروینی ئیعتیسامی

عەلی بەگی حەیدەری (سالار سەعید)، ئاڭای گوندی "سەراو" و "رەحیمخان" و چەند گوندی دیکە ی نیوان میانداو و بۆکان، کە بۆ حەوت دەورە نوێتەری شاری سابلاڭ و بۆکان و سەردەشت لە پەرلەمانی ئیران بوو، وەك میسباحووددیوانی براگەورە ی، شاعیریکی خاوەن زەوق

بوو و شیعرى بهربلاوى كوردى و فارسى لیره و لهویدا بلاووبوونه تهوه بهلام دیوانى تا ئیستا چاپ نهبووه.

حهیدهرى بۆ مردنى پهروینی ئیعتیسامى شاعیرى نازه ریبى فارسى ویتز، پارچهیه کی چهند فهردى شیعرى گوتوون که له دیوانى پهرویندا چاپ کراون. ئەوه مهفتهع - واته فهردى کۆتایى شیعره کهیه و به حسابى ئەبجهد ده کاته ۱۳۲۰ ههتاوى (۱۹۴۱) ى زاینى: تاریخ فوت و هجرت جستم ز حیدرى، گفت:

"مرده ادیبه دهر پروین اعتصامى"

له تکه شیعره ى دووهه م به حسابى ئەبجهد ده کاته سالى ۱۳۲۰.

ئهم فهرده جوانه کوردیهش ههر هی ئەوه، نازانم پرووى له کینه، بهلام شهمسى دین دیاره شیخی بورهانه:

"یارى وه کوو تۆم بى من، پیری وه کوو شهمسى دین،

دنیاشم ئە گهر زید بى، کاکيله، چ دهر به ندم!"

۱۴۹

شیعرى گۆرانیه کوردیه کان له چ په یوه ندى کدا گوتراون؟

هه ندىك جار شیعرى گۆرانیه کوردیه کان، وهك بهتتى کۆن، دهورى هه والده ریبى و گپړانه وهى به سه رهاتيان بینوه. گه لىك گۆرانى كوردى هه ن که ناماژه به پرووداویكى میژوویى ده کهن بهلام نه وهى ئەمپۆ ناتوانیت بیانباته وه سه ر بنه ما که یان له بهر ئەوهى شریتى بیره وه ریبى سینگ به سینگ له شویتى کدا پچراوه و په یوه ندى له گه ل رابردوو نه ماوه، خۆ کتیبى کیش نه بووه تۆماری بکات و بیگه یینتته دهستى نه وهى ئەمپۆ. بۆ نمونه کاتى ده گوتريت "ئای ههریره و ئاگر بارانه" تۆ نازانى ئەو شه ر و ئاگر بارانه ى وا باسى ده کریت چیه و له چ سه رده می کدا پرووى داوه که شایه رى گۆرانى بیژ دواتر سه رواى بۆ دروست کردوو و گوتوویه تى "کارخانه که ى له گۆلانه". دیاره ده توانین به مه زنه بلین نیاز له کارخانه ى ههریرى گۆلان، دۆست و گراویى شاعیر یا شایه ره که بووه، بهلام چه مکى "ئاگر باران" چیه و له کوپوه هاتوو؟

نیازم له دامه زراندى ئەو باسه ئەوه یه لاوه کانمان به ساکارى به سه ر هه مووشیتى کدا تینه پهرن یا وهك هه ندىك ده یکهن گالته یان بهو شیعر و بهند و باوه نه یهت که له پرواله تدا په یوه ندى

مەنتیقیمان نییە، باشتەر ئەوویە بیری لەو بەکنەووە و بزانی ئەو پەیوەندە مەنتیقییە چۆن و لەبەر چی پساو و نەماو.

چەند نموونەیک دەهینمەو:

۱. "بالەسەر تۆ بمکووژن" وەك کابرای لە بازاری " (حەسەن زیڕەك) من لە دایکی خۆم بیستوووە کە دەیگوت کاتی حەسەن زیڕەك دەلی 'بالەسەر تۆ بمکووژن وەك کابرا لە بازاری، ئاماژە بە پووداوی کووژرانی "میرزا غەفووری مەحموودزادە" لە مەهاباد دەکات.

مەحموودزادە بازارگانیکی مەهابادی بوو. دەستیکی نەناسراو لە کۆلانی جوولەکانی مەهاباد و نزیك بازاری شارەکە لە کاتیکیدا کوشتی کە سی مەئمووری شارەوانی گرتبوویان و بەرەو گرتووخانەیان دەبرد. بە گوێرە "ئیگلتن" لە کتیی "کۆماری ۱۹۴۶ ی کوردستان" دا (ل. ۱۱۶ ی وەرگیپراوی فارسی سید محمد صمدی)، ئەو کوشتنە پۆزی ۱۹۴۶/۰۱/۲۴ پووی داو.

کووژرانی مەحموودزادە پووداویکی دەگمەنی سەردەمی کۆماری کوردستان بوو و دەگوتریت دەستی هێزەکانی بێگانە لە کوشتنیدا بوو و پیشەوا قازی محەممەد بەو کردەوویە گەلێک تیکچوو. هەولی پیشەوا و پێبەرانی دیکە کورد تا کۆتایی تەمەنی کۆمار دەرتانی دووپات بوونەووی پووداوی هاوچەشنی لە هەریمی حکوومەتی کوردستان نەدا.

۲. "تاو هەلات و پۆز هەلات دای لە پردی مەهاباد

ئەو عەيامەم پێ خۆش بوو، وەختی توودە و دیموکرات"

دەورووبەری سالی ۱۳۴۲ لە گەل کاکم و کاک کەریمی سالمی چوو بووینە سەر شایي کاک رەحمانی کورپی کاحەمەشەریفی خزممان لە گوندی ئالبلاغی پۆز هەلاتی بۆکان. شایەری شایە کە لە کاتی هەلپەپیندا ئەو شیعەری سەرەووی بە گۆرانی گوت، من زۆرم پێ سەیر بوو و خیرایەك یادداشتم کرد.

پینگە گوندی ئالبلاغ لە پاپەپینی وەرزیڕانی ناوچە فەیزوللابەگی هاوینی ۱۳۳۲ (۱۹۵۳) دا گەلێک بەرچاو بوو و لە پاستیدا "گۆل" و "ئالبلاغ" دوو بنکە سەرەکی پاپەپووەکان بوون. ئەو دەمەش کە من چوو بوومە سەر شایي تەنیا ۱۰ سالیك بەسەر تیک شکانی پاپەپینە شکۆدارە کە وەرزیڕانی ناوچە کەدا تیدەپەری و ئاگری یاد و بیرەویری پووداوەکان هیشتا هەر گەرم بوو.

پیکه وه هینانی ناوی دوو حزبه کهش زور سه موره نه بوو و ههردوکیان دژبهری رژیمي شا و لایه نگری وهرزیران بوون، له بهرانبهردا، رژیمي شا پشتیوانی ئاغاوات و سه رکوتکهری راپه رینه که بوو. شیعری ئه و شایه ره به رپزه ی وا ناوم له بیر نه ماوه، به قه درایی کتیبیک قسه وباس و هه والی تیدا گونجا بوو!

۳. "کاده رویشی کوستانی

وه رنه سهر خه یابانی

به مه شمویان نووسیوم

له دهفتهری تارانئ (نایلوئه، حه سه ن زیره ک)

باسی ئه و شیعهرم له کهس نه بیستوو. له رواله تدا کاده رویشی کوستان و خیابان و دهفتهری تاران سی دیارده ی بی په یوه ند له گه ل یه کترن و واهه یه ئه و ههسته له بیسهردا دروست بیت که شایه ر ته نیا بو ریک خستنی سهروای شیعره که به یه کیه وه به ستیتته وه. به لام ووردبوونه وه یه کی کهم دژی ئه و بوچوونه مان بو ئاشکرا ده کات:

"کاده رویش" مه نگورن. ده بی ئه م شیعره هی ئه و سه رده مه بیت که "قانونی نیزام وه زیفه" له ئیرانی سه رده می ره زاشای په هله ویدا په سند کرا و مه ئموورانی ده ولت بو "مه شمool گرتن" و ناردنی لاوان بو سه ربازی، به شار و دیهاتدا وهربوون. له بهرانبه ر ئه و یاسایه دا به تایبهت له کوردستان دژایه تیه کی زور کراوه.

به حیسابی شیعره که، ده بی تایفه ی مه نگور بو دژایه تی نواندن بهرانبه ر به یاساکه رژایتته سهر شه قامه کانی شاری مه هاباد. لیره دا شایه ر داوا له مه نگوران ده کات له بهر ئه وه ی ناوی ئه ویش به مه شمool نووسراوه، بیته سه ر شه قامی شار و خویشاندان بکه ن و بهرگربن له وه ی "حه وزه ی نیزام وه زیفه" بیگرن وییه ن بو سه ربازی.

۴. "برنو وه هله ده گرم شه ره له بانه" (له رزانه، برایانی زی زی)

ئه وه چ شه ریکه له بانه کراوه؟ که ی؟ کئ؟ و له گه ل کئ؟ نازانم.

۵. "ئه ری به بانانه وه، گیانه به بانانه وه

ئه ری به رتیلیان ده دا، وه للا ده پارانه وه" (به بانانه وه، برایانی زی زی)

ئه و به رتیل دان و پارانه وه یه بوچی؟ له کوئ؟ له کئ؟ ده بی باسی هه لاتتیک بیت

له سه ربانی مالانه وه له

شوینیکی کوردستان و گیرانی خه لکیک به ده ست زوردار و مله ورپیکه وه که

زور واهه یه مه ئموورانی

حکوومه تی ئیران بوویتن. به لام کام و که ی؟ نازانم.

۶. "ئای حەریرە و ئاگر بارانە

کارخانە کە ی لە گۆلۆلانە" (حەریرە، حەسەن زیرەك)

ئەووە کام ئاگر بارانە؟ کە ی کراوہ؟ کێ کردوو یە تێ؟ دلنیام ناوی گوندی "گۆلۆلان" ی گەور کایە تێ تەنیا لە بەر سەر وای شیعەرە کە هاتوو و زۆر واھە یە مەسەلە ی ئاگر بارانە کە پە یوہندی بە و گوندەوہ نە ییت.

۷. ئامینی و ئامین، ئامینە شووشە / ئامینی و ئامین، ھەرتۆی دنیا و دینم / ئامینی و ئامین، ئامین تاقانە

ناوی "ئامین" و "تووران" لە گەلێک گۆرانی حەسەن زیرە کدا هاتوون بە تاییەت ئەو گۆرانیانە ی وا لە سەر رادیۆ بە غدا ی کوردی گوتراون. ئەو دوو کەسە کین؟ دە گوتریت "تووران" خەلکی مەھاباد بوویت بە لام ناوی ئامین گەلێک جار لە گەل ناوی بۆ کاندای پیکەوہ دیت. لە ناو بنەمالە ی حەسەن زیرە کدا سێ کەس ناویان ئامین بووہ: ئامینە کە یفیی دایکی حەسەن زیرەك، ئامینە خانمی ھاوسەری کاکە مینە ی برای حەسەن زیرەك و ئامینە سووری ھاوسەری کاک حوسەین برای دیکە ی حەسەن زیرەك.

بە گشتی، ویتاچیت ئامینی گۆرانییە کان ھیچکام لە و سێ کەسانە بن، بە تاییەت لە سەردەمی ژیا نی بە غدا ی حەسەن زیرە کدا ئامینە سوور ژنی کاک حوسەین نە بوو. من ناوی ئامینی کچی مام نە سرو للام وەك کە سێک بیستووہ کە گۆرانییە کان بۆ ئەو گوترا بیتن، بە لام ئەوہش تەنیا قسە یە و ناتوانی ت پشتی یی بە ستی ت.

بە کورتی، ئەو چەند فەردەم تەنیا وەك نمونە ھینانەوہ، سەدان و ھەزاران ئاماژە ی ھاوچەشن لە ناو شیعری گۆرانییە فۆلکلۆرییە کاندای ھەن، کە وەك رەمز و رازن و دە بی گرییان بکری تەوہ. تۆ بلیی کەس نە بی خۆ ی لە قەرە ی توژی تەوہ یە کێ ئەو تۆ ی گۆرانییە کوردییە کان بدات؟ ناوہرۆکی قوولی لیکۆلینەوہ یە کێ لەو چەشنە تەنانەت دە توانی بی تە بابە تی وەر گرتی دوکتۆرایەك.

۱۵۰

پیسالە ی "حل المسائل"

بۆ چارەسەری پرسیارە گرنگە کانی مرۆفایە تی!

ئەم زانيارىيە "بەنرخ" انەم لە ويىلاگى 'كامران رەوشەنگەر؛ وەرگرتوون. تۆبى خودا بە ووردى بيانخويىننەو و وامەزانن مەلاى دوازده عىلمى عەجەم بەخۆرايى دەبنە موجتەهيد و مەرجه عى تەقليد.

خويىتدەنەوويان بۆ خەلکانى ژير تەمەنى ۲۵ سالان مۆلەت پيدراو نيه!

http://kamranroshangar.blogspot.com/2010_10_09_archive.html

۱۵۰

سالى نوئ و دوو پرووداوى خوش

۱/۱/۲۰۱۱ سالى نويتان پيرۆز!

ئەمپرو رۆزى يەكەمى سالە. پيش ئەوئى سەيرى هەوالە ناخۆشەکانى ناوخۆ بکەم ويزانم لە ئيران ۲کەسيان لە پيرانشار و ۹کەسى دیکەيان لە شارەکانىتر ئيعدام کردووه، بەختى ئەوئەم هەبوو ليرە لە لەندەن دوو بەرنامەى خوش بينم، يەکیان راستەوخۆ و يەکیان لەسەر تەلەفیزیۆن:

1. New Year's Day London Parade

ئەوئە کارنافالیکە لە سالى ۱۸۸۶ هەوئە دەستى پیکردووه (پاست ئەو سالەى من گەيشتوومەتە لەندەن!) و ئیستا ۲۵ سالە رۆزى يەكەمى سال لە شەقامەکانى مەرکەزى لەندەن بەرپۆه دەبریت. مۆسیقایە، هەلپەرکىيە، نمايشت و ئاکرۆباتە، جل و بەرگى جوانە، ترومبیلی کۆنە، تەنانەت سەگ و گویدریتز بە جادەدا هینانە و هەمووى بۆ ئەوئە بزەيەك بیتە سەرلێوى بينەرانی چاوه‌روان لە هەردوو بەرى جادەکان و پیکەنیتیک خونچەى دلێان بکاتەو.

سەیرکردنى کارنافالەكە خەرچى نيه، ئەوئەندە بەسە بەیانى رۆزى يەكەمى سال بچیه سەنتەرى لەندەن و لە دەورو بەرى پیکادیللى لە سەر جادەيەك بوەستى، ئیتەر لە سەعات ۱۱ ی بەیانیهووە تا ۳ ی دواى نیوهرۆ مندال و گەورە، پیر و جوان، بە پینان و سواری، بە مۆسیقا و هەلپەرکى بەبەردەمتدا دین و پیرۆزبایى سەرى سالت پیندەلین، گول و میوئە بۆ دەخەن، و هەرکام بەشپۆهیهك هەول دەدەن شادیت لەگەلدا دابەشن و گریپى دلت بکەنەو، تەنانەت ئەگەر دلێ کوردیکى بە خەمى وولاتەكەى کەیلش بیت!

من لەو ۲۵ سالەدا، کەم وزۆر هەمووسالیک چوومەتە سەيرى ئەو بەرنامە خۆشە، هەندیک لە بەشدارانى بەرنامە لە ئەمريکاوه دین وشارەوانىی لەندەن هەموو سالتیک میواندارىی زیاد لە

ھەزار گەورە و مندال و كچ و كورې قوتابى دەكات كە تەنيا بۇ ئەم كارە لە ئەيالەتە جياوازە كانى ئەمريكاوە دېتە لەندەن، خەرجى رېنگا و مانەوەشيان لەسەر شارەوانىيە لەندەنە. دەستەى ھەر كۆلېچ و قوتابخانەيەك زىاد لە ۵۰ مۇسقاژەنيان لە گەلە، جا وەرە گوي مەدە ئەو گەرەلاوژە خۆشە و ئيرەيى بە كەيف وشادىيان مەبە! چ دەبوو ئيمەش كەرنەقائىكى خۆشەويستيمان لە شارە كانماندا بگىرايە ولەجياتى جنيو و تەوس و پلار و ھەندىك جاريش گوللە! گولمان بۇ يە كتر بخستايە؟
ئاوات خواستن گوناھ نىيە!

2. Musikverein, Vienna

ھۆلى زېرپىنى ئەو سەنتەرە ناودارەى شارى فينا لە پۆزى يە كەمى ھەموو سالىكدا ميوانداریيە كى شايانە دەكات و ئوركېستراى فيلارمونىكى فينا بە مۇسقاى كلاسكى شاد بەرەوپىرى سالى تازە دەچىت.

من چەندسالە بەرنامە كە لەتەلەفیزیۆنەو دەبىنم، مۇسقا لەوپەرى پىپۆرى و لىزانىدا، شوین ھۆلىكى رازاوەى مېژوويى، شار ناوەندى مۇسقاى جېهان، باشە بەھەشت چىيە و چۆنە و چى لىيە! ھەموو ھەولېكم بۇ ئەوەى جارېك، سالىك، بلىتى بەرنامە كەم دەست بکەويت بى ئەنجام ماوہتەو، تكا و پارانەوہش سوودى نەبەخشیو، دەگوتريت وەدەست ھىنانى بلىت بۇ ئەو كۆنسىرتە بۇ ئاپۆرەى خەلك و لاپرەسەنى وەك من، لە حوكمى مەحالاتدايە.

ھەرچۆنىك بىت، ئەگەر ئەو نەبوو، لاىكەم تەلەفیزیۆن ھەيە! بەرنامەى ئەمسالم لەژوورېكى بىدەنگدا بە تەنيايى سەير كرد، نەمھېشت خەشى گەلايە كىش لىم بىتتە ملۆزم، گوي راکرتن نەبوو، ھەللووشين و قووتدانى دەنگ بوو، دەنگىكى بلاوین و نەرم، جاروبارە چاوم دەقووچاند بۇ ئەوەى رازاوەى تەلار، بىرم لەسەر مۇسقا خۆشە كە لا نەبات.

ئەمسال سەعاتى رۆلىكس سپانسرى بەرنامە كەى كردبوو، دەرك و دىوار ھەر گول بوو، چ مامۆستايەك رازاندبوويەو؟ تۆ بلىتى رۆژنىك خەلاتى نۆبىلى گول دانەنریت؟ ھەركەس جگە لەو وەستايە خەلاتە كە بباتەو بەحەرامى بىت! وىژەرى تەلەفیزیۆن دەيگوت لە كۆتايى كۆنسىرتە كەدا ھەموو كەس دەتوانى پىر بەباوہشى خۆى گول بباتەو مالى!

ئوركېستراى فيلارمونىكى فينا بە رېبەرايەتى "فرانس وىلسر - مۆنست" چەند پارچە مۇسقاى ولس و پۆلكا و مارشى ئەم رۆخسارە ئەفسانەيىانەى مۇسقاى بەرپۆە برد: يوهان شتراوس

(سینیۆر)، جۆزيف شتراوس، ئيدوارد شتراوس، جۆن شتراوس واتر، جۆزيف هلمزبرگ و....
بريا پيش مردن جاريك له سهر كورسى ئەو تەلارە و ئەو بەرنامەى سەرى سالاە دابنیشتايم،
كورسى پشت پشتەوهش بيت هەر قەبوولە!

۱۵۱

شەرابى كوردى!

۳/۱/۲۰۱۱ دويشەو له مالى برادەريكى كورد ميوان بووم. شووشەيهك شەرابى سوورى له سەر
میزه كه دانابوو. يەك له ميوانه كان بهههلهكەوت چاوى به نووسراوهى سەر شووشە كه كهوت:
Chateau Kurdi Selection

پيمان سەير بوو، بەربووینە خويندەنەوهى نووسراوه كان:

Szigetvin Malrai Gabernet Sauvignon, Hungaries

دەركەوت شەرابى وولاتى هونگارىا (مەجارستان) ه و كەسيك كه پيشتر به ميوانى هاتۆتە
مالى ئەو برادەرەمان له گەل دەستيدا بۆى هيتان. بەلام كى؟ و له كويى كړيوه؟ نازانريت!
ئەمپۆ له سەر ئينترنيت به شوين ناوه كه دا گەرام. ويده چيت شەرابى كوردى لايكەم له سالى
۲۰۰۲ هوه بهرهم هاتبيت وله زۆر وولاتانى رۆژئاوا و تەنانەت لوبنانيش دەست بكهويت. ئەوه
لينكه كه يەتى:

<http://www.cellartracker.com/wine.asp?iWine=794126>

ئەوهش وهك زانباريهك: پيش شوپشى ۱۹۷۹ ى ئيران له شارى ورمى و له كارخانهى
پاكديس دووچەشنه شەراب بهرهم دەهات كه ناويان "شاتۆ سەردەشتى سوور" و
"شاتۆسەردەشتى سېى" بوو. دياره دەبى تامى شەرابى تړپى سەردەشت پيش ئەوهى مەلاكان
ئيعدامى بكن، له تريكەشى خۆشتر بوويت. هەرچى بوو، بەرپهحمەت بى، ئەلفاتيحه مع
الصلواة!

۱۵۲

دونىاى تەماوى و خەماوى حەسەن زيرەك

له توركى نازەربايجانيدا مەتەليك هەيه دەلى: "ئينهك خەلقى بەزەر، ئويژى لووت گەزەر!"

واته ده‌رزى، خه‌لك [به‌جل و به‌رگ] ده‌رازىنېته‌وه به‌لام خوى به‌پووتى ده‌گه‌رېت: ".
 زور‌كه‌س له‌م جيهانه‌دا، ده‌رزىن! به‌تاييه‌ت هونه‌رمه‌ندى مؤسقىار و گورانى بېژ. نه‌و مايكل
 جاكسنه‌ى ميوانى مالى خه‌لكى هه‌موو جيهان بوو، جان لىتونى بېتل، سهد عه‌لى نه‌سغه‌ر
 وتايه‌ر ته‌وفىق و محهمه‌د عارف ونه‌سرىن شىروان وفه‌تانه‌ى وه‌لىدى و ماملې و سهد
 محهمه‌دى سه‌فايى و عه‌لى خه‌ندانى خو‌مان، كه‌ خه‌نده‌يان ده‌هينايه‌ سه‌رلىتوى بيسه‌ر و بینه‌ر،
 نه‌ك هه‌ر خو‌يان شاد نه‌بوون به‌لكوو تا قوولايى ئىسقان ده‌رده‌دار بوون، جا ده‌ردى خه‌لك يا
 ده‌ردىكى تاكه‌كه‌سى و شه‌خسى. حه‌سه‌ن زيره‌ك، به‌پيجه‌وانه‌ى رواله‌ت و هه‌ندىك ئاكار و
 كرده‌وه‌ى و عاره‌ق خواردن و ليره‌وله‌وى ژن هينانى، له‌ ژيانى خویدا تا نه‌وپه‌رى ناشادى و
 دل كه‌يلى رويشتبوو. هېچ شتىك حه‌سه‌ن زيره‌كى خوشحال نه‌ده‌كرد. من له‌ دوو ده‌رفه‌تدا
 بينبووم و دواندبووم. كه‌متر كه‌سم ديوه‌ په‌رده‌يه‌كى وا نه‌ستوورى خه‌فه‌ت به‌سه‌ر دليوه‌ه بېت
 و به‌هېچ هېژ وئيراده و ده‌سه‌لاىك لانه‌چېت. سه‌يرىكى نه‌م شيعرانه‌ بكه‌ن كه‌ له‌ گورانيه‌ شاد
 و بن بزوكه‌كانى سه‌ر شايى حه‌سه‌ن زيره‌ك راگوپتراون:

"بوچ من له‌ جومله‌ى عه‌بدى خودا نيم

سه‌عاتى له‌ده‌ست ميحنه‌ت ره‌ها نيم"

(گورانى سه‌وزه‌لى)

"شل شل بمكوتن با بوخوم بمرم

خه‌م و ميحنه‌ت و ده‌رد تاكه‌ى رابگرم؟"

(جوانى لاي بانه)

"عالم سووتا له‌نالهى من"

(هه‌ى نار، هه‌ى نار)

"يار خودا حافىز به‌دلىكى غه‌مگين"

(باران بارانه)

"وا ئىستا ره‌نج به‌بادم"

(هه‌ى ئيران، خو‌شه‌ گه‌رمىن)

"خويتاو دئ له‌برينم...

غه‌م خو‌ر و پر حه‌سه‌رتم"

(غه‌مخورى نازه‌نيم)

ھەروا بېرۆ و سەدان نمونەى دیکە لەو خەمە قوول و بی بنەى ھەسەن زیرەك لە گۆرانیه کانیدا بیینەو، ئینجا بېرۆ سۆراغى ژیانى پېر چەرمەسەری و پینکیان بگرە، بزانه یەکیان دووقامک لەویتریان کورتى دیتیت؟ بینگومان نا!

۱۵۳

دوو دیدار لە گەل ھەسەن زیرەك

ھەسەن زیرەك دواى گەپانەوہى لە بەغدا و چوونى بۆ سەر رادیۆ کوردی تاران و کرماشان لە سەرەتای شەستەکانى سەدەى پینشوودا، ھاتووچۆى بۆکانى نەپرايەوہ و لە گەلێك دەرفەتدا دەھاتەوہ بۆکان و دەچووہ گوندی زەمبیل بۆمالی سەیدی زەمبیل و عەلیشا و سەید ئەنوەر و سەید عومەرى کورپانى شیخ. درەنگتریش کە لە رادیۆ بیژرا و ھاتە دەر، پووی کردەوہ بۆکان و مەھاباد و شنۆ و بانە و ئینجا لە بۆکان سەر نایەوہ. لەو ماوہیەدا لیروہ لەوئى ھەسەن زیرەك گەلێك جار بینى، بەلام دوو دیداریان راستەو خۆ و لە نزیکەوہ بوو و تیاندایا پینکەوہ قسەمان کرد.

یەكەم دیدار لە تاران بوو. ھەسەن زیرەك لە دووکانى کاکم ھەندیک رادیۆ و زەبت و کەرەسەى مالی بەقەرز کړیبوو. وەك کەسایەتى، کەسیکی گەلێك دەست بلاو بوو ھیچ گوپی نەدەدایە پارە وپوول، لیروہ شتى بەقەرز وەردەگرت و لەولاتر ئەگەر کەسیك داواى لى بکردایە، بە خۆپایى دەیدایە!

مالم لەتاران بوو، کاکم گوتى بچۆ بۆ رادیۆی کوردی و بە ھەسەن زیرەك بلی فلانە پارەم لەلایەتى با بیداتەوہ بەتۆ. وایزانم ۱۰۰ - ۲۰۰ تمەنیک دەبوو.

چووہ بەردەرگای وەزارەتى ئیتیلاعات و رادیۆی ئەو دەم لە مەیدانى ئەركى تاران. لە بەر دەرگا کە گوتم کارم بە فلانە کەسە لە بەشى کوردی. تەلەفونیان بۆکرد. گوتى پراوہستیت تا بۆخۆم دیم. پراوہستام. ھات. سلاوم کرد، ئەحوالی پرسیم و ئەحوالی کاکم. گوتم بۆ قەرزی کاکم ھاتووم. زۆر بە روخۆشى و زمان خۆشى گوتى سلاوى کاکت بگەیینە و بلی وا کتیبى ژیانى خۆم نووسیوہ و بپارە چاپ بکړیت، ھەر ئەوئەندەى چاپ بیت، ھەمووی دەفرۆشړیت، ئینجا قەرزی خەلک و لەپیش ھەموویاندا ھى کاکتى پى دەدەمەوہ! گىرفانم پېر بوو و گەرپامە دواوہ.

دیدارى دووہەم: ھاوینیکیان لە گەل کاک ئەحمەدى سامبەگى و برادەریکی خۆشەویستى خزمى خۆم بە ترومبیل چووین بۆ بانە، پرسىارى مەیخانە کەى ھەسەن زیرەكمان کرد گوتیان

بچنه فلانه گوند و له فلانه شوین لابه‌ن، ده‌یدۆزنه‌وه. چووین له‌وئ نه‌بوو، گوتیان لیره نه‌ماوه و چۆته فلانه ناوچه، چووینه ئه‌وئ ودره‌نگانیک به تاریکی گه‌یشتینی.

ده‌شتایه‌کی ته‌خت، چرایه‌کی کهم شه‌وق، سئ چوار میزی شکاو و کورسی له‌میز شکاوتر، ئاگریکی خه‌لووز و حه‌سه‌ن زیره‌ک خۆی! له‌گه‌ل ئه‌حمه‌د گالته‌وگه‌پی خوش بوو هه‌ندیک جنیویان به‌یه‌کتر دا و پاشان له‌ ده‌وری میزیک دایناین. هاته‌لامان دانیشت. گوتی چی ده‌خۆن، شتیکیان گوت. کهس نه‌بوو کاری بۆبکات، هه‌ر خۆی بوو. که خواردنه‌که‌ی ئاماده کرد وهینای، گوتی داوای لیووردنتان لیده‌که‌م، تکایه‌ پیم مه‌لین گۆرانی بلیم، ئه‌وانه‌ی ده‌وری ئه‌و میزه‌ی ئه‌ولاوه هه‌موو ژاندرمه‌ن، رقی دنیا‌م لیبانه، زۆریان بۆهیناوم گۆرانی بلیم، گوتوومه نه‌خۆشم و سه‌رمام بووه ده‌نگم ده‌رنایه‌ت، لای ئه‌وان با به‌درۆ نه‌که‌ومه‌وه.

عاره‌قیک خورا، هه‌ندیک قسه‌ کرا، هه‌دی‌کیش جنیو درا، ئینجا گه‌راینه‌وه بۆ بانه.

ئه‌وه‌ی دیتم له‌ باوه‌ری که‌سدا نه‌بوو. ئه‌و هونه‌رمه‌نده هه‌ژاره له‌و بیابانه بی په‌نا وپه‌ستیوه، شه‌و تا به‌ره‌به‌یان له‌به‌رده‌می خه‌لکانی لاپره‌سه‌نی وه‌ک ژاندرمه‌ی ئیرانی - که ماوه‌یه‌کی زۆر نه‌بوو له‌ شه‌ری خه‌باتکارانی کومیته‌ی شو‌ر‌ش‌گی‌ری حزبی دیموکراتی کوردستان گه‌رابوونه‌وه و ماندوویمان له‌وئ ده‌حه‌سانده‌وه، هه‌لسووریت، گورگ و قه‌ل ودالیش نه‌یخۆن! ئه‌مه‌ چیه‌؟ ده‌یه‌ویت بژیویک په‌یدا‌بکات و نانیک بخوات. هونه‌رمه‌ند بوونه‌که‌ی هیچ، ئه‌و کاره‌ی من دیتم بۆ مرۆفیککی ئاسایش سووکایه‌تی بوو! به‌لام ئه‌و خۆی هه‌لیژاردبوو له‌به‌ر ئه‌وه‌ی خۆی گوتنه‌ی نه‌یده‌ویست چیتر "ده‌نگی مرۆفی کورد بیسی‌ت"

یادی ئه‌و مه‌زلومییه‌ته به‌خیر بیت!

فیلمی چارلی چاپلین به‌کوردی!

فیلمی چارلی چاپلینم به‌ ئینگلیزی و به‌ فارسی بینوو. گه‌لێکم پی سه‌یر و له‌عه‌ینی کاتدا پی خوش بوو کاتێ به‌شیک له‌ فیلمی "سه‌رده‌می نوئ" م به‌ کوردی له‌سه‌ر یووتیوب بینی.

بۆچی سینه‌ماکانی کوردستان بره‌و به‌ کاری وه‌رگێرانی کوردی ناده‌ن؟

<http://www.youtube.com/watch?v=2c6w9SVssxM&feature=related>

۱۵۵

کوردي چاك، كوردي خراب!

چهند رځه څه يه كم له سهر فيلميك به و ناوه خویندو ته وه. فيلمه كه، كه سيك به ناوی 'كيشن مهك كيه رنان' له سالې ۲۰۰۱ له ټه مريكا چيې كړد وه. ټه وه لينكيك بو دهست راگه يشتن به زانباري له سهر فيلمه كه:

<http://www.kevinmckiernan.com/doc.html>

۱۵۶

مهلا و 'مروور'!

'سوځه نړاني' مهلايه كي ټيرانيم ده خویندو وه له مالپه پړكدا. فهرمووبووي له سهدري ټيسلاميشدا ټوسوولي "راهنمايي و رانندگي" (واته 'مروور') هه بووه و من له كتيبي فلاندا خویندو وه ته وه كه فيساره ټيمام فهرموويه تي ټه گهر سواره يهك و پياده يهك ليك هه ټه نگووتن، حهق به كابر اي سواره يه و دهبي پياده بوه ستيت تا سواره ټيپه ر بيت! ټه وه 'مروور' ي سهدري ټيسلامه. "از كرامات شيخ ما چه عجب!...."

جه نابي مهلا، ټيمامه كاني خوي كړد وونه ته ټه فسهري مروور، به لام به قهولي مهوله وي به لخي، بيلاماني "كوله كه كه ي نه ديوه!" له ياسا كاني راهنمايي و رانندگي دا حهق به پياده يه نهك به سواره و دهبي سواره له سهر پياده بوه ستيت! ههر به گشتي، ياسا له دادگا كاني ټوروپا به لاي بي هيزدا ده شكيتته وه نهك دهسه لاتدار، راست به پيچه وانهي ټه و جه نابي مهلايه و ټيمامه كه ي! به خپر بيته وه ماموسا! غاري 'كه هف' خوش بوو؟

۱۵۷

دهست به كلاومانه وه بگرين!

له به شي ۶۷ دا باسي دركاندني نهيني حربه كورديه كانم لاي نهيار و دوژمن كړد. ويده چي گومه كه له وه قولتر بيت و نهك ههر به پررسانې حربه سياسييه كان به لكوو پيوست بكات خهلكي ټاسايي وهك ټو و منيش دهست به كلاومانه وه بگرين و ټاگامان له خومان بيت!

برادەرىكى بەرپىز ئەم لىنكەى بۇ ناردووم كە لە مالپەرى "گويا" وەرگىراوہ و تىيدا باس لەوہ دەكات كە دەزگا ئاسايشەكانى پڙىمى ئىران چۆن حەجيان بۇ ھاتۆتە سەر لەج و بە ھۆى "فەيس بووك" و پەيوەندىدەرە ئەلكترۆنىيە ھاوچەشەكانەوہ دەتوانن بىروبوچوونى خەلك پىشكنن، لە پەيوەندى و دۆستايەتییەكانيان ئاگادار بىنەوہ، بزائن كى لەپەيوەندى كىدايە، بە چىيەوہ مەشغوولە، لەچى دەگەرپى و بەتەماى چىيە.

لە پروانگەى نووسەرەوہ، ئەو زانىارىيە خۆپاى و بى زەحمەتەنە لەسەر خەلك، بۇ دەزگا ئاسايش و ئىتىلاعاتىيەكان وەك گەنجى بادئاوہرد واىە، كە بە بى خەرج و مەخارىج دەكەويتە بەردەستيان و كەلكى ناجوامىرانەى لى وەردەگرن.

ووتارەكە، باس لە ئىمەيلىش دەكات و دەلى دەزگا ئاسايشەكان دەتوانن ناوەرۆكى ئىمەيلى خەلك بە ھاسانى كەشف بكن و بزائن كى چى بۇ كى دەنووسىت و چى لى وەردەگرىت! پىويست ناكات بترسىن و دژ دانىشىن، بەلام پىويست دەكات ووشيارتر لە جارن بىن. ئەوہ لىكى ئەو ووتارە كورت بەلام گرنگە:

<http://news.gooya.com/politics/archives/2010/10/112382.php>

۱۵۸

وەرگىرانی شىعرى كوردى بە ئىنگلىزى

ئىمە، بەتاييەت ئەوانەمان وا لەدەرەوہى وولات دەژىن، كەم تەرخەمىيەكى زۆرمان كرددوہ و مېژوو و فەرھەنگ و ئەدەبى خۆمان بە خەلكى ئەو وولاتانەى تىياندا دەژىن نەناساندوہ. ديارە ھەندىك ھەنگاوى سەرەتايى بۇ وەرگىرانی شىعرى كوردى بۇ سەر زمانە ئوروپاييەكان ھەلىئراوہتەوہ، بەلام ئەوانە سەرەتايى كارن و دەبى بە دەيان قات ھەول لەپىناويان بدريت. من لەم دوایانەدا شىعرى "لايە لايە" ى ھەژار و "كچى بەيان" ى سوارە م كرددۆتە ئىنگلىزى، بەلام لە ئىنگلىزىيەكەى خۆم بۇ وەرگىرانی شىعەر رازى نىم. بەتەمام بيانەم بە كەسىكى ئىنگلىز چاويكىان لى بكات ئىنجا بەناوى ھەردوكمانەوہ بلاويان بكمەوہ. بۇ ھەلباردنى ئەو دوو دەقە ھىچ ھۆكارىكى تايبەتم نەبووہ، بەسەرمدا ھاتوہ و تەرجەمەم كرددوون. دلنiam بەگویرەى زەوق و ھەلوئىست، ھەمووكەس دەتوانى گەلىك بابەتى لەوانە پىويستتر يا باشتر بدۆزىتەوہ و تەرجەمەيان بكاتە سەر ئىنگلىزى، فەرنسى، ئالمانى يا سپانىۆلى. بۇ نمونە شىعرى ھىمن پرووى ھەموو مەجلىسىكى ھەيە، برىا دەردى جوداييەكەى وەك برادەرىكى بەرپىز كرددبوويە فارسى،

هيممه تداريکيش بيکردايه ته ئينگليزي ئينجا ههه ته حسين و مهرحه با ده بوو له هه موو لايه که وه به سهه شاعيردا ده باري و گه له که شي ناويکي ده رده کرد. ئه وه به تاييه ت کاري نه وه ي دوای ئيمه مانانه، واته مندالي ئه و کوردانه ي وا گه يشتوونه ته وولاتاني پوژئاوا. نه وه ي دووهه مي دوای ئيمه ئه گه ر کورديه که به باشي بزانه، زمانه ئوروياييه کانيش به په واني ده زانه و ده توانن به گه گه لئیک ده قدا بچن که که ساني وه ک من له خويان رانابينن زورانان له گه ل بگرن.

۱۵۹

نيچه و وه رگيري هه ژار!

به رزه فرديه کاني نيچه م له هه موو شيرنيا تيکي ئه م جيها نه پي خو شتره. به زه ييم ديت به وانده که نيچه ناخويننه وه و لبي تينا گه ن.

به ناوي "باشترين شيعره کاني نيچه"، ده زگاي موکرياني له هه ولير کتبيکي چاپ کردووه. کاک ريباز مسته فا شيعره کاني له بهر ته رجه مه ي فارسيه وه کردو ته کوردي. به لام سه مه ره ئه وه يه نه خو ي و نه بنکه ي بلاو که ره وه ي کتبه که دوور ونزيک ناويان له وه رگيري فارسي نه بردووه.

ئه وه که له گايه کي ناشکرايه، چ به نه زاني کراييت، چ به ده سته قه سد. وه رگيري هه ژار چاوي خو ي کوپر کردووه و به گزي ده قيکي وه ک شيعري نيچه دا چووه، ئينجا ئيمه ي کورد ئيجازه ي ته رجه مه ي کاره که يمان وه رنه گرتووه هيچ، ته نانه ت ناوي خاوه ن ته رجه مه مان له په راويزي لاپه ريه کيشدا نه هيناوه!

به م کاره قه لب و پووچه لانه ده مانه ويت بگه ينه کو ي؟

۱۶۰

تعريض!

بلا فو کي سپاي پاسداران، ئه حمه دي نه ژادي به وه تو مه تبار کردووه که "ته عريض" ي له خومه يني داوه. واتاي "ته عريض" به کينا يه قسه ي کردن و پلار هاويشته.

ئه وه ده قي هه واه که يه:

http://www.bbc.co.uk/persian/iran/2010/11/101101_139_sepah_ahm_adinejad_majlis_leader.shtml

نازانم وشه‌ی "تعریض" له شیعری کام شاعیری دیکه‌ی کوردیشدا هاتوو، به‌لام شیخ ره‌زای خو‌مان له شیعریکیدا جوانی هیناوه. ئە‌گەر زمانی شیعره‌که زۆر پالاوته نه‌بی لیم ببورن، یه‌ک له‌به‌ر ئە‌وه‌ی که‌سمان له شیعری شیخ ره‌زا دل‌مهند نابین، دوو‌هه‌میش له‌به‌ر ئە‌وه‌ی ئیستا خه‌ریکی هه‌له‌بری دیوانی شیخ ره‌زام و دیاره‌ده‌بی زمانی "وه‌ک ماری بی ئیجازه" ی شیخ شوینی له‌سه‌ر قسه و نووسینی منیش دانا‌یت! ئە‌وه شیخ ره‌زایه:

چهند به‌ته‌عریض و کینایه له‌بنی سینگت بم؟
به‌گ ئە‌فه‌ندی به‌سه‌راحت له‌.....!

به‌لام نه‌زمانی ته‌عریزه‌که‌ی ئە‌حمه‌دی نه‌ژاد له‌چه‌شنی حه‌واله‌ی سه‌ر 'به‌گ ئە‌فه‌ندی' بووه یا سه‌راحتیکی زیاتری تیدا بووه وا سه‌رداره‌کانی سپای هه‌لتیزاندوو!

۱۶۱

زمانی عه‌جه‌م، زمانی جه‌ه‌نه‌مییه‌کانه

۱. کابرایه‌کی لابه‌لا له‌ووتویژ له‌گه‌ل ته‌له‌فیزیۆنی ئیراندا ده‌یگوت زمانی فه‌رمیی دانیشتوانی به‌هه‌شت عه‌ره‌بییه و خه‌لکه‌که له‌گه‌ل چونه‌ژووری به‌هه‌شتدا فی‌ری ده‌بن، به‌لام زمانی خه‌لکی نیو جه‌ه‌نه‌م عه‌جه‌مییه!
۲. ئە‌م‌رۆ گویم له‌قسه‌ی ئایه‌تووللا 'دانشمه‌ند' بوو که زۆر دژی موسو‌لمانانی سوننه و عومه‌ری کوری خه‌تتاه. ده‌یگوت عومه‌ر له‌مه‌دینه دارکاری ۵۰ ئیرانی کردوو له‌سه‌ر ئە‌وه‌ی عه‌ره‌بیان نه‌زانیه به‌لام عه‌لی کوری ئە‌بیتالیب زمانی عه‌ره‌بی به‌زاراوه‌ی فارسی قسه کردوو!
۳. ئاکام: قسه‌ی هه‌ردوولا بو‌نیو کتییی جۆک باشن، به‌لام پرسیار ئە‌وه‌یه چۆن چواره‌م خه‌لیفه‌ی موسو‌لمانان و ئیمامی یه‌که‌می شیعه‌یان عه‌ره‌بی به‌زاراوه‌ی جه‌ه‌نه‌مییه‌کان قسه کردوو؟

۱۶۲

وه‌سیه‌ت!

برادەرىنە! لای ژن و مندالم وەسیەتم کردوو ئەگەر مردم، با پەنجاسالی دیکەش بیت! جگە لە ژن و مندالە کەم کەس لە گەلم نە یەتە قەبران و هیچ مەجلیسیکی پرسەم بۆ نە گیریت. بە خوشکەکانیشم لە ئێران گوتوو لە کوردستان سەرەخۆشیم بۆ دانەنین. کەسێش لێرە ولەویو نە یەتە مالمان بۆ ناشتن و سەرەخۆشی. من دژ بەو کارانەم هەرکەسێش بیکات نە خزمە نە دۆستم. ئەگەر کەسێک قسە یەک یا کاریکی هە یە چاک و خراپ با هەرئێستا بەخۆمی بلێت، دوای مردن گۆی لە قسە ی کەس ناگرم! سووک و هاسان، بە گۆیرە ی وەسیەتە کەم دەمسووتینن و ئاسەوارم دە کەنە شووشە یە کەو و لە قەدی دیواریکم دە ئاخن. خۆ دوای چەندسال هەردەبم بەخاک، کەوابوو باشترە لە رۆژی یە کەمەو وە بیمە خۆلەمیش. لێرە بە ئینگلیزی بە کەسێک کە دەمری، دەلین:

Ash to ash

خە یامیش هەزار سال پیش ئێستا گوتوو یەتی: "از خاک برآمدیم و بر خاک شدیم". ئەوانە برپاریکی کۆت و پڕ یا ئەنجامی هەلچوون و توورە ییەک نین، لەمێژ سالە وا بێردە کەمەو و وەسیەتە کەشم چەندسال پیش ئێستا نووسیو. ژیانم زۆر پێ خۆشە، لە کەسێش نارەحەت نیم، تەنیا ئەو رۆ و رەسم و تەشریفاتەم پێ گالته جار و ناسروشتیە. مردنیش تەنیا هی من نییە هی هەمووانە.

لە کێشە ی شەخسی بەدەر، پرساری من ئەو یە فەلسەفە ی مردن لای ئێمە بۆ وا گەورە کراو تەو؟ لە ملیۆن سالان تەمەنی زەوی و کەون و لە دەیان هەزارسال تەمەنی مرۆف و نیو مرۆفی سەر گۆی ئەم زەویە، ۶۰ - ۷۰ سال تەمەنی مرۆفێکی تاک لە پشکووتنی خۆنچە یەک و سیس بوون و هەلۆهەرینی گۆلیک زیاتر؟ لام وایە بێ وەلام مانەو ی پرسی مردن، تەنیا فرت و فیلێ ئایینە، دەنا بۆچی دەبی لە دیاردە یەکی وا پروون و ئاشکرا ئەو پرسیارە فەلسەفیانە سەر هەلبەدەن؟ سەیریکی ئەم شیعەری خە ییام بە تەرجمە ی مامۆستا هەزار بکەن:

مردن چیه؟ کەس تی نە گەیی تاوئستا

تەورات و زەبوور، تادە گەنە تاوئستا

زۆرکەس لە ژیان دواو زانایانە

بۆ باسی مەرگ گیل و نەزان راوئستا

بۆ "کەس تی نە گەیی تاوئستا" ئەو تینە گەیشتنە تەنیا کاتیکە کە چاویلکە ی ئایینمان لە چاودابیت و پەتی ئایینمان لە مل. دەنا بۆچی ئێمە بۆچی دەبی "بۆ باسی مەرگ گیل و نەزان راوئستین"؟ پرسێک کە دەبی گەلیک لە پرسی ژیان هاسانتر وەلام بدريتەو. بۆچی گۆلیک دوای هەلۆهەرین زیندوو نابیتەو؟ بۆ وورچ و بەراز زیندوو نابنەو و حەشر ناکرین؟ ئە ی بۆ مرۆف؟ چیمان لەوان زیاترە؟ هەر ئەو ی میشکمان هەندیک ئالۆزترە و دەتوانین قسە بکەین؟

خۆ هەندیکمان لە شیر و پلینگ درنده‌ترین و هەندیکیشمان لە پەپوولە بی ئازارتر. بۆ ئەوان زیندوو نابنەووە و ئیمە دەبینەووە؟ ئەو بە کام عەقڵی لە بەندی ئایندا قەتیس نەماو راستە؟ ئەوێ کۆیلە دەستی تەقلید و لاسایی کردنەوێ قسە می مەلا و مالم و کەشیش و راهیبە، تەنانت ئەگەر خەییامی لە هەموومان تینگە یشتووتریش بیت، ناتوانی لەو جوغزە بەرتەنگە گومان بیتە دەری و بگاتە گۆرەپانی بەرینی یەقین و کیشە کە بۆ خۆی و بۆخەلک یە کالای بکاتەووە. لە خەییام بیسن:

"پرسیم و نواریم و گەرام لیروله‌وئ

هیچ بەلگە نەبوو تەمی گومانم بره‌وئ

ناژین بەخەیاڵی ئەو بەهاری نایە،

تا ماوه ژیان، بادە لە دەسمان نەکەوئ!"

هەرچۆنیک بیت، من کیشە کەم لای خۆم و بۆخۆم چاره‌سەر کردووە. سەیریکی ئەم شیعەرە جەمیل زەهاوی، برای موفتی زەهاوی بکەن، ئەووە وەلامی منیشە بۆ ئەو پرسە:

"...من فدای حکیم عقل شوم

کە عجب مشکلی گشاد مرا

قوتی هست دربنای جماد

کە برآورد از جماد مرا

کم کن ای شیخ! پند خویش، کە نیست

طاقت سمع، زین زیاد مرا

نە من آن جاهلم کە بیم جحیم

افکند دور از مراد مرا

بعد مرگم چو عصرها گذرد،

کە دگر آورد بە یاد مرا؟

نیست جز عقل خود در این ظلمات

بر چراغ کس اعتماد، مرا..."

جەمیل سیدقی زەهاوی (۱۸۶۳ - ۱۹۳۶)

"وورده فهرمایشت" قوتار بوو! ئەلفاتیحه
 ماوهیه که نهخۆشم. نووسینی ئەم "وورده فهرمایشت" انەش له کهلکیان خستووم، کاتی زۆرم
 ده گرن و کتیب خویندنهوه و کاری دیکهیان له دهست بریوم.
 به بی ئەوهی خەتای که سیک بیت یا کەس هیچی گوتیبت، هەست دەکەم تاقەتم نەماوه و
 دەبی باری هەندیک کار سووک بکەم. لێره له وورده فهرمایشتهوه دهست پێ دەکەم و
 دەیوهستینم. له خوینەر و مالبەر و نرخینەریش داوای لیبووردن دەکەم. باری بیلامانی قورسه
 و شانم لهوه زیاتر هەلناگریت. مالی دۆست ئاوا و نەیاریش بەختی خۆی!
 سپاسی زۆرم بۆ مالبەری پۆزەهلالات – بۆکان که ئەو هەموو قسه بی تامه ی بۆ بلاو کردمهوه
 و بۆ مالبەری هەلوێستیش که رایگواستن.
 سەرکهوتووین! چرای کورد پۆشن!

هه و النامه ی کتیب

هه و النامهى كتيب

يادداشت

ئەم يادداشتانە لە ماوەی بەھار تا پاییزی ساڵی ۲۰۱۷ دا نووسراون و بە شیوەی ھەفتانە لەسەر مائپەری رۆژھەلات-بۆکان بلاو بۆتەوہ. من پێشتر بابەتیکى ھەفتانەم بەناوی "ورده فرمايشت" لە سەر ھەمان مائپەر بلاو دەکردهوہ کہ دوای ماوەیەکی ھەشت ساڵە، بە ھۆی بارودۆختیکى نەخواراوەوہ وەستاندم. ماوەیەکی درەنگتر ھەستم کرد کہ پسانی پەيوەندیم لەگەڵ خوینەرانی مائپەرە کہ بۆتە ھۆی ئەوہی گەلێک قسەم لەسەر بارودۆختى سياسى و کۆمەلایەتى و فەرھەنگى دەورووبەرم ھەبیت و نەکریت لەگەڵ خوینەرانی دا بەشم.

ھەر بۆیەش دەستم بە نووسینی ئەم يادداشتانە کرد و بە شیوازیکی نویتەر بلاوم کردنەوہ. بەداخەوہ دوای ھەرس ھینانی ريفراندمەكەى ۲۰۱۷/۹/۲۵ کہ ھىوايەكى زۆرم پى بەستبوو، ئیتەر و تاقەتى نووسینم کەم بووہوہ و دوومانگیک دواتر بە تەواوەتى ئەویشم وەستاند.

ئىستا وردە فرمايشت بۆتە کتیبیکى زیاد لە ۱۲۰۰ لاپەرەى و ھىوادارم بنکەيەكى چاپەمەنى بلاوى بکاتەوہ.

ھەرچۆنیک بىت، يادداشتەکان کەم و زۆر ئاوتەى بەشیک لە رپووداوەکانى ۱۰ مانگى ئەو ساڵەن، کہ بە بى دەست تىوہردان بۆ جارى دووھەم بلاویان دەکەمەوہ.

۲۰۲۰/۵/۲۵

بەشى ۱ ھەينى، ۲۰۱۷/۲/۳

ھەموومان ئەم دوو فەردە شیعەرى نالىمان بىستووہ کہ ھەسەن زىرەکيش بە ئاواز گوتووئەتى و کردووئەتە ناوپەرى چەند گۆرانى:

"مانگى يەکشەو بۆيە دايم زياد ئەکا و ئەشنىتەوہ

تا جوانى خۆى وەکوو رپووى تۆ برازىنیتەوہ

تا دەگاتە چواردەمین شەو، تىدەگا ناگا بە تۆ

جا لەپاشا وردە وردە کەم ئەکا و ئەشکیتەوہ"

بهلام واههيه كه متر كه سيكمان بزائيت شيعره كهى نالى وهر گيپراوى دهقاودهقى شيعريكى فارسى شاعيريكى كورده. فهرموون ئهوه شيعره فارسىيه كه:

"هرشب مه نو سوي فزوني تازد

تا همچو جمال تو، جمالي سازد

در چاردهم شب چو به خود پردازد،

چون نيست چو روي تو، ز خود بگدازد"

شاعيري شيعره كه، 'عهلامه مه لا عهبدوللا بهيتوشى' يه كه به گويهرى كتيبي 'مشاهير كرد' ي بابا مهردوخ رۇحانى (بهرگى ۱، لى ۲۷۶ تا ۲۸۴)، له نيوان سالانى ۱۱۴۰ تا ۱۲۲۱ ي كوچى مانگى [بهرانهر به ۱۷۲۷ تا ۱۸۰۶ ي زايىنى] دا ژياوه. ئه گهر قهبولمان بيت كه مه لا خدرى ناليش له نيوان سالانى ۱۲۱۰ (يان ۱۲) و ۱۲۶۶ ي كوچى بهرانهر به ۱۷۹۵ تا ۱۸۵۰ ي زايىندا ژيايىت، دهبي نالى له سالى مردنى بهيتوشيدا ۴ يا ۶ سالان بوويت. بهم پييه، ئه گهر "توارد"ى ئهدهبي نهبيت، نالى ناوهروكى شيعره كهى خوى له بهيتوشى وهر گرتووه.

من شيعره كهى بهيتوشيم له ههمان كتيبي مشاهير كرد دا بهرچاو كهوت.

ههر لهو شوينهشدا، بابا مهردوخ رۇحانى فهدريك شيعرى كوردىي "بهيتوشى" بو تومار كرووين:

"له ديباچهى كيتابى حوسنى عالهم، ههر وهرهق لادهم،

دهبينم مهبحهسى وهسفت له ههر فهسل و له ههر بابى"

نازانم ناوى بهيتوشى له ميژووى شيعرى كورديدا هاتووه يان كه سيكى وهك ماموستا محهمهد على قهره داغى له پشكنينى كه شكول و به يازه كاندا رووبه پرووى كاره كانى ديكه ي ئه و زاته بوتهوه يان نا، بهلام ههر ئه و دوو نمونه يه ي سهره وه به سن بو ئه وهى بهيتوشى به شاعير بناسين و ههولى دوزينه وهى شوينه واره كانى ديكه يي بدين.

به شى ۲ پنج شهمه، ۲۰۱۷/۲/۹

به پيى دوو سهرچاوه، هونه رمه ندى كورد سهد على ئه سغهر كوردستانى (سهى ئه سكه ر) له سالى ۱۲۶۰ ي هه تاوى (بوچوونى نهر عه بياس كه مهندي)، يان ۱۲۶۱ (بوچوونى كاك محهمهد حهمه باقى) له سه له وات ئاواي رۇژه لاتى شارى سنه له دايك بووه و به ته رتيبي ههمان ئه و دوو سهرچاوه يه، له سالى ۱۳۱۱ يان ۱۳۱۵ ي هه تاويدا كوچى دوايى كرووه، كه ده كه نه سالانى ۱۸۸۱ تا ۱۹۳۷ يان ۱۸۸۲ تا ۱۹۳۷ ي زايىنى.

قمرالملوک وهزیری مهقام بیژی ناسراوی ئیرانی و هاوچهرخی سهد عهلی ئەسغهریش ده گوتری له سالی ۱۲۸۴ ی ههتاوی له تاكستانی قهزوپن هاتیبته جیهان و له ۱۳۳۸ دا كۆچی دواپی کردییت كه ده كه نه سالانی نیوان ۱۹۰۵ تا ۱۹۵۹ ی زایینی.

ئه گهر ئه و زانیاریانهی سهروهه راست بن، مهقام بیژه كهی ئیمه ۲۵ سالیك پیش قه مهر خانم له دایك بووه و نزیکه ی ۲۰ سال پیش ئه ویش كۆچی دواپی کردوو. واته ئه گهری کارتیکه ری قه مهر له سه ر سهد عهلی ئەسغهر گه لیک لاواز و له سیفر نزیکه؛ خو ئه گهر كه سیکیش ئه و ئیدیعا یه ی کردییت، ده بی به هوی ناوبه ده ره وه یی قه مهر و كه م به ختی سهد عهلی ئەسغهری كورده وه بوویت، ده نا كوجا مه رحه با!

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۲/۸

بی بی سی فارسی و تاریکی له زمانی ئینگلیزیه وه وه رگێرابوو سه ر فارسی و تیدا باسی چه ند کتیبی کردبوو كه دوا ی سه ره ه لدا نی دیارده ی "ترامپ" له ئەمریکا، ژماره یه کی زۆریان لی فرۆشراوه و له وانه کتیبی "هونه ری سات و سه ودا" بوو كه ترامپ خو ی به یارمه تی 'تونی شوارتز' ناویك نووسیویه تی. له ویدا ئەم دوو سی رسته یه له کتیبه كه راگویترا بوو كه واهه یه بو ناسینی ترامپ یارمه تیمان بدات:

"عامل اصلی در پیشرفت من لاف زدن است. من فانتزی مردم را ارضا می کنم. همه مردم افکار و ایده های بزرگی ندارند ولی به سمت کسانی که بزرگ فکر می کنند جذب می شوند. به همین خاطر حدی از گزاف گوئی و ارضای اشتیاق مردم ایرادی ندارد. مردم دوست دارند باور کنند که یک چیزی واقعا بزرگترین، مهمترین و خارق العاده ترین چیزهاست. من به این می گویم گزاف گوئی حقیقی، که نوعی اغراق معصومانه و روش بسیار موثری برای پیشرفت است."

سپ شه ممه، ۲۰۱۷/۲/۷

سه باره ت به میژووی 'حزبی دیموکرات' له ئیران، نازه ربایجان و کوردستان: به گویره ی بیره وه رییه کانی سپه ه بود ئەحمه د ئەمیر ئەحمه دی (ناسراو به قه سسابی لورستان)، له ماوه ی نیوان شه هریوه ر و ئابانی سالی ۱۳۲۰ ی هه تاوی - ۱۹۴۱ ی زایینی (كه سه ره جم ده كاته ۳ مانگ دوا ی هاتنی هیزی هاوپه یمانان بو ناو ئیران)، زیاد له ۱۵۰ حزب له ئیراندا سه ریان هه لدا! (بروانه خاطرات نخستین سپهبد ایران - احمد امیراحمدی، به كوشش

غلامحسین زرگری نژاد، موعسسسه پژوهش و مطالعات بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی، تهران ۱۳۷۳ [۱۹۹۴]، ص. ۴۷۸

ماوهیهك درهنگتر، له سالی ۱۳۲۴ (۱۹۴۵-۴۶) واته چوار سالیك دواى شاربه‌دهر کرانی په‌زاشا له ئیران و هاتنه سهرکاری محهمهد په‌زاشای کورپی، سې حزب له‌ئیران دامه‌زران که ناوی دیموکراتیان له‌سهر بوو:

یه‌که‌میان "حزب دمکرات ایران" بوو که ئەحمهد قوام السلطنه به هاوکاری 'مظفر فیروزی' تووده‌یی و 'عباس شاهنده'ی کورد و ئەحمهد ئارامش له ۱۳۲۴/۴/۹ دا دایمه‌زراند و لقه‌کانی له هه‌موو شاره‌کانی ئیران جگه له نازه‌ربایجان و کوردستان کرانه‌وه. دواى ئەوه‌ش که قه‌وام له سهره‌ک وه‌زیری وه‌لا نرا، حزبه‌که‌ی هه‌لوه‌شایه‌وه.

دوو‌هه‌م، "فرقه دموکرات آذربایجان" بوو که له ۱۳۲۴/۶/۱۲ واته ۲ مانگ و ۳ پوژ دواى حزبه‌که‌ی قه‌وام، له ته‌وریتز دامه‌زرا و نه‌مر 'میرجه‌عفه‌ر پیشه‌وه‌ری' دامه‌زریته‌ری بوو. حزبه‌که دواى هیرشی ۲۱ ی نازه‌ری ۱۳۲۵ ی سوپای ئیران بو سهر نازه‌ربایجان و هه‌لاتنی به‌شیک له رپیه‌رانی بو خاکی سوڤیه‌تی، به کرده‌وه هه‌موو کار و کرده‌وه‌ی وه‌ستان و له ناوخوی ئیراندا هه‌لسووراو نه‌ما، به‌لام دواى راپه‌رینی ۱۳۵۷ سهرله‌نوئ سهری هه‌لدايه‌وه و ئیستا بلاوه و مالپه‌ری تایبه‌ت به خوی هه‌یه. دياره فیرقه له‌و سالانه‌ی بیده‌نگیدا ناوی له باکو و نازه‌ربایجانی باکووری زیندوو راگیرا و پوژنامه‌یه‌کی تورکی به ناوی نازه‌ربایجان ده‌رده کرد که دوو لاپه‌ره‌ی کو‌تایی به کوردی بوو.

سپه‌هه‌م، "حزب دمکرات کردستان" بوو که وه‌ک میراتگری کو‌مه‌له‌ی ژیکاف، له ۱۳۲۴/۸/۱ له مه‌هاباد دامه‌زرا و پوژیک دواتر یه‌که‌م کو‌نگره‌ی خوی به‌ست. ئەو رپیکه‌وته ده‌کاته ۱ مانگ و ۱۸ پوژ دواى حزبه‌که‌ی نازه‌ربایجان و ۳ مانگ و ۲۱ پوژ دواى حزبه‌که‌ی تاران. ژماره‌ی ۱ ی گو‌فاری کوردستان (بلاوکه‌ره‌وه‌ی بیرى حزبی دیموکراتی کوردستان) له ۱۳۲۴/۱۰/۱۵ دا بلاو کرایه‌وه و یه‌که‌م ژماره‌ی پوژنامه‌ی کوردستان که ئەویش خوی وه‌ک 'بلاوکه‌ره‌وه‌ی بیرى حزبی دیموکراتی کوردستان' ده‌ناساند، ۱۵ پوژ دواتر له ۱۳۲۴/۱۰/۳۰ دا ده‌رچوو. حزبی دیموکراتی کوردستان له‌و ده‌مه‌وه تا ئیستا به رپیکه‌یه‌کی به‌رز ونه‌ویدا تیپه‌ر بووه و دواى کو‌نگره‌ی سپه‌هه‌می حزب به ناوی "حزب دمکرات کردستان ایران" وه هه‌لسووراوی نواندوو؛ ئیستاش چه‌ند سالیکه بوته دوو لق، که ناوی یه‌کیان "حزبی دیموکراتی کوردستان" و ئەویتر "حزبی دیمه‌کراتی کوردستانی ئیران" ه.

"پارتی دیموکراتی کوردستان - عراق" له سالی ۱۹۴۶ واته سالیك دواى حربه كهى رپوژهلالاتى كوردستان دامهزرا و دواتر، سى حزبى ديكهش به ههمان ناو له باكور و رپوژئاواى كوردستان و تهناهت لوبنان هاتنه دامهزران.

دووشه ممه، ۲۰۱۷/۲/۶

ئه م فهدره شيعره هى "ناصر خسرو قوبادىانى" شاعير و فهيله سوف و زاناي ئيرانيى په پرهوى فيرقهوى ئيسماعيليه بووه كه له سهدهوى پينجه مى كوچى (يازده هه مى زاييني) دا له شارى به لځ و يه مكان ژياوه. ئه و دوو شاره ئيستا كه وتوونه ته خاكى ئه فغانستانه وه. ناوبراو له لاي په پرهوانى ئاييني ئيسماعيليه سهرده مى خوئى، وهك "حوججهت" و "پيرى كاميل" ناسرابوو. بيزاريى ناصر خسره و له فهقيهان (مهلايانى موجهه هيد و پسپورى فيقهى ئيسلامى) له م شيعره دا به باشى دهرده كه وئيت؛ شاعير شاي به مار شوبهان دووه و فهقيه به ئه ژديها!

"از شاه زى فقيه چنان بود رفتنم،

کز بيم مار، در دهن اژدها شدم!"

واته، رپوئيشتم له لاي شاهه به ره و فهقيه وهك ئه وه وا بوو له ترسى مار چوممه ناوده مى ئه ژديهاوه!

تو بلئى هه لهى كردبئت؟

ههروه ها ناصر خسرو، كه به گوپرهى باوه پى ئيسماعيليه خوئى، واته شيعهوى چوار ئيماميه وه، لايهنگرى "معاد روحانى" بووه، له شيعريكى ديكه دا گالتهى به و كه سانه كردووه وا لايان وايه له قيامه تدا مرؤف به له ش زيندوو ده بئته وه و حيسابى لئى وه رده گيريت. ئه م شيعره به هى ئه و زانراوه كه تئيدا باس له وه ده كات مرؤفئيك له بيابان گورگ خواردووويه تى و بالندهش هه ركام به شى خوئيان لئى بردووه و خواردووويانه، ئينجا هه ركام له شوئيتيك جيقه يان كردووه. له كوئاييدا ده پرسيت، كه سيكى ئه وتو چؤن له قيامه تدا [به له ش] زيندوو ده كرئته وه؟ و جئيوى توند ئاراستهوى ريشى ئه و كه سانه ده كات كه باوه پيان به و بوچوونه هه يه:

"مردكى را به دشت، گرگ دريد

زو بخوردند كركس و زاغان

اين يكى ريست بر يكى بن چاه

وان دگر ريد بر سر كوهان

اينچنين كس به حشر زنده شود؟

تيز بر ريش مردك نادان!"

به کشه ممه، ۲۰۱۷/۲/۵

ئەو فەردەى خوارەووە شیعەى سید اشرف الدین حسینی (نسیم شمال) (۱۸۷۰ تا ۱۹۳۴ ز)، شاعیری سەردەم و دواى مەشرووتییەتى ئێرانە:

"خاک ایران شده ویران ز سه فیل روسوفیل انگلوفیل، آلمان فیل"
(به واتای لایه‌نگرانی رپوس و ئینگلیز و ئالمانی)

دۆزینەوێ ئەنگلوفیلەکان لە دەسەلاتداریەتى ئێراندا ئەستەم نییە و کەم و زۆر ۸ لە دەى سەرەك وەزیرانى سەردەمى پەهلەوییەکان لایەنگری حکوومەتى ئینگلیز بوون: سەید ضیاءالدین طباطبائی، وثوق الدوله، ساعید مەراغەیی، دوکتۆر ئیقبال، عەلەم، شەریف ئیمامى و....

بەلام بابزانی ئەوانى دى كى بوون:

رپوسوفیل واتە لایەنگرانی یەکیەتى سۆفیەتى لە دەسەلاتداریەتى ئەودەمى ئێراندا. دەگوتریت سەرلەشکر رەزم ئارا سەرەك وەزیران، تەیمورتاش وەزیری دەربارى رەزاشا و سەرلەشکر دورەخشانی فەرماندەى هیزی ژاندارمرى ئێران لایەنگری سۆفیەت بوویتن.

ئالمانی فیل، واتە لایەنگرانی سیاسەتى ئالمانی لە ناو دەسەلاتداریەتى ئێراندا: رەزاشا بە دەست ئینگلیزهکان هاتە سەرکار بەلام لە درێژەى حکوومەتدا تا رادەیهك بە لای ئالمانهکاندا شکاندەووە و هەر بەو بۆنەیه‌شەووە لە یەكەم رپۆژى هاتنى سوپای هاوپەیمانان بۆ ئێراندا (۳ ی شەه‌ریوەرى ۱۳۲۰) لە سەر کار لابرا. جگە لەو، دەگوتریت ئەحمەد مەتین دەفتەرى سەرەك وەزیرانى سەردەمى رەزاشا لایەنگری ئالمانی بوویت.

دیاره ئەو سى فیلە! هى سەدەمى ژيانى نەسیم شمال بوون، دواتر فیلێكى گەورەتر هاتە گۆرەپانى سیاسەتى ئێرانەووە و ئیمە 'ئەمریک فیل' شیمان لى زیاد بوو. دوکتۆر عەلى ئەمینى ناسراوترین روخسارى ئەو سیاسەتەیه کە چەند جار گەیشتە پلەى سەرەك وەزیرى ئێران و سەه‌ب‌ود فضل الله زاهیدی کە یەك لە بەرپۆه‌به‌رانى کۆدیتای دژ بە موسەددیق لە ۲۸ ی گەلاوێژى ۱۳۳۲ بوو، هەروەها ئەردەشیری زاهیدی کورپی، بەو ناووە ناسراون.

جا، ئەوانە باشن، پەنا بە خوا لە دەست 'نەجەف فیل' و 'کەربەلافیل'ەکانى ئیستای ئێران هەر لە خومەینیەووە بیگرە تا وردە جانەووەره‌کانى تر لە قوم و مەشەد و تاران و تەوریز. ئەوان ئەگەر سەر بە سیاسەتیکى رپۆژئاوایی نەبن، سەریان لە ئاخوړپکی قوولتردایە کە ئاخوړپى "هیلالی شیعى" یە و گێره‌یان لە کازمەینى بەغدا و زەینەبیەى شام و جبل عاملی لوبنان دەگەرپیتەووە. ئەگەر ئێران بە دەست ئەو "نەجەف فیل"انەووە بمینیت، الفاتحه مع الصلواة!

شهمه، ۲۰۱۷/۲/۴

نهر عمادالدین دولتشاهی له کتیبی "جغرافیای غرب ایران یا کوههای ناشناخته اوستا" دا ههولیداوه دوو شت بسهلمینیت:

یه کهم، تهرجه مهی ئیبراهیم پوورداد له ئاویستا ههلهی زوری تیدایه؛ و دووهه م، ناوی ئه و شوینانهی وا له ئاویستادا هاتوون و ئاویستاناسان به نه زانی یان به غهره ز و دهسته قهسد گوتوو یانه گوایه له رۆژه لاتی ئیران بن و زهرده شت له گۆلی ورمی (چیچه ست) هوه به رهو ئه فغانستان و ئه و لایانه رۆیشیتیت، سه رتاپا ههلهیه و له راستیدا هه ر هه مووی ئه و شوینانه که وتوونه ته کوردستانه وه له موکریانه وه تا سنه و کرماشان و ئیلام و لوپستان.

من لیره دا بۆچوونی نهر عمادالدین دهوله تشاهی سه باره ت به ناوی چهند شوین دینمه وه که له ئاویستادا هه ن و ئه و شوینانهی کوردستانی ئیستاش که ده قاده ق له گه لیاندا یه ک ده گرنه وه. بۆ زانیاری زیاتری خوینهر ده بی بلیم کاک عمادالدین به شیک له یه شته کانی ئاویستا (زامیاد یه شت) ی ته رجه مهی فارسی کردۆته وه و ئه م بۆچوونانهی ته نیا سه باره ت به و به شه ده ربیره وه، جا ئه گه ر ته مهنی دریتز بوایه و بمایه، چی دیکه ی له باردا ده بوو و چی به کهسانی وه ک پوورداد ده کرد که ئاوا خه لکیان چه واشه کردووه، نازانم.

شویتی ئیستای له کوردستان

ئاویستا

ئاویدهر [له شاری سنه]
چیای گه راو [له نیوان کرد و
گه واره / گه هواره [له ناوچهی

ئه قشی ئه درنی
چیای گه ره واو
سه ریپیل
گه وه ره

گۆرابن، سه ر به کرماشان]

سه حنه

پائیری سائینه

به یه مه وه ند [کرماشان]

پائیری وین

شاری کرد

کره نیته

شاری سه قز [رۆسته م به سه گزی ناو

'سوغد' و سه گزی

براوه]

ده وره بیری پرووباری 'زاب' (زیی

'زابان' ی ئاویستا که به 'زابول' دانراوه

گه وه ره و بچووک)

زه هاو

زاو

هۆزى زهزا

زه زالاو [لاى گۆلى ورمى]

به ههمان شيوه، ئه يوان، جه يحوون، پرووبارى ئه لوهن، گاوهرؤ، پهراو، پاوه و .... زؤر شتى تر. ئەم كتيبه له لايه كه وه خوئندنه وهى پيوسته، له لايه كى ديكه شه وه، رپبازى كارى نووسه ره له ده ستچوو كهى ده بى دريژهى هه بىت. به و هيوايه كى كه سانى كى ديكه كورد له دوا رؤژدا زمانى ئاوئستايى فير بن و هه لهى ديكه كى ئاوئستاناسان سه باره ت به شوئتايه تى چيا و پرووبار و شار و گونده كانى ناو ئه و كتيبه ئايىنيه ساغ بكه نه وه.

به شى ۳ دوو شه ممه، ۲۰۱۷/۲/۱۳

مه لايه كى شاره شيرين و جوانه كهى قوم ده يگوت به هه شت حه وت قاتى جيا جياى هه يه، دواى پيغه مبه ر و ئيمامه كان كه له باشتري و راقى ترين قاتى به هه شتدان، نؤره ي خه لكانى شيعه ديت كه له قاتى شه شه مدان، سونى ئه گه ريش به زه حمه ت رپگه كى به هه شتى بدن، ده يئيرنه قاتى يه كه م كه هه نديك له جه هه ننه م باشته ر! بىرم له خؤم ده كرده وه و ده مگوت خؤ من ته نانه ت سونيش نيم بچمه ئه و كه لاوه لارووخواه ي قاتى يه كه مى به هه شت، خؤ ئه گه ر به و شيوه يه ي ئاخوند ده يفه رموو، رپگه كى ئه وئيشم بدن، كه نامده ن و هه فتا خؤرئيشم بدن، كه نامده ن، هه ر هه موويان پىر و له كار كه وتووى قاته كانى سه ره وه ده بن!

به لام خه م نيه له به ر ئه وهى كاتى ده گه مه ئه و لايه، شىخ رها گوته نى، ماليكى ده ر كه وانى جه هه ننه م و ريزوانى ده ر كه وانى به هه شت له سه ر من لئيان ده بيته شه ر وهه را و داخوا چ سه گ به حه وشه يه كيشم پى ده كه ن، ئىنجا له كوئاييدا ده مخه نه قوولايى ئاگره كه وه! به حيسابى ته مه ن زؤرم نه ماوه بگه مه ئه و شوئنه خؤشه و دلئيام كه سانى كيش كه ئه وه نده بيكارن داده نيشن ئەم دپرانه ده خوئنه وه، له وئى حالئيان له من باشته ر نا بىت، جا ئىنگليز گوته نى، See you there!

سى شه ممه، ۲۰۱۷/۲/۱۴

پرسيارى زمانه وانى!

ئه مپرو چووم بؤ كتيبخانه ي برىتانيا له له نده ن. له به شى كتيب فرؤشتنى كتيبخانه كه دا، چاوم به نه قشه يه كى پان و به رىنى كوره ي مانگ كه وت كه وه كه نه قشه ي شار و ولاتانى پرووى زه وى رپكخرا بوو و ده يانفرؤشت. سه رم سوورپا له كار و زه حمه تى زانستى ئه و خه لكه كى وا ده يان سال هه وئيان داوه هه موو به رز و نزميه كى سه ر پرووپه رپى مانگ بست به بست بناسن و بيكه نه نه قشه يه كى ئه وتؤ كه لاپره سه نيكي وه كه منيش بؤ نمونه، بزاني به شى باكوورى مانگ خؤشته ر و راقيره له باشوور! به لام جگه له وه، ديارده يه كى ديكه ش سه رنجى راکيشام: هه موو

ناوچه و چيا و گرد و دهشت و بهرز و نزميهه كى نهو كورهى مانگه، ناوى ئئينگليزى له سهر دانراوه، راست وهك نهوهى شاريكى نهريكا يان بریتانیا بیت. واته كابرای فهره نسی يان چینی و تانزانیایی نه گهر له دوارپوژیشدا لاقى بگاته نهوئ، غه ریب ده بیت و وهك میوان سهیر ده کریت؟ نهى عاره بی موسولمان كه ههر هه موو عاسمان به ملكى خوئ ده زانیت، چى لئ به سهر دیت؟

چهند سال پیش ئیستاش له بهرنامهیه كى تهله فیزیونیدا دیتم خه ريك بوون له نهريكا زه ویهه كانی كورهى مانگیان به خه لك ده فروشت و ته نانهت یهك له سهرهك كو ماره كانی پیشووی ولاته كهش سه د مه تر زهوی لیکرپیوون! نهوده م پرسیارم له خو م ده كرد و ده مگوت باشه لیره له سهر زهوی نه گهر كه سیك چهند مه تر "زهوی" بکریت، ده لئ "زهوی" م کرپوه، نهى نهوهى ده چئ سه د مه تر له مانگ ده کریت، ههر ده بی بلی "زهوی" م له مانگ کرپوه، يان ده بی بلی "مانگ" م له كورهى مانگ کرپوه!

چوارشه ممه، ۲۰۱۷/۲/۱۵

چاوی خوئ و پرووی باوکی سپی! ئیمه هه موومان ناوی حاته می تاییمان بیستوو و ئاگاداری به خشنده یی و ده هه نده ییه كه ی ههین. به لام ئایا هیچكام له ئیمه پرسیارمان له خو مان کردوو نهو وشتر و پوول و پاره یه ی وا به خشیویه ته وه له کوپوه هاتوو و به ره می رهنج و زه حمه تی چنده هزار مروقی هه ژار بووه كه مام حاته م و مه رحوومی باوکی وهك ئاغا و سهرهك هؤز پرووتاندوو تانه ته وه؟ ده گوتری یهك له گه وره یی نواندن و خاوه ن به زه یی بوونی حاته م نهوه بوو بیت كه له مانگی ره جه بدا كه سی نه كوشتوو! ئافه ره م! چاوی خوئ و پرووی باوكت سپی! نهى یازده مانگه كه ی دیکه چى لیته ات؟ كه س هه یه بلی حاته م به دریژی ده سه لاتداریه تی خوئ و باوکی له یازده مانگی هه موو سالیكدا چهند كه س له ره عیه ت و ژیرده سه ته كانی خو یانیان كوشتوو؟ نهى بؤچی باسی نه وانه ناکریت؟ میژوونووسان چ گه نده لن!

تاییه تمه نده ییه كى قانونمه ندى كۆمه لایه تی له سیسته می فیئودالیدا هه یه كه زور و كه م له هه موو شویتیکى جیهان ده بینریت: فیئودال له پرووتاندنه وه و بیپه حمی نواندن سه باره ت به ره عیه ته كانیدا هیچ سنووریک نانسیت و نه وه نده ی بؤی بکریت له ژیر ههر ناویك و به ههر بیانویهك بیت، ده یانچه وسینتته وه. به لام ههر نهو فیئوداله بی به زه ییه، هه میسه دیوه خانیکى ئاوه دانى هه یه كه له میوان دا جمه ی دیت و باشترین خو ارده مهنی و خزمه ت ئاراسته یان ده كات. له سه فهر و هاتوچوی شارانیشدا له گه ل خه لكانی "غهیره ره عیه ت" ی خوئ له وپه رى

دلئاوایی و به خشنده ییادایه، تهنانهت بۆ بهرزه وهندی خۆی، دهیته هاوړی خهباتکارانی سیاسی و شوړشگیرانی چه کداریش!

دیوه خان نشینان، تهنیا پرووی دهره کی فیئوداله کان دهینن و به شان وبالیاندا هه لده لاین؛ نه وه پروانینیکی ناته واوه. ماموستا هه ژار له باسی دیوه خانی نهر شیخ له تیفی حه فید دا نه و ناته بایه دهرده خات، بلئی ئیمهش له هه لسه نگانندی نه و خاوهن ملک و دهره به گانه دا، که چه وسانه وه و زولم وزور و کوشت و بری په عیه تیان له ژیر ئالای نیشتمانپه رویدا شاردوته وه، بتوانین وا ورد بیسه وه؟

پینجشمه مه، ۲۰۱۷/۲/۱۶

دیداره و ئاخری

کاتی باو کم له سالی ۱۳۴۷ دا کوچی دوایی کرد، من شاربه دهری ئه راک و شه هر په ی بووم و له گه رانه وهی بۆ کانمدا تهنیا کیله که یم توانی ماچ بکه م.

له وه تی له دهره وهی ولاتیشم، دایک و کاک و خوشکم، ههرسی به جیان هیشتووم بی نه وهی تهنانهت به ختی ماچ کردنی کیله که یانم هه بیت. ئیستا تهنیا من ماوم و خوشکیکم و کوئیک بیره وه ری نه و سالانه ی وا بنه ماله یه ک بووین، به دهری یه که وه ده ژایین و هاوبه شی خوشی و ناخوشییه کانی ژیانی یه کتر بووین. نه وان هه موو به ئاگری خه یال په روه رییه کانی من سووتان، که پیم وابوو له گوندی باغلوجه ی تورجان هه ده توانم نه مپریالیزی رۆژئاوا پرووخینم و دادپه روه ری سیاسی و ئابووری و فهره نگی بۆ حه وت ملیارد خه لکی جیهان داین بکه م!

زور هه ول دهم نه هیلم نه و بیر کردنه وه نه ری یه له سه ر ژیان و فیکری ئیستم شوین دانه ر بیت، به لام له گه ل راسته قینه یه کی وا زه ق چیم بۆ ده کریت؟ نه وه ئیمه نه بووین دژ به ئیسلحاتی ئه رزی و سپای دانشی شا ده وه ستاین؟ ههر ئیمهش نه بووین دواتر خومه نیمان له مانگدا ده دیت؟ کی له سالی ۱۳۵۷ دا سه یری مانگی نه کردوو و بۆ ریشی خومه ینی نه گه راره، با ده ست به رز بکاته وه؛ نه وه ده ستی من هات، قوولایی عه رز خوت بگره!

به شی ۴ یه کسه مه، ۲۰۱۷/۲/۱۹

هه والم زانی که 'دوکتور صادق جلال العظم' ماموستای فه لسه فه له زانکو کانی دیمه شق و ئورده ن و ئه مریکا له ته مه نی ۸۳ سالی دا کوچی دوایی کردوو. صادق العظم پروونا کبیریکی چه پی هه لکه وتوو کیلکه و لاته عه ره بییه کان بوو.

نزيكەى ۱۰ يان ۱۲ سال پيش ئىستا وتاريكى ئەوم كوردي و له گؤفاريكدا (وابزانم "مەلبەند") بلاوم كرده، كه تيدا داكوكيه كى پشت ئەستور به بهلگهى ميژوويى له سلمان روشدى و كتيبه كەى كردبوو. وتاره كه له عەرەبىيەوه كرابووه فارسى و له گؤفارى فارسى 'چشم انداز' دا بلاو ببوووه. ئەمپۆ گەرام بەلكوو بيدۆزمهوه و به يادى ئەو مەزن پياوه سەرلەنوئى بلاوى بكەمهوه بۆ ئەوهى ئەو كەسانەى وا كەسايەتى جلال العظم ناسن، لای كەم لهو رپىگايەوه له گەل هەلۆيست و بۆچوونەكانيدا ناسياويان هەبیت؛ بەداخهوه نەمدۆزىيەوه. هەرچۆنيك بىت، يادى به خيەر بىت كە شوينى زانايە كى وهك ئەو له كۆمهلكاى ئىسلام ليدراوى ئەمپۆى خۆرههلاتى ناويندا گەليك بەتالە.

ئىستا سەردهمى تەراتينى ئەسپى بى لغاوى حجت الاسلام صادق خەلخالىيەكانە، نەك دەرس بىژى كەسانى وهك پروفيسۆر صادق جلال العظم، با هەردوكيان ناويشان صادق بىت! دىنا تاكەى لەسەر ئەو پاژنە چەواشەيه دە گەپت، نازانم.

سە شەممە، ۲۰۱۷/۲/۲۱

بەراوردىك

ماويهەك پيش ئەوهى نەمر سوارەى ئىلخانيزاده شيعرى "خىلى درۆ" بليت و هيرش بكاتە سەر رپووناكيرانى دانىشتووى شار:

"ئيوە كين؟ خىلى درۆ!

گەلى دەم پىر له هەرا!

نىشته جىبى شارى به گرمه و دووكەل!

پىم بليت:

ئيوە چ كارەن،

چ كەسن؟....

ئىستە وا گرمه له كيان بەرزە

ميش ئەخاتە لەشى گا بوولەرزە...."

"نيمايوشيچ" يش، كه وهك سواره، پەروەردەى چيا و كوستان بوو، له شيعرىكدا گوتبووى:

"من از اين دونان شهرستان نيم

خاطر پىر درد كوهستانيم،

كز بدى بخت، در شهر شما

روزگاری رفت و هستم مبتلا...

من خوشم با زندگی کوهیان

چون که عادت دارم از طفلی بدان..."

شيعره که ی نېما زور شه خسی و سه میمه؛ به لام نه و نده ی شيعره که ی کاک سوار باری سیاسی نیه. من رېکه وتی گوترانی شيعره کان به ته و اوه تی نازانم، به لام ده زانم شيعری سواره له ده یه ی چل (شهسته کان) و به نه گه ری زور له سالانی ۱۳۴۷ و ۱۳۴۸ گوتراوه، که فه زای گشتی ئیران، له چاو سه رده می شيعره که ی نېما، گه لیک سیاسیتر بوو و له به شیکي به رچاوی ئیراندا کار و خهباتی سیاسی، و له کوردستان ته نانهت خهباتی چه کدارانه به رېگه وه بوو، نه و سالانه، ده که نه هه شت نو ده سالیک دوای مه رگی نېما.

نېما له شيعره که یدا له شارنشینان توورپه یه و ته نانهت سووکایه تیان پنده کات و پېیان ده لی "دون" به واتای په ست ویی نرخ و پله نزم! به لام توورپه یی سواره هه ندیک جیاوازه. نه و ویده چیت ته نیا له ژيانی شار و کتیب خویندنه وه و خهباتی فیکری و دوور له کرده وه ی رپوونا کیرانی نیشته جی شار نار هت بیت نه ک هه موو شارنشینیک. نه و، رپوونا کیر و خویندنه واره کان به "میراتگری جی له وه ر" و "به رده ماو خوری توله و گورگی گه ر" و "بوو کی بن تارای سوور" ناوده بات.

نه و هیرشکاریه له و زه رفه زه مه نیه دا به ناشکرا ناوه رۆکیکی مائوئستی هه یه، و نه وه ش بو نه و سالانه هیچ نامو نه بوو. ته نانهت دؤستایه تی نېما له گه ل نه مر سدیقی نه جیری، رپویشتی خویندکارانی کورد بو ناو شورشی نه یلوول و گه رانه وه ی چه کدارانه ی هه ندیکیان بو مو کریان و گیان به خت کردیان له شه ر له گه ل ژاندرمه ی ئیرانیش، هه موو ده رخه ری جزووری نه و بیرۆکه سیاسیهن له هه موو ئیران و ناوچه که، به تایهت له کوردستان- بیرۆکه یه ک که ئیستا ئیتر هه ره سی هیناوه و له گیانه لادایه، گه رچی له هه ندیک ولاتی دواکه وتووی جیهانی سیته مده خه لکی وا ماون که دوای ده که ون و سینگی بو ده کوتن، له کاتیکدا ولاته که ی مائوتسه تونگ خوی، به فرسه نگ لینی دوور که وتوته وه.

که سینک کاسه ی له ناش گه رمتری به ده سته وه نه گرتیت، با بچیت سه فه ریکی چین و پاشان سومالیا و سوودان و ئیتیوپیا بکات و له وینده ری نه و ساردی و گه رمیه به باشی بناسیت!

چوارشه ممه، ۲۰۱۷/۲/۲۲

کابرایه ک به شان و بالی ره زاشای په هله ویدا هه لده گوت که رېگای ئاسنی کیشاوه و شه مه نده فه ری هیناوه ته ئیرانه وه. گوتم نه گه ر وایت ده بی به عابای خومه نیشدا هه لبللی بو

ئەوھى ئىنترنېت وتەلەفونى مۆبایل لە سەردەمى ئەودا ھاتنە ئىرانەوھ! ئەوانە رەوتى ژيان و پېشكەوتى زەمان دەيكەن، نەك ملھوپى پالەوان پەممەكان. كېشانی رېگا ئاسنى ئىران پېرۆگرامىك بوو كە رۆژئاوايىھەكان بۆ نزيك كەردنەوھى بواری نيوان ئوقيانووسى ھىبند و رۈوسيا بە ناو ئىراندا بەرپۆھيان برد، بەلام بە پارەى خەلكى ئىران! رەزاشا بۆ ئەوھى خەرج و مەخارجى كارە كە قەرەبوو بىكاتەوھ، مالىياتىكى تايبەتى بە قەند و چايىھەوھ بەست (كىلوۋى قرائىك بە قەند و شەكرەوھ و زياد لەوھش بە چايىھەوھ).

رېگا ئاسن لە راستىشدا پېش رەزاشا لە ئىران ھەبوو و ھىلى تاران - شەھەرپەى لە سەردەمى ناسرەددىن شای قاجاردا كېشرا، كە پەنجا سالىك پېش حوكمى رەزا شا بوو. پاشماوھى خوار و خېچى ئەو ھىلەى تاران بۆ شەھەرپەى لە ناوچەى "دولت آباد" ى نيوان ئەو دوو شارە، تا ئەم دوایانەش ھەر مابوو و من لە سالى ۱۳۴۵ (۱۹۶۶) دا، كە مامۆستای قوتابخانەى دەولەت ئاباد بووم، سەدان جار بەسەريدا پەريومەتەوھ.

بەلام با قسەيە كېش بۆ دز بىكەين: رەزاشا بۆ ھاوھەنگاويى لە گەل سەردەم، كارى كەمى لە ئىراندا نەكرد و ئەگەر ئازادى كوژى لە لايەك و زولم وزۆرى سەر گەلانى دانىشتوى ئىران لە لايەكى دىكەوھ نەبوايە، دەكرا وەك قارەمانىك باسى لىوھ بىكرىت. چەپى ئىرانى كە بە حىسابى باوھرى مار كىسىتى، دەبوايە دژ بە موتەلق كەردنەوھى ديارەدەكان بىت، بە شىوھەيەكى موتەلق دژ بە ھەردوو پەھلەويىھە كە وەستا! ئەو ھەلەيە خۆى يەك لەو ھۆكارانە بوو كە مەلا خومەينى و جووجەلەكانى ئەوى بە سەرخەلكدا زال كەرد و ئىستا نەك ھەر چەپى ئىران بەلكوو ھەموو ناوچە كە بەدەستيانەوھ دەنالينن.

پېنج شەممە، ۲۰۱۷/۲/۲۳

يادى ھارۆلد پىنتر بەخىر بىت!

ھارۆلد پىنتر نووسەر و شانۆنووسى گەورەى برىتانيايى، تا بوو، دۆستىكى بەوھەفای گەلى كورد بوو و تەنەت سالى ۱۹۸۸ دا بۆ دژايە تىكەردن لە گەل سىياسەتى رەگەزپەرستانەى توركيا و ياساخ بوونى زمانى كوردى، ھەروھە ئەو ئەشكەنجە و ئازارەى وا لە توركيا تووشى كوردان دەھات [و ئىستاش ھەر دىت]، شانۆيەكى يەك پەردەيى نووسى كە ناوى "زمانى چيايى" بوو، و وابزانم تەرجمەى كوردىش كرا. شانۆنامەكە، دواى ئەوھ نووسرا كە پىنتر لە گەل ئارتۆر مىللىرى ئەمريكيدا سەفەرىكى توركيايان كەرد و دۆخى شىپرزەى كورديان بە چاوبىنى.

له بیرمه، سالی ۱۹۹۸ کاتی کتیبی "که شکۆله شیعریکی کوردی گۆرانی"م بلاو ده کردهوه، ناشری کتیبه که په یوهندی پیوه گرت بۆ ئه وهی یهك دوو دپړ له ناساندنی کتیبه که دا بنووسیت و له سهر رووبه رگی کتیبه که دابنریت. هارۆلد پینتر موافقه تی کرد و نووسی: "ئه م کتیبه رازاوه و پسپۆرانه یه له ئه ده بیاتی جیهانیدا شویتیکی گرنگی بۆ شیعری کوردی دابین کردوو" که دواتر به ئینگلیزی و کوردی له سهر رووبه رگه که نووسرا. رۆژیکیان ههمان که سی په یوه ندیکار به ته له فون قسه ی له گه ل ده کرد، گویم لیوو گوتی "خۆت ده زانی من تا سهر له گه لئانم". ئه و "له گه ل بوون" ه کورد به گشتی و کوردی باکوور به تایبه تی ده گرتوه له بهر ئه وهی که سه که ئه وده م بهرپرسیکی کاروباری پ ك ك بوو له لهندهن و ته نیا ئه وان بوون که په یوه ندییان به و که سایه تیبه جیهانیانه وه ده گرت.

کوردی رۆژهه لات و باشوور تا ئیستا ئه و توانایه یان له خۆیان پیشان نه داوه که خه لکانی باش و ناوبه ده ره وهی بیگانه له خۆیان نزیک بکه نه وه، یان ئه گه ر له شویتی دیکه کردیبتیان، من لیره له لهندهن، له و سالانه دا که خه ریکی ئه و کارانه بووم، نه مینیوه. به پیچه وان، بینومه ئه گه ر په یوه ندییه کی گرنگ هاتیته سهر ریگه شیان، پچراندوو یانه و تیکیان داوه! من ئه وه م له ماوهی سی سال کارکردنم له مه لبه ندی رۆشنیری کوردی و ههروه ها ئه ندامیه تی و سه رو کایه تی ده سته ی بهر پیوه به رایه تی بنکه ی زانیاری کوردی و ئه ندامیه تی ئه نجومه نی خانووبه ری کوردی که سی ریخخراوه ی گرنگی کوردی له لهندهن، هه ست پیکردوو. له و شویتانه، به تایبه ت مه لبه ند و بنکه، شه ره په رۆ و دژبه رایه تی حزبی واته کیشه ی ناو حزبه کوردیه کان ئامانجی یه که م بوو، ئه وهی که له کووله که ی ته ریشدا باسی نه ده کرا ئه و په یوه ندییه گرنگانه بوو.

من نامه ویت به و قسانه که سیك تاوانبار بکه م یان له پشته سه ری که سیك به دگویی بکه م له بهر ئه وهی خۆیشم به شیک بووم له به ده نه ی ریخخراوه کان و ئه گه ر حیسابی تاوانباری بیت، منیش یه ك له تاوانباره کانم. قسه ی من ئه وه یه ئیمه بۆ ئه و کارانه رانه هاتووین و نایانزانین، ناشمانه ویت فیریان بین یان خۆمان به که م ده زانین و بۆی ناچین، ده نا ئوروپاییه کان باوه شیکی گه لیک ئاواله یان هه یه بۆ هاوکاری و یارمه تی گه لانی جیهان. کورده کانی باکوور، به تایبه ت لایه نگرانی پ ك ك گه لیک زیاتر له ئیمه بایه خ به و په یوه ندیانه ده دن و تیدا سه رکوتوشن.

به شی ۵ شه ممه ۲۰۱۷/۲/۲۵

مه ترسن!

دویشه و له سلیمانی کونسیرتیکی رۆك بهر پیوه چوو. ئاگادار نیم چه نده پیشوازی لیکراییت و چه نده به دلی لاوانی شاره که بوویت، به لام خۆی له خۆیدا، هه والیکی خۆشه و پیمان ده لی که سانیک هه ن بیر له هه ژاریی موسیقا که مان بکه نه وه و هه ول به دن له زه لی فولکلۆر ده ریبه ئینه

دەرەوہ. ئەوانەى وا بە ناوى پشتگىرى لە ڤەسەنايەتى مۇسقىاى كوردى، گۆرانى دەيان جار دووپات كراوى كۆن جارىكى دىكەش دووپات دەكەنەوہ و ناھىلن ھونەرى مۇسقىمان لە قابغى بەرتەنگى فۆلكۆر بىتە دەرەوہ، لەبەرانبەر مېژوودا بەرپرسن.

فۆلكۆر چ شىعر بىت، چ مۇسقىا و چ ھەلپەركى، ڤادەيەكى چوارچىوہدار و توانايەكى بەربەست كراوى ھەيە؛ لەكاتىكدا ھونەر سنوور و ڤادە ناناىت و دەبى ئازاد بىت تا ھەركويەك دەتوانىت بفرىت و بڤوات و قالب و چوارچىوہ تىك بشكىنىت. ئىمە ئەو ئەزمونەمان لە شىعدا كرد و گۆران و شىركۆيىكەس و عەبدوللا پەشىو و لەتيف ھەلمەت و سوارە لەناوماندا سەريان ھەلدا، بى ئەوہى خانى و نالى و مەولەويمان بڤەوتىن يان ڤىڭايان كۆيڤ بىتەوہ، يان بەرگى لە شاعىرانى ھەك ھەژار و ھىمن و ھىدى بكات و نەھىلەت ھاوكات و ھاوھەنگاو لە گەل نويخوازەكان بڤۆنە پىشەوہ. لە عەينى كاتدا، دەستەيەك شىعەرى كلاسىكيان دەھۆنىيەوہ و دەستەيەكى تر شىعەرى نويى بى سەروا و تەنانەت بى كىشيان دەگوت و ھاوشانى و ھاوھەنگاوى ھەردوكيان پىكەوہ، ھونەرى گەلەكەمانى بڤدە سەرەوہ و پىشەوہ. ئەو نويكردنەوہيە ئەگەر لە مۇسقىا و ھەلپەركى كوردىشدا بكرىت، ھونەرە نەرىتيەكانمان نافەوتىن و تووشى نشوست نابن. مۇسقىاى ئىمە بۆ نويكردنەوہ زۆرى بەبەرەوہيە و جىگەى ترس نىيە.

ئەزمونى "جازى" شەستەكان دەرىدەخات چەندە بە باشى دەتوانىن زۆر ھۆمەر دزەيى دىكەشمان ھەبىت 'قزكالى لىو ئالى' تازەمان بە پۆپ و ڤۆك بۆ بلىن و بە ڤاپ گوتن بچنە ناو "باخچەى پاشا"و! با لىبگەڤىن ئەوان سەرھەلبدەن و لەوہ نەترسىن كە ھەسەن زىرەك و عەلى مەردان و مەھمەد عارف و كىمەيى جىگە و پىڭەيان لە ناوخەلكدا لە دەست بچىت. ئەوان ھەر دەمىن و ڤىزى زياترىشيان لى دەگىرىت.

عەينى شت بۆ ھەلپەركىشە. ئىمە بۆ دەبى لە سامبا و سالسا بترسىن؟ لاوہكانمان سالانىكى زۆرە بەو ھەوايانە سەما دەكەن بەلام لە ھۆلى دانسى ئىرانى و توركىدا! ئەى بۆ نەھىلەن لە ھۆلىكى خۆمالى كوردەوارىدا ئەو كارە بكەن؟ ھەلپەركى نەرىتيى كوردى دارىكى ڤىشە داكوتىوہ و بەو بايانە نە دەلەرزىت و نە دەكەويت؛ تۆ بلىى ئەگەر ھەردولامان پىكەوہ ھەبىت عاسمان بڤووخىت و ئەستىرە بەسەرماندا ببارىن؟

دووشەممە ۲۰۱۷/۲/۲۷

"حەوت سىن"ى ئۆباما و "چوار سىن"ى ترامپ!

ئوباما چەند سائیک بوو بە رەسمى ئێرانیه کان، سفرەى حەوت سینی لە کاخی سپی رادەخست. وەبأل بە ئەستۆی ئەوانەى وا دەیانگوت "گوايه" خۆى شیعەى دوازده ئیمامیه و بە دزیهوه له مالهوش ههموو سائیک سفرەى حەزرتى زههرا و حەزرتى حوسەین رادەخات و کاتى نوێژکردنیش، دەست ناگریت و وهك خەلکانى شیعە دەستی بەردەداتەوه!

بە گوێرەى هەوآلى دەزگای هەوآلیئیری "گوايه"، ترامپ، که زۆر دزی ئوباما، کاتى گەشتۆتە دەسەلات گوتوویەتى لە جياتى سفرەى حەوت سین، حەوت و لاى ئىسلامى ریز دەکەم و لە ئەمریکا دووریان دەخەمەوه، ئەوه بو بەرژەوهندی ئەمریکا باشترە لە سفرە راختن! ئینجا ناوی سۆمال و سوودان و سووریای خستۆتە لیستەى و لا تانى دوزمنى ئەمریکاهه. "گوايه" بەتەمابووہ سعودیاشیان بخاتە پأل، که وهزارەتى دیفاع و بازرگانى و نەوت هاواریان بەرز بۆتەوه ئامان، نەکەى، مآلمان ویران دەیت!

دەزگای هەوآلیئیری "گوايه" لە زمان خەلکانى نزیك بە ترامپهوه گوتوویەتى، ترامپ ئیستا کەوتۆتە ژێر گوشاریکى زۆرهوه که ئیران و عیراق لە لیستە که دەر بهاویت و پراوێژکارەکانى راسپاردووہ چارەسەریکی بۆ بدۆزنهوه، ئەوانیش ناوی ئەم و لا تانهى خوارهویان داوهتى بۆ ئەوهى چواریان لى هەلبژیریت و نەهیلیت حەوت سینەکەى ناتەواو بیت: سینگاپور، سینینگال، سیشیل و سیهرالیئون. ئیستا کیشەى گەورەى کاخی سپی ئەوهیه "ئىسلامى عەزیز" هیشتا بەتەواوهتى نەیتوانیوه سەرجهم خەلکی ئەو و لا تانه بکاتە موسوآلمان و ترامپ واهیه به هاسانى بۆى نەکریت به ناوی و لا تانى موسوآلمان بیانقەبلیت!

چوارشەممە، ۲۰۱۷/۳/۱

شیعەرە ناسراوه کەى نەمر سەیفولقوزاتى قازیم وهبیر هاتەوه کاتى هەوآلى چاوپیکهوتنى ئەمرۆى رۆحانى سەرەك کۆمارى ئیران و ئەردۆغان سەرەك کۆمارى تورکیا لە ئىسلام ئابادم گوئ لیوو و ئەوهى رۆحانى گوتوویەتى: "ئیران دژ بە تیکچوونى 'تمامیت ارضی' سووریا و عیراقه!" ئاشکرایه روى قسه له هەردوو ئەو و لا تانهدا له کورد نەیت له کەس نیه:

"...مەغبوونى هەر موعامەله، مەحکوومى هەر کەسێك

شاهان به مه حوى ئيمه ده بهستن گرى و گرهو..."

تاقە دیاردەى هاوبەش لە سیاسەتى تورکیا و ئیران، داپلۆسىنى کوردە. بەلام کورد بەو هەپەشه وگورەشانه راهاتووہ و بە قسەى دوو دەبەنگ خەباتى خۆى بۆ ئازادى و سەر بەخۆی ناوهستینیت:

"شهرته کردوومه ده گه‌ل دايكى وه‌ته‌ن، يا ده‌مرم
يان له دوژمن حه‌قى فه‌وتاوى گه‌لم وه‌رده‌گرم"
(مامؤستا هيدى)

پينج شه‌مه، ۲۰۱۷/۳/۲

وه‌رگيپراوى كوردىي چيرۆكى "ميرنامه"ى "جان دؤست"م خويئنده‌وه و چيژم لى بىنى. جان دؤست كورده به‌لام به‌زمانى عه‌ره‌بى ده‌نوسيت. ميرنامه چهند شانۆى يه‌ك له دواى يه‌كن سه‌بارت به‌كاتى مردن (يان كووزران)ى ئه‌حمه‌دى خانى. نه‌مه‌زانى جان دؤست خۆى خه‌لكى "كۆبانى" بيت. له سهر لاپه‌ره‌ى فه‌يسبووكه‌كه‌ى به‌هه‌والى ئه‌وه‌م زانى و هه‌روه‌ها تيگه‌يشتم كه دوو چيرۆكى ديكه‌شى به‌ناوى "مه‌هاباد" و "كۆبانى" نووسيوه. كتيبه‌كه‌ى كۆبانى ته‌رجه‌مه‌ى كورديش كراوه.

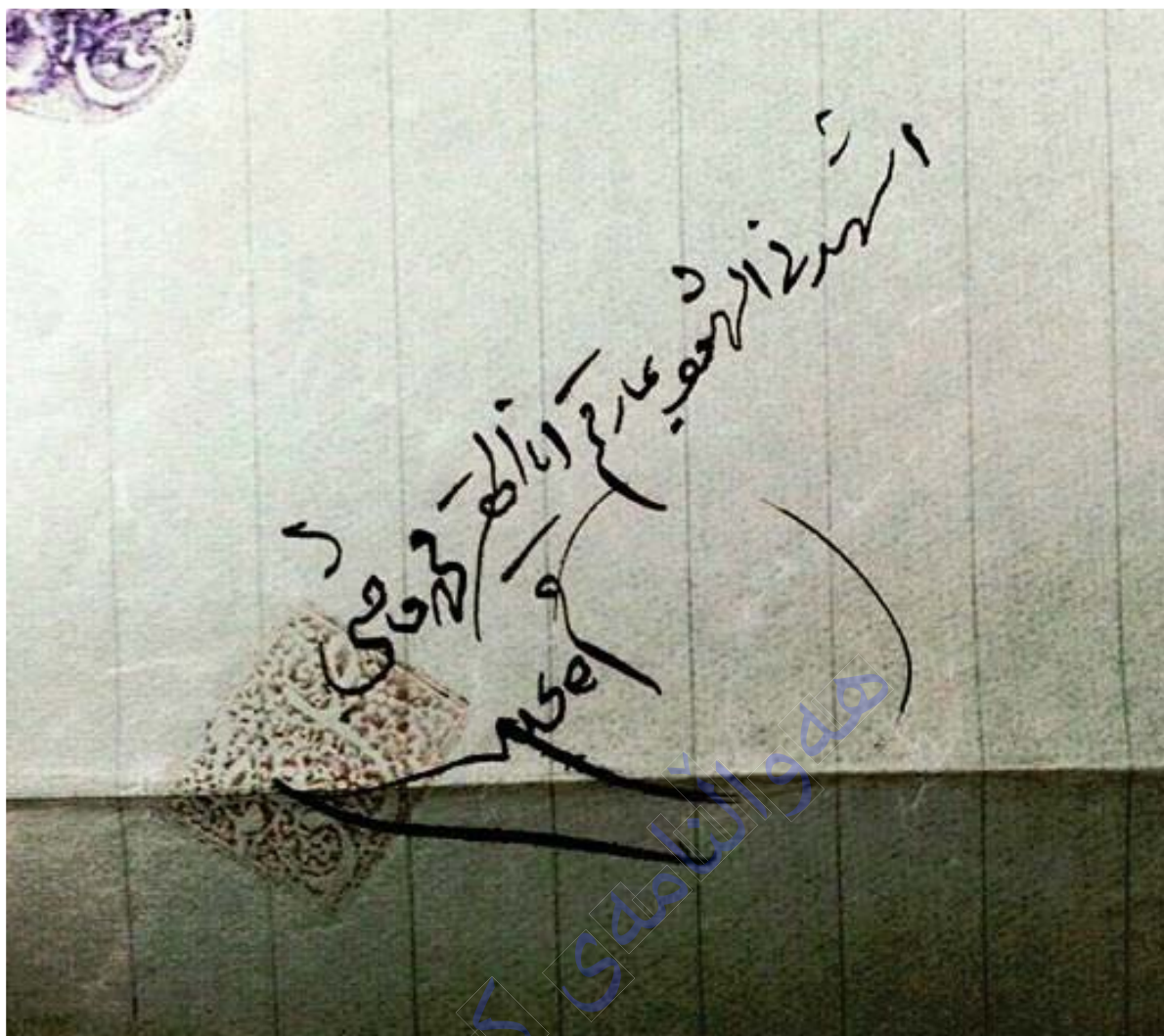
له سهر هه‌مان لاپه‌ره‌ى فه‌يسبووكى رپژدار جان دؤست، ويته‌يه‌ك له ده‌ستخه‌ت و ئيمزا و مۆرى پيشه‌وا قازى محه‌مه‌د دائراوه. له‌ويدا پيشه‌وا، به‌رهمى مه‌لا و مامؤستايانى كورد، به‌عه‌ره‌بى نووسيوه‌تى: "شايه‌ده‌كان لاي من سه‌بارت به‌وه‌ى وا [ليپه‌دا] نووسراوه، شايه‌دييان دا. منى بچووك، محمد قاضى". ئه‌وه‌ ده‌بى پشتراست كردنه‌وه‌ى په‌يمانتيكى كۆمه‌لايه‌تى، يان مامه‌له‌يه‌كى بازرگاني بوويت. نووسراوه‌ى مۆره‌كه‌ش بريتيه له "صل على محمد". له رابردوودا باو بوو خه‌لكانيك كه ده‌ياندا مۆريان بو هه‌لكه‌ن، ئايه‌تيكى قورئان يان ه‌ديس يان رپوايه‌ت يان دؤعايه‌كى عه‌ره‌بييان له‌سهر مۆره‌كه‌ ده‌نوسى، كه ناوى خۆيانى تيدا گونجاييت يان ئاماژه‌يه‌كى به‌واتاي ناوه‌كه تيدا بيت؛ لپه‌دا ئه‌و ئالقه‌ى په‌يوه‌نديه، وشه‌ى "محمد"ه كه ناوى پينغه‌مبه‌رى ئيسلام و ناوى پيشه‌وا خۆيشيه‌تى.

Jan Dost

15 January [2017]

Diyariya êvarê: Imze û Mohra a Qazî Mihemed

هدية المساء: توقيع وخاتم مولاي الشهيد قاضي محمد رئيس جمهورية كردستان (١٩٤٧)

ههینی، ٢٠١٧/٣/٣

به بیستی ههوالی پیکدادانی رۆژی رابردووی پیشمه‌رگه و شه‌رفانانی رۆژئاوا له شنگال تاساوم. له خو و خدهی کویستانی و روانگهی موته‌ق بینی کورد زۆر نیگه‌رانم شه‌ره که درێژه پێده‌ن، ئە‌گه‌ریش بیوه‌ستین سهرله‌نوێ هه‌لیگیر سیننه‌وه، به تاییه‌ت که ده‌ستی لاه کیش له کاردایه و دنه‌مان ده‌دات.

راست له و بارودۆخه ناسکه‌دا بوو که له سهر مالپه‌ری هه‌لوێست چاوم به وتاریک کهوت له‌ژێر ئە‌م سهردی‌په‌دا: "ئه‌و پیشمه‌رگه ژانه‌ی که له ریزه‌کانی کۆمه‌له له ساله‌کانی ١٣٥٨ تا ١٣٩٥ گیانیان به‌خت کردووه". له‌ویدا ناوی ١٣٧ پیشمه‌رگهی ژن راگه‌یینه‌رابوو. ئە‌و هه‌واله بو من جیگه‌ی خه‌فه‌تیکی گه‌وره‌ بوو، به‌لام خه‌فه‌تی گه‌وره‌ تر ئە‌و راگه‌یینه‌راوه بوو که نزیکه‌ی ١٠ کهس له و ١٣٧ کهسه له شه‌ری نگریسی ناوخۆیی و پیکدادان له‌گه‌ڵ حزبی دیموکراتدا

کووژرابوون. ناماریکی ئەوتۆم له لایه‌نه‌که‌ی دیکه به‌رچاو نه‌که‌وتوو به‌لام دلتیام حزبی دیموکرایش ژماره‌ی گیان به‌ختکراوانی ژنی له‌و شه‌رپه‌چه‌له‌دا ده‌بی له‌ ده‌وروبه‌ری هه‌ر ئەو ژماره‌یه‌ بیت، که‌متر یان زیاتر.

به‌ گوێره‌ی مه‌نتیقیکی ساکار، ئە‌گه‌ر ئە‌وه‌ ناماری ژنانی کووژراوی هه‌ردوو به‌ره‌ی شه‌رپه‌ بووبیت، ده‌بی ژماره‌ی کووژراوانی پیاو به‌ چه‌ند قاتی ئە‌وان بزاین؛ شه‌رمه‌زاری له‌وه‌ زیاتریش بۆ 'پیشه‌نگانی گه‌ل' هه‌یه‌؟

میلله‌تی له‌ گوێی گادا خه‌وتوو لای وابوو ئە‌وه‌ دهرسه‌ پر ئیش وئازاره‌ بیته‌ هۆی ئە‌وه‌ی حزبه‌ چه‌کداره‌کانی کورد هیلکی سووریان بۆ شه‌ری براکوژی کیشاییت و چیتر تیپه‌ری نه‌که‌ن. به‌لام ئە‌وان عومریک شه‌ری یه‌کتریان کردوو و پیتی راهاتوون، ته‌رکی عاده‌تیش نه‌خۆشی دیتیت، جا مانگی رابردوو پیکدادانیک له‌ نیوان هیزی چه‌کداری پ ک ک و پارتی دیموکراتی کوردستاندا رپوویدا و ۱۳ که‌س له‌ هه‌ردوولا کووژران، گه‌رچی هه‌ردوولایان له‌ ترسی توورپیی خه‌لک سه‌رپۆشیان نایه‌ سه‌ر و راستیه‌که‌یان له‌ خه‌لک شارده‌وه‌- کاریکی بی سوود له‌به‌ر ئە‌وه‌ی هه‌رئێستا بلیسه‌ی ئاگر له‌ شنگاله‌وه‌ سه‌ری هه‌لداوه‌ و پاله‌وان په‌ممۆکان رپووبه‌رووی یه‌ک وه‌ستاونه‌ته‌وه‌. ئافه‌رم بۆ وه‌فای هه‌ردوولا به‌ خه‌لک و نیشتمان!

به‌ داخه‌وه‌، ئە‌گه‌ر چاوه‌رئێ بین ئە‌وه‌ باخه‌ دۆزه‌خیه‌ گوئی سووری زیاتریش له‌ خوینی لاوانی کورد به‌ره‌م بینیت، کاریکی ناماقوولمان نه‌کردوو.

سێ شهممه، ۲۰۱۷/۳/۷

هه‌والێکم خوینده‌وه‌ سه‌باره‌ت به‌ کوردانی دانیشتوی سوودان. به‌و چه‌شنه‌ی له‌ هه‌واله‌که‌دا باس کرابوو، ده‌بی ۸۰ تا ۱۰۰ هه‌زار که‌س له‌ سوودان هه‌بن که‌ به‌ ره‌چه‌له‌ک کوردن! ئیستا دوا‌ی لوبنان و ئیسراییل و قازاخستان و ئازهربايجانی باکووری، ده‌بی سوودانیش له‌ لیسته‌ی ولاتانی "کورد تیندا فه‌وتاو" یان "تیانه‌ی توانه‌وه‌ی کورد" زیاد بکه‌ین. سه‌ری په‌ته‌که‌ بگه‌ر و بچۆ بۆمیسر و پاکستان و ئە‌فغانستان و ته‌نانه‌ت بۆ ئالبانیا و هۆنگاریاش!

ئە‌وه‌ تووی هه‌رێزه‌ به‌ کێ کۆده‌بیته‌وه‌؟

به‌ که‌یانیکه‌ نه‌ته‌وه‌یی! جووله‌که‌ له‌ ئیمه‌ په‌رش و بلاوتر بوون و توانیان کۆی بکه‌نه‌وه‌.

ئە‌وه‌ که‌یانه‌ چۆن داده‌مه‌زیت؟

به‌ دلتیایی شه‌ری شنگال وه‌دیته‌نه‌ری ناییت!

چوار شەممە، ۲۰۱۷/۳/۸

ئەمپۇر پۇرۇزى جىھانى ژن بوو. لە ولاتانى پۇرۇئاوادا، سەرچاوه فەرمى و دەولەتتە تىبە كان بە نيونىگايەك بە سەر ھەوالى پووداوه كانى ئەو پۇرۇزەدا تىدەپەرن و دەپۇن. ھۆكارى سەرەكى مەسەلە كە سىياسى بوونىەتى و گرنكى پىدانى لە لايەن پىكخراوه چەپ و فېمىنىستىيە كانەو، كە ھېچ حكومەتتىكى پۇرۇئاوا خۇشى لە چارەيان نايەت.

بەلام ھۆكارىكى دىكەش ھەيە و نابى سەرنجى نەدرىتى. ئەويش ئەو ھەيە پۇرۇزى ژن ھىشتا نەبۇتە 'ماركىت' و بازارى كپىن و فروشتى ديارى و پىشكەشى! سەيرىكى پۇرۇزى قالىتايىن و پۇرۇزى دايك و پۇرۇزى باوك بكن، بزىن لە ماوہى ئەو پۇرۇزەدا چەندەھا مىليار گول و چۆكلىت و شتومەكى پەيوەندىدار و بى پەيوەندىيى ئەو پووداوه مېترووييە بە خەلك دەفروشرىت، ئىتر باسى كرىسمەس و ئىستر (پاك) ھەر مەكەن كە تىياندا عىساي ھەزار ناوى لە كۈولەكەي تەرىشدا نابرىت و بايەخى ئەو ھىلكە چۆكلىتتەيى پى نادرىت كە بۇ مىندالانى دەكپن، بەلام بەحرى ديارى كپىن لە ھەموو دووكان و شەقامىكدا ملق ئەدات! لە پۇرۇئاوا ھەموو شتىك كالايە و نرخەكەي لە بازاردا ديارى دەكرىت.

دەبى گەلىك خۇشحال بىن كە پۇرۇزى ۸ مى ماس بايەخە شۇرپىگىرەنە و سىياسى - كۆمەلايە تىبەكەي پارىتراوہ و ھىشتا نەبۇتە كالا!

پىنج شەممە، ۲۰۱۷/۳/۹

'غەبدولكەرىم سروس' زاناي ئايىنى ئىران، كە ئىستا لە دەرەوہى ولات دەژى، ماوہيەكە لە ئىسلام پراساوتە سەر پى و گوايە دەلى مەولاناي پۇمى (سەدەي شەشەمى زايىنى) ئايىنىكى جياواز لە ئىسلامى ھىناوتە گۇرپى، بەلام خەلك لى تىنەگەشتوون و ئەويش لە ترسان نەيوپرا ئاشكرى بكات. ئەوہى خواروہە يەك لە بۇچوونە كانى دىكەيەتى:

"وہى ئەنبا خەونن و دەبى تەفسىر (خوابگوزارى) بكرىن... قورئان حاسلى ئەو خەونانەيە وا پىغەمبەرى ئىسلام بىنويەتى؛ زمانى قورئان و زمانى وەحى زمانى خەونن، زمانى بىدارى نىن؛ ئەو وىتەيەش كە پىغەمبەر لە بەھەشت و جەھەننەمى دەكىشىتەوہ، لە خەونىدا بىنويەتى". ئافەرىم مەلا كەرىم! ماوہى ۴۰ سال زورنات بۇ مامۇستاكاني قوم و مەشھەد لىدا، بەلام بىلامانى ھىيان بە كلاوت نەپتوا، ئىستاش بەلكو ئايىنىكى نوى بەئىنى و خەلكانى وەك خوت بە دەورتەوہ كۆبەكەيەوہ، خۇ ئەگەر مۇجزەيەكى وەك شق القمريشت پىشانى خەلك بدايە، ئىتر بە شەويك ژمارەي 'ئۆمەتى سروسى' لە سەرجم جەماعەتى ئوپوزىسيونى ئىرانى دانىشتووى دەرەوہى ولات زياتر دەبوو!

به‌شی ۷ دووشه‌ممه، ۲۰۱۷/۳/۱۳

شعیریکی بلاو نه‌کراوه

من دانه خال می‌شمارم، تسبیح به صوفیان گذارید!
 ئەو شیعری شاعیریکه به ناوی "هادی" یان "مه‌لا هادی". له هه‌مان ئەو به‌یازه‌ی شیخ
 عه‌بدولموئیمینی مه‌ردۆخیدا چاوم پیتی کهوت، که له کتیبخانه‌ی بریتانیا له لهنده‌ن پارێزراوه و
 "که‌شکۆله‌ شعیریکی کوردی گۆرانی" (BL.MS.OR.6444) له‌به‌ر ئەو نووسراوه‌ته‌وه.
 سه‌رجه‌م به‌یازه‌ که شیعری کوردی و فارسی شاعیرانی ناوچه‌ی ئەرده‌لان و گۆرانه و به‌م
 پیه‌، ده‌بی "هادی" ش کوردیکی خه‌لکی هه‌مان ناوچه بووینت. ئەگه‌ری زۆر لای من ئەوه‌یه
 هادی ناسناوی شیعیری مه‌لایه‌کی بنه‌ماله‌ی مه‌ردۆخی، یان مامۆستا، فه‌قی و موسته‌عیددیکی
 ئەوان بووینت. به‌حسابی سالی نووسراوه‌ی به‌یازه‌که‌ش، ده‌بی هادی لای که‌م ۲۲۰ سالییک
 پیش ئیستا ژیاپیت.

سه‌د بریا کتیبی "مشاهیر کردی" بابامه‌ردۆخ رۆحانی یان میژووه‌کانی ئەده‌بی کوردی، جگه
 له پیرست، ئیندیکیسی ناوه‌کانیشیان بۆ پیک بهاتایه بۆ ئەوه‌ی له کاتی وادا یارمه‌تیده‌ری خوینەر
 بن و بتوانیت سۆراغی ناوی که‌سانیان لیکریت.
 شعیریکی گه‌لیک جوانه و شاعیره‌که‌ی به‌و مرخه‌ ره‌وانه‌وه ده‌بی شیعری دیکه‌شی هه‌بن.
 سه‌یری مۆسیقای ده‌روونی پته‌کان بکه‌ن: سم سمند(س)، درد دل و دوا(د)، بیهوده و
 طیب(ب)، خبر خود و بیخبر(خ). به‌لام 'هادی' کیه؟ تۆ بلتی که‌س نه‌ییت سه‌ری هه‌ودا که
 بدۆزیته‌وه؟ ئەوه شیعره‌که‌یه:

یاران، اگرم عزیز دارید / نعشم چو به خاک میسپارید
 عطر کفتم ز خاک راهش / از جای سم سمندش آرید
 درد دل من دوا ندارد / بیهوده طیب را میارید
 من دانه خال می‌شمارم / تسبیح به صوفیان گذارید
 "هادی" خبری ز خود ندارد / ای بیخبران، خبر ندارید!

سێ شه‌ممه، ۲۰۱۷/۳/۱۴

وا نه‌ورۆز و چوارشه‌ممه سووری و سیزده‌به‌ده‌ری ئیرانی ده‌گاتن. هه‌ندیک کورد له باشووری
 ولات به هه‌له‌داوان که‌وتونه‌ته‌ دواي ئیرانییه‌کان و خه‌ریکن چوارشه‌ممه‌سووری و
 سیزده‌به‌ده‌ر و ته‌نانه‌ت جه‌زنی شه‌وی یه‌لدا بکه‌نه نه‌ریتی کوردی و ئیستامان به‌سته‌وه به
 کلکی زه‌رده‌شت و ئارییه‌کانی سێ هه‌زارسال پێشه‌وه، بۆچی؟ له‌به‌ر ئەوه‌ی خۆیان نانس و

میژوو ناخویننه وه. بۆ ئەوان سووک و سانتر ئەو یه پی بنینه جی پی ئیرانییه کان - وهك ئەوهی ئیمه میللهت نه بین و له سیاسهت و هه مووشتیکی دیکه ی ژیاندا لیده گه پین ئیرانییه کان لیمان بین به مه للا و ئیمهش وهك قرره بلین به گوپی ماموستا!

ئیه ته گهر به راستی ده تانه وی میژوو کۆن زیندوو بکه نه وه بۆچی له جیاتی چوارشه ممه سووری ئەوان رپتر له "چوارشه ممه کوله" ی خوشک و برا ئیزدییه کانمان ناگرن که چهند هه زار ساله له ژیر ئەو هه موو گوشار و کوشتوبره ی خوپی و بیگانه دا پاراستوو یانه و گه یاندوو یانه ته ئەمپرو؟ چوارشه ممه ی بیگانه جوانه و هی خۆمان دزیو؟ ئەوه یاری مندالانه یان چاره نووسی میلله تیک؟ ته له فیزیۆنه کوردییه کان بۆچی یاری به که یانی گهل و فرههنگی خه لک ده کهن؟ بۆچی درۆ هه لده به ستن؟ بۆچی میژوو ته زویرمان بۆ دروست ده کهن؟ بۆچی گه وره بی کورد له لاسایی کردنه وه ی بیگاناندا ده بین - ئەویش بیگانه یه ک که ده یه ویت له ناو خۆیاندا بمانتوینتته وه و کۆن سوله که یان له هه ولتر دوو سال پیش ئیستا قهندی شکاند و فره مووی کوردی هه ر زمان نیه!

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۳/۱۵

به گوپره ی زانیاری من، ته نیا له نیوان ۱۵ تا ۲۴ ی ئەم مانگه دا، چوار جه ژنی نه ورۆز له چوار شوینی جیاوازی له ندهن به پروه ده بریت! دوور نیه چه ندی دیکهش هه ن که من پیم نه زانیون.

ئایا دابهش کردنی خه لک به سه ر چوار هۆل و چوار شوینی یه ک شاردا، خزمه ته به کورد و زیندوو راگرتنی میژوو هه که یه تی؟

ئیه حزین، گرووپن، هه رچی هه ن، که یفی خۆتانه، هاو کاری یه که تریش نا کهن قهیدی ناکات، به لام بۆچی رقه به رایه تی یه که تر ده کهن و یه که تر ده پووچینه وه؟

پینج شه ممه ۲۰۱۷/۳/۱۶

ئیران و عیراق و ئاسیا و ئەفریقای ناویت، له هه ر کوییه ک ئیسلامی عه زیز ده سه لاتی سه ند، راست له و شوینه دا یه کهم هه نگاو دژ به ژنان هه لده هینریتته وه! فره مون، کیشه ی سیاسی و ئابووری له ئەفغانستان که من، وا سه ره ک کۆماری نوپی ولاته که، راست هه لیکوتا وه ته سه ر جل و به رگی قوتا بخانه ی کچان! کا غه نی گوایه فره مووی هه تی ئەو رهنگی شین و بۆره ی وا بۆ به رگی قوتا بخانه ی کچان پیشیار کراوه له گه ل داب و نه ریتی خه لکه که دا یه ک ناگریته وه

لەبەر ئەوەی كچان ھەر لە قەدىمەو بەرگی رەشيان پۆشيوە يان چارشيوە سپيان بەسەردا داو، كەوابوو فەرموون بگەرپتەو سەردەمى پيش زاهيرشا؛ بۇ پيشەو چوون كفرە. خبردار! عقب گرد! چاوى خۆت و پرووى باوكت چەرمگ!

بەشى ۸ دووشەممە ۲۰/۳/۲۰۱۷

۲۰ ى مارچ، رۆژى جيهانى شادى و خوشى

ئەمپۇ لە لايەن رېكخراوى نەتەو يە كگرتووە كانهو بە رۆژى شادى جيهانى دانراو. يووئين ئەگەر بۆى نە كرايىت ھەموو رۆژىكى گەلان بكا تە رۆژى شادى و دلخوشى و تەبايى، وا لايكەم لە رېگەى راگە ياندنەو دەيەويت يەك رۆژى سال رۆژى شادى بيت!

بە ھەلكەوت و بە حيسابى سەعاتى گۆرانى سالى ھەتاوى، ئەمسال لە رۆژمىرى ئيرانيە كاندا نوئ بوونەو سالىش كەوتتە ۲۰ ى مانگى مارچ، گەرچى يەكەم رۆژى سالى نوئ ھەر ۲۱مى مانگ واتە سبەينىيە. بەم پىيە، رۆژى نەورۆز و رۆژى شادى كەوتوونەتە يەك.

بە گوپرەى راگە ياندنى بى بى سى، يەكەم ولاتانى جيهان بۇ دلخوشبوونى خەلكە كەيان ولاتانى سكاندیناویا و بە گشتى رۆژئاوای جيهانە و ولاتانى ئيمەمانان، وەك زۆر شتى چاكى ديكە، كەوتوونەتە كۆتايە كانى ليستە! ئيران پلەى ۱۰۵ ى ھەيە، عەجەم دەبى شوكرانە بژيربن لە ژير ساىەى مەلا و مانگى محەررەم و سەفەر و رەمەزاندە نەكەوتتە پلەى ۱۷۹ ى كۆتايى، كە گوايە ھى لىيايە!

ئەو رۆژى شادىيە بۇ كورد لە زۆرىك لە گەلانى ديكەى جيهان پيوستتە. ئيمە رۆژى خەم و خەفەتمان گەلىك زۆرە، ھىچ نەيىت با ئەمپۇ دلشاد بين. بەلام بە داخەو كوردستان لەو ئامارە فەرميانەدا جزوورى نىيە، گەلىك كە ھەر پەلىكى بەدەست ولاتيكەو ھەيە، لە گەل يە كيان دەبيتە پلەى ۵۰ و لە گەل ئەوانىتردا پلەى ۱۰۰ و ۱۵۰ و ۱۷۰، ئەرەستوو و جالىنووسيش نازانن كورد لە كوئى جەدو لە كە وەستاو!

سى شەممە، ۲۱/۳/۲۰۱۷

ئەمپۇ رۆژى سالى تازەيە نەورۆزە، ھاتەو / جەژنىكى كۆنى كوردە بە خوشى و بە "ھات" ھەو...

واھەيە زۆر كەس نەزانن "ھاتەو" و بە "ھات" ھەو، كە پيرەمىردى نەمر جيناسى لى پىكھىناون، دوو واتاى جياوازيان ھەيە. "ھاتەو" ى يەكەم ھەمان واتاى ساكارى ھاتەو و گەرپانەو ھەيە.

ههیه، له کاتیکدا "هات"ی دووهههه به واتای هات و بهخت و ئیقباله و شاعیر گوتووویه تی نه ورۆزی کورد به 'هات'وه هاتهوه ناومان.

هه رچۆنیک بیت، هیوای منیش وهك هه موو کوردیکی دیکه ئه وهیه ئه مسال نه ورۆز به 'هات'وه ههاتیهتهوه ناو کورد. گهلانی دراوسی سهدان ساله ئه و 'هات'ه رووی تیکردوون با ئه مسال 'هات'ی ئیمه بیت و ههچ نه بیت، ئالاکه مان له سه ر قه لای که رکوک شه کاوه بمینیت!

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۳/۲۲

ئه مپرو سالوهه گه ری له دایکبوونی جه نام بوو، ته شریفم بوومه ۷۳ سالان! به لام هه والی ناخۆشی هه ر شکاریه که ی شاری له ندهن رۆژه که ی لی تال کردم. "ئیسلامی عه زیز"ی مه لاکان به ترومبیل و چه قو هه رشی کرده سه ر خه لکی بیتاوانی ناو جاده و له نزیک په رله مانی بریتانیا و ۲۰ که سی کوشت و بریندار کرد. یه کیان ژنیکه هه ژاری گه رۆک بوو هاتبوو له ندهن ببینیت و جوار وینه هه لگه ریت و بگه رپتهوه ولاتی خۆی، به لام ئیسلامی عه زیز خسته چۆمه وه و هاوړی له گه ل پۆلیسیکی بی چهك، کوشتی. 'عطوفت اسلامی' ته نیا که چ و ژنی ئیزدی و کلدانی نه گرتوته وه، به لکوو بالی کیشاوه ته سه ر ژنی مه سیحی سه ر بردی ویتست مینستریش. به وه ده لئین جیهانی بوونی ئیسلام؛ چه گه ره یی و شانازییه که له وه زیاتر ده بیت ژنیکه بی تاوان له وه سه ر پرده وه بخه یه خواره وه و سه یری بکه ی! گوایه هه ر شکاره که "ریشن" بووه، هه مان ئه و ریشانه ی وا شیرکو بیکهس له شیعره جوانه که یدا په رده ی له سه ر باوه ریان لادا، ده ست و پیه وندی ئه وانیش بیکار دانه نیشن و کیلی قه بره که ی شیرکو یان له ناوه راستی شاری سلیمانی ورد و خاش کرد. ئیسلامی عه زیز ته نیا شموولی زیندووان ناکات و لیناگه ری له ناوقه بردا نه کیر و مونکر به گورزی ئاسن بینه پیشوازی خه لک، به لکوو به کیلی قه بری خه لکیش راده گات. ئه وانیه ی سلیمانی له قوم و مه شه ه دهرس دادراون، مامۆستاکانیان له مێرساله خه ریکی ئه و کاره 'پیرۆزه'ن له ناو ئیران.

پنج شه ممه، ۲۰۱۷/۳/۲۳

ناوی کورد له شیعریکی فارسیدا

روده کی سه مه رقه ندی (۸۵۸ - ۹۴۱ی زاینی) و مه وله وی به لخی رومی (۱۲۰۷ - ۱۲۷۳ ی زاینی)

پارچه شیعریک هه یه که تیدا باس له خه لکی سی شوین ده کات، مه رو، ره ی، روم، ئینجا ناوی کوردیشیان به شویندا دینیت. شیعره که کیشه ی له سه ره ئایا هی رووده کی بیت یان

مهولهوی. ئەو دوو شاعیره ۳۰۰ سالیك پيش و دوای یه کتر ژیاون، جا ئە گهري زیاتر ئەو یه شیعره که هی یه که میان واته رووده کی بیت به لام به گویره ی ناوه روک، زیاتر له هی مهولهوی رومی ده چیت. شاعیر به هاوردنی ناوی ئەو چواره ویستوو یه تی قیاسیک بکات و بلی باوه کوو هر چواریان پیکه وه هاوسه فیریش بن، به لام له گه پانه وهی ناو مایاندا ده بنه وه هه مان ئەو شته ی که بوون و نابجی وه ک یه کیان بزاین؛ بۆ سه لماندی بۆ چوونی خویشی، پرسو یه تی که ی کووتالی هاویریشم ده بیته هاوشانی پارچه ی که تانی؟ عینوانی شیعره که ی رووده کی ئەو یه: "در رثای ابوالحسن مرادی": مرد مرادی، نه همانا که مرد / مرگ چنان خواجه نه کاری ست خرد. شیعره که ی مهوله ویشی ئاوا ده ست پیده کات: "گفت کسی خواجه سنائی بمرد / مرگ چنان خواجه نه کاری ست خرد".

به گویره ی ئەو یه شاعیرانی کونی فارسی زمان قهت ددانی خیریان به کورددا نه ناوه و له زور به ی ئەو شویتانه دا که ناوی کورد هاتیت، وه ک شوان و ره وه ند و گوندی له قه له م دراوه، لیره شدا لام وانیه شاعیر، چ رووده کی بیت چ مهوله وی، ئیمه ی به هاویریشم داناییت! ته نانه ت سه عدی له "حکایت طیب و کرد" (بابی پینجه می بوستان) دا ته مسیلک دروست ده کات له زانا و نه زان و چاره نووس. له ویشدا کورد کابرای نه زانه که چازان و دوکتوره که دیت نه خویشی ئەو چاره سه ر بکات، به لام خو ی ده مریت و کابرای کورد چل سال دوای ئەویش ده ژی: "قضارا طیب اندر آن شب بمرد / چهل سال بگذشت و زنده است کرد"، که من لام وایه ئەو به شه ی شیعری "که س نه لی کورد مردووه، کورد زیندووه" ی نه مر یونس ره ئووف دلداریش له ژیر کارتیکه ریی ئەم فهرده ی سه عدیدا بووه.

با لیره دا ئەو معترضه یه ش بلیم: له میژووی سه ده کانی ناوه پراستی ئیراندا گه لیک جار وشه ی "کورد" چه مکیکی گشتی بووه بۆ شوان و مه ردار نه ک خه لکیک که زمانی ئاخافتنیان کوردی بیت. ئەو شیعره که ی رووده کی یان مهوله ویه:

"...در سفر افتند به هم ای عزیز
مرغزی و رازی و رومی و کرد
خانه خود باز رود هر یکی
اطلس کی باشد همتای برد؟..."

بهشى ۹ دووشه مەمە، ۲۷/۳/۲۰۱۷

نەورۇزى ئەمسالىش ھات و رابرد. لە رېگەى تەلەفیزیۆن و ئىنتېرنېتتەوہ رې و رەسمى نەورۇزى چەند گەل و ولاتم بىنى و پرسىارىكم لا دروست بوو: "نەورۇزى كورد" چىيە؟ واتە ئەگەر كەسىكى بىگانە لىمان پېرسىت واتاى نەورۇز بۇ كورد چىيە، يان كورد چۆن دەرواننە نەورۇز؟ وەلامى ئىمە چى دەبىت؟

نەورۇز جگە لە ئاگر كوردنەوہ و سەيران چوونىك، چى بۇ ئىمە پىيە؟ شادى؟ ئەگەر شادى بۇ كورد بە ديارى بەبىت، گەلىك بەخىر بىت! بەلام ئىمە جگە لەو شادى و سەيران، چ شىكمان ھەيە لە نەورۇزدا لای يەكمان دابىت و لىكمان نرىك بكاتەوہ؟ وەك ئىرانىيەكان رۇژمىرمان نوئى نايىتتەوہ، رې و رەسمى 'سال' تەحويل'مان نىيە، سفرەى ۷ سىن ناچىن، سەردانى مالى يەكتر ناكەين، جل و بەرگى نوئى بۇ مندالمان ناكپىن، جەژنانە بە مندال نادەين، چەند رۇژ پشوووانمان نىيە، تەنانەتوہك ئەوان رې و ەسمى ئاىنى تىكەلاوى رەسمە دىرىنە مېژووويە كە ناكەين. وەك ئازەربايجانىيەكانىش لە سەر شەقام كارناوال بەرپوہ نابەين. ئەى چى؟ سەيران ناتوانىت نەتەوہيەك لىك نرىك بكاتەوہ لەبەر ئەوہى دياردەيەكى بنەمالەيە و بۇ ھەموو خەلكى شارىك و گوندىكى كوردستان نىيە، ئەویش تەنيا لە باشوورى كوردستان بەرپوہ دەبرىت.

من لە دياردەيەكى گشتى دەگەرپىم كە وەك عاشوورا و ئەربەعنى شىعە، ھەموو مىللەتەكەمان لە دەورى خۆى كۆبكاتەوہ و دەرفەتىك بىت بۇ پىكەوہ بوون و پىكەوہ برباردان. حكومەتى ئىران بە گرنگايەتى ئەو كۆبوونەوہ گشتىيانەى كۆمەلانى خەلكى زانىوہ و ئىستا دوو سى سالە نەك ھەر تاسووعا و عاشوورا و ئەربەعەين و ۲۷ ى رەمەزان، بەلكوو فاطمىەشى لى زياد كردوہ. ئىمە چىمان ھەيە لىكمان نرىك بكاتەوہ و لە دەورى يەكمان دابىت؟ ئايا نەورۇز ئەو ئەركە گرنگە نەتەوہيە بەرپوہ دەبات؟ ئايا نەورۇزى كورد دەبى بۇ ھەمىشە سىياسى بىمىننەوہ يان بىتتە دياردەيەكى كۆمەلايەتى؟ ئايا نەورۇز دەبى كەرەسە و ئامپرىك بىت بە دەست حزبە سىياسىيەكانەوہ يان دياردەيەكى سەربەخۆ لە سىياسەت؟

سەيرانى رۇژى نەورۇز لە نيوہى يەكەمى سەدەى بىستەمدا بە ھىممەتى پىرەمپرد و كەسانى وەك ئەو رىكخرا و لە راستىدا خۆپىشاندىك بوو دژ بە دەسلالتى حاكم و ئەوانەى وا بەرگرىيان لە بەرپوہچوونى جەزنى نەورۇز دەكرد، ئەوانىش راست بەو نىيەتە دەچوونە سەيران كە بە دوژمن بلین ئىمە ھەين و پىكەوہەين و تايبەتمەندى خۆمان ھەيە. بەلام ئىستا سەيران ئەو واتا سىياسىيەى نەماوہ و ناوەرۆكە شۆرپىگىرپانەكەى لى ئەستىراوہتەوہ.

گرنگ نيه نه ورۆز ئەفسانە بيت، ئوستورە بيت، يان چى. دەبى بىرىكى سىياسى لەئارادا بيت كه نه ورۆز بکاته جهژنى نه ته وەبى كورد. ئيمه "جبل المتين" يکمان دەويت كه هه موومان دەستى پىنگرين، يه کمان بخات، رپکمان بخات و وه پيمان بخات. دەبى نه ورۆز بکهينه ئەستونده کىكى قايمى نه ته وەبى كه هه موو كورد يک پشتى پى بهستن و به هوى ئەوه وه له بهرانبەر دوژمناندا بوەستن. نه ورۆز دەبى بکرىته شرىتیک كه تاكى كورد له هه رشوینیک هه يه، وهك ته سىحى موسولمان به يه كه وه به سىتت. نه ورۆزى ئىستانمان ئەو دەوره نابىتت، به بى هه ولىكى ئەوتۆ گه له كه مان تووى هه ریزه و هه ر دەنکهى له شوینیک كه وتوو؛ ئەوش بۆ داها تووى خهباتى سىاسىمان مه ترسىداره. سهيران و كه باب و بادەنوشى و پىس و پۆخل كردنى سروشت به و ئاقاره دا ناروات. ئەگەر نه ورۆز نه توانىت ئەو ئەركه به رپوه ببات، دەبى بىر له ديارده يه كى دىكه و رۆژىكى دىكه بکهينه وه كه له دەورى يه کمان كۆبکاته وه و يه کمان بخات. نه ورۆزتان پىرۆز!

سى شەممە، ۲۰۱۷/۳/۲۸

ئەرى پىنۆکیۆ له كویى؟

سه يرىكى ئەم رسته يه ي خواره وه بکهن؛ به شىكه له پهيامى نه ورۆزى ئەمسالى دۆنالد ترامپ سه رهك كۆمارى ئەمريكا، كه گوايه له قهولى 'كۆرشى' شای هه خامه نيشى ئىران هه گوتوو يه تى:

"آزادى، كرامت و ثروت بزرگ ترين شادى بخش بشرىت اند. اگر اين سه را به مردم تان ارزانى داريد، عشق آنان به شما هرگز پايان نمى يابد."

هه ي هاوار هه ي داد ئەو چه مکهانه هه مووى هه ئەمرو، ۲۵۰۰ سال پيش ئىستا كورشى نه وه ي جىش پيش، به بابەلباييه وه يهك له و چه مکهانه ي نه زانیوه و نه بىستوو و لى تینه گه يوه. ئەوانه سىاسهت خستوونيه ته دەمى موباره كى مام كۆرشه وه، كه هه موو شانازيه كه ي ئەوه بوو حكومه تى ماده كانى له ناو برد.

ويده چىت له رقى مه لاکانى ئىران كۆرشى كۆدیتاچى و مرۆفكوژمان لى بکهنه فهيله سوفى هه موو سه رده مه كان! سىاسهت هه ر هه مووشى درۆ نه بيت، به شىكى زورى گۆرپىنى راستيه كانه. به داخه وه!

بىنچ شەممە، ۲۰۱۷/۳/۳۰

ۋا رۇژى ۲ ى ئاورىل- رۇژى رۇژنامەۋانى كوردى، بەرپىگەۋەيە. ۱۱۹ سال پىش ئىستا رۇژنامەۋى كوردستان، يەكەمىن رۇژنامەۋى كوردى لە قاھىرە بلاۋ كرايەۋە. من ئىستاش لە سەر ئەۋ بۇچۈنەم ماوم كە چەندسالىك پىش ئىستا لە رىۋرەسىمى سالۋە گەرى سەد ويەكەمىن سالى رۇژنامە گەرى كوردى، لە كۆرپىكدا لە لەندەن رامگەياندا و گوتم: "بە بۇچۈنە من رۇژنامەۋى كوردستان (يەكەمىن رۇژنامەۋى كوردى) ھەموو ژمارە كانى، ھەر لە ۱ ەۋە تا ۳۱ ى كۆتايى، تەنيا لە قاھىرە دەرچۈن و جەلادەت بەدرخان و ەبدولرەحمان بەدرخانى براى، ئەۋ چەند ژمارەيەۋى ۋا دەگوترى لە لەندەن و فۇلكستىن و جنىقا دەرپانكردوون، لە راستىدا ھەر لە قاھىرە چاپان كرددوون بەلام بۇ شوپتە گومكىي خدىۋى مىسر كە لەژىر گوشارى بابى عاليدا مۇلەتى دەرچۈنەۋى رۇژنامە كەۋى پى نەدەدان، ئەۋ رىبازەيان دۇزىيەۋە كە ناۋى ئەۋ سى شارەۋى تر لە سەر رۇژنامە كە بنووسن و ناراستەۋخۇ لە رىگەۋى ھاۋىيرانى كورد و دۇستانى توركى "اتحاد و ترقى" يەۋە كە بەشىكىان لەۋ شارانە، بەتايبەت لە شارى 'كاونتربرى' بن گويى فۇلكستىن لە برىتانىا نىشتە جى بوون، لە لەندەن و فۇلكستىن و جنىقاۋە بە پۇستە بياننيرن بۇ ئابوونە و خوئەرانى ناۋ خاكى عوسمانى. كارى سياسى لە ولاتانى نادىموكراتدا، ئەۋ تەناف بازى و فىل كرددن و شوپتە گومكىيانەۋى پىۋىستە". بۇ چەسپاندى بۇچۈنەكەم، دەبى چەند كار بكرىت، يەكيان بەراوردكارى كاغەز و جەۋھەرى چاپ و چەشنايەتى پىتەكان و ناۋەرۇكى ھەۋال و نووسىنەكانە لە نيوان ھەموو ژمارەكانى قاھىرە و ئەۋ سى شارەدا و ئەۋىتر، ھەۋلدانكى شىلگىرانەيە بۇ دۇزىنەۋەۋى سەرھەۋداى چاپ و بلاۋبوونەۋەۋى رۇژنامە كە لەۋ سى شارە، كە ئەگەر بوويت و رپوۋىدايىت، دەبى نىشانەيەكىشان لە تۇمار و بەلگەنامە فەرمىيەكانى ئەۋ ناۋچەيەۋى ۋا لەۋپوۋە دەرپانكردوۋە، لى بەجى مايت.

من نامەيەكم بۇ كىتبخانەۋى ناۋەندى شارى فۇلكستىن نووسىۋە و تكام لىكردوون رىنومايم بكن لە كام سەرچاۋە و لەچ رىگەيەكەۋە دەتوانم لە مەسەلەكە بىكۆلمەۋە بۇ ئەۋەۋى رپوۋنى بىكەمەۋە ئايا بەلگە و نىشانەيەكى فەرمى ھەيە لەۋ ماۋە تايبەتەدا (۱۸۹۸ تا ۱۹۰۱)، ژمارەۋى ۲۵ تا ۲۹ لە رۇژنامەيەك بەۋ ناۋە لە شارەكەيان دەرچۈۋىت؟ لە نامەكەمدا گرنگايەتى رۇژنامەكەم بۇ گەلى كورد دەست نىشان كرددوۋە و ئىستاش چاۋەرۋانى ۋەلاميانم. دەكرى كارىكى ھاۋچەشن لە لەندەن و جنىقاش بكرىت، گەرچى لە ناۋ دەرپانى بەرىنى ئەۋ مەزن شارانەدا ئەستەمترە دەرزيەكى وونبوۋى ۋا بدۇزىتەۋە. فۇلكستىن لە چاۋ لەندەن و جنىقا، شارۋچكەيەكى بچۈۋەكە و ۋاھەيە ھاسانتر بىت كارى ئەۋتۋى تىدا بەرپوۋە بىرىت.

به‌شی ۱۰ به‌کشممه، ۲۰۱۷/۴/۲

لیره، له بریتانیا، کلیسای جۆربه‌جۆر بۆ فیرقه‌ی هه‌مه‌چه‌شنه‌ی مه‌سیحیه‌ت هه‌ن که دوور و نزیک میژووین ده‌گه‌رپه‌وه بۆ سه‌رده‌می دوا‌ی چاک‌سازییه‌کانی "لوتر" له سه‌ده‌ی شازده‌هه‌مدا؛ دلنیا‌م ده‌بێ له ولاتانی دیکه‌ی ئوروپاش که‌م و زۆر هه‌روابیت. کاتی ئوپۆزیسیونی ئیرانی (به‌ کوردیشه‌وه) ده‌بینم باس له یه‌ک گرتن و یه‌ک‌گرتنه‌وه‌ی ریک‌خراوه‌ سیاسییه‌کان ده‌که‌ن، ده‌که‌ومه‌ بیری ئه‌و ئیمانداره‌ مه‌سیحیانه‌ی وا نزیکه‌ی چوارسه‌دساله‌ هه‌ولێ یه‌ک‌گرتنه‌وه‌ی کلیسا‌کان ده‌ده‌ن و هه‌نگاو‌یکیش له ئامانجه‌که‌یان نه‌چوونه‌ پێشه‌وه‌ هیچ، ته‌نانه‌ت خۆشیا‌ن بوونه‌ته‌ فیرقه‌یه‌کی دیکه‌ی سه‌رباری ئه‌و ده‌یان لق و فهرعه‌ی وا ده‌یانویست بیانکه‌ن به‌ یه‌ک!

یه‌ک‌گرتنه‌وه‌ و ئیتیلاف گونجاو نابیت ئه‌گه‌ر لایه‌نه‌کانی ئه‌و ئیتیلافه‌ بیر له‌ تواندنه‌وه‌ و نه‌هه‌شتی لایه‌نی به‌رانبه‌ریان بکه‌نه‌وه‌؛ باری قورسی یه‌ک‌گرتن و یه‌ک‌گرتنه‌وه‌ ته‌نیا به‌ هاو‌پشتی و هاو‌کاریکردن ده‌گاته‌ جێ، نه‌ک به‌ فه‌وتاندن و تواندنه‌وه‌!

چوارشه‌مه، ۲۰۱۷/۳/۲۹

ئه‌هلی حه‌ق و شیعه

مه‌لای نه‌جه‌ف و قوم له‌میژه‌ خه‌ریکن ئایینی یارسان له‌ ناو شیعه‌ی دوا‌زده‌ ئیمانیدا بتویننه‌وه‌ و بنه‌ما میژووویه‌که‌ی، به‌ تابه‌ت په‌یوه‌ندییه‌کانی له‌ گه‌ل ئایینی کۆنی ئیزدی، بێ بایه‌خ بکه‌ن. ئه‌وان هه‌ندیک لقی ئایینی ئه‌هلی حه‌قیان به‌ره‌و خۆیان راکیشاوه‌ و له‌ به‌ژنی سه‌ره‌کی ئاییه‌نه‌که‌ جیا‌یان کردوونه‌ته‌وه‌، ئینجا ژیر بالیان گرتورن و ده‌رفه‌تی چاپ و بلا‌وکردنه‌وه‌یان پێداون بۆ ئه‌وه‌ی زالیان بکه‌ن به‌سه‌ر ئه‌وانیتردا و ئه‌نجام بگه‌ییننه‌ ئه‌وه‌ی سه‌ره‌تا بینه‌ په‌راویژی شیعه‌ و له‌ کۆتاییدا له‌ناویاندا بتویننه‌وه‌.

وا کیشه‌که‌ گه‌یشتۆته‌ به‌ر ده‌رگای کورد له‌ باشووری کوردستانیش! له‌وێ که‌سانیکیان له‌ ناو کاکه‌یه‌کاندا په‌روه‌رده‌ کردووه‌ که‌ خۆیان به‌ موسوڵمان و شیعه‌ ناو ده‌به‌ن و ده‌لین ئیمه‌ هه‌ر له‌ بنه‌ره‌تا شیعه‌ی دوا‌زده‌ ئیمامی بووین! دیعایه‌یه‌کی به‌تال که‌ فپی به‌ سه‌ر راستیه‌ میژووویه‌کانه‌وه‌ نه‌داوه‌. بارودۆخی سیاسی کوردستان و ده‌سه‌لاتی ئیرانییه‌کان له‌ هه‌له‌بجه‌ و سلیمانی وای کردووه‌، پاسدار و ئیتیلعاتی نه‌ک هه‌ر ده‌ست له‌ کاروباری سیاسی کوردستان وه‌ربده‌ن به‌لکوو وه‌ک مله‌ بکه‌ونه‌ گیانی لایه‌نی کۆمه‌لایه‌تی و فه‌ره‌ه‌نگی گه‌له‌که‌شمان و ئه‌وه‌ی ته‌نانه‌ت له‌ رۆژه‌لاتی کوردستانیش بۆیان نه‌کرایت، له‌وێ بیکه‌ن.

يارسان، ئايىنى حەقە، كاكەيى، ئەھلى حەق، عەلەوييە كانى شەبەك و ھەر لق و پەلئىكى دىكەى ئەو ئايىنە، مېژوويە كى سەربەخۆ و جياواز لە ئىسلاميان ھەيە و وەك ھەموو گەلان و خاوەن ئىمانە كانى دىكەى ناوچە بە ئىزدىيە كانەو، پەيوەندىكى بنەپەرتيان لە گەل ئىسلام نىيە. ئەو ھە نىيا سىياسەت و پاوانخووزى كۆمارى ئىسلامىيە عاسمان بە رېسمانەو دەبەستىت!

پىنچ شەممە، ۲۰۱۷/۴/۶

ئىمە خەلكىكى سەيرىن! شاعىرى گەورەى وەك مامۆستا خالىدى حىسامى (ھىدى) دەيان سال شىعەرى بۆ ئىمەى مىللەتە كەى! گوت، لەناو ھەر ئەو مىللەتەشدا كۆچى دوایى كرد، لە رۆژى مەرگىدا، "دايىكى وەتەن" خاوەنى دەيان ئىزگەى تەلەفیزیۆن و رادیۆ و لەو زياتریش رۆژنامە و گوڤار بوو، میدیای مەجازى ئىتر مەپرسە. لەو لەشكرە گەورە بەناو "ئەلامى" یەى كورد، ئىستا بۆ نىوى سویندە كە، تەنانەت دوانىان ناوى ناھىتن و شىعەرىكى لى بلاو ناكەنەو، وەك ئەو ھىدىيە كى كورد لەو نىشتمانەدا نەژايىت و شىعەرى بۆ "دايىكى نىشتمان" نە گوتىت. ئەى ئەم شىعەرى كى گوتوويەتى؟

"... كوردەوارى، كۆيلەيى تۆ ھەر لە دەورى مادەو

ھەرچى ھاتو ھاخى خۆى كردوويە، من ئىستەى دە كەم

ھەر لە سەر بەردىكى زىدى شىرنى خۆم جىم ھەبى

جا دەزانى 'ھىدى' چۆن گالته بە تەختى كەى دە كەم!"

بەشى ۱۱ پىنچ شەممە، ۲۰۱۷/۴/۱۳

ماو ھەى كى زۆرە ھاتوومەتە سەر ئەو باو ھەرى كە پاگژ كوردنەو ھى زمانى نەتەوايە تىمان لە وشە و زاراو ھى بىگانە (بە گشتى، عەرەبى و توركى و فارسى) لە باشوورى كوردستان وەك قەتارىكە لە سەر ھىللى خۆى ترازاو ھە بەرەو ئاقارىكى نەخووزراوى ناديار دەپوات، كە دوور نىيە دىوارىك و تاشە بەردىك و كىئوك بىت. پاگژ كوردنەو ھى كانى ئىستامان رەوتىك نىيە پىپۆر بەرپۆ ھى بەرن يان بە شارەزايىو ھە بكرىن. لە ئەنجامدا وەك دەرمانىكىان لىھا توو ھە ئە گەر مىكروپى ناو لەشى نەخۆشە كە دە كووزىت، گەلنىك باكتىرى باش و بەسوودىشى ناھىلىت و وا ھەى كەسە كە تووشى چەند نەخۆشى خراپترىش بكات.

ئەو قسەى ھەم بى بەلگە نىيە. من بە گوپەرى ئىش و كارى رۆژانە، خەرىكى ھەرگىرانى دەقم لە ئىنگلىزىيەو ھە بۆ سەر كوردى و فارسى؛ بى بەش كوردنى زمانە كەمان لەو زاراو ھە و وشە و تەعبىرە عەرەبى و فارسىيانەى وا شاعىرانى كلاسكىمان كەلكيان لى ھەرگرتوو ھە، زمانە كەمانى

هه تیو کردوو. ئیمه به فریڤدانى ئه و سهروهت و سامانهی که به هیممه تی شاعیرانى کلاسیکی کورد، خۆمالیمان کردبوون، زمانیکی پرووت و قووتمان هیشتۆتهوه که ئه گهر ره سه نیش بیت، دهره قه تی فهلسه فه و زانست و کۆمه لئاسی و ئه ده ب و هونه ر و سیاسه تی ئه مپروی جیهان نایه ت و ناشتوانیت شیعیك، چیرۆکیک یان بابه تیکی سه رکه وتوو ی کوردی له پله ی زمانه پیشکه وتوو ه کانی ئه مپرودا پیشکه ش به ئه ده بی جیهانی بکات.

بیر کردنه وه و زمانى قسه کردن و نووسین له په یوه ندیکی راسته وخۆدان. ئه گهر زمانى پاراو و ره وانمان نه بیت ناتوانین بیرى قوول رابگۆیزین، بۆ ئه وه ی بیرى قوول و هاوسهنگى جیهانى ئه مپروشان هه بیت، ده بی به زمانیکی پاراو و بی گری گۆل بدوین و بنووسین.

زمانى نووسینی ئیستامان به هۆی لاچوونى گه لیک چه مکی دامه زراوى کۆن و جیگیر نه بوونى واتای هاوشیوه یان، تا راده یه کی زۆر په کی که وتوو و دهره قه تی زمانه پیشکه وتوو ه کانی ئه مپروى جیهان نایه ت، واته ناتوانین له و زمانانه وه بابه تیکی پسپۆرانه ی هیچ بواریك ته نانه ت سیاسه ت و هونه ریش به شیوه یه ک وه ربگێرینه سه ر زمانى کوردی که هه م ده قى دایک تیدا قوربانى نه کریت و سه ر و گویى نه شکیت، هه م خوینهر لى تییگات.

دیاره به شیک له کیشه که توانا و ده سه لانی که می زمانى کوردیه به لام به شیکى به رچاوشی ئه و کاره یه که خۆمان له گه ل زمانه که مانمان کردوو و به ناوی خاوین کردنه وه، سه دان و هه زاران وشه ی خۆمالیکراوى عه ره بیمان لى ده رهاویشتوو و له شه ش په لى ته نیا گویمان بۆ ماوه!

ئهم بابه ته ئاوى زۆر هه لده گریت و ئیره ش مه يدانى رېمازیه کی یه وتۆ نیه، منیش زمانه وان نیم و ته نیا له رپه گه ی وه رگێران و خویندنه وه ی رۆژانه وه گه یشتوو مه ته ئه و نه نجامه. بۆ سه لماندنى بۆچوونه که ی خۆم لیره دا سى نموونه له شیعی شاعیرانى پیشوومان ده هینمه وه که هه یچکه س گومانی له گه وره یی و پله وپایه ی به رزیان له میژوو ی ئه ده بی زمانه که ماندا نیه بۆ ئه وه ی تییگه یین که به شی زۆری سه رکه وتوو یی ئه وان له هۆندنه وه ی ئه و شیعرانه دا به ستراره ته وه به و ده سته وشه (فوکابیه لهری) یانه ی وا که لکیان لى وه رگرتوو که بریتی بیت له و وشه عه ره بی و فارسینه ی وا به درێژایی سه ده و سال خۆمالی کراون و له چاوی خوینته ردا جیاوازیه کیان له گه ل وشه کوردیه کان نیه. زمانى فارسیش به هه مان شیوه ی زمانى ئیمه له ژیر قورسایى زۆری فوکابیه لهری عه ره بیدا ده نالیت و ئه گهر که سیک وشه و ته عبیراتی عه ره بی له شیعی که له شاعیرانیان وه ک حافز و سه عدی و ئه وانیتر تا ده گاته شاعیرانى هاوچه رخ، ده ربه اویت، هه یچی وا له زمانه که یان نامینتته وه، به لام ئه وان ئه و وشه عه ره بیانه به

"فارسیزه" کراو و خۆمالی بوو داده نین و چاکسازییه کانی ئەم سەد و پەنجا سالە ی دوای میرزا فەتەحەلی ناخوندزادە و ئەحمەدی کەسەرەویش بە هەند وەرناگرن.

زیانیکی گەورە ی کاری بێهۆودە و هەلە ی ئیمە لە هەلاواردنی وشە عەرەبیە کاندای ئەو بوو کە بە هۆی نەبوونی کەرەسە ی پێویست بو نووسین و تەرجمەو، کەسانی بەرپرس بو وەرگیرانی هەوالب دەزگا کانی میدیایی کوردییان مەجبور کردوو بە کەیفی خۆیان وشە داباشن یان بە پەلەپەل هەر لەو زمانە بێگانە یەو کە پیشتر قرتمان کردبوو، هەر وەها لە زمانە ئورویاییە کان وشە بە قەرز وەر بگرن! لە ئەنجامدا رۆژنامە و رادیۆ و تەلەفیزیۆنمان بو تە گۆرەپانی تەراتینی خەلکانی ناشارەزا و نەزان و ناپسپۆر و تەنانەت هەر حزب و تاقمیک بوخۆی دەستە وشە ی خۆی هە یە و بو نمونە ئە گەر بنووسی ژن یان ئافرەت دەست بە جی دەزانری سەر بە کامە حزبی! بە هەمان شیوە، فیرگە و قوتابخانە و دەیان و سەدانی دیکە!

وشە ی سواو و خۆمالیکراوی بێگانە بە دەست شاعیرانی کۆنمانەو وە ک میو خۆش کرابوو و لە گۆچکە ی بیسەر و چاوی خۆینە ریشدا شوینی خۆی دۆزیوو وە، هەر بو یەش لیک تیگە یشتن و تە فاهوم گە لیک هاسان بوو، بە لام وشە ی داتا شراوی ئیستا ناتوانی پردیک بیت لە نیوان نووسەر و خۆینە ردا و ئەو کەرەساتیکی مەزنە. تۆ چۆن دەقی فەلسەفە و زانست بەو زمانە ئیفلجە بە خەلک رادە گە یینی و تەنانەت چۆن خۆت لپی تیدە گە ی؟

ئەوانە ی خوارو وە سی نمونە ن لە شیعی سی شاعیری جیگە ی ریزی هەموولایە کمان لە شیوەزاری کرمانجی باشووریدا. چاوخشان دیک بە شیعی مەلای جزیری یان مەولەوی تاو و گویزی و مەلای پەرشانی دینە وەریشدا هەمان ئەو شتە دەسەلمینیت و هەندیکیش ئەولاتر. من هەولمداو ئەو وشە عەرەبی و فارسی و تورکیانە ی لەو شیعرانە ی خوارو وە دا کە لکیان لی وەرگیراوە، بە رەنگی سوور دەست نیشان بکەم و پیرسم ئایا لابردنی ئەو رەنگە سوورانە لە بەژنی شیعرە کان چیان لی دەهیلێتەو و کێ هە یە بە یی رەنگە سوورە کان بتوانیت سوو کە تیگە یشتنیکیشی لە بەشە رەشە کوردیە کانیا ن هە بیت.

ئیمە درەنگ یا زوو دەبی "ئەم کارە با یە تە رک بکە یین" و لە جیاتی دەمارگیری کویترانە، بیر لە تیگە یشتن و لیک تیگە یشتن بکە ینەو کە ئامانجی سەرە کی نووسینیش هەر ئەو یە و بەس:

نمونە ی یە کە م، نالی

تەبعی شە ککە رباری من، کوردی ئە گەر ئینشا دە کـ

ئیمتیحانی خۆ یە مە قـسودی، لە عەمدا وا دە کـ

يا له مهيدانى فەساحەتدا بە ميسلى شەهسەوار
بى تەئەممول بەو ھەمو نەوعە زوبانى رادە کا
كەس بە ئەلفازم نەلى خۆ كوردییه، خۆ كوردییه
ھەر كەسى نادان نەبى خۆى تالیی مەعنا دە كا

بیتە حوجرەم، پارچە پارچەى موسو دەم بکړئ بەرپوځ،
ھەر كەسى كوتال و پارچەى بى بەدل سەودا دە كا
شيعرى خەلقى كەى دە گاتە شيعرى من بۆ نازكى؟
كەى لە دىققەتدا پەتـك دە عوا لە گەل ھەودا دە كا؟
نمونەى دوو ھەم، مەحوى:

ديارم دەيرى عيشقە، جى بە سووتن بى لەوى دە گرم
كە من مشتى چل و چيوم، بە چى بم، كەلكى كى دە گرم
نە گەيبە دامەنى دەستى دوعا، جا دەبمە خاكى رى
تەرىقەى گۆشە گيرى بەردە دەم، ئەمجارە رى دە گرم
كە دادى يەئسى خۆم برده لا ، ئەم عارفە توند بوو
وتى ئاخىر سەبەينى جەژنە ، خوینى تۆ لە پى دە گرم
لە روو سوورى عيادەت لام و روو زەردى خەجالەت مام
بە ناوى سىوى ناوم باغەوان و من بەھى دە گرم
لەسەرخۆ چوونە، شەيدا بوونە، قور پىوانە، سووتانە
ھەتا مردن، مەحەبەت ئىشى زۆرە، رىزى لى دە گرم
چ شۆخە ئاگرم تى بەر دەدات و پىم دەلى: يا شىخ!
بە خاشاكى دەوت شوعلە عەسامە ، دەستى پى دە گرم
كە سىنەى رىشمى بەو تیغى نازە ئەنجن ئەنجن كرد
وتى: پەژموردەى ئەم لالەزارە ، ئاوى تى دە گرم
لە پاداشى قسەى سەردا ھەمە ئاھ و ھەناسەى گەرم
كەسى شىتانە بەردم تى گرى، من بەرقى تى دە گرم
شوكر ھۆشيارە "مەحوى"، تىدە گا دنيا خەراباتە
كە بەدەمەستى بكا ئەھلى، خراپەى بۆچى لى دە گرم؟
نمونەى سېھەم، گۆران

تاوئى نه گه پرا چه رخی موخالیف به حیسابم
 بی ناله نییه سانیه یه ک تارى روبايم!
 هه ره له حزه یه کی مه هدی هه زار گریه بوو نه فسوس
 سالانى منالیم و هه موو عومری شه بايم!
 گهر راسته مه له ک نامه یی نه عمالم نه نووسی
 با سوور بی وه کوو خویتی جگهر خه تى کیتابم!
 شه معیکه له سه ره لیوه له ره ی مهینه تى من رۆژ
 نه ستیره یی شه و شاهید من سه خته عه زابم!
 ئیسته خه له لی عافیه تیش بارى به ده نمه
 هه ره ده رده نه دا پاچى له بونیانى خه رابم!
 توخوا دلّه که م! کوانی خوتووراتی جوانیت؟
 بۆ رهش بوو هه موو ئوفقى خه یالات و سه رابم؟
 هه بهات، چ بی میهر و وه فا ده رچوو نیگارم
 حالى به گهرم پرسش نه که م، سارده جه وابم!
 زیاتر سه به بی عه قل و شوعووره خه فه تى من
 بۆ غه فله ت و نیسیانه هه موو نۆشى شه رابم!
 ساقى، به فیدای دیده یی مه خموورت نه که م دین
 لیو ریژم نه وئى پیاله یی مه ی نه جری سه وابم!

به شى ۱۲ دووشه ممه، ۲۰۱۷/۴/۱۷

مۆدیرنیته ی ئیسلامی: سئ ته لاقه کردن به ته له فونی مۆبایل!
 له هه وائیگدا خویندمه وه کابرایه کی موسولمان له بریتانیا، به کورته نامه (په یام) ی سه ره
 ته له فونه که ی سئ جار وشه ی ته لاقى نووسیوه و ناردوو یه بۆ هاوسه ره که ی، ژنى هه ژار هه ره
 به و سئ وشه یه ی سه ره ته له فون، سئ ته لاقه بووه و ئیستا هیچ چاریکی نییه جگه له وه ی
 "به جاش" بکریت!

به وه ده لئین پیشکه وت و ده سکه وتی نوئ. موسولمان نه گهر ناتوانیت مۆبایل دروست بکات،
 خو ده توانیت وشه ی رازاوه و بۆن خوشى له سه ره بنوسیته، ده شتوانی له جياتی فریدانی سئ
 کلۆقه ند، په یامی وا شیرین بۆ هاوسه ره که ی بنیریت که له ماله وه ئاگای له مه عبوودی بی

زهوال نییه و خهریکی بهخپوکردنی مندال و چیشیت لیتان بو هوسه ره چلیسه که یه تی! به وه ده لاین نویخوازی و له گهل زه مان چوونه پیشه وه.

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۴/۱۹

ئهمرؤ رپوژی "چوار شه ممه کوله" ی خوشک و برایانی ئیزدیمانه. من لام وایه بو هاو پشته له گهل هاو نیشتمانیانی ئیزدی پیویست بیت ئه و رپوژه وهك رپوژیکی پیروز بو هه موو گهل که مان بگریته بهرچاو و بگریته پشووی سهرانسهری له کوردستان.

خوشک و برایانی مهزلوومی ئیزدی! ئه ی ئه و خه لکه ی وا سه ده و سالانیکی زوره گیروده ی دهستی ده مارگیری دراوسیکانتان، به داخه وه م که ئیمه ی کورد له بیگانه ی تورک و ئیرانی و عهره ب بوتان باشتر نه بووین. ئیمه به ناوی ئیسلامه وه سه دان جار هیرشمان کردوته سهرتان؛ ئه وه نده ی سولتان سوله یمانی عوسمانی له ئیوه ی کوشت و داعشی ئیستا لیتان ده کووژیت، زیاتر له و کوشت و بره نییه که میری ره واندز لپی کردن! له هه موو ئه و به یته کوردییانه دا که پاله وانی حیکایه ته که ده چپته شه ری "داسنی" له چپای مه غلووب و به شانازی و سهرسه فرازی! ده گه رپته وه، ئه وه ئیوه ی هه ژارن که ده بنه قوربانی و ده کووژرین.

هه ر کوردیک ئاگاداری گوشه یه ک له و جینایه تانه بیت که باپیرانمان ده رحه ق به ئیوه یان کردوه، له به رانه رتاندا شهرم ده یگرئ و سه ری خه جاله ت داده خات. من یه ک له و خه جاله تانه ی حزووری ئیوه م. تکایه به نه زانییه که مان بمانه خشن.

جه زنی "چار شه ماما سوور" له هه موو ئیزدیان پیروز بیت!

پنج شه ممه، ۲۰۱۷/۴/ ۲۰

له یادداشته رپوژی دوو شه ممه ۲۰۱۷/۳/۲۷ دا گوتم کورد پیویستی به "حبل المتین" یکه دهستی پیگریت، به هوی ئه وه وه یه ک بگریت و یه کده نگک بیت؛ به لام کاتی نمونه م هیتابووه و به باسم له رپوژی عاشوورای ئیرانییه کان کردبوو. دیاره من مرؤفیککی ئایینی نیم و وه ک که سیککی سکیولار نامه ویت گهل که م له قوری ده مارگیری ئایینی بچه قیت یان به ناوی یه کگرتنه وه په نا بو رپوژیک و پرووداوئیک بات که بنه مای له سه ر نه زانی و تینه گه یشتووی دانراوه.

ئه و "حبل المتین" ه ی وا من پیشنیارم کردوه و خه ونی پیوه ده بینم، هه رگیز نابج بچپته چالی نه زانی خه لکه وه یان له چالاوی ده مارگیری ئاوه لئینجیت. من له ئاویته ی "حبل المتین" دا دیارده یه کی فه ره نه نگی، هونه ری یان سیاسی ده بینم که بو ی هه یه شوئیک، که سیک، یان

رېژى له دايكبوون و مردنى كه سايه تيه كى خاوهن كاريزماى كورد، يان رپووداويكى گرنكى ميژوويى و هونبرى، يان سهركه وتنيكى نه ته و ه يى گه له كه مان بيت.

"مسروب ماشتوس" له سه ده ي پينجه مى زاييندا ئه لف و بييه كى تايبه ت به زمانى ئه رمه نى دروست كرد، ئه رمه نييه كان له ههركوييه كى جيهان بن، هه موو ساليك رېژى له دايكبوونى ماشتوس ده كه نه پشوى سه رانسه رى. ديارده يه كى فرههنگى له و چه شنه ده توانيت بؤ زمانى نه ته و ايه تى كورديش بگيرتته بهر چاو: سالى نووسرانى شه رهنامه، رېژى مردنى ئه حمه دى خانى، رېژى دامه زرانى حزبى خويبوون، رپووداوى هه له بجه و ئه نفال و ....، رېژى ئيعدامى پيشه و اقازى محممه د يان كه سايه تيه كى به كاريزماى تر، هه ريه ك له وانه يان دوان و سيانان ده كرى بينه ئه و حبل المتينه و دهنگمان يه ك بخات.

سپاسى ئه و دؤسته خو شه ويسته م ده كه م كه هه له كه مى راست كرده وه.

به شى ۱۳ يه كشه ممه، ۲۰۱۷/۰۴/۲۳

له سه ر يوتيووب دوو به رنامه ي تۆمار كراوى "تۆركيستر فيلارمونيكى كوردستان" و "تۆركيستر فيلارمونيكى موكرىان" م چاو پيكه وت و پييان گه شامه وه. ئه وه يه ك له ئاره زووه كانم بوو له ماوه ي ژياندا ببينم مۆسيقاى كوردى و مۆسيقاره كورده كان گه يشتؤونه ته پله يه ك كه بتوانن وهك گه لانى ديكه و خه لكى شاره كانى ديكه ي جيهان تۆركيسترايه كى سينفونيك يان شيوازه بچوو كتره كه ي، تۆركيستراى فيلارمونيكىان هه بيت. ده ستى به رهه م هينهر، كؤندا كتر، ئاميرژهن و دهنگيژه كانيان خو ش بيت!

دياره تۆركيسترايه كى فيلارمونيك ده كرى به گوپره ي نهك هه ر ولات، به لكوو به حيسابى شاره كانيش جياواز بيت له تۆركيستراى شارى په ناده ستى خو ي و ئاميريك به ينيته ناو تۆركيستره كه يه وه كه له شاره كانى دراوسيدا نه بيت. به م پنيه، بوونى دوو تۆركيسترا له شارى سنه و مه هاباد كيشه يه كى تيدا نيه به مه رجيك ئاميرژهن و دهنگ بيژى پيوستيان هه بيت و هه ولى په روه رده كردنيان بدرت.

من وا هه ست ده كه م كه به حيسابى پان و به رينى ناوچه و ژماره ي دانيشتوان و ژماره ي هونه رمه ندان، كاريكى به كرده وه گونجاوتر ده بيت ئه گه ر هيز و تواناى هه ر دوو ناوچه كه يه ك بگريت و تۆركيسترايه كى به هيز تر يان لى پيك بيت، جا له سالانى دواتر و كاتى كه توانرا هونه رمه ندى زياتر و به توانا تر په روه رده بكرت، بير له دوو تۆركيستراى سه ربه خو ش بؤ هه ر دوو شاره كه بكرتته وه.

ئیمە ئەزمونى تەلەفیزیۆنە كوردییه كانمان ههیه كه ژماره یان گەشتۆتە دەیان ، پاره و بودجه یه كى نجوومیشیان له پیناودا خەرج دەكریت بەلام كه یفیه تی بەرنامه كان نزمه و وهلامدەرى نیازی خەلك نین و له دیتنى كانالە بیگانه كان بی نیازمان ناکەن.

ئۆركیسترای فیلامونیکى كوردستان ههوالی كونسیرتی داها تووی خوی له ههریمی كوردستان و هینانی كۆنداكتری ئوتریشی (نەمسایی) بۆ بهرپۆه بردنی كاتی ئۆركیستراكه دابوو. ئەوانەش ههوالیكى خۆشن. ههریمی كوردستان ئیستا بۆ كورد وهك قیبلەى ئاواتە كانیه تی و ئاساییه هونەر مەندی كوردی هه موو پارچه كانی كوردستان به رهه مه هونەر ییه كانی خویان له وئ پیشان بدەن. هینانی پسیپۆرانی بیگانه ش بۆ ئۆركیسترایه ك كه بناغه یه كى پروفیشنالی هه بیته ته و او ئاساییه و زۆریش به جییه.

كارى یارمه تی وه رگرتن له پسیپۆرانی بیگانه له میتر سال بوو ده بوايه له باشووری كوردستان بكرایه و ئەو سەردەمەى كه به ملیۆن پاره سەرفى كارى بی ئەنجامى وهك هینانی تیى فۆلكلۆرى هه پەمه كى له گوشه و قوربنى جیهان ده كرا، ده بوايه به و پاره نجوومییانه بۆ نموونه ده یان مۆسیقاری كلاسك و ئۆپیرامان له نەمسا و ئیتالیا، یان پسیپۆرى مه قاماتمان له شویتىكى وهك باكۆ و حكومەتى نازەربایجانە وه بهینایه ته كوردستان و له ماوه ی ئەم ده پازده ساله دا ده یان مۆسیقار و مه قام بیژى شارە زامان په روه رده بكردایه كه هه ر ئەوان له داها توودا ببواينه ته مامۆستای نه وه كانی داها توو.

به داخه وه نه زانی و ناشاره زایی و نه بوونی شه ففایه ت له كارە كاندا ئەو هه موو پاره یه ی به فیرۆدا و تا ئەمڕۆ تاقه یه ك دەنگك بیژ و یه ك پیانۆ ژەنمان په روه رده نه كردوو و هۆلیكمان بۆ بهرپۆه بردنی بهرنامه یه كى مۆسیقایى بۆ هه ر ئەو ئۆركیسترا فیلامونیکه میوانه ش دروست نه كردوو! كۆپی كردنی حەسەن زیرەك و ماملی و عەلى مەردان كارى هونەرى نییه و تەنیا كلاً و نانه سەر خەلكه. ئەوانەى ئەو جینایه تەیان دەر حەق بە مۆسیقا و هونەرى نەتەوا یه تیمان كرد و گیرفانى خویان پی ئاخنى، بی هیچ گومانىك بهرپرسن و له دوا رپۆژدا به تاوانى ئەو خەيانە تانه ده بی حساب به گه له كه یان بدە نه وه.

دووشەممە، ۲۰۱۷/۰۴/۲۴

هه ركاتى هه والى ناوچه ی لاچین و كه له جار ده بیسم كه له دەست كورد دەر هاتوون و بوونه ته به شیک له نازەربایجان یان جی كیشەى نیوان نازەرى و ئەرمەنى، دەست به جی بیر له و ئاسۆریانه ده كه مه وه كه به شى زۆرى ئەو خاك و ولاتانەى وا ئیستا كه وتۆتە دەست موسولمانى عەرب و تورك و ئیرانى و كورد، سەردەمىك خاك و ولاتى ئەوان بوون، بەلام

ئىستا له هموو ئه و ئىپراتورىه ته پان و بهرينه ي ناشورى كۆن، تاقه شارىك و گونديكىش نيه گهلى ههژارى ناسورى لاقى له سهر دانين و بلين ئه وه خاكي ئيمه يه. قسه ي خومان بيت دواي شهري يه كه مي جيهاني، ئه وه ئيمه ي كورد بووين (له سهرده مي سمكودا)، كه بووينه كه وا چهرمىگي بهر له شكري تورك و ئه وانمان له خاكي ئابا و ئه جدادىي خويان دهر په راند به شيويهك كه ئيتر ئه سته مه هيچ كاتى بتوان بنه وه خاوه ني خاك و ههردى نه ته وايه تيبان. سياست چ زالمه، به تايهت ئه گهر لى نه زانى!

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۰۴/۲۶

فيلمىكى دو كيو منتاريم چاو پىكهوت كه "دارا ئو بران" - كۆمىديه ني ناسراوى برىتانيايى، سه بارهت به پرؤفيسور "ستيفان هاوكينگ" به رهه مي هينابوو و تيدا هه نديك پرسارى سه بارهت به خوى و ژيانى و بير و بوچوونى له و كه سايه تيبه مه زنه ي زانستى ئه مپرو كردبوو كه كه مئه ندامه و ته نيا له رينگه ي جووله ي روومهت و بزاونى برژولى چاويه وه ده توانى بوچوونه كانى خوى بگه يينته كه مپوتريك وا تايهت به و دروست كراوه و ته نيا به م شيويه ده توانى له گه ل خه لك په يوه ندى به ستيت.

پرؤفيسور هاوكينگ ئىستا ته مه ني گه يشتو ته ۷۳ سال. له و ۷۳ ساله دا چى كردوو و له كوئ وه ستاوه؟ خه لكانى ديكه له كوئ و غه يرى ئه وه ي ئوكسيژن هه لمژن و ژينگه پيس بكن، چيان به مرؤفايه تى داوه؟ مينش وا بوومه ته ۷۳ سالان. هه رچى بير له خوم ده كه مه وه له و هموو سالانه دا نه هيچ له جيهان گه يشتووم، نه له ژيان؛ ئيتر كائينات و چالى رهش فيداي سه رم بيت!

هاوكينگ تا ئىستا ۳ هاوسه رى گرتوو و ۳ مندالىشى هه ن. كابراي كۆمىديه ن له كوره بچكۆله كه ي پرسى چ ده رسيكى گرنگت له باوكت وه رگرتوو؟ گوتى ۱۲ سالان بووم، جار يكيان ليم پرسى "ايا ورده كاكه شانى ديكه ش له ده ورى كاكه شانى ئيمه ده خولينه وه؟" له وه لامدا گوتى 'هيچكات نابى له وه بترسى بيروكه، يان فرضيه كانت رابگه يينى؛ گرنگ نيه چه ند بچووك و بى بايه خيش بن، تو هه ر ده بى شوپيان بگري' - ئه وه ده رسيكى گه وره بوو بو من."

دياره بو ئيمه ش!

بەشى ۱۴ دووشەممە، ۲۰۱۷/۵/۱

كى بەركىي مەقاماتى مۇسقىي

لە ھەفتە يەك پېش نەورۇزى ئەمسالەۋە كىبەركىي دووسال يەكجارى مەقام بۇ لاوانى ئازەربايجان لە باكۆ پېتتەختى كۆمارى ئازەربايجان دەستى پىكردوۋە و تا ئىستا ۱۰ بەشى لە سەر يوتيووب دانراۋە. من كە ئەويندارى لەمىژىنى مۇسقىي ئازەربايجانم لەو دەرفەتە كەلكم ۋەرگرتوۋە و ھەموو بەشە كانىم چەند جار سەير كردوۋە كە ھەركاميان دوو سەعات و نيو دەخايەنن؛ ئەۋەش نا، ھەراسم بە دۆست و برادەر ھەلگرتوۋە و كات و پىكات لىنكى بەرنامە كانم بۇ ناردوون!

گومانم نىيە مۇسقىي ئازەربايجانى ئەگەر پىشكەوتوتوتىن مۇسقىي ھەموو ناۋچە كە نەيىت، يەك لە پىشكەوتوتوتىنە و بە كىلۆمەتر لە پېش مۇسقىي گەلانى دىكەۋەيە. ئەوان لە سەدەي ۱۹ ھە ئۆپىراي نەتەۋايەتتىان ھەيە، كونسىرواتواری فېركردنى مۇسقىي كلاسكى رۇژناۋا و مۇسقىي نەتەۋايەتتىان ھەيە، لە بىرى مۇسقىي فۇلكلۇرىشدا ھەن و رېژى تايبەت لە عاشىقە كانىان دەگرن كە بە شىۋەيەك ۋەك بەيت و پىژى كوردن. ھەروەھا لە مۇسقىي مەقاماتى كۇندا لە رۇژھەلاتى ناوين قسەي يەكەم دەكەن. ھەر ئەمسال ئەوان فستىقائىكىان بۇ عاشىقە توركە كانى ھەموو جىھان رېك خست كە دەيان گروپ لە ئۇيغورە كانى چىنەۋە تا قرقىزستان و ئازەربايجان و توركىا و ئىرانى گرتبوۋە خۇي و عاشىقانى نەخجەۋان و كەلبەجارىشيان لەناۋدا بوو كە ئەمى دوايان رۇژى خۇي بەشيك لە كۆمارى خودموختارى كوردستانى سۇقىت بوو. لە بەرنامە كەدا عاشىقە كانى ئازەربايجانى ئىران بە شان و بالى ئەتاتوركىاندا ھەلدەگوت!

بەشداربوۋانى كىبەركىي مەقام ئەو لاۋانەن ۋا سالانىكى زۆر لاي مامۇستاكانىان ۋانەي مەقاماتيان خويئدوۋە و لە نيو سەدان كەسدا ھەلپىراۋن. كاتى گوى دەدەيە كارەكانىان ھەركام بۇخۇيان مامۇستايەكن بەلام ديسان لە لايەن لىژنەيەكى حەوت كەسى لە مامۇستا و سوپر مامۇستاي مۇسقىي ئازەربىۋە ھەلسەنگاندنىان لەسەر دەكرىت و نمرەيان دەدرىتى. گرنىگ ئەو بۇچوون و رېنومايىانەن ۋا داۋەرەكان ئاراستەي لاۋەكانى دەكەن و ھەر نوكتە و قسەيەكىان بايەخى گەنجىنەيەكى بۇ ئەھلى ھونەر ھەيە.

من بىرم لەۋە دەكردەۋە ئەگەر رېكخراۋەي كەلەپوورى كوردى يەك لەو مامۇستايانەي بۇ ماۋەي سالىك و دووسال بەيتايەتە كوردستان و قوتايىانى كوردى پى پەروەردە بكردايە، ئىستا دواي ئەو دە پازدە سالە چەندەھا دەنگ بىژى پەروەردە كراومان لەجياتى ئەو گۇرانى بىژە ھەپمەكىيانە دەبوو كە مۇسقىي نەتەۋايەتتىان بە قوردا بردۆتە خوارى.

هەر ئەوێش نا، خۆ ئەوان دەیاننوانی بانگهێشتنی مامۆستایەکی وەك نەمر حەسەن سیساوویی یان تەنیا عەرەب و بەیت وێژەکانی رۆژەهلای کوردستان بکەن لە شویتیک وەك قوتابخانەی هونەری، لاوەکانمان فێری بەیتە نەتەواوەتیەکان بکەن و کۆرسی فیربوونیان بۆ دابنن؛ با بەشیک لەو پارەییە و سەرفی دام و دەزگا بۆش و بەتالەکیان و پڕکردنی گیرفانیان کرا، مامۆستای نەمر حەسەن سیساوویی لەو هەژاری و کەساسییە دەرەپنایە کە لە کۆتایی تەمەنیدا تووشی ئەو نەهامەتیە نەیت و وەك جانتا و گۆنی لە پشتهووی وایت دانەنریت ببریته خەستەخانە!

کورد دەبێ رۆژیک حیسابی ئەو ناحیاساییانە لە بەرپرسیانی وەرەگریتهوه.

سێ شەممە، ۲/۵/۲۰۱۷

پیشانگەیی کتیبی ئێرانیەکان لە لەندەن ئەمڕۆ چوو مە پیشانگای کتیبی فارسی لە 'کتابخانه مطالعات ایرانی' لە لەندەن. ناوی پیشانگاکە ئەوێه: "سومین نمایشگاه کتاب تهران بدون سانسور باحضور ناشران مستقل خارج از کشور". پیشانگاکە دوو رۆژ لە لەندەن دەبیت و دوواتر لە چەند ولاتی دیکەش بەرپۆه دەچیت و یەك لە بەشداربووانی، کتیبی ئەرزانه لە سوئید کە بەرپۆه بەرەکی کوردە و خەمخۆری کتیبی کوردیشە بەلام پیشانگاکە تاییەت بە کتیبی فارسی بوو و ئەوانیش هەر کتیبی فارسیان لەوێ دانابوو.

لە کوردستان سالانە ئەو هەموو کتیبە بلاو دەبیتەوێ بێ ئەوێ تاقە یەك دانەیی بنیریتە دەرەوێ ولات. بازاری کتیب لە باشووری کوردستان ئاوساوه و زیاتر لەوێ ناکیشیت، بەلام لە دەرەوێ ولات وانیە. لێرە کپیار هەن. خەلکی کوردیش و ریکخراوه کانیس، بەلام کتیب لەبەردەستدا نییە.

من خۆم لە بەرپۆه بەری بەشی تورک و ئێرانی کتیبخانەیی بریتانیام بیستوو دەیگوت ئیمە بۆ کپینی کتیبی کوردی بودجەمان هەیه بەلام کتیبمان دەست ناکەویت! دائیرەیی سۆشیال سیکووریتی بریتانیا لەو شارانە وانیە، کون بە کون لە فەرەنگیکی ئینگلیزی - کوردی دەگەریت کە دەیانەوێ بیکرن و بیدەن بە هەموو ئەو پەناخازانە وانیە تەمەنیان لە خوار ۱۸ سالانەوێه، بەلام حاشا لە دانەیه کیش! ناچار قاموسێکی "ئینگلیش - کردیش!" دەکرن کە لە هیندستان چاپ بوو و لە بریتانیا بە فراوانی دەفرۆشیت لە کاتیکدا هیچ لاپەرەیه کی نییە کەمتر لە ۱۰ هەلەیی تیدا بیت!

دەبىي رېڭخراوه كوردىيە كان لە پىناو كولتور و زمانى نەتەوايەتيدا بىرئىك لەو ناتەواويە بىكەنەو. لىرە، لە دەرەوئى ولات، پارە و كرپار ھەن، بۆچى كىتیبى كوردى ناگاتە دەستيان؟ ئەم كارە ئەگەر بىكرىت، لەلايەك گەشە دەخاتە بازارى كىتیبى كوردىيى ناوخۆى ولات و لە لايەكى دىكەو وەلامى ئەو تىنووئىتەش دەداتەو وە كە دەيان سالە لە دەرەوئى ولات بۆ كىتیبى كوردى ھەيە و كەس نىيە بىشكىنىت.

چوارشەممە، ۲۰۱۷/۵/۴

چاكە پەرۆ لە برىتانىا!

من ھەر وامدەزانى شەخس و چاك و ئىمام زادە تايبەت بەو ناوچە ھەزارە ئايىن لىدراوئى ئىمەيە! چەندەرۆژ پىش ئىستا، گويم لە بەرنامەيەكى رادىو ۴ ي برىتانىا بوو باسى پەرۆئىيەكى دە كرد كە تاقمىك نەخۆشى دەرروئى لە شارىكى نزيكەو دەبەنە "ستۆن ھىنج" (شويئەوارىكى مېژوويى ناسراوى جىھانى كە دەگوترى ھى سەردەمى گەيشتنى ئايىنى مېترائىيە بە ئوروا و بەردەكانى چوار تا پىنج ھەزار سالىك پىش ئىستا لەو شويئە دانراون). كاتى نەخۆشە كان دەگەنە ئەوئى، سەرلەبەيانى دەيانبەنە ناوئىراستى ئالغەي بەردە كان و لەوئى پىكەو گۆرانى دەلئىن و قسە دەكەن و بىرەوئى دەگىرئەو.

بەلام جىاوازيى ئەوان لەوانەى وا دەچنە سەر چاكەكانى كوردستان ئەوئىيە ئەوان چاوەرپوانى بەرەكەت و موعجىزە لە بەردە كان ناكەن و لىيان ناپارئەوئە بەختيان بىكەنەوئە يان مندالىان بەدەنى يان تەنانەت نەخۆشىيەكەيان چاك بىكەنەوئە. ئامانجى بەرپۆئەبەرانى بەرنامەكە ئەوئىيە ئەو كەسانەى وا تووشى خەمۆكى و تەنيا مانەو و نەخۆشىيە دەرروئى ھاتوون بىنە شويئەكە بۆئەوئى بزائن زيان چەندە كۆنە و مېژوو چ دوور ودرىژە و لە بەرانبەردا، تەمەنى مرۆف چ كورتە و ئەگەر كەلكى بەجىي لى وەرنەگىرئىت، بەفەرۆ دەچىت و وەك كاي بەر با لە دەست دەروات.

بىرم لەو دە كردەوئە ئەگەر چاكەپەرۆى برىتانىا بتوانىت بىرۆكەيەكى وا لە مرۆفدا پەرورەدە بىكات، دەبىي مېش بچم و ناوى خۆم تۆمار بىكەم بۆ ئەوئى لەگەل دەستەى نەخۆشەكانى دوايى بىبەنە ستۆن ھىنج!

پەكشەممە، ۲۰۱۷/۵/۷

شېواندىنى گۆرى مردووان

له ئیران چهند سالیکیکه دهست کراوه به شکاندنی کیلی قهبر و لابردنی پهیکه‌ری ئه‌و ناوداران‌ه‌ی وا مه‌لاکانی کۆماری ئیسلامی له دهره‌وه‌ی بازنه‌ی به‌رته‌نگی بیروباوه‌ری خۆیانیان ده‌بینن. شایی مه‌لاکان ماوه‌یه‌که گه‌یشتۆته به‌رده‌رگای مالی کوردیش! داره‌ده‌ستی مه‌لاکان له شاری سنه گۆری ئه‌و به‌هایانه‌یان شیواند که له ترسی ده‌مارگیرانی عه‌جه‌م په‌نایان هینابوو کوردستان و له‌وئ له ئاسایشدا ده‌ژیان. به‌ ماوه‌یه‌کی کهم دوا‌ی ئه‌وه‌ی شاعیری گه‌وره‌ی کورد شیرکۆ بیکه‌س کۆچی دوا‌یی کرد و له پارکیکی ناوشاری سلیمانی نیژرا، جاشی مه‌لاکانی ئیران ده‌ستی گلاویان گه‌یانده‌ کیلی قه‌بره‌که‌ی ئه‌ویش و شکاندیان. ئه‌وان ته‌شریفی ناخیریان خه‌ریکی غه‌زا کردنن راست وه‌ک ئه‌وه‌ی داعش ده‌یکات.

وا هه‌وال ده‌گات له سه‌ره‌تای ئه‌م مانگه‌دا گۆری شاعیری مه‌زنی کورد مه‌وله‌وی تاوه‌گو‌یزیش له گوندی سه‌رشاته‌ی قه‌زای دهره‌بندیخان شیویتراره و هه‌واله‌که‌ی ئه‌م‌رۆ به‌ فه‌رمی له لایه‌ن قایمقامی شاره‌که‌وه‌ راگه‌یینه‌را. دژایه‌تی حکومه‌تی ئیران له‌گه‌ل لایه‌نیک و بیر و باوه‌ریک نییه. ئه‌وان دژبه‌ری هه‌موو شتیکن که ناوی کورد به‌رز بکاته‌وه و که‌سایه‌تی بداته‌گه‌له‌که‌مان. بۆ ئه‌و کاره‌ش ته‌نیا به‌ ئیعدام کردنی لاوه‌کان و ویران کردنی شار و گونده‌کانمان ناوه‌ستن و هه‌موو چه‌شنه‌ی ئه‌خلاق‌ی و نامرۆفایه‌تییه‌ک به‌ کورد ره‌وا ده‌بینن. ئه‌م کاره‌ چه‌په‌له‌شیان به‌ هه‌ر ناویک و له‌سه‌ر بنه‌مای هه‌ر بیر و باوه‌ریکی چه‌په‌ل کرابیت، هه‌ر چه‌په‌له‌ و چه‌په‌ل ده‌میینه‌وه. بکه‌رانی ئه‌و کرداره‌ نامرۆفانه‌یه‌ حه‌یفه‌ تفیان له‌ روو بکریت، به‌لکوو باشتره‌ سه‌ریان له‌ سه‌رانگو‌یلکیکی سه‌رشاته‌ بگیریت.

پنج شهممه، ۲۰۱۷/۵/۱۱

مه‌له‌ی ناو دلو‌پیک ئاوا!

که‌م و زۆریک شاره‌زای ژیان و بیروباوه‌ری شاعیری کوردی فارسی و پۆ "لاهووتی کرماشانی" هه‌م و له‌ ریگه‌ی شیعری خۆی و بیروه‌ریه‌کانی سه‌ردار موقته‌دیر سه‌نجاییه‌وه‌ ده‌زانم چۆن له‌ ماوه‌ی دوا‌ی مه‌شرووته‌ی ئیران (۱۹۰۶) و سالانی شه‌ری یه‌که‌می جیهانیدا بوو به‌ لایه‌نگریکی ئه‌وتۆی ئالمانی و عوسمانی که چه‌کی بۆ هه‌لگرتن، شه‌ری ئینگلیزه‌کانی بۆ کردن، پاشان به‌هیوای بیترانی تورکان له‌ ریگه‌ی کوردستانی باشووره‌وه‌ چوو بۆ ئه‌سته‌مو‌ل و له‌ کۆتاییدا به‌ په‌شیمانی نواندن و پارانه‌وه‌ له‌ مخبرالسلطنه‌ هیدایه‌ت والی نازه‌ربایجان، مۆله‌تی گه‌رانه‌وه‌ی ئیرانی وه‌رگرت!

له‌م رۆژانه‌دا دیوانی "میرزاده‌ی عشقی هه‌مه‌دانی"م ده‌خوینه‌وه‌ که ئه‌ویش شاعیریکی کوردی فارسی و پۆ بوو، دایک و باوکی کورد و خالکی شاری سنه‌ بوون و ناسناوی 'هه‌مه‌دانی' بۆیه

که وتبوه شوین، که له ههمه دان له دایک ببوو. عیشقیش وهک لاهووتی له ههمان سالانی ئالۆزی سهردهمی مهشرووته و شهپی یه کهمی جیهانیدا، بوو به لایهنگریکی ئهوتوی ئالمانیا و عوسمانی، که ئاوی نهده پالوت! ئهویش عهینوبیلا وهک لاهووتی به ریگهی کوردستاندا چوو بو ئهسته موول! ئینجا کاتی کهس ئاوپی لی نه دایه وه و ریتری له خزمه ته کانی نه گرت به ههلهی خوی زانی، که پرایه وه ئیران و به حوکمی رهزاشای په هلهوی له تاران تیرۆر کرا! سه مه ره ئه وه یه لاهووتی و عیشقی ئه وینداری خالیس و خولله سی ئیران بوون و له وه سفی ئیران یان هر ئه و ئیرانیانه ی وا ئه و هه موو په ت په تیه یان پیکردن، ده یان پارچه شیعیان هه یه، بو نمونه، لاهووتی مه سنه وی "ایران نامه" و عیشقی "پرای رستاخیز سلاطین ایران" ی له ئهسته موول نووسیوه.

با ئه و دوو ئه زمونه بخهینه پال ئه زمونی تالی نهر حاجی بابه شیخی سه یاده ت که ئه ویش به فیت و فیلی ئیسلامیه تی عوسمانیه کان، له ماوه ی ههمان شه پی یه کهمی جیهانیدا بوو به لایهنگری سوپای عوسمانی و ئالمانیا و به مه بهستی کۆکردنه وه ی پشتیوان بو سوپاکه یان، حزبی "اتحاد اسلام" ی له ناوچه ی موکریان دانا و له کوردستانی قات و قری لیدراوی سالانی "رووسی یه کهم" دا یارمه تیه کی زۆری ئابووری بو سوپای عوسمانی کۆکرده وه و به گه روویدا کردن. ئه گه ر لاهووتی و عیشقی هه لوه دای ئیرانی ساسانی و هه خامه نیشی بوون، حاجی بابه شیخ که وته شوین دروشمی ئیسلامیه تیک که دام و ده زگای ته بلیغاتی ئالمانیای قه یسه ری له و سالانه دا وه پی خستبوو و ده یگوت ویله یلمی ئیمپراتۆری ئالمان بوته موسولمان و رۆژی جاریک قورئان خه تم ده کات! له ئه نجامدا ئه ویش ئاواره ی خاکی عوسمانی بوو و ماوه یه ک له که رکوک و مووسل مایه وه و کاتی که تیگه یشت هه موو به ئینی تورکان درۆیه، به دلشکاوی گه پرایه وه گونده که ی خوی، جه میان.

نیازی من له گپرانه وه ی ئه و سێ رووداوه ئه وه یه بپرسم گرتی کاری ئیمه ی کورد له چیدایه؟ بوچی به دلۆپیک ئاو ده که وینه مه له و هر له دلۆپیک ئاویشدا ده خنکین؟ ئه و ئیرانه خو شه ویست" ه چی بو کرماشانی لاهووتی و سنه ی عیشقی کردبوو که وا خو یان بو ده کرده قوربانی؟ ئیسلامی عوسمانی و ئالمانییه کان چی زیاتر بوو له باوه پی قورس و قایمی ئیسلامی حاجی بابه شیخیک که مه لا و شیخ و جیگهی باوه پی هه موو خه لکی ناوچه که بوو، ده ستیان ماچ ده کرد و نوشته ی ئه ویان به که وای منداله کانیا نه وه ده دروو؟ ویله یلم چی له و ئیسلامیه ته زیاد ده کرد که ئه و و باو و باپیرانی باوه ریان پی بوو؟ ئایا له ئیراندا کهس نه بوو وهک لاهووتی و عیشقی خه می ئیران بخوات و هر ده بوایه ئه و کوردانه خو یان بکرده یه ته قوربانی ئاو

وخاکه کهی؟ ئەی ئیسلامی سولتان عەبدولحەمید خەمخۆری دیکە ی نەبوو و تەنیا دەبوا یە مەزن پیاویکی وەک حاجی بابە شیخ بیته که واچەرمگی بەر لە شکرە کهی؟

کار بەو سە کەسە کۆتایی نایەت. نمونە ی ئەو دلپاکی و سافی و سادە دلپاکی ئەو نەبەندە زۆرە که بژاردنی تەزبیحی چەندە زاردانە یی دەوێت! مەسەلە بە تاقە کەسێش کۆتایی نایەت. ئەو فیل و فەرەجە ی تورکان لە شیخ عوبەیدیللای نەهری و سمکۆی شکاکیان کرد، بوو بە هۆی تیک شکانی سوپای چەندە زار کەسیان لە ئێران و بە داخەو بە نەمایەکی ناحەزی بوو پە یو نەدیە کانی دوا پۆزی کورد لە گەل نازەربایجانییە کان دامەزراند که تا ئە مەرپۆش بەردەوامە. ئەوانیش نا، هەر لەم دوا یانە و لە ماوە ی سالانی دوا ی راپەڕینی ١٣٥٧ ی ئێراندا دیتمان چۆن کۆمەلە ی شۆرپشگێر دەستەمۆی مەنسووری حیکمەت بوو و ئەو رپیکخراوە بە هیزە کوردییە بە فیتی بیگانە یە ک لە بەر یە ک هەلۆه شایەو و بوو بە پینج کەرتەو. یان چۆن ئەو هەموو خەلکە فیداکار و بی فیلە کوردە لە هەمان ئەو سالانەدا کەوتنە شوین دروشمی فیدائینی خەلقى ئێران و سەرئەنجام خویستی ئەو هەموو لاو و خۆبەختکەرە کوردە بە فیرۆ چوو کاتی که رپەرایەتی رپیکخراوە که لە تاران، بە فیتی سۆفیەت و حزبی توودە، رپیزیان گۆری و چوونە ژێر عەلەمی خەلخالی و پال پاسدارە پیاو کۆژە کانی ئێران، ئەمانیش لە کوردستان دەستیان لە گۆزەدا ما!

کهی بە خۆماندا دەچینەو؟

بەشی ١٥ یە کەشەمە، ٢٠١٧/٥/٧

شیواندنی گۆری مردووان

لە ئێران چەند سالی کە دەست کراو بە شکاندنی کیلی قەبر و لابردنی پەیکەری ئەو ناو دارانە ی وا مەلاکانی کۆماری ئیسلامی لە دەرهو ی بازنە ی بەرتەنگی بیروباوەری خۆیانان دەبینن.

شایی مەلاکان ماوە یە که گەشتۆتە بەردەرگای مالی کوردیش! دارە دەستی مەلاکان لە شاری سنە گۆری ئەو بە هائیانه یان شیواند که لە ترسی دەمارگیرانی عەجەم پەنایان هینابوو و کوردستان و لەوێ لە ئاسایشدا دەژیان. بە ماوە یە کی کم دوا ی ئەو ی شاعیری گەورە ی کورد شیرکۆ بیکەس کۆچی دوا یی کرد و لە پارکیکی ناوشاری سلیمانی نیژرا، جاشی مەلاکانی ئێران دەستی گلاویان گە یان دە کیلی قەبرە که ی ئەویش و شکاندیان. ئەوان تە شریفی ناخیریان خەریکی غەزا کردن راست وە ک ئەو ی داعش دە ی کات.

وا هەوآل دە گات لە سەرەتای ئەم مانگەدا گۆری شاعیری مەزنی کورد مەولەو ی تاو و گۆتیش لە گوندی سەر شاتە ی قەزای دەربەندیخان شیوێ تراو و هەوآلە که ی ئە مەرپۆ بە فەرمی لە لایەن

قایمقامی شاره که وه پراگه یینرا. دژایه تی حکوومه تی ئیران له گه ل لایه نیک و بیر و باوه پیک نییه. ئەوان دژبه ری هه موو شتیکن که ناوی کورد بهرز بکاته وه و که سایه تی بداته گه له که مان. بۆ ئەو کارهش ته نیا به ئیعدام کردنی لاهه کان و ویران کردنی شار و گونده کانمان ناوهستن و هه موو چه شنه بی ئەخلاق و نامرؤفایه تیه که به کورد رهوا ده بینن. ئەم کاره چه په له شیان به هه ر ناویک و له سه ر بنه مای هه ر بیر و باوه پیکی چه په ل کرابیت، هه ر چه په له و چه په ل ده میتیته وه. بکه رانی ئەو کرداره نامرؤفانه یه حه یفه تفیان له پروو بکریت، به لکوو باشته سه ریان له سه رانگو یلکیکی سه رشاته بگیریته.

پینچ شه ممه، ۲۰۱۷/۵/۱۱

مه له ی ناو دلۆپیک ئاوا!

که م و زۆریک شاره زای ژیان و بیروباوه پی شاعیری کوردی فارسی و پز "لاهووتی کرماشانی" هه م و له ریگه ی شیعری خۆی و بیروه وریه کانی سه ردار موقته دیر سه نجاییه وه ده زانم چۆن له ماوه ی دوای مه شرووته ی ئیران (۱۹۰۶) و سالانی شه ری یه که می جیهانیدا بوو به لایه نگریکی ئەوتۆی ئالمانیا و عوسمانی که چه کی بۆ هه لگرتن، شه ری ئینگلیزه کانی بۆ کردن، پاشان به هیوای بیترانیی تورکان له ریگه ی کوردستانی باشووره وه چوو بۆ ئەسته مو ل و له کۆتاییدا به په شیمانی نواندن و پارانه وه له مخبر السلطنه هیدایه ت والی نازه ربایجان، مۆله تی گه رانه وه ی ئیرانی وه رگرت!

له م رۆژانه دا دیوانی "میرزاده ی عشقی هه مه دانی" م ده خوینده وه که ئەویش شاعیریکی کوردی فارسی و پز بوو، دایک و باوکی کورد و خالکی شاری سنه بوون و ناسناوی 'هه مه دانی' بۆیه که وتبوه شوین، که له هه مه دان له دایک ببوو. عیشقیش وه که لاهووتی له هه مان سالانی ئالۆزی سه رده می مه شرووته و شه ری یه که می جیهانیدا، بوو به لایه نگریکی ئەوتۆی ئالمانیا و عوسمانی، که ئاوی نه ده پالوت! ئەویش عه ینوبیلا وه که لاهووتی به ریگه ی کوردستاندا چوو بۆ ئەسته موول! ئینجا کاتی که س ئاوپی لی نه دایه وه و ریتری له خزمه ته کانی نه گرت به هه له ی خۆی زانی، گه رایه وه ئیران و به حوکمی ره زاشای په هله وی له تاران تیرو کر! سه مه ره ئەوه یه لاهووتی و عیشقی ئەوینداری خالیس و خولله سی ئیران بوون و له وه سفی ئیران یان هه ر ئەو ئیرانیانه ی وا ئەو هه موو په ت په تیه یان پیکردن، ده یان پارچه شیعریان هه یه، بۆ نمونه، لاهووتی مه سنه وی "ایران نامه" و عیشقی "پرای رستاخیز سلاطین ایران" ی له ئەسته موول نووسیوه.

با ئەو دوو ئەزموونە بخەینە پال ئەزموونی تالی نەمر حاجی بابەشیخی سەیادەت کە ئەویش بە فیت و فیلی ئیسلامییەتی عوسمانییەکان، لە ماوەی هەمان شەپری یە کەمی جیهانیدا بوو بە لایەنگری سوپای عوسمانی و ئالمانیا و بە مەبەستی کۆکردنەوێ پشٹیوان بۆ سوپاکەیان، حزبی "اتحاد اسلام"ی لە ناوچەیی موکریان دانا و لە کوردستانی قات و قری لیدراوی سالانی "رووسی یە کەم"دا یارمەتیەکی زۆری ئابووری بۆ سوپای عوسمانی کۆکردەوێ و بە گەر و ویدا کردن. ئە گەر لاهووتی و عیشقی هەلۆەدای ئیرانی ساسانی و هەخامەنیشی بوون، حاجی بابە شیخ کەوتە شوین دروشمی ئیسلامییەتیک کە دام و دەزگای تەبلیغاتی ئالمانیای قەیسەری لەو سالانەدا وەرپیی خستبوو و دە یگوت ویلھیلمی ئیمپراتۆری ئالمان بۆتە موسولمان و رۆژی جارێک قورئان خەتم دە کات! لە ئەنجامدا ئەویش ئاوارەیی خاکی عوسمانی بوو و ماوەیەک لە کەرکوک و مووسل مایەوێ و کاتی کە تیگەشت هەموو بەلینی تورکان درۆیە، بە دلشکاوێ گەراییەوێ گوندە کەیی خۆی، جە میان.

نیازی من لە گێرانیەوێ ئەو سێ رۆوداوە ئەوێ پیرسم گرتنی کاری ئیمەیی کورد لە چیدا یە؟ بۆچی بە دلۆپیک ئاوە دە کەوینە مەلە و هەر لە دلۆپیک ئاویشتا دە خنکین؟ ئەو ئیرانیە خۆشەویست"ە چی بۆ کرماشانی لاهووتی و سنەیی عیشقی کردبوو کە وا خۆیان بۆ دە کردە قوربانی؟ ئیسلامی عوسمانی و ئالمانییەکان چی زیاتر بوو لە باوەری قورس و قایمی ئیسلامیی حاجی بابەشیخی کە مەلا و شیخ و جیگەیی باوەری هەموو خەلکی ناوچە کە بوو، دەستیان ماچ دە کرد و نوشتەیی ئەویان بە کەوای مندالە کانیانەوێ دە دروو؟ ویلھیلمی چی لەو ئیسلامییەتە زیاد دە کرد کە ئەو و باو و باپیرانی باوەریان پیی بوو؟ ئایا لە ئیراندا کەس نەبوو وەک لاهووتی و عیشقی خەمی ئیران بخوات و هەر دەبوا یە ئەو کوردانە خۆیان بکردایەتە قوربانی ئاوە و خاکە کەیی؟ ئەو ئیسلامی سولتان عەبدولحەمید خەمخۆری دیکەیی نەبوو و تەنیا دەبوا یە مەزن پایویکی وەک حاجی بابەشیخ بیته کە واچەرمگی بەر لە شکرە کەیی؟

کار بەو سێ کەسە کۆتایی نایەت. نمونەیی ئەو دلپاکی و سافی و سادەدلییە ئەوێندە زۆرە کە بژاردنی تەزییحی چەندە زاردانەیی دەوێت! مەسەلە بە تاقە کەسێش کۆتایی نایەت. ئەو فیل و فەرەجەیی تورکان لە شیخ عوبەیدیللای نەهری و سمکۆی شکاکیان کرد، بوو بەهۆی تیک شکانی سوپای چەندە زار کەسیان لە ئیران و بە داخەوێ بنەمایەکی ناحەزی بۆ پە یوێندیە کانی دوا رۆژی کورد لە گەل ئازەربایجانییەکان دامەزراند کە تا ئەم رۆش بەردەوامە. ئەوانیش نا، هەر لەم دوا یانە و لە ماوەیی سالانی دوا ی راپەرینی ۱۳۵۷ ی ئیراندا دیتمان چۆن کۆمەلەیی شۆرشگێر دەستەمۆی مەنسوری حکمەت بوو و ئەو ریکخراوە بەهێزە کوردییە بەفیتی بیگانە یەک لە بەر یەک هەلۆەشایەوێ و بوو بە پینج کەرتەوێ. یان چۆن ئەو هەموو خەلکە

فیداکار و بی فیله کورده له ههمان ئەو سالانەدا کهوتنه شوین دروشمی فیدائیانى خەلقى ئێران و سەرئەنجام خوینی ئەو هەموو لاوه خۆبەختکەرە کورده به فیرو چوو کاتی که ریبه رایه تی ریکخراوه که له تاران، به فیتی سؤقیهت و حزبی تووده، ریبازیان گۆری و چوونه ژیر عەله می خەلخاللی و پال پاسداره پیاوکوژەکانی ئێران، ئەمانیش له کوردستان دەستیان له گۆزه دا ما!

که ی به خۆماندا ده چینه وه؟

بهشی ۱۶ دوو شەممە، ۲۰۱۷/۵/۱۵

رۆژی هینی رابردوو ریزدار 'محهممد سدیق که بوودوه ند' رۆژنامه نووس و خەباتکاری بواری مافه کانی مرۆف له زیندانی کۆماری ئیسلامی ئازاد کرا و دلّی هەموو کوردیکی پی گەشایه وه.

که بوودوه ند نمونه ی هه ره باشی بی تاوانی رۆله کانی گەلی کورد و تاوانباری سیسته می سیاسی کۆماری ئیسلامی ئێرانه. که سیک که له بواری پاراستنی که رامهت و مافی مرۆفدا خهباتی کردوو و دوور و نزیک به لای کاری چه کدارانه و ههولّی رپووخاندنی رپژیمدا نه رپویشتوو، ماوه ی ۱۰ سالی ره به ق له خراپترین بارودۆخی زیندانه کانی ئێراندا دهست به سه ر بووه و پشوی ئاسایی زیندانیانی بو سه ردانی کهس و کاریش، لی یاساخ کراوه. ئەوهش له کاتیکی که خۆی نه خۆشه و مندالی نه خۆشی ههیه. ئیستاش که ماوه ی زیندانی که بوودوه ند کۆتایی هاتوو، تۆمه تیکی داتا شراوی دیکه یان داوه ته پالی بو ئەوه ی له ده ره وه ی زیندان ئاسایشی نه ییت و خۆی و کهس و کاری و هه موو دلّسۆزانی گەل و نیشتمان له ژیر شمشیری دادگایی کردن و ده سته سه ری دووباره ی ئەو رۆله قاره ماندا بژین.

ما فای مه لاکانی ئێران له هیچ ده سته رپژیه ک بو سه ر مافه تاکه که سییه کانی مرۆف رپو و هه رناگێرن و به تایهت له کوردستاندا جینایه تی وا ده که ن که هه رگیز ئیسرا ئیل دژ به فه له ستینییه کان نه یکردوو؛ ئەوه ته نیا یه کیانه.

کا که سه دیقی خۆشه ویستی هه موو لایه ک، رۆژی ئازادیه سه رفرزانه کهت پیرو ز بیته ئیراده ی له بن نه هاتوو ی تو له به رانه ر ئەو هه موو بعه داله تییه ی مجیوره کانی مزگه وتی ئیسلام ده رحه ق به خۆت و بنه ماله به رپژه کهت کردیان، هه موو گەلی کوردی رپووسوور و رپووی دوو ژمنه کانتی له وهش که بو، ره شتر کرد. ئیمه ههروه ها سه ری ته عزی م له به رانه ر خاتوو په رینازی هاوسه ر و کورپه خۆشه ویسته کهت داده نه ویتنن که له و ماوه یه دا رهنجکیان کیشا فه رهاد نه یکیشا بیته. ئەوانیش هه ر کام سه ربازیکی وونی نیشتمانه که مانن.

چوار شەممە، ۲۰۱۷/۵/۱۷

ھىندوشاھى نەخجەوانى

كوردىكى زۆر لە شار و ناوچەى نەخجەوان دەژيان و دەژين كە عەليۇف سەرەك كۆمارى پىشوو كۆمارى ئازەربايجان و ئەندامى بيوروى سياسى يە كىەتى سۆفيەتى پىشوو، يەك لەوان بوو. ئىلھام عەليۇف سەرەك كۆمارى ئىستاي كۆمارى ئازەربايجانىش كۆرى عەليۇف و بە رەچەلەك لە كوردانى نەخجەوانە.

"شمس الدين محمد كورپى فخرالدين هندوشاه ناسراو بە شەمسى مونشى"، نووسەرىكى فارسى نووسى سەدەى ھەشتەمى كۆچى و خەلكى نەخجەوانە. ھىندوشاه كىتیبكى بۆ تەواو كوردنى كىتیبى "لغت فرس" اسدى طوسى داناو كە تەرخانى ساغ كوردنەوہى زمانى "طوايف فرس" كراوہ و لە شارى تەوريز نووسىوہى تى.

تۆ بلىي ھىندوشاه كوردىكى فارسى نووس نەبوويت؟ بەلگە يە كم بۆ كوردبوونى ئەو كەسايەتییە نىيە، وەك بۆ نەبوونە كەشى جگە لە فارسى نووسين ھىچ بە دەست كەسەوہ نىيە. بەلام ئەو فارسى نووسينە كوردەوہ يە كى گشتى بووہ لەناو گەلانى ناوچە كەدا و ئىستا زياد لە دە سالە كۆمارى ئازەربايجان خەرىكە ناوى كەسايەتى ئەدەبىيى فارسى نووسى كۆن كە خەلكى يەك لە شارەكانى ئىستاي كۆمارى ئازەربايجان بوويتن، بە ناوى كەسايەتى خۆيانەوہ لاي رېكخراوہى يونسكووى نەتەوہ يە كگرتووە كان تۆمار دەكات. ماوہ يەك لەمەو پىش نىزامى گەنجەويان تۆمار كرد كە ھىچ نەبىت دايكى كورد بوو، ئىستا خەرىكى تۆمار كوردنى ناوى مەستوورەى گەنجەووى و خاقانى شىروانين و بۆ چەسپاندى ھەلوپىستى خۆيان شىعرى ئەو شاعيرانەيان لە فارسىوہ و ھەرگىراوہ تە سەر توركى ئازەربايجانى و چاپان كردوون، ھەر و ھەا لىرە ولەوئ بە تايبەت لە ئوروپا كۆنسىرتى ھونەرى بۆ ناساندىان بەرپۆہ دەبەن.

من نالىم ئەوان كارىكى خراپان كردوہ. ھەموو مىللەتەك خەمى خۆى و مېژوو و ھونەر و ئەدەبى خۆى دەخوات و ئەو ھەش مافى قانونىيەتى. بەلام ئىمە بۆ وا ناكەين؟ ئەى ئىمە ھەر لىگەرپىن دراوسىكانمان يەك يەك ئەو كەسايەتییە مېژوو يانە بكنە ھى خۆيان و كورد بە دياريانەوہ دانىشيت و ناخ ھەلكىشيت؟ ئەوہ زولمىكە لە مېژوو خۆمانى دەكەين. كى بەرپرسى ئەو كارانە يە؟ وەزارەتى رۆشنىرى حكومەتى ھەرپم؟ ئەكادىمىي كوردى لە ھەولير؟ كەسەك دەبى وەلامدەر بىت.

ھىندوشاه تەنيا يەك لەو ھەزاران ھونەرمەندە يە كە دەبى كورد سەرەتا ھەولى پىناسە كردن ئىنجا ناساندى بىدات. ئەوہ فەردىك شىعرى ھىندوشاھە كە تىيدا باسى دەستگاہ يان مەقامات و نەغمەكانى مۇسقىيى كردوہ و من لە ئىنترنېتتەم ھەرگرتوہ:

"نهوا و راست حوسه يني و راههوي و عيراق
حيجاز و زهنگوله و بوسه ليك با عوششاق"

پينج شه ممه، ۲۰۱۷/۵/۱۸

سبه يني هه لباردني سهرهك كۆماره له ئيران. لام و ايه هه لويستي حربه كورد ييه كان بۆ بايكوتي هه لباردنيك كه هيچي بۆ كورد تيدا نه بيت، له شوي ني خوي دايه.
نه ريشي قوم، نه كاشان
له عنهت له هه ردوو ريشان!

به شي ۱۷ هه يني، ۲۰۱۷/۵/۱۹

ئه مپرو هه والي كۆچي دوايي كاك نهوشيروان مسته فا، سياسي تقان و توپرينه ري ناوداري كورد راگه يينرا. نهوشيروان مسته فا به تهنشت كاره سياسيي كانيه وه به ره ميكي زوري ليكولينه وه له ميژووي سياسي و ئه ده بي سه ده ي بيسته مي كوردي خسته كتبخانه ي كوردييه وه كه سه روگه ردنيك له كاري هاوچه شني ليكولهراني ديكيه ي كورد به رزترن و وهك سه رچاوه ي باوه رپيكر او ده مينه وه.

كاك نهوشيروان، وهك دووهه م كه سي رپه رايه تي يه كيه تي نيشتما ني، كه له نزيكه وه هه له وپه له ي خه باتي چه كدارانه ي كوردي بينبوو و وهك خاوه ن بروايه كي چه بي مائوئيسي، سالانيكي زور له دارشتني به رنامه سياسي و نيزاميه كاني كۆمه له ي ماركسي - لينيني دا قسه ي يه كه مي كردبوو، له كۆتايه كاني ژياندا گه يشتبووو ئه و ئه نجامه ي كه چهك له گۆره پاني خه باتي كوردا شمشيريكي دوو تيغه و ئه وه نده ي دوژمن ده برپت به هه مان راده رپۆله كاني گه ل داده پلۆسيه ت؛ نهك هه ر ئه وه ش، به لكوو كاري چه كداري بۆته هۆكار يكي سه ره كي بۆ گه نده لي و چووني حربه سياسيي كان بۆ ژيربالي حكومه ته داگير كه ره كاني كوردستان. ئيتر پروي له چهك وه رگيپرا و به م كاره ي خزمه تيكي مه زني به گه ل و نيشتما ن كرد.

له ناو سياسيي حربييه كاني باشووردا، ته نيا ئه و بوو كه له لايهك ئه زمووني تالي چه ند رووداوي وهك 'پشت ئاشان' له كارنامه كه يدا بوو و له لايه كي ديكه شه وه جه ربه زه و ئازايه تي زاتي تيدا بوو بۆئه وه ي بتوانيت پشت بكاته كاري چه كداري، ئه ويش له باشووري كوردستان - شوي نيك كه لووله ي تفه نك قسه كه ري سه ره كي گۆره پاني سياسي ت بووه و هه يه. ده نا چ كه سيكي ديكه ده يتواني دژ به پيروزيه تي چهك راپه رپت به ئه وه ي حربه چه كداره كان بتوانن لي راپه رن؟

به‌داخه‌وه، خه‌باتی سیاسی نه‌یه‌پشتوو گه‌وره‌یی کاری لیکۆلینه‌وه سیاسی و ئه‌ده‌بیه‌کانی نه‌وشیروان مسته‌فا به‌باشی ده‌ربکه‌ویت که له‌ویدا زیاتر به‌شیوه‌ی لیکۆله‌رانی بی لایه‌نی رۆژئاوایی داوه‌ریی رووداوه‌کان ده‌کات و ئه‌و لایه‌نگرتنه‌ی وا له‌ گۆرپه‌پانی سیاسه‌تدا ده‌یکرد، له‌ لیکۆلینه‌وه‌کانیدا خۆ نانوینن.

یادی ئه‌و توێژینه‌ره به‌ به‌هره‌یه‌ی گه‌له‌که‌مان به‌خیر بیت!

دووشه‌مه، ۲۰۱۷/۵/۲۲

ده‌لین به‌ وشتریان گوت بۆچی میزکردنت له‌ پشته‌وه‌یه؟ گوتی چیم وه‌ك خه‌لكی دیکه‌یه تا ئه‌وم وایت! مه‌لاکانی ئیران هیچ شتیکیان وه‌ك خه‌لكی دیکه‌ نییه. له‌و سه‌ردار و بنداران‌ه‌ی سوپاکه‌یان، وایزانه‌ قاسم سوله‌یمانی بوو، که به‌ بۆنه‌ی کۆچی دوایی کاک نه‌وشیروان مسته‌فاوه نامه‌ی سه‌ره‌خۆشیی ئاراسته‌ی مام جه‌لال کرد!

کابرای فیلباز، نه‌ حکومه‌تی هه‌ریمی به‌ هیچ زانی، نه‌ ریک‌خراوه‌ی گۆرپان و نه‌ ته‌نانه‌ت یه‌کیه‌تی نیشتمانی و بازی به‌سه‌ر هه‌موو ئه‌وانه‌دا دا بۆ ئه‌وه‌ی کورد به‌ هیچ دابنیت و پرسه نامه‌ بیتامه‌که‌ی خۆی بۆ که‌سیک بنیتریت که نه‌ ئاگای له‌ دنیا‌یه، نه‌ له‌ مافیها! مام جه‌لالی فه‌قیر له‌و نه‌خۆشییه‌دا چ ده‌زانی کێ زیندوووه و کێ مردوووه، که تۆ نامه‌ی سه‌ره‌خۆشی بۆ ده‌نیتری! ئایا ئه‌وه‌ بی رێزی به‌ حکومه‌ت و هه‌موو حزبه‌کان نییه که لاپه‌سه‌نیکی لابه‌لا زیندوووی کورد به‌ هیچ نه‌زانی و نامه‌ بۆ مردوووان بنیتریت؟

چ که‌رده‌ن! ئه‌وه‌ کورده و دراوسێکانی؛ ئه‌وه‌ش مه‌لای قوم و مه‌شه‌دن و سیاسه‌ت کردیان. ئه‌ی حزبه‌ کوردیه‌کانی باشوور که عیسا په‌ژمان و قانعی فه‌رد و ئاگاکیان به‌ دۆستی خۆیان ناوده‌بن، که‌ی له‌و خه‌وی غه‌فله‌ته‌ راده‌بن و دۆست و دوژمنی خۆیان لیک ده‌که‌نه‌وه؟^{۳۳}

سه‌ شهممه، ۲۰۱۷/۵/۲۳

ئێواره‌ی رۆژی شهممه‌ی رابردوو بارانی خیر و بیری ئیسلامی عه‌زیز به‌سه‌ر زیاتر له‌ ۷۰ بنه‌ماله‌ی بی تاواندا باری و په‌له‌ی دا. سه‌ رۆژه له‌ هه‌موو رۆژنامه و رادیۆ و ته‌له‌فیزیۆنه‌کانی بریتانیا‌دا باس باسی ئه‌و تاوانه‌ مه‌زنه‌یه که ده‌سنیتریککی بی ئه‌خلاق‌ی داعیش رۆژی شهممه له‌ شاری مانچستر کردی و له‌ ئه‌نجامیدا، زیاد له‌ ۷۰ کووژراو و برینداری بی تاوان به‌سه‌ر ده‌ستی بنه‌ماله‌هه‌زاره‌کانی ئه‌و شاره‌ میوان له‌ خۆگره‌دا مایه‌وه.

^{۳۳} . بۆ نمونه، پروانه و تووێژی نه‌مر مامۆستا برام ئه‌حمده له‌ گه‌ل کاک عه‌لی که‌ریمی له‌ سه‌ر یوتیووب و قسه‌کانی سه‌باره‌ت به‌ په‌ژمان.

ئەمپرو ئیە كەم رۆژی ئیشكردن بوو دوای ئەو رووداوه دلتەزینە. تەرجمەم بۆ پەناخوازیکی كورد دەكرد كە ئەویش سێ رۆژە گەشتۆتە بریتانیا و گوتووێتە تەمەنم ۱۷ سالانە. ئەو كەسە و چاوپێكەوتنی لە گەل دەكرد خانمێکی ئینگلیز بوو. دوای پرس و جو لە تەندروستی و پەروەردە كۆرە لاوه كە، لینی پرسی "ئایا نوێژ دەكە؟ دەتەوێت مزگەوتی گەرە كەمانت پیشان بدەن؟ دەتەوێت بەرمالت بدەن؟ لە مالهوه نوێژی لەسەر بكەیت؟ قورئانت دەوێت بدەن؟" و پاشان گوتی "لەم شوینە و تۆی لێ دەژیت، تەنیا گوشتی حەلال بە خەلك دەدەن، كەس گوشت بەرازت نادات" و شتی دیکە لەو چەشنە... سەرەرای ئەو راستییە كە ئەویش وەك هەموو خەلكی ولاتەكە لە ناخی دلەوه ئازیه تباری رووداوه كە مانچستر و هاوڤلی بنەمالە قوربانیا جینایەتە كە بوو، نە نیشانە بەك لە رڤ و كینەم لەو ژنەدا بەدی كرد و نە بوغزێك دەرحەق بەو پەنابەرە، كە موسولمانێکی خاوەن برۆای نوێژكەر وەك ئەوێ مانچستر بوو.

كاتێ ئەو دوو رووداوه لای یەك دادەنیم، چیم پیناكریت جگە لەوێ سەری تەعزیم دانەوێتم بۆ ئەو فەرھەنگە پێشكەوتووێ ئوروپا، كە تێیدا تاكە كەس بە پێوانە فەردییە هەلدەسەنگێرت نەك لەرێگە پێشداوێ و بەستەوێ بە پێشینهیە كی ئایینی و نەتەوێی گشتییەو - پێشینهیەك كە خەلكانی دیکە پێكیان هێنابیت و ئەو تاكە بە ئەگەری زۆر، هیچ پەيوەندیە كی پێو نەبووێت. لێرە، ئەسەسی داوێ كردن لەسەر 'بج تاوانی' تاك دانراو. بەلام لە ولاتانی ئیمەماناندا دیواری مالی بێر كردنەوێ خەلك بە قورپی دەمارگیری ئایینی سواغ دراو و لە ئەنجامدا بە فرسەخ لەو شێوازه داوێ كردنە مرۆفانەیه دوورین كە ئەوان لای كەم پینجسەد سالە كرددوویانەتە بنەما بۆ بێر كردنەوێ و هەلسەنگاندنی رۆژانەیان. لای ئیمە، نەیار و ناحەز، وە ئەستۆی بگریت یان نا، 'تاوانبار' و ئەو سەلماندن و بەلگەیی پێ ناوێت! هەر ئەوێشە داعشی شیعه لە تاران و داعشی سوننە لە مووسل حكومەتمان بەسەردا دەكەن، هەر لەو دوو شوینەش نا، لە هەموو ولاتێکی ئیسلامیدا.

پینج شەمە، ۲۰۱۷/۵/۲۵

Chelsea Flower Show

چەند رۆژیكە پێشانگە گول لە ناوچەیی 'چیلسی' لەندن كراو تەو. سالانێکی زۆرە بە حەسرتی چوون و دیتنی ئەو پێشانگە ناودارەوێم كە ۱۰۵ سالە لەمانگی مەیی دا بۆ ماوێ حەوتووێك دەكرێتەو و خودا پێداوان دەچنە سەیر و سەیرانی. بلیتی چوونە ژوورێ لە تاقەتی ئیمەماناندا نییە، جا من خۆم بە دیتنی جوانییەكانی لە سەر تەلەفیزیۆن رازی كرددو.

ئەى ئەوانەى وا جوانى دەپەرستەن! ئەو دەرفەتە مېژووېيە لە دەست مە دەن و ئىتواران بە دىتنى بەرنامەى پېشانگە كە لەسەر تەلەفېزىيۇنى بى بى سى زاخاوى مېشك و چا و ناخ و ھەناوتان بەن. پېشانگە كە و بەرنامە تەلەفېزىيۇنىيە كە دوو رۆژى دىكە كۆتايان پى دىت و پاشان دەبى ۋەك من، تا سالىكى تر چاۋەرۋانى ئەو رازاۋەيە بى وىتەيە بىمىنەۋە. عجلوا بالمعرض قبل الموت!

بەشى ۱۸ يەكشەممە، ۲۰۱۷/۵/۲۸

دووشەو چومە دىتنى بەرنامەيە كى مۇسقىاى ئىرانىيە كان لە 'لۆگان ھال'ى لەندەن. ئۆر كىستراى فىلارمونىكى رۆژھەلاتى پارس بە ھاو كارىي گروپى كۆرسى 'بەھار' بەرنامەيە كى خۇشيان پىك ھىتابوو كە ھەزت دە كۆرد دەيان سەعات دابنىشى و گوپيان بۆ رابگرى.

كۆنداكتەر واتە بەرپۆەبەرى ئۆر كىستراكە، ھونەرمەندىكى ئىرانى بوو بە ناوى 'ئارەش فولادوھەند' كە من بە ھىسابى ناسناۋە كەى لام وايە دەبى بە بنەچەك كورد و خەلكى ناۋچەى كرماشان بىت. فولادوھەند ھاۋرپى لە گەل ھەوادانەرى ميوان 'مىھردادى بەران' چەند ھەۋاى كۆن و نوپى فارسىيان پېشكەش كۆرد كە تايەتمەندى بە شىكىيان رپك خستەۋە و سازدانەۋەى نوپى ھەۋا كۆنە كان بوو بە شپۆەيەك كە بتوانرپت بە ئامپىرى ئۆر كىسترايە كى فىلارمونىكى رۆژئاۋايى بەرپۆە بېرپت. ئۆر كىستراكە لە شەش وپۆلۆن، چوار كۆنترباس و پىنج ئامپىرى فوۋبى پىك ھاتبوو و تاقە نىشانەى ئىرانى بوون بە سەريانەۋە، ئامپىرى پركاشن بوو كە ژەنبارە كەى، ھەم دەمبەك و ھەم دەفەى دەژەند. ھىنانى دەفە بۆ ناو ئۆر كىسترايە كى پارىسى، كارپكى داھىنەرانە بوو.

جياۋازىي كار و ستايلى كارە كانى دوو كۆنداكتەرە كە گەلىك ئاشكرا بوو و لە كاتىكدا تايەتمەندى كارى 'فولادوھەند' نوپكۆردنەۋەى ھەۋا كۆنە كان بوو، 'بەران' بەرھەمى نوپىرى پېشكەش دە كۆرد و يەك لەوانە، ھەۋاى "خون ارغوانها" بۆ شىعەرىكى شاعىرى شۆرپشگىر سەعەد سولتانبور دانرابوو.

ئەم چەشەنە كارە دەتوانرپت بۆ مۇسقىاى كوردىش بكرپت و گەلىك ھىوادارم ئۆر كىستراى فىلارمونىكى كوردستان و موكرىيان لە سەنە و سابلاغ بتوانن لە لايەكەۋە ھەۋا كۆنە كوردىيە كان نوپى بكنەۋە و لە لايەكى دىكەۋە رپوۋيان لە داھاتوو بىت و رپىگا بۆ ئەۋە خۇش بكنە دەنگى مۇسقىا كەمان بە جل و بەرگى ئەمپۆيەۋە لە ھۆلە گەۋرە كانى جىھان بەرز بىتەۋە. مۇسقىاى كوردى، ئەگەر خاۋەنى ھەبىت، گەلىكى بە بەرەۋەيە و شياۋبى ھونەرىي بۆ ئەو بە جىھانى بوونە ھەيە بە مەرجىك لە زەلى فۆلكلۆر بىتە دەرەۋە و ھەۋاى تازە ھەلمرپت.

دو شەممە، ۲۰۱۷/۵/۲۹

وتاریکی فارسی كاك رەحمان حوسەین زادەم لە مالمپەری فارسیی "اخبار روز" دا خویندەووە و پشتمی پێ لەرزى. نووسەر هیرشی کردبوو سەر کۆمەڵە و پینج حزبی دیکەى رۆژەلاتی کوردستان و کۆبوونەویان لە هەولیر بۆ پیکهینانی بەرەى یە کگرتوو و بایکۆت کردنی هەلبژاردنەکانی ئێران. ئەوێ کەسانیک دژ بە سیاسەتی حزبەکان بوەستن و رەخنەیان لیبگرن، لە بارودۆخی دیموکراتیدا، شتیکی ئاساییە و ئاشکرایە دەبێ ئازادی ئەو هەبیت کە هەموان بتوانن را و بۆچوون و هەلۆیستی خۆیان بێ پەردە دەربیرن.

بەلام ئەوێ سەمەرە بوو توند و تیزی هیرشکاری نووسەر بوو دەرەق بە بزووتنەوێ نەتەواوەتی کورد و پیکهینانی بەرەیه کی یە کگرتوو لە نیوان شەش حزبی ئوپۆزیسیونی. ئەو هەلۆیستە سەیرە خستیمە بیری چەپ ئازۆبیەکانی خۆم لە رابردوودا؛ منیش چل سالیك پینش یستا بەرانبەر بە هیللی سیاسی ناحەزی خۆم ئاوا هەلۆیستم دەگرت و بەناوی پینشکەوتنخواری و مارکسیزمەووە بزووتنەوێ نەتەواوەتی کورد مەحکووم دەکرد. تەنانەت کاتی لە سالی ۱۳۶۰ دا ماوەی ۱۰ رۆژیک لە تاران گیرام بە هەمان هەلۆیستەووە وەلامی پرسیری 'بازجو' کانم دەدایەووە و حزبی دیموکراتی کوردستان و کۆمەڵەى شۆرشیگێرم بە 'دژی شۆرش' ناو دەبرد و مەحکووم دەکردن. ئەو هەلۆیستی ئەودەمی ریکخراوە کەم بوو و بەداخەووە منی ساویلکەى لە گوپی گادا نووستوو بەبێ هەلسەنگاندنی شەخسی دووپاتم دەکردووەو.

ئێستا کە بێر لەو سەردەمانە دەکەمەووە، عەرەقی شەرم بە رۆخسارمدا دیتە خوارەووە و نامەوێ بۆ ئەو هەلە گەورەیهی کردوومە، خۆم بێخشم. رەنگە نووسەری وتارە کەش چل سالی دیکە وەك ئیستای من پەى بە هەلەى ئەمپۆی بیات، بەلام بە داخەووە ئەودەم دەرەنگ دەبیت و گەرانهووە بۆ ئەمپۆ نەگونجاو. ولاتە کەمان ئەوئەندەى لە دەست دوژمن دەیخوات دوو هیندە لە دەست دۆست. کوردستان چاوی لە رۆلەکانیەتی و دواى ئەو هەموو شکست و هەرەسەى تووشی هاتوو، چیتەر بەرگەى هەلەى رۆژبەرۆژی رۆلەکانی ناگریت. سەد مخابن بۆ ئەو بێ ئەزمونیانە و داخ و حەسرەت بۆ نەبوونی دلسۆزی و خەمخۆری نیشتمانی.

پینج شەممە، ۲۰۱۷/۶/۱

لە ئەفغانستان گۆقاریکی تایبەت بە ژنان چاپ بوو کە بە گوێرەى هەوالی بی بی سی، ناوی "گلارە"ی کوردی لەسەر دانراو. بەرەمەهینەرانی گۆقارە کە گوتووینانە ئەو ناو کوردیە ئیلهامی لە کچانی خەباتکاری کورد لەعیراق وەرگرتوو کە دژ بە داعیش شەر دەکەن."

شانازى دەكەم كە پەيامى قارەمانانى كۆبانى و شىنگال گەشتۆتە گويى جيهانبيان و ئىمە ئەمپرۆ دەنگدانەوہى لە ئەفغانستانەوہ دەبىسىن، با ئەردۇغان و حكومەتەكەى لە گەرۋوى چەپەلى گورگە بۆرەكانەوہ بلورينن و ببۆرپنن.

بەشى ۱۹ دووشەممە، ۲۰۱۷/۶/۵

لە نيەى دووھەمى مانگى رابردوودا دوو مۆرەى گرنكى سياسى، گۆرەپانى سياسەتى كوردستانيان بەجى ھىشت. ئەمپرۆ ھەوالى كۆچى دوايى مامۆستاي نەمر عەزىز محەممەد راگەيىنرا و ۱۲ رۆژ پىشتريش كاك نەوشىروان مستەفا كۆچى دوايى كرد.

مامۆستا عەزىز محەممەد ھەموو تەمەنى خۆى سەرفى خزمەت بە چەوساوەكان كرد و يەك لەو سى كوردە بوو كە خەلاتى لىنينيان پى بەخىرابوو (لاھوتى كرماشانى، حەيدەر عەلىيەفى سەرەك كۆمارى پىشووئازەربايجان كە بە رەچەلەك كورد بوو و مامۆستا عەزىز محەممەد). بە داخەوہ بنكە ھەوالدەرييەكانى ناوخۆ ھەوالى مردنى مامۆستا تەنيا لە ماوہى رۆژيەك و دوانى يەكەمدا بلاو كوردەوہ و ئىتر بىدەنگيان لى ھىنا، ئەوہ بۆ كەسايەتییەكى مەزن و شويتدانەر وەك ئەو لە شوپنى خۆيدا نەبوو و نىشانەى بى مېھرىيەكى زۆرى بە سەرەوہ بوو. لەو ماوہ كەمەشدا، ھەندىك لەو كەسانە وا ھەوالەكەيان راڤادەگەياندا، كەسايەتى مامۆستايان بە حزبى شىوعى عىراق و سياسەتەكانى سۆفەتە پىشوووہ دەبەستەوہ كە كارىكى بەجى بوو و دەبوايە وا بىت لەبەر ئەوہى ژيانى سياسى مامۆستا لە كار و كوردەوہى حزبى شىوعى عىراقدا خولاسە دەبووہوہ. بەلام سەمەرە ئەوہى بۆ ھەلسەنگاندنى كەسايەتى كاك نەوشىروان مستەفا كەس باسكى ئەوتۆى لە سياسەتەكانى كۆمەلەى ماركسى-لىنينى كوردستان و چالاكییەكانى دەيان سالەى نەكرد، كە ئەو بەرپرسى يەكەمى بوو. باسى كۆمەلە ھىچ، دوور و نزىك تەنانەت ناويكىش لە مائۆئىزم و ھەلەوپەلەكانى نەكرا و پۆل پۆت و كامبوجيا و كارى ھاوشىوہى ئەوان لە كوردستان، بەچاوى كەسدا نەدرايەوہ.

من نائىم دەبوايە ئەوہ بكرايەت لەبەر ئەوہى لە سەرەخۆشى و پەيامى دواى مردندا ھەمووان ھەول دەدەن دەست نىشانى كوردەوہ چاكەكانى كەسى كۆچكردوو بكەن و ھەلەوپەلە بەھىلنەوہ بۆ دەرفەتەكانى دوارپۆژ. بەلام ئەوہى پىم سەيرە ئەو يەك بان و دوو ھەوايەيە. بۆچى ئەو نەرىتە بۆ يەك كىك راستە و بەرپۆە دەبرىت، بەلام بۆ يەكى دىكە لە ھەمان ولات و ھەمان مانگدا ھەلەيە و نابى بكرىت! ئايا گۆرەپانى سياسەتى كال و كرى كورد ئەوہمان پىدەكات يان ئىستاش رۆحى مائۆ بە ژوور سەرى حزبە كوردییەكانەوہ دەگەرىت؟

چوارشهممه، ۲۰۱۷/۶/۷

ههوالی دوو هیرشه که ی ئەمرۆی ناو شاری تاران گه لیک ناخۆش بوو. باوه کوو دوژمنیکی کورد هیرشی کردبووه سهر دوژمنیکی دیکه ی کورد، به لام ئەو تیرۆره کویره و کوشنی خه لکی بی تاوان، نه جینگه ی په سنده و نه هیچی بۆ کورد تیدایه. ره شکوژی ههر که سینک بیکات، مه حکومه!

ویده چی ئەمجارهش کورد به ساویلکه یی که وتیته داویکه وه که ئەنجامه کانی جیی نیگه رانین. ئیران له پیلان ده گه پیت دژ به کوردستانی باشوور، چ له ریگه ی جاشه کانی حه شدی شه عبیه وه بیت و چ راسته وخۆ. ده بی هه موولایه ک وشیاریین و بیانویه کی وایان نه ده یین به ده سته وه که شان به شانی ئەردوغان و عه بادی پیلانیکمان بۆ بنینه وه و هیرشیکمان بکه نه سهر. ئەوه کاریکی دوور له چاوه پروانی نیه. سه له فییه کانی کوردستان راسته وخۆش نه بیت، ناراسته وخۆ ده سنیزی مه لاکانی ئیران و سالانیکی زۆره کاریان له سهر ده که ن و له داویتی خۆیاندا په روه رده یان ده که ن بۆ ئەوه ی بیانکه نه ملۆزمی بیری نه ته وه یی و پیشکه و تنخواز.

پووداوه که ی تاران خستمیه بیری ئەو ده مه ی وا دوو لوی کورد له سالی ۱۹۶۸ یان ۶۹ دا، به لاسایی کردنه وه ی فه له ستینیه کان فرۆکه یه کی عیراقیان پفاند و به حیسابی کیشه و نیوان ناخۆشیی عیراق له گه ل ئیران، هیتایانه تاران. حکومه تی شا ده ست به جی گرتنی و له ماوه ی چه ند رۆژدا ههر دو کیانی ئیعدام کرد. له بیرمه ناوی یه کیان ئەنوه ر بوو، به لام نه مزانی سهر به چ حزب و لایه نیک بوون له به ر ئەوه ی باشووری کوردستانیش بیده نگه ی لیکردن و ته نانه ت ئیستاش که س ناویان ناهینیت.

پووداوی ئەمجارهش له ناوه رۆکدا زۆر جیاواز نیه له پووداوی ئەو سه لاله و ئە گه ر هه واله کان راست بن، لای که م پیج کورد بوونه ته قوربانیی گه مزه بیه ک. ئەو ده م دوو کورده که به ساویلکه یی که وتبوونه شوین سیاسه تی باوی رۆژ له رۆژه لاتی ناوین، ئیستاش ویده چی ههر وا بیت به لام به به رگیکی ئاینیه وه! ئەو کارانه کورد ناگه یینه هیح شوینیک. که م و زۆر هه موو ولاتانی جیهان، به ئەمریکاهه، پووداوه که یان مه حکوم کرد و ئەوه راسته وخۆ مه حکوم کردنی داعیشه به لام ناراسته وخۆ کوردیش ده گرتته وه. ئە گه ر وشیار نه بین، واهه یه دوا ی نیشته وه ی ته پ و توژی پووداوه که تیگه یین چ زیانیکی گه وره مان لی که وتوه.

له و ناوه دا، یه ک شت بۆ من پوون نیه، ئەویش ئەو پرسه یه که ئایا کورده داعیشه کووژراوه کان راسته وخۆ گه یشتوونه ته به هه شتی خوا و ئیستا له وئ ده سته ملانی ۷۲ فریشته ی بالا به رز بوون یان نا؟ که س هه یه هه واله که م بۆ پشتراست بکاته وه؟

پنج شهمه. ۲۰۱۷/۶/۸

له یادداشته کانی دووسج ههفته پیشتردا گوتم مهلاکانی ئیران کاریکی زوریان بۆ نیفاق خسته ناو خوشک و برایانی کاکهیی له باشووری کوردستان کردووه. وا ههوالی ئهوه ده گات که به کاکهیی نهووستاون و له ناو موسولمانانیشدا کاری تهبلغیان کهم نهبووه. به گویرهی ههوالیک، کابرایه کی خه یالایوی له سهنگهسه ماوهیه که خوی له کوردی ههژار کردوته محهمه دی مههدی و به ته مایه خوا بیهویت یان نهیهویت، ئه م خوی چارهسه ری کیشه کانی سهرتاسه ری جیهان بکات؛ له ئه مریکا عه قل بدات به ترامپ، بریتانیا بگه پینتته وه باوهشی ئوروپا، بۆمبای ئه تۆمی له دهست کۆریای باکوور ده رینیت و مهلاکانی ئیرانیش بگه پینتته وه سه ر مینه ره کانیان له قوم و مه شهه د!

باشه، ئه و براده ره مان ئه و خه باته مه زنه جیهانییه به چ هیزیکه وه ده کات؟ جا قایله؟ ئه ی داعیش و تالهبان به که لکی چی دین ئه گه ر نه که ونه شوینی و خورماکه ی نه خون؟

خۆ ئه گه ر وایت، سه نکه سه ر ده بیته پایته ختی هه موو جیهان و له عه رش و قورشه وه ئینس و جان روو ده که نه کوردستان، یووئین و مووئینیش نامین و حکومه تی هه ریم ده بیته حکومه تیکی جیهانی!

پیروز بی ئه و ده سه که وته!

هه لپه رن خه لکی کۆسته!

به شی ۲۰ هه پنی، ۲۰۱۷/۶/۹

له کومۆنیزمه وه بۆ کۆرنبیزم!

دویتی له بریتانیا هه لپاردنی سه رانه ری په رله مان بوو. حزبی حاکی پارێژگار هه لپاردنیکی پیش وه ختی راگه یاند به و هیوایه ی که 'جیریمی کۆرنب' ریه ری حزبی کار توانای به ربه ره کانی کردنی ئه وانی نییه و ده توانن ده نگیکی زیاتری خه لک بۆ خویان مسۆگه ر بکه ن؛ له و رپگه یه شه وه زیاتر ئه سپی سیاسه ته هه له کانیان سه باره ت به 'بریگزیت' و جیا بونه وه له یه کیه تی ئورویا تاو بده ن؛ له سکۆتله نده ش حزبی ناسیۆنالیستی سکۆتله ندیه کان تیک بشکینن. ئینجا هاتن به خه لکیان گوت گوایه بۆ مه سه له ی جیا بونه وه له یه کیه تی ئورویا پیویست به حکومه تیکی 'به هیز و سه قامگیر' هه یه و ئه وان له رپگه ی ئه و هه لپاردنه وه ده سه لاتیکی ئه و توو دادمه زرینن.

هه‌ل‌بژاردنه که به پیچ‌هوانه گه‌را و حزبی حاکم، که بۆ ریش چووبوو، سمیلشی له‌سه‌ردانا و ئیستا بۆ ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر حوکم بمینیت، مه‌ج‌بوور بووه له‌گه‌ل حزبیکی بچوکی راست ئاژۆی ئیرله‌ندییه‌کانی باکووردا یه‌ک بگرت و ژماره‌ی نوین‌ه‌رانیان له‌ ناو په‌رله‌مان بگاته نیوه‌ی +۱ ی ئەندامان که بتوانیت حکوومه‌ت پیک بهینیت.

من که له‌ هه‌موو سالانی ژیانم له‌ بریتانیا، لایه‌نگری حزبی کار بووم، باوه‌کوو ئەمجاره‌ هیوایه‌کی که‌مم به‌ جی‌رمی کۆرین هه‌بوو، به‌لام له‌به‌ر سۆز و خۆشه‌ویستی ر‌ی‌بازه‌که‌ و شه‌خسی ئه‌و، له‌گه‌لیاندا مامه‌وه‌ و خۆش‌حالم که‌ سه‌رکه‌وتنیکی گه‌وره‌یان ده‌سته‌به‌ر کرد. هه‌ل‌بژاردنه‌که‌ چه‌ند شه‌قلی نویی لیدرابوو:

لاوان به‌گشتی به‌ره‌و چه‌پ هاتبوون و متمانه‌یان به‌ پارێزه‌ره‌کان نه‌بوو. خه‌تی شیوه‌ چه‌پی کۆرین سه‌ره‌پای هه‌موو دژایه‌تییه‌کی حزبه‌ ناسیۆنالیسته‌ توند‌په‌وه‌کان وه‌ک حزبی سه‌ره‌خۆیی خواز و دژه‌ ئوروپای نایجل‌فاراژ و ر‌پۆژنامه‌ راست ئاژۆکان وه‌ک ده‌یلی مه‌یل و سان، سه‌رکه‌وتنیکی زۆری ده‌ست که‌وت و ژماره‌ی ئەندام په‌رله‌مانه‌کانی گه‌لیک زیاتر له‌وه‌ی پیش بینی ده‌کرا له‌ زیادییان دا؛

حزبه‌ راست ئاژۆکان له‌ زوربه‌ی شوینته‌کان تووشی شکست هاتن؛ له‌نده‌ن و شاره‌ گه‌وره‌کان که‌ بێگانه‌ی زیاتریان تیدایه‌، به‌ ده‌ست حزبی کاره‌وه‌ مانه‌وه‌ به‌لام پارێژگا و شاره‌کانی ده‌وروبه‌ری له‌نده‌ن، که‌ خه‌لکه‌که‌یان به‌گشتی بریتانی و واهه‌یه‌ به‌شیکیان ناحه‌زی کۆچه‌به‌ران بن، بوونه‌وه‌ به‌ ملکی حزبی پارێزه‌ر؛ دوو کورد له‌ سه‌ر لیسته‌ی حزبی کار به‌ر‌بژیری دوو ناوچه‌ بوون له‌ له‌نده‌ن و ده‌وروبه‌ری، به‌لام به‌ داخه‌وه‌ هه‌چکامیان ده‌نگی پتووستیان نه‌هینایه‌وه‌. به‌گشتی نزیکه‌ی ۵۰ ئەندام په‌رله‌مان له‌ که‌مایه‌تییه‌ ره‌ش و غه‌یره‌ سپیه‌کان چوونه‌ ناو په‌رله‌مانه‌وه‌.

ژماره‌ی ژنانی ئەندام په‌رله‌مان ئیستا له‌ هه‌موو هه‌ل‌بژاردنیکی پیشوو زیاتر بووه‌.

دووشه‌مه‌، ۲۰۱۷/۶/۱۲

سونی کوژی!

کاری هه‌له‌ی تیرۆپستی هه‌فته‌ی ر‌ابردوو بیانوی چاکی داوه‌ته‌ ده‌ست سوپا و وه‌زاره‌تی ئیتیلعاتی ئیران بۆ لیدانی هه‌موو ئه‌و چالاکانه‌ی وا له‌ ناوچه‌ کورد و سوننه‌ نشینه‌کان دژایه‌تی حکوومه‌ت ده‌که‌ن.

به پیتی ههوالی ئەم رۆژانه، نەك هەر له كوردستان، بەلكوو له سیستان و بەلووچستان و ناوچه توركمەن نشینه كانی باكوور ههتا سوننه كانی باشووری ئیران، خهلك كهوتوونه ته بهر هیرشی "سهبازانی گومنامی ئیمامی زه مان" و نه كهس ههیه بهرگریان بیت، نه كهسیش به یارمهتی گیراوه كانه وه دیت.

كارێکی مندالانهی بێ بهرنامهی چەند لاوی بێ ئەزموونی دەمارگیر (یان خود فیرکراوی دەستی ئیتلاعات)، ئاکامی وا ناحەزی لێ کەوتۆتەوه و لەدادیدا زیاتریشی لێ دەکەوتتەوه. سوپای پاسداران زۆر وا ههیه بهوهش نهوهستیت و دەستبدا ته جینایه تی زۆر له و ناوچانه و له عیراق و باشووری کوردستانیش.

دۆخه كه گهلیك ئالۆز و زۆر ناسكه و له رۆست هاتنی وشیری و لیزانی زۆری دهویت. هیوادارم كیشه ناوخۆیه كانی هه ریم و شه ره په رۆ لێیان بگه رپیت به مه سه له گرنگه كان و یهك لهوان ئەم پیلانه دارژاوه، به باشی رابگەن.

پینج شه ممه، ۲۰۱۷/۶/۱۵

دوینی رۆوداویکی دلته زین له لهندهن رۆویدا و باله خانه یه کی ۲۴ نهۆمی له ناوه راستی شاره كه ئاگری گرت. ژمارهی کووژراوان تا کاتی ئەم نووسینه گهیشتۆته ۱۷ کەس و بریندارێکی زۆریش براونه ته شهش نهخۆشخانهی شار. سه رجه م ۱۲۰ بنه ماله ی دانیشتووی بینایه كه ئاواره بوون و هه موو كه ل و په لێکی ژیانان له ده ست چوه. كاره ساته كه گه لێك مه زنه و خه لك له هه موو شویتیکه وه چوونه ته یارمه تیدانی بێ مال و حاله كان.

من پیشتر به میوانی چوومه ته ناو ئەو باله خانه یه و دۆست و ناسیاویشم له ناویاندا هه یه، كه به خته وه رانه هه موویان سه لامه تن. به گویره ی هه والی براده رێکی شاره زا، سه رجه م پینج بنه ماله ی کوردی رۆژه لات و باشوور له گه ل چەند بنه ماله ی کوردی سووریا له ویدا ده ژیان. هیشتا کاری پشکین کۆتایی نه هاتوو و به رۆونی نازانریت کی ماوه و کی نه ماوه.

ژیان له باله خانه ی وا به رز هه میشه ئەسته م و جیگه ی نیگه رانی بووه، به لام چ که رده ن؟ ئەوه ژیان کۆچه ریه و هه ر ئەوه نده ی چاوه خانوویه ك له شویتیک بدریته كه سه كه، وه ریده گریت. خه لکانی دانیشتووی باله خانه، دراوسێکانیان و به گشتی خه لکی هه موو ولات نار په زایان هه یه له و خزمه تانه ی ده بوايه حکوومه تی ناوچه یی ئاراسته ی بکر دایه و نه یکر دووه. دیاره دابین کردنی خانووبه ره و په چاو کردنی هه موو لایه نیکی ئاسایش بو ئەو خه لکه زۆره ش کارێکی هاسان نیه، به تابه ت که ئیستا ولاته که تووشی قهیرانیکی گه وره ی ئابووری هاتوو و بودجه ی هه موو خزمه تگوزاریه ك له چوار چۆیه ی حکوومه ته ناوچه یه کاندا له که میی داوه.

له‌ندهن ۳۳ حکوومه‌تی ناوچه‌یی هه‌یه و ناوچه‌ی ویست مینستر و کینزینگتن ده‌وله‌مه‌ندترینانه، که باله‌خانه‌که‌ش له‌ویدا هه‌لکه‌وتوووه.

به‌شی ۲۱ سێ شه‌مه ۲۰۱۷/۶/۲۰

حه‌یده‌ر عه‌بادی سه‌ره‌ك وه‌زیرانی عیراق، که دژ به‌ گشتپرسییه‌که‌ی کوردستان هه‌لوێستی گرتوووه، سه‌ردانی ئێران و دوو ولاتی عه‌ره‌بی ناوچه‌که‌ی کردوووه بۆ وه‌رگرتنی پشتیوانی ئه‌وان و ته‌نیا هه‌یشتنه‌وه‌ی حکوومه‌تی هه‌ریم. ئایه‌توللا خامنه‌یش که‌ ناوی خۆی ناوه‌رپه‌ری هه‌موو موسولمانانی جیهان و وه‌ك ئه‌رکیکی ئاسایی خۆی بیت، ده‌ست له‌ هه‌موو کاروباری ولاتانی ناوچه‌که‌ وه‌رده‌دات، دویتنی به‌ پیچه‌انه‌ی هه‌موو عورفیکی ناونه‌ته‌وه‌یی هه‌رپه‌شه‌ و گوره‌شه‌ی له‌ کوردی باشوور کردوووه و فه‌رموووه‌تی گشتپرسی نه‌که‌ن.

کورد له‌ داگیرکه‌ری خاکه‌که‌ی و دوژمنه‌کانی خۆی له‌وه‌ زیاتر چاوه‌پروانی ناکات، به‌لام ئه‌وه‌ی جیگه‌ی نیگه‌رانییه‌ ئه‌وه‌یه‌ کۆماری ئیسلامی خۆی خزانده‌وته‌ ناو کۆمه‌لگای باشووری کوردستانه‌وه‌ و ناراسته‌وخۆ هه‌ولێ گه‌وره‌ کردنه‌وه‌ی که‌له‌به‌ری نیوان حزبه‌ سیاسییه‌کان ده‌دات.

تاقه‌ هیوایه‌ك بۆ به‌ره‌ره‌کانی ئه‌و و داگیرکه‌رانی دیکه‌ی خاکه‌که‌مان مابیت یه‌ کگرتوویی ریزه‌کانی گه‌له‌. تو بلیی له‌و ماوه‌ی سێ مانگه‌ی وا بۆ ئه‌و رۆژه‌ میژووویه‌ ماوه‌، حزبه‌کان و رپه‌هرانیان نه‌یه‌نه‌ سه‌ر عه‌قل و ریزه‌کانیان یه‌ك نه‌خه‌ن؟ ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ رپوونه‌دات هه‌رگیز گه‌ل نایانه‌خشیت و زۆر واهه‌یه‌ هه‌رگیز مه‌جالیکی دیکه‌ی وا بۆ کورد هه‌لنه‌که‌ویت.

چوارشه‌مه ۲۰۱۷/۶/۲۱

زه‌کات، وه‌ك گرتیکی گه‌وره‌ی کۆمه‌لگا له‌ ولاتی موسولمانان به‌ گوێره‌ی هه‌والیکی مالپه‌ری رووداو، زه‌کاتی ته‌نیا ۳ میلیاردری کوردستان ده‌کاته‌ بری ۳۰۰ ملیۆن دۆلار. ئه‌و پاره‌ زۆره‌ به‌ کێ ده‌دریت و چۆن سه‌رف ده‌کریت؟ له‌ حالیکدا حکوومه‌تی هه‌ریم مووچه‌ی فه‌رمانبه‌رانی پێ نادریت و به‌غدا پاره‌ی نه‌وته‌که‌یان لێ ده‌بریت، ئه‌و زه‌کاته‌ بۆچی ده‌بێ بدریته‌ ده‌ست چه‌ند مه‌لای مزگه‌وت که‌ نه‌ حیسابی بانکیان له‌ژێر کۆنترۆلی ده‌وله‌تدایه‌ و نه‌ که‌س ده‌زانیت چی له‌و پاره‌ زۆره‌ ده‌که‌ن.

مه‌لا و مزگه‌وت حکوومه‌تیکن له‌ ناو حکوومه‌تدا، راست وه‌ك داهااتی "آستان قدس رضوی" له‌ شاری مه‌شه‌دی ئێران که‌ گه‌وره‌ترین سه‌رمایه‌داری هه‌موو ولاته‌که‌یه‌ و مه‌لاکان ده‌یخۆن و ده‌یه‌ن، که‌سێش نییه‌ له‌ ژوور سه‌ریانه‌وه‌ بزانی چی له‌و پاره‌یه‌ ده‌کریت که‌ خه‌لکانی دڵ

ساف به نیه تی باشه وه دایدنه سندووقی خیر و خیراتیک وا به ناوی ئیمام رهزاوه دانراوه بهلام دوی دزی و فزییه کان که گوایه تهنیا جیگری سهروکه کهی له م رپوژاندا ۱۳ ههزار ملیارد تمه نی دزیوه و ههلاتوته دهرهوهی ولات، بهشی بهرچاوی ئهوهی ده مینیتته وه سهرفی حیزبوللای لوبنان و پاراستنی بهشار ئهسه د له سووریا ده کریت، یان دهریتته حماس و و شیعهی حوثی له یه مهن و هشدی شهعی له عیراق بو ئهوهی هیلالی شیعی پیک بینن یان دهیان شوینی وهک نیجریه بو ئهوهی بره و به شیعیه تی له ئه فریقا بدهن.

پینج شه ممه، ۲۰۱۷/۶/۲۳

کورد سه ره پای ژیا نی ئه سته م و شه ر و کیشه ی زوری سیاسی و ئابووری، خه لکانی قسه خو شی زورن. شیعیکی بیرتو لد بریشت هه یه ده لی "ئایا له سه رده می شه ردا شیعر ده گو تریت؟" هه رخو شی وه لام ده داته وه و ده لی: "به لی سه باره ت به شه ر!" به لام قسه خو شی کورد تهنیا سه باره ت به شه ر قسه یان نه کردوو و له هه موو بواریکی ژیا نی کومه لایه تیدا ئه سپی ته نزیان تاوداوه.

زور حه یفم لی دیت قسه کانی ماموستا عه لی خه ندان گورانی بیژی نه مر بفه وتین. بلی که س قو لی لی هه لئه مالی و گردو کو یان نه کات؟

به شی ۲۲ شه ممه، ۲۰۱۷/۶/۲۴

پیری ده ستگیر

ئه مرۆ هه والی کۆچی دوایی بیرمه ند، کومه لئاس و زمانه وانی مارکسیست و فی مینستی کورد، کاک ئه میری حه سه نه پوور، راگه یینرا. مه رگی کاک ئه میر بو بزوتنه وهی چه پ و خه باتی سیاسی و بواری لیکۆلینه وه له میژوو و ئه ده بی کوردی خه ساریکی گه وره بوو. به هه مان شیوه، هه موو خه لکانی کورد و غه یره کورد که له بواری توژیته وه له سیاسه ت و کومه لئاسی و میژووی کورددا کاریان ده کرد، یاریده ده ریکی بی دریغ و پشتگیریکی دلسو زیان له ده ست چوو. من خه ریکی نووسینی بابه تیکی کورتم بو گو فاریکی کوردی و له م دهر فه ته که مه ی ئیستادا بیرم له وه ده کرده وه ئه م چه ند دی په ی ئیره دا به چ سیفه تیک ناوی ئه و گه وره پیاوه هه لکه وتوو هی کورد به رم که بتوانیت که سایه تی که م وینه ی ئه و پیشان بدات، دیتم 'پیری ده ستگیر' ره نگه به شیک له هه ست و بیرم سه باره ت به و را بگه یینیت.

ئه وه نده ی خۆم له ماوه ی سی چل سال ناسینی کاک ئه میردا بینومه و ئه وه نده ی له خه لکانی دیکه م بیستوته وه ، کاک ئه میر هه رگیز ده ستی به پرووی که سیکه وه نه ناوه که خه ریکی

ليکۆلئينهوه له بوارىكى تايهت به ژيانى كۆمهلايهتى و فرههنگى و سياسى كورد بوويت و نهك ههر كورديش بهتانيا، بهلكوو خهلكان و گهلانى چهوساوهى جيهان بهگشتى. يادى خۆشهويستى دوكتۆر ئەميرى حەسەنپوور بۆ هەميشە زىندوو بىمىنتەوه. بەم بۆنەيهوه سەرەخۆشى خۆم ئاراستەى خاتوو شەهزادە مەجەب و كاك سەلاحى كورپان و خوشك و براكانى كاك ئەمير هەروها هەموو خەلكى مەهاباد و سەرانشەرى كوردستان دەكەم.

سێ شەممە، ۲۰۱۷/۶/۲۷

ديوارى ئەردۆغان

ئەو ديوارهى وا ئەردۆغانى جىنايهتكار خەريكه له نيوان خاكي ئىستاي توركيya و ئيراندا دهيكيشيت، چالديرانىكى ديكهيه و كارساتىكى مرؤفايهتبيه كه ئەوهندهى شوين لهسەر ژيانى كورد له هەردوو بەرى سنوور دادەنيت، ئەوهندهش لهسەر ژينگه و سروشت و ئازەلى كىوى و دار ودرهخت. بۆچى دەنگى كەس دەرنایەت؟ مافی گوندنشینانی هەردوو لایەنى سنوور كە لەرپىگەى ئالوگۆر و كړين و فرؤشتنى كالای سەر سنووروهوه دەژين چى لى ديت؟ ئايا ئىجازه لهو خەلكانه وهگراوه كه ديواره كه به زهويوزارى ئەواندا دهكشيت؟ ئەندام پەرلەمانە كانى كورد و ئازەربايجانى لەئيران بۆچى بىدەنگن؟ حزبەكان بۆچى دەنگيان لىوه نايەت؟ تەلەفیزیۆنە كوردییه كان بۆچى قېر وقەپیان لىكردوووه؟

چوار شەممە، ۲۰۱۷/۶/۲۸

سبەى سألوهگەرى بۆمبابارانى شیمیایی شارى سەردەشت و چەند گوندى دەوروبەریهتى. سى سألە حكومەتە پرورەشەكانى جيهان لهو جىنايهتە بىدەنگن و ولاتانى رۆژئاوا به تايهت ئەمريكییه كان كه ئەو دەم به هۆى مەترسى نانهوى خومهينيهوه دیزه بهرخۆنهيان كرد و چاویان له سەددام قووچاند، ئىستاش بهلاى مەسەله كەدا ناچن. يادى ئەو كەسانە بهخیر بيت كه لهو پروداوه دلتهزینەدا بوونه قوربانى سات وسەودای ئەو دوو حكومەتە چەپەلە. ئەگەر ئيران دوای وه رگرتنهوى خورەمشەر له ناو خاكي عیراق پيشرەوى نه كردبايه و پاسداره كانى خومهينى نه چوونايهتە قوولایى خاكه كهيهوه سەددامى جىنايهتكار زۆر واهه بوو ئەو تاوانه دەر حەق به خەلكى سيقهیلی سەردەشت و دەوروبەرى نه كات و درەنگتر، دەر حەق به خەلكى هەلەبجەش. هەردوو حكومەتە كه لهو تاوانەدا دەستیان هەبوو.

پنج شەممە، ۲۰۱۷/۶/۲۹

ئەمىرۇ لە ژوورېكى كۆبۈنەوھى 'برك بىك كۆلېج' زانستگەھى لەندەن كۆرپىك بۇ بەرپىز دوكتور جەغفەر شېخ الاسلامى رېكخراپوو و خەلكىكى باش بەشدارىيان تىدا كىردبوو. بابەتى وتارەكەھى كاك جەغفەر پىنج ستانداردى جياواز بۇ يەك زمان بوو و تىدا باسى سىياسەتە جىجىكانى پىنج ولاتى ئەرمەنستان، ئىران، عىراق، سوورىيا و توركىياى كىرد سەبارەت بە زمانى كوردى.

كاك جەغفەر كە لە شارى ئوتاواى كانەدا مامۇستاي زمانەوانە، لە سەرەتاي قسە كانىدا ئاماژەھى بە لەدەستچوونى كاك ئەمىرى حەسەنپوورى كىرد و گوتى مۇنتۆر و مامۇستام بوو. ھىواى ھەموولايەك ئەوھىيە ئىستا كە كاك ئەمىر نەماو، ئەو بتوانى شوپىنى بەتالى ئەو لە بوارى زمان و كۆمەلناسىدا پىر بىكاتەوھ.

بەشى ۲۳ شەممە، ۲۰۱۷/۷/۱

ھەوالى برىندار بوون و گىرانى رامىن حسين پناھى و گىان لەدەستدان و گىرانى چەندكەسى دىكەھى بنەمالەھى بەرپىزى حوسەين پەناھىم لەسەر مالپەرەكان خويئندەوھ كە رېكخراوى لىپووردنى ناوئەتەوھىش پىشتراستى كىردبووھو. مەن سەرى رېز بۇ ئەو بنەمالە خەباتكارە جگەرسووتاوھ دادەنەوئىم. بەلام لام واھە حزبە سىياسىيەكانى كورد لە بەرانبەر ئەو بنەمالانەھى وا پىشتر داغى لەدەستچوون رۆلەكانى خۇيان لەدل دراوھ، ئەركىكى گەورەيان لەسەر شانە و دەبى خۇ لەوھ پىارپىزن كە مەترسىيەكى نوئ بۇ ئەندامپىكى دىكەھى بنەمالەكەيان بۇ بنىنەوھ. كاروانى خەبات ھەر بەرپوھىيە و ناوئەستىت، بەلام دارپشتنى بەرنامەكان، حەكىمى و تىگەشىتنى زىاترى پىويستە.

بەكشەممە، ۲۰۱۷/۷/۲

بەداخەوھ ئەمىرۇ دووى دوو مانگى رەبەق ھەوالى كۆچى دووى "خاتوو مونىرە موفتى زادە" م ژنەفت. مونىرەخانم، بۇ سالانىكى زۆر يارمەتىدەر و دىسۆزىكى پاك و بى ئىدىيەكە كۆمەلگەھى كورد لە برىتانىا بوو، كە ھەموو ھەلسووراوى و خزمەتەكانى لە پىناو داكۆكى كىردن لە مافەكانى مرؤف و مافى ژناندا بوو نەك بۇ پلە و پاھە و ناو و پوول و پارە. تىگەشىتووبى و ئەزموون و كارزانى و خەمخۆرى خەلك تەنيا بەشپىك لەو خەسلەتانە بوون كە لە كەسايەتى مونىرەخانمدا كۆبۈنەوھ و كىردبوويانە كەسايەتپىيەكى جىگەھى رېزى كۆمەلانى خەلك. لەبىرمە ھەر لەسالانى سەرەتاي ھاتنم بۇ برىتانىادا رېگەم كەوتە بەردەم مېزى كارى ئەو لە رېكخراوھىيەكى پەنابەرى و ئىستاش بىرەوھىرى خۇشى بەدەنگەوھ ھاتن و رېتومايەھى

پسپۆرپانه كانيم هەر له ياددا ماوه. مونيره خانم ده تگوت هەر بۆ کار و زهحمهت و ياريدەری خوێنقاوه.

كوميتهی ژناني كورد لقی بریتانیا بهو بهو بۆنهیهوه پۆژی شهممهی دادی پڕی و پهسمیک له لهندهن به پڕیوه دهبات.

یادی مونیره خانمی خو شه ویستی هه موولایهك به خیر بیت!

سێ شهممه، ۲۰۱۷/۷/۴

ئهی هاوار کوا ئهوه حاله؟

کیشه و شهپه ده ندووکهی حزبه سیاسیه کانی باشووری کوردستان له لایهك و دۆخی خرابی ئابووری هه ریم و مهسهلهی گهندهلی له لایهکی دیکهوه، هاوکات له گهڵ توپبارانی کویستانه کانی باله کایهتی له لایهن مه لایانی نویتنهری خوا له ئیران و بۆمبارانی داویتی قهنديل له لایهن ئهردوغانی جینایه تکارهوه کاتی دهخرینه پال یه کتر، سهری بینهری بی لایهن سوور ده میتیت که ئهوه گهله هه ژاره مان چۆن بهرگهی ئهوه هه موو په نجه ده گریت و سهری لی ناشیویت؟

به شیک له کارتیکه ریبه کانی ئهوه هه ل و مه رجه ناله باره له سه ر پۆخی خه لک، له شه پ و کیشه و گرفتگی ناو بنه ماله و په یوه ندی خه لکه که له گه ل یه کتر ده رده که ویت. ئه م چه ند هه واله ی خواره وه م ته نیا له ماله پری رووداوی کوردی ئه م پۆ سێ شه ممه ۲۰۱۷/۷/۴ دا خویندۆته وه. ئه و په رژین شکاندن و سه ره پۆیی و جینایه تانه ناتوانن بی په یوه ند بن له گه ل په وشگی خرابی ئابووری - سیاسی - کۆمه لایه تی و لات ه که مان. به داخه وه به ره له ته نکیه وه ده دریت و زوربه ی زۆری ئه و بی قانونییانه ده رحه ق به ژنی کورد ده کرین. فه رموون:

مانگی رابردوو ۲۴ حاله تی کوشتن له هه ری می کوردستان تو مار کراون.
ژنیک ۳۰ چه قۆ له هه ویکه ی ده دا.

له سلیمانی به هوی ده سرپژی گوله وه ژنیک کووژرا.
پیاویکی کورد هه و لده دات پیسای ده ر خواردی هاوژینه که ی بدات.
له سۆران کچیککی ۱۷ سال به چوار چه قۆ ده کووژریت.
له پردی، کووژیک باوکی خوی ده کووژیت.

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۷/۵

دووسەد كەسەك لە باشووری كوردستان نامەیه كیان ئیمزا كردهووه بۆ دژایەتی دەرپرین لەبەرانبەر هەرەشەیی داخرانی تەلەفیزیۆنی ئەلجەزیرە قەتەری لەلایەن سعودیایە. من خۆم ئاگادار نیم و خەلكە خاوەن ئیمزاكایش ناسم، بەلام برادەریكم دەیگوت هەر ئەو كەسانە لە بەرانبەر داخرانی چەندەها كەنالی تەلەفیزیۆنی كوردیدا بێدەنگ مانەو و مەتەقیان لێو نەهات، سەیرە ئیستا بۆ ئەو كەنالی عەرەبیە بەرد لە سینگیان دەدەن!

پنج شەممە، ۲۰۱۷/۷/۶

مەلاكانی ئێران خەریك بەهۆی هەلبەستنی بەنداویك لەسەر زێی بچوك، ئاوی ناوچەیی قەلادزی لە باشووری كوردستان بێن. ئەوان چەند سالیكە خەریکی ئەو ئەركە ناپیروژەن و بۆ بێدەنگ كەردنی ئازەربایجانیه كان و هینانی ئاوی بۆ ناو گۆلی ورمی، لە چەند لاوه ئاوی پرووبارە كانی رۆژەلاتی كوردستان ویشك دەكەن و پرووبارە دەكەنە گۆلی ورمی. ئەو خەیانەتە ئیكۆلۆژیستیکە، سەرەتا بە پرووباری ئەلوان لە ناوچەیی كرماشان دەستی پێكرد كە پرووباریکی پیروزی خوشك و برایانی ئەهلی حەقە و ئەمڕۆ راگەیینرا ئەو چوار دۆپە ئاوش كە تا ئیستا دەهاتە ناو ئەلوان لە باشووری كوردستان، بەتەواوەتی چۆرەیی لێراوه و ویشك بووه. مەلاكان لە هەنگاوی دواتردا، دەستی چەپەلیان گەیانە ناوچەیی سەردەشت كە بەروبووی گلاوی كارە كیان ئیستا لە قەلادزی دەردەكەوێت.

هەوالیكی هاوچەشن لە پیرانشاریشەو گەیشتوو و دەردەكەوێت كە سوپای پاسداران بەرپۆهەری ئەو پرۆژانە، بە هاوکاری دەولەتی ئاخوند پۆحانی، لە رەوشی ئالۆزی سیاسی باشووری كوردستان كەلك وەردەرگن و بۆ دژایەتی نواندن لە بەرانبەر مەسەلەیی ریفیراندۆمی سەربەخۆیی كوردستان، ئەو گوشارانەیان لە سەر گەلە كەمان زیاتر دەكەن. مەلاكانی ئێران بۆ وەستاندنی پرۆسەیی ریفیراندۆم و بێدەنگ كەردنی ئازەربایجانیه كان لە هیچ جینایەتیک لە كوردستان درێغی ناكەن. ئیمە دەبێ گەلێك لەوه وشیارترین و دەنگی نارەزاییمان بەرانبەر هەر هەنگاویكی ئەو دەست چەپەلانی بەرز بکەینهوه. بۆچی دەبێ تەلەفیزیۆن و رادیۆ و بەگشتی میدیای كوردی لەو بارەیهوه بێدەنگ بن؟

بەشی ۲۴ یەکشەممە، ۲۰۱۷/۷/۹

هەوالی گیرانی كاك سەلاحەددین خەدیو لە مەهاباد بلاو بۆتەوه. گرتن و بێن و كوشتنی كورد لە كۆماری ئیسلامی ئێراندا دیاردەیه كی رۆژانەیه و سەمەرە نییه. بەلام هۆكاری گیرانی

پرووناكبيريك به بۆنەي رەخنە گرتن لە ئەندام پەرلەمانىكى رەگەزپەرستى شەپخواز جىگەي بىرلىكردنەوويە.

كۆمارى مەلاكان لەمىژە خەرىكى ئازاوه نەوويە لەنيوان كورد و توركى ئازەربايجانە. بەداخووه كەسانىك و چەند رېكخراوئى سياسى لە هەردوولا ئاگرى دژايەتى نيوان ئەو دوو گەلە ژير ستمە خوڤ دەكەن ئەووش راستەوخۆ يارمەتى سياسەتەكانى كۆمارى ئىسلامى دەدات. ئەو نویتەرەي مەجلىس كە كاك سەلاحەددىن رەخنەي لە هەلوئىستەكانى گرتووه، لاپرەسەنىكى نەخوئىندەوارى تىنەگەيشتووه كە ئامانجى سەرەككى دژايەتیکردنى كوردە لە ئازەربايجان. حكومەتى مەلاكان بە باشى ئاگادارى هەلوئىستى ئازاوهگىرانهي نادر قاضى پور هەيه و لەجياتى قەمتەر كوردنى ئەو، مروفىكى پرووناكبيرى دلۆسۆز دەگريت كە رەخنەيهكى مەنتىقى لە هەلوئىستەكانى ئەو گرتووه.

با هەموولايەك دەنگى نارهزايەتيمان بەرانبەر بەو سياسەتەي كۆمارى ئىسلامى بەرز بکەينهوه و پىكەوه داواي ئازادىي دوکتور سەلاحەددىن خەديو بکەين.

سى شەممە، ۲۰۱۷/۷/۱۱

كتىبى دىجىتال

كتىبخانە نەرىتتیهكان لە سەرانسەرى جیهاندا وردە وردە چۆل دەبن و جىگەي خوئان دەدەن بە كتىبى دىجىتال، ئەووش هاوړپیه لەگەل هەندىك گۆرپانكارىي كۆمەلايهتى تەنیايى و دابړانى رۆژ لەگەل رۆژى تاك لە كۆمەل. و پەرەسەندنى ئىندىشیدىوالىزم ، ئىتر كەمپوتەر و تەلەفونى مۆبايل دەبنە نزیكترین دۆستى مروف و لە خەلۆت و خەزرتدا هاوړپى جیانهبووهوى تاكى مروف دەبن.

یهك لەو دیاردانەي وا ئەم گۆرپانكارىیه گەورەيه شویتى راستەوخۆی لەسەر داناوه، مەسەلەي خوئىدنهوى كتىب و چاپەمەنى دەورەيهيه. كار هەر ئىستاش بەرەو ئەوه رۆيشتووه كە بەشىكى زۆرى لاوان لەجياتى كرىنى رۆژنامه و گۆفار دەبنە ئابوونه و بى ئەوهي پىويست بکات بەيانى زوو بچن رۆژنامه لە رۆژنامه فرۆشهكان بکړن، چەند سەعات زووتر رۆژنامه كەيان بۆ دەخريتە سەر كەمپوتەرە كەيان.

ئەو مەسەلەيه بۆ كتىبىش راستە و ئىستا زوربهى زۆرى رۆمان و چىرۆك (وهك پرخوئىتەرترین چەشنى كتىب لە ولاتانى رۆژئاوا)، هاوكات لەگەل چاپى كاغەزى بە شىوهي دىجىتالىش بلاو دەبنەوه و كړيار و لایەنگرانىكى زۆرىشان هەيه.

کورد لهو بواره دا هیچ کاریکی نه کردوو و ئه وهش جینگه داخه. ئیتر زه حمه ته لاوان پراکتیسی و بیانیه ناو فهزای مردوو و بی ههستی کتیبخانه کان. ئه گهر بتهویت لاوان و مندالان ناسیاوی کتیب بکهیت ده بی دهقه کهیان بۆ بخهیته سهر کهمپوتهر. ئه وه چاری ناچاره و ئیتر ئه مپو هیچ ریگایه کی دیکه بۆ هاندانیان به ره و کتیب نییه. کورد پیویسته ئه و راستیه بزانیته. دیاره مهسه لهی مافی نووسهر و بلاو که ره وه (کۆپی رایتس) له کوردستان بهرگری سهره کی ئه و ریبازهیه به لام له ولاتانی عهره بی و ئیرانیش کیشه که جیاوازیه کی زوری له گه ل کوردستان نییه و ئیستا ئه وان هیچ نه بیت داره داره ی ئه و بواره ده که ن. کورد ئه گهر له مهسه له که غافل بیت، تووشی دواکه و تووییه که ده بیت که واهه یه قهره بوو کردنه وه ی له داهاتوودا گونجاو نه بیت، ئه ویش کاتیکه که مندالان و لاوانی کورد به ره و زمانی بیگانه ده پۆن و ئیتر گه رانه وه یان گه لیک ئه سته م ده بیت.

ئیمه ئه و دابرا نه مان له موسیقا و هه لپه رکی کوردیدا بینوه و ده زانین نیوه ی هۆلی کونسیرته ئیرانی و تورکیه کان لاوانی کورد پری ده که نه وه. جا ئه وه چاره نووسمان ده بیت له مهسه له ی کتیبی دیجیتالی شدا، ئه گهر هه ولی له پینا و نه ده یین.

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۷/۱۲

ئیران و نوکه ره کانی به هه موو توانا وه گوشاریان خستوته سهر کوردستان بۆ ئه وه ی پیش به سهر گرتنی ئه و ریفرا ندۆمه میژووییه بگرن. که برپاره دوومانگیکی تر له کوردستان به رپوه بریت. ئیستا ئیرانییه کان وه که هه ره شه یه که، هیزی سوپاییان به چه کی قورسه وه بردۆته سهر سنوره کان، مام جه لالی نه خۆشی هه ژاریان بردۆته لای خۆیان که بتوانن که لک له ناوی ئه و هه لویستی بالیکی تاییه تی ناو یه کیه تی نیشتمانی دژ به ریفرا ندۆم وه ربگرن، ده ست و پیوه نده کانیان هاندا وه گوشار بخه نه سهر کوردانی فه یلی دانیشتووی به غدا به ئومیدی ئه وه ی دژ به سهر به خۆیی ده نگیان به رز بیته وه، ئاوی رپوباری ئه لوه ن و زپی بچوو کیان برپوه که خه لکه که له حکوومه تی هه ریم هه لگه رپینه وه و گه لیک هه ولی دوور له ئه خلاقی دیکه ش.

ئه وه ته نیا ئیرانییه کان؛ هه لویستی تورکیا و سووریا و حکوومه تی ناوه ندیی عیراق له وانیش دوژمنانه تر نه بیت، باشر نییه.

تاقه شتی که له م هه ل و مه رجه دا به هانای کوردستانه وه دیت یه کربزی کۆمه لانی گه له له باشوور. ئه رکی سهرشانی حکوومه تی هه ریم و شه خسی کاک مه سعوود بارزانییه له و ده رفه ته که مه یدا که به ده سته وه ماوه هه ولی کارا کردنه وه ی په رله مان و نزیک کردنه وه ی هه موو گرووپه سیاسییه کان له یه کتر به ن. ئه رکی سهرشانی هه موو حزبه کوردیه کانیسه ئه ندام و

لايه نگرانی خویان و کۆمه لانی خه لک هان بدن دهنگی ئه ری یی به مهسه له که بدن. هه رکهس و هه ر لایه نیک له م دهرفه ته میژوو ییه دا ئه رکی سه رشانی به جی نه هینیت، بۆ هه میسه له میژوو یی گه له که ماندا مۆری خه یانه ت له ناسنامه که یی ده دریت، جا هه رکه سینک هه یه، سه روک یان به روک، حکوومه ت یان په عیه ت. خوینده وار و نه خوینده وار.

پینج شه ممه، ۲۰۱۷/۷/۱۳

ئه مپرو چوار کوردی دیکه یان له زیندانی ورمی ئیعدام کردوو. له میژوه هاوار ده که م ورمی و زیندانه که یی بوونه ته قه سسابخانه یی کورد. له وی، هه رکهس بخوازن ده یگرن و مۆرکی ئه ندامیه تی پژاک و ئه گه ر ئه وه یان بۆنه کرا مۆری قاچاخچییه تی لیده دن و دوا یی چه ندرپۆژ ده سته سه ری و ئه شکه نجه یی نامرۆفانه، موحا که مه یه کی رواله تی پیک دین و به شیوه یی ئیسلامی، له ماوه یی چه ند خوله کدا قه راری ئیعدامی بۆ ده رده که ن. زیندانیانی کورد له زیندانی ورمی ته نانه ت له چاو زیندانیانی دیکه یی ئیران، له خراپترین بارودۆخدا ده ژین. ئه رکی سه رشانی هه موومانه ریکه خراوه کانی پشتیوانی مافه کانی مروف له و راستیه تاله ئاگادار بکه یته وه.

به شی ۲۵ شه ممه، ۲۰۱۷/۷/۱۵

پیشانگه یه که له له نده ن

ئه مسال سه ده مین سالوه گه ری شوپشی ئوکتۆبه ره. به و بۆنه یه وه ئیستا له کتیبخانه یی بریتانیا (بریتیش لایبریری) پیشانگه یه که له ژیر ئه م ناوه به رپۆه ده بریت: "شوپشی رپوسیا: هیوا، ترایجیدیا، ئه فسانه". پیشانگه که تا ۲۹ ی مانگی ئوگوست کراوه یه. پیشتیش ئه کادیمای پادشاهی هونه ر پیشانگه یه که له هونه ری رپوسی نیوان سالانی ۱۹۱۷ و ۱۹۳۲ کردبووه وه که له مانگی ئه پریدا کۆتایی پیهات. ئه وه ئه دریسی کتیبخانه یی بریتانیا یه:

British Library, 96 Euston Road, London NW1 2DB

به کشه ممه، ۲۰۱۷/۷/۱۶

له مالپه ری رپوداودا راگه یینرابوو که چیرۆکه شیعی مه م و زینی ئه حمه دی خانی وه رگه یراوه ته سه ر زمانی فارسی. ئه وه کاریکی گه لیک پیرۆز و جیگه یی ده سته خوشی لیکردنه. ئه وه نده یی بزانه پیشت کتیه که به تورکیش ته رجه مه کراوه و دوکتۆر که مال میراوده لیش هاوپی له گه ل شیکردنه وه یه کی فراوان، وه ریگه یراوه ته سه ر زمانی ئینگلیزی، که پینج سالیک

پیش ئیستا به ناوی "ئهوین و بوون- توپژینه ووهیه کی شیکارانهی تراجیدیای مهم و زینی ئەحمەدی خانی" بلاو کرایهوه. ئەوانه هه موو خه بهری خوشن. شیعر و ئەدهبی کوردی ده بی له و قورژنه بیهته دهره وه که ئیستا تی خزاوه و په نجه ره یه ک به ره و جیهان بکاته وه. من چاوم به دهقی فارسی و تورکیه که نه که وتوو به لام ئەوه تایه تمه ندیی کتیه که کی کاک که ماله:

Kamal Mirawdeli, "Love and Existence- Analytical Study of Ahmadi Khani's Tragedy of Mem u Zin", Khani Academy, Authors House, Bloomington, Indiana, US, 2012.

سێ شهممه ۲۰۱۷/۷/۱۸

ناوی چیا و ڤووبار و مهزرا و کانییه کانی کوردستان ناوی شار و گونده کانی کوردستان چهند جار که وتوونه ته بهر هیرشی داگیر که ران و دهسه لاتداریه تیه جیا جیا کانی ناوچه که ههر له سومهر و ئاشوور و یۆنان و ڤومه وه تا عه ره ب و مغول و تورک و ئیرانی. له ئەنجامدا هه ندیک جار ئەسته مه ناوه کۆنه کانیان بنا سرینه وه به تاییهت له تورکیا و ئیران که ڤه گه ز په رستی بالی به سهر هه موو دیارده یه کی ژیاندا کیشاوه. من ماوه یه که سه رنجم داوه ته سه ر ئەو خاله ی که ناوی دیارده سروشتیه کان وه ک چیا و ڤووبار و دارستان و مووچه و مهزرا و ئەستیر و کانیاه کانی ناوچه، له چاو ناوی شار و گونده کان، باشر ماون و که متر دهستی چه په لی داگیر که ران و ڤه گه ز په رستانیان پیگه یشتوو. تۆمار کردنی ئەو ناوانه ئه رکیکی مه زنه به لام به داخه وه کاری یه ک که س و دوو که س نییه به لکوو هه ره وه ز و گه له کۆمه گی و له راستیدا بزوتنه وه یه کی جه ماوه ری پیویسته که له بارودۆخی ئەم ڤۆی کوردستاندا له هه چکام له به شه کانی کوردستان به کرده وه گونجاو نییه و وه ک خه ونیک و ئاره زوویه ک دیته پیش چاو.

من دلم لای ئەو خه ونه شیرینه یه و له هه موو ئەو که سانه ی وا شاره زای ناوچه ی ژیا نی خۆیانن، به تاییهت له ناوخۆی ولات، تکا ده که م هه ر که س له هه ر شوینیک هه یه به لکوو هه ول بدات ئەو ناوانه تۆمار بکات. له و په یوه ندیه دا گه لیک گرنگه بگوتریت که ناوه کان هه ندیک جار سه یر و سه مه ره ده نوینن له بهر ئەوه ی کۆن و مۆرکی زمانی کۆنی وه ک سومه ری و ئاشوری یان مغولی و تورکیان لیدراوه. ئیمه نابج به پیوانه ی زمانی ئەم ڤۆمان هه لیان سه نگینین یان بیانگۆرین و هه ول بده یین بیانکه یه ناوی 'مه عقوول' ی ئەم ڤۆبی! دیکته ی ناوه کان به هه مان ئەو شیوه یه ی وا له سه ر زمانی خه لکه ده بی بنووسرینه وه و ئە گه ر گونجاو بیت به هه ردوو پیتی لاتینی و عه ره بی بنووسرین که له ڤاگواستندا تووشی گۆڤان نه یه ن.

تۆ بۆلگى كەسانىك نەبن گۆي بدەنە ئەو ھاوار و تىكا و پارانەوئەيەى من؟

يىنج شەممە، ۲۰۱۷/۷/۲۰

ئىران لە لايەن خۆي و بە نىابەت لە لايەن عىراق و سوورىا وە قۆلى خەيانەت و جىنايەتى لە باشوورى كوردستان ھەلمالىوہ. لە لايەكەوہ مام جەلال و لەو لاوہ كاك كۆسرت و مەلا بەختىارى لاي خۆي راگرتووه و لە سوورىاش خەرىكى پىكھىتانى پەيمانىكى ھاوبەش لەگەل مردوويەكە بە ناوي حكومەتى ناوئەندىي سوورىا و بەشار ئەسەد، بۆ دەست تىوہردان لە كاروبارى ناوخۆيى حكومەتى ھەريم. توركيای ئەردۆغانىش باوہ كوو بە روالەت بىدەنگە، بەلام لە پىلانەكەدا بەشدارە. عەبادىش لە بەغداوہ ھەموو رۆژىك وتار دەدات و مەترسىي دەرتەنجامەكانى گشتپرسى بە گۆيى كورددا دەچرىنەت.

دوژمنە كلاسىكەكانى كورد سەرەراي ناتەبايان لەگەل يەكتەر، لە مەسەلەي زەوت كردنى مافەكانى كورددا يەكيان گرتوتەوہ و دوور نىيە بە شىوہيەكى كاتىش بىت، پەيمانىكى ھاوشىوہى سەعدئابادى سەدەي پىشوو پىك بەين.

كاتى ئەو ھەموو گوشارەي دوژمنانى كورد دەبينم، دەكەومە بىرى شىعري خاسەكەوي نەمر سەيد كامىل ئىمامى (ئاوات):

...راوچى ھەموو لەو كەوہ دەر كەوتووه / بۆچى دزە؟ جەرەدەيە؟ كىي كوشتووه؟...

بۆچى كەويش مافى ژيانى نىيە؟ / حەققى كەژ و كىوي جوانى نىيە؟

بۆچى ئەويش بۆتە برا كوردەكان؟ / نابى بكىشى نەفەسىكى ژيان؟...

بەلام:

... خاوەنى ئەو كىو و كەژە ھەر كەوہ / نەزم و نىزامى كەژ و كىو ھەر بەوہ...

خاوەنى ئەو خاسە كەوہ ھەر دەلى: / راوچى دەبى لەو كەژ و كىوہ ھەلى!

تاقە زامنىك بۆ سەر كەوتن بە سەر ئەو پىلانانەدا، يەكپىزىي كۆمەلانى خەلكە لە باشوورى كوردستان، كە بەداخوہ ئەويش تا ئەمپرو مسوگەر نەبووہ. كارا كوردنەوہي پەرلەمان و گويدانى رېبەرانى ھەريم بە تايبەت كاك مەسعود بە خواستەكانى گۆران و يەكەتى دەبى ھەرچى زووتر بە چاو بىنرەيت، دەنا خۆراگرى و تواناكانى حكومەتى ھەريم لە بەرانبەر ئەو ھەموو دوژمنە دەرەكىيە ئەگەر بەژنىكى قايمى يەكگرتوو لە ناوخۆي ولاتدا نەبىت، جىگەي گومانە. تكايە لەوہ زياتر كارى ئەمپرو مەخەنە سبەينى! تكايە بەرژەوئەندىيەكى مېژوويى مەكەنە قوربانىي بەرچاوتەنگىيە حزبى و تاكەكەسىيەكان!

بهشی ۲۶ شهممه، ۲۰۱۷/۷/۲۲

کتیبخانه‌ی یاده‌وهری کارل مارکس له لهندهن
کتیبخانه‌یه‌کی تایبته‌نده به کتیب و سه‌چاوه‌ی سه‌بارته به سوسیالیزم، مارکسیزم و
کۆمۆنیزم و فیرگه‌یه‌که بو کریکاران. له سالی ۱۹۳۳ دامه‌زراوه و هه‌تا ئیستاش هه‌ر
خزمه‌رتگوزارییه‌کانی به‌رده‌وامن. بو زانیاری ئه‌و که‌سانه‌ی بیان‌ه‌ویت سه‌ردانی شوینه‌که بکه‌ن
پیوسته‌ بگوتریت ته‌نیا دوا‌ی نیوه‌روانی رۆژانی دووشه‌ممه تا پینج شهممه کراوه‌یه. ئه‌وه‌ش
ئه‌دریسه‌که‌ی:

Marx Memorial Library
37A Clerkenwell Green, London, EC1R 0DU
(020) 7253 1485
marx-memorial-library.org

دووشه‌ممه، ۲۰۱۷/۷/۲۴

ئه‌وه سه‌حه‌ره ...

من وام ده‌زانی سه‌حه‌ری گوتن هه‌ر هی کورده، به‌لام خه‌یالم خاو بوو! شازنی بریتانیا
مۆسیقاریکی تایبته‌تی هه‌یه که به‌یانی زووی هه‌موو رۆژیکی سه‌ره‌تای هه‌فته (دووشه‌ممه) له
ناو باخچه‌ی کاخه‌که‌وه ده‌چیته به‌ر په‌نجه‌ره‌ی ژووره‌که‌ی و بو ماوه‌ی ۱۵ خوله‌ک "هه‌مبانه
نه‌ی" بو لیده‌دات. ده‌زانم ئه‌و نه‌ریته له سالی ۱۸۴۳ وه تا ئیستا له مالی شاهانی بریتانیا به‌رده‌وام
ماوه‌ته‌وه به‌لام نازانم ئایا کابرای مۆسیقار 'بالارد'ی سکۆتله‌ندی بو ده‌لیت یان سه‌حه‌ره‌ی
'خاره‌سیوه‌ی کۆییان!
ئه‌وه سه‌حه‌ره، گه‌لی ده‌ شازنه، گه‌لی ده‌ ماجه‌رایه! ده‌لین ئه‌ورۆ دوو شهممه‌یه... وه‌ی لی،
سه‌حه‌ره!

سێ شهممه، ۲۰۱۷/۷/۲۵

"بازاره‌کانی عیراق پر بووه له ماده‌ی هۆشبه‌ری ئیرانی"
ئه‌وه چه‌ند رۆژ پیش ئیستا هه‌والی ناو ماله‌په‌ره کوردیه‌کان بوو. ماله‌په‌ره‌کان دره‌نگ وه‌خه‌به‌ر
هاتوون، کۆمه‌لانی خه‌لک له‌میژه به‌و راستیه‌ ده‌زانن به‌لام هه‌یچیان له ده‌ست نایه‌ت. هه‌ر
رۆژه‌ی دوو سێ گه‌نج و لاو ئالووده‌ی ئه‌و ده‌رده‌ بیده‌رمانه‌ ده‌بن و له کۆلانیان ده‌که‌ون.
ئه‌و ره‌وته ده‌یان سال پیش ئیستا له رۆژه‌لاتی کوردستان رووی دا و مه‌لاکانی ئیران به
یارمه‌تی سپای پاسداران و ئیتیلاعاته‌که‌یان کوردستانیکیان تیکه‌لاوی ماده‌ی هۆشبه‌ر کرد که

له هەندىك شارەكانىدا خەلك تەنانەت ناوى ھېرۆئىن و شىشەيان نەژنەفتىبوو. ئىستا كۆلانەكانى سەنە و كرماشان و شارەكانى دىكەى كوردستان پرن لەو لاوھەزارانەى كە بە ھۆى بىكارى و دەستاودەست كوردنى ئازادانەى مادەى ھۆشبەرەو، تووشى ئەو بەلايە ھاتوون و تەنانەت ئەو دوكتۆرانەش كە ھەول دەدەن عىلاجيان بكنەن، بە بيانووى جىاجيا لە كوردستان دەردە كرىن و ئاوارەى تاران و دەرەوھى ولات دەبن. دوژمنايەتییە كە ئاشكرایە. ئەگەر بەرپرسانى حكومەتى ھەریم وشيار نەبن چەند سالىكى دىكە سلىمانى و ھەوليريش ئەو بەلايەيان بەسەر دیت كە بە سەر سەنە و سابلاغ و بۆكان و شارەكانى دىكەمان لە رۆژھەلاتى كوردستان ھات. كۆمارى ئىسلامى بە بەرنامە و پلانەوھە ئەو كارە دەكات و تەنانەت لە شارە سەر سنوورىيەكان بە يارمەتى ھەندىك قاچاخچى كورد، كارگەى دروھەست كوردنى شىشەيان داناوھ. پووج كوردنەوھى ئەو ھەولە شەيتانىانە ئەركى سەرشانى ھەموولايە كمانە.

بىنچ شەممە، ۲۰۱۷/۷/۲۷

دەسەلاتى مەلاكان لە ئىران ھەر رۆژىك درىژەى ھەبىت، لای كەم دە سال ولاتەكە دەگەرپىنتەوھە دواوھە و دەبىاتەوھە سەردەمى جىمجە سولتان. فەرموون ئەوھە رىكلامى رۆژنامەيەكى ئىرانىيە بۆ فرۆشتنى "تەرس"ى ماكەر بە خەلك، كە گوتوويەتى "بۆنى عەمبەر"ى لىدیت، خاسىيەتى ئانتى بىوتىكى ھەيە، كىشەى سىنۆزىت (جوب) و تەنانەت نەخۆشىي ژنانە چارەسەر دەكات.

ئىوھە ئەوھى مەلاكان لە ئىران دەيكەن بخەنە پال كوردەوھى مەلا عەلى كەلەك لە ھەولير و كوردەوھى سەرۆكى ئەلئەزھەر لە قاھىرە، كە فەرموويەتى زەوى خرى نىيە و تەختە! ئەو كەسانە ھەر ھەموو لە سەرچاوھە ھەلقولون جا لە كوردستان بژىن يان لە ئىران و تووران، فەرقى نىيە. كىشە لە سەرچاوھى ئاودايە، رەوبارەكان تەنیا درىژەى ئەون!

فەرموون ئەوھە رىكلامەكەيە. ديارە دەبى لە زمانى فارسىدا وشەيەك بۆ 'تەرس'ى گوئدرىژ نەبىت كە بە پشكەلىان ناو بردووه!

آگهى فروش پشگل پرخاسيت الاغ

پیکلامه که له پوژنامه یه کی ئیرانی وەر گیراوه که ههفته ی رابردوو له سەر مالپه پری فارسی 'گویا' دانرابوو.

به شی ۲۷ ههینی، ۲۰۱۷/۷/۲۸

عارفی قهزویتی و کورد

عارف قهزویتی شاعیری سهردهمی مهشرووتهی ئیرانه. گه لیک کهس به شوپشگیر و خهباتکاری دهناسن. به داخه وه کوردیکی زوړیش هه ن که شانازی پیوه ده کهن، ئه گهر جاریک به راگوزهری چووپیته شاری سنه، ئه وه به روووداویکی مهزن ناو ده بهن و ته نانهت ده لێن سهید عهلی ئه سغه ری نهر له وه وه فیری مه قام گوتن بووه، قسه یه ک که فری به سهر راستیه وه نییه.

ئێستا با بزاین ئه وه جهنابی ناموباره کی عارفه چۆن باسی کورد ده کات. ئه وه چهند فهردهی خواره وه به شیکن له قهسیده یه ک که تیندا هیرشی کردۆته سهر 'سوله یمان نه زیف' (۱۸۷۰ - ۱۹۲۷) شاعیر، پوژنامه نووس و سیاسه توانی کوردی له دایکبووی شاری دیاربه کر (ئامید) به بۆنه ی هه ندیک شعر و قسه ی دژ به ئیرانیه وه له سالانی پیش شه ری یه که می جیهانیدا، کاتن که نوینه رانی ئیران و عوسمانی و ئینگلیز و پرووس (مینۆرسکی نوینه ری پرووسیا بوو) خه ریکی دابین کردنی هیللی سنوور له نیوان ئیران و عوسمانی بوون و تورک و ئیرانی له سهر هه ندیک ناوچه ی وه ک دیاربه کر بۆچوونی دژ به یه کیان بوو.

شيعره كه‌ی عارف پره له وشه و بابته‌ی ره گه‌زپه‌رستانه دژ به كورد و تورك و بو نمونه، ده‌لی هه‌رگیز له كورد مرۆفی چاك په‌یدا نابیت، هه‌ر وه‌ها تورك به كه‌ر داده‌نیت و ده‌لی ئیتر كوردی تورك هه‌ر مه‌پرسه چیه!

زمن بگو به سلیمان نظیف تیره ضمیر
 كه‌ای برون توچون شیر و اندرون چون قیر!
 برون زكُرد شود اولیاء؟ معاذالله!
 تنور می‌شود از چوب ساخت؟ گوش مگیر
 ز ترك غیر خیریت ندید کس زنه‌ار
 چو كُرد ترك شود، خربیار و معرکه گیر!
 دیار بکر تو می‌خواستی بماند بکر
 زدند مسقط راس تو را رنود به....

كورد ده‌بی پید‌اچوونه‌وه به گه‌لیك به‌شی میژووی نووسراوی ئیران و توركیا و به گشتی ولاتانی داگیركه‌ری كوردستاندا بکات و ناراستی و درۆ و سوو‌کایه‌تییه‌کانیان پروون بکاته‌وه. مورید و ده‌رویشه كورده‌کانی عارفیش با ئەم شيعره بخویننه‌وه و بزائن پیری ده‌ستگیریان چۆنی پروانیوه‌ته گه‌له‌كه‌مان.

دوو شه‌مه، ۲۰۱۷/۷/۳۱

زۆله كورد!

"په‌رله‌مانتاریکی رۆژه‌لاتی كوردستان [بیجار] داوای دو‌اخستنی گشتی‌رسی ده‌کات." (هه‌والی مالپه‌ره‌کانی ئەمرۆ)

ئه‌ری کابرای جاش، به تۆچی خه‌لکێک له ده‌ره‌وه‌ی ولاتی ئیمامی زه‌مان چ ده‌که‌ن! تو ئه‌رکی پیروژت ئەوه نییه به‌رگر بی له گه‌یشتنی كوردی رۆژه‌لات به مافی نه‌ته‌وايه‌تیان؟ باشه، فه‌رموو ئەو ئه‌رکه پیروژه‌ت به‌پێوه به‌ره و لاقت له به‌ره‌ی ئیرانی عه‌زیز درێژتر مه‌که. کارت به‌خه‌لکی دیکه و ولاتیکی دیکه چیه؟ نه‌کا وه‌ك چۆن رپه‌ره‌که‌ت خۆی به‌نوینه‌ری هه‌موو موسولمانانی جیهان داده‌نیت، تۆش نوینه‌ری هه‌موو كوردانی جیهان بی؟ خۆ ئە‌گه‌ر واش بیت به‌دلنایی ته‌نیا ده‌بیه نوینه‌ری هه‌موو جاشه كوردانی جیهان!

فهرمووته گشتپرسییه که دوا "بخهین"! ئەهی پیمان نافهرمووی دواى بخهین بۆ کهى؟ ئە گەر سهدهى بیست ویه کت پى زوو، فهرموو با بیخهینه سهدهى نهوهد ویهك، بزاین رازی دهبی! فهرمايشت له سەر تهوقى سهرى ئەو ورچانهى وا باوك و باپیری بهرپرت به شاره کانیاندا ده گێران و سوالیان پى ده کردن!

کورد نابریتهوه خه یالی خاوه / بهراتی نه جات به خوین نووسراوه
من پهنگی سوورم بویه خوش دهوی / موژدهی شه به قی لی ده رده کهوی (پیره میرد)

چوارشه ممه، ۲۰۱۷/۸/۲

کتیب له سەر کورد

له ماوهی ۳۰ سالی رابردوودا، بنکه یه کی چاپه مهنی له بریتانیا ژماره یه کی زۆر کتیبی سه بارهت به کورد و کوردستان چاپ کردووه. دیاره گه لیک کتیبی دیکهش به زمانی ئینگلیزی، فهرنسی، ئالمانی و... هیتیش بلاو بوونه تهوه که راسته وخۆ له سەر لایه نیکی ژیا نی کورد یان پرسى کورد له رۆژه لاتى ناوین نووسراون یا خود کیشه ی کورد به شیک له بابه ته گشتیه که یان سه بارهت به ولاتانی داگیر کهری کوردستان به تایهت تورکیا، پیک دینیت.

به داخه وه کاری وه رگێرانی کتیب له زمانه ئوروپایه کانه وه بۆ سه ر زمانی نه ته وایه تیمان گه لیک لاوازه و وه رگێرانی کورد ئە گەر بیان وهی به چهند سال و مانگ کاریکیش بکه ن، ئە وده م بابه ته گرنگ و بایه خداره کان وه رده گێر نه سه ر تورکی و فارسى و عه ره بی بۆ ئە وهی به قسه ی خۆیان، خه لکیکی زیاتر بیخویننه وه! ئە و پروا نی نه به را وه ژوو ه بۆ ته هۆی ئە وهی کتیبخانه ی کورد له کتیبی سه بارهت به کورد چۆل و به تال بیت، ئە وهش کاره ساتیکی مه زنه!

بۆ پيشاندانی ئە و راستیه ی که چهنده ها کتیبی باش سه بارهت به کورد لیره و له وى نووسراون، تکایه ته نیا سه یری لیسته ی ئە م بنکه ی چاپی کتیبه بکه ن که راسته وخۆ یان ناراسته وخۆ په یوه ندیان به کورده وه هه یه. له گه رانی من به شوین وشه ی 'کورد' دا له سه ر مالپه ری تایهت به بنکه ی "ئای بی تۆریس" ی بریتانی، ناوی ۶۴ کتیب ده رکهوت که به شیکیان تایهت به کوردن و ئە وانیتر مه سه له ی کوردیان له چوارچیه ی تورکیا و ئیران و عیراقد باس کردووه.

ئیمه به هه ژاری و پىخاوسى به سه ر گه نجینه یه کی ده وله مهندا پياسه ده که ین!

ئه وهش ئە دره سی بنکه ی چاپه مهنی "I. B. Tauris":

<http://www.ibtauris.com/Search%20Results.aspx?query=Kurd>

بێنج شهممه، ۲۰۱۷/۸/۳

جهژنی چلهی هاوین و سالوه گه‌ری تاوان دویتنی رۆژی جهژنی چلهی هاوینی خوشک و برایانی ئیزدی بوو و ئەمڕۆش سیهه‌مین سالوه گه‌ری هێرشکارییه‌ی حه‌یوانیه‌ی که‌ی داعشی رۆوره‌شه‌ بۆ سه‌ر لاله‌ش و ناوچه ئیزدی نشینه‌کان. به‌ هۆی ئەو هه‌موو نه‌هه‌مه‌تییه‌ی وا ئیسلامی عه‌زیز به‌ سه‌ر کچ و ژن و به‌گشتی هه‌موو خه‌لکه‌ که‌ی هینا، دویتنی کوردانی ئیزدی جهژنی چلهی هاوینیان نه‌کرد به‌لام ئەمڕۆ یادی ئەو رۆوداوه تالّه ده‌که‌نه‌وه که تیدا جگه له کوشت و بر، به هه‌زاران کچ و ژنی ئیزدی بوونه ئەسیری سه‌ربازانی ریش سه‌گی داعش بۆ عه‌یش و نۆشی شه‌وانه‌یان.

خوشک و برا خوشه‌ویسته ئیزدییه‌کان! ده‌زانم جهژنتان نه‌ماوه و ژیانتان لێ شیواوه. ئەوه‌ی داعش به‌ سه‌ر ئیوه‌ی هینا پێشتر سوڵتان موراد و سوڵتان سوله‌یمانی عوسمانیش به‌ سه‌ر باوک و باپیری ئیوه‌ی هینابوو. رۆوی داعش و ئەو سوڵتانانه و له پێش ئەوانیشدا ئەو یاسا و نيزامه فیکرییه رەش بیت که داعش و سوڵتانه‌کان په‌روه‌رده ده‌کات. خوشک و براکانم! ئیوه ده‌مین و داعش ده‌چیته ئەو جه‌ه‌نه‌مه‌ی وا سوڵتانه‌کانی چوونی!

جهژنتان لێ پیرۆز بیت و یادی گیان به‌خت کردووان و کۆیله هه‌زاره‌کانیشتان به‌خیر بیت!

هه‌ینی، ۲۰۱۷/۸/۴

کریس کۆچیرا

ئەم‌رۆ هه‌والی کۆچی دوا‌ی کریس کۆچیرای فه‌ره‌نسی را‌گه‌یینرا. دیاره کریس کۆچیراش وه‌ک هه‌موو دیاره‌یه‌کی دیکه‌ی ئەم جیهانه، کاتی ده‌گاته باشووری کوردستان ده‌که‌ویته گێژاوی دووبه‌ره‌کیه‌ که‌وه که گه‌یشتۆته مۆخی ئیسقانی کۆمه‌لگا‌که و به‌گشتی هه‌چ که‌سینک و شتیک نیه‌ مۆرکی ئەملایی یان ئەولایی لێ نه‌دریت. ئەو به‌لایه به‌سه‌ر که‌سایه‌تییه‌کی مه‌زن (و ئە‌گه‌ر بکریت پیم خۆشه‌ بلیم 'پیرۆز'ی وه‌ک ئیسماعیل بێشکچیش هاتوو و هه‌ر ئەوه‌نده‌ی لایه‌نیک بزه‌یه‌کی بۆ هینابیته سه‌ر لێو، لایه‌نه‌که‌ی دیکه ناوچاوانی لێ تیکناوه.

هه‌رچۆنیک بیت، بۆ من که له به‌ره‌ی هه‌چکامیاندا نیم هاسانه هه‌لو‌یستم هه‌بیت و بلیم کریس کۆچیرا له سه‌رده‌میکدا بوو به‌ ده‌نگی کورد که له کوله‌که‌ی ته‌ریشدا نه‌تده‌توانی ناوی کورد به‌ینی. بۆ ئەوه و بۆ ئەو هه‌موو نووسین و کتیب و لیکۆلینه‌وه‌یه‌ی وا سه‌باره‌ت به‌ میژوو و سیاسه‌ت و فه‌ره‌ه‌نگی گه‌له‌که‌مانی خستۆته ناو چاپه‌مه‌نی فه‌ره‌نسی زمانه‌وه، من وه‌ک تاکیکی

کورد خۆم به منه تبار و قهرزرداری ده زانم، یادی پیروز ده کهم و به بۆنه‌ی مردنیه‌وه سه‌ره‌خۆشی له کهس و کار و بنه‌ماله‌که‌ی ده کهم. یادی به‌خیر بیت!

به‌شی ۲۸ دووشه‌مه، ۲۰۱۷/۸/۷

هه‌لۆیست

من به هه‌موو مانایه‌ک له گه‌ل به‌پۆه‌چوونی گشتیسی مانگی داها‌توو له سه‌ر مه‌سه‌له‌ی سه‌ربه‌خۆیی کوردستانم. نه‌ ئه‌ندام و نه‌ لایه‌نگری حزبی‌کم، نه‌ کهس لێی راسپاردووم و نه‌ په‌یوه‌ندم به‌ لایه‌نیکی سیاسییه‌وه هه‌یه. به‌ سه‌ربه‌خۆییه‌کی ته‌واوه‌وه بریار ده‌دهم و پیم خۆشه‌ پیش مردن به‌ چاوی خۆم بینم ئه‌و خه‌ونه له‌میژینه‌ی کورد وه‌دی ها‌توو له‌ یان لای کهم ده‌نگی بۆ ده‌دریت و ده‌نگمان ده‌گاته هه‌موو جیهان.. دژبه‌ر و ناحه‌زی که‌سیش نیم به‌لام لام وایه‌ ئه‌وانه‌ی له‌و قۆناغه‌ گرنه‌دا ده‌نگی نه‌خیر به‌و خواسته‌ دێینه‌ی گه‌له‌که‌مان ده‌دهن هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌ی میژوویی ده‌که‌ن و له‌به‌رانه‌ر گه‌له‌که‌ماندا به‌رپرس ده‌بن.

لێره له‌بریتانیاش ده‌نگ بۆ "بریگزیت" واته‌ ها‌تنه‌ ده‌ره‌وه‌ی بریتانیا له‌ یه‌کیه‌تی ئوروپا درا و ئیستا ته‌نیا سالی‌ک دوای ئه‌وه خه‌لك به‌ خۆیان زانیوه و تیگه‌یش‌توون چ هه‌له‌یه‌کی گه‌وره‌یان کردووه، به‌لام به‌ داخه‌وه دره‌نگه‌ و هه‌یچ که‌س ناتوانی ر‌ه‌وته‌که‌ بگه‌رێتته‌وه‌وه‌ داوه. من "به‌لێ" گو‌تن به‌ ر‌یفراندۆم به‌ ئه‌رکیکی هه‌ره‌ گه‌وره‌ی نیشتمانی ده‌زانم وه‌ک چۆن دیموکراتیزه‌کردنی ده‌سه‌لات و کارا‌کردنه‌وه‌ی په‌رله‌مانیش به‌ مافی سه‌ره‌کی گه‌ل داده‌نیم و لام وایه‌ که‌س مافی زه‌وت کردنیانی نییه‌.

چوار شه‌مه، ۲۰۱۷/۸/۹

ته‌زویر

له‌ سه‌ر مال‌په‌ری "ده‌نگه‌کان" ده‌قی وه‌رگێراوی کوردیی "نامه‌کانی تاران‌تا بابوو"ی نازم حیکمه‌تم ده‌خوینده‌وه‌.

له‌ را‌گه‌یان‌دنی سه‌ر ر‌ووبه‌رگ یان ده‌قی لاپه‌ره‌ چواری ته‌رجه‌مه‌ کوردییه‌که‌ی چاپی کوردستان و له‌ هه‌یچ شوێنیکی دیکه‌ی کتیبه‌که‌دا ئاماژه‌ به‌ هه‌یچ شتیکی نا‌ئاسایی نه‌کرا‌بوو و به‌م پێیه‌ چاوه‌ر‌وان ده‌کرا وه‌رگێر ر‌استه‌وخۆ له‌ ده‌قی ئه‌سلییه‌وه‌ ته‌رجه‌مه‌ی کردی‌ت. به‌لام لاپه‌ره‌یه‌ک دواتر یادداشتی نه‌مر مامۆستا شو‌کور مسته‌فام بینێ که‌ نووسیبووی ده‌قه‌که‌ له‌به‌ر ته‌رجه‌مه‌ی عه‌ره‌بییه‌وه‌ کراوه‌ته‌ کوردی؛ تبارک‌الله! به‌لام نه‌ ئه‌و و نه‌ وه‌رگێری کوردیی

كتيپه كه تهنانت ناويكيان له و قوربه سهره عه ره به نه هيتابوو كه ئهرك و زهحمه تي ئه و ببوووه هؤي پيكهاتني كتتيپه كوردپه كه!

ئهم چهشنه كارانه به هه موو پيوانه يه كي ياسايي و ئه خلاقى هه له يه. كورد له ميژه فيلبازيي ناو گورپه پاني سياسه تي هيناوه ته ناو ساحه ي ئه ده بيشه وه. ده يان و سه دان كتتيبي نووسه راني ئوروپايي له فارسپه وه كراونه ته كوردى بي ئه وه ي ناوى وه رگيرپه هه ژاره فارسه كه رابگه يينن ويستويانه شانازپه كه درؤين بؤ خويان بخولقيينن كه به لي، من زمانه ئوروپايه كان ده زمان و ته رجهمه يان ليوه ده كه م! فارس گوته ني، "من ئه وه م كه روسته م پاله وان بو!" كه سيش نيه بلي ئه ري كبرا، ئه گه ر روسته م پاله وان بو، به توچي! بنكه چاپه مه نيه كانيش بؤ ئه وه ي به شيك له و شانازپه بكنه هى خويان چاو ده قوچينن و ليده گه رين ئه و ساخته و درؤيه بچيته به رده م خويته راني بي ئه زموون و نه وه ي داها تووش به هه مان ئه و ئه خلاقه چه په له وه گه و ره بيت.

من خؤم قوربانپه كه ده ستي ئه و ساخته كاريپه م. له كارى رپوزانه و نان په يدا كردن و ئيستيراحه تي خؤم گيرپه وه وه و چه نده ها مانگ چومه ته "ناشنال ئاركا يو" ي برى تانيا بؤ ئه وه ي به شيك له به لگه نامه كانى وه زاره تي ده ره وه ي برى تانيا سه باره ت به كو ماري كوردستان ته رجهمه بكم و به بي پاره بيخه مه به رده ستي خويته ري كورد. به لام تا ئيستا دوو لاپره سه ن په يدا بوون كه هه ركام به شيكى زور له و به لگه نامه يان له ناو كتتيبي خوياندا بلاو كردوته وه و بؤ ئه وه ي چاوى خه لكى بي به ستن، ته نيا له په راويزي لاپه ره يه كدا ده ست نيشانى ناوى مينان بؤ ئه و تاچه به لگه نامه يه كردوو و بؤ ئه وانتر ته نانه ت ئه و په راويز نيشانيه شيان بي ره وا نه ديوم!

"پرووناك بير" ي درؤيني كورد به و فيلبازپه ده يه ويته بگاته كوئ؟ بيتته وه رگيرى زمانه ئوروپايه كان؟ ئه ي بؤ ناچي ساليك و دوان خوي ماندوو بكات و زمانه كه يان بخويته ت ئينجا به بي شه رمه زارى و درؤ و ساخته ته رجهمه يان ليوه بكات؟ ئه وه كاره تو له سه ر كورسى له ماله وه به ئيستيراحه ت دابنپه شى، له زمانى ئينگليزى هيج شتيك نه زانى، به لام خه لك به وه رگيرى زمان و ئه ده بي ئينگليزى بناسن؟ خوت له وه خه جاله ت ناكيشى؟ زمانى كوردى، كه تو خه مخورى درؤيني ئه وي، ئاوا پيش ده كه ويته؟ ده روازه ي بيرى نوي ئاوا به پرووى گه لي كورددا ده كريته وه؟

ويده چي هه مان مه سه له بؤ ته رجهمه ي شيعره كانى رابيندرات تاگوريش هاتبيته پيشى. من چاوم به كتتيپه كه نه كه وتوو به لام له هه واله ي خواره وه كه رپوزى ۲۰۱۷/۷/۱۸ له سه ر مالمپه ي ئاويته بلاو كراوه ته وه، هيج ئامازه يه ك به زمانى ته رجهمه ي يه كه م نه كراوه. ئه وه هه واله كه يه:

"مالی وه فای نوتیرین به ره می وه رگپر دراوی نووسه ر و وه رگپر کورد (توانا ئەمین) ی به ناونیشانی (تۆ له پنهانترین که لینی پیروزی دلمدایت بلاو کرده وه.

وه رگپر له باره ی ئەم کتیبه وه بۆ ئاوتنه گوتی: "ئەم کتیبه گولچنیک له جوانترین شاعر و چیرۆک و کورتە ی فلسفه و گفتوگوکانی بیرمەند و عاریفی بهنگالی رابیندرانات تاگورە". تاگور، یه کهم نووسه ری ئاسیایه که خهلاتی نوینی وه رگرتوو و کتیبه کانی بۆ نزیکه ی سه رجه م زمانه زیندوو و کانی جیهان وه رگپر دراوه. په یامی ئەم نووسه ر له سه ر خۆشه وستی و سروشتدۆستی ده وه ستیت و له سه رجه م نووسینه کانی ستایشی خوداوه ند و ژیان و مرۆف ده کات.. توانا ئەمین، نووسه ریکی تاراوگه نشینی کورده و زیاتر له ۱۵ به ره می له بواره کانی: چیرۆک، لیکۆلینه وه ی ئەده بی، وه رگپر اندا هه یه"

من گومانی به هیزم هه یه وه رگپر زمانی ئەسلی تاگور واته بهنگالی زانییت، که وابوو به ئەگه ری زۆر له زمانی ئینگلیزیه وه ته رجه مه ی کردوو به لام هیوادارم له شوینیکی کتیبه که دا ناوی وه رگپر ی یه کهم راگه یینراییت ده نا ئەویش ده چیته خانه ی وه رگپر او ی کوردی "نامه کانی تارانتا بابوو" وه.

له پشکینی هۆکاره کانی ئەو ته زویر و ده غه لیه دا، چه ند هۆکاریک خۆ ده نویتن:

نه بوونی "کۆپی رایتس" واته پیوانه و راده دانان بۆ مافی کۆپی کردن له کوردستان.

ناشاره زایی خوینته ری کورد و بیده نگ مانه وه یان له به رانه ر ساخته و درۆدا.

نه بوونی بنکه ی چاپه مه نی پرۆفیشنال که کتیبه کان پیش چاپ کردن بسپیرته چه ند که سی شاره زا و ته نیا دوای په سند و پشتراست کردنه وه ی ئەوان ده رفه تی چاپیان پیدات.

نه بوونی دادگای سألح و بی لایه ن که به کاروباری ئەوتۆ رابگات و خه لکانی ده غه لکار سزادات.

چاو قووچاندن و بیده نگی لیه یانی حکومه تی هه ریم له و پیشیلکارییانه ی مافی نووسه ر و وه رگپر.

ئە ی ئەوانه که ی بۆ کورد ده ست ده دن؟ سه رده می محه مه دی مه هدی!

پنج شهمه، ۲۰۱۷/۸/۱۰

تووی هه ریژ، کورد!

کام ولاتی ناوچه هه یه کوردی لی ئاواره نه کرایت یان به کۆچه ری نه نیررایتته ئەوی؟ له هه والیکه مالپه ری العریبه به زمانی فارسیدا، که باسی قه ومیه ته کانی ناو ئەفغانستان ده کات،

دوای پهشتون و تاجیک و ئوزبەك و... ناوی "په گهزی به راهوویی" هاتوو و گوتراوه "له په گهزی کوردانی پوژناوای ئیران و ژماره یان له ئەفغانستان ده گاته ۳۰۰ ههزار کهس". ئەوه ئەدرهسی مالپه په که یه:

<http://ara.tv/w37eh>

جا برۆ ئەو براده رانهی وا ده لێن دهنگی نه خیر به گشتپرسی مانگی دادی ده دهین تیگه یینه به بی ئەوهی که یانیکت هه بیت چۆن ئەو تووی هه ریزه کو ده کریته وه!

به شی ۲۹ شه ممه، ۲۰۱۷/۸/۱۲

دهستی شکاوم!

دویشه و له لهندهن چوومه دیتنی کیه رکی ناونه ته وهیی ئەو وه رزخانهی وا به Athletics ناسراون و بریتین له راکردن و بازدان و هاویشتنی نیزه و شتی دیکه ی له و چه شنه. پیش هه مووش پێی لیده نیم که نازانم به کوردی ناوی ئەو وه رزخانه چیه و لیره دا له جیاتی ئاتلیتیک ده بی چی بنووسم، ئەوه نازاریک! پاشانیش کاتی ده چیه شوینه که و ده بینی نوینه رانی زوربهی گهلانی جیهانی تیدا نامادهن به لام توی کورد نه که ست هه یه له وی بیت و نه ئالای نه ته وایه تیت هه لکراوه، ده ست به جی به خۆتدا ده شکیته وه و چیژ له و فهزا خۆشه ی وه رزشا که نابینی هه یه، به دلنکی شکاویشه وه ده گه ریه وه مالی.

ئیمه چیمان له خه لکانی دیکه که متره؟ ته نیا له کیه رکی ئولیمپیکی رابردووی برازیلدا وه رزشوانه کورده کان پینج میدالیایان هینایه وه، به لام بو ولاتانی بیگانه؛ دوو بو ئیران، یه ک بو نازه ربا یجان، یه ک بو رووسیا و یه ک بو ئیسرا ئیل!

"ئه مانه پاکیان کوردن، نه یه ت،

له بهر "بی ده وله تی" ون بوون و فانی" (شعیری خانی نه مر به ده ستکاریه که وه)

ئیمه به ئاگری تینه گه یشتوویی ربه ره کانی رابردوومان سووتاوین که ده بوو سه ده یه ک و دوان پیش ئیستا هه ل و مه رچی جیهانیان بناسیایه و له پیناو دامه زرانی ده وله تی نه ته وایه تیدا که لکیان له بارودوخ وه ربگرتایه. ئیمه ته نانه ت ئەو ده رفه ته زی پینه شمان له ده ست دا که له سه ره تا کانی سه ده ی بیسته مدا بۆمان هه لکه وت و به هۆی ناشاره زایی "پیش سواره کانمان" هوه دۆراندمان و مات و مه لوول له سه ر خۆ له میشی ئەو ده وله ته هه لته رووشکاین.

ته نانه ت ئەمڕۆ له سه ده ی بیست و یه کیشدا مله ی ناو خۆیی نا هیلیت که لک له و هه له وه ربگرین که بو رپیراندۆمی سه ره خۆیی که وتۆته به رده ستمان. کاری خۆ کرد گله یی هه لئاگریت!

دوو شەممە، ۲۰۱۷/۸/۱۴

مانگى رابردوو و بەشيك لەم مانگە، دوو فستىقالى ھونەرىي گەورە لە "ئافىنۇن"ى باشوورى فەرەنسە و "ئىدىنبورۇ"ى سكوئەلەندە بەرپۆە چوون. ئەو فستىقالە ھونەرىيانە شوپى پىشكەش کردنى نوپىرین کارى ھونەرى و فەرھەنگىن ھەر لە شانۆگەرى و فىلم و مۇسقاو بەرگە تا وینەرگەرى و شىعر و كىتب.

بە داخەو لەو ھەموو كانالە تەلەفیزیونیەى وا كورد ھەتە نەمىست و نەمدیت یەکیان بەلای ئەو رپووداوە گەورە ھونەرىيانەو بەچیت. مالىپەرە ئىنترنیتیە کانىش كە بە بابەتە سووك و كەم بايەخەو خەرىكن، خۆ لە قەرەى ئەو شتە نادەن. دەروازەى مالى كورد ئەگەر بەرپووی بیری نوپو دابخریت، مېشكى لاوە کانیان یان بە شتی كۆن و بې بايەخەو خەرىك دەیت یان بە شەرەجىتوی ناو فەیسبوو كەو. بلی پىویست نەكات ھەموو رپوژیک پىنج جار وەبیری خۆمانی بەینەو كە ئیستا لە سەدەى بیستەمدا دەژین نەك سەردەمى جىمە سولتان!

چوارشەممە، ۲۰۱۷/۸/۱۶

فەرماندەى ھیزە سوپایەکانى ئىران لە تورکیایە. بە گوپەرى ھەوالی رپوژنامەکان ھەردوو ولات ھاودەنگ بوون كە نەھیلن گشتپرسیە كەى مانگى دادپى باشوورى كوردستان بەرپۆە بىریت. ئىران بە نیابەت لە لایەن تورکیاوە قۆلى لە كورد ھەلمالیو و بە ئاشكرا دەست لە كاروبارى ولاتیک وەردەدات كە لە دەروەى سنوورەکانى ئەو و مافى بەسەریەو نىە. ئەوەى بیروپرای گشتى لەبەرانبەر ئەو كەلەگایەدا بیدەنگن ئەوئەندە جى داخ و دەرد نىە كە ھەندیک حزب و رپىخراو و كەسانى قەلەم بە دەستى كورد لەگەل دوژمنى داگیركەرى خاكە كەماندا ھاودەنگن و تەنانت لەوانیش توندوتیژترن. چ كەردەن؟ ئیمە ئەوین!

پىنج شەممە، ۲۰۱۷/۸/۱۷

ئەمپرو ترومبیلیكى ئىسلامى عەزیز لە شارى بارسیلونای ئىسپانىا خۆى بە خەلكىكى زوردا كیشا و تا كاتى نووسرانى ئەم یادداشته، گوايە ۱۳ كەسى كوشدوو و زورپىكىتىرى برىندار كروو. ھەر ئىسپانىا و ناوچەى كاتالانى دۆستى كورد مابوو بەرپووی ئەو بیرو بۆچوونە نامرۇقانىە بەچا و بىنیت، كە ئەمپرو ئەوانیش دىتیا.

خەتای عەمر و زەید نىە، سەرچاوە لیلە، دەنا ژن و مندالی بې تاوانى گەرۆك چىيان كروو كە دەبى بەكونە بەر لوتف و مەرھەمەتى ئەوتۆى دوو ھەيوانى مېشك گەنیو؟

به‌شی ۳۰ پنج‌شهممه، ۲۰۱۷/۸/۱۹

هەندیک گۆرپانکاری له سوپای ئێراندا کراوه. هاوکات له گەڵ دانانی فەرماندهی تازه بۆ ئه‌رتەش و چوونی باقری بۆ تورکیا بۆ یه‌کخستنی به‌رنامه‌ی دوولایه‌نه دژ به کورد، بودجه‌یه‌کی زۆری نائاسایی دراوه به سوپای قودس (جیا له‌وه‌ی له سوپای پاسدارانه‌وه پێیان ده‌دریت). ده‌زانین ئه‌و سوپایه له عیراق و سووریا هه‌لسوو‌راوی ده‌کات و هه‌شده‌ی شه‌عبیش باڵی ناو عیراقی ئه‌وه. کاتی ئه‌و گۆرپانکاریانه له ته‌نیشته هه‌په‌شه و گۆرپه‌شه‌ی خامنه‌یی و فەرمانده نیزامیه‌کان له کورد و گشتپرسییه‌که‌ی داده‌نێین، ده‌کرێ بێر له پیلانیکی دارپا‌زای دوژمنانی گه‌له‌که‌مان بکه‌ینه‌وه.

له دۆخیکه‌ی ئه‌وتۆدا، تاچه‌ریگه‌ی پووجه‌ل کردنه‌وه‌ی پیلانه‌کان، راوه‌ستان و به‌ر به‌ره‌کانی له به‌رانبه‌ر دوژمنه و ئه‌وه مسۆگه‌ر نابیت ئه‌گه‌ر ماڵی کورد یه‌ک نه‌بیت. کاتی ته‌نگانه‌یه و له‌خۆبووردوویی و لیبووردن له لایه‌نه‌کانی ده‌ویت ده‌نا میژوو نامانه‌خشیت. ئه‌وه بانگه‌وازی دایکی نیشتمانیشه بۆ هه‌ردوو به‌ره‌ی ناخۆی کوردستان. تکایه گویتان له‌و بانگه‌وازه کپ مه‌که‌ن!

شهممه، ۲۰۱۷/۸/۲۱

پرسیار

کورد ئیستا له ناو حکومه‌تی ئێراندا که‌سی نییه که‌ خاوه‌خواسته ئاو‌ریک له کوردستان بداته‌وه! ئازه‌ربایجانیه‌کان وایه‌ن. ئه‌وان له عه‌ینی کاتدا که‌ نه‌ته‌وه‌یه‌کانیان دژایه‌تی ئێران و ئێرانی ده‌که‌ن، زۆریکیشیان له ناو حکومه‌تدا ده‌سه‌لاتدارن و دلسۆزی و لا‌ته‌که‌شیان هه‌ن. هه‌سه‌نی ئیمام جومعه‌ی ورمی باوه‌کوو شیتۆکه‌ بوو و قسه‌ی نابه‌جی و بی واتای زۆر ده‌کرد، به‌لام به‌ نیه‌ت ئازه‌ربایجانیه‌وه له‌وپه‌ری وه‌فاداریدا بوو، نمونه‌که‌شی به‌شداریه‌تی له شه‌ری دژه کورد له نه‌غه‌ده‌ی ساڵی ۱۳۵۸. نوینه‌ری ئیستای ورمی له مه‌جلیس (قازی پوور) یش سه‌ره‌پای بی عه‌قڵی، دلسۆزینا‌زه‌ربایجانیه‌کان و دژی کورده. له سه‌رده‌می حکومه‌تی شاشدا به هه‌مان شیوه، فەرمانده‌ی ئه‌رتەش و وه‌زیر و وه‌کیلیان ئه‌گه‌ر خزمه‌تی ئێرانیان کردبیت چاویکیشیان له ئازه‌ربایجان هه‌ر بووه.

هی ئیمه به‌ داخه‌وه وایه‌ن، ئیستا دیاره که‌سمان نییه ده‌سه‌لاتی هه‌لگرتن و لابردنی پیشخزمه‌تی ئیداره‌یه‌کی شه‌ی به‌یته، به‌لام له سه‌رده‌می شادا ئه‌گه‌ر بوومان، هه‌چکامیان خه‌مخۆری کورد نه‌بوون. ئیوه سه‌یری ئه‌رده‌لانییه‌کان بکه‌ن که‌ گه‌یشته‌ پله‌ی وه‌زاره‌ت یا که‌سیکی وه‌که‌ سه‌رله‌شکر مظفرزه‌نگه‌نه فەرمانده‌ی سوپای ورمی بوو به‌لام دژ به‌ کۆماری کوردستان

هه‌لویستی گه‌لینک دوزمنانه‌ی گرت و له سهرده‌می راپه‌رینی وه‌رزیرانی ناوچه‌ی فیزوللابه‌گی له بۆکانی سالی ۱۳۳۱ و ۳۲ش فه‌رمانی هیرش بۆ سهر خه‌لکه بیدیفاعه‌که‌ی دا. ده‌لین هۆکاری گیرانی ئه‌و ۱۲ که‌سه‌ی وا دوابه‌دوای هه‌ره‌سی کۆماری کوردستان (۱۳۲۴) له سه‌قز و بۆکان ئیعدام کران ئه‌فسه‌ریکی سوپا به‌ ناوی 'سه‌روان خاکسار'ی کورد بوو که خزمایه‌تیشی له‌ گه‌ل شه‌هیده‌کان هه‌بوو! ئه‌گه‌ر به‌لینی ئه‌و نه‌بوابه‌ ئه‌و که‌سانه‌ که مرۆفی گه‌لینک ئازا و به‌جهرگیان له‌ ناودا بوو، خۆیان به‌ ده‌سته‌وه نه‌ده‌دا. ده‌گوتریت له‌و کاته‌دا که شه‌هید عه‌لی به‌گی شیرزاد (به‌کشه‌وه) له‌ سهر حه‌وزه‌گه‌وره‌ی بۆکان ده‌بریته‌ پای دار، کاتێ چاوی به‌ سه‌روان خاکسار ده‌که‌ویت، شه‌قیکی ته‌ری له‌ قوون ده‌دات؛ نۆشی گیانی بیت!

ئیمه‌ بۆچی واین؟ وه‌لام ده‌بی چی بیت؟ که‌س له‌و پرسه‌ گرنه‌گی کۆلیوه‌ته‌وه؟

سێ شه‌مه‌مه، ۲۰۱۷/۸/۲۲

چال‌دیرانی نوێ

دیواری ترامپ بۆ جیا کردنه‌وه‌ی مرۆفی ئەمریکی له‌ مرۆفی مه‌کزیکی، یه‌که‌م دیواری سه‌ده‌ی بیست و یه‌که‌م نییه‌. له‌ ترامپ ترامپ‌تریش هه‌ن و زۆریش!

تورکیای ئه‌ردۆغان دیواری له‌ سهر سنووره‌کانی خۆی و سووریا کیشاوه و ئیستاش خه‌ریکی کیشانی دیواره‌ له‌ نیوان تورکیا و ئێران، ئێرانییه‌کانیش له‌و جینایه‌ته‌دا هاوکاری ده‌که‌ن، یۆ؟ چونکه‌ به‌رنامه‌که‌ له‌ ناو خاکی کورد و بۆ دابرا‌نی کورد له‌ یه‌کتر دارپژاوه‌ و له‌و په‌یوه‌ندییه‌دا مه‌لاکانی ئێران هه‌ر کامیان ئه‌ردۆغانی‌کن! به‌لام له‌ روانگه‌ی کورده‌وه ئه‌وه‌ چال‌دیرانیکی دیکه‌یه‌ که‌ دوای ۵۰۳ سال دوویات ده‌بیته‌وه‌ و کورد له‌ خوشک و براکانی ئه‌ودیی دیوار جیا ده‌کاته‌وه‌. چال‌دیرانی ئه‌مجارمان نه‌ک هه‌ر مرۆف به‌لکوو سروشت و دار و ده‌وه‌ن و ئازهل‌یش لێک داده‌بریت.

چهند رۆژیک پشتر هه‌والی کیشانی دیواریکی دیکه‌ش که‌وته‌ به‌رگۆی: ئیسرایلی ناتانیاهوو ده‌یه‌ویت له‌ ژێر زه‌ویدا دیواریک بکیشیت بۆ ئه‌وه‌ی سنووری ر‌ه‌گه‌زی خۆی له‌ ر‌ه‌گه‌زی خه‌لکی غه‌زه‌ی فه‌له‌ستین جیا بکاته‌وه‌.

ترامپ، ئه‌ردۆغان، نه‌تانیاهو! ئایا جگه‌ له‌ ر‌ه‌گه‌زه‌په‌رستی، هیچ دیارده‌یه‌کی هاوبه‌ش له‌ نیوان سیاسه‌ت و به‌رنامه‌ی ئه‌و سه‌ی پیاوه‌ به‌رپه‌زه‌دا هه‌یه‌ و من نایینم؟

پنج شه‌مه‌مه، ۲۰۱۷/۸/۲۴

ئهم شیعره‌ فارسییه‌ پره‌ له‌ هه‌ستی ئینسانی و جهرگ ده‌سووتینیت:

یاد دارم يك غروبی سرد سرد / می گذشت از کوچی ما دورگرد:
 "دوره گردم دار قالی می خرم / دست دوم جنس عالی می خرم
 کوزه و ظرف سفالی می خرم / گر نداری شیشه خالی می خرم"
 اشک در چشمان بابا حلقه بست / ناگهان آهی زد و بغضش شکست:
 "اول ماه است و نان در سفره نیست / ای خدا شکرت ولی این زندگیست؟"
 سوختم دیدم که بابا پیر بود / بد تر از او خواهرم دلگیر بود
 بوی نان تازه هوش از ما ربود / اتفاقا مادرم هم روزه بود
 صورتش دیدم که لك بر داشته / دست خوشرنگش ترك برداشته
 باز هم بانگ درشت پیر مرد / پرده ی اندیشه ام را پاره کرد:
 "دوره گردم دار قالی می خرم / دست دوم جنس عالی می خرم
 کوزه و ظرف سفالی می خرم / گر نداری شیشه خالی می خرم"
 خواهرم بی روسری بیرون پرید / گفت: آقا سفره خالی می خرید؟
 "محمد رضا یعقوبی" [؟]

به شی ۳۱ شهمه، ۲۶/۸/۲۰۱۷

رؤژیکی مهزن له میژووی کورد دا

خوشک و برایانی خۆشهویستی باشووری کوردستان، سهربهخۆیی ئاواتی له میژینهی
 گهله که مانه. ئیستا که بارودۆخی ناوچهیی و جیهانی دهره تانی ئه وهی بۆ کورد په خساندوه
 بتوانی به راشکاوی داواکاری بیت و گشتپرسی بۆ بکات، ئهرکی سهرشانی ههموو تاکیکمانه
 به پیری هوه بچین و به "به لئ" سندووقه کانی دهنگ بئاخنین. تکایه له م ههله ناسکه دا بیر له وه
 مه که نه وه کئ یان چ حزینک ده ستپیشخه ری کاره که یه. تاک دهروات و نامینیت، ئه وهی که
 ده مینیت گه لی سهربهخۆی کورده و به س. لینگه رین با وه ک گهلانی دیکه ی ئه م جیهانه
 کوردیش بیته خاوه ن ولات و ئالا و ناسنامه ی نه ته وه یی.

نابئ له بیرمان بچیتته وه که ههر ئه و حکومه تی ههریمه ی ئیستاش، دوا ی خویتی شه هیده کانمان،
 ئه وه ئه مریکا و هاوپه یمانان بوون که بۆیان مسۆگه ر کردین، به لام وه ک ده بینین ئیستا ئه وان
 خۆیان له عیراق چوونه ته دهره وه به لام حکومه تی ههریم ههر ماوه و ده شمینیت. با
 سهربهخۆیی کورد ده سته بهر بیت و به شوینیدا په رله مانی نوئ دابمه زریت؛ ئیتر فلان تاکه
 که س و فیساره حزب هه میشه یی نین و وه ک ههموو ده سه لانداریکی دیکه ی جیهان رؤژیک
 له رؤژان دهرۆن. تکایه به و بیانوه خۆ له ئهرکی میژوویتان مه دزنه وه.

دووشه‌مه، ۲۰۱۷/۸/۲۸

به گوێره‌ی هه‌واله‌کان، هه‌ردوو داگیرکهری ئێران و تورکیا سالانه ۱۵ ملیار دۆلار کالا هه‌ناردی هه‌ریمی کوردستان ده‌که‌ن؛ سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش ده‌زگا ئیتلاعاتی و جاسوسییه‌کانیان بۆ چرکه‌یه‌ک ده‌ست له‌ بنکۆڵ کردنی ئاسایشی ولاته‌که‌ هه‌لناگرن. پێویسته له‌ هه‌فته و مانگه‌کانی دادیدا، گه‌له‌که‌مان و له‌ پێش هه‌مووانه‌وه‌ حزبه‌ سیاسییه‌کان له‌ هه‌موو پارچه‌کانی کوردستان، وشیارییان چه‌ند قات بکه‌نه‌وه‌. دۆژمن بێ به‌زه‌یه‌ و له‌ هیچ تاوانیک ناپه‌رموێته‌وه‌.

چوار شه‌مه، ۲۰۱۷/۸/۳۰

پیلان!

ئایا ئه‌م پرووداوانه‌ی خواره‌وه‌ بێ په‌یوه‌ند له‌ گه‌ل یه‌کتر و له‌ گه‌ل مه‌سه‌له‌ی گشتپرسین؟ جیگری سوپاسالاری پێشمه‌رگه‌: "ته‌قینه‌وه‌ی جبه‌خانه‌کانی هه‌ولیر ئاسایی نییه‌." سایتی "رۆژی کورد": "مخابن ده‌بێ ئه‌و راستیه‌ ناشکرا بکه‌ین که‌ ئه‌و چوار که‌سه‌ی که‌ بیانووین به‌ پێشمه‌رگه‌کانی کۆمه‌له‌ گرتووه‌، بریار بووه‌ هه‌ر کام دوو ده‌فته‌ر دۆلار وه‌ربگرن و ته‌نانه‌ت یه‌کیان که‌ کوژراوه‌، به‌ نیاز بووه‌ پێشمه‌رگه‌کان بکوژن و ته‌رمه‌کانیشیان پاده‌ست [ی ئێران] بکاته‌وه‌."

راگه‌ینراوی ئه‌نجومه‌نی ئاسایشی هه‌ریمی کوردستان: "به‌پێی ریکه‌وتنیکی نیوان تیرۆریستانی داعش و حیزبولای لوبنان و رژیمی سووریا [تۆبلی ئێران]، به‌سه‌دان چه‌کداری داعش ناوچه‌ سنوورییه‌کانی لوبنانیان جیه‌ه‌شت و به‌ چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نییه‌وه‌ به‌ره‌و ناوچه‌ سنوورییه‌کانی عێراق گواستراوه‌وه‌. ئیمه‌ وه‌ک ئه‌نجووومه‌نی ئاسایشی هه‌ریم نیگه‌رانیی خۆمان له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌م کرده‌وه‌یه‌ ده‌رده‌برین و به‌ مامه‌له‌یه‌کی گوماناوی ده‌زانین که‌ زۆر پرسیار هه‌لده‌گریت و خوازیارین هه‌موو لایه‌نه‌ په‌یوه‌ندیداره‌کان له‌ ناوچه‌که‌دا هه‌لوێستی جدیدیان به‌رامبه‌ر ئه‌م کرده‌وه‌یه‌ هه‌یت."

کورتیه‌ی هه‌واله‌کانی ئه‌م هه‌فته‌یه‌: هاتنی کاربه‌ده‌ستانی میت بۆ کوردستان دوو مانگ پێش ئیستا به‌ ئامانجی ده‌سته‌سه‌ر کردنی رێژدار جه‌میل بایک و به‌رپرسی دیکه‌ی پێ کاکا له‌ باشووری کوردستان، بێ بایه‌خ کردنی یه‌کیه‌تی نیشتمانی و له‌ ئه‌نجامدا تیک به‌ردانی کورد له‌ گیانی کورد بوو.

بارودۆخه‌که‌ ناسکه‌ و وشیاریی کورد و پێش هه‌موو شت، یه‌کپیزی ناو مالی کوردی ده‌وێت. یه‌کیه‌تی و یه‌کپیزی پێداویستی سه‌ره‌کی ئه‌م قۆناغه‌ی میژووی کورده‌.

پنج شهممه، ۲۰۱۷/۸/۳۱

بنكهى فهرهنگى پوژهلانى كوردستان له لهندهن، پوژى شهممهى دادى كؤنفه پانسىك بو تاوتوى كرنى گشپرسى له باشوورى كوردستان به پيوه دهبات كه تىندا ئه م به پيزانه وتار دهدهن: سه باحى غالب، ئامينه برىمو، هيمن سه يدى و شيرزاد تاله بانى. ساعات ۵ و نيو تا ۸ و نيو ئيوارهى پوژى به كشه ممه ۲۰۱۷/۹/۱۰ له م شوپتهى خواره وه:

Ealing Green Church, Ealing Green, London W5 5QT

به شى ۳۲ به كشه ممه، ۲۰۱۷/۹/۳

كوردينه تاكهى ئيمه له كيوان مىسالى ديو
 بىن و بچين و بو مه نه بى قهت خودان و خپو؟...
 فيكرى له كارى خو كهن و بگرين به حالى خو
 هه ر بى سه رى و عه داوه تى خو تانه دپته رپو
 ژيرده ستى و ئيتاعه تى بىنگانه تا به كهى؟
 شه رمه له بو مه هيئنده ژيان بى نشان و نيو
 مه غبوونى هه ر موعامه له، مه حكومى هه ر كه سىك
 شاهان به مه حوى ئيمه ده به ستن گرى و گريو...
 نازادى، سه ربه خو بى، ميرى و گه وره بى
 داواى بكهن به زار و زمان و ددان و ليو...
 هه ر ميلله تى له لاوه حه قى خو به ده سه ته وه
 كورده كه سه ره له ئىنى، ده لىن بو ته سه ربزيو
 (نهر، سه يفولقوزاتى قازى)

خوشك و برايانى كوردى باشوور!

هه لىك بو كورد هه لكه وتوو، تكايه مه هيلن له كيسمان بچيت. تكايه به شدارى نه و گشپرسى به ميژووييه بن كه چهنه پشتى ئيمه خه ونيان پيوه ديتوو. تكيه به ره ژه وه ندى گشتى گه له كه مان مه كه نه قوربانى جياوازى حزبايه تى و دزايه تى له گه ل تاكه كه س، تكايه به "به لى" ده نك بدهن!

دووشه‌مه، ۲۰۱۷/۹/۴

با میژوویه کی تال دوویات نه‌بیتته‌وه

له سالانی دواى شه‌پى یه‌که‌مى جیهانیدا، شه‌ریف پاشای خه‌ندان، به‌حق یان ناحق، لای
عضبه‌الامم و ولاتانی ئوروپایی خۆی به‌نوینته‌ری کورد ناساند و داواى سه‌ربه‌خۆیی بۆ‌ئه‌و
به‌شه‌ی کوردستانی کرد که تازه له ژیر که‌له‌وه‌ی حکومه‌تی عوسمانی هاتبوو ده‌ری:
باشووری کوردستان.

هه‌ر له‌و کاته ناسکه‌دا هه‌ندیك که‌س له‌ ناوخۆی کوردستانه‌وه‌ نامه‌یان ئیمزا کرد و به‌و
ولاتانه‌یان راگه‌یاند که شه‌ریف پاشا نوینته‌ری ئیمه‌نیه‌! له‌و هه‌ل و مه‌رجه ناسکه‌دا، ئه‌وه
دواین بزمار بوو له‌ تابووتی سه‌ربه‌خۆیی کورد درا و بۆ ماوه‌ی سه‌د سال خرایه‌ چاله‌وه،
میدالیای شانازیش خه‌لاتی ئه‌و که‌سانه‌ نه‌کرا که‌ نامه‌که‌یان ئیمزا کرد!

که‌مه‌پینی "نا ئیستا"ی که‌نالی ئین ئارپ تی شتیکه‌ له‌گوین ئه‌و نامه‌یه‌ و دلنیا م ئه‌گه‌ر
گشتپرسییه‌ که‌ی ئه‌م مانگه‌ی کوردستان بخه‌ریته‌ چاله‌وه، کلاوی شانازی له‌سه‌ر ئه‌و براده‌رانه
ناریت! میژوو به‌سه‌ر که‌سه‌وه‌ ناچیت و هه‌له‌ی که‌س نابه‌خشیت. تا دره‌نگ نه‌بووه، با خۆمان
به‌هه‌له‌ کانماندا بچینه‌وه.

سێ شه‌مه، ۲۰۱۷/۹/۵

پۆژنامه‌کانی ئوروپا به‌تایبه‌ت فه‌رهنسا به‌گه‌رم و گوپی باسی ریفراندۆمه‌که‌ی کوردستان
ده‌که‌ن و له‌هه‌وال و لیکدانه‌وه‌ کانماندا ئه‌گه‌ر پشتگیری گشتپرسییه‌ که‌ نه‌که‌ن، لای که‌م دژی
ناوه‌ستن.

کورد تاقه‌ میلیه‌تیکه‌ که‌مه‌پینی "نا"ی بۆ سه‌ربه‌خۆیی ولاته‌که‌ی وه‌رپێ خستوه.

هه‌ی له‌منت که‌وێ کورده‌ حه‌یاته‌که‌!

چوار شه‌مه، ۲۰۱۷/۹/۶

ئهم‌رۆ پێژدار خوسره‌و کوردپور چالاکی بواری مافه‌کانی مرۆف و پۆژنامه‌ نووسی به‌رپرسی
کورد، دواى تپه‌ر کردنی ماوه‌ی زیندانه‌ به‌سه‌رداسه‌پاوه‌ که‌ی، له‌ زیندانی زالمان نازاد کرا.
ئه‌وه‌ی خواره‌وه‌ لینگیکه‌ بۆ ژیننامه‌ی ئه‌و که‌سایه‌تییه‌ هه‌لکه‌وتوو‌ه‌ی کورد. سلاو و پێزی
هه‌موان پیشکه‌ش به‌ کاک خوسره‌و و کاک مه‌سه‌وودی کوردپور!

<http://mukriannews.eu/?p=20160&lang=fa>

پنج شه‌مه، ۲۰۱۷/۹/۷

ههوالی کووژرانی کۆلبهرانی ههژاری کورد به دهست پاسدار و بهسیجی مهلاکانی قوم و مهشهدهوه، سالانیکی زۆره له میدیای ناوخۆ و دهرهوهی ولات رادهگهینیریت بهلام حکومهتی مهلاکان گوی خۆی لی کپ دهکات.

ئهمجاره، خهلکی قارهمانی بانه بۆ نههیشتنی ئهوه ملهوپری و زۆردارییه راپهړیون و دووکانیان داخستوه. خهلکی به شهرفی شاری سنهش دوو رۆژه بۆ پشتیوانی کردنی خهلکی بانه رژاونهته سهر شهقام.

ئهرکی سهرشانی ههمووان له شارهکانی دیکهی کوردستانیشه، چ له رۆژههلات و چ له بهشهکانی دیکهی خاکه کهمان، به دهنگی راپهړیوهکانی بانه و سنهوه بین و سپای سهرکوتکه ر مهجبوور بکه ن گیراوه کان بگه رپننهوه سهر مال و حالی خۆیان و برینداره کانیس تیمار بکه ن. کۆلبهری کورد چیتر بیکهس نییه!

بهشی ۳۳ شهممه، ۲۰۱۷/۹/۹

گۆفاریکی فارسی و توویتی له گه ل کردم و سهبارته به گشتپرسییه که ی باشووری کوردستان پرساری کرد. گوتم با وهلامتان له رپنگهی ئهوه ههوالهوه بدهمهوه:

له کیه رکی ئوله مپیکي رابردوودا له برازیل، پینج وهرزشکاری کورد میدالیان وهرگرت؛ ئهوه ژمارهیه لهو میدالیانیه زیاتر بوو وا ئیران و تورکیا و زۆر ولاتی دیکهی ناوچه دهستان کهوتبوو، بهلام ئایا ئیوهش و خهلکی دیکهش بهوه ههوالهتان زانی؟ ئایا وهقدی کوردتان بینی به مارش بیته بهر دهمی کامیراکان؟ ئایا ئالای کوردستان له شویتیک هه لکرا و سروودی نهتهوایهتی کوردستان جاریک لیدرا؟ دیاره وهلامی ههموو ئهوانه، ئایه. هۆکار؟

له بهر ئهوهی کورد که یانیکي ناونهتهوهی نییه و ناتوانی به ناوی خۆیهوه بچیتته ئوله مپیک و هیچ گۆره پانیکي دیکهی سیاسی، وهرزشی، هونهری ناونهتهوهی له جیهاندا؛ ئهوه پینج کهسهش میدالیان بۆ ئیران و تورکیا و نازهربایجان و پوووسیا و ئیسراییل هیتایهوه نهک بۆ ولاته که ی خۆیان!

ئایا ئیوه له جیاتی من بن و بهو راستیه بزانی، له رپفراندومی رۆژی ۲۵ ی مانگدا به شداری ناکه ن و به "بهلی" دهنگ نادهن؟

به کشه ممه ۲۰۱۷/۹/۱۰

ئەمڕۆ لە کۆنفەرانسێکدا بەشدار بووم کە لە لایەن "ناوەندی فەرھەنگی پۆژھەلات" ھوہ لە لەندەن رێکخراو. چوار کەس وتاریان دا و ھەرچوار کەس لایەنگری خۆیان لە بەرپۆھ چوونی گشتپرسییە کە ی رۆژی ٢٥ ی مانگ دەربری و داوایان لە خەلک کرد بە "بەلێ" بەشداریی گشتپرسییە کە بکەن.

ھەمان رۆژ، یان رۆژیک پێشتر، کۆرپکی دیکە ھەر لە لەندەن، لە لایەن بەرھە "نەخیر بۆ ئیستا" ھە گیرابوو. ئاشکرایە مافی دیموکراتانە ئێوانیش بوو پروپاگەندە بۆ پروانگەیی خۆیان بکەن. بەلام دواتر ئالۆزی لە نیوان لایەنگرانی بەلێ و نەخیردا پینک ھاتبوو و بەداخەوہ لایەنیک بە لایەنە کەیی دیکەیی گوتبوو 'جاش' و دواتر پۆلیس ھاتبووہ ژووورە کەوہ بۆ ئەوہی ھێمنایەتی داوین بکاتەوہ. من لە گەل ئەو چەشنە دەست تیوہردانە نادیموکراتییە نیم.

کورد ئە گەر پشوو ی لەسەر خۆی نەبیت، لە ماوہی ئەو چەند رۆژەیی تا ٢٥ ی مانگ ماوہ، واھەییە تیکگیان و رووبەروو بوونەوہی زۆر لە نیوان ئەو دوو بەرھەیدا بیتە پێشەوہ کە جگە لە دوژمنانی گەلە کەمان، لە بەرژەوہندیی کەسدا نییە. تکایە لینگەرپین ھەموو کەسیک بۆ چوونی

خۆی ھەبیت و رای خۆی دەربرییت. دیموکراسی کۆمەلگا لە ئازادی تاکە کەسەوہ دەست پێدەکات!

سێ شەممە، ٢٠١٧/٩/١٢

ئەم وینە میژوووییە بەر بەرە کانی ھیزی باوہرە بەرانبەر بە چەک و دەسەلات دەر دەخات. سەیری ئەو قارەمانە بانەییە بکەن چون بویرانە لە بەرانبەر پاسدارانی چە کداری کۆماری بە راستی ئیسلامی وەستاوہ و لە مافی ژیان بۆ کۆلبەرانی کورد دا کۆکی دەکات. بژین و سەرفراز بن ئەو قارەمانە نەناسراوانەیی گەلە کەمان!

چوار شەممە، ٢٠١٧/٩/١٣

ماوہی دوو سالە مەلاکانی ئێران بە ناوی پڕ کردنەوہی گۆلی ورمیوہ، ئاوی رووباری کەلۆیان وەرگیراوە تە سەر گۆلە کە و ناھیلن بگاتە باشووری کوردستان. ئەوہ ھەنگاویکی سەدا سەد سیاسیە بۆ گوشار خستە سەر ھەریمی کوردستان. پێشتریش ئەو بە لایەیان بە سەر رووباری ئەلۆن ھینا و من چەند جار لەم یادداشتانەدا ئاماژەم پیکردوون.

مهلاكان ده يانه ویت تۆله ی حوسه یین و سه حرای که ره به لاله خه لکی رانیه و قه لادزی بکه نه وه و له مه سه له ی گشتپرسییه که ی ئیستادا وه ک که ره سه یه کی گوشار که لکی لی وه ربگرن. نه وه دیسانه که ئیسلامی عه زیزه نه و ئیجازه یان پیده دات که گوئ نه ده نه هیچ یاسایه کی ئینسانی و ناو ده ولته تی و هه موو کاریکی بی نه خلاق ی ده رحه ق به میلله تیک بکه ن، میلله تیک که هیچ ئازار و زیانیکی بو که س نه بووه و ته نیا مافی ره وای خو ی داوا ده کات. ئافه رم ئیسلامی عه زیز بو ده ست په روهرده کانت!

پینچ شه ممه، ۲۰۱۷/۹/۱۴

دویتی و ئه مرپۆ ئه مریکا راسته وخۆ هاتۆته ناو کیشه ی گشتپرسی کوردستانه وه و بریت مه کگۆرکی نویته ریان هاوړی له گه ل نویته ری نه ته وه یه کگرتووه کان و نویته ریکی ولاتانی ئوروپایی راست و چه پ له گه ل حزه سیاسییه کانی کورد کۆده بنه وه و دژایه تی نه و سی لایه نه له گه ل به رپۆه چوونی گشتپرسیان پی راده گه یینن. رپه رانی کورد تا ئه م کاته له به رانه ر گوشاره کاندانا ئازایانه وه ستاون به لام دلنیا نیم بتوانن له وه زیاترخۆراگر بن. هیوای من نه وه یه کورد نه و توانایه ی هه بیته سه ره رای نه و گوشارانه، کاره که به رپۆه به ریت. تا کۆتایی ئه مرپۆ رانه گه یینراوه نه و "به دیل" هی و له به رانه ر وه ستاندنی گشتپرسیدا به کوردیان پینشیار کردووه چییه و چۆنه.

به شی ۳۴ چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۹/۲۰

"وجودم به تنگ آمد از جور تنگی"

شدم در سفر روزگاری درنگی...

چو باز آمدم کشور آشفته دیدم

به گرگان بمانده همان تیز چنگی"

چه ند رپۆژیک له ماله وه نه بووم و که متر ده کرا به هه والی پووداوه کانی کوردستان بزانه. کاتی گه پامه وه نه و شیعه ی سه عدی میسداقی حال م بوو (دیاره به و گۆرانکارییه وه که تیمدا کردووه!) گورگی ئیران و تورکیا و عیراق به توندوتۆلی رپگایان له گشتپرسییه که گرتووه و هه رکام ولاتیکی رپۆژئاوایشیان له گه ل خویان خستووه بو نه وه ی شان به شانی نه وان به رگر بن له کاره که. به خته وه رانه کورد توانیویه تی له به رانه ر گوشاره کانیاندا بوه ستیت و کۆل نه دات. دیاره نه وه ی به هاسانیش بو ناچیتته سه ر و دوور نییه له چه ند رپۆژی دادیدا هه والی به سترانی سنوور و ته نانه ت چه شنه هیرشکارییه کی سوپایش بژنه وین. به لام نه و هه ره شه و

گورەشەيە ئىستاش بىت ھەر ھەيە و ۱۰۰ سالى دىكەش بىت ھەر دەبىت. بەرەي "نەخىر ئىستاش"م زۆر پى سەيرە بۆچى لەوان توندوتىژتر بەرانبەر بە كارەكە وەستاون؟ خۆ ئىستاش نەبىت و سالانىكى درەنگىرىش بىت، دوژمنە كانمان مېھرەبان نابن و سەبەخۆيىمان لە سەر سىنى بە دوو دەست پىشكەش ناكەن.

پىنج شەممە، ۲۰۱۷/۹/۲۱

ھەرچى لە رۆژى گشتىرسىيە كە نىك دەبىنەو، ھەولە كانى ئىران و توركىا و عىراق بۆ رېگرى كوردنى رەوتەكە، چرتر دەبىتەو. حكومەتى ئىران راستەوخۆ و لەرېگەي دارەدەستە كانى ناوعىراقىشەو ھەول دەدات رەوتەكە بوەستىت. لە لاىەكەو ھەشدى شەعبى رەوانەي مەندەلى و خانەقەين و دەروازەي كەركوك كوردو، لە لاىەكى دىكەو مەترسى بۆ سەر كوردانى فەيلى دانىشتووي بەغدا پىكەپىناو، پەرلەمانى عىراقىشى ھانداو بەرپار دژ بە كوردستان و رېبەرە كانى، يەك لەوان پارىژگارى كەركوك دەر بىكەن. وا رۆحانى سەرەك كۆمارىش كە لە دوو ھەلبژاردنى ئەم دوایىدە زىاترىن دەنگى لە رۆژھەلاتى كوردستان ھىناو تەو، چۆتە لاى سەرەك كۆمارى فەرەنسا و لەجياتى باسى دەر و نەھامەتى خەلكەكەي خۆي بىكات، مەسەلەي گشتىرسىيەكەي باشوورى كوردستانى ھىناو تە گۆرپى! ئىمانوئىل مەكرونى سەرەك كۆمارى فەرەنسا لەبەر بەرژەو نەندىيە كانى ولاتەكەي، دەست بە جى تەلەفونى بۆ كاك مەسعود كوردو و داواكار بوو گشتىرسىيەكە بوەستىت.

دژايەتى ئىران لەگەل كورد لە ھەموو سەدەي بىستەم و دوای ئەودا بەردەوام بوو:

كاتى ئىران و عىراق و توركىا و ئەفغانستان لە سالى ۱۳۱۶ (۱۹۳۷ز) دا پەيمانى سەعدئابادىان لە تاران ئىمزا كەرد، يەك لە خالە ھەرە گرنگە كانى رېكەوتنەكەيان بەرگرى كەردن بوو لە "جياوازيخووزى گروپو دەستەي جياوازيخووز" كە ناويكى دىكە بوو بۆ بزووتنەو ھى رزگاربخووزى كورد!

پەيمانى بەغداش كە لە سالى ۱۳۳۴ (۱۹۵۵ز) لە نيوان عىراق و توركىا دا بەسترا و پاشان ئىران و پاكستان و برىتانىي لەگەل كەوتن و بوو بە پەيمانى سەتتو، باو كوو روى سەرەكى لە يەكەتى سۆقىت بوو بەلام بەشىكى بەرچاوشى بۆ كىشە سنوورىيەكان و ئەو حالەتانە بوو كە لە ئەگەرى راپەرىن و ئازاوى ناوخۆي ولاتىكدا، ئەوانىتر بە دەنگى ولاتەكەو بىن و ئەو ھەش ناراستەوخۆ ھەر كوردى دەگرتەو.

لە ھەموو ماو ھى حكومەتى پەھلەويە كاندا (۷۰ سال لە سەدەي بىستەم)، كورد و كوردستان ئەو دوو دياردەيە بوون كە زىاترىن ھەسەسىيەتيان پىيان ھەبوو، تەنانەت فايلى ئوستانى

کوردستان له وهزاره تی که شاورزی ئیراندا نهینی بوو و جگه له خه لکانی مؤلت پیدراو، ته نانه ت کاربه دهستانی وهزاره ته کهش دهستیان پی پانه ده گه یشت!

ئیر باسی سه رده می دواي ئه وان واته حکوومه تی مه لاکان دواي سالی ۱۳۵۷ هه ر نه که یین باشتره، که دار و به رد و ئوی پروباره کانی کوردستانیش کیشه یه کی ئه منیه تی مه لاکانن.

له هه ل و مه رچی هه ستیاری ئه م رپوژانه دا کوردی باشووری ولاته که مان ده بی وریای دوو پیشکی ئیران بن کلکی هه لنه گه پینتته وه و پینانه وه نه دات، باوه کوو حکوومه ته که یان له وه شرتره بتوانی راسته وخو کاریکی گه وره بکات، به لام دوور نییه له ریگهی داره ده سه کانه وه گورزیک بوه شینیت. له و حاله ته دا، با کوردیش له به رانه بریدا بیده نگ نه میننه وه و وه لامیکی شایانی بده ته وه.

به شی ۳۵ دووشه ممه، ۲۰۱۷/۹/۲۵

پیرۆز بیت!

ئه مپرو رپوژیکی پر له شانازی بوو له میژووی گه لی کوردا. گشتپرسی سه باره ت به سه ربه خویی ولات سه ره پای گوشاری زووری حکوومه ته کانی ناوچه و ولاتانی رپوژئاوایی، به سه رکه و توویی به رپوه چوو. گرنگتر له هه موان گشتپرسی بوو له ناوچه جی ناکوکیه کانی خاکی کورد وه که رکوک و خانه قین که دانیشتونیان به حه ماسه تیکی چاوه پروان کراوه وه چوونه سه ر سندووقه کانی ده نگدان بی ئه وهی گوئی بده نه هه ره شه و گوره شه ی لایه نه نه یاره کان به تاییه ت کوماری ئیسلامی و به غداي داره ده ستیان.

ئه وهی بو من جیگهی خو شحالییه ئه وهیه دژبه رانی گشتپرسییه که و ئه و که سانه ی وا کاتیان بو به رپوه چوونی گشتپرسی له بار نه ده زانی، به و په ری دیمو کراسییه ته وه ده نگی خو یان دا و به بو چوونی من رپژه ی ناحه زان هه رچه ندیک بیت مافی خو یانه و جیگهی شانازییه که کومه لگای دیمو کراتی کوردستان و حکوومه تی هه رییم ئه و ده ره تانه ی ره خساند ئه وانیش ده نگی خو یان هه بیت ده نا ده نگی سه دا ۹۹.۹۹ که له هه لبژاردنه کاریکاتیرییه کانی سه ددام حوسه یین دا به ده سه لات ده درا، ده بووه مایه ی شه رمه زاریی گه ل و ولاته که مان.

گه لی ئیمه سه لماندی، به پیچه وانهی بو چوونی دوژمنان، تیگه یشتوو و پیگه یشتوو.

کهس نه لی کورد مردوو، کورد زیندوو

زیندوو قه ت نانه وی ئالا که مان

سێ شهممه، ۲۰۱۷/۹/۲۶

هه‌ندیک هه‌والی تازه سه‌بارهت به رۆژانی پیش گشتپرسی و دهوری گلاوی حکوومه‌تی ئێران له پیلان دانان بۆ وه‌ستاندن گشتپرسییه که بلاو بۆته‌وه. به گوێره‌ی یه‌ک له هه‌واله‌کان، قاسم سوله‌یمانی به‌رپرسی سوپای قودسی ئێران، سێ رۆژ پیش گشتپرسییه که له نیوان سلیمانی و هه‌ولێر و به‌غدا و که‌رکووکدا خه‌ریکی ته‌راتین بووه و ویستویه‌تی به ئامیته‌یه‌ک له تکا و هه‌په‌شه، به‌رپرسی کورد مه‌جبوو بکات لای که‌م له که‌رکووک و خانه‌قین گشتپرسی به‌رپوه نه‌به‌ن و ته‌نانهت بالیککی ناو یه‌ک له زلحه‌به‌کانیش ملی بۆ پیلانه‌که‌ی ئه‌و دانه‌واندبوو. دیاره ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی بۆ بچوايه‌ته‌ سه‌ر و که‌رکووک و خانه‌قین له به‌رنامه‌که‌ ده‌ربه‌هاوێژرایه‌ن، ئیتر گشتپرسی به‌ ته‌واوه‌تی بی واتا کرابوو و پیلانی قاسم سوله‌یمانی سه‌رده‌که‌وت. ده‌بی هه‌موومان سپاسی رێبه‌رایه‌تی کورد بکه‌ین که له‌ژێر ئه‌و هه‌موو گوشاره‌دا پشته‌ی دانه‌نه‌واند و نازایانه‌ کاره‌که‌ی له هه‌موو ناوچه‌ جێ ناکۆکیه‌کان راپه‌راند. سپاس و پێزانی دوای کۆمه‌لانی گه‌ل و دانیشتوانی ئه‌و شوێنانه، ده‌بی به‌ تابه‌ت ئاراسته‌ی کاک مه‌سه‌عوود بارزانی، کاک کۆسه‌رت په‌سوول و کاک رێبووار تاله‌بانی بکریت. ده‌ستیان خۆش بیت که شاخی ئه‌و به‌ناو 'سوپه‌رمه‌ن'ی میدیای عه‌ره‌بی و کوردییان شکاند.

پنج شهممه، ۲۰۱۷/۹/۲۸

ئوپۆزیسیۆنی گنخاوی ئێرانی و مافه‌کانی گه‌لی کورد له‌ نیو هه‌موو گێره و کیشه‌ی سه‌بارهت به‌ ریفه‌راندۆمی باشووری کوردستاندا، ماهیه‌تی راسه‌ته‌قینه‌ی به‌ ناو ئوپۆزیسیۆنی ئێرانی به‌ باشی ده‌رکه‌وت. ئه‌و به‌ناو نه‌یارانه‌ی حکوومه‌تی ئیسلامی، له‌ ناوخۆ و ده‌ره‌وه، هه‌یچ سنووریکیان له‌ نیوان خۆیان و موحسین په‌زایی و 'ئه‌للاکه‌ره‌م'ی به‌سیج دانه‌نا و هه‌مان ئه‌و قسه و بوختان و درۆیانه‌یان دووپات کرده‌وه که ئه‌وان له‌ بلێندگۆکانیادا کاوێژیان ده‌کرد و ده‌یکه‌ن: کوردستان ده‌بیتته ئیسراییلی دووه‌م، بارزانی عه‌شیره و دواکه‌وتوو، سه‌رجه‌م کاره‌که‌ پیلانی ئه‌مریکا و ئیسراییله‌ بۆ دابه‌شکردنی ولاتانی ناوچه .... دیاره ئه‌وان به‌ ناوی بارزانییه‌وه سه‌رجه‌م گه‌له‌که‌مان ده‌که‌نه‌ قه‌یبه‌ و عه‌شیره‌کی دواکه‌وتوو، که‌ شعوری سیاسیان نیه، هه‌ل و مه‌رج نانس و ته‌نیا به‌ ئیشاره‌ی ده‌ستی بیگانه‌ ده‌جوولینه‌وه.

له‌و ناوه‌دا چه‌پی ئێرانی له‌ هه‌موان کۆله‌وارتر بوو. ئه‌وانه‌ی وا هه‌موو له‌شیان ده‌مه و له‌ قسه‌کردنی سه‌ر ته‌له‌فیزیۆندا مامۆستان، یه‌که‌نگ و یه‌که‌ریز دژ به‌ خواستی گه‌لیک راپه‌وه‌ستان که ته‌نانهت له‌و رۆژه‌وه تا ئه‌مپۆش له‌ شاره‌کانی باشوور و رۆژه‌لاتی کوردستان خه‌ریکی

شایی و هه‌لپه‌رین و شیرنی بلاوکردنه‌وه‌ن. هه‌ر ئه‌وانه‌ی وا لایه‌نگری گه‌لی کۆلۆمبیا و ونزوئیللا و گامبیا و زامبیان، مافیک‌کی سه‌ره‌تاییه‌یان بۆ ده‌ربرینی ئیراده‌ی خۆی به‌ کورد، ئه‌ویش له‌ ده‌ره‌وه‌ی خاکی 'ایران عزیز' ره‌وا نه‌دیت.

ئه‌وانه‌ی خواره‌وه‌ هه‌لبژارده‌یه‌کن له‌ بۆچوونی ئوپۆزیسیۆنی چه‌پی ئیرانی که‌ من ته‌نیا له‌ سه‌ر یه‌ک سایتی ئینترنیتی هه‌لمگرتووه، سایتی 'ایران امروز' که‌ چه‌پ و تا راده‌یه‌کی زۆریش رادیکاله. فه‌رموون بزنان چۆن ده‌رشینه‌وه:

پیش گشتپرسی و بۆ بی‌ بایه‌خ کردنی گشتپرسیه‌که:

مخالفت شدید آمریکا با همه‌پرسی در اقلیم کردستان عراق

بیانیه‌ سه‌جانبه‌ وزیران خارجه‌ عراق، ایران و ترکیه‌ درباره‌ طرح همه‌پرسی کردستان عراق

احتمال تعویق همه‌پرسی کردستان قدرت گرفت

مخالفت شورای امنیت با همه‌پرسی کردستان عراق

اتحادیه‌ میهنی کردستان: باید به‌ پیشنهادات کشورهای دوست توجه کرد

اقلیم کرد با دولت مرکزی عراق به‌ توافق نرسید

چهند به‌ ناو 'هه‌لسه‌نگاندن' ی دوا‌ی گشتپرسیه‌که:

چند نظر درباره‌ استقلال کردستان عراق: حجاریان / نقیب‌زاده / امیراحمدی / باوند:

"آیا دولت ایران باید بی‌تفاوت و بی‌خیال از کنار این موضوع بگذرد؟ یا به‌ رهبران اقلیم کردستان تبریک بگوید؟ در این صورت، فردا با موج استقلال‌خواهی در میان بخشی از کردهای ایران، چگونه روبرو شود؟ / تاثیر این واقعه‌ بر منطقه‌ حداقل به‌ همان اندازه خواهد بود که‌ تاسیس دولت اسرائیل بعد از جنگ جهانی دوم..."

به‌روز بیات:

"فراموش نکنیم که‌ دریافت ساده‌ از حق «مردم» برای تعیین سرنوشت و به‌ کاربردن آن می‌تواند همه‌ کشورهای جهان را متلاشی کند و هر گروهی از مردم این حق را با انگیزه‌ای دیگر برای خود قائل شوند. بخشی به‌ سبب «خونی»، زبانی و فرهنگی و بخش دیگر به‌ علت اختلاف نداری و دارایی میان بخش‌های مختلف یک کشور".

حمیدرضا جلایی‌پور:

"به‌ نظر من الان اتفاقی که‌ افتاده‌ این هست که‌ بارزانی به‌ فرایند توسعه‌ اقلیم کردستان در چارچوب عراق فدراتیو ضربه‌ زد. مسیر استقلال کردستان از رفتن به‌ کوه‌ اورست هم سخت‌تر است. شاید باخت‌های بزرگی در انتظار مسعود بارزانی باشد."

خه جالته ببنهوه! جه لايى پوورى جه لادى لاوانى مه هاباديش بوو به چهپ؟ ئيوه تهنيا بو
دزايه تى كردنى كورد فه رمايشته كانى ئەو له سەر سايته كه تان داده نين.
شهرم بتانگريت!

به شى ۳۶ هه ينى، ۲۰۱۷/۹/۲۶

بوختان و پيلان

ئىستا كه گشتيرسييه كه سهر كه وتوانه به رپوه براوه، دوژمنانى گه لى كورد له ناوخوى عيراقدا
خه ريكى ئابلوو قه دانى
ئابوورى هه ريمن. دوژمنانى دهره وه ييش له توركي و ئيران ژه هراو ده رپژن و ناجواميرانه
هه رچيهك له لايق به

رپشى خويان و حكومه ته كه يانه به كوردى ده لين.

ئالاي ئيسرائيل يهك لهو تومه تانه يه. من له هه موو ماوه ي خو پيشاندا نه كانى جه ماوه رى كورددا
نه مديت كه سيك ئالاي

ئيسرائيلي به ده سته وه بيت مه گه ر ده سته يه كى ۱۵ - ۲۰ كه سى له جووله كه ي كورد له ئيسرائيل
كه ئالاي خويان

و كوردستانيان به ده سته وه گرتبوو و خه ريكى شايى و هه لپه ركى بوون، كه نه وه ش
ديارده يه كى ئاسايى بوو لهو شوينه و نهو خه لكه. له سايتيكى ئيرانيشدا ديتم هه ردوو ئالا به
فوتوشاپ له پال يه كتر دانرابوون. له دوژمن چ چاوه پروانيه كى ديكه مان هه يه؟

دياره ئيسرائيل به گوپره ي سياسه ته كانى خو ي ده توانيت گورانكاريه كانى ناوچه هه لسه نكيت
و يه كيان په سند بكات يان بيداته دواوه، له وه دا گه لى كورد ناتوانيت ده ورى كى هه يت.
په سند كردنى ئيسرائيليش نايتته تاوانيك بو كورد. من پرسيارىكم هه يه: كاتى كه ناتانيا هوو
چه ند رپژ پيش ئىستا له سهر تريوونى نه ته وه يه كگرتووه كان به فارسى په يامى دوستانه ي بو
خه لكى ئيران نارد، ئايا هه ر بهو هه لويسته يه ي ئەو هه موو ئيرانيهك بوونه لايه نگرى
سه هيو نسته كان؟

ئه وان به گوپره ي سياسه تى خويان جياوازى له نيوان گه ل و حكومه تى ئيراندا ده بينن و نه وه
چ تاوانيك بو گه لانى

ئيران نييه. لايه نگرى كردنيشيان له كوردستانى سهر به خو شتيكه به خو يانه وه په يوه ندى هه يه
نهك به كورده وه. بوچى

دۆستایه تی و بازرگانی سیاسی و ئابووری و نیزامی تورکیا و کۆماری نازهربایجان سهدان قات له په یوهندی کورد و ئیسرائیل به هیزتر نییه؟ ئەی بۆچی کهس نییه دهنگیک بهرز بکاتهوه و بلێ تورکیا به چه کی ئیسرائیلی له کوردی باکووری کوردستان ده دات؟

شهممه، ۲۰۱۷/۹/۲۷

ئەمپۆ ھاوپی له گەل چەند دۆست و برادەری ناوهندی فەرهنگی رۆژهللات له لهندهن به شداری ماته مینی که سایه تیه کی بهرچاوی ناو کوردانی بریتانیا و لهندهنم کرد که به داخهوه له سووریا کهوته بهر گوللهی داعشی روورپهش: هه قال مهحمهت ئاکسووی.

کوردی باشوور و رۆژهللات که متر واهه یه نموودیکیان له ناو کۆمه لگای بریتانیا و سیاسه تمه دارانی ئەویدا هه بیت. ئیمه هه موومان له ئالقهی بهرتهنگی چەند که سیدا ماوینه ته وه و نه چووینه ته ناو راسته قینه کانی کۆمه لگای ئیره وه. کوردانی باکوور گه لیک له ئیمه باشترن و باشترنی ئەوانیش نهمر مهحمهت ئاکسووی بوو که له عهینی کاتدا چالاکیکی بواری سیاسهت و هونهری پ ک ک بوو، له حزبی کریکار و بزووتنه وهی چهپی بریتانیاش نزیک و ته نانهت له ناویاندا گه لیک بهرچاو و هه لسوورپاو بوو.

مهحمهت گه لیک فیلمی دۆکیومه نتری له ژبانی کۆمه لایه تی و سیاسی کورد هه لگرتبوو و بۆ سالانیکی زۆر کۆله کهی سه ره کی بهرپوه بردنی فینستیقالی فیلمی کوردی له لهندهن بوو. چەند ههفته پیش ئیستاش بۆ وینه کردنی گریلاکانی رۆژئاوای کوردستان چوو بووه ئەوئ و هه ره له ویش بۆ به قوربانیی گه له بندهسته کهی و گیانی خۆی کرده فیدای گه ل.

خه لکیکی زۆر له ناو هۆلی ماته مینه که دا بوون، به تایهت ژماره ی ژنان گه لیک بهرچاو بوو. من شانازیی ئەوهم پریدا کرد که دهستی دایکه جگه رسووتاوه کهی مهحمهت ماچ بکه م که سه ره پای ئەو داغه گه وره یه ی سه ر گیانی، هه ر دوو قامکی خۆی به نیشانه ی سه ر کهوتن بهرز ده کرده وه.

پر کردنه وهی شوینی به تالی مهحمهت گه لیک ئەسته م ده بیت. یادی به خیر بیت!

دووشه ممه، ۲۰۱۷/۱۰/۲

خه لکی که ته لۆنیا له ئیسپانیا گشتپرسییه کی هاوشپوهی کوردستانیان کرد. حکومه تی ئیسپانیا راسته وخۆ دهستی له کاره کان وهردا و له ۲۳۰۰ سندووقی دهنگدان ۱۳۰۰ یانی زهوت کرد و مهودای نه دا خه لکه که دهنگ بدن. به لام سه ره پای ئەوهش سه دا ۹۰ ی دهنگده ران دهنگیان به سه ره بخۆیی دا. برپاره له م رۆژانه دا کۆماری سه ره بخۆی که ته لۆنیا رابگه یینریت. پیروزیان

بیت. خه لک و ربه رانی که ته لۆنیا گه لیک هاوسۆزیمان له گه ل کورد ده برپوه و ده کری له داهاتوودا په یوه ندیکی نریک له نیوان هه ردوو ولاتدا هه بیت، دیاره نه گه ر پیلانی دوژمنان لیان بگه ریت!

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۱۰/۴

دوینی مام جه لال تاله بانی کوچی دوایی کرد. سه ره پای هه موو لایه نگری و دژایه تییه که له گه ل کار و سیاسه ته کانی ده کرا، مام جه لال که سایه تییه کی به رچاوی کورد بوو که له ده ره وهی کوردستان ده ناسرا و ده یوانی ده ورپکی گرنگ له دیاریکردنی چاره نووسی باشووری کوردستاندا بینیت، به تاییهت له م رۆژانه و له بارودۆخی خرابی دوای گشتپرسییه که دا. نه بوونی نه و گۆره پانی بو که سانیککی وه ک شاناز برابیم نه حمه د به تال کرد که ئیستا له ناو یه کیه تیدا ته راتین ده کهن و به داخه وه. جگه له فراوانکردنه وهی که له بهر و تیکدانی زیاتری ریزه کانی گه ل هیچ سوودیکیان بو کورد نییه. نه و وا هه بوو بتوانی لایه نی ئیران و حکومه تی ناوه ندیی عیراق دژ به کورد هیورتر بکاته وه. یادی به خیر بیت!

پنج شه ممه، ۲۰۱۷/۱۰/۵

سه عدئابادی نوئی

کوردستان ئابلوووقه دراوه. پیلانی داگیرکه رانی خاکی کورد به رده وامه . نه ردۆغان راست و چه پ له هه ولدایه. ئیرانییه کان به تاییهت خامنه یی هه ره شه و گوره شه مان لیده کهن و حکومه تی عیراق هان ده دن دژ به کورد هه نگاو بنیت. مانۆری نیزامی هاوبه شی هه رسی ولاتی تورکیا و ئیران و عیراق له سه ر سنووره کانی کوردستان به رپوه چووه. هه فته ی پیشتر باسی په یمانی سه عدئابادم کرد که راست ۸۰ سال پیش ئیستا له تاران به ستر و خالیکی سه ره کی په یمانه که به رگری کردن له سه ره بخۆیی خوازیی کورد بوو. په یمانی سی لایه نه ی نه مرۆی تورکیا و ئیران و عیراق عه نیوبیلا هه مان سه عدئاباده به به رگی نوپوه. حکومه تی هه ریم له ژیر مه ترسیدایه. گوشاره سیاسی - ئابووری و سوپاییه کان رۆژ به رۆژ له زیاد بوون. کاردانه وهی ربه رایه تی کورد هیشتا دیار نییه و ئاشکرایه مه یداننی مانۆر کردنیان گه لیک به رته نگه.

گۆرینی ناوی کۆمسیۆنی بالای هه لباردن بو سه ره کایه تی هه ریمی کوردستان - عیراق پاشه کشه یه کی گه لیک گه وره یه و هیوادارم پیداجوونه وهی له سه ر بکریت

ئىستا كه تەنيا ناوهيئان و دەنگدان بۆ سەربەخۆيى ئەو ھەموو پىلانەى بەدواوويە، ھيوادارم سەرۆكى ھەريم وەك ھەنگاويكى مېژوويى سەربەخۆيى كوردستان پابگەيئيت و بەشويتيدا دەست لە كار بكيشتتەو. ئەو بەشترين كاريكە كه لە بارودۆخى ئىستادا دەتوانى بيكات. دليگەرانيى من زياتر لە يەكنەبوونى ريزەكانى گەلە لە ناوخۆى ولات و لاموايە ئەو دياردەيە زۆر مەترسیدارترە لە پىلانە دەرەوويەكان.

بەشى ۳۷ يەكشەممە، ۲۰۱۷/۱۰/۸

ويئەچيت شەر بەرپۆهبيت. دەبي و شيار بين! گوشارى زۆر لەسەر رپپەرايەتى كوردە لە باشوورى ولاتەكەمان. ئابلووقە بەردەوامە. رپپەرايەتى كورد تا ئىستا باش جوولاولاوتەو و خۆي لە ھەرەشە و گورەشە كردن دوور خستۆتەو. دوژمن گەلئەك زۆر و بەھيژن، ئەو گريپەى ئىستا تەنيا بە راي حەكىمانە دەكرپتەو نەك بە قسەى بەتال. ئيرانيەكان خۆيان لەولاولە دانىشتوون و حەشدى شەعبى بەردەدەنە گيانى كورد. دوورى نازانم شەرمان ئاوقا بكن.

بە بۆچوونى من، سەرکردايەتى كورد ھەر نەرميەك دەنوئيت بينوئيت بەلام دەبي لەسەر ئەسلى مەسەلەى گشتپرسیيەكە بوەستت و بە ھيچ شيوئەك ھەلنەوەشينيئەو. ئەو شتيكە ميللەتەكەمان لىيان قەبوول ناكات. مەترسى گەورە لە كەركوك و شوئە جى ناكوكيەكانە دەنا ئەستەمە ھيژى عەرب لاقى گلاوى بنيتە خاكي ھەريمەو. تەنانەت ئەگەر گوشارەكان زياتر بوون، دەبي كاك مەسعوود بىر لەو بەكاتەو دەست لە پۆست و مەقامەكەى ھەلبگرپت بەلام ئەنجامى گشتپرسیيەكە نەگورپت و چۆك بۆ دوژمن دانەدات.

لەو ناویدا، بەداخووە عەرب و كورد ھەردوکیان پرووى تەكا و نزاين كرده ئايەتوللا سيستانی. ئەم كارە لە ھەردوو سەرەو ھەلە بوو. دروست كردنى بوتىكى ديكەى وەك خومەينى لە بەرژووندى ھيچ لايەكىندا نيە. سياسەت دەبي لە ئاين جيابكرپتەو.

گرنگ كارا كرنەو ھى پەرلەمان و بەرپۆهبردنى ھەلبژاردنىكى ديموكراتىيانەيە. لەويش گرنگتر يەكگرتوويى ريزەكانى گەلەكەمان و حزبەكانە بەتايەت گۆران، كە نابيت بە ھيچ شيوئەك لەو حيساباتەدا پشت گويى بخريت. با ئەوانيش لە ھەلبژاردنى نوئتەرەكانى خۆيان زياتر ورد بينەو و نەھيئەن كەسانى ناشارەزا و نالەبارى كينە لەدل سەرەپەتى كارەكان بەدەستەو بگرن.

کاک مستهفا دیهقان بچ وچان خهریکی دۆزین و گهپانی کتیخانە گهوره کانی ناو ئیترانه و هەرچی سهبارەت به کورد یان کوردستانی دەست بکهویت له رینگه‌ی وتاری پسهپورانهوه به خه‌لکیان ده‌ناسییت

ئیسنا وتاریکی کاک مستهفا له سەر مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان دانراوه که تیدا هه‌ندیك به‌لگه‌نامه‌ی سه‌بارەت به جووله‌که‌کانی ناو ئوستانی کوردستانی ئیتران راگه‌یینراوه. بابەتی زوربه‌ی نامه‌کان گازنده‌ی جووله‌که‌ی شاری سه‌قز و گه‌پووس و کرماشان و...هیتره له دەست موسولمانه‌کانی ئەو شارانه. سه‌رده‌می به‌لگه‌نامه‌کان نیوان ۱۹۱۱ تا ۱۹۵۰یه. به‌گۆیره‌ی به‌لگه‌ناکان، موسولمانانی سه‌قز له ۱۹۲۷ (۱۳۰۶ی هه‌تاوی) دا مالی جووله‌که‌کانیان ئاگر تیبه‌رداوه، دووکاندارانی گه‌پووس به‌رگر بوون له‌وه‌ی جووله‌که‌کان دەست له‌میوه‌ی سه‌ردووکانیان بدن و حکوومه‌تیش چه‌ند که‌س له جووله‌که‌کانی قه‌سر [ی شیرین] له شاره‌که‌ شاربه‌ده‌ر کردووه و ناردوونیه‌ته‌ شوینی دووری وه‌ک کاشان. ئیمه‌ی کورد به‌وکرده‌وه‌ ناخه‌زانه‌مان، شه‌رمه‌زاری ئەو خه‌لکه‌ین. بۆچی هه‌له‌ی وامان کردووه؟ دیاره‌ ده‌بی به‌ گۆیره‌ی فه‌رمانه‌کانی ئیسلامی عه‌زیز جوولابیتینه‌وه.

چوارشه‌مه، ۲۰۱۷/۱۰/۱۱

ئه‌نجومه‌نی بالای گشتیسی دوابه‌دوای گشتیسیه‌که‌ی رۆژی ۲۵ ی مانگی رابردوو و له‌ژیر گوشاری زۆری نه‌یاران چ له ناوخۆ و چ له ده‌روه‌ه‌ بریاری گۆرینی ناوی خۆی دا و بوو به 'ئه‌نجومه‌نی سه‌رکرده‌یه‌تی سیاسی کوردستان-عیراق' که پاشه‌کشی و مل دانه‌واندنیکی گه‌وره‌ بوو و کاردانه‌وه‌ی زۆری لیکه‌وته‌وه. له‌ یادداشته‌کانی هه‌فته‌ی پینشوودا، منیش به‌ش به‌حالی خۆم نارەزایی خۆم ده‌ربری و هیوام خواست ناوه‌که‌ بگۆرن بۆ ناویکی مه‌عقوولتر که پاشگری عیراقی پینوه نه‌بیت. به‌خته‌وه‌رانه‌ ئەم‌رۆ هه‌وال گه‌یشت که ناوه‌که‌یان گۆریوه و کردوویانه به 'ئه‌نجومه‌نی بالای سیاسی کوردستان'!

ده‌ستیان خۆش بیت، ئەوه‌ بینگومان جینگه‌ی ر‌ه‌زامه‌ندیی کۆمه‌لانی گه‌لی کورده. به‌لام گرنگ ئەوه‌یه جگه له ناوگۆرین، ناوه‌رۆکی بریاره‌کانی ئەو ئه‌نجومه‌نه‌ش هه‌له‌ئامیز و ناپوخت و ترسه‌نۆکانه نه‌بیت!

پنج شه‌مه، ۲۰۱۷/۱۰/۱۲

دویتی کاک برایمی عه‌لیزاده سکریتیژی حزبی کومونستی ئیتران (کۆمه‌له) له‌ راگه‌یاندنیکی سەر میدیادا داوای یه‌کگرتنی ریزه‌کانی پيشمه‌رگه‌ی هه‌موو حزبه‌کانی رۆژه‌لاتی کردبوو.

ئەو يەكگرتوویی و ھاوپشتیە لە بارودۆخی ئیستادا لە نانی شەو و اجبترە. با ھەموو حزب و رېنكخراوە كان لە دەوری دروشمی پاراستنی خاك و نەتەووە لە داگیركەران، كۆ بېنەووە. دۆخی ئەمڕۆ زیاد لە ھەموو كاتێكى تر ئەو دەخوازیت. با حزبە كوردییە كانى رۆژھەلات گوى لە ھاواری دایكى نیشتمان بگرن كە يەكگرتن و ئامادەیی رۆلە كانى دەوێت.

بەشى ۳۸ پنج شەممە، ۲۰۱۷/۱۰/۱۹

شانۆی سیاسەتی كورد

ئەوێ لە چەند رۆژی رابردوودا رۆوی دا، ھېچ نەبوو جگە لە كارەساتێكى گەورەى میژوویی تەنانت بە پێوانەى كوردستان، كە ھېچ سالیك نەبوو چەند كارەساتى لى نەقەومايیت. كارەكە بە خاوی و نەزانى و تینەگەیشتنى بارودۆخی سیاسى ناوچە و جیھان دەستى پىكرد، بە خەیانەت درێژەى كیشا و بە كارەسات كۆتایی ھات.

سەرەتا كە بىنگومان دەگەریتەووە بۆ ھەلەى رېھەرایەتى كورد و پيش ھەموان و زیاد لە ھەموان سەرۆكى ھەریم. ئەو بە گوێرەى ھەلسەنگاندنى رۆژنامەنووسىكى بیانى، "دەستى دایە رۆوبەرۆوبوونەووەیەك كە توانای بردنەووەى نەبوو." ئەو خۆی بەردى بناغەى كارەساتەكەى دانا.

ئىستا دەزانین كە ولاتانى دراوسى بە تايبەت توركیا لەمىژ بوو چاوەروانى ھەلێكى وابوون كە ھەلەيەك لە لایەن كوردەووە سەرھەلبدات و ئەوان بيقۆزنەووە. قسەكانى ئەردۆغان لەو ماوہیەدا پيشاندەرى ئەو راستییە كە ئەوانیش و ئیرانىش وردە وردە لىگەرپاوان بارزانى پلانەكەى بەریتە پيشەووە و ئاستەنگىكان بۆ دروست نەكردووە بۆئەوێ لى پەشیمان نەبیتەووە و دەرفەتى پىويستیان بۆ بەرپۆبەردنى پلانەكەیان بداتى. ھەموو ئامادەكارى كیشیان لە ناو خۆیاندا كرد، توركیا لە رېگەى ئیرانەووە عەبادى و حكومەتەكەى لە گەل خۆیان خست، ئىنجا كاتى كە گشتپرسییە كە كرا، وەك سى گورگى برسى ئامادەى ھىرش، بەربوونە گىانى كورد و ئەو كەیانەى كە بووى. ئىتر ئەمڕۆ ناوێك لە حكومەتى ھەریمی كوردستان ناھینن و وەك سەردەمى سەددامە زېرە كرددوویانەتەووە شمال حىب!

دۆخی ئیران لە توركیا رۆونترە. ھەولێ خامنەیی و قاسم سولەیمانى لە تىكشكاندنى حكومەتى ھەریمی كوردستان وەك بەرگر و ملۆزمىك بۆ پىكەووەلكانى ئالقەكانى زنجیری ھىلالى شىعى سەرکەوتوو بوو. ئەوان بە ھېچ شتىك جگە لە لابردنى ئەو دیوارە رازى نەدەبوون و ئەووە زیاد لە دوو سالە بە ھىوای تىكشكاندنى دەسەلاتى سەرۆكى ھەریم.

ئەمریکییەکان باوہ کوو ئیستاش ھەر بیدەنگن، بەلام ویدەچیت لەوہ ناپەھت بن کہ پرووسیا دەستی خۆی خستۆتە ناو بیرەنەوتەکانی کوردستانەوہ و ترامپی بازراگانی ناسیاسی کەلکی لە دەرفەتە کە وەرگرت و بۆئەوہی سزای حکومەتی ھەریم بدا چرای سەوزی دایە حکومەتی عەبادی و ھاوپەیمانەکانی واتە ئێران و ھەشەدی شەعبیی قاسمی سولەیمانی. پراگەیانندی بی لایەنی لە لایەن ئەمریکاوہ لەو پۆژە چارەنووس سازانە ۱۴ تا ۱۶ ی ئۆکتۆبەردا، مۆلەتدان بوو بەوان و بە تورکیای ھاوپەیمانان بۆ ئەوہی ئامادەکاریی پێویست دژ بە کوردستان پێک بەیننو بە بی ترس بەپێوہی بەرن.

ئوروپا و نەتەوہ یە کگرتووەکان لەو سیناریۆیە ئاگادار بوون بی ئەوہی دەوریکی ئەوتۆ لە بەرگریکردنی بەپێوہچوونی بینن. ئەوان کەوتنە شوین سیاسەتی ئەمریکا گەرچی لەعەینی کاتدا نوینتەرەکانیان ھەولیاندا کاک مەسعوود بەیننە سەر ئەو باوہپەری دەست لە گشتپرسی ھەلبگریت، بەلام ھەر ئەوئەندە و ئیتر کاتی کہ پووبەپرووی پێداگرییەکانی ئەو بوونەوہ ھێچیان نەکرد، نە باس لە دیموکراسی کرا، نە مافی داوینکردنی چارەنووس و نە جاپی جیھانی فلان و فیسار. ھەمووان دانیشن و بەبەرچاویانەوہ ھێرش کرایە سەر کوردستان بی ئەوہی رەنگدانەوہیەکیان ھەبیت.

ئاشکرایە ھیشتا ھەموو لایەنیکە مەسەلە کہ پروون نەبۆتەوہ بەلام ئەوہی پروونە، ئەوہیە کارەساتیکە میژوووی پروویداوہ. ئەرکی ئیستای بەپێوہبەرانی ناوخوای کارەساتە کہ ئەوہیە بە بی درۆ و فیل لایەنە تاریکەکانی بۆ خەلک پروون بکەنەوہ و لەوہش گرنگتر پی لە خەتای خۆیان بنین.

کاک مەسعوود بیگومان ھۆکاری سەرەکی و ھەربۆیەش خەتاباری سەرەکی پرووداوەکانە. ئەو دەبی بەخەلک بلی بۆچی ھەل و مەرجه کە بە ھەلە ھەلسەنگاند و دوژمنی نەناسی و ھەرپەشەکانی بە ھەند وەرنەگرت. خەتایەکی گەورە کاک مەسعوود و ئەوانە و لایەنگری بەپێوہچوونی گشتپرسییە کہ بوون ئەوہ بوو ناومالی کوردیان پێک نەخست واتە بە بی زەمینە و ناوخوای و ئامادەکردنی بنەماکان ویستیان بینایەیک لە ھەوا دا بنین. یە کگرتوو نەبوونی مالی کورد گەورەترین بەلای ھەموو ئەو سالانە بووہ کہ کورد دەسەلاتیکە بۆخوای مسۆگەر کردووہ. واتە لە ۱۹۹۱ بەدواوە تا ئەمڕۆ ھەولێ جیددی بۆ یە کگرتووویەکی راستەقینە لایەنە کوردییەکان لە باشووری کوردستان نەدراوہ و یە کگرتوووی پوولەتیش دوای ئاشتبوونەوہی کاک مەسعوود و مام جەلال لە ئەمریکا، تەنیا لە لای سەرەوہی حزبەکاندا بووہ و ھەرگیز قاعیدە واتە ئەندامان و لایەنگرانێ حزبەکان یەکیان نەگرتووہ ھێچ، دژ بە یە کتریش وەستاون.

ئەو قسانەى وا لاهوور شېخ جەنگى و شەھناز برايم ئەحمەد دەرھەق بە پارتى و بارزانى دەيکەن تەنەت ئىران و ھەشدى شەعیىش نەیانکردووه.

ئىستا كە ھەموو شت تەواو بوو و كورد دۆراندوویەتى، بۇ ئەوہى پىش بە دۆرانی زیاتر بگىریت، دەبى خالیسانە و موخلیسانە ھەولئ ئەو یە كخستن و یە كمال بوونە بدیریت. لە نەبوونی ئەودا دۆرمن بە ھاسانى دەتوانیت جارێكى دیکە و دەیان جارى دیکەش باقل تالەبانىيەك بدۆزیتەوہ كە وەك ئەسپى تړووا دۆرمن بىنیتە ناو قەلاى دەسەلاتدارىمانەوہ.

ئەوہ دەرسى مێژووہ. ئەگەر كورد لە رابردوو فێر نەبوویت با لەو كارەساتە دەرس وەربگىریت دەنا ئەمڕۆمان چووہ ھىچ، سبەینیشمان ئەلفاتىحا! بەلام دەكرئ وا نەبیت بە مەرجىك بەخۆماندا بچىنەوہ و لەبىرى لادان و دەرکردن و پاككردنەوہ و فەوتاندنى یەكتردا نەبىن. ھىزەكان لە كوردستان بەرانبەرن و قورسایى لایەنىك بە سەر ئەوانىتردا، ئەگەرىش ھەبیت، زۆر نىيە. لە بارودۆخى ئەو ھاوسەنگىيەدا تا قە رېگا قەبوول كوردنى لایەنەكانى دیکە و ناحەزەكانمانە.

با یە كگرتوو بىن، با پشت بە یە كتر بىستىن نەك بە دۆرمن، با پەرلەمان كارا بكەینەوہ، با ھەلبژاردنى نوئ لە سەر بنەمايە كى نوئى بەراستى دىموكراتىيانە بەرپۆەبەرىن، با حكومەتىكى ھەمەگىر لە ھەموو لایەنەكان پىك بىنن، با حزبەكان باوہرى لە دەستچووى خەلك بگەرپىننەوہ لای خۆيان، با راشكاوانە لە گەل یەك بدوین، با بنەمايە كى قايمى سىاسى بۆ ولات و خەلكە كەمان دابمەزرىنن، با ناحەزەكانمان قرت نەكەین؛ دىموكراسى ئەوہیە.

بەشى ۳۹ پىنج شەممە، ۲۰۱۷/۱۰/۲۶

گەلە كۆمەگىيە كى نىونەتەوہىي گەورە لە كورد كراوہ. ئىران و توركىا ئەسپى ھىرشىان دژ بە گەل و ولاتەكەمان تاو داوہ و كۆمەلگای ناونەتەوہىي چ راست و چ چەپ، لەبەرانبەرىاندا بىدەنگ ماوہتەوہ: پەسندى ھىرشكارىيەكان.

دەورى ئەمرىكا لەو كارەساتەدا زیاد لە ھەموان دۆرمنانەيە. ئەوان دەزانن ئىران بە ھەموو ھىزىكەوہ لە پشت عىراقە و دەيەوئ كەيانىك بە ناوى كورد لە سەر رېگەى ھىلالى شىعى نەمىنیت، بەلام بىدەنگن و جگە لە پرتەو بۆلەى دووراودوور ھىچ ھەنگاوىك ھەلناھىننەوہ كە زۆر و كەم واتاى ھەوسار كوردنى ئىرانى لئى وەربگىریت.

ترامپى بازارگان و تىلەرسنى كۆنە سەرۆكى يەك لە گەورەترىن كۆمپانىكانى نەوتى جىھان، لەو تاوانەى كورد خۆش نابن كە پەيمانى نەوتى لە گەل 'رۆوسنەفت'ى رۆوسىا مۆر كردووه و لاقى ئەو ولاتەى خستۆتە ناوچەيەكەوہ كە بۆرىيە نەوتەكانى سەد سالى رەبەقە رېگای رۆژئاوا نەبى ھىچ رېگایە كىان نەپىواوہ.

یه کیه تی ئوروپاش که بۆ مهسهلهی بهرجام و پهیمان له گهڵ ئێران، به هیزهوه دژ به ئهمریکا وهستا، له بابتهی کورددا بیدهنگ ماوه تهوه و کاویژی قسه کانی ترامپ نه بیت هیچیان لی نایستریت.

شۆرای ئاسایشی نه تهوه یه کگرتوه کان ئهمپۆ بریاره کۆبوونهوهی هه بیت و باسی کیشهی نیوان به غدا و ههولیر بکات، با بزاین چی له و سهوز ده بیت، گهرچی تانیستا ههلوئیستیکی سهربه خو له ههلوئیستی ئهمریکا و پۆژئاوایان نه گرتوه و ویناچیت جگه له داخوایی پیکه وه دانیشن و ههولی چاره سهری هیمانه، بانگهوازیکی دیکه به گوئی به غدا و ههولیردا بدن. له ناوچه یه کی نه فرهت لیکراو وهك پۆژهه لاتی نافیندا که سهگ ساحیبی نانسیت و عهره ب و عه جهم به خوینی سهری یهك تینون، هه موان له مهسهلهی لیدانی کورد دا هاودهنگن. عهبادی به شانازییه وه گوتی عیراقمان گه پانده وه باوهشی جیهانی عهره ب، ههر ئه وه به ته نیایی ده توانی سهوودیا و قه ته ری دژ به ری یه کتر رازی بکات و هیچ لایه کیان مته قیان لی نه یهت. له ناوخی ئێران و تورکیادا، تۆمه تی ناجوانمیرانهی حکوومه ته کان سه بارهت به دروست بوونی ئیسراییلی دووه م توانیویه تی هه موو میدیای حه قیقی و مه جازی و ته نانته ئوپۆزیسیونی چه پ [کوا؟] دژ به کورد ریك بخات و بیانبا ته به ری ههر ئه و حکوومه تانه وه که به قسه دژی وه ستاون!

له ناوخی عیراقدا، راگه یاندنی چاپه مه نی ری کخرای لیووردنی ناونه ته وه یی باس له کاره ساتیکی گه لیک قوول ده کات بۆ نمونه، له شاری پردی (تووز خورماتوو) ده یان کهس کووژراون، سه دان مال و دووکان و بازاری کورد سووتینراون و به گویره ی ئاماری نه ته وه یه کگرتوه کان ۳۵ هه زار کهس له سه رجه م ۱۰۰ هه زار کهسی دانیشووانی شاره که ئاواره بوون که ههر هه موویان کوردن. ئاواره کان هه والی هیرشی هاوبه شی حه شدی شه عبی و تورکومانه شیعه کانیا بۆ سه ر ملک و مالی خو یان راگه یاندوه و گو توویانه ۱۰۰ کهس به ماتۆر سیکلیت هیرشیان کردۆ ته سه ر مالّه کانیا و تالانیا کردوون. ئه وه هه مان به رنامه ی مو تۆر سواره کانی به سیجی ئیرانه له تاران و شاره کانی دیکه ی ئیراندا که حاجی قاسم سوله یمانی به دیاری هیناونه ته عیراق و له سه ر زگی کورد تی ری راو و پووتیان ده کات، ته نانته بنکه ی حزبه کانی پۆژهه لاتی کوردستان له ناوچه ی کویه، که وتۆ ته به ر مه ترسی.

له ناو ئه و به زم و هه را و ته پ و تۆز کردنه دا، نیومالی کورد ویران و شپرزه و بی سه روبه ره یه. به گویره ی هه والی سایی ئاوتنه، ئاراس شیخ جهنگی برازای مام جه لال گو توویه تی "ئیفتیخار به دو ستایه تی حاجی قاسم ای سوله یمانی" یه وه ده که م". کار به و دوو وشه یه ناوه ستیت. لایه نه کان و حزبه کان هیچیان بۆ یه کتر تیدا نه هیشتۆ ته وه و خه لک ده توانن دلنیکه رانی ئه وه

بن دوژمن شه‌ریکیان له‌نیواندا هه‌لگیرسینیت و رۆله‌کانی گهل له‌جیاتی به‌ربه‌کانی کردنی دوژمن بکه‌ونه ناو ئاگری شه‌ریکی دیکه‌ی براکوژییه‌وه.

ته‌نانه‌ت ئه‌گهر شه‌ریکی ئه‌وتۆ دوور بنوینیت، یه‌گگرتوویی حزبه‌کان بو هه‌لبژاردنی ئه‌ندامانی په‌رله‌مان و کارا کردنه‌وه‌ی ئه‌و ناوه‌نده‌ گرنه‌گی دیموکراسی و پیکه‌وه‌ دانیشتیان هیوای هه‌موو لایه‌که. کورد له‌میژساله‌ هیواخواستی بو بۆته‌ ستراتیجی و تاکتیک! با هیوا بخوازین ئه‌مجار لای که‌م له‌سه‌ر یه‌ک دوو خالی سه‌ره‌کی هاوده‌نگی پیک بیت که‌ له‌ پینش هه‌موویانه‌وه، هه‌لنه‌وه‌شاندنه‌وه و پاراستنی ده‌نگی خه‌لک بو سه‌ربه‌خۆیه‌- ئه‌و هه‌یله‌ سووره، نابج که‌س بتوانیت لیبی نزیك بینه‌وه، که‌س نابج بویریت ته‌نانه‌ت باسی هه‌لوه‌شاندنه‌وه‌ی ئاکامی پر له‌ شانازی ریفیراندۆم بکات.

هه‌ر ئه‌مڕۆ هه‌والی ئه‌وه‌ گه‌یشت که‌ به‌رپێژ مه‌سه‌وود بارزانی نامه‌ی ده‌ست له‌ کار کیشانه‌وه‌ی ئاماده‌ کردووه و برپاره‌ له‌ کۆبوونه‌وه‌ی دوو رۆژی دیکه‌ی په‌رله‌مانی کوردستاندا بخوێرتیه‌وه. بزوتنه‌وه‌ی گۆرانی‌ش ئاماده‌ی خۆی بو به‌شداری له‌و دانیشته‌ی په‌رله‌ماندا راگه‌یاندووه. کاک مه‌سه‌وود سیاسیه‌کی به‌ ئه‌زموون، خاوه‌ن هه‌یز و له‌سه‌ر مافه‌کانی کورد پینداگه‌ره. له‌ ناو ئه‌و که‌سانه‌ی وا له‌ گۆره‌پانی سیاسه‌تی باشووری کوردستاندا که‌سیکی به‌ ئه‌زموونی دیکه‌ نابینریت که‌ حکومه‌تی تیکه‌لاو به‌ دیموکراسی و ئازادی چاپه‌مه‌نی کردیت- دیاره‌ ئه‌م قسه‌یه‌ پاساو نییه‌ بۆ ناته‌واوییه‌کانی حکومه‌ت وه‌ک گه‌نده‌لی، داخستنی په‌رله‌مان و درپێژ کردنه‌وه‌ی ماوه‌ی سه‌رۆکایه‌تی هه‌ریم... له‌ دۆخی ئیستای کوردستاندا هه‌یج روون نییه‌ که‌ ده‌بیته‌ جیگه‌ره‌وه‌ی ئه‌و و ئایا پۆستی سه‌رۆکی حکومه‌ت ده‌مینیت یان شیوه‌ی په‌رله‌مانی جیگه‌ی ده‌گریته‌وه.

هه‌رچۆنیک بیت ئه‌مڕۆ به‌له‌می شکاوی سیاسه‌ت له‌ باشووری کوردستان پنیوستی به‌ که‌سیکی خاوه‌ن ئه‌زموون و دلسۆز و راستگۆ هه‌یه‌ بتوانی بیگه‌یینیته‌ لێواری ده‌ریای توفاناویی دوا‌ی گشتپرسی له‌ کوردستانی ته‌نیدا. به‌ بۆچوونی من برپاری کاک مه‌سه‌وود واهه‌یه‌ بتوانیت گه‌ری کاره‌ ئالۆزه‌کان بکاته‌وه. گه‌ری کۆپه‌یه‌ک که‌ ئه‌سته‌مه‌ چیدی به‌ ده‌ستی که‌سیکی وه‌ک ئه‌و به‌و هه‌موو دوژمنه‌ ناوخۆیی و لاوه‌کیه‌وه‌ بکرتیه‌وه. ئیران و تورکیا و عیراق، و به‌ دنیایی ئه‌مریکا و ئوروپاش، به‌ مانه‌وه‌ی ئه‌و له‌ ده‌سه‌لاتدا رازی نین، ناحه‌زانی ناوخۆییش زۆر و زه‌وه‌ندن. گه‌ر باکه‌ گه‌لێک به‌هه‌یزه‌ و بو هه‌یور بوونه‌وه‌ قوربانی ده‌خوازیت.

تاکتیک بیه‌ته‌ قوربانی باشته‌ تا ولاتیک. ئه‌و برپاره‌ ژیرانه‌یه‌ی کاک مه‌سه‌وود به‌رگری له‌ په‌رش و بلاویی زیاتری هه‌یزی گهل ده‌کات و وه‌ک هه‌نگاویکی حه‌کیمانه‌ به‌ره‌و چاره‌سه‌ری دۆخی ئیستای کوردستان بو هه‌میشه‌ له‌ میژووی ولاته‌که‌ماندا تۆمار ده‌کریت. هیوادارم دوژمنی

خوینخوری ئیران و تورکیا نه توانن که لک لهو بۆشاییه گیفره پانی سیاسه تی کوردستان وهر بگرن و زیاتر له جارن خو بخزیننه جهرگه گی کاره کانی ههریمه وه.

وا ئیران کاک مه سعودی وه که بهرگری سهره کی سهر ریگه گی زیده خوازیی خو ی له ناوچه که دا تیک شکاند، که سالانیکی زور بوو خهونی پیوه ده دیت. به لام جیگره وه ی نهو یان حزبه ناحهزه کانی (به تاییه ت یه کیه تی و گورن) نابجی بکه ونه کتیه رکی بۆ نزیک بو ونه وه له قاسمی سوله یمانی و به گشتی تورکیا و ئیران. نهوان نابجی هه ول بدن وره ی گه له که مان له هه موو پارچه کانی کوردستان، که دوا به دوا ی گشتیرسی چوو بووه سهری، تیک بشکینن و بینه دهسته موی دوزمنان.

به شی ۴۰ پینج شه ممه، ۲۰۱۷/۱۱/۲

دۆخی سیاسی کوردستان به خیرایی ده گۆریت. پروداوه کان تال و ناخۆشن. هیشتا ته پ و تۆز به ته واوه تی نه نیشته ونه وه به لام هه ندیک شت ههر ئینستاش پروونه.

دۆسته خه یالییه کانمان، واته نهوانه ی وا ماری داعشیان به دهستی ئیمه ده گرت و مامه یان پیده گوتین، ههر نه وه نده ی که وتینه ته نگانه ی ئابلوو قه ی ئیران وتورکیا وه، پشتیان تیکردین و له گه ل دوزمنه کانیشمان که وتن!

سهره پای هه موو نا کوکیه کی نیوان ئه مریکا و ئیران، به ریوه به رایه تی ترامپ چرای سه وزی دایه ئیران و هه شدی شه عبیه که ی ده سکردی نهوان، بۆ نه وه ی ده ستیان له و جینایه ته چه په لانه دا ئاواله بیت که له دووز خورماتوو کردیان، یان نه وه ی وا به سهر کوردی که رکووک و ناوچه کانی گه رمیانیان هینا.

هه له له کویدا بوو؟ حیسابه کان له کوئی تیکچوون؟

راستییه که ی نه وه یه ریفراندۆم له سال و مانگیکی نهسته مدا به ریوه برا. یه کیه تی ئورویا هیشتا له تاساوی بریگزیت و چوونه دهره وه ی بریتانیا نه هاتبووه ده ری که هه والی ریفراندۆمی کاتالونیا راگه یینرا. نهوان به ئاشکرا نه یده توانی چاو له خواستی نه ندامیکی گرنگی وه که ئیسپانیا بۆ مه حکووم کردنی ریفراندۆمه که بیۆشن و به دهسته قه سد پالی پیوه بنین بۆ نه وه ی نه ویش له یه کیه تییه له رزۆک و ناسازه که بجیته دهره وه و یه کیه تی ئورویا له مردن نزیک بیته وه. بینگومان نه گهر په رله مانی ئورویا چرای سه وزی بدایه ته کاتالونیا، چوونه ده ری ئیسپانیا له په یمانه که ده بووه نه گه ریکی زور به هیز.

يه كيه تي ئوروپا ههروهه ها ههولتي يه كخستهوهي باشوور و باكووري قبرسي دابوو كه به هوي پي چهقاندني توركيای ئهردوغان له سهر مهسهلهي راگرتني هيزه سوپاييه كهي له باكووري دورگه كه، له هاويني ئەمسالدا تووشي وهستان هاتبوو.

ئوروپا و ئەمريكا گرتي زوريان له گهه توركييا ههبوو چ له سهر مهسهلهي سووريا و چ نزيكبوونهوهي له رووسيا و ئيران و چ له سهر كيشه ي په نابهران. له دوخيكی وادا ئهوان نه ياندهويست بزماري كو تايي له تابووتي په يوهنديه كانيان له گهه ئه وولاته بدن و له بهر خاتري كورد، ئه و هيزه گهوره ناوچه ييه بخه نه باوهشي رووسياوه.

مهسهلهي نهوت و كيشه ي دوو ئيداره يي و پرسى هه نارده كردني دهره وهي، ههر له رۆژي هه لكه ندني يه كه م چاله تهوتي كوردستانه وه هه بوو و رۆژئاوا ييه نهوتخوره كان له يه كلايي كردنه وهي كاره كانی و ئەسپاردني هه موو دهسه لاته كان به حكومه تي ناوهنديدا سوودي زياتريان دهيني تا پاراستني دوو دهسه لات و له گهه توركياش ده يانتواني باشر بگه نه ليك تيگه يشتن.

به رپوه به رايه تي ترامپ ويده چيت بيه ويت له گهه ئيران تي بكه ويت و بخوازيه دهسه لاتيان له سووريا و عيراق و لوبنان به ربه ست بكات. هه نديك نيشانه ئه وه دهرده خه ن كه بو ئه م كاره ده يانه ويت دلدا نه وهي عه بادي بدن و به ره و خو ياني رابكيشن بو ئه وه ي له ئيران دوور بكه ويته وه. كو بوونه وه ي سي قولي ئه مريكا و سهووديا و عيراق له رپاز ناتواني و اتايه كي جگه له و خه يال پلاوه ي ئه واني هه يت، خه يالني كه تييدا گه يشتن به واقعي سهر زه وي دووره ده ست ده نويتت. ئه وان لاي كه م له به ره به ياني دواي شه ري داعشدا پيوستيان به عه بادي زياتر هه يه تا بارزاني.

عه بادي و زوريه تي شيعه ي عيراقيش له لايه كه وه په يوه ندي گه ليك قورس و قايمي ئاييني - سياسي - نيزاميان له گهه ئيران هه يه و كه سي وهك قاسم سوله يمانی به فره مي راپوژكاري بالايانه، له لايه كي ديكه وه ئه زموني تالي چه نده ها سال دهسه لاتي ئه مريكا له عيراقيان له بهر چاوه و ئه سته مه باوه ر به به ئينه كانی بكه ن، گه رچي مه جبوورن لاري كه وه، مه رپژه، ته عامولي له گهه لدا بكه ن.

باوه كوو نيشانه يه كي روون به ده سته وه نييه، به لام دهسه لاتدريه تي ترامپ ده بي له په يوه نديكي نزيكدا بيت له گهه كينجر و له كاره كانيدا كه لك له راپوژي ئه و وه ربگريت. هه لويسي كينجر له مه ر كورد و بوچووني سه باره ت به ژيئوپوليتيكي ناله باري كوردستان، پيوست به ناساندن ناكات و ئه گه ر بوچووني ئه و له سياسه تي رۆژه لاتي نايني ئه مريكا وه رگيرا بيت، به دلنبايي دژي به رژه وه ندييه كانی كورد بووه.

***

له ههل و مهرجیکی وادا رېبهرایه تی کورد ده بوايه پيش بينی دژایه تی ولاتانی پوژناوایی له گهل رېفراندومی کوردستان بگردایه و له جیاتی متمانه کردن به پراویژکارانی نه زان یان دروژنی پوژناوایی، خوئی بو دهرئه نجامه کانی گشتپرسی ناماده بگردایه ت.

متمانه ی کورد به ئەمریکا و خو ملاسدانی فیلبازانه ی تورکیا له چند مانگی پيش رېفراندومه که، هاوړی له گهل بایه خ نه دان به بیر وبوچوونی ناحه زانی ناوخویی رېفراندوم، سونامیه کی لیکه و ته وه که هیشتا پروون نییه شه پوله کانی تا کوئی دهرؤن، گوشاری همه لایه نه ی ئیران و عیراق و تورکیا و پوژناوا له سهر ههریم تا چ قوژبنیکی دهره تینن و په یمانی دوو هیتری نابهرانه ر چ "تورکمانچای" ه کی لی ده که ویتته وه! به تاییه ت که گوشاری ناوخوی کوردستان له سهر حکوومه تی ههریم دوا ی خو کشانه وه ی کاک مه سعوود گهلنک زور و دهستی حکوومه ت بو رازی کردنی کومه لانی نارازیی خه لک و بووژاندنه وه ی نابووری ولاته که، گهلنک به تاله. له و کهش و هه وایه دا، ده کری چاوه پروانی هه موو ئە گهرنک بین - له گهره بوونه وه ی که له بهری متمانه ی نیوان حزبه کانه وه بگره تا راپه رپنی خه لکی نارازی و برسی، گهرچی من ئە گهری شهر ی ناوخویی دوور ده زانم به لام مه ترسی شیوازیکی دیکه ی ئەو شهره، واته دوو ئیداره یی نه گونجاو نابینم به تاییه ت بکه ئیران و تورکیا و عیراق ده یانه ویت حکوومه تیک به ناوی ههریمی کوردستان نه میته ییت و سی پاریزگای عیراقی له جیگه ی دابنن.

ئیستا، موعجزیه یه ک که ده توانیت هه وری ئەو ره شینیا نه بره وینیت، بریتیه له یه کگره نه وه ی هیزه کان و حزبه سیاسیه کان، کارا کردنه وه ی په رله مان، هه لئاردنی ئازاد و دیموکراتیک و بنیاتنایی حکوومه تیکه که متمانه و پشتیوانیی خه لکی له پشت ییت - وه ک چون له سهرده می پیشمه رگایه تیدا وه هابوو. ئەوه چاره نووسیکه بهرپرسیانی ههریم نابی لی هه لین و بچنه قابغی بهرته نگی حزبا یه تیه وه که واتای ناراسته وخوی، دوور که و تنه وه له خه لکه که یانه.

به شی ۴۱ سی شه ممه، ۲۰۱۷/۱۱/۷۸

گای بنه!

به بی گلویی سهوزی ئەمریکا و ئورویا، ههرگیز ئیران و تورکیا نه یانده توانی بکه ونه گیانی که یانی کورد.

سه ناتور مه ک کینی کوماریخواز له ئەمریکا گوتوویه تی ولاته که مان سیاسه تیکی پروونی له عیراق نییه و ئەوهش تا راده یه ک راسته. به لام هیچ نه ییت یه ک شت پروونه: ئەوان پشتیان

کردۆتە کورد و خستوو یانەتە بەر قەپۆزی سی گورگی ئیران و تورکیا و عیراقی لە نەبوونەووە پاساو. ئەوان بە ئاشکرا لینگەپان ئیران و حەشدی شەعبی بەشیککی گرنگک لە خاکی کورد داگیر بکەن و بیدەنە دەستی ئیران و هاو دەستە عیراقیەکانی.

چە کدارانی حەشد و ئیران دواى داگیر کردنی کەرکوک و خانەقین و شنگال، ئیستا سنووری نیوان عیراق و سووریاشیان خستۆتە ژێر کۆنترۆلی خۆیانەووە و لەو شوینەووە گەشتۆتە ناو خاکی سووریا، کە دەیان هەزار پاسداری حەرەمی بی بی، سالیانیکیە لەوئ مۆلیان خواردووە. ئەوان لەو بەشەى کوردستانیشدا رۆوبەرپرووی گریلای کورد بوونەتەووە کە لە ماوەی سی سالی رابردوودا بەشیککی زۆری خاکە کەیان بە خوینی کچ و کۆرانی دلیری گەلە کەمان لە دەست داعشی دارە دەستی تورکیا دەرھینابوو.

ئەمریکا ئیستا دەوری کەوچکینک دەبینیت بۆ شیواندن و تیکدانى نەزم و نيزامى ناوچە کە و ئەو سیاسەتی شیواندنە تا ئیستا جگە لە بەهیز کردنی ئیران هیچ دەرئەنجامیکى نەبووە. سەرەپرای هەرپەشە و گۆرەشەى سەرزمانی ئیران لە لایەن ترامپەووە، هەرچیەک بە کردەووە کراییت لە بەرژەوەندی ئیران و دارە دەستەکانی ناوچەى ئەودا بووە.

کورد ئەمڕۆ لە هەموو سەردەمیک بی پشت و پەناترە. جگە لە پرتەو بۆلەى ئیرە و ئەویى چەند ئەندام پەرلەمان و سیاسەتوانى خانەنشینی ئەمریکایی و ئوروپایی، کەس لە سەر کورد و ئەو شکستەى وا تووشیان کرد، وەجواب نەهاتووە. دەروازە زەوینی و هەواویەکان هەر داخراو ماونەتەووە، بازار شیواووە و عەبادى هەموو رۆژیک ئالقهى ئابلووقەکانى سەر کوردستان تەنگتر دەکاتەووە و مەرجى سیاسى قورستر بۆ کورد دادەنیت.

ترامپ ویدەچیت لە هەولێ ئەو دەدایت عەبادى لە ئیران جیا بکاتەووە و بەرەو رۆژئاواى رابکیشیت- ئاواتیک کە نە لە گەل راستیەکانى سەر زەوینی واقعدا یەک دەگریتەووە و نە تەنانتە نیشانەى کەمى لە ناسینی ئاینزای شیخە پیوہ دیارە!

ئىستا ئیمە بووینەتە قوربانى ئەو گەشینیە بی ئەنجامەى رۆژئاواویەکان لە لایەک و حیسابە هەلەکانى خۆمان لەمەر ناسینی دۆست و دوژمن لە لایەکی دیکەووە. ریبەرانی سیاسى ئیمە، لایکەم بەشیکیان، گای بنەى ئەمریکایان بە دۆستى رۆژى تەنگانەى خۆیان زانی و ئەو هەلەى کى گەورە بوو.

کۆنگرەى نەتەواىەتى کورد

سەرەپرای ئەو شکستە ناخۆشە، من هیوادارم ریبەرانی داهاتووی کورد دەراویکی رپوونتری سیاسەتیان لەبەردەم بیت و بەرژەوەندی گەل لە یە کپارچەبی و یە کگرتوویدا بینن، نەک لە دەرکردن و پووچاندنەووەى ناحەزانی خۆیان. راستیەکەى ئەو یە تاي تەرازووی هیز لە

باشووری کوردستان ئەمڕۆش وەك سالی ۱۹۹۱ بە هیچ لایەكدا ناشكێتەو و یاریكارانی گۆرەپانی سیاسەت، بە تاییەت سی زلحزبەكە، ھەركام جەماوەری خۆیان ھەیه و لایەنیک ناتوانیت بە ھاسانی لایەنیک دیكە قرت بکات. ئەوان دەبێ لەبیری کار و خەباتی ھاوبەشدا بن؛ ئەو ھاوبەشییە دەبێ بەل بکیشیتە سەر حزبە ئیسلامییەکانیش کە لە ناو کۆمەلگادا کەم و زۆر پینگەیی خۆیان ھەیه و ناو مزگەوت و بەردەم میحرابی مەلاکان لە جارێ چتر و پرتەر. ئەو لایەنە تاییەتەش کە پستی بە تورکیا بەستبوو و بە ھاندانی ئەوان، پستی کردبوو کوردەکانی باکوور و رۆژئاوا، دەبێ دەرسیکی باشی لە پرووداوەکانی مانگی رابردوو وەرگریت و بزائیت کە تاقە رینگەیک بۆ سەرکەوتنی سیاسەتەکانی ماییت ریکخستنی نیومالی کوردە لە باشوور و ھاوکاری و ھاوبەشییە لەگەڵ ریکخراوە کوردییەکانی باکوور و رۆژھەلات و رۆژئاوا.

ھەلەیه کی گەورەیه لێرە بەدواوەش دووبەرەکی نیوان زلحزبەکانی باشوور بێتە ھۆی راکیشانی حزبەکانی رۆژھەلات بە دواي ئەم یان ئەو حزبی باشووردا. ئامانج لێرە بەدواوە دەبێ یەكگرتنی کورد بێت، نەك ھێچیتر. ئیستا کاتی پیک ھینانی بەرە و بنیاتنانەو ھێ کۆنگرە ی نەتەوا یەتی کوردە.

چوارشەممە، ۲۰۱۷/۱۱/۸

۴۰ تانکەر ژەھراوی ئێران بۆ ناو کوردستان بە گۆرەیی نووسینی کاک کۆسالان عەبدولمەجید (وتاری "پستی پەردەیی دۆسیەکەیی ھاوژین سالار و غالب محەممەد"، مایپەری پروودا)، کە رۆژی ۲۰۱۷/۱۱/۸ بێنراوە، "خاوەن کۆمپانیایەك لە کۆتایی مانگی ۵-ی ئەمسالدا نزیکەیی ۴۰ تانکەر سووتەمەنی لە دەروازەیی باشماخەو ھاوردەیی پارێزگای سلێمانی کرد... سەرجمەیی ئوتۆمۆبیلەکان ئێرانی بوون... پاش دووبارە پشکینەو ھیان لەلایەن لێژنەیی کی پەسپۆر دەرکەت ئەو بەنزینە ژەھراویە و مەترسی بۆ سەر ژیانی ھاوولاتیان دروستدەکات بەتاییەت توشبوون بە نەخۆشی شیرپەنجە.... گومرگی سلێمانی ئەم تانکەرانی دەستگیر کرد و پێش ئەمانیش بە چەند رۆژیک سی تانکەری دیكە دەستگیرکراون کە تاو کۆ ئیستاش ئازاد نەکراون... دەبیت ھاوولاتیان بزائن خاوەن کۆمپانیایەك ژەھری ھیناوە نەك بەنزین... بەرپۆبەری گومرگ بەشیک لە راستیەکان دەشاریتەو کە ئەو بەنزینە چۆن ھاوردە کراوە و کی فشاری لە جیگری سەرۆکی حکومەت کردوو کە بەزوترین کات ئازاد بکرین، دەبیت لەچاویکەوتنەکانیدا ئەو راستیانە بدرکینن کە حکومەتی ئێران ئەو ژەھری رەوانە کردوو و کەسیکی پلە بەرزی سوپای پاسدارانی لەپشتە کە خاوەنی

كۆمپانیاكه له وته كهيدا ده لیت ئەو به نزیه هه هی كه سیه هی كه سیه هی ئیرانییه به لام به ناوی ئەوه وه هینراوه... ئەو كه سه تاوانیکه ئەنجامداوه كه ژیا نی هه موومانی خستوو ته مه ترسییه وه و ئەبیت هه موومان به به پیره بهری گومرگه وه سكالادا دژی خاوه ن كۆمپانیاكه بكه ین... ده بیت به پیره بهری گومرگ ئاماژه به و په یوه ندییه ته له فۆنییه بدات كه به پیره سه سه ربازییه كه ی ئیران پیه راگه یاندوو سه سلیمانی پارێزگایه کی ئیرانه... له كۆتاییدا کی به پیره سه؟ هه ر به جدی حاکم و خاوه نی ئەم شاره کییه؟ خۆمانین یان ولاتانی دراوسی؟

پنج شهممه، ۲۰۱۷/۱۱/۹

تیرۆر

به گویره ی هه والی مالپه ری فارسی 'اخبار روز'، ئیواره ی دویتیه هه لسووپراویکی مافی مرۆفی عه ره بی ئەهوازی له ولاتی هۆله ندا تیرۆر کراوه. کووژراو ناوی ئەحمه د نیسی ناسراو به ئەحمه د مه ولا به گولله ی راسته وخۆی تاوانباریک کووژراوه كه بنه مالهی كه سی کووژراو لایان وایه نیراوی کۆماری ئیسلامی ئیران بیت. ناوبراو ئەندامی بزوتنه وه ی نازادیخوازانه ی ئەلته حواز بووه كه له سالی ۱۹۹۹ دا به شیک له ربه رانی کووژران و ئەوانیتر ئاواره ی دهره وه ی ولات بوون.

وینده چیت ده زگای تیرۆری کۆماری مه لاکان دژ به ناحه زانی پرژیم، كه چه ندسالیک بوو له ولاتانی رۆژئاوایی له کار كه وتبوو و ته نیا جاسوسه کانیان زانیاریان له سه ر ئەندامانی ئوپوزیسیون کۆده کرده وه، له م هه ل ومه رجه دا سه رله نوێ كه وتیته وه گه ر. ئەوان كه لک له ئالۆزییه کانی بارودۆخی ئورویا و ئەمریکای دوا ی هاتنه سه رکاری ترامپ و چونه دهره وه ی بریتانیا له یه کیه تی ئورویا وهرده گرن بۆ ئەوه ی سیاسه تی جه هه ننه می تیرۆری ناحه زان زیندوو بکه نه وه. له راستیشدا بۆ پاراستنی "به رجام" کی هه یه دژ به مه لاکان بوه ستیت؟ بۆ مه گه ر له عیراق و سووریا و لوبنان وه ستاون!

به شی ۴۲ شهممه، ۲۰۱۷/۱۱/۱۱

خه می بارودۆخی سیاسی باشووری کوردستان كه م بوو، وا بوومه له رزه ی رۆژه لات و باشووریشی هاته سه ر. هه واله کان دۆخی گه لیک خراپی ناوچه كه دهرده خه ن به ژماره یه کی زۆری کووژراو و بریندار و ئاواره و مالۆیرانه وه. حکومه تی ئیران له جیاتی ناردنی خیرای یارمه تی، به رۆژنامه کانی تاران گوتوو مانشیتی رۆژیک دوا ی بوومه له رزه به کوردی بنوسن! چادر و په توو نانیرن هیه چ، خه لکه که شیان کردۆته چه ته و ده لین گوايه و 'راهزنان' ۲۰۰۰

چادر و پەتووى يارمەتییان دزیوه! خوا بتانگریت، ۲۰۰۰ چادر كى دەتوانى بیدزیت ئەویش لەو جاده قەرەبالغانەى ناوچە كە و ئەویش لە بارودۆخى ئیستادا؟ هەمووكەس دەزانى دز و چەتە و راهزن هەر خۆتانن، ناوى ئەو خەلكە مألویرانەش دەزپینن كە خۆتانى لە پشت بشارنەوه.

ئەوهى جینگەى خۆشحالیه دلسۆزى و هاودەردى و يارمەتى بیدریغى گەلەكەمانە. بە گوێرەى هەوال، خەلكىكى زۆر لە هەموو ناوچەكانى كوردستان بە هانای لیقەوماوانەوه چوون و لەبەرانبەر كەم تەرخەمى و بى و یژدانى بەرپرسانى حكومەت لە تاران و ناوچەكەدا، بە هەموو شیوهیهك خۆبەخشى و فیداكارىیان كردوو. دەستى هەموو لایەكیان خۆش بێت. كوردانى دانیشتووى دەرەوش دەبى لەو مەسەلەیدا بە هەموو تواناوه يارمەتى خەلكەكەمان بەدەن، بە تايبەت لە رینگەى كۆكردنەوهى پارە و ناردنەوهیان بەكەسانى جى متمانە و دلسۆزدا. لەم ناوهدا نابى باشوورى كوردستانیش لەبیر بكریت كە خەلكەكەى و بەتايبەت حكومەتەكەى بەهۆى زیانى بەنداوى دەرەبەنرخانەوه تووشى زیانى زۆر هاتوون لە كاتىكدا بودجە و پ-اره لەدەست حكومەتى ناوەندىدايه و ئەوانیش تا بە حەشدى شەعبى بوەستیت بە بەنداو و مەنداوى نادەن!

سى شەممە، ۲۰۱۷/۱۱/۱۴

حكومەتى هەرىم لەژێر گوشارى زۆرى عىراق و ولاتانى دەرەوهدا رايگەياندا كە رپتر لە بۆچوونى دادگای فیدرالى عىراق دەگریت كە گوتبووى هیچ پیکهاتەیهك مافى جیابوونەوهى نیه. ئەوه بە روونى، دیزه بە دەرخۆنە كردنى ئەنجامى گشتپرسیه كەى مانگى رابردوو سەبارەت بە سەرەخۆیه. من ئاگادارى وردەكارى رايگەياندنەكەى حكومەتى هەرىم نیم بەلام ویدەچیت جینگەى رەزامەندى لایەنە نەیارەكان بوویت و عەبادى دەست بەجى گوتوویەتى ئەوه بە واتای كۆتایى هاتن بە گشتپرسیه كەیه. ئەگەر ئەوه روویدايت كە دلنایم روویداوه، بۆ من جینگەى داخىكى زۆره بەلام ویدەچیت حكومەت بۆ كردنەوهى دەرگای وتووێژ لە گەل بەغدا، هیچ چاریكى دیکەى نەبوویت. دیارە نە حكومەتى هەرىم و نەهیچ كەس و دەزگایەك ناتوانى گشتپرسیه كە، وهك ئیرادهى ۹۰٪ گەلەكەمان، هەلۆه شینیتەوه، بەلام هیچ نەبیت بۆ ئیستا و داهاووێه كى نزیك ئەو خەونە تەعبیری پەیدا نە كردوو.

چوارشەممە، ۲۰۱۷/۱۱/۱۵

ههوالی یه کگرتنی سوپای تورکیا و ئیران بۆ لیدانی کورده کانی باکوور له قهندیل راده گات. کیشهی کورد ئه و دوو هیزه دژبه یه که یه ک خستوو و وهک له پهلاماردانی باشووری کوردستاندا بینیمان، خهریکن له و بواره شدا کاری هاوبهشی سوپایی ده کهن. شه پری قهندیل زۆر خویتاوی ده بیت. دلنیام ولاتانی رۆژئاواش دژیان ناوهستن خۆ ئه گهر یارمه تیشیان نه ده ن! ئه مریکا له ره ققه و له زۆر شوینی سیکه ی سوور یادا، ماری به دهستی یه په گه گرت و چه شنه هاو کاریه کی کردن، به لام هیچ هۆکاریکی مه نتیقی نییه دواتر پشتی ئه وانیش وهک باشوور به رنه دات. ئه خلاقنی سیاسی ولاتانی رۆژئاوا به تایهت دوا ی هاتنه سه رکاری ترامپ له و په پری نزمیدایه. هیوادارم هۆشیاری و لیژانی کوردی رۆژئاوا و باکوور زیاتر له به شه کانی دیکه بیت و پیش بینی ئه و رۆژه یان کرد بیت. گه رچی هه ل و مه رج له ناوچه که گه لیک ئالۆزه و رۆژانه له گۆراندایه؛ پیش بینی کردنی داها تووی پرووداوه سیاسییه کان له و کهش و هه و ناله باره دا هاسان نییه. نه ئه ردوغان و نه ترامپ پرهنسییکی ئه خلاقیان نییه که بتوانی حیسابه که تیان له سه ر دابنیت.

پنج شهمه، ۲۰۱۷/۱۱/۱۶

برپاره له چند هه فته ی دادیدا "یاسای باری که سایه تی" له په رله مانی عیراق خویندنه وه ی دووه می بۆ بکریت. به گویره ی یاساکه، ته مه نی به شووانی کچان له ۱۸ سالانه وه داده به زیت بۆ ۹ سال! ئه و هه واله گه لیک ترسناکه. له ژیر سایه ی له لاکانی ئیراندا دواکه و تووی له ناوچه که دا بره وی زۆری سه ندوو. مه لاکانی ئیران ئه وه ی له ئیران بۆیان نه کرایت، به عیراقی گوئ له مستی خۆیانی ده کهن و دیاره بۆ بلاو کردنه وه ی ئه و ئیرتیجاعه له سووریا و لوبنانیش کاریان کردوو. هیلالی شیعه ی ئامانجی مه لای قوم و مه شه د زبلدانیکی کۆمه لایه تی ده بیت که بۆگه ن و بۆساری ده گاته لای خودا که شیان.

به شی ۴۳ دووشه ممه، ۲۰۱۷/۱۱/۲۰

دوو سێ رۆژ پیش ئیستا کۆبوونه وه یه ک له نیوان دوو حزبی سه ره کی کوردی رۆژه لات و چند حزبیکی بچوو کی ئیرانی له شاری کۆلنی ئالمایا به رپوه چوو و له کۆتاییدا برپارنامه یه ک ده رکراوه که ناوه رۆکه که ی بۆ من سه مه ره ده نویتیت. هه ست ده که م حزبی دیمه کراتی کوردستان (حدک) و کۆمه له ی شۆرگێری زه حمه تکیشانی ئیران له ژیر کارتیکه ری هه ل و مه رچی خراپی سیاسی له باشووری کوردستاندا، کوتوو پر ده ستیان له هه ندیک بنه ما و پرهنسییی پیشووی خۆیان هه لگرتیت و به یه کجاری بۆ ئیرانییه کانیا ن دانه واندیت.

به گویرهى ناوه رۆكى بپارنامه كه، ئەسلى گرنكى جيهانى "چارهى خۆ نووسين" له گهلانى ئيران ئەستىراوه تهوه و "تماميت ارضى" ئيرانى له جى دانراوه. ههروهها زمانى فارسى وهك "زمانى رەسمى سهرانسهرى" پهسند كراوه زمانه نهتهوهيهه كان كراونه ته ناوچهيى و خراونه ته پهراوئى زمانى فارسىيه وه. لهوانهش تا رادهيهك سهرتر، دروشمى "خهباتى ديموكراتىكى شارستانىانه بۆ تپهپىنى ئاشتيخوازانه له كۆمارى ئىسلامى" بۆته بهرنامهى رپىگاي دواپۆژى خهباتيان و به ئاشكرا خهباتى چه كدارانه دراوه ته دواوه. من ئەو ههوالهم له نووسراوهى براده رپىكى خۆشهويستى خۆمدا چاوپيكهوت و ئەگەر لهوم نهبيستايه وا ههبوو باوهر بهو گۆرانكارىيه كوتووپرانه نه كه م.

ئىستا گهلى كورد له رۆژههلاتى كوردستان بۆته تۆپىكى يارى بهدهست حزه سياسىيه كانيه وه، دهن دواى دهيان سال خهبات له پيناو خودموختاريدا، چۆن ئەو حزبانه توانيان به بپارىپىكى سهركاغهز چه ندىسالىك پيش ئىستا ئەو دروشمه سه ره كيه له ميژينهيه بگۆرن و فيدراليزمى له جى دابنين كه له بارودۆخى ديكتاتوريه تى ره گ داكوتاوى رۆژههلاتى ناڤيندا خهونىكى بى تهعبير نهبيت چ نيه. يان ئىستا چۆن جىگري "تماميت ارضى" يان بۆ سه ره بخۆيى دۆزيوه تهوه و به خشكه، خهباتى چه كدارانهى ئەو هه موو ساله يان كردۆته گاوگهردوونى خهباتى ديموكراتىكى ئاشتيخوازانه! من خۆم لايهنگرى خهباتى چه كدارانه نه بووم و نيم، بهلام ئايا حزه كان بۆ لابردي ئەو دروشمه سه ره كيه پرسيان به خهلك، يان لانىكه م لايهنگران و پيشمه رگه كانى خۆيان كرد؟

چاره نووسى گه له كه مان به نووكى قه له مى حزه كانه وه به ستراوه، كه به هاسانى ده گه رپت و ده گۆرپت!

چوار شه ممه، ۲۰۱۷/۱۱/۲۲

رۆژ له گه ل رۆژ دوژمنايه تى ئەمريكا و رۆژئاوا له گه ل كه يانى هه ريئى كوردستان ئاشكراتر ده بيت. وته بيژى وه زاڤه تى دهره وهى ئەمريكا وهك وه لامىك بۆ داواكارىي سه رهك وه زيرانى هه ريم، گوتوويه تى ئيمه به پيوستى نازانين له وتووئته كانى نيوان هه وليڤر و به غدادا وهك لايه نى سيهه م به شدار بين؛ واتاي رپوونى قسه كه ئەوهيه وتووئته گورگ ومه ر په يوه ندى به خويانه وه هه يه! هه ر ئەمپۆش بالوئى ئەمريكا له عيراق له گه ل ئالا تاله بانيدا كۆبۆته وه كه هاوده ستى عه بادى و يه كه م نه يارى حكومه تى هه ريئمه له به غدا. ته نانه ت عه بادى ئيجازه ي به وه زيرى دهره وهى ئالمانياي نه داوه سه ردانى هه وليڤر بكات. عه بادى بپارى كس و ماتى حكومه تى هه ريئى داوه و ئەمريكا ش ويده چپت به وه رازى بيت.

په‌سندی برپاری "دادگای بالای فیدرالی" سه‌بارت به هه‌لوه‌شانده‌وهی ئه‌نجامه‌کانی گشتپرسییه‌که‌ی مانگی رابردوو له‌ لایه‌ن حکومه‌تی هه‌ریمه‌وه، ده‌بویه‌ بتوانی ده‌رگای وتووێژه‌کان بکاته‌وه؛ به‌لام داواکارییه‌کانی ئه‌م‌پروۆی ده‌فته‌ری عه‌بادی بۆ ده‌ست به‌سه‌رداگرتنی "دۆسیه‌ی ئه‌منی" و "نه‌وت" وه‌ک بنه‌ما بۆ ده‌سپێکی وتووێژه‌کان، ئه‌وه‌مان پیده‌لێت که‌ به‌غدا به‌ پشتیوانی ئه‌مریکا و دیاره‌ ئێران و تورکیا، هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو له‌ سپینه‌وه‌ی ده‌سه‌لاته‌کانی هه‌ریم و توانده‌وه‌ی ناوی حکومه‌تی هه‌ریم نزیك ده‌بیته‌وه و هه‌ر داواکارییه‌کی له‌ لایه‌ن هه‌ولێره‌وه‌ په‌سند ده‌کریت ده‌ست به‌جی دوانی دیکه‌ی ده‌خاته‌ به‌رده‌م.

خۆ ئه‌گه‌ر وتووێژیکیش بیته‌ ئاراوه، دۆخی خرابی ئابووری و نه‌بوونی یه‌کیه‌تی و یه‌کده‌نگی له‌ ناو حزبه‌ ده‌سه‌لاتداره‌کانی کورددا کاری وای کردوو که‌ حکومه‌تی هه‌ریم لایه‌نیکی لاواز بیت و نه‌توانیت ده‌سکه‌وتی هه‌بیت. خه‌لکه‌ که‌شمان ماندوون و له‌ شه‌ره‌ ده‌ندوو‌که‌ی سلیمانی و هه‌ولێر بێزارن. "ئۆلډ گارده‌کان" (تاله‌بانی، بارزانی و نه‌وشیروان) له‌ ده‌سه‌لاتدا نه‌مان به‌لام ده‌سه‌لاتدارانی نوێش نه‌یان‌توانیوه‌ کله‌ی چاره‌سه‌ری کیشه‌کانی ناو خۆیان بدۆزنه‌وه. گۆران که‌ ده‌بویه‌ له‌ ناوه‌دا ئالترناتیفیک بویه‌ت، له‌ هه‌مان سه‌رلێشی‌واتر و بی‌ به‌رنامه‌تره. هه‌ر پۆژه‌ی برپاریکی نوێ ده‌رده‌کات که‌ هیچکام ده‌رگایه‌کی داخراو ناکه‌نه‌وه و ته‌نانه‌ت توێژی سه‌ره‌وه‌ی گرفته‌کانیش نا‌پرووشین. درێژه‌ی ئه‌و حاله‌ته، ده‌توانی بگاته‌ ماندوویی زیاتری خه‌لک، هه‌ره‌سی ته‌واوی ئابووری، و ته‌نانه‌ت فه‌شل هێنایی حکومه‌تی هه‌ریم.

با ده‌سه‌لاتدارانی حزبه‌کان هه‌نگاوی جیددی به‌ره‌و یه‌ک‌گرتوویی ریزه‌کانیان هه‌لێنه‌وه و ده‌ست له‌ دژایه‌تی‌کردنی یه‌ک‌تر هه‌لب‌گرن.

پنج شهممه، ۲۰۱۷/۱۱/۲۳

دویتی سالیادی مه‌رگی کاکم بوو و ئه‌م‌پروۆ جه‌ژنی له‌ دایکبوونی کچه‌که‌مه. ژیان بریتییه‌ له‌ کۆمه‌ڵی پووداوی تال و شیرین. ژیا‌نی کورد به‌داخه‌وه زیاتر به‌ یه‌که‌میان ئاخراوه و ته‌نیا له‌هه‌ندیک ده‌رفه‌تدا شیرینی ده‌بیته‌ جیگری تالییه‌کان. ئیمه‌ ته‌نانه‌ت له‌ ژیا‌نی شه‌خسیدا ناتوانین چیژ له‌ خۆشیه‌کی به‌رده‌وام ببینین بی‌ ئه‌وه‌ی ناخۆشیه‌کی کۆمه‌لایه‌تی ده‌ست به‌جی به‌ربینگمان پێگرت و تامه‌ شیرینه‌که‌مان له‌ ده‌مدا نه‌هێلێت. من ئه‌گه‌ر داخی کاکیشم فه‌رامۆش بکه‌م، چ جه‌ژنیک ده‌توانم بۆ کچه‌که‌م بگرم کاتێ ئه‌وه‌ هه‌ل و مه‌رجی ژیا‌نی خه‌لکی سه‌ریل و هه‌ورامان و کرماشان بیت به‌ ده‌ست بوومه‌له‌رزه‌ی سروشت و زولم و بێدادی حکومه‌تی ئێرانه‌وه و ئه‌وه‌ش ژیا‌نی خه‌لکی باشوور بیت به‌

دهست عبادى و ترامپهوه؟ خو ئه گهر بارودوڭخى باكوور و پوژئاواش له چهند مانگى دواتردا لهوان خراپترى لى نهيهت! وا ئهردوڭان و پوڭحانى و پوتين و ئهسهه كۆبوونهوهيان كردوو و شاد و كهيف خوڭش باس له برپاريك دهكهن لهمهپ داها تووى سووريا، ئه و شوپتهى كه بست به بستى به خوئينى كيژ و كورپانى كورد ئازاد كرا و وا ئيستا دهدرپتهوه دهست ئهسهه. كاكه گيان، جوان گيان، تكايه ببوورن ليم، من به و زنجيره ناديارانه بهستراومه تهوه و ههر ئهوانهش ناهيلن برايهك و باوكيكي ئاسايى بم بوٿان. خوڭشم دهوين!

هه و النامهى كئيپ

توندوتیژی و دستدریژی له باشووری کوردستان

– لیكۆلینه وهیه ك –

سه ره تا

ئه وهی لی ره دا ده یخویننه وه، هه لسه نگانندی ۱۷۸ هه والی سه بارهت به ده ستدریژی کردنه بۆ سه ر گیان، مال و که رامه تی ها ولاتیانی باشووری کوردستان له ماوه یه کی ۱۳ مانگه ی نیوان ۲۰۱۸/۵/۱ و ۲۰۱۹/۵/۲۷ دا. ئامانجی ده ستدریژییه کان ژن و پیاو و مندالی نیرینه و مینینه بوون. بکه ری به شیک له تاوانه کان که س و کاری نزیك و دوور وهك باوك، کور، هاوسه ر، خوشك و برا و مام و برازا و ئاموزای قوربانیه کان بوون، به شیکه تر دۆست و براده ر، هاوڕێ، هاوکار و شه ریکه که سب و کار، به شیکه ش خه لکانی بیگانه و تاکی ئاسایی ناو کۆمه لگا، به پیاو و ژن و پيشمه رگه و کریکار و شۆفیر و بازرگان و دووکاندار و ده رمانخۆر و دز و قاچاخچییه وه. هه ندیک له تاوانباره کان ده ستدریژیکاری جنسی بوون که بۆ شوینه گومک، دوا ی کاره قیزه وه نه که یان، قوربانیا نی خۆیان کوشتوون. هۆکار و پالنه ری تاوانه کان به گشتی کیشه و ده مه قاله ی تاکه که سی، شه ری ناوما ل، دل پیسی پیاوان، تۆ له سه ندنه وه، رقه به رایه تی، ئیره یی کردن، سیکس و لاقه کردن، پووتاندنه وه، ته له که ی پاره و هه ندیک دیارده ی دیکه ی هاوشیوه بوون.

بۆ ئه م بابه ته، تو یژینه وه ی مه یدان ی نه کراوه و پراسته وخۆ له گه ل قوربانی یان ده ستدریژیکاران و تو یژ به رپۆه نه چووه. سه رچاوه ی کاره که هه والی راگه یینراوی سه ر می دیا بووه. هه ولدراوه به یارمه تی ئه و هه واله راگه یه نراوانه، تو یکل ی کیشه

سیاسییه کانی کۆمه لگا لابدیریت و به گویره ی توانا کاکلی راسته قینه ی لایه نی ره شی ژیانى کۆمه لایه تی له کوردستانی ئەمڕۆدا بخریتته بهرچاو- راسته قینه یه کی تال، که به هۆی پروداوه سیاسییه یه که له دوای یه که کانی ئەم چه ندساله ی دواییه وه، وهک هیرشی تاوانبارانی داعش و له ده ستچوونی که رکوک و خانه قین و ناوچه داگیرکراوه کانیترا، به شاراووی و له ژیر په رده دا ماوه ته وه و به داخه وه سه رنجی خه لکی که متر به ره و خۆی راکیشاوه.

نووسه ر له رینگه ی هه ندیک ئامار و ژماره ی راکه یینراوه وه ویستوو یه تی بچیتته ناخی کۆمه لگای کورده وه و پیسی و چه په لپی کورده وه ی به شیک له ئەندامانی بخاته روو، به و ئامانجه ی که ناسینی نه خۆشییه کان یارمه تی چاره سه رکردنیان بدات و بهرگر بیت له دووپات بوونه وه یان. ئاشکرایه ئەو سه رپیچی و یاساشکاندانه هی به شیک کی که م له ئەندامانی کۆمه لگایه و کوردستانیش، وهک پاشماوه ی جیهان، بریتیه له زۆرینه یه که ره چاوی یاسا و په ره وه کۆمه لایه تییه کان ده که ن و به شانازی و سه رفرازییه وه ده ژین، له گه ل که مینه یه کی هه له کار و تاوانکه ر که بۆ بهرژه وه ندی شەخسی یان بۆ هه وه سبازی، په رژینه یاساییه کان ده شکینن و مافی تاک و کۆمه ل پيشیل ده که ن.

با وه کوو لیکۆلینه وه که له پارچه یه کی کوردستان، واته باشوور، بهرپه ره براوه، به لام کوردی پارچه کانی دیکه ی ولایتیش به هه مان ئەو چاوه سه یر کراون و سه ره رای هه ندیک جیاوازی که به شیوه ی سروشتی له نیوان دانیشتوانی ئەم شار و ئەو شار، یان ئەم به ش و ئەو به شی کوردستاندا هه یه، رۆح و هه ست و بیر و پالنه ره کان وهک هۆکاری بهرپه ره چوونی تاوان، له به شه کانی دیکه ی خاکه که شمان که م و زۆر هاوشیوه ی یه کتر سه یر کراون و تایبه تمه ندییه سایکۆلۆجییه کانی کۆمه لگا کانیش به هه ندیک جیاوازییه وه به ویچووی یه کتر زانراون. به م ته عبیره، ئەوه ی له باشووری کوردستان پرویداوه، ده کرئ وهک ئاوینه ی بالانۆینی به شه کانی دیکه ی کوردستانیش سه یر بکریت. راسته قینه ی ژیان ئەوه یه که کوردی هه موو پارچه کانی کوردستان، وهک خه لکانی نیشته جپی ناوچه شاخاوییه کان، گه لیک هه ست و نه ست و خو و خده ی هاوشیوه ی یه کتر یان هه یه و به شیک له و رۆحه هاوبه شانه ئەگه ر توانییتیان له پارچه یه کی خاکه که ماندا ئاگری تاوان خۆش بکه ن، ده کریت له پارچه کانی دیکه شدا هه مان ده وریان بینیت، مه گه ر شیوازی ژیان له ژیر ده ستی داگیرکه ری خاک و هه بوونی

یاسای قورس و قایم له پارچهیه کی تایبه تدا له بهرپوه بردنی تاوانه کان بهرگر بوو بیت و ئەوش چهشنه جیاوازییه کی دروست کردییت.

له بارودۆخی ئیستادا، تاقه بهشیکی کوردستان که تیدا ئازادیی راده برین و راکه یاندن و نووسین و بلاو کردنه وه تا رادهیه کی زۆر بۆ کورد مسۆگەر بیت و ههوالی ئەو چهشنه رووداوانه به بی فیلتهری دهزگا سانسۆرچییه ئەمنیه کان، له چاپه مه نی و رادیۆ و تهله فزیۆندا بلاو بینه وه، باشووری کوردستانه و ئەوه دهسکه وتیکی گه وره یه که ده رته تان ده داته کاری لیکۆلینه وه له بنه ما و هۆکاره کان و ماتریالی پیویست بۆ توێژینه وه ی کۆمه لایه تی دهسته بهر ده کات. دیاره نووسه ر نایه ویت له چوارچۆیه ی بهر به سترکراوی لیکۆلینه وه که بچیتته ده ره وه و هه ر بۆیه ش ناچیتته سه ر هۆکاری ئەو ئازادییه رێژه ییه ی وا له باشووری ولاتدا هه یه. ده نا جینگه ی خۆی ده بوو له دیارده ی دووبه ره کی و شه ری ساردی نیوان حزبه کان، وه ک دابینه کهری ئەو ئازادییه بکۆلینه وه و بلیت ئەگه ر ئازادییه کی چاپه مه نی له باشوور ده بینریت، له راستیدا هه لقاو له دیمو کراسیه تی ناو کۆمه لگا و حزبه سیاسیه کان نیه، به لکوو ده رته نه جامی هه مان شه ری ساردی نیوان لایه نه کانی ده سه لات. ^{۳۴}

هه رچۆنیک بیت، وه ک گوترا، ئامانج له به ره مه یه تانی ئەم لیکۆلینه وه یه راکیشانی سه رنجی کۆمه لانی گه ل هه ره ها ئەندامانی بهرپرسی کۆمه لگایه به ره وه ئەو راستیه تالانه و وریا کردنه وه ی دام و دهزگا پیوه ندیداره کانی حکوومه شه بۆ ئەوه ی بکه ونه بیری دۆزینه وه ی ریکاری بهرگریکردن له تاوان نه ک شویتکه وتن و به سزاگه یاندنی تاوانکاران به ته نیا. هه ولدان بۆ چاره سه ری ئەو ناته واویانه و ده رمانکردنی نه خۆشیه کۆمه لایه تیه کان وه ک هۆکاری سه ره کی سه ره ه لدانی تاوان، ده توانی بهرگر بیت له بهرپوه چوونی بهشیکی زۆری سه ریچی و پیشیلکاریی یاسا له ئیستا و دوارپۆژیشدا. به م

^{۳۴} لای که م به شیک له حزبه ئیسلامیه کان سه ره پای هه بوونی هه موو که ره سه یه کی پرپاگه نده وه ک ته له فیزیۆن و رادیۆ و رۆژنامه و سایتی ئینته رنیتی، زیاتر له منبه ری مزگه وته کان که لک وه رده گرن و ئیستا ده یان که سی هاوشیوه ی مه لا کریکار هه ن که حکوومه تی هه ریم به گه وره ترین دۆژمنی خۆیان و ئەردۆغان و قاسمی سوله یمانی و ئەو سیسته مه سیاسیه ی وا ئەوان نوینه رایه تی ده کهن، به ئامانجیک ده زانن که بۆ دامه زراندنی ده بی به سه ر خۆله میشی حکوومه تی خاپوورکراوی هه ریمی کوردستاندا هه نگاو هه لئین.

کاره، واهه یه بتوانریت تا راده یه کی زور پیش به پهره سەندنێ تاوانه کان و تەشەنە کردنی زیاتریان بۆ ناخی کۆمەلگا بگیریت. کۆمەلگایه کی تەندروست لەبیری دۆزینەوهی ریڤگای چاره سەری نەخۆشیه کۆمەلایه تیاندایه شیوه یه کی مرۆفانه دەبیت، نەک بە تۆلە سەندنەوه و قەساس و ئیعدام.

ئێعدامی تاکە کەس بە درێژایی سەده و هەزاره، لە هیچ کۆمەلگایه کدا نەیتوانیوه بێتە هۆکار بۆ دوورکەوتنەوهی خەلک لە بەرپۆهەردنی سەرپینچی و تاوان. بە پینچەوانه، ئەرکی گەورە ی حکوومەتی کوردی لەو پۆهەندییه دا دەبێ هەولدان بێت بۆ نەهیشتنی حوکمی ئیعدام لە هەریم و تەنانهت لە سەرانسەری عیراق، کە بمانه ویت و نەمانه ویت یاسا بنه پیتی و گشتیه کانی ئەو، هەریمی کوردستانیش دەگرهوه.

لە بەرانبەر دا، سیستەمی پاک و شەفاف و دوور لە گەندەلی و خزم خزمینی دادوهری، هەر وهه دا بین کردنی خزمەتگوزاری مرۆفانه و ئەمڕۆیی لە ناو زیندانه کانی کوردستان و هەولدان بۆ دوورخستنەوهی تاوانبارانی زیندانی لە دوویات کردنەوهی تاوان دواي ئازاد بوون،^{۳۵} ئەو ئەرکانەن کە دەبێ بەرپۆه بیری. گرنگه لە سزادانی تاوانباردا چاره سەری هۆکار یان هۆکاره کانی تاوانکردنە کە ئامانج بێت نەک رپق و کینه و خواستی تۆلە سەندنەوهی نهریتی. دەرمانی دهردی نەوهی دواپۆژی کۆمەلگا کینه و تۆلە سەندنەوه نییه بەلکوو لیزانی و دوور بینیه کی پسیۆرانهی دەر و ناسانە یه بۆ بنیاتانی کۆمەلگایه کی دەر و ندروست و دواپۆژیکی بە متمانە، کە نەوه کانی داها توو تیدا بە ئاسوودەیی و ئازادی بژین و بە بێ ترس و ئەندیش کۆمەلگا و ولات بەره و پیش بەرن. ئەو دووربینیه، تەنانهت دەتوانی چاره سەری بە شیک لە کیشە سیاسییه کانی دواپۆژی کوردستان و نزیک کردنەوهی پارتە سیاسییه رکه بەرکانی ئەمڕۆ لە یه کتریش بێت، ئەو کیشە و گرفتانهی کە بە داخه وه هەریمی کوردستانیان گە یاندۆتە لیواری دوو ئیدارهیی و فەوتان، بە درێژە پیدانی شەری ساردی دواي سالی ۱۹۶۴ و بە ناسۆر خستنی برینه کۆنە کان چاره سەر ناییت بەلکوو پیوستی بە مەلحه میک و دەستیکی میهره بانی سارپۆژکاره کە بتوانی برینی کۆن دەرمان بکات و کۆمەلگایه کی سەلامەتی پر لە

^{۳۵} "سەرۆکی تورپی دادپهروهری بۆ بەندییه کان دەلی ۷۴٪ ی بەندیخانه کان لە عیراق، شیاو نین بۆ زیندانیه کان." ههوالی رۆژی ۲۰۱۷/۱۲/۲۸ ی سایتی شەن ئیکسپریس:

هاوکاری بۆ نهوهی دوارپۆژ بهجی بهینیت که تیدا ته نیا یاسا سهروهه بیت نهك بهرژه وهندی حزب و عه شیره و تایفه و تاك؛ کۆمه لگایه که چهوسانهوه و زۆرداری تیدا نه مینیت.

رپههرانی سیاسی دوارپۆژمان له ناو ههر نهو ئەندامانهی کۆمه لگا دهرده کهون که ئیستا له فیرگه کان دهرس ده خوینن و ئەوانهش که ته نانهت هیشتا نه هاتوونه ته جیهان. کۆمه لگای سهلامه تی ئەمپۆ ده توانی رۆلهی خزمه تگوزاری دوارپۆژیش پهروهه بکات و کۆمه لگایه که پیک بهینیت که تیدا چهوسانهوه نه مینیت، خویندهواری په ره بستینیت، بازرگانی گه شه بکات، هه مووان به یه که شیوه و به رپزهوه ره چاوی یاسا کۆمه لایه تیبه کان بکهن و مافه کانی مرۆف تیدا پارێزرین. دیاره لیره دا هیز و دهسه لاته که توانای به رپزه به رایه تی ههیه و قسهی کۆتایش نهو دهیکات، ههر بۆیهش لیره دا دهوری حکومه تی هه ریم و حزبه دهسه لاتداره کان له دانانی پلان و بهرنامهی درێژخایه ن بۆ چاکسازیدا گرنگ ده یته وه. حزبه سیاسییه کانمان ده بی بهو رآستیه بزانه که دهسه لاتی سیاسی ههچ کۆمه لگایه که به فهوتان و له ناوچوونی لایه نیک و حزینک دانامه زریت. ئیمه نهو رپگایه مان چه ند جار تاقی کردۆته وه و په یمان به ناراستیه کهی بردووه؛ ده زانین نه گه ر ته نانهت راستیش بیت، که نییه، هه ل و مه رجی ناوچه و جیهان ناهینیت سه ربکه ویت. تاقه رپگه ی چاره سه ری کیشه سیاسییه کان هاوکاریه له ناو ئەنجومه نیکی نیشتمانیدا به یارمه تی هه زیکی یه کگرتوو نهك دهسه لاتی په رت و بلاوی پیشمه رگه ی ئەم حزب و نهو حزب یان ئەم شه خس و نهو شه خس، که بتوانی کیشه ی که رکوک و ناوچه داگیرکراوه کان و ماده ی ۱۴۰ ی یاسای عیراقیمان بۆ چاره سه ر بکات و له جیاتی پووچاندنه وهی یه کتر، له بیرى بهرنامه ی دوارپۆژدا بیت بۆ وهستان له بهرانه ر داگیرکهرانی نیشتمان که له چوار لایه نه وه گه مارۆیان داوین.

نهو دهرده کۆمه لایه تیبه ش که جیگه ی باسی توپزینه وه که ی ئیمه بیت، ده رمانی ههر لهو رپگایه وه مه یسه ر ده بیت. له بارودۆخی ئیستادا تاوانباران به هاسانی ده چنه ژیر بالی ئەم یان نهو حزب و ئەم یان نهو سه ره که هۆز و لهو رپگایه وه له چنگ یاسا هه لدین و له ئەنجامدا خه لکه کهش به یاسا بی باوه ر ده کهن. هیز و دهسه لاتی یه کگرتوو ده توانی پایه و بنه مای باوه ر هینان به یاسا قایم بکات که قایم نه بوونی بۆته هۆکار بۆ به شی زۆری ئەم تاوانانه ی وا لیره دا باسیان لیوه ده کریت.

بگه پېنەو سەر بابەتى سەرەكى واتە ئەو تاوانانەى وا لە ماوهى ۱۳ مانگى ئەم لىكۆلېنەو ەيەدا لە باشوورى كوردستان بەرپۆه براون.

بەشى يەكەم، ئامارەكان

ئەو ەى لېرەدا دەبىنرېت ەندېك زانىارىيە لە سەر ەوالى سەر سايته ەوالتېرىيە كانى باشوورى كوردستان وەك ەوېنى ئەم توپژېنەو ەيە سەبارەت بە كوشتن و خۆكوژى و دەستدرېژى بۆ سەر مافەكانى خەلك لەو بەشەى ولاتە كەمان:

ماوهى كۆكردنەو ەى ەووال: ۱۳ مانگ

دەسپېكى تۆمار كردنى ەووال: سەرەتاي مانگى ۵ ى سالى ۲۰۱۸

كۆتايى تۆمار كردنەكان: كۆتايى مانگى ۵ ى سالى ۳۶۲۰۱۹

ژمارەى ەووالى تۆمار كراو: ۱۷۸

۳۶ كۆكردنەو ەى زانىارى و ەووال بۆ ئەم لىكۆلېنەو ەيە لە دوابىن رۆژەكانى مانگى پېنجى سالى ۲۰۱۹ دا كۆتايى پېناتووه. بەداخەو ە لە مانگى ۶ و ۷ و ۸ دا ەووالەكانى سەر سايته ئىنتەرنېتتېيەكان لەمەر تاوان و سەرپېچى لە ياسا نەك كەمتر لە مانگەكانى پېشتىر، بەلكوو زياترېش بوو. ەەر ئەو ە خۆى گرنگايەتى چارەسەرى ئەو نەخۆشېيە كۆمەلايەتتېانە دەردەخات. بۆ نمونە، سايته سبەى لە رۆژى ۲۰۱۹/۷/۱۷ دا ئەم ەووالەى بلاو كردەو: "ئەمرۆ سېشەممە، رېياز زېوەر مستەفا بەرپۆه بەرى راگە ياندن و پەيوەندىيەكانى بەرەنگاربونەو ەى توندوتېژى دژى ئافرەتان لە ەولنېر، رايگە ياند؛ لە شەش مانگى يەكەمى ئەمسالدا (۳۰) حالەتى سوتان و (۲۰) حالەتى خۆسوتاندن و شەش حالەتى كوشتنى ژنان و (۱۰) حالەتى خۆكوشتن تۆمار كراون جگە لە تۆمار كردنى (۱۴) حالەتى دەستدرېژى سېكىسى و (۱۸۴۶) سكالاسەبارەت بە ياساى بەرەنگاربونەو ەى توندوتېژى كە شەلتەرەكانى ژنانە ئەو حالەتەنى ەرەشەيان لەسەرە ئەمسال (۱۶۸) ئافرەت رەوانەكراون و (۱۳۷) حالەت چارەسەر كراون و (۳۱) حالەتېش لە شوپىتى مانەو ەدا ماون." ەەر ئەو سايته لە رۆژى ۲۰۱۹/۷/۲۱ دا رايگە ياند: "رۆژانە (۲۰) حالەتى توندوتېژى سېكىسى لە ەرىم تۆمار دەكرېت." ديارە ئەو ئامارانە كە سەرچاوه يەكى فەرى يان پېشەيى بلاوى دەكاتەو ە گەلېك ووردتر و جېگەى برىوانى زياترن لە ئامارەكانى من كە لە سەرچاوه ەوالتېرىيەكان وەرگىراون، بەلام بە ەيچ شېو ەيەك دژ بەو ناو ەستن و قوولايى كېشەكە زياتر پېشان دەدەن.

شوینی روودانی تاوانه‌کان: هەر سێ پارێزگای ههولێر، سلیمانی و دهۆکی ناو دەسه‌لاتداریه‌تی هه‌ریمی کوردستانی عێراق، هه‌روه‌ها که‌رکوک، خانه‌قین و شنگال له ناوچه‌ داگیرکراوه‌کان و سێ رووداوی جیا‌جیاش له ئالمایا، به‌ریتانیا و تورکیا^{۳۷}.

شیوازی کار:

نووسه‌ر ئەندامی‌کی ساکاری کۆمه‌لگای کوردستانه، نه‌ کۆمه‌لناسه و نه‌ سایکۆلۆگ. سالانیکی زۆره‌ له‌ پۆژه‌ه‌لاتی ولاته‌وه‌ هاتۆته‌ به‌ریتانیا و له‌وی ده‌ژی. به‌ گوێره‌ی ئیش و کاری پۆژانه، له‌پێوه‌ندی پۆژانه‌ی رووداوه‌کانی ناوخۆی کوردستان به‌ تایبه‌ت به‌شی باشووریدا‌یه.

نووسه‌ر به‌ گوێره‌ی ئەزموونی ۷۵ ساله‌ی ته‌مه‌ن و ۳۳ سال پێوه‌ندیی راسته‌وخۆ له‌ گه‌ل کوردی پارچه‌کانیتری کوردستان، له‌ سه‌ر ئەو باوه‌رپه‌یه‌ که‌ ئەوه‌ی وه‌ك هۆکار و پالنه‌ری تاوان له‌ یه‌ك پارچه‌ی خا‌که‌که‌مان راست بی‌ت، له‌ پارچه‌کانی دیکه‌شدا، که‌م و زۆر، ده‌توانی راست بی‌ت. به‌ گشتی، ئەوه‌ مرۆفی کورده‌ ئەو سه‌رپێچیان‌ه‌ی لی ده‌وه‌شیته‌وه‌ نه‌ك دانیشتوانی شار و ناوچه‌ و پارچه‌یه‌کی تایبه‌ت؛ واته‌ ئە‌گه‌ر کوردی‌کی دانیشتووی شاری سنه، یان ئامید و قامیشلوو بکه‌ویتته‌ بارودۆخی دانیشتوویه‌کی هه‌ولێره‌وه‌ و رووبه‌رووی هه‌مان ئەو کیشه‌یه‌ بی‌ته‌وه‌ که‌ هه‌ولێریه‌ که‌ تووشی هاتووه‌، جیا له‌ تایبه‌تمه‌ندیه‌ تاکه‌ که‌سیه‌کان، بۆی هه‌یه‌ که‌م و زۆر هه‌مان ره‌نگدانه‌وه‌ی هه‌بی‌ت که‌ هاو‌نیشتمانیه‌ هه‌ولێریه‌ که‌ بوویه‌تی و هه‌مان رینگه‌چاره‌ش بۆ گرفته‌که‌ی بدۆزیته‌وه‌ که‌ ئەو دۆزیویه‌ته‌وه‌ یان هه‌مان سه‌رپێچی و تاوان به‌رپۆه‌ بی‌ت که‌ ئەو به‌رپۆه‌ی بردووه‌. دياره‌ له‌ بۆچوونی‌کی ئەوتۆدا ده‌بی هه‌ندیک پارامیتری وه‌ك تایبه‌تمه‌ندیه‌ تاکه‌ که‌سیه‌کان، په‌روه‌ده‌ی بنه‌ماله‌یی و راده‌ی شارسانیه‌ت، هه‌روه‌ها قورس و قایمی یان شل و شه‌ویقی ده‌زگای دادوه‌ری له‌ هه‌رکام له‌ پارچه‌کان و راده‌ی زه‌بر و زه‌نگی پۆلیس له‌م یان له‌و به‌شی خا‌ك بگه‌ریتته‌ به‌رچاو. هه‌ر به‌و هۆیه‌شه‌وه‌ پێویسته‌ له‌ هه‌لسه‌نگاندنه‌کاندا ورده‌ جیاوازیه‌کانی ئەو کۆمه‌لگایانه‌ حیساییان بۆ بکری‌ت.

^{۳۷} . بکه‌رانی تاوان له‌و سێ ولاته‌ش خه‌لکی باشووری کوردستان بوون.

ئا. كوشتن**ژماره‌ی کووژراوه‌کان و سالی کووژرانیان**

له ماوه‌ی ۱۳ مانگی لیکۆلینه‌وه‌که‌دا، سه‌رجه‌م ۱۳۴ که‌یسی کووژران تو‌مار کراون. له‌و ۱۳۴ که‌یسه، ۶۹ یان له ۸ مانگی کۆتایی سالی ۲۰۱۸ و ۶۵ یان له ۵ مانگی سه‌ره‌تای سالی ۲۰۱۹ دا بوون.

زوربه‌ی که‌یسه‌کان تا‌که که‌سیکیان گرتۆته‌وه، به‌لام له هه‌ندیك حاله‌تدا ۲ که‌س تا ۵ که‌سیش بوونه‌ته قوربان‌ی. ته‌نانه‌ت له یه‌ك راپۆرتدا باس له کووژرانی ۱۸ شۆفیری ته‌کسی له که‌رکوک کراوه که له سالی ۲۰۱۹ دا پروویداوه. له‌و ۱۳۴ که‌یسه‌ی کوشتندا، سه‌رجه‌م ۱۸۵ که‌س گیانیان له‌ده‌ستداوه. له ۱۸۵ که‌سه‌که، ۹۱ یان له ۸ مانگی سالی ۲۰۱۸ و ۹۴ یان له ۵ مانگی سالی ۲۰۱۹ دا بووه.

ژماره‌ی کووژراوان به‌گۆتیره‌ی سال

سه‌رجه‌م	مانگی جانیوه‌ری تا مایسی ۲۰۱۹	مانگی مایس تا کۆتایی سالی ۲۰۱۸
۱۳۴ که‌یسی	۶۵ که‌یسی	۶۹ که‌یسی
۱۸۵	۹۴ کووژراو	۹۱ کووژراو
کووژراو*		

خشته‌ی ژماره ۱. کووژراوانی مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹ به‌دابه‌شکردنی سال

* له هه‌ندیك که‌یسدا ۲ که‌س تا ۵ که‌س بوونه‌ته قوربان‌ی

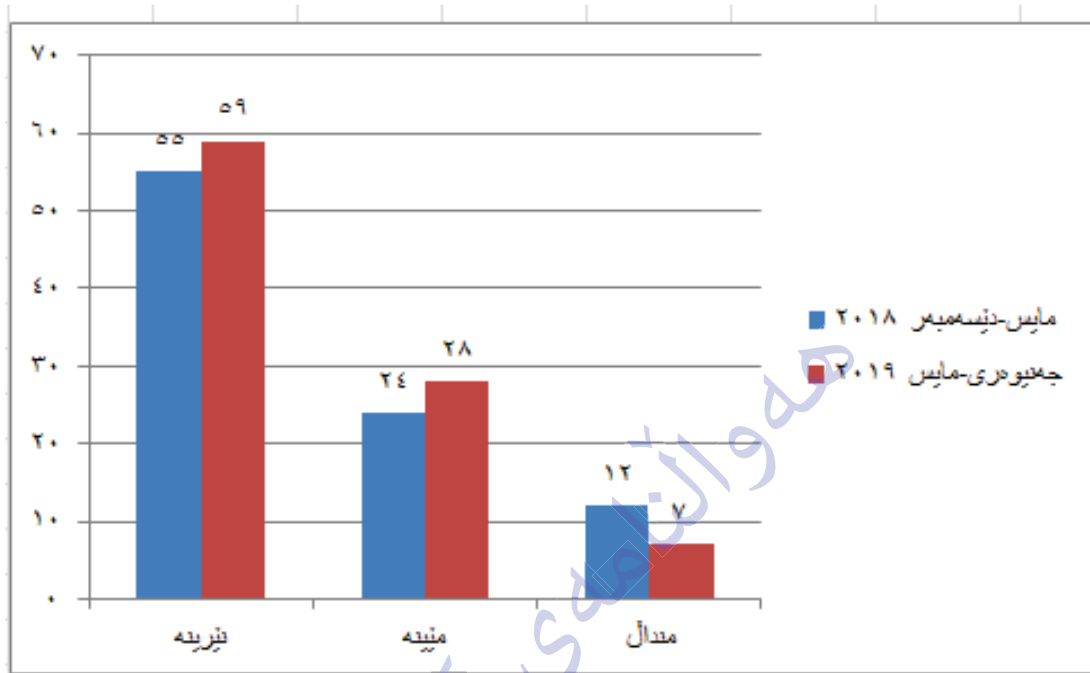
کۆی کووژراوان

له سه‌ره‌تای مانگی مایسه‌وه تا کۆتایی سالی ۲۰۱۸ سه‌رجه‌م: ۹۱ که‌س له سه‌ره‌تای سال تا مانگی مایسی سالی ۲۰۱۹ سه‌رجه‌م: ۹۴ که‌س. ته‌مه‌نی مندا‌له‌کان هه‌ندیك

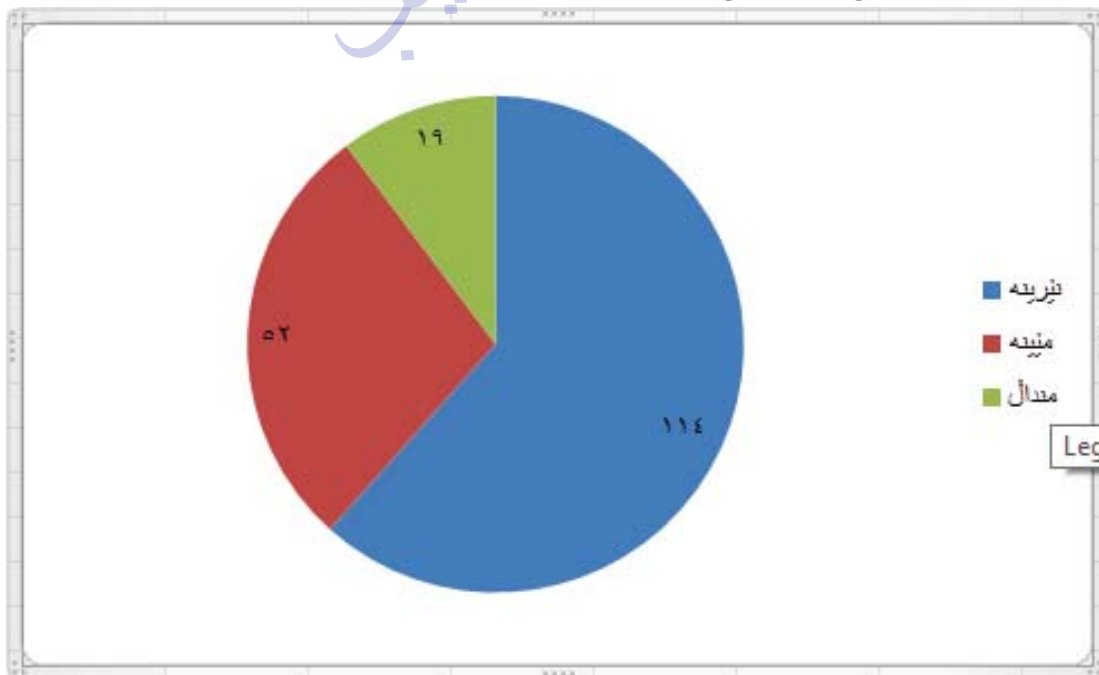

جار رانه گه یینراوه، به لام له م راپۆرتهدا کهسانی ژیر ته مه نی ۱۶ سالان به مندال دانراون که له ههردوو ژیندهر بوون. برینداری پرووداوه کان، زوربه ی کات رانه گه یه نراون و لیسه شدا نه هاتوونه ته حساب.

کۆی کووژراوان به گوپره ی ژیندهر (ره گه ز)

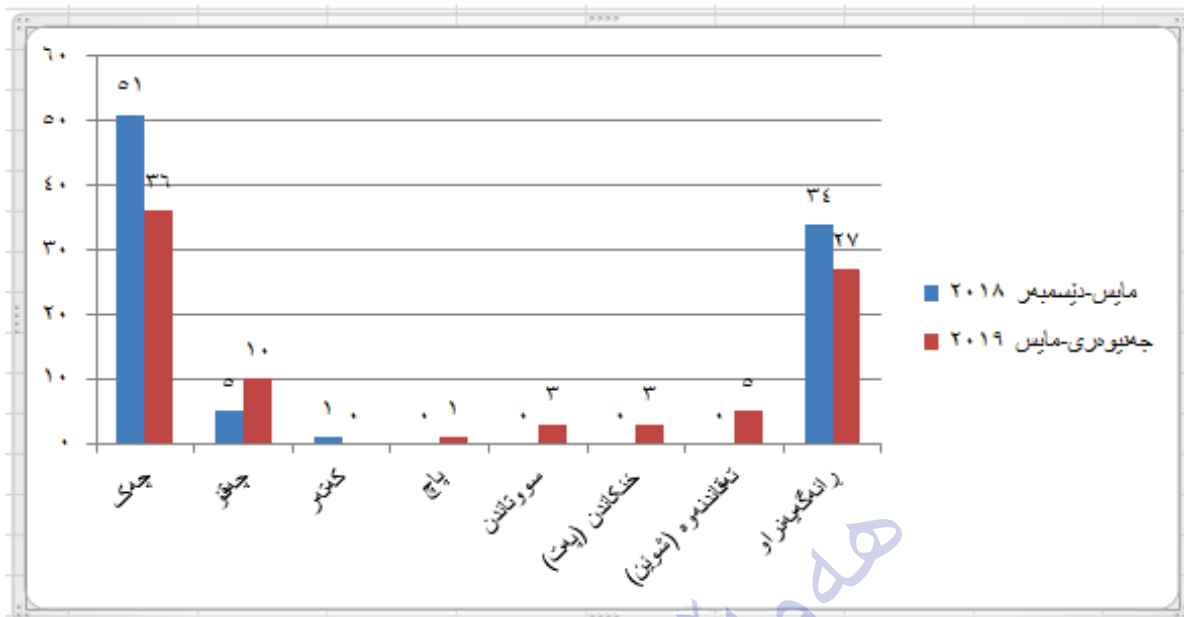

گرافیکی ژماره ۱. کۆی کووژراوان به پیتی ژیندهر و سال – مايسی ۲۰۱۸ تا مايسی ۲۰۱۹.

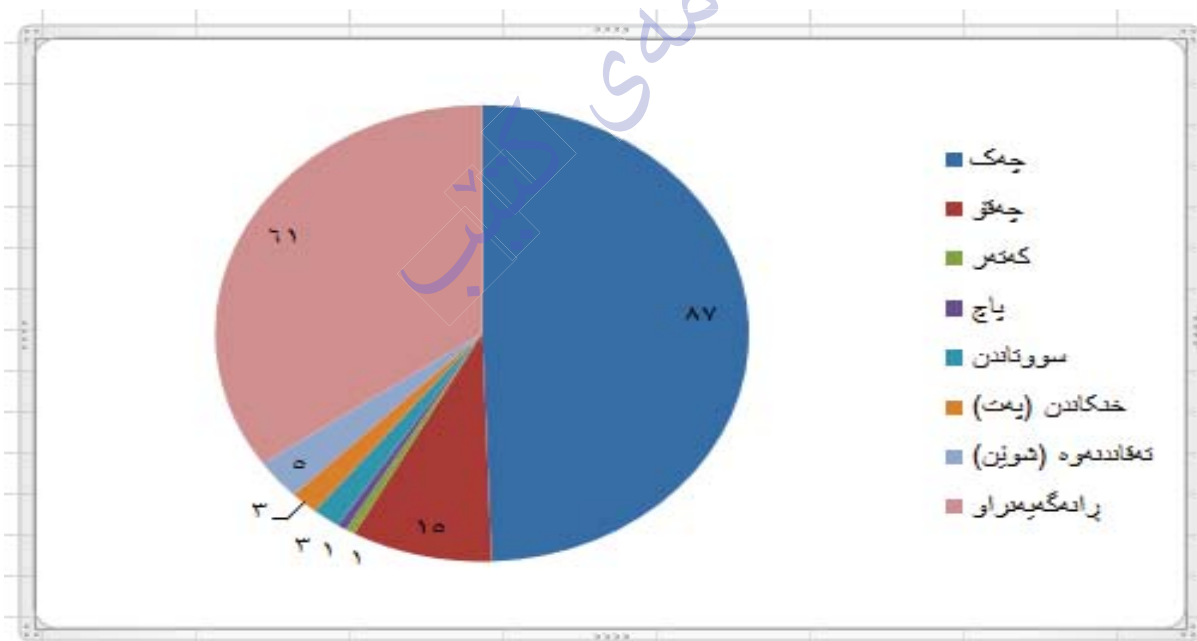

گرافیکی ژماره ۲. کۆی کووژراوان به پپی ژیندهر - مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹. کهسانی ژیر ته مهنی ۱۶ سالان به مندال دانراون و له ههردوو ژیندهرن

چۆنیتهی کووژران

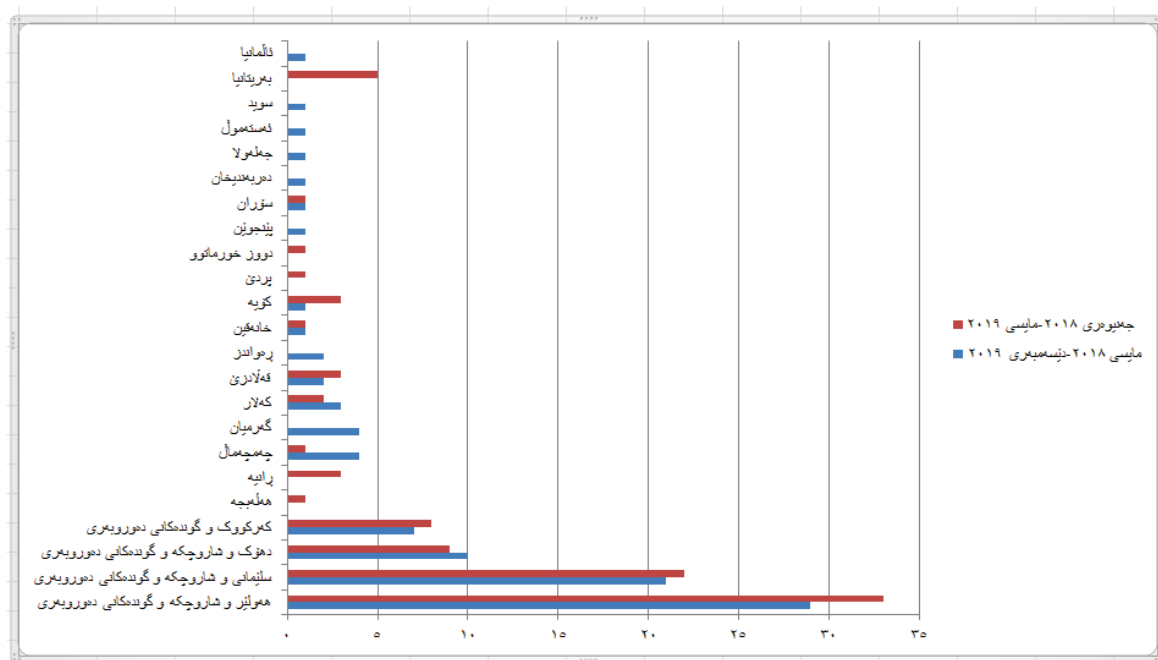

گرافیکی ژماره ۳. چۆنیتهی کووژران - مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

گرافیکی ژماره ۴. کۆی چۆنیتهی کووژران - مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰

شوینی کووژران

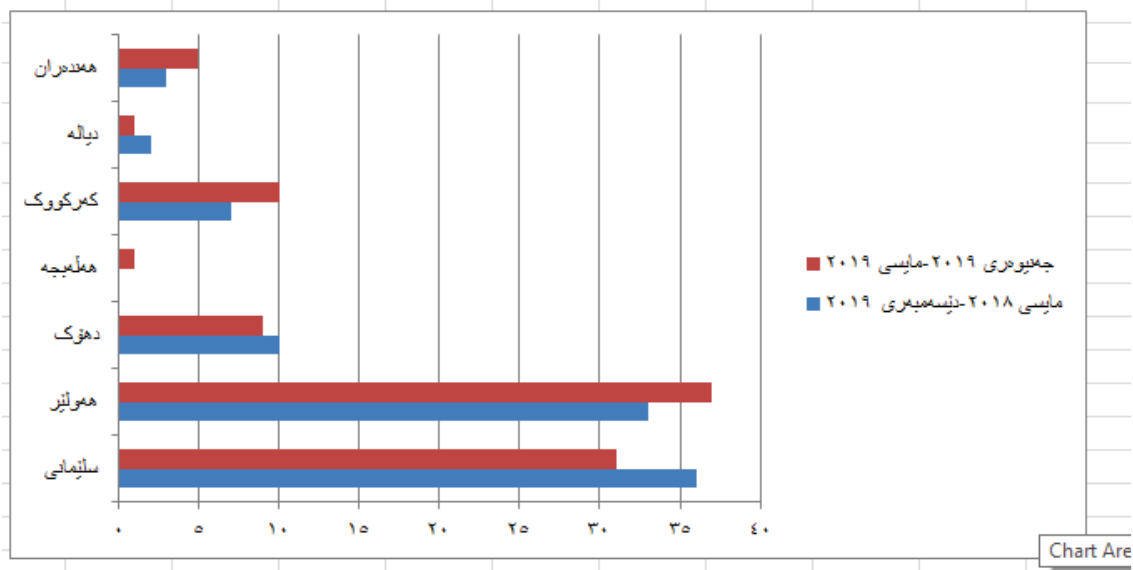

گرافیکی ژماره ۵. کوی کووژران به پئی شوین - مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

شوینی کووژران	۸ مانگی ۲۰۱۸	۵ مانگی ۲۰۱۹
هه‌ولیر و شاروچکه و گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری	۲۹	۳۳
سلیمانی و شاروچکه و گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری	۲۱	۲۲
دهۆک و شاروچکه و گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری	۱۰	۹
که‌رکوک و گونده‌کانی ده‌وروبه‌ری	۷	۸
هه‌له‌بچه	۰	۱
رانیه	۰	۳
چه‌مچه‌مال	۴	۱
گهرمیان	۴	۰

۲	۳	که لار
۳	۲	قه لادزی
۰	۲	په واندر
۱	۱	خانه قین
۳	۱	کویه
۱	۰	پردی
۱	۰	دووز خورماتوو
۰	۱	پینجویین
۱	۱	سوران
۰	۱	دهربه ندیخان
۰	۱	جهله ولا
۰	۱	ئهسته مول
۰	۱	سوید
۵	۰	به ریتانیا
۰	۱	ئالمانیا
۹۴	۹۱	سه رجهم

شوینی کووژران به پیی پارێزگا (گرافیک و خشته)

گرافیکی ژماره ۶. کۆی کووژران به پیی پارێزگاكان- مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

۵ مانگی ۲۰۱۹	۸ مانگی ۲۰۱۸	کووژراوان به پیی پارێزگا
۳۱	۳۶	سلێمانی
۲۷	۳۳	هه‌ولێر
۹	۱۰	دهۆک
۱	۰	هه‌له‌بجه
۱۰	۷	که‌رکووک
۱	۲	دیاله
۵	۳	هه‌ندهران
۹۴	۹۱	سه‌رجه‌م

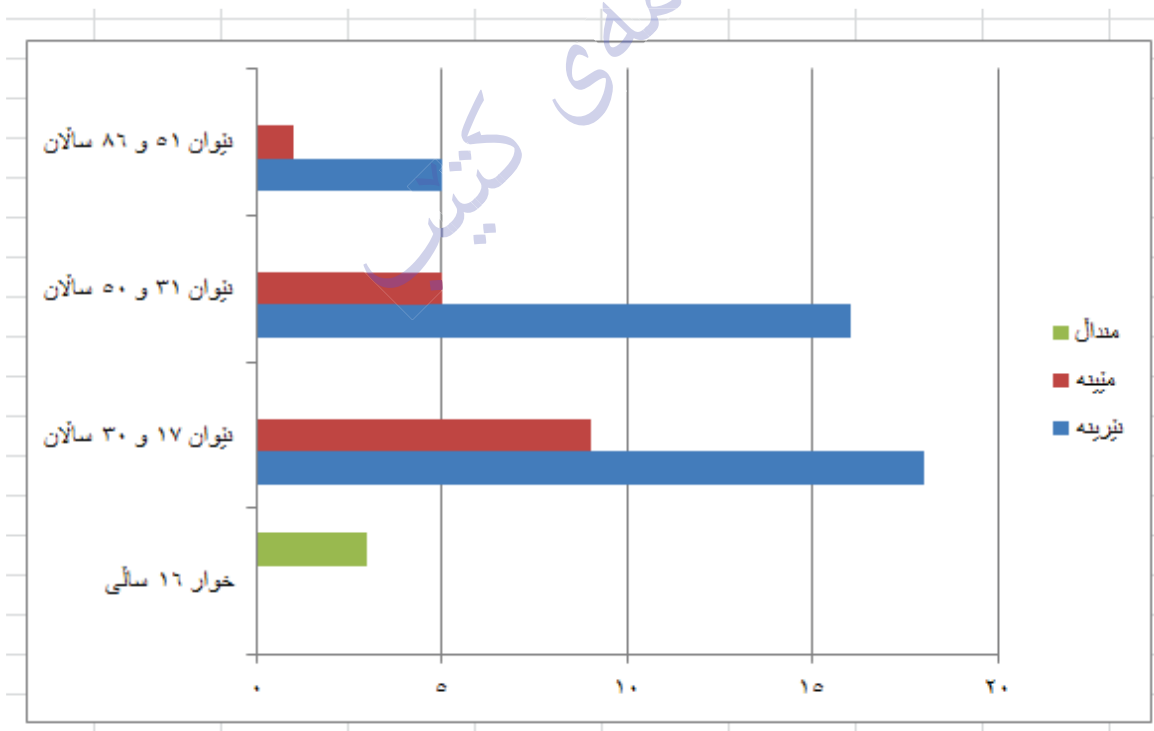
خشتهی ژماره ۳. کۆی کووژراوان به پیی پارێزگاكان- مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

تهمه‌نی کووژراوه‌کان

کووژراو	نیږینه	میینه	مندال
خوار ۱۶ سال	۰	۰	۳
نیوان ۱۷ و ۳۰ سالان	۱۸	۹	۰
نیوان ۳۱ و ۵۰ سالان	۱۶	۵	۰
نیوان ۵۱ و ۸۶ سالان	۵	۱	۰
سهرجه‌م*	۳۹	۱۵	۳

نخسته‌ی ژماره ۴. کوی کووژراوان به پیی ته‌من و ژینده‌ر - مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

* پاشماوه‌ی کووژراوه‌کان ته‌منیان رانه‌گه‌ینه‌نراوه

گرافیکی ۷. کوی کووژراوان به پیی ته‌من و ژینده‌ر مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

ب. خۆکوژی

بریتیه له و کوشتنه ی وا بکهری کاره که ههندیك جار کهسه که خۆیه تی و ههندیك جاریش به پروونی دیار نییه کییه، بهلام هه ر به سهر کهسه که خۆیدا دهسه پینریت. له زۆر حاله تدا ناتهواوی ژیان، بی هیوایی و نهبوونی نازادیی ناو بنه ماله و کۆمه لگا هۆکاری سه ره کی خۆکوژیین گه رچی له گه لیک که یسدا، به تاییه ت هی ژنان و کچان، به هۆی نیشانه ی نائاسایی کووژرانه که وه، واهه یه پۆلیس و دادگا به گومانه وه سه یری پرووداوه که بکه ن، ئیتر له و حاله تانه دا شیوازی مرۆفکوژییه ک به خۆیه وه ده گریت که نه کهس و کار و نه خه لکی تر سکالا یان له کهس یان که سانیکی تاییه ت تۆمار نه کردوه و داواکاری گشتی و یاساش چۆنیه تی پرووداوه که یان بۆ پروون نه بۆته وه. وه ک ئاکام و ئه نجامیش، له هه ندیک که یسدا دیزه به ده رخۆنه کراوه و سه ری مه سه له که نراوه ته وه؛ ئه وه ش زیاتر که یسی خۆکوژیی کچان و ژنان ده گریته وه که گومانی ئه وه ی لیده کریت که سانی تری وه ک باوک و برا و میرد به ڕپوه یان بردیته به لام به خۆکوژیان له قه له م دا بیته.

ئاماری ڕاگه یه نراوی خۆکوژی به گوێره ی هه والی تۆمارکراوی ناو سایته ڕاگه یه نراوه کانی ناو ئه م لیکۆلینه وه یه له ماوه ی مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹ دا سه رجه م ۳۸ که یسه به ژن و پیاوه وه. ئه و ژماره یه له ڕاست ناچیت و به ئه گه ری زۆر له وه زیاتره.

ژماره ی خۆکوژییه کان به گوێره ی ژینده ر، له مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

سه رجه م	۲۰۱۹	۲۰۱۸	خۆکوژییه کان
۲۰	۷	۱۳	پیاو و کور
۱۸	۸	۱۰	ژن و کچ
۳۸	۱۵	۲۳	کۆ

خشته ی ژماره ۵. ئاماری خۆکوژییه کان به پیتی ژینده ر

شېۋازى خۆكۆزىيە كان لە ۸ مانگى سالى ۲۰۱۸ دا

كۆي ھەردوو	مىيىنە	نېرىنە	چۆنىەتى خۆكۆزىيە كان
۸	۰	۸	بە گوللەي تىفەنگ، دەمانچە، تاپر
۵	۵	۰	بە سووتان
۵	۳	۲	بە پەت
۳	۲	۱	بە خنكانى ناو ئاو
۳	۱	۲	بە ھۆكارى رانە گەيەنراو
۲۳	۱۰	۱۳	كۆ

خىشتەي ژمارە ۶. چۆنىەتى خۆكۆزىيە كان بە پىيى ژىلدەر، ۲۰۱۸

شېۋازى خۆكۆزىيە كان لە ۵ مانگى سالى ۲۰۱۹ دا

كۆي ھەردوو	مىيىنە	نېرىنە	چۆنىەتى خۆكۆزىيە كان
۴	۲	۲	بە گوللەي تىفەنگ، دەمانچە، تاپر
۱	۰	۱	چەقۆ
۵	۵	۰	بە سووتان
۰	۰	۰	بە پەت
۰	۰	۰	بە خنكانى ناو ئاو
۵	۱	۴	بە ھۆكارى رانە گەيەنراو
*۱۵	۸	*۷	كۆ

خىشتەي ژمارە ۷. چۆنىەتى خۆكۆزىيە كان بە پىيى ژىلدەر، ۲۰۱۹

* دوو نېرىنەي دىكەش لە مردن بزرگار كراون

دابه‌شبوونی خۆکوژییه‌کان به گویره‌ی ناوچه له ۸ مانگی سالی ۲۰۱۸ دا

کۆ	میینه	نیرینه	دابه‌شبوونی ناوچه‌یی خۆکوژییه‌کان
۵	۳	۲	هه‌ولیر و ده‌وروبه‌ری
۴	۰	۴	سلیمانی و ده‌وروبه‌ری
۳	۳	۰	قه‌لادزی
۲	۰	۲	رەواندز
۱	۰	۱	دهۆک و ده‌وروبه‌ری
۱	۰	۱	که‌رکوک
۱	۰	۱	کۆیه
۱	۰	۱	چه‌مچه‌مال
۱	۱	۰	پینجۆین
۱	۱	۱	ده‌ربه‌ندیخان
۲	۲	۰	رانه‌گه‌یه‌نراو
۲۳	۱۰	۱۳	کۆ

خشته‌ی ژماره ۸ دابه‌شبوونی خۆکوژییه‌کان به گویره‌ی ناوچه، ۲۰۱۸

دابەشېۋونى خۆكۆزىيە كان بە گوپرەى ناوچە لە ۵ مانگى سالى ۲۰۱۹ دا

دابەشېۋونى خۆكۆزىيە كان	ناوچەى	نېرىنە	مېيىنە	كۆى ھەردوو
ھەولېر و دەوروبەرى		۴	۱	۵
پشدر		۰	۳	۳
قەلادزى		۰	۱	۱
دھۆك و دەوروبەرى		۰	۱	۱
كەر كووك		۱	۱	۲
چەمچە مال		۱	۱	۲
تەقتەق		۱	۰	۱
كۆ		۷	۸	۱۵

خىشتەى ژمارە ۹. دابەشېۋونى خۆكۆزىيە كان بە گوپرەى ناوچە، ۲۰۱۹

تەمەنى خۆكۆزە كان لە ۸ مانگى سالى ۲۰۱۸ دا

تەمەنى خۆكۆزە كان	نېرىنە	مېيىنە	كۆ(بە مندالەوہ)
مندالى تا ۱۶ سالان	؟	؟	۳
۱۷ تا ۳۰ سالان	۲	۷	۹
۳۱ تا ۵۰ سالان	۳	۲	۵
۵۱ تا ۸۶ سالان	۱	۱	۲
رانه گە يەنراو	؟	؟	۴
كۆ	۶	۱۰	۲۳

خىشتەى ژمارە ۱۰. تەمەنى خۆكۆزە كان، ۲۰۱۸

تەمەنی خۆکوژەکان له ۵ مانگی سالی ۲۰۱۹ دا

تەمەنی خۆکوژەکان	نیرینه	میینه	کۆ(به مندالەوه)
مندالی تا ۱۶ سالان	؟	؟	۱
۱۷ تا ۳۰ سالان	۵*	۵	۱۰
۳۱ تا ۵۰ سالان	۲	۰	۲
۵۱ تا ۸۶ سالان	۲	۰	۲
کۆ	۹	۵	۱۵

خشتەى ژماره ۱۱. تەمەنی خۆکوژەکان، ۲۰۱۹
* له ۵ نیرینهیه، یهکیان باوکی جهوت مندال بووه

لایهنی کۆمه‌لایهتی / ئابووری / یاسایی خۆکوژییهکان

هۆکاری ڕاگه‌یینراوی خۆکوشتنی ژن یا پیاو له هه‌موو ئەو ماوه‌ی ۱۳ مانگه‌دا، بریتی بووه له ده‌ست ته‌نگی، قه‌رزدارى، بێ هیوایی له ژیان، بێ ده‌ره‌تانى، کیشه‌ی بنه‌ماله‌یى، هه‌روه‌ها دل‌داری و ئەوینداری و له یه‌کیاندا سه‌رنه‌که‌وتن بووه له کاری چوونه‌ده‌ره‌وه‌ی ولاتدا. بۆ مه‌سه‌له‌ی دل‌داری، بیده‌سه‌لاتیی گه‌نج و لاوان و ده‌سه‌لاتی بێ سنووری دایک و باوک هۆکاری بێ هیوایی که‌سه‌کان بووه بۆ یه‌کتر نه‌گه‌یشتنی لاوان و له ئەنجامدا خۆکوشتن بۆته‌ ڕیگاچاره‌یه‌ک لای که‌سانی که‌م ئەزموون و بێ هیوا. له که‌یسی ژناندا، ده‌وری سه‌ره‌کی سووتانی له‌ش بینیویه‌تی که‌ یه‌کیان به‌ په‌رهمیز بووه به‌لام چۆنیه‌تی هه‌ندی‌کیشیان ڕانه‌گه‌یینراوه یان له پڕوپه‌ستدا ماوه‌ته‌وه. ئەوه‌ش سه‌باره‌ت به‌ ڕاسته‌قینه‌ی "خۆکوشتن" یان "ئاگرته‌به‌ردان" ه‌که‌ی ئەو که‌سانه‌، گومان دروستده‌کات. ئەو هۆکارانه‌ی وا له سه‌ره‌وه‌تر سه‌باره‌ت به‌ خۆکوشتنی پیاوان گوترا، بۆ کچ و ژنانیش هه‌ر هه‌یه و زیاد له‌وانه‌، مه‌سه‌له‌ی پیاوسالاری و نه‌بوونی به‌رانبه‌ری مافی ژن و پیاو له بنه‌ماله‌ و کۆمه‌لگادا، هۆکاریکی دیکه‌ی خۆکوشتنی کچان و ژنانن. کرده‌وه‌ی

خۆكۆژى لە زوربەى شوپتەكانى باشوورى كوردستاندا بىنراو و زوربەى خۆكۆژىيەكانى ژنان بە ئاگر و پەت و ئاو بەلام ھى پياوان بە گوللە بوو.

پ. دۆزرانەوھى تەرم

دۆزرانەوھى تەرمى مرۆف لە راستىدا دەرکەوتنى چەشنىك لە تاوانى مرۆفكۆژىيە كە تىيدا بکەرى کارە كە ناديارە- شىوازيك كە گەلئىك نامرۆفانەتر لە كوشتنى ئاشكرايە، لەبەر ئەوھى لەلايەك ئەگەرى پزگاربوونى كەسى برىنداربووى فرېدراو كەم بۆتەو و لەلايەكى ترەو كەس و كارى كووزراو كە بۆ ماوھىەكى زۆر بەشوين دۆزىنەوھى تەرمى خۆشەويستەكەيان، ئىنجا بە دواى دۆزىنەوھى بكوژ و ھۆكارى كووزرانەكەيدا دەگەپىن و ئەوھىيان لى دەبىتە سەربارى كۆستەكە. ھەرەھا ھىزى پۆلىس كات و بودجەيەكى زۆر لە پىناو دۆزىنەوھى تاوانبار يان تاوانباران سەرف دەكات و دەزگای دادوھرىش ناتوانى ئەركى ئاسايى خۆى بۆ سزادانى تاوانبار بەرپۆھەبەرىت. لەزوربەى ھەرە زۆرى ئەو چەشنە حالەتەندا، جگە لە يەك يان دوو كەيسى مردن بە مەرگى نا سروشتى (وھەك لەبەر سەرما رەق ھەلاتنى مندال)، ئەوانى تر دەبى وھەك كوشتن سەپىر بکرىن. بە گۆپىرەى تۆمارەكانى ناو ئەم لىكۆلئىنەوھى، لە ماوھى ئەو ۱۳ مانگى دەستىشانكراودا ۱۴ تەرم لە باشوورى كوردستان دۆزراونەتەوھە^{۳۸}. لەوانە ۸ يان ھى سالى ۲۰۱۸ و ۶ يان ھى سالى ۲۰۱۹ بوون.

ئامارى تەرمى دۆزراوھە لە مايسى ۲۰۱۸ تا مايسى ۲۰۱۹

سەرجم	۵ مانگى سەرەتاي ۲۰۱۹	۸ مانگى كۆتايى ۲۰۱۸	بە پىي ژىندەر
۸	۳	۵	نيرينه
۴	۱	۳	مىيىنە
۲	۲	۰	مندال
۱۴	۶	۸	كو

^{۳۸} واھەيە لە قۇناغەكانى دواى ئەو راگەياندانەندا ناسنامەى كەسەكان پوون بوويتەوھە. بەلام لە راگەياندنە سەرەتايەكاندا وھەك "تەرم" ناوھىنراون و مئىش بەو ناوھە تۆمارم كردوون.

خشتهی ژماره ۱۲. تهرمی دۆزراوه، له ماوهی ۱۳ مانگدا

چۆنیهتی کووژرانی تهرمه دۆزراوه کان له مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

سهرجهم	۲۰۱۹	۲۰۱۸	چۆنیهتی کووژرانه کانیان
۳	۱	۲	به گوللهی تفهنگ، ده مانچه، تاپر
۱	۱	۰	چهقۆ
۱	۰	۱	به سووتان
۱	۱	۰	به پەت
۲	۱	۱	رەق بوونهوه له بهر سهرما
۶	۲	۴	به هۆکاری رانه گه یه نراو
۱۴	۶	۸	کو

خشتهی ژماره ۱۳. چۆنیهتی کووژرانی تهرمه دۆزراوه کان له ماوهی ۱۳ مانگدا

شوینی تهرمه دۆزراوه کان به گویرهی ناوچه، مایسی ۲۰۱۸ تا مایسی ۲۰۱۹

سهرجهم	۲۰۱۹	۲۰۱۸	ناوچه
۶	۳	۳	ههولیر و دهوروبهری
۳	۲	۱	سلیمانی و دهوروبهری
۲	۰	۲	خانهقین
۱	۰	۱	که رکوک
۱	۰	۱	دهۆک
۱	۱	۰	سۆران
۱۴	۶	۸	کو

خشتهی ژماره ۱۴. شوینی دۆزراوهی تهرمه کان له ماوهی ۱۳ مانگدا

تەمەنى تەرمە دۆزراوۋە كان، مایسى ۲۰۱۸ تا مایسى ۲۰۱۹

تەمەنى تەرمە كان	۲۰۱۸	۲۰۱۹	كۆ(بە مىندالەۋە)
مىندالى تا ۱۶ سالان	۲	۲	۴
۱۷ تا ۳۰ سالان	۲	۳	۵
۳۱ تا ۵۰ سالان	۱	۰	۱
۵۱ تا ۸۶ سالان	۰	۰	۰
رپانە گە يەنراو	۳	۱	۴
كۆ	۸	۶	۱۴

خىشتەى ژمارە ۱۵. تەمەنى تەرمە دۆزراوۋە كان لە ماوۋى ۱۳ مانگدا

ت. راگە ياندنە كانى دام و دەزگای پىۋەندىدار بە باسە كە

لە ماوۋى لىكۆلىنەۋە كەدا ھەندىك راپۇرت و راگە ياندنى بەرپىرسانى پىۋەندىدار ۋەك پارىژگانى كوردستان، دەزگای دادوۋەرىي و پۆلىسى ئەم شار و ئەو ناۋچە، لە مىدىكاندا بىنراون كە پىشلىكارىي ياسا لە كوردستان پىشتراست دە كەنەۋە يان لە بنەما و ھۆكارى كىشە كۆمەلايە تىبە كان دە كۆلنەۋە. ئامارى ئەو راگە ياندنە دەرىدە خات كە ژمارەى تاوانە كان گەلىك زياتر بوون لەۋەى من. تۋانىيىتم لەۋ چەند سەرچاۋە دىارىكراۋەى بەردەستىدا بە ھەۋالىان بزىنم. ئەۋانەى خوارەۋە كورتەى ھەندىك لە راگە ياندنە كان:

سالى ۲۰۱۸

- پارىژگارى ھەۋلىر: "ھۆكارى زىادبوونى كوشتن ئاشكرا دەيىت- لە ماوۋى ۲ ھەفتەدا ۱۰ كەس كوۋژراون". (لەقىن، ۲۷/۶/۲۰۱۸)
- دىۋەخان، دادگای سىبەر: دىۋەخانى سەرۆك خىل و عەشیرەتە كان جىمەيان دىت (پرووداۋ، ۲/۷/۲۰۱۸)

- ئەمسال ۳۶ حالەتی دەستدریژی له کوردستان تۆمار کراون (شەن پرێس، ۲۰۱۸/۸/۱۶)
- له سلیمانی ۳۵ کەس بە شەپەچەقۆ بریندار بوون، کەسیک خۆی کوشتوو و دوانی دیکە بریندارن (پوودا، ۲۰۱۸/۸/۲۶)
- سالانە نزیکە ۱۰ پیاو بە دەستی ژن دەکوژرین (له ۶ مانگی یەكەمی ئەمسالدا ۴۱۱ سکالای پیاوان له دژی ژن و مندالەکانیان تۆمار کراوه) (پوودا، ۲۰۱۸/۸/۳۰)
- له ۸ مانگی رابردوودا ۸۰ تاوانی کوشتن له کەرکوک تۆمار کراون (۶۰ تۆمەتبار گیراون و ۲۰ کەسیان هەلاتوون) (پوودا، ۲۰۱۸/۹/۲۱)
- له ۲۴ کازیری رابردوودا ۳ کەس له کەرکوک کوژراون (تاوانی رپاندن و کوشتن)؛ له گەرەکی شۆریجە دەست بە سەر چەند پارچە چە کدا گیراوه. (پوودا، ۲۰۱۸/۱۰/۲۸)
- بەرپۆهەری گشتی بەرەنگار بوونەوهی توندوتیژی دژی ئافرهتان: "له ۹ مانگدا ۳۷ ئافرهت له هەریمی کوردستان کوژراون و ۸۷ ئافرهتیش دەستدریژی سیکسیان کراوه تە سەر" (پوودا، ۲۰۱۸/۱۱/۷)
- سەرۆکی دەستە ی سەربەخۆی مافی مرقۆفی هەریم: "۷۰٪ی تاوانەکانی کوشتن له رینگە ی چەکی بی مۆلەتەوه ئەنجام دراوه. یاساکە کەم و کوورپی تێدا یە. مامەلە ی چەک و تەقەمەنی له بازاردا بی یاسایە." (ئاوینە، ۲۰۱۸/۱۱/۲۳)
- سلیمانی، چوارکەس بە تۆمەتی فیل و نووشتەنووسین و جادوو و دەستدریژی کردنە سەر ژنان دەستگیر کران (سبە ی، ۲۰۱۸/۱۲/۱۸)
- له سالی ۲۰۱۸ دا بە هۆی پووداوه کانی هاتوچۆوه له هەولیر ۲۶۲ کەس گیانیان لە دەستداوه (پوودا، ۲۰۱۸/۱۲/۳۰).
- بە پێی ئامارەکانی یە کیتی پیاوان، توندوتیژی بەرامبەر پیاوان زیادی کردوو ه. سالانەش نزیکە ۱۰ پیاو بە دەستی ژن دەکوژرین. سالی ۲۰۱۷ پیاوان ۶۱۴ سکالایان لە دژی ژن و مندالەکانیان تۆمار کردبوو. تەنیا له ۶ مانگی یەكەمی

ئەمسالىشدا ۴۱۱ سكالالا لەلايەن پياوانەوۈ لەدژى ژن و مندالە كانيان تۆمار كراون
(پووداۋ، ۲۰۱۸/۸/۳۰)

سالى ۲۰۱۹

- كوشتە بە ئەنقەستە كان لە سەر پووداۋى بچووك لە ھەولير: (۶ كووزراۋ لە سەر ھۆپن ليدان، فوول لايت، جۆگەى ئاۋ، سەرچۆپى شايى، ۲۰ مەتر زەۋى و دەست شكاندەۋەى ئوتومبيل) (پووداۋ، ۲۰۱۹/۱/۳۱)
- پۆلىسى سليمانى: "لە ماۋەى ھەفتەيە كدا سىي حالەتى كوشتن (لەسەر كيشەى كۆمەلايەتى) لە شارى سليمانى تۆمار كراۋە. (پووداۋ، ۲۰۱۹/۴/۱۵)
- بەرپۆەبەرى گشتى بەرەنگار بوونەۋەى توندوتىژى دژ بە ژنان لە ماۋەى ۳ مانگى يەكەمى سالى ۲۰۱۹ لە شارەكانى ھەرىمى كوردستان ۱۰ ژن كووزراۋن و ۱۳ ژنىش خۆيان كوشتوۋە. زوربەى زۆرى ئەو تاۋانانە لە پارىزگاي سليمانى و دھۆك بەرپۆەچوون (پووداۋ، ۲۰۱۹/۴/۲)
- سنوورى شىخان: لە كۆمەلگەى چرە بە ھۆى كيشەى زەۋى ، لە نيوان دوو بنەمالەدا كە خزمى يەكترىن، شەرپ پوويدا. برىندار ھەيە (پووداۋ، ۲۰۱۹/۵/۹)
- دادگاي تاۋانەكانى سليمانى بە تاۋانى رپاندىن و كوشتنى ۱۸ شۆفىرى تەكسى لە ماۋەى ۹ مانگدا لە كەركووك، سزاي ۱۵-جار لە سىدارەدان بە سەر سىي تاۋانباردا دەسەپىنىت. (ھەۋالە كە رەگەز و قەۋمىيەتى تاۋانبارانى دەرئەخستوۋە) (پووداۋ، ۲۰۱۹/۵/۱۵)
- لە دوو رۆژدا لە سنوورى پشدر و بتوین ۳ ژن بە ھۆى سووتانەۋە گيانيان لەدەستداۋە. ھاۋسەرى يەكيان گىراۋە (سبەى، ۲۰۱۹/۵/۲۷)
- وتارىكى بە ناۋەرۆكى مامۇستا عارف قوربانى، كە تىيدا دلىنگەرانيەكانى خۆى سەبارەت بە پىشلىكرانى ماف و لاۋازىي ياسا و دەزگاي دادۋەرى دەرئەبىرەت (سايىتى پووداۋ ۲۰۱۹/۵/۸). ئەم وتارە لە بەشى دوۋەھمى ئەم وتارەدا (ھەۋالە كان) دەبىرەت.

- بە پێی ئاماری ۲۰۱۹/۸/۲۴ ی بەرپۆوەبەرایەتی گشتی بەرەنگاربونەوێی توندوتیژی دژی ئافرهتان و خێزانی سەر بە وەزارەتی ناوخوای حکوومەتی هەریمی کوردستان، "لە شەش مانگی رابردوودا، کە ماوەی ئەم لیکۆلینەوێەش دەگریته بەر، لە هەریمی کوردستاندا ۲۱۱ ئافرهت بە ھۆکاری جیاواز کووژراو یان سووتینراون... ھەر لەو ماوەیەدا ۴۹۷۲ سکالاش تۆمار کراوە." لە درێژە یان بەسە کەدا دەچینەوێ سۆراغی ئەم ئامارە.

ھۆکارەکانی تاوان

ھەرچۆنیک بیت، تاوانەکانی ئەو ۱۳ مانگە لە کوردستان، ھۆکاری شەخسی، بنەمالەیی، کۆمەڵایەتی، نەریتی، ئایینی، دارایی، سیکسی و ھەندیک جاریش میژوویی - سیاسی یاخود پیکھاتەییەک لە دوو یان سێ ھۆکاریان بوو. بەشیک لەو ھۆکارانە دەتوانین لەم خالانە ی خوارەوێدا پوختە بکەین:

ئا. ھۆکارە شەخسی و تاکە کەسیەکان

- توورەیی و زوو ھەلچوون و عەسەبی بوونی بێ کۆنترۆل^{۳۹}

^{۳۹} رەنگە ھەوایی کووژرانی ئەفسەریکی ھێزەکانی ناوخوا بە دەست ئەفسەریکی فیدرالی، نموونەییەکی باش بیت بۆ دەرخستنی ئەو ھەلچوونە بێ کۆنترۆلی مرۆف. فیدیوی ئەم رپووداوە لە رپۆژی ۲۰۱۹/۷/۲۹ لە سەر سائی کوردستان ۲۴ دانرا. سەرنجیکی ساکاری فیدیۆکە دەریدەخات کە لە سەرەتای ھاتنەدەری لایەنکی کیشەکە لە ئوتومبیلەکە و دەسپیکە دەمەقالەوێ تا کووژرانی یەک لە لایەنەکان، سەرچەم ۱۶ چرکە ی پیدەچیت، واتە لایەنەکان لەو ماوە کورتەدا دەگەنە رادەییەک لە توورەیی و ھەلچوون کە دەست بۆ چەک دەبەن و گیانی مرۆفیک دەستین. ئەو رپووداوە ناویتیە بالانویتی بەشیک لە خەلکە لە ناوچەییەک کە ئیمە ی تیدا دەژین. (رپیکەوتی رپووداوە کە ھەندیک درەنگترە لە ماوەی تۆمارەکانی ئەم لیکۆلینەوێە بەلام لەو ماوە زەمەنییەدایە کە راپۆرتە کە دەست ئامادە کردنەوێ بوو).

- ههستى تۆلە سەندنەوۋە و خوڭين بەخوڭين داكووژاندىن، كە رابردوويەكى كۆمەلايەتى لە پشتە و زياتر لە ناو دانىشتوانى كۆمەلگاي بچوكتەر وەك گوند و شاروچكە كاندا دەبىنرەيت
- رۋقەبەرايەتى شەخسى
- كىبەركىي پىشەيى
- پالەنرى سىكىسى (بە زۆرى لە ناو پياوان دا)
- تەماعى پارە دزىن يان رۋفاندىن (بە زۆرى لە ناو پياوان دا)
- دىل پىسى (بە گشتى پياوانى گرتۆتەوۋە) كە واهەيە ھەندىك جار دەسكرد و بى بنەما و خەياللىش بوويت
- خەيانەت (بە گشتى دژ بە ژنان كەلكى لىوەرگىراوۋە) و زۆرجارىش لە گومان و تۆمەتبار كىردن زياتر نەبووۋە. بەداخەوۋە خەيانەتى پياو لە كۆمەلگادا، وەك شتىكى تارادەيەك ئاسايى سەير كراوۋە و لە لايەن بەرانبەرە كەيەوۋە كاردانەوۋە توندوتىژى ھاوشىوۋە كەمتر بووۋە
- قەرزدارى (وەك ھۆكارىك بۆ خۆكوشتنە كان)
- بى تاقەتى لە بەرانبەر تانە و تەشەرى ھاورپىيان (كە ئەمىش لانىكەم لە يەك حالەتدا گەيوەتە ئەنجامى خۆكوشتن).
- چاولىكەرىيە لە نمونەي خراپى ناو ھەندىك فىلم و يارىي كەمپوتەرى (زياتر لە ناو لاواندا)
- سەرنەكەوتوويى لە ھەولى چوونە دەرەوۋە ولات (كە لاي كەم لە يەك حالەتدا گەيشتۆتە ئەنجامى خۆكوشتن)، و....

ب. ھۆكارە بنەمالەيەكان

- شىوازى پەرورەدەي كۆنباو كە تىيدا بايەخى پىويست بە مندال و راپىتئانى نادرىت
- يەك نەگرتەوۋە پىوۋەندە بنەمالەيە كۆنباوۋەكان لەگەل بارودۇخى ژيانى سەردەمى نوئ و فىر كىردنەكانى مندال لە فىرگە و زانكۆكان و ئەوۋە وا لە تەلەفىزىيۆن و مىدىيە مەجازىدا بەرچاۋ دەكەون

- دیاردەى چەند ھاوسەرى و بوونى مندالى زۆرى چەند بەرەدايك له مالىك
- نەبوونى ديموكراسى له مالدا و زالىه تى گەورەى مال و بى مافىى مندال كه له سەردەمى دواى بلووغ و نەوجەوانيدا دەتوانى بىتە ھۆكارى توغيان و سەرىپچى كردن له بەرانبەر پەپرەووەكانى ناومال و ريساكانى ناو كۆمەلگاش
- ئەو باوەرە ھەلە و بى بنەمايەى كه پياو خاوەن و سەرىپەرشتى ژنە، و كچ له مالى باوكدا دەبى ئىتاعەى باوك و دواى شوو كردنىش ئىتاعەى مێرد بكات، ئەگەرىش تەنانت كەوتە بەر زولمى مالە مێرد و مافى پيشيل كرا، دەرگای مالەباوكى لى دابخريت و مەجبوور بكریت بگەریتەووە سەر ھەمان ئەو ھەل و مەرجه و مل بۆ بىعەدالەتەكان دابنەوینت. بەشيك له كارەساتى وەك خۆسووتاندن و خۆخنكاندنى ژنان و كچان له ناو ئەو بازنە نامرۆقانەى و بەھۆى نەبوونى دەرەتان و پشتیوان و تاريك نواندنى دواپۆژ، دیتە كايەووە
- ئەوەى له سەرەووە گوترا مالە باب و مالەمێرد ھەردوکیان دەرخەرى راستیەكى تالى كۆمەلایەتین ئەویش ئەوەى كه ژن خاوەن مال و ملك نیه و ھەمیشە وەك میوان و كەسكى بى ماف سەیر دەكریت. ئەو بى مافى و بى پەنایە ھۆكارى بەشيك له خۆكۆژیەكانى ژنانى كوردن.
- پێوھەندى نادیموكراتیانەى نیوان ژن و مێرد و بووك و خەسوو و ئەندامانى دیکەى بنەمالەى پیاو
- مانەوەى ژن و كچ له مالەووە و نەبوون یان كەم بوونى دەرەتەى ئیش و كار بۆیان
- بیدەسەلاتی كچان له ھەلبژاردنى ھاوسەر و بەشوودرانى زۆرەملی
- ناتەواویى ئابووریى بنەمالە
- فێركاریى چەواشە و دوور له واقیعی فىلمى سەر تەلەفیزیۆنە تورکییەكان و چاولیکەریى بى ھەلسەنگاندنى بەشيك له ئەندامانى كۆمەلگا بۆ دووپات كردنەووە و كۆپى ھەلگرتنى رەوتى ئەوان بۆ پێوھەندیە خیزانى و كۆمەلایەتیەكانیش دەورى بوو لەویدا كه بەشيكى لاوان و گەنجان بە لاریدا بەریت. واھەیه ژمارەیهك لەو كۆرەلاووە كەم تەمەنانەى وا رینگای

وللاتانى رۇژئاوا دەگرنبەر، لەژىر ئەو كارتىكەرييانەدا بن. دياره بهم قسه يه، نابى ھۆكاره كانى ديكه ي كۆچبهرى، وهك دۆزى سياسى، داعش، دزايه تىكردنى داگيركەر، ناته واويى ئابوورىي ئەم چەندساله ي دوايى ھەريم، كيشه ي تائيفى، گرفتى بنه مالهي و... يش له بير بكرين.

پ. ھۆكاره كۆمەلگايه كان (ياسايى/سياسي)

- بيكارى و بارودۇخى خراپى ئابوورى
- راده ي نزمى پيشكهوتى كۆمەلگاي كوردستان له چاو كۆمەلگا رۇژئاواييه كان و تەنانەت له چاو ھەندىك ولاتى دراوسيش - ديارده يهك كه له گەل خواستى رپوله زيادبوونى لاوانى كۆمەلگاي كورددا يهك ناگريته وه و له ئەنجامدا به ھەموو سيستمە كۆمەلايه تى - سياسيه خوييه كه بى باوهريان دەكات
- بى مافى و ژيردهستى ژن به گوپره ي عورف و ئاين و ياساش (بۆ نمونە، راده ي ميرات)
- كه مبوونى بهرپرسياريه تى پيشه يى و نزمبوونى رپوشت لاي كه مايه تيبهك له خەلكانى پيشه يى.
- به ھيزبوونى پيوەندى خيلە كى و ھەست به بهرپرسيايه تى و داكۆكى كردنى تاك له ھاوھۆز واتە ئەندامانى ديكه ي عەشيره ته كه ي خۆى له بهرانبەر خەلكدا
- لاوازبوونى ھەستى نەتەوه يى كه خۆى له زالبوونى ئەو ھەستە عەشيره تيبه به سەر ھەستى ھەمەگيرى نەتەوايه تيدا دەبينتە وه
- دووبەرە كى و حزب حزبين به شيوازيكى كۆنباوى خيلە كى كه بۆتە ھۆكارى ته كه للول
- دەسەلاتى زۆرى بهرپرسانى حزبى و بهرپرسانى حكومى كه بهرگرن له بهرانبەر بهرپيوەچوونى ياسا بۆ دەوروبەرە كه ي خويان و تەنانەت خويان راستەوخۆ ياسا پيشيل دەكەن و ھەندىك جار دەست دەدەنە كارى تاوانبارانە و دژە ياسايى وهك كوشتنى ناحەزانيش

- تەشەنەى چەندبەرەکیی حزبی و سیاسی له ناو خەلکی ئاسایی کۆمەلگادا که خۆی له هەندیک لایەنی ژيانی کۆمەلایەتیدا دەبینیتەوه، وهك دزایه تی و رقه به ریی نیوان شار و ناوچه کان
- نەبوونی سیستەمیکی باشی تەندروستی و ناتەواو بوونی خزمەتگوزاریی پزیشکی و دەرمانی و لەئەنجامدا قەبوول کردنی مەسره فی زۆری چاره سەر له دەرەوهی کوردستان
- نەبوونی سیاسەتیکی رپوون بۆ ریکخستنی بازار و پشتگیری کردنی بەرھەمھێنەرانی ناوخوا بەتایبەت له کەرتی کشتوکاڵ، که ئەنجامه کهی رپوو وەرگیرانی گوندنشینەکانە له گوند و رپوکردنیان له شار. چونەسەرەوهی نرخى کهل و پهل و خوارده مەنی و بەسترانەوهی زیاتر و زیاتری ئابووریی هەریم به تورکیا و ئیرانەوه، وهك ئاکامی راستەوخۆی ئەو بارودۆخە.
- کەم بوونی خەلکانی پیشەیی لەناو دەزگاکانی هەمەچەشنەى حکوومی بۆ بەرەنگاربوونەوهی مەترسیی گەورەى وهك مادەى هۆشبەر و پەنادانی هەندیک له تاوانباران له لایەن دەسەلاتدار و دەسترویشتووەکانەوه
- رپووداوی هاتوچۆ، وهك یهك له هۆکارەکانی گیان لەدەستدان و برینداربوونی خەلک: لیخوڕینی بی مۆلەت، نەبوونی بیمە، بی سەبر و تاقەتی لیخوڕەکان و رپژنەگرتن له خەلکانیتر، پان و بەرینی شەقام به بی چرا و شوینی پەڕینەوهی بەرپۆ و جی، رەچاو نەکردنی یاسای پەڕینەوه له شەقامەکان له لایەن خەلکەوه، و...^{۴۰}
- هەندیک دیارده و رپی و رەسمی کۆنباو، که له گەل ژيانی ئەمڕۆیدا ناگونجین و نەك هەر له ئەوروپا و ئەمریکا، بەلکوو له ناو ولاتانی دراوسیشدا نەماون؛ وهك ژن به ژنه و شیربایی وەرگرتن و خەتەنەى کچان و... بنپر کردنی ئەو دیاردانە ئەرکی سەرەکیی دەزگاکانی یاسادانەر (پەرلەمان) و بەرپۆه بەری

^{۴۰} باوه کوو له دەرەوهی مەودای ئەم لیکۆلینەوه یەدایە، بەلام به گوێرەى راکەیانندی سایتی ئاویتە، بەرپۆه رایەتی هاتوچۆی سلیمانی له مانگی حەوتی سالی ۲۰۱۹ دا رایگەیاندوو "لەشەو و رۆژیکدا لەسلیمانی شەش هاوولاتی بونەتە قوربانی رووداوه کانی هاتوچۆ" (پۆژی ۲۰۱۹/۷/۱۱ بینراوه)

هەریم (پۆلیس و دادگا)یە. پشتگۆی خستنی چارەسەر بۆ ئەو نەخۆشییە کۆمەڵایەتیانە لە ناوخوا دا دەبێتە ھۆکاری پشێوی و بێ باوەرپی خەلک بە رێبەرە سیاسییەکانیان، لە دەرەوێ و لاتی ش سومعی گەلە کەمان لە لای بیگانان خراب دەکات

- پەرەسەندنی کیشە ی کۆچبەری و پەناخوازی لاوان و ھەولێ ھەندیک کورەلاو و میردمنداڵ بۆ گەشتن بەو 'قیلە ی ئاوات' بە ھەر نرخیک بیت وەك دزی و چەقۆ کیشان و تەلە کە کردن بۆ کۆکردنەوێ مەسرفی رینگا
- سیستەمیکی نالەبار و سەمەرە ی ھەلبژاردن بۆ نموونە ھەلبژاردنی پەرلەمان، کە تیدا ئەندام پەرلەمان دەسنیژی راستەوخوای حزبە کەنە ھەلبژیراوی خەلکی گەرەك و ناوچە یەکی تایبەت کە دواتر خەلکی ئەو گەرەك و ناوچە یە بتوانن بۆ کردنەوێ گری کویرە ی سیاسی و کۆمەڵایەتی خۆیان یارمەتی لەو بخوازن. لە ئەنجامدا تاکی کورد بێ پەنا و پشتیوان ماوەتەوێ و پەرلەمان و ئەندامانی نوینەری راستەقینە ی خواستەکانی گەل نەبن.

- بەرپۆنە چوونی یاسایەکی بەرپۆ و جی ی ئیش و کار، کە تیدا مافی کریکار لە بەرانبەر خاوەن ئیشدا بیاریزیت و لە ناتەبایی ناو کۆمەڵگا کەم بکاتەوێ. لەو پۆنەندیەدا دەبێ ئامارە بە بوونی جیاوازی لە نیوان خەلکانی حزبی و نا حزبی بۆ مەسەلە ی کار و فەرمان و دامەزرانی بکریت کە دوور نەبووێ لە زەفەرھینان و بە کارھینانی نابەجی ھەندیک لە خوازیارانی ئیش و کار لە لایەن بەرپرسە کەنەوێ.

- برەوی زۆری فیلبازی و تەلە کە ی نووشتە نووس و جندۆکە گر و عیلاجکاری درۆین، کە لە دەرەوێ یاساکانی پزیشکی و تەندروستی و کۆمەڵایەتیدا بەرپۆنە بەرایەتی ھەندیک لایەنی ژبانی خەلک بە دەستەوێ دە گرن و بە پیکھینانی ھیوای بێ بنەما، کۆمەڵانی خەلک لە بەرپۆنە بردنی قانون و پەیرەوێ گشتیە کان دوور دەخەنەوێ.

- بوونی چەکی زۆری بێ مۆلەت بە دەست خەلکەوێ. ئەو چە کەنە، ھەندیکیان لە لایەن حزبە سیاسیە چە کدارە کەنەوێ دراوونەتە خەلک و ھەندیکیشیان کەسانیتەر بە ناوی پارێزگاریی شەخسیەوێ لای خۆیان رایانگرتوون. بە داخەوێ

وهك له ههندیك ئەم ههوال و راپورتانه دهرده كهویت، ئەو چهشنه چهكانه زۆرجاران به شیوهیه کی نابهجی به کار هینراون یاخود كهوتوونه ته دهست مندال و كهسانی نابه رپرس كه کاره ساتیان پی خولقاندوو.

- راکه یاندنی ناپیشهیی له فهیسبووک و میدیای مه جازیدا گهرچی دووره له سانسۆری حزبی و حکوومی و بهو تهعبیره، یارمهتی ئازادیی راده ربرین به ئەندامانی کۆمه لگا ده دات، به لام له عهینی کاتدا دهره تانیکه بۆ خه لکانی خراپه خوازی ناوخۆیی و به کریگیراوانی بیگانه بۆ پشیوی نانهوه و ئالۆزی و دژایه تی و دوژمنایه تی پیکهینان له ناو کۆمه لانی گه لدا. واهه یه ههندیك له میدیای فه رمی و حزبی له م بواره دا به ئه رکی پیشه یی خۆیان هه لنه ستن و به رژه وه ندیی تاکه كه سی و لایه نی بخه نه پیش مه سلّه حه تی کۆمه لگاوه.

ت. له ژوور هه موو هۆکاره کانه شه وه

- نه بوونی سه ره وه ریی هه مه گیری دام و ده زگای دادوه ری.
- نه بوونی یاسا و په یره وی فه رمی بۆ به شیک له و کاروبارانهی وا پێوه ندیان به پارێزگاریکردن له مافی ژنان و مندالان هه یه. ئەو به شانیهی کۆمه لگا، به نه بوون یان به یره نه چوونی یاسا زیاترین زیان ده بینن و ئەوه ی وا ده توانی له به رانه ر چه وساندنه وه ی زۆرداران پشتگر و پارێزگاریان بیت، ته نیا یاسایه. بۆ نمونه، ئەنجومه نی بالای کاروباری ژنان و ئەو سه نته رانه ی وا بۆ پاراستنی ژانی ژانی ژیر مه ترسی دا بین کراون له وه لاوازتر و بی ده سه لات ترن كه بتوانن ژانی كه سانیک بپارێزن. هه ندیک له خۆکوژییه کان راست هی ژانی ناو ئەو سه نته رانه یه، كه به هۆی نا کاریگه ریی خزمه تگوزارییه کان و له ترسی كه وتنه وه به رده ستی چه وسینه ره کانیا ن خۆ ده کووژن.
- بوونی ده سه لات ی زۆر به ده ست سه ره ك هۆز و ره ئیس عه شیره ت و کۆنه موشاویره کانه وه كه هه ندیک له حزبه سیاسیه کان بۆ به رژه وه ندیی خۆیان كه لکیان لی وه رده گرن و له میژووی خه یانه تی ئەو كه سانه به خه لک چاوپۆشی ده كه ن.

• برەوى زۆرى سىستەمى مەسلەت كىردنى عەشیرەتى و پەنادانى تاوانباران لە دیوہخانان، كە بۆتە ھۆى دیزە بە دەرخۆنە كىردنىكى پرووت و ھەلاىنى تاوانباران لە دەست دادوہرى. ھەر ئەوہش يەك لە ھۆكارە كانى بى باوہرى ئەندامانى كۆمەلگايە بە سەرورەرى ياسا و ھەك رەوتىكى بازەبىش لە درىژەى خۆيدا بۆتەوہ ھۆكار بۆ ھەولى چارەسەر كىردنى كىشە و دوژمنايەتییە تازەكان لە دەرەوہى بازەى ياسادا.

• بوونى ھەندىك پەپرەوى ئايىنى، كە لە گەل ياسا حكومىيە كانى ئەمرودا يەك ناگرەوہ و رىبەرانى ئايىنى بە رىنومايى كىردنى خەلك بەرەو رەچاوكىردنى ئەو پەپرەوانە، بەردىك لە ژىر سىكوچكەى ياسا فەرمىيە كان دەردىتن. مارەبرىنى ژىر تەمەنى ياسايى، مۆلەتدان بە خەتەنەى كىچان، چاك كىردنەوہى تەلاقى سى بەسى لەرپىگەى بەجاش كىردنەوہ، بەشە مالى نابەرانبەرى ژنان لەچاوپاوان و ... تەنيا چەند نمونەيەكى ئەو ناتەبايىانەن كە ئەو چەشنە پەپرەوانە لە گەل دامەزراوى و سەقامگىرى كۆمەلگادا ھەيانە. ئىسلامى سىياسى (چ شىعەى ئايەتوئلايى و چ سوننەى داعشى) و ھەولى گىرتنەدەستى حكومەت و بەرپۆبەرايەتى كۆمەلگا، نمونەيەكى بەرچاوى ئەو پەپرەوہ ئايىنەيە كە لە گەل ياسا حكومىيە كاندا يەك ناگرىتەوہ و داين بوونيان تەنيا لە رپىگەى ھەلۆەشانەوہ و نەھىشتنى ياسا پىشكەوتووە كانى ئەمرو و سەپاندنى دياردەى ھەك ئىعدام و قەساس و برىنى دەست و دەرھىنانى چاوەوہ دەستەبەر دەبىت.

• درىژەى كار و ھەلسوورپانى ئەنستىتوتى شىخايەتى و بەھىزبوونى پىوہندى مورىد و مورادى لە نىو بەشىك لە ئەندامانى كۆمەلگادا كە ئاموژگارى شىخ بۆ چارەسەرى ناكوکىيە كانى ناو ئەندامانى كۆمەلگا ئەگەر لە چوارچىوہى ياسا حكومىيە كاندا نەبىت، سەرورەرى ياسا پىشىل دەكات. ئەو ئەنستىتوتە دەيان و تەنانەت سەدان سالە لە كۆمەلگاكانى دىكەى ھاوچەشندا كۆتايى بە ژيانى ھاتووە و كوردستان وىدەچىت يەك لە دواین پىنگە كانى دەسەلاتى بىت.

كارىگەرى ئەو ھۆكارانەى سەرەوہ لە سەر كۆمەلگا، لە ماوہيەكى دوور و درىژ دا، گەشىتۆتە ئەنجامى لاوازيەكى بەرچاوى دام و دەزگای دادوہرى و پىشىلكرانى

سەرۆهیری یاسا. بەرپۆهچوونی بێ هەلاواردنی قانون له ولاتانی پیشکەوتووی رۆژئاوایدا پرشتەیه کی قائمە بۆ پیکهوه بەستنی ئەندامانی کۆمەلگا بە بێ جیاوازی نێوان دەسەلاتدار و بێدەسەلات. ئەو هەل و مەرجه له کوردستاندا نییه و ئەگەریش هەبێت لاواز و کەم هێزە و خۆی له خۆیدا هۆکاریکی سەرەکییە بۆ درپۆنگ بوون له یە کتر و دۆزمنایەتی و دووبەرە کی نێوان کۆمەلانی خەلک.^{٤١} هۆکارەکان، هەرۆهە دەرفەتی گونجاویان بۆ بەرپۆهچوونی هەندیک له و تاوانانە رەخساندووێه که بکەریان بە بێ ترس له ئاکامی کردەوه، یاسای گرتۆتە دەست خۆی و بەرپۆهشی بردووێه. ئاشکرایە هەر ئەو کەسانە بە بوونی یاسایە کی بەهێزی هەمەگیر، واهەبوو نەیان توانیایە وا سووک و سانا، کارە ناحەزە کەیان بەرپۆهەرن.

وەک یاسایە کی جیهانی، ئەو رۆحیاتە، بە گوێرە ی گەرەبوونەوهی شار و زالبوونی کولتووری شارنشین بەسەر خەلکدا، که مل دانەواندنی دانیشتوان بۆ یاسا یەک له نیشانەکانیەتی، وردە وردە رۆو له کەمی دەنیت و کولتووری دەسەلاتدان بە یاسا جێیان دەگرێتەوه، ئەوێش دەبێتە هۆی بەران بەری و یە کسانێ هەموو تاکیک له ئاست یاسا کۆمەلایەتیەکاندا، جا کەسەکان دەسەلاتدار بن یان بێدەسەلات. له و پەيوەندیەدا هەندیک جار دەگوتریت یاسایەک که داگیرکەر و زۆردار بەسەر خەلکیدا سەپاندییت بۆ رەچاو کردن ناییت، هەربۆیەش هەندیک خەلک ملیان بۆ دانەدەنواند. هیوای هەموو لایەکیش ئەو بوو که له کوردستانی ئازادی دوا ی سالی ١٩٩١ و بە تاییەت دوا ی ٢٠٠٥ و دامەزرانی حکوومەتی هەریم، تاوان رۆو له کەمی بنیت، بەلام بە داخهوه حیسابەکان بە پێچەوانە دەرچوون و ئەگەر له رابردوودا خەباتی نەتەوهیی وەک 'حبل المتین' خەلکە کە ی بەیە کەوه گریدابوو و چاوی تەماعیانی بەستبوو، دوا ی ئەو ئازادیە هەموو سالییک ژمارە ی تاوانەکان بەرەوزوور چوون و تەنانەت هەر له و دوو مانگە ی شەش و حەوتی ئەمسالدا دا که تۆماری تاوانەکان بۆ ئەم لیکۆلینەوهیە وەستینرا، له چاو مانگەکانی پێشتر، بە شیوهیە کی جیکگی خەفەت، زیاد ی کردووێه. نووسەر ناتوانی

^{٤١} ئەو دووبەرەکیە ناو کۆمەلگا کاریگەری راستەوخۆی لهسەر هەلوێستی حزبە سیاسیەکان و ناکۆکی نێوانیان هەیه، کیشەیه کی زیانبار، که سالی ٢٠١٧ له مەسەلە ی کەرکوک و ناوچە داگیرکراوهکاندا بەروونی خۆی نواند.

دووبه ره کيى ناو رېژه کاني گهل به کيشه سياسيه کانه وه په يوه ندى نه دات. نا کويى نيوان حزب و لايه نه ده سه لاتداره کاني حکوومى بۆته هوى درېدونگي کومه لاني خه لک له يه کتر و رېق و کيني عه شيره تينک له عه شيره تينکي تر، که ماوه يه ک بوو راکويزر ابووه ناو سياسهت و حزبايه تيبه وه، ههر له رېنگه ي ئه و حزبايه تيبه ناساغه شه وه، چۆته ناو ده ماره کاني کومه لگا و بنه مال له و ته نانهت رېقبوونه وه ي دانيشتوواني ئه م شار له و شار و ئه م ناوچه و ئه و ناوچه ي ليکه و تۆته وه! ئه وانه به بېدنهنگي و ورده ورده زه مينه بۆ بي باوه رې به يه کتر و ناخوشه ويستى و تاوانبار کردنى يه کدى خوش ده کهن. که نيشانه يه کي گه لیک به رچاوى ئه و حاله ته، هه ست به پېداويستى کردنه بۆ راکرتنى چه ک له مال و له ده ستى تاکه که سى ناو کومه لگادا، ئه و خه لکانه ي وا ههر کام له ترس يان رېقى ئه و بتر، ده ست له سه ر په له پيتکه ي چه ک هه لئاگرن و ئه وه يه ک له مه ترسيه گه وره کاني ناو کومه لگا بچوو که که ي ئيمه يه. له کومه لگايه کي ديمو کراتدا ياسا جيگه ي ئه و چه که پارېژه ره بۆ خه لک ده گريته وه.

ئه و ناته و اويا نه ش له په ناي گه نده لى و که م و کوورپيه سياسى - ئابوورپيه کان، ههر کام به راده ي خو يان بوونه ته هوى بي باوه رې و درېدونگي کومه لاني خه لک به ده زگاي به رپوه به رايه تي دادوهرى و له ویش زياتر به بنه ما سياسيه کاني حکوومه تي خو يى. به داخوه زور که س له بير يان ده چيت که سه ره راي هه موو که م و کوورپيه کان، حکوومه تي هه ري مى کوردستان له زور لايه نه وه ديارده يه کي شاز و نايابى ناوچه که و هه ليکي ميژووييه بۆ گه له که مان که چه نده ها سه ده چاوه رپوانمان کردووه و لاواز کردنى به ههر شيوه يه ک له شيوه کان ده بيته تاوانى کي ميژوويى و په له يه ک به ناوچاوانى نه وه ي ئيمه وه که بۆ چاوچنۆکي تاکه که سى، يان رېقه به رايه تي حزبى، خه ريکين بنکۆلى ده که ين. بيگانه ي دۆست يان دوزمن، به وردى کوردستانيان خستۆته به ر چاوه ديږى. دوزمن ناته و اويا نه کاني حکوومه تي هه ري م گه وره ده کاته وه و بۆ له ناو بردنى که لکيان لى وهرده گريت.

له لايه کي ديکه وه، باشوور و ئه زمونه که ي بۆ به شيکي زور له کوردى پارچه کاني ديکه ي کوردستان، ديارده يه کي پيرۆز و قبيله ي ئاواتى له ميژينه يه، ده وام و مانه وه شي له وپه رې گرنگيدايه. ئه وان لاي بيگانه و داگير که ر شانازى به بوونى حکوومه تي هه ري م و ئالاي شه کاويه وه ده کهن. هه ربۆيه ش به تامه زرؤويه وه ده رپواننه ده سه که وته کاني و تا

پادهیهك چاو له كهه و كورتیهه كانی ده قووچینن. ههه خهك و ههه ده سه لاتدارانی
 حكوومی ده بی به و راستیهه گرنهه بزانی كه سه ره مه شقی خراپ، مه شقی خراپی لی
 ده كه ویتته وه، واته هه له ی باشوور ده توانی کاریگه ری خراپی له سه ره به شه كانی دیکه ی
 کوردستان هه بیته؛ پیچه وانه كه شی راسته.

دۆخی یاسا له هه ری می کوردستاندا

بۆئه وه ی بنه ما و هۆکاره سیاسی - کۆمه لایه تی - ئابوو رییه كانی کاریگه ره نه بوونی
 یاسا له کۆمه لگای مه ده نیی باشووری کوردستاندا بدۆز ریته وه. ده بی بابه تی یاسا و
 پهیره و کردنی له چه ند په هه ندی جیاوازه وه سهیره بکریت ئه و په هه ندانه به شیکیان
 کللی و چاره نوو سسازن، به شیکیشیان کاریگه ری که متریان هه یه به لام هه ن و شوین
 دانه ریشن.

ده ستوور • پوون نه بوونی شوینی ده ستووری هه ری می کوردستان له ولاتی کدا به ناوی
 عیراق، ههروهه ها هینانه گۆر و پاشان به ریپوه نه چوونی ماده ی ١٤٠ سه باره ت به ناوچه
 داگیر کراوه كانی کورد؛ گیتوگومی له مه ره عیراقی بوون به پیوانه فه رمیه کان و
 کوردستانی بوون وهك ئاره زووی لایکه م ٩٢٪ ی خهك،^{٤٢} هه ندیک له و کیشه
 سه ره کیانه ن که له سالی ٢٠٠٥ هوه له به رده م خهك و حکوومه تدا قوت بوونه ته وه و
 به چاره نه کراوی ماون. ئیستا بۆ زۆر کهس مه سه له ی مل دانه واندن یان دانه نه واندن
 له به رانه ره یاسا کانی سه رده می به عسدا پرسیاره و تا پۆژیک که سنوره کانی خاکی
 کورد به فه رمی دیاری نه کرین و په سندی نیوده وه له تیان له پشت نه بیته، ته نگ
 وچه له مه کانی ده ستوور له ولاته که ماندا به پوونی و چاره سه ره نه کراوی ده مینن.

^{٤٢} به گویره ی نه جمای ریفراندۆمی سالی ٢٠١٧، ریژه ی ٩٢.٧٣٪ ی دانیشتوانی هه ری می کوردستان
 ده نگیان به سه ره به خۆبی داوه.

دوانه بوونی یاساکان. به پڕۆیه چوون یان نه چوونی هه ندیک له یاسا حکوومییه کان سه رجه م له سه ر دوورپییانی 'عیراق - کوردستان' چه قیان به ستووه و کیشه که له سالانی دوای ٢٠٠٥ هوه یه کلایی نه بوونه ته وه. بۆ نمونه، به گوێره ی هه والیکه پوژی ٢٠١٩/٦/٣٠ ی میدیاکان، هه ر ئیستا ٧٠ کهس ته نیا له زیندانه کانی دهۆکدا راگیراون که قهراری ئیعدامیان بۆ ده رچووه له حالیکدا قهراره که نه هه لده وه شیتته وه و نه به پڕۆیه ده بریت. ئه وه نده ی زانرایت، زوربه ی زوری رپه ران و کاربه ده ستانی حکوومییه کورد وه ک گهلانی پیشکه وتووی ئه م جیهانه، دژ به قهراری ئیعدامی تاوانباران وه ستاون و ئه وه جینگه ی خو شحالی و شانازی هه موو ئه و که سانه یه که باوه رپیان به مافه کانی مرؤف هه یه و لپی تیده گهن. دیاره زو رایه تیه ک له به غدا و عیراق به گشتی ئه و پروانگه یه یان نییه و ئه گه ریش هه ییت له ژیر سیپه ری قورسی نه ریت و ئایندا، هه ناسه ی لیپراوه و هیچی پیناکریت. به گوێره ی ئه وان ئیعدام کردنی 'تاوانباران' دیارده یه کی عورفی- ئاینیه و ته نانه ت واجبیکه که فایه! له ناو هه ندیک له و لایه نانه دا کرده وه ی سه ر و سه مه ره تری هه زار سال پیش ئیستای وه ک فریدانه خواره وه ی تاوانبار له سه ر چیاوه و پروخانندی دیوار به سه ریدا، خوازیاری هه یه! ئه و ئاکارانه به هه ر ناویکه وه ییت، له گه ل شارسانیه ت و ژیا نی ئه مرؤییدا یه ک ناگر نه وه.

عورف و ئاین له به رانه ر یاسای مه ده نیدا. ده سه لاتی داواکاری گشتی و ده زگای قهزا له هه ریمیش و عیراقیشدا له به رانه ر پیکه اتنی لایه نه کان له ده ره وه ی دادگا و لیوووردنی خاوه ن خوین که بنه ماله و کهس و کاری کووژراوه کان بن، که م ده سه لاته و ئه وه ش ره گی له عورف و ئایندا دا کوتاوه. خالی گرنگی جیا که ره وه ی یاسای ولاتانی ئیمه مانان له پوژه ه لاتنی ناخین له گه ل ولاته پوژئاوا ییه کان له وه دایه که لای ئه وان تاوانبار و پیشیلکاری مافه گشتیه کانی کومه لگا به ره زامه ندی و لیوووردنی تاکی قوربانی یان کهس و کار و خاوه ن خوین له ده ست یاسا پرزگاری نییت له به ر ئه وه ی سزای گشتی یاسایی هه ر به سه ردا ده سه پیت و ره زامه ندی خاوه ن خوین ناتوانی مافی گشتی کومه لگاله ناو به ریت. ئه وه کیشه یه کی قووله و به هوی ده سه لات سه نندی ئیسلامی سیاسی له ناوچه که دا واهیه بۆ ماوه ی سالانیکی دووردریژی دوای ئه مرؤش

چارهسەر نه کریت و یاسای هه مه گیر نه توانی دهوری راسته قینهی خۆی له بهرپوه بردنی کۆمه لگادا بگیریت.

مهسلهت کردنی عه شیره تی. ئەم خاله پێوهندی راسته و خۆی به بابتهی پیشووتره وه ههیه. به هۆی ئەو راستیهی که بریاردان له سەر 'قه تلی نهفس' و زهره ر و زیان گه یشتن به مال و گیان و نامووسی مرۆف دراوه ته دهست خه لکانی ناپیشه یی بۆ مه سلهت و دیزه به ده رخۆنه کردنی تاوانه کان له رینگه ی ریش له به رنان و تکا و خواهیشت و پارانه وه و پاره دانه وه. واته دیارده ی 'مه سله تی عه شیره تی' وه ک له شی زیندووی پێوه نده هۆزایه تیه کانی سه ده کانی پیشوو، راسته و خۆ کاری کردۆته سه ر لاوازیبونی ده زگای دادوهری و ده سه لاتی حکوومی. له و دوو پینگه بریارده ره به هیزه واته ده زگای دادوهری و دیوه خان، هه رچه نده یه که میان به هیزتر بیت، دووه میان لاوازتر ده بیت و به پێچه وانه ش.

دیارده ی مه سلهت زۆر جار ان له بهر ژه وهندی زۆر داران و ده سه لاتداران و چه وسینه راندا بووه که هه م خاوه ن هیز و پاره بوون، هه م خه لکی وایان له ده ورو به ر بووه بۆیان بچنه تکا لای هه ژار و چه وساوه کان و به خواهیشت یان هه رپه شه، یان ده م چه ورکردن ره زامه ندیان لی وه ربگرن.^{٤٣} که س و کاری قوربانی گه لیک جار ناچار به مه سلهت کردن بوون له بهر ئەوه ی ده ره قه تی هیزی تایفه و هۆزیک نه هاتوون که چه نده قات له خۆیان به ده سه لاتتر و به ژماره ش له وان زیاتر بوون.

کیشه یه کی دیکه ی مه سلهت ئەوه یه که ئە گه ر بیت و ره زامه ندیی که س و کاری قوربانی بۆ داکووژاندنی که یسه که وه رنه گیریت، ئە وده م به بهرچاوی یاساوه سه ره تای دوژمنایه تیه کی خراپتر و قوولتر داده مه زریت که هه ندیک جار چه ند سال درێژه ده کیشیت و چه نده ها خویتی دیکه ی تیدا ده پڑیت. له کۆمه لگایه کی پێشکه وتوو دا

^{٤٣} . سایتی رووداو راپۆرتیکی پرواتای سه بارهت به ده سه لاتی دیوه خانی سه رۆک عه شیره ته کانی باشوور له بهرانه ر دام و ده زگای دادوهریدا بلاو کردۆته وه که تیدا سه ره ک هۆزیک ده لی "دادوهر هه بووه کیشه ی خۆی هیناوه ته لای ئیمه." (دیوه خان، دادگای سیهر له کوردستان، رووداو، ٢٠١٨/٧/٤) بره وانه:

هيچ كه سايه تى يان ده زگايه كى سياسى يان ئاينى بوونى نيه كه بتوانى ره وره وهى ياسا بوه ستينيت يان چه واشه ي بكات و شيوازيكى جيا له شيوازي باوى ياسا مه ده نيه كه به سهر خه لكدا بسه پينيت.

هيزى به رپوه به رايه تى دژ به هيزى دادوه رى . ده سه لاتی بى سنوورى هه نديك به رپرسى حزبى و هيزى به رپوه به رايه تى و فه رمان به رانى ورد و درشتى حكومى و ده ربه ريان له ناوخوى هه ريمدا، به راده يه كه كه ياسا و قه رارى ده رچوى حاكم و داوه ران ده رقه تيان نايه ت و برپارى دادوه ر دژ به وان و كه س و كار و خزم و نزى كيان له سهر كاغز ده ميئته وه و به رپوه نابريت. ئەم ناته واوييه به سه ربه خۆ بوونى هيزى دادوه رى و هاتنه ده ر له ژير چه پۆكى هيزى به رپوه به رى (چ مه ده نى و چ سوپايى) نه يت چاره سهر ناكريت به تايه ت كه هه ردوو ئەو ئەنستيتوتانه رهنكى حزبىيان ليدراوه و ده سه لاتی حزبى برپارده رى كو تايى كاره كانه.

ناته واويى ئابوورى و هه ژارى . هه ژارى به شيكى زورى خه لكه كه مان له لايه ك و سه ره له داني ده وه له مه ند و مليونه ريكى زور له ماوه ي ئەم ٢٠-٣٠ ساله دا، كه زوربه يان له پيوهندي حكومته ت و ده وره به رى حزبه ده سه لاته داره كان وهك قارچك هه لتوقيون، بوته هوكار بو گه وره بوونه وهى كه له به رى چينايه تى له كوردستان. كۆمه لگايه ك كه لاقى له سه ر زه ويى نه ريت به نده و زوربه ي ئەندامه كانى باوه ريان به عورف و ئاين هه يه، كاتى به خي رايى به ره و هه لپه هه لپى سه رمايه دارى ده ئاژويت كه تيدا، وهك ياسايه كى جيهانى، گه ليك له بايه خه ئەخلاقيه كانى جيگه ي رپزى رابردوو ده بنه قوربانى و فرپيده درين به بى ئەوه ي بايه خيكى نوپى هاوكارى و هاوپشتى و هاوده ردى شوپتيان بگريته وه، خه لك له خو يان و كۆمه لگايه كان نامۆ ده بن و ديارده ي وه كوو رپز گرتن له بنه ماله و ماموستا و به رپرس و كاربه ده ستى خو جى يى و حكومى رپز و به رويان نامينيت. له هه واله كانى تو مار كراوى ئەم ليكۆلينه ويه دا ده بينين باوكى شه ش مندال له به ر نه دارى به په ت خو ي ده خنكيني، ماميكى پاريزه ر له سه ر كيشه ي ميرات و دارايى برازاي خو ي ده كووزيت، بانديك ده گيرين كه به قاليكيان كوشتوه و تاوانى جو راو جو رى ديكه شيان كردوو، له كه ركوك له ماوه ي ٩ مانگدا ١٨ شو فپرى ته كسى

دهرفینرین و دهکووژرین، مامۆستایه کی ئایینی بۆ ٦ ههزار دۆلار دهکووژریت، ههپهشه ی کوشتن له دههمانسازیك ده کریت که تهزویرچی و قاچاخچی دههمانی بۆ کوالیتی کۆنترۆل ئاشکرا کردوو، کچیک که کهس ئاماده نییه بیگریته خۆ ههولێ خۆ کوشتن ده دات، ئهوانهش سه رباری ژماره ی زۆری ژنانی بی په نا له شهلتهری ژنان و خانه ی دالده ی ئافره تانی هه په شه لیکراودا که خۆیان ده سووتینن یان ده خنکینن. تیپه ربوونی کۆمه لگا له قوناغ و بارودۆخی کۆنه وه بۆ هه ل ومه رجیکی نوی و به ره نگار بوونه وه ی ته نگ و چه له مه کانی سه ر پێگای ئه و راگوێزرانه، لیژانی و مشوورخواردنی پسپۆرانه ی ده ویت. تاکی کۆمه لگا، به تایبه ت خه لکانی هه ژاری ژیر باری قورسی ژیان و بنه ماله ی که م داها ت، گه لیک جار خۆ پیکه خستن له گه ل که ش و هه وای تازه یان به هاسانی بۆ ناچیته سه ر و پشتیان له ژیر باری گرانی گۆرانکارییه کاندا ده چه میته وه. ئه وه ئه رکی کۆمه لگا و به رپرسان و پیه رانیه تی له پێگه ی بنیاتنانی دامه زراوه و سه نته ر و پیکه خراوه ی شاره زا و هینانه کایه ی پشتگیری و یارمه تی هه مه چه شه وه (یارمه تی دارایی، فیکری، یاسایی، پزیشکی، ته ندروستی ده روونی و...) به هانا یانه وه بچیت و بیته ده لیلی پێگایان بۆ ئه وه ی هه ست به بار سووکی بکه ن و له باری ده روونییه وه تیک نه چن.

چۆنیه تی به رپۆه بردنی یاسا. با سه ره تا ئه م هه واله بیسین: " که سه که به به رچاوی منداله کانیه وه دوو گولله له ژنه که ی خۆی ده دات و ده یکووژنی و ته نیا به پینج سال به ندکردن سزا ده درئ. " (پوودا، ٢٠١٨/١٢/٣١). نووسه ر مافناس نییه و ناتوانیت له لایه نی یاسایی کاره کان بکۆلیته وه بۆ نموونه نازانیت هۆکار بۆ ئه و بپاره ی سه ره وه که به رپوه له گه ل گرنگایه تی تاوانه که دا یه ک ناگریته وه، چی بووه. به لام ئه وه ی وا به گشتی له پووداوه کان و په وتی کاروبار له کوردستان ده رده که ویت، ئه وه یه که درزیکی گه وره له دیواری یاسا و به رپۆه بردنی دادپه روه ریدا ده بینریت؛ هۆکاری ئه وه ش لاوازیی ده زگای دادوه رییه له به رانه ر ده زگای به رپۆه به رایه تی و ئیجرائیدا، ئه وه ش دژ به هه موو بنه ماکانی دیمو کراسییه بۆ کۆمه لگایه ک که شیوازه رپوه له تیه که ی دیمو کراتیانه یه و په رله مان و هه لبژاردن و یاسای تاوان و سزادانی هه یه به لام کرده وه ی ئه و ده زگایانه به چا و ناینریت.

گەندەلى. ھەر لە پىئوھەندى چۆنەتى بەرپوھەچوونى ياسادا پىئوھەندى ئامازھ بە دياردەى گەندەلى بکرىت کە بە داخەوھ وەك پەتاپىسە، تان وپۆى دەزگاکانى بەرپوھەبەرايەتى و ھەندىك جار تەنانت دەزگای دادوھرى ھەرىمىشى تەنپوھتەوھ و بۆتە بەرگر و لەمپەر لە بەرانبەر دەرچوونى قەرارى دادپەرورەرانەى ئەو دەزگا گرنگە مەدەنپەدا. ديارە ئەو بۆچوونە تەنپا گەندەلەکان دەگرپتەوھ و پاکداوینى و دەستپاکى ئەوانى تر، کە بە تايبەت لە دەزگای قەزادا ھەن و زۆرپىش، ناکات بەژپر لچەوھ. لە کوردستان بپت يان ھەرشوینىكى دیکەى ئەم جپھانە، ئەگەر تاك يان دام و دەزگایەك، بە ھەر ناویك و ھەر ئامانجىك بەرەبەست لە سەر رپنگەى ياسا و بەرپوھەچوونى دابنپت، يان ملھور و زۆردارە يان گەندەل و بەرتیل خۆر و بۆ بەرژەوھەندىپەكى جپاواز لە خپر و مەسلەحەتى كۆمەلگا ئەو ھەنگاوه ھەلدپنپتەوھ. لە ئامارەکانى ناو ئەم توپژپنەوھەدا نپشانەى گەلپك چەواشەكارى لە كارى ياسادا دەبپنرپن.

ئازادى كوزى. دام و دەزگای بەرپوھەبەرايەتى (پۆلىس و سوپا و فەرمانبەرانى مەدەنى) لە ھەموو كۆمەلگایەكى دپموكراتپكى ئەمپرۆدا ئەركيان بەرپوھەبردنى دەقاودەق و بپ ئەملا و ئەولای ياساى پەسندكرایى پەرلەمان و دەزگای قەزا (دادوھرى)پە. دەست تپوھردان و بەكارھپنانى سەلىقەى شەخسى لەلاپەن ئەندامانى ئاساى كۆمەلگا ياخود دەزگاکانى بەرپوھەبەرايەتپەوھ، كوشتنى ئازادى و سەرپپچپكردەنە لە ياساى دامەزراوى كۆمەلگا. دەزگای بەرپوھەبەرايەتى تەنپا كاتپك دەتوانى بچپتە ناو ژپانى خەلكەوھ كە ھەست بكات سەرپپچپپەك لە ياسا كراوھ و بپھوپت سەرپپچپكار بپاتە بەردەم دەزگای دادوھرى بۆ پروون بوونەوھى ئەگەرى ئەو سەرپپچپپە. بەرپرسانى دەزگاکانى بەرپوھەبەرايەتى، تەنانت لە رپزەکانى سەرەوھشدا، مافى دەست تپوھردانى ياساىان بە بپ پەسندى دەزگای ياسادانەر(پەرلەمان) نپپە و ناتوانن لەسەر تاوانبار بوون يان نەبوونى كەسپك برپار دەربكەن و برپارى خۆيان بەرپوھەش بپەن.

ھەرپەشە لپكردن يان كوشتنى رپژرنامەنووسانپك كە داكۆكى لە ئازادپپە سىاسى- كۆمەلایەتپپەکان دەكەن، لەلاپەن ھەرکەسپك و لاپەنپكەوھ بپت، سەرپپچپ ئاشكرایە لە قانون. بپ سزا مانەوھى ھپرشكار يان بكوژ، بپ دەسەلاتى و گەندەلى دەزگای دادوھرى دەگەبپنپت. دپموكراسپپەکانى ئەمپروى جپھان بۆ گەپشتن بەم قوئاغەى

ئێستایان که شا و گەدا له بهرانبهەر یاسادا هاوچاره نووسن، له پله و پایه ی تاوانبار سلیمان نه کردۆتهوه و گه لێک جار بووه که دهزگای بی لایهنی دادوهری، به پینی یاسا، شاهان و بهرپرسیانی تاوانباری خۆیان سزای سهخت داوه. ئەو کاره بۆته هۆی ئەوهی کۆمه لانی خه لک سه رینی ئیستراحت بئینه ژیر سه ریان و کاروباری کۆمه لگا به هیمنی بهرپوه بچیت له بهر ئەوهی ئەندامه کانی دلایان له ئەگه ری پیشیلکرانی مافه کانیاندا دهزگایه کی بی لایه نی دادوهری هه یه داکۆکیان لی بکات، به تایبهت که خه لکانی هه ژار و که م داها ت ده توانن به بی پاره و مه سه رف و له سه ر خه رجی حکوومه ت پارێزه ر و لایه نگری مافه کانی خۆیان هه بی ت و به بی چا ونزیری له دادگادا بهرانبه ر به سه ری پچیکار بوه ستن و مافی له ده ستچووی خۆیان وه ده ست بئینه وه، با سه ری پچیکاره که ده وله مه ند یان ده سه لاتدار یان ئەندامی کی بالای حکوومه تیش بیت. به کورتی، له و ولاتانه دا پارێزه ر و داکۆکی کاری ماف ته نیا بۆ ده وله مه ند و پاره دار نییه و بۆ هه موو که سه. هه ر بۆیه ش هه ژار و ده ست نه پۆیش توو ده توانیت و ده ویریت له بهرانبه ر ده سه لاتداردا بوه ستیت و مافی خۆی بچه سپینیت.

ئیمه و کۆمه لگا که مان بۆ گه یشتن به و رۆژه روه نه پۆیستمان به سه ره بخۆیی و سه روه ری یاسا هه یه و ئەوه ئاواتیکی دووره ده ست و نه گونجاو نییه. ئەو ئاواته کاتی مسۆگه ر ده بی ت که ده زگای بو رو کراسی یان عورف و ئایین یان پوول و پاره نه توانیت ده ست له کاروباری دادوهری وه ربدا ت. له کۆتایی کاردا ده بی کۆمه لانی گه ل و بهرژه وه ندیه کانیان سه رچاوه ی هیزی کۆمه لگا بن، نه ک تا کی ده سه لاتداری گیرفان زلی بی باوه ر به خه لک.

به ره ست بوونی ئازادیه کۆمه لایه تییه کان. به ره ست بوونی هه ندیک ئازادیی

تا که که سی و کۆمه لایه تی بۆ نموونه، له مه سه له ی پۆه ندی کچ و کوپ و مافی جنسی و توانای ده ربړینی خوا ست و مه یلی سه روشتیدا، به شیک له لاوانی ئەمپرو ی کوردیشی وه ک عیراق و زوربه ی ولاته عه ره بی و موسولمانه کان، له کۆمه لگا که و شیوازی بهرپوه به رایه تییه که ی در دۆنگ و به دگومان کردووه. ئەوان له کۆمه لگای هه رده م بگۆری ئەمپرو دا هه ست ده که ن مافه سه روشتیه کانیان به ناحقه ی لی زه وت کراوه و نه وه ی کۆن

خواستى تىگە يىشتىن لە نيازە كانى ئەوانى نىيە. بە شىكى بەرچاۋ لە كور و كچانى گەنج دەپرسن بۇچى دەبى تەنانەت بە رادەى لاوانى توركىا و ئىرانىش لە ھەلئارادنى شىۋە ژيانى خۇياندا ئازادىيان نەبىت. ئەو ھەستە لە كۆمەلگا نەرىتىيە كەى خۇيان دوورىان دەخاتەۋە كە بەتەعبىرى ئەوان دواكە وتوتتەر لە جىھانى دەرەۋەيە و ۋەك ئاكامىكى ئەو بۇچوونە، ۋەفادارى بە ياسا و پەپرەۋە كانى ناو كۆمەلگايان تىدا دەفەوتىت؛ ئەۋەش زۇرچار دەگاتە ئەنجامى سەرىپچى و تاوان، يان ھىچ نەبىت كەس و كار و ولات بەجى ھىشتىن و پروكردنە ئەۋروپايەك كە لايان وايە و لە ھاۋرپىيانى خۇيانى دەبىستىن تىدا دەرەتانى داين كردنى مافى چارەنوۋسى شەخسى و لە يەك وشەدا ئازادىيە كى رېژەبى لە بەند ۋەبەستى بنەمالە و كۆمەلگا زياتر و مسۆگەرتەر. ئەۋەش بە واتاى لەدەستچوونى ھىزىكى زۇرى بەرھەمەينەر، كە لاۋەكانمان بن و تىكچوونى نەزم و نىزامى بنەمالە و نەمانى سەربەخۇبى ئابوورى و بەسترانەۋەى زياترى ولات بە بەرھەمى لاۋەكىيەۋە، خۇ ئەگەر ئالوۋدەبوونى بەشىك ھەر لەۋ پەنابەرانە بە دەرمانخوردن و نەخۇشى جىسى و قاچاخچىيەتى و زەۋاجى سەرنەكەوتوو و كەوتنەۋەى مندالى بن سەربەرشت و گەلىك كىشەى مەزنى دىكەى كۆمەلايەتى و خىزانى تىدا نەگىرەتتە بەرچاۋ، كە نوۋسەى ئەم توپزىنەۋەيە راستەۋخۇ لە ماۋەى زىاد لە ۲۰ سال كار كردن لە گەل پەنابەرانى كورد لە بەرىتانىدا گەلىكىانى بەچاۋى سەر بىنۋە و لە پۇلىسخانە و دادگا و زىنداندا پروبەروويان بۇتەۋە.

ھەرچۇنىك بىت، سەرىپكى ساكارى ئەو ئامارەنەى سەرەۋە دەریدەخات كە ژمارەى تاۋانەكان لەۋ شوپانەى وا ئازادىيە كى رېژەبى ھەيە، كەمتەر لەۋ شوپانە كە پاشماۋەى شىۋە ژيانى خىلە كى تىياندا بەھىزترە و بەربەست لە سەر رېگەى ئازادىيە تاكە كەسىيەكان زياترن. بۇ نمونە، بە پىچەۋانەى چاۋەرۋانى ئىمە، لە كەركوك، كە لەم چەند دەيەى رابردوودا پشتگوى خراۋە و بۇتە قوربانى مەملانى بەغدا و ھەولير و تەنانەت ھەولير و سلىمانى و متمانە بە ژيان كەمتر و ئالۆزى و تىكگىرانى قەۋمى زياترە، رادەى تاوانىش بەرزتر لە زۇر شوپنى دىكەيە. ھەۋالىكى زۇرمان لە ھەۋرامان و خانەقینەۋە پىنەگەيشتوۋە و بەم پىيە، دەكرى بە ئىحتىاتەۋە بلىين لەۋ دوو ناۋچەيە ھىمانايەتىيە كى زياتر بالى بەسەر ژياندا كىشاۋە.

دیاره هه‌ندیک هۆکاری دیکه‌ش هه‌ن که هه‌موو به‌سه‌ریه‌که‌وه ئه‌و بارودۆخه‌یان خولقاندوووه و له ناویاندا سه‌ره‌پۆیی و چه‌ك به‌ده‌سته‌وه‌بوونی خه‌لك و هه‌ستی تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌ی تا‌که‌که‌سی و بنه‌ماله‌یی، هه‌ره‌شه و گو‌ره‌شه‌ی که‌س و کاری تا‌وانباران له لایه‌ك و ده‌ره‌تانی تکا و رجا و ریش له‌به‌ر گرتنی ریش چه‌رمگ و ناسیاو بۆ چاوپۆشی له تاوان و تاوانبار و ته‌نانه‌ت ترسی گیان و ئاسایشی دادوه‌ران و پارێزه‌ران و داواکاری گشتیش که گیان و ژیا‌نی هه‌ر کامیان به‌ په‌له‌پیتکه‌ی ده‌مانچه‌ی خزمی‌کی دوور و نزیکي تاوانباره‌وه به‌نده، هۆکارن بۆ درێژه کیشانی ئه‌و هه‌ل و مه‌رجه. به‌پۆه‌بردنی یاسا ته‌نیا به‌ ده‌زگای دادوه‌ری گونجاو ناییت و هاوکاری و هاو‌پشتی هه‌موو سیسته‌می حکومه‌تی پێویسته بۆ ئه‌وه‌ی تاوانبار و لایه‌نگره‌کانی ئاوی گو‌ییان دابدیریت که به‌ زه‌بری پاره و پارانه‌وه و دیوه‌خان و شیخ و ومه‌لا و مه‌سئول و حزب ناتوانن له ژیر باری کرده‌وه‌ی تاوانبارانه‌ ده‌ریجن. ته‌نیا له‌ ریگه‌ی ئه‌و کاره‌ هاوبه‌شه‌وه ده‌توانین دلنیا‌ین که ئاسایش و هیمنایه‌تی بالی پیرۆزی خۆی به‌سه‌ر نیشتمانه‌ خۆشه‌ویسته‌که‌ماندا ده‌کیشیت.

مه‌سه‌له‌ی ئیعدام. له‌ پێوه‌ندی سزای تاوانباراندا، به‌ تاییه‌ت کاتی که‌ باس له‌ کوشتن دیته‌پیشه‌وه، ده‌ست به‌جی پرسیاری ئیعدامی تاوانباران سه‌ره‌له‌ده‌ات. ئاشکرایه‌ له‌ پرووداوی تاوانبارانه‌ی وه‌ك کوشتندا زوربه‌ی هه‌ره‌زۆری که‌س و کاری قوربانی و خه‌لكانی ئاسایی لایه‌نگری تۆله‌ و قه‌ساس و ئیعدامی بکوژ یان بکوژانی که‌سه‌که‌ن و ئه‌وه‌ ده‌رسیکه‌ نه‌ریت و ئایین له‌ ماوه‌ی هه‌زاران سالدا فیریا‌ن کردووین. به‌لام له‌ نیوه‌ی دووه‌می سه‌ده‌ی بیسته‌م به‌دواوه‌ به‌شی هه‌ره‌زۆری خه‌لك له‌ سه‌رانسه‌ری جیهان ده‌رسیان له‌ رابردوو وه‌رگرتوووه و تیگه‌یشتوون که ئیعدام نه‌یتوانیوه‌ به‌رگر بی‌ت له‌ کوشتن و تاوانی زیاتر، هه‌ربۆیه‌ش قه‌راری ئیعدامیان له‌ یاسا‌کانی خۆیان ده‌رهاو‌یشتوووه. خۆ ریک خستنی کورد له‌ گه‌ل به‌شی زۆری گه‌لانی جیهانی ئه‌م‌رۆ ته‌نانه‌ت ولاتانی وه‌ك تورکیا و ئازهربا‌یجان و ئه‌رمه‌نستانی ده‌ورو به‌رمان نابی کاریکی ئه‌سته‌م بی‌ت. دیاره‌ یاسایه‌کی ئه‌وتۆ پێویستی به‌ هه‌ندیک ئاماده‌کاری وه‌ك نه‌ه‌یشتنی چه‌کی بی‌ مۆله‌ت به‌ ده‌ست خه‌لکه‌وه‌ و سه‌ربه‌خۆ بوونی ده‌زگای دادوه‌ری و ده‌ست تپوه‌رنه‌دانی ده‌زگای

ئىجرايى و دام و دەزگا نەرىتيەكان بۇ نموونە، ديوەخاننى سەرۆك عەشیرەتان لە كاروبارى دادوهرى ھەيە. ئەوانە، ئەگەر خواست و ئىرادەى خەلكيان لەپشت بىت، كارى نەگونجاو نىن وەك بۇ گەلانى دىكەش نەگونجاو نەبوون. ئاشكرایە حكومەتى ھەرىم، لەو بوارەدا جگە لە بەربەستەكانى سەرەوہ رۆوبەرۆوى كىشەيەكى دىكەش دەبیتەوہ ئەویش حكومەتى ناوہندیى عىراق و ياساكانیەتى. بەلام لیرەشدا كوردستان دەتوانى دەورىكى پىشەرەوانە بگىرپىت و ھەولى ھاوپرا كوردنى عىراق لەگەل خۆى بدات و بەم كارەى مېژووویەكى گەورەيى و سەرورەى لە نيو ھەموو ولاتانى عەربى و ئىسلامیدا بۇ كوردستانى پىشەرەو مسۆگەر بكات. ئەوہ نە خەون و خەيالە و نە ئارەزوویەكى دوورەدەست. حكومەتى ھەرىمى كوردستان دەتوانى بۇ ئەو كارە گرنگە و بۇ گەلنىك كارى پىشەرەوانەى تریش، گوشار بخاتە سەر بەغدا.^{٤٤}

بى مافىي ژن. بە داخەوہ كەم رپىزى و كەم بايەخىي ژنان لە كۆمەلگای پياوسالارى كوردستان دياردەيەكى ناسراوہ. لە بەشيكى بەرچاوى كەيسەكانى ناو ئەم توپرىنەوہيەدا، بە تايبەت لەوانەى كە بە ناوى خۆسووتاندنى ژنان يان دۆزرانەوہى تەرميان بە سووتاوى و خنكاوى رادەگەيىنرین، لە راستیدا كووزراون نەك خۆيانيان كوشتييت و سووتاندیيت! بە داخەوہ، پياو بە گوپرەى نەرىتى دواكەوتوووانەى كۆمەلگای كۆن و دەسەلاتى زۆرى عورف بە سەريەوہ، شەرىكى ژيانى ژن نىيە بەلكوو خۆى بە ئاغا و گەورە و تەنانەت 'خاوەن'ى ئەو دەزانیت و ئیتاعە و مل دانەواندنى بى سنوورى لى دەخوازیت. لەئەنجامدا ھەرچەشنە لادانىكى ژن لەو 'ياسا' دانراوہى خۆى و كۆمەلگا، بە تاوان دەژمىرپىت و بەشوین سزادانیدا دەگەرپىت، لە زۆر كەيسىشدا بايەخى پىويست بە دەسەلاتى دادوهرى نادات و نايكاتە حەكەمى نيوان خۆى و ژن يان كچەكەى، لە ئەنجامدا خۆى دەسەلاتەكە دەگرپىت بە دەستەوہ و لە

^{٤٤} لەوانە، دامەزرانى مافى كۆپى راپىتس بۇ كىتیب و فيديو و بەرھەمى ھونەرى، يان لابردنى ياساى پر شەرمەزارى ناسراو بە 'ژمارەى ئەسپاردن' (رقم الايداع)، كە بە گوپرەى ئەو ھەموو مافىكى ئازادى بيروپرا و ئازادىي راکەياندن پيشيل دەكرپت و دەزگايەكى ناديارى سانسۆر بە سەر بير و ھزرى ھونەرمەند و نووسەر و شاعیردا زال دەبیت- كەم و زۆر وەك ئەوہى وا ئايەتوللاكانى ئيران دەيكەن!

تووڤهیی و هه‌لچوونی تیپه‌ر و کاتییدا سزای ئه‌و به خه‌یال تاوانبار و له راستیدا بی تاوانه ده‌دات و زۆرجاریش به مه‌سه‌له‌ی نامووسی ده‌به‌ستیتته‌وه و به ئاگاداریی له نرم بوونی راده‌ی 'دیه‌ی' شه‌رعی و بره‌وی مه‌سه‌له‌تی عه‌شیره‌یی، ته‌وژمی رقی بی مه‌نتیقی خۆی به‌سه‌ریدا ده‌بارینیت، که ئه‌ویش خۆی له گولله یان چه‌قۆیه‌ک یان بتلیک نه‌وت و به‌نزیندا ده‌بینیتته‌وه. ئه‌وه گه‌وره‌ترین شه‌رمه‌زاریی کۆمه‌لگای کورده و به‌داخه‌وه بیگانان کورد راست به‌و دیارده‌یه‌وه ده‌ناسن، واهه‌یه نه‌توانین ناحه‌قیشیان بگرین.

کوشنی نامووسی. له درێژه‌ی بابته‌ی سه‌ره‌وه‌دا، دیارده‌یه‌کی گرنگ و جینگه‌ی داخ هه‌یه که له کۆنه‌وه له کوردستان بینراوه و مخابن له ماوه‌ی ئه‌م توێژینه‌وه‌یه‌شدا به راده‌یه‌کی زۆر خۆی پیشانداوه، ئه‌ویش قه‌تلی نامووسی واته کووژرانی کچ و ژنی ناو بنه‌ماله‌یه‌که له لایه‌ن که‌س و کاری نزیکه‌ی خۆیه‌وه به "گومان" ی گه‌لێک جار بی بنه‌مای خه‌یانته یان دۆستایه‌تی و پێوه‌ند گرتن له‌گه‌ڵ کورپان! جیا له مه‌سه‌له‌ی نامووسی و پێوه‌ندی دوو هاوسهر له‌گه‌ڵ یه‌کتر، ژنان ته‌نانه‌ت له مالله‌بابی خۆیاندا مه‌ترسی زیاتریان له‌سه‌ره و له لایه‌ن برا و باوکه‌وه گیانیان له مه‌ترسییه‌کی زیاتردایه. له ماوه‌ی ئه‌م لیکۆلینه‌وه‌یه‌دا کچیکه‌ی ١٧ سالان به ده‌ست برای خۆی کووژراوه، ژنی که له سه‌ر نامه‌یه‌کی مۆبایل کووژراوه، کچیکه‌ی خنکینراوه و باوکه‌که‌ی دیار نه‌ماوه، پیاویک به یارمه‌تی کورپه‌که‌ی دایکێ حه‌قی کورپه‌که‌ی کوشتووه، پیاویکی دیکه هاوسه‌ری خۆی که خاوه‌نی ٦ منداڵ بووه کوشتووه و سه‌مه‌ره ئه‌وه‌یه هه‌موو ئه‌و تاوانه چه‌په‌لانه و ده‌یانی دیکه‌ش به خه‌مساری کراون و هه‌یچ هه‌والێک نه‌گه‌یشتۆته ده‌ستمان که بکه‌ری کاره‌کان دواتر لیان په‌شیمان بوویته‌وه، وه‌ک ئه‌وه‌ی کوشنی که‌سیکی، به بۆچوونی ئه‌و، به لاریدا رۆیشتوو، ئه‌رکی سه‌رشانی ئه‌و بیته و پۆلیس و دادگایه‌ک و حکوومه‌تیکی نه‌بن به راست و چه‌وتی کیشه‌که رابگه‌ن!

رۆژی ٢٤/٨/٢٠١٩ که هه‌شتا ئه‌م لیکۆلینه‌وه‌یه بلاو نه‌بووبه‌وه، هه‌والێکی جینگه‌ی سه‌رنجی خه‌لک و حکوومه‌ت بلاو بووه‌وه. "به‌رپۆه‌به‌رایه‌تی گشتی به‌ره‌نگاربه‌وه‌ی توندوتیژی دژی ئافره‌تان و خه‌زانی سه‌ر به وه‌زاره‌تی ناوخۆی حکوومه‌تی هه‌ریمی کوردستان، ئاماری شه‌ش مانگی رابردووی خۆی بلاوکرده‌وه." به پێی ئاماره‌که، "له

شەش مانگی رابردوودا، کە ماوەی ئەم لیکۆلینەووەیەش دەگریته بەر، لە ھەریمی کوردستاندا ٢١١ ئافرەت بە ھۆکاری جیاوازی کووژراو یان سووتینراو... ھەر لەو ماوەیەدا ٤٩٧٢ سکالاش تۆمار کراوە. " لە ھەر رۆانگە یە کەووە برۆانیه ئەو ئامارە کە لایەنیکى پێوەندیداری بەرپرسی کارە کە بلایى کردۆتەووە، ئامارە کان پێوانەیی و واھە یە نەك لە ناوچە کە بەلگوو لە جیھاندا بێ وینە بیت. ئێمە کێین؟ چیمان دەوێ؟ ئایا گورگ و بەرازیش لە گەل جنسی خۆیان ئەووە دەکەن کە ئێمە دەیکەین؟

بە حیسابی ھەر ئەو ئاماری ٢١١ کەسە، ھەموو مانگیك زیاد لە ٣٥ ژن و کچ لە ھەریمی بچووکی کوردستاندا دەکوژین تەنیا بە تاوانی ئەووەی مێینەن و ئێمە ی نێرینە دەرەقەتیان دین! ئەووە دەکاتە رۆژی زیاد لە یەك ژن. لە ناو پینج ملیۆن دانیشتووی کام ولاتدا نزیکە ی ٥ ھەزار سکالای کوشتن و توندوتیژی دژ بە ئافرەت تۆمار دەکریت واتە بۆ ھەر ھەزار کەس یەك سکالا. ئیستا زیاد لە نیووەی ئەو ٥ ملیۆنە مندان، ئەوان ھیچ؛ دەمینیتەووە ٢ ملیۆن و نیو. ئەوانەش نیووەیان ئافرەتن و ئەو کارە لەوان نەووەشاووە، واتە لە ناو ملیۆنیک و ٢٥٠ ھەزار کەسی پاشماووەدا، کە نێرینەکان، ٥ ھەزار سکالای دەستدریژی بۆ سەر مافی ژنان تۆمار کراوە، ئەووەش دەکاتە یەك لە ٢٥٠ پیاوی دانیشتووی ھەریم کە بەرتۆمەتی ئەو تاوانە قیزەووەن. ئایا ئێمە ئەشرەفی مەخلووقاتین؟ ئایا نابێ بەخۆماندا بچینەووە؟

بێ پەنایی منداڵ. توندوتیژی دەرحەق بە منداڵ یەك لەو دیاردانە یە کە بەداخەووە لە کوردستان برەوی زۆری ھە یە. تەرمی منداڵیکى ١٣ سالان لە سلیمانی دۆزراووە تەووە کە شویتی لیدان بە سەر لەشیووە دیار بوو، کچیکى تەمەن دوو سالان لەبەر سەرما رەق بۆتەووە، باپیرە یەك گوتوویەتی زاواکە یان ئاگری لە جەستە ی ژن و سێ منداڵی خۆی بەرداوە و ھەرسێ منداڵە کە کوژراون، تەرمی منداڵیکى شەش سالان بە دەست بەستراوی دۆزراووە تەووە کە دەستدریژی کراوە تە سەری، منداڵیک بە پەت خنکینراووە، سێ کەس دەستدریژیان کردۆتە سەر کچیکى حەوت سالان، و...

کیشە یە کى دیکە ی ناو بنەمالە کانى کوردستان ھەندیک ھەلسو کەوتى نالەبارى دایک و باوکە لە گەل منداڵی بیدەسەلات. نموونە کە ی توورە بوونى زۆر و لیدانى منداڵە بە دەستى دایک و باوک، بەتایبەت باوک. ئەووە بۆ منداڵی ئەمرۆ کە لە رینگە ی ئینتەرنیتەووە

هه‌لسوکهوتی دایک و باوکان له ولاتانی ئه‌وورویی یان ژاپۆن و کۆریا ده‌بینیت و له‌گه‌ل خۆی و بنه‌ماله‌که‌یدا به‌راوردی ده‌کات گریه‌کی پۆچی دروست ده‌کات که واهه‌یه تا کۆتایی ته‌مه‌ن بۆی نه‌کریته‌وه و درز بکه‌ویته دیواری پێوه‌ندییه‌کانی له‌گه‌ل دایک و باوکی. ئه‌و منداله‌ی وا له‌ ماله‌وه هه‌لسوکهوتی خراپی له‌گه‌ل ده‌کریت، هه‌مان ته‌عامول له‌گه‌ل خوشک و برای بچوو‌کتتری خۆیشی ده‌کات و به‌وشیوه‌یه که‌له‌به‌ری ناو دیواری پێوه‌ندییه‌کانی بنه‌ماله‌ فراوانتر ده‌بیته‌وه.

هه‌ر له‌و پێوه‌ندییه‌دا ده‌بێ باسی بێ مافی مندالانی خاوه‌ن پێداویستی تایبته‌ بکریت که بنه‌ماله‌ش و کۆمه‌لگاش وه‌ک پێویست به‌ هانا‌یانه‌وه ناچن. له‌م هه‌والانه‌دا ده‌بیسین که کچیکێ خاوه‌ن پێداویستی تایبته‌ له‌جیاتی ئه‌وه‌ی یارمه‌تی بدریت، ده‌ستدریزی جنسی کراوه‌ته‌ سه‌ر!

چه‌کی بێ مۆله‌ت. وه‌ک هۆکاریکی گرنگی تاوانه‌کان ده‌بێ په‌نجه‌ بۆ پراده‌ی زۆری چه‌کی بێ مۆله‌ت به‌ ده‌ست خه‌لکه‌وه رابکیشریته‌. چه‌کی بێ مۆله‌ت بێگومان هۆکاریکه‌ بۆ هاسان کردنه‌وه‌ی کرده‌وه‌ی قیزه‌وه‌نی کوشتن و بریندار کردن، جا خۆکوژی بیت یان خه‌لک کوژی. به‌ گۆیره‌ی راپۆرتی سه‌رۆکی ده‌سته‌ی سه‌ربه‌خۆی مافی مروّفی هه‌ریم، "٧٠٪ ی تاوانه‌کانی کوشتن به‌ چه‌کی بێ مۆله‌ته‌وه ئه‌نجام دراوه" (سایتی ئاوینه، ٢٣/١١/٢٠١٨). له‌و مه‌سه‌له‌یه‌دا بارودۆخی گه‌لی کورد و خه‌باتی نه‌ینی دژ به‌ داگیرکه‌ر له‌ رابردوودا، که پێویستی به‌ راگرتنی چه‌ک له‌ مالی خه‌لکانی شۆرشگێردا هه‌بوو، هۆکاریکی سه‌ره‌کین. به‌لام سه‌به‌بی گرنگتر ده‌بێ سه‌قامگیر نه‌بوونی دۆخی ولات و ناچه‌که و بوونی تیرۆریستانی وه‌ک داعش و به‌کرێگیاوانی ولاتانی دراوسی بیت که خه‌لکه‌که‌یان مه‌جبور کردووه بۆ پاراستنی خۆیان چه‌کی ئاماده‌ له‌ مالیاندا رابگرن. له‌ لایه‌کی تره‌وه، دیاره‌ چه‌که‌که‌ خۆی تاوانبار نییه و ئه‌و ده‌سته‌ی وا که‌لکی نابه‌جیی لێ وهرده‌گریت تاوانباره. ده‌ستی تاوانبار، ئه‌گه‌ر چه‌کی گه‌رمیشی ده‌ست نه‌که‌ویت واهه‌یه به‌ چه‌قۆ و که‌ته‌ر و پاچ و ته‌شوی کاره‌که به‌رپوه بیات. ئه‌وه لاوازیی ده‌زگای دادوه‌رییه له‌ کاری سزادانی سه‌رپێچیکه‌ران و که‌سانی خاوه‌ن چه‌کی بێ مۆله‌تدا که بۆته‌ هۆی ئه‌وه‌ی کۆمه‌لگاکه‌ بیته‌ له‌شیکێ بێ سه‌ر و

ھەر كەس ھەرچىيە كى ويست بە بى ترس و ئەندىش كىردن لە سزا دەيكات. كىشەى ناوخۆى و شەپەجىئوى ناو حزبە كوردىيەكان و دابراوى كۆمەلانى گەل بە سەر لايەنگرانى ئەم حزب و ئەو رېكخراوى چە كداردا، ھەروەھا دوژمنايەتى و رۈقەبەرايەتى كۆنى نيوان بنەمالە و عەشیرەتەكانىش دەبى لە پىوئەندىيە بە كارھىنانى چە كدا بگىریتە بەرچاۋ.

ھەلاتنى بۆ دەرەۋەى ولات. بەشېك لە تاوانكاران دواى بەرپىوئەردنى تاوانەكە، بى سەروشوين دەبن و بە ئەگەرى زۆر سەر لە ولاتانى رۇژئاوايى دەردىن بۆ ئەۋەى لەۋى بە ناۋىكى خوازراۋەۋە داۋاى پەنابەرى بگەن. من خۆم لە لەندەن كەسىكم بىنۋە كە دەگوترا ژنى خۆى كوشىت و بە يارمەتى حزبەكەى خۆى لە بەرىتانيا پەنابەرى تەۋاۋى پىدراۋە. جىگەى داخ ئەۋەيە كە دەۋرۋەرىيەكانىشى بەۋ راستىيەيان دەزانى بى ئەۋەى ھىچكاميان لە قسەكردن و پىكەنن و قسەى خۆش كىردن لەگەلدا پەرموۋنەۋە يان ھەستىك بە شەرمەزارى بگەن يا ھىچ نەبى، بۆ ئەۋ كارە چەپەلەى كىردۋىيەتى سەر كۆنەيەكى ساكارى بگەن. لە ماۋەى ئەم لىكۆلئەۋەيەشدا چەندەھا كەسى ھەلاتن و خۆۋون كىردنى تاوانباران و ھەلاتنىان بۆ دەرەۋەى ولات راکە پىنراۋن. لە ھەۋلىر كورپىك دەستدرىژى دەكاتە سەر خوشكەكەى و ھەلدەيت، لە سلىمانى كورپىك باۋكى خۆى دەكوۋژىت و ھەلدەيت، لە رانىە دوۋكەس بە چەك باۋكىك دەكوۋژن و كورپەكەى برىندار دەكەن ئىنجا ھەلدەين ...

كىشەيەكى دىكە لەۋ پىوئەندىيەدا ئەۋەيە كە دواى ھەلاتنى تۆمەتبار و چوونى بۆ دەرەۋەى ولات، لەجىاتى ئەۋەى دەزگای دادۋەرى لە رىگەى ئىتتەرپۆلەۋە كەسەكە بگەرىتتەۋە ناو ولات و پرس و جۆى مەسەلەكەى لىيكات، بنەمالەكەى كەلك لە نەرىتى مەسلەت كىردن ۋەردەگرن و دواى ماۋەيەك بە مشتىك دۆلار، كە تۆمەتبار لە ئەۋرۋاپاۋە بۆيان دەئىرەت، سەروبەرى كارەكە، تەنانەت ئەگەر مرۇفكۆزىش بوۋىت، پىك دىنن و جەنابى بكوۋز قىت و قۆز دەگەرىتتەۋە ناو شار و گوندەكە و ۋەك مىشى لى مىۋان نەبوۋىت بە بەرچاۋى بنەمالەى قوربانىيەكەۋە دەبىتتە بەرزەكى بانى دراۋسىكانيان.

رڤاندن. بریتیه لهو کرداره دژه یاساییه ی که کس یان کهسانیک یان دام ودهزگایهك، به زۆره ملی ئەندامیکی کۆمه‌لگا به بیخ خواست و ئیراده‌ی ئەو دەرڤینن و وهك بارمته رایدە گرن بۆ ئەوه‌ی له به‌رانبه‌ر ئازاد کردنیدا کهسانیک ته‌له‌که بکه‌ن و بچه‌وسیننه‌وه. به‌شیکی دیکه له رڤاندنه‌کان بۆ خواستی چه‌په‌لی جنسیه و به‌تایبه‌ت کچان و ژنان ده‌گریتته‌وه و هه‌ندیك جار بۆ شوینه گومکی و نه‌ناسرانه‌وه‌ی ده‌ستدریژیکاران، ده‌گاته ئەنجامی کوشتنی رڤینراوه‌کانیش. له هه‌واله‌کانی ناو ئەم توژیته‌وه‌یه‌دا تووشی هه‌ندیك که‌یس دین که رڤینراوه‌کان کووژراویشن. له که‌رکوک ٣ که‌س له ماوه‌ی ٢٤ سه‌عاتدا ده‌رڤینرین و ده‌کووژرین (رپووداو، ٢٩/١٠/٢٠١٨).

ده‌ستدریژی. له پێوه‌ندی ئەم لیکۆلینه‌وه‌یه‌دا، ده‌ستدریژی بریتیه له پيشیل کردنی مافی یاسایی تاك و چوونه ناو چه‌ریمی تایبه‌تی ئەوه‌وه به بیخ خواست و ئیراده و مۆله‌تی خۆی. ده‌ستدریژی له پله‌ی یه‌که‌مه‌دا ئەتک کردن و لاقه‌کردن ده‌گریتته‌وه به‌لام گه‌لێك دیارده‌ی ناحه‌زی دیکه‌ی وهك ناوزراندن، سووکایه‌تی پیکردن، جینو پیدان، هه‌رپه‌شه لیکردن، زه‌وت کردنی مال و دارایی و به‌گشتی تیکدانی ئاسایشی شه‌خسی و خۆسه‌پاندن به‌سه‌ریدا ده‌که‌ونه ناو بازنه‌ی ده‌ستدریژییه‌وه. به‌داخه‌وه زوربه‌ی زۆری ئەو ده‌ستدریژیانه بۆ سه‌ر کچان و ژنان کراون، باوه‌کوو پیاوان و لاوان و میردمندالان ته‌نانه‌ت مندالانی که‌م ته‌مه‌نیش له به‌رانبه‌ر ئەو کرده‌وه وه‌حشیاانه‌یه‌دا پارێزراو نین. به‌شیک له‌و ده‌ستدریژیانه له لایه‌ن که‌سانیکه‌وه به‌رپۆه ده‌برین که خزمی نزیك و دووری که‌سه‌که‌ن و له بارودۆخیکی ئاساییدا چاوه‌پروان ده‌کریت پارێزهری ماف و نامووسی قوربانییه‌که‌ بن، به‌لام به‌په‌چه‌وانه به‌شیک له‌و به‌ناو پارێزهرانه‌ی ماف ده‌بنه ده‌ستدریژیکاری مافی قوربانییه‌که.

له هه‌واله‌کانی ١٣ مانگه‌ی ئەم لیکۆلینه‌وه‌یه‌دا ده‌ستدریژیکردنی ئەندامانی بنه‌ماله و خزم و که‌س و کار بۆ سه‌ر یه‌کتر، گه‌لێك به‌رچاوه. کوپیک باوکی خۆی به‌چه‌قۆ ده‌کووژیت و دایکی خۆی بریندار ده‌کات، باوکیك کوپری خۆی ده‌کووژیت، باوکیکی تر کوپری خۆی به‌چه‌قۆ ده‌کووژیت، برایه‌ك خوشکی خۆی له سه‌ر مۆبایل

ده كووزيٽ، پياويك به بهرچاوى مندا له كانيه وه ژنه كهى خوى ده كووزيٽ، به شه ره تهقهى سى برا يه كيان ده كووزريٽ، ژنيك به ده مانچه ميټده كهى خوى ده كووزيٽ، دايكى سى مندا له لايه ن خوشك و برا كانيه وه ده خنكيټريٽ، كورپك به ده ست برا گه وره كهى ده كووزريٽ، كه سيك به وه تومه تبار ده كريٽ كه ناگرى له جهستهى ژن و سى مندا لى خويان بهرداوه، و...

باوه كوو چه وسانه وهى جنسي ژنان ديارده يه كى جيهانيه و كه م و زور له هه موو كومه لگايه كدا ده بينريٽ، به لام له ناو نهو كومه لگا نه ريتيانهى وا له بهرانبه ر گورانكاريه كاني هم يهك دوو سه ده يهى دوايدا راوه ستاون و هاوشان له گه ل ولا تانى رپوژئاوايى نه چوونه ته پيشه وه، تارپاده يهك زياتر و توندوتيز تره.

دياره ناته باييه كى زور له نيوان ژيانى نه ريتيى كومه لگا و نهو شيوه ژيانه دا هه يه كه له هه نديك هه وال و فيلم و فيديو رپوژئاواييه كاندا رهنگ ده ده نه وه و شه و ورپوژ له ته له فيزيون و رپوژنامه و گوڤار و فيديو و يوتيووب يان فيلمى 'پورن' سهر ئينته رنيتدا ده كه ونه بهرچاوى لاوان و به شيوه يه كى سروشتى، لايه نگر و بينه ر و شويتكه وتوشيان هه يه. پيشكه وتى كه ره سهى پيوهندي به تاييه ت له و سالانهى دوايدا كاريكى كردوو كه به چركه يهك ده كرى له بهر زايى چيا كاني ئاسيا و قوولا يى ده شته كاني نه فريقاوه پيوهندي به نيويورك و له ندهن و پاريسه وه بيه سترىٽ. له نه جامدا دوزينه وهى نهو چه شنه بابه تانهش له سهر ئينترنيت ته نيا به دوو سى كليك كردن و زور جار به بى پاره و مه سرف مسوگه ر ده يٽ!

به داخه وه به شيك له وانه ده بنه نمونه و سه رمه شق بو هه نديك نه ندامى كومه لگاي ئيمه مانان و نه گه ر ده سته بهر كردنيان له جيهانى واقع و له ژينگه ي نه ريتيى كوردستاندا گونجاو نه يٽ، هه ول بو داين كردنيان له رپگه ي ناسروشتيه وه ده دن و به وهش كاره ساتى گه وره ي لى ده كه ويته وه.

نه ويندارى و خو شه ويستى له نيوان كور و كچ، له كومه لگاي ره سه نى كوردستان و اته له ناو گوندنشين و كوچه راندا شيوازيكى مه نتيقى و سروشتى هه بووه و كور و كچ به هه نديك حه يا و شه رمه وه، به لام به بى ترس له توندوتيزيى كه س و كار، يه كتريان خو ش ويستوو و چاويان به يه كتر كه وتوو. شيعرى گورانى و به يٽ وباوه كونه كانمان، بو نمونه مه م و زين و لاس و خه زال و خه ج و سيامه ند، پيشانده رى

ئەو پێوەندییە سروشتیانەن. تەنانەت مەم لە گەڵ زیندا پیکەووە لە قوتابخانە یەك دەرسیان خویندوووە و لە منداڵییەووە یە کتریان ناسیووە. دزە کردنی داب و نەریت و ئایینی گەلانی دراوسی بۆ ناو کۆمەلگاکەمان، وەك داب و پەسەمی خۆ شاردنەووەی کچانی عەرەب و ئێرانی لە ناو مأل و لە ژێر چارشێو و پووپۆش، کە لە کۆنەووە لەناویاندا بوووە و درەنگتر بەرگی ئایینی لەبەر کراووە، بەداخەووە هاتۆتە ناو ئێمەش و ئەو ئازادییە نەریتیە خۆمالییە جوانانەیان لە دەست سەندووین. ئیستا کوردەواری بۆتە گۆرەپانیکی شەر لەنیوان نەریتی پەسەنی خۆمان و داب و پەسەمی بیگانان، کە بەداخەووە ویدەچیت ئەوان برەووەی کێبەرکیکە بن و ئێمە داب و پەسەمی خۆمانیان پێ بدۆرین. دەنا بەشیکێ زۆر لە گەلە کەمان هەزار سالە موسولمانە و لە عەینی کاتدا خۆشەویستی و حەزلیکەری و گۆرانی پێداهەلگوتن و هەلپەڕینی رەشەلە کشی هەر بوو، کچ و ژنیش چارشێوی بەسەردا نەداووە، لە پیاوی بیگانە نەترساووە و خۆی لێ نەشاردۆتەووە. کورانی گوند هەمیشە بوونەتە بەرزەکی بانی مألەبابی کچان و کچیش دەسەر و کلاوی بۆ خۆشەویستە کە ی چنیووە؛ یان سیو و میخەك و گولەمیلاقە بە دیاری بەیە کتر دراووە. هەردوو رەگەزە کە پیکەووە چوونەتە کارگ و کەما و فریزوو چنن و شەنگە پیری و کورەشوان بەبەرچاوی مەلا و فەقی و مزگەوتەووە رۆژانە دەستی رەشەلە کیان گرتوووە و تەنانەت فەقیی حوجرەکانی مزگەوت لە کورەلاوی ناوگوندیش دلته رتر بوون. ئیستا کۆمەلگاکەمان، کورد گوتەنی لە دوو دین بوو! لەلایەك هەموو ئەو نەریتە پاك و خاویتانه مان لە دەست چوو، لەلایەکی تر، شیوێ ژیانی کۆمەلگا پێشکەوتوووە کانی رۆژئاواشمان وەرئەگرتوووە کە لەویشدا بەشیک لە جوانی و رازاوەیی ژیانی سوننەتی ئێمە هەیه: کور و کچ لە منداڵییەووە پیکەووە دەخوینن، دەچنە مالی یە کتر و جەژن و پارتی پیکەووە دەگرن و هەلدەپەرن، ئیتر لە گەورەبیشدا وەك جندۆکە لەیە کتر رانا کەن و خۆ ناشارنەووە.

بەرەستی قورس وقایم دانان لەسەر رینگە ی پێوەندیی کور و کچ و خواست و ئارەزووی جنسیان، نەك هەر داویتی کۆمەلگای بە پاک و چاک رانه گرتوووە، بەلکوو بۆتە هۆکاری گەلیک سەرپیچی و تاوان، ئەووەش نیشانە و نموونە کانی لە ناو هەواله کانی ناو ئەم لیکۆلینەووە یەدا: هەشت کەس دەستدریژی دەکەنە سەر کچیکێ ١٢ سالان، سێ کەس دەستدریژی دەکەنە سەر کچیکێ ٧ سالان، پیاویک دەستدریژی دەکاتە سەر

کچیکی خاوهن پینداویستی تایهت، لاویکی کورد له ئالمایا دهستدریژی ده کاته سهر کچیکی ١١ سالان و ماوهیهک دواتر کچیکی دیکه ده کووژیت که دهستدریژی کردۆته سهر ئه ویش، کورپیک دهستدریژی ده کاته سهر خوشکی خۆی و هه لدیت، ههروهها به گویرهی هه والیکه دژه تیرۆر، له ماوهی نۆ مانگ [ی سالی ٢٠١٨] دا، له هه ریمی کوردستان دهستدریژی سیکسی کراوه ته سهر ٨٧ ئافرهت. گه لۆ ئه وانه ووشیارمان ناکه نه وه؟ ئه گه ر مامۆستا کان لیمان ناگه رپین ره چاوی ئه وروپا و ئه مریکا بکه ین، ئایا ئیجازه شمان پێ نادهن له جیاتی داب و په رسمی عه رب و ئیرانی، بکه رپینه وه سهر نه ریتی کۆنی باو و باپیرانی خۆمان؟

لاوازی پێوهندی له نیوان ئەندامانی بنه ماله. لاوازی پێوهنده کانی بنه ماله، ده توانی درهنگتر کاره سات بخولقینیت. دایک و باوک دوا یین په ناگه و دالدهی مندالن له رووبه روو بوونه وهی گرفته کانی ژیانیدا، جا ئه گه ر ئه و دالدهیه شیوا و ئه و په نایه نه ما، ئیتر ئه وان ده مینن و کۆمه لگای بی به زه یی، که هه ندیک جار چاوی ته ماعیان تیده بریت و به سوودی خۆی که لکی نابه جی و نه خوازاویان لیوه رده گریت. مخابن، به شیکه یی بهرچاو له تاوانه تۆمار کراوه کانی ناو ئه م توێژینه وهیه راست له لایه ن که س و کاری قوربانیه کانه وه به رپوه براون جا باوک یان کورپیک یان برا، یان هاوسه ر و مام و برازا و... ئه وهش، قوولایی تاوانه کان و دلنگه رانی دلسۆزان له مه ر لاواز بوون و شل و شه ویقی پێوهندی بنه ماله یی له کۆمه لگای کوردستاندا زیاتر ده نوینن. بنه ماله، جیا له هه موو هه لویستیکی ئایینی، نه ته وه یی و زمانی ئه ندامه کانی، به درپژایی میژوو پیرۆزترین پیکهاته ی مروف بووه. له کۆمه لگایه کدا که ئه و ئه نستیتوته پیرۆزه وا بی به زه ییانه بکه ویتته بهر هیرشی ئه ندامه کانی خۆی، چاره نووسی هه چکامیان ناتوانی بریقه دار بیت. هه ر له هه واله تۆمار کراوه کانی ئه م لیکۆلینه وهیه دا ده بینریت چۆن کورپیک به چه قۆ باوکی ده کووژیت و دایکی بریندار ده کات، کورپیکه تر به ده مانچه باوکی ده کووژیت، گه نجیک براگه وره ی خۆی ده کووژیت، مام دوو برازای خۆی و برازایه ک مامی خۆی ده کووژن، برایه کی ٢٩ سالان برای ٤٢ سالانی خۆی له سه ر دواکه وتنی نوێزه کانی ده کووژیت... و گه لیک هه والی دلته زینی هاوچه شن.

سۆز و دلدارى وهك تاوان! له ههواله كاندا دهرده كهوئیت ههستی پاك و خاوئیتی دلدارى و خو شهوئستی سروشتی نیوان دوو مرؤف چۆن به هۆی ههنديك نهریتی ناحهزه وه تيكه له به تاوان و كاره سات ده بیته و چۆن پاكترین ههستی مرؤف به رانه به یه كتر ده خرئته چالی رهشی نهریتی نابه جئ و ملهوپرى كردنى دايك و باوك و برا له ئەندامیكى بنه ماله كه یان كه زیاتر كچانن و به داخه وه یان به دهستی ئەو بنه ماله بی به زه ییه ده كووژرین یان خو یان توانای هه لگرتنى ئەو باره قورسه ی ژيانیان نامینیت و خو یان ده كووژن.

له سه رده می ئیمه دا ئەو پرسیاره گه وره یه هه رده م دئته گۆرئ بۆچی لاوان و به تابهت كچان مافی هه لئاردنى چاره نووسی خو یان نیبه و بۆچی ده بی هاوسه رگیری له گه له كه سانیک بکه ن كه خو شیان ناوین و ته نیا له ژیر گوشاری كه س و كاردا مل داده به ن؟ له پشت زوربه ی زۆرى ئەو كه یسانه دا خو شهوئستی و دلدارى دهرده كهوئیت: كچيكي ده سگيراندار خو ی خنكاند، كچيكي به گولله خو ی كوشت، خو شهوئسته كه یان نه دا یخ خو ی خنكاند، كچيكي له شه لته رى ژنان كوئایى به ژيانى خو ی هینا، به سووتان كوئایى به ژيانى ژنيك هات، ژنيك له نیو گه رماوى چاكسازىی ئافره تاندا خو ی خنكاند، كچيكي يهك رۆژ پيش ده رچوونى سووتا، ژنيك له لایه ن خو شك و براكانیه وه خنكينرا، ژنيك خو ی سووتاند و...

هه لئوئستی بنه ماله و كۆمه لگا. له به رانه ر قوربانى تاوان. له ده زگای دادوه رى ولاتانى رۆژئاوا ییدا رپكخراوى تابهت به پشتگیری كردنى قوربانى و كه س و كارىان هه یه كه به شىكى زۆرى ئەندامانى بریتین له خه لكانى خو به خشى راهینراوى یاسایى. ئەو كه سانه له بارى رۆحى و ده روونیه وه یارمه تیه كى زۆرى قوربانىان ده دن به تابهت ئەوانه ی وا ده سترئى كرابئته سه ر مافىان یان نامووس و ژيانىان. پسپۆرانى ده روونى و سايكۆلۆج و خه لكانى به ته مه نى خاوه ن ئەزموون، هه روه ها كه سانیک كه خو یان له رابردوودا ده سترئى ژيان كراوه ته سه ر، له گه له ئەو كچ و ژنانه ی وا ده بنه قوربانى ده سترئى جنىسى، داده نیشن به رینوما یى پسپۆرانه هه ول ده دن گرىی ناو میشكیان

بكه نه وه، بىرى تالى پرووداوه كهى له بىر بهرنه وه بۆئوهى بىتته وه ئەندامىكى ئاسايى كۆمه لگا به ژيانىكى ئاساييه وه.

من ئاگادارى ئەوه نيم كه رېكخراوه يان كه سانى ئەوتۆ له ده وروبهرى ده زگاي دادوهرى كوردستاندا هەن يان نا، به تايهت كه له بهر هۆكارى كۆمه لايهتى و بنه مالهي زور تاوانى لهو چهشنه هەر له بنه رەتدا راناگه بىنرېت و ئاشكرا ناييت. ئەگه ريش ئاشكراييت، له وانه يه كهس و كار و بنه مالهي قوربانىيه كهى تاوان خه تاي ئەو بگرن و جاريكى ديكهش سزاي بدن. با گوى بدينه ئەم هه والە دلته زينه: سى نه وجهوان ده سترىژى ده كه نه سەر كچىكى ته مەن ۷ سالان و پوورزايه كى خوى ده سترىژى ده كريت. كچه كه گوتى چوومه وه مالى و به دايكم گوت، ئەويش يه كسەر داغى كردم! (پروودا، ۲۰۱۹/۴/۱۵)

ئەو كه لتووره كۆنابوه يارمه تيدهرى چاره سەر كردنى كيشه ي كۆمه لگاي ئەمپروىي نيه. ئەو سى ده سترىژىكاره و دايكى ئەو قوربانىيه هه ژارهش ته نيا له نه بوونى ياسا و به رپوه نه چوونيدا ده تانن ده ست بدنە كارى قيزه وهنى وا. باوه شى دايك به متمانه ترين شوينه بۆ منداڵ و چهنده جىگه ي داخه كه ئەو شوينه هيمنه ده بىتته گۆرپانى ده سترىژى ئەويش بۆ سەر جگه رگۆشه يهك كه ئەو هه موو ئازاره ي به ده ست سى گورگى درنده وه چه شتووه.

هه رپه شه ي تۆله سەندنه وه ي بى قانون. له به شىكى زۆرى ئەو تاوانانەدا كهس و كارى قوربانىيه كه هه رپه شه ي تۆله سەندنه وه ده كه نه وه و هه نديك جار بىنراوه كه ئەگه رپه شه ي ياسايى سزا له لايه ن دادوهره وه جىگه ي په سنى كهس و كارى قوربانىيه كه نه بووييت، ئەو كه سانه دواى چهنه مانگ و سال هه رپه شه كردن له خوى و كهس و كارى، ده ستان داوه ته توندوتىژى نواندن و ته نانهت وهك تۆله لىكردنه وه، برا يان مام و ئامۆزاي كه سه كه يان كوشتووه.

نه فسى هه رپه شه لىكردن له زۆر ولاتى رپۆژئاوايدا تاوانه و ئەگه ر له سەر هه رپه شه كار به سلميت، سزاي غه رامه و زيندانى به سهردا ده سه پيت هۆكاره كه شى ئەوه يه كه ئەو كه سه ي وا هه رپه شه ي لىكراوه، ژيانىكى هيمن و دلئاي ناييت و له دلته ته پى و خه فه تى ئەوه دا ده ژى كه وا هه يه له مه جالىكدا بىنه سؤراغى و ژيانى لى بشيويتن. لهو

ولاتانه دا، زۆریك لهو هه ره شانه ی وا بو ئیمه ئاساییه، یاساغن بو نمونه ناتوانی له توورپه ییدا به که سیک بلیی "وه لاهی ده تکووزم!" یان "بزانه چیت لیده که!" ته نانه ت ئه گهر هه ره شه که به پیره شه نه بریت، دیسان چۆنه تی زیان له که سی به ره ره شه تیکده دات.

دیاره هه ره شه به شیک له م لیکۆلینه وه یه نییه و به گشتی هه واله راگه یه نراوه کانیش ئه و بابته یان نه گرتۆته بهر، به لام له و خاله گرنگانه یه که له پیره ندی ئالۆزی نانه وه و خولقاندنی کیشه ی زیاتری کومه لایه تیدا ده بی بگیریته بهرچاو. سه یریکی ئه م راپورتانه ده ریده خات په تا پیسه ی رق و کین و تۆله سه ندنه وه ی بی یاسا چۆن به تان و پوی کومه لگا که ماندا گه راوه و چۆن له نه بوونی یاسادا تاوانیک ته شه نه ده کات و ده گاته ئه نجامی تاوانی گه وره تر:

- میرده که یان کوشت و ژیا نی خوی و منداله که ی له مه ترسیدا یه. بکوژ له مالی سه رۆک عه شیره تیکه. (پروودا، ٢٠١٨/٦/٦)
- براکانی هه ره شه ی کوشتن له خوشکه ٣٥ سالانه که یان ده که ن (پروودا، ٢٠١٨/٦/٢٨)
- هه ره شه ی کوشتن له ده رمانسازیک ده کریت (له بهر ئه وه ی ته زویرچی و قاچاخچی ده رمانی بو کولیتی کونترۆل ئاشکرا کردوه) (پروودا، ٢٠١٨/٧/٢٠)
- ئه و دوو که سه ی به ده مانچه گه نجیکیان بریندار کرد، ده ستگیر کران. ئه و که سه ی لیدراوه مامی ئیمه ی کوشتوه (پروودا ٢٠١٨/١٠/١٢)
- تۆله ی کوشتنی برا و براژنه که ی خویان له برایه کی بکوژ کرده وه و چوار چه کدار له بهر دم ماله که یدا کوشتیان (پروودا، ٢٠١٨/١١/٦)

نه خۆشیی ده روونی. نه خۆشیی ده روونی کیشه یه کی گرنگی دنیا ی ئه مرۆیه و به شیک له ئه ندامانی کومه لگا له هه موو شوینیکی جیهان تووشی ده بن. ئالۆزیی زیان، بی هیوایی به دوارپۆژ و نه بوونی پشتیوان، پشتی هه ندیک که س که زوربه یان خه لکانی چاک و هه ستیار به لام له به رانه ر کیشه کانی ژیا ندا لاواز و بهرگه نه گرن، ده چه مینیت و

له شارپى ژيانى ئاسايى لايان دەدات. ئەو كەسانە ئەگەر بىنەمالە و كۆمەلگا بە ھانا يانەوھ نەچن و بە يارمە تىي پىسپۆرانى دەروونى، ھەندىك لە قورسايىھە كانى سەرشانىان لانەبرىت، بۆى ھەيە لە قۇناغىكى ژياندا ئازارىك بە خۇيان يان خەلكانى تر، بە تايىبەت كەسانى دەوروبەريان بگەيىنن.

لېرەدا ئەركى ھكۆومەت گەلېك گىرنگە. داين كىردنى سەنتەرى راپوژ و چارەسەر بۆ دەرووندرۆستى لە ھەموو بەشىكى ولات، بە دوكتور و پىسپۆر و راپوژكارى شارەزاوھ دەتوانىت بەرگر بىت لە گەلېك كارەساتى كۆمەلايەتى دوارپۆژ، بە تايىبەت ئەگەر خىزمەتگوزارىيە كانى ئەو سەنتەرانە بۆ خەلكانى كەم داھات و دەست نەپۆشتوو بەخۇپايى بىت و ھەموان، نەك ھەر دەولەماندان بتوان كەلكان لى وەربگىرن.

لەو سەنتەرانەدا چارەسەرى توورەيى دەكرىت و تىيدا بە ۶ يان ۱۲ جار دانىشتن و قسە كىردن، ھەول دەدرىت خەلكانى توورە و تۆسن فېر بىكرىن لە كاتى توورەبووندا چۆن خۇيان كۆنترۆل بىكەن و پىش ئەوھى كارىكى ناماقوول بىكەن، ھىور بىنەوھ. ئاشكرايە بەرپۆھەردنى ئەو ناوھندانە بۆ ھكۆومەت مەسرەفى دەبىت، بەلام سەرجەمى تىچووھە كان بە سەدان قات كەمتر دەبىت لە مەسرەفى پۆلىس و دادگا و دەيان سال زىندانىكىردنى تاوانبارىك كە دەستى داىتتە تاوان و سەرپىچى، ئىتر داين بوونى سەلامەتى كۆمەلگا و ئاسايىشى بىنەمالە كان لەولاوھ بوەستىت.

لەبىرمان نەچىت كە نەخۆشى دەروونى كەسىكى خراپەكار نىيە و نەخۆشىكە وەك ھەموو نەخۆشە كانى تر، بەلام نەخۆشىيە كەى جەستەيى نىيە و لە پۆھەندى مىشكدايە. ئەو نەخۆشىيە گەلېك تايىبەتمەندە و بۆ چارەسەر پىويستى بە چازان و لىزان و پىسپۆرى بابەتە كە ھەيە نەك لىدان و شىتخانە و نووشتە و بەستەنەوھ بە كۆلەكەى تەويلەى مالى شىخەوھ. نەخۆشى دەروونى دەبى لە نەخۆشخانەى دەروونىدا چارەسەر وەربگىرت. ئەركى ھكۆومەتە كانە نەخۆشخانەى تايىبەتمەند بە پىسپۆران و پەرىستارانى تايىبەتمەندەوھ داين بىكات كە نەخۆشە كانى تىدا عىلاج بىكرىن. بەلام سەرەتا دەبى ناوھندى راپوژكارى دەروونى لە ھەموو شوئىنىكى ولات بىيات بىرىت كە ئەندامانى كۆمەلگا پىش ئەوھى كىشە ئاسايىھە كانى ژيانىان گەورە بىنەوھ و لىيان بىتتە نەخۆشى، بە راپوژ و رېگا دۆزىنەوھ بۆ گىرغە كانى ژيان و يەك لەوان كىشەى توورەيى و رېقوونەوھ، بە قسە و ئامۇژگارى، چارەسەر بىكرىن. سەرىكى ھەوالە كان مەترسىدار بوونى ئەو دىاردەيە

و پیوست بوونی به ره و پیر چوونی له کۆمه لگا که مان دهرده خات: له کهر کووک که سیك که نه خۆشی دهر وونی بووه برای خۆی به ۳۰ چه قۆ کوشتووه، که سیك له سهر وهستانی ئوتومبیل ده کووژریت، پایویک له سهر دهمه قاله به چه قۆ ده کووژریت، دوو قاچاخچی دواى کیشه و شه ره جنیوی ناوخویان ده کووژرین، له سهر سه رچۆپی گرتنی شایی که سیك ته قهی لیده کریت و ده کووژریت، و...

مادهی هۆشبه ر . چهند سالیکه مادهی هۆشبه ر بۆ ته یه ك له هۆکاره کانی تاوانی کوشتن و دزی کردن له کوردستان و به داخه وه به شیك له لاوه کانمان تووشی بوون. بۆ نموونه، له هه والیکى مانگی پینجی سالی ۲۰۱۹ دا هاتووه: کوپیک به بهرده باران دایکی ۵۲ سالانی خۆی ده کووژریت؛ ئەو کورپه کریکاری گومرک^{۴۵} و ئالوودی مادهی کریستال بوو و پیش مانگیك له سهر مادهی هۆشبه ر له زیندان ئازاد کرابوو (پرووداو، ۲۰۱۹/۵/۶).

مادهی هۆشبه ر دیاردهیه کی نوئ به لام گه لیک به ربلاوی ناو کۆمه لگای کورده واری به تایبته له ناو لاواندایه. باشووری کوردستان پیشترواته پیش په یدابوونی کریستال و شیشه و مادهی کیمیایی هاوچه شن، ته نانهت له گه ل پرووه کی وهك تلیاکیشدا ناسیایی نه بوو که دیاردهیه کی کۆنی ناوچه که یه. سه رجه م ئەو ماده مالوئیرانکه رانه، دواى شوړشی سالی ۱۹۷۹ ی ئیران تا ئیستا (بۆ ماوهی ۴۰ سال) بوونه ته میوانی نه خوازراوی کۆمه لگا که مان و به هۆی پشتگیری زۆری لاوه کییه وه په ره یه کی به رچاو و مه ترسیداریان سه ندووه.

گومان له وه دا نییه که هه موو ئەو مادانه له ولاتانی دراوسی به تایبته ئیرانه وه هاوردی هه ریم ده کرین و جگه له سوود و به رژه وه ندیی دارایی قاچاخچیان و چاوچنۆکانی فرۆشیار، هه ندیک سیاستی گه وره تریشیان له پشته و به گشتی دواى شوړشی سالی ۱۹۷۹ ی ئیران له رۆژه لاتی و باشووری کوردستان په رهیان سه ندووه.^{۴۶}

^{۴۵} گرنگه سه رنج بدریته سه ر پیشه ی کورپه لاوه که و پیوه ندایه تی ئەو به گومرک و سه ر سنووره وه.

^{۴۶} پیش ئەو سالانه، ته نانهت رۆژه لاتی کوردستانیش دوور بوو له و ئالووده ییه و وا هه بوو تاکه شویتى ئیران بیت که که مترین ژماره ی تیوه تلاوانی مادهی هۆشبه رى تیدا ده یینرا. به لام هه ر له ماوه ی

ئەو كيشە يە مەحكوم كردن يان لە زینداندا پراگرتنی چەند تاكێك چارەسەری ناكات و سەرنجی وردی بەرپرسیانی سیاسی و دەسەڵاتدارانی حكوومەتی هەریم و عیراقی پێویستە. چەند سالیك پێش ئیستا یەك لە بەرپرسیانی پارێزگاکانی ئێران لە سەر سنوورەکانی عیراق (كە بە داخەووە لەبیرم نەماوە كێ بوو)، گوتی هەركاتێك حكوومەتی هەریم بەرگر بوو لە بەرانبەر قاچاخی مەشرووبات بۆ ناو ئێران، ئێمەش بەرگر دەبین لە چوونی مادەى ھۆشبەر بۆ ئەودیو! ئەو ئیفا دەیە كێ راشكاو و سەمەرەى سیاسی لە لایەن بەرپرسیكەووە بوو كە لە بنی مەنجهلی دا و ھەموو راستیە كێ شاراوەى پشت ئەم بازرگانییە قیزەوونەى ئاشكرا كرد. دواى ئەو قسانە، ئایا گومانێك لە ناسینی سەرچاودا ماوە؟ ئەگەر ماڤیت سەیریكى ھەوالی دەروازە سنووریەكان گومانیان دەپەوێتیت - ئەو دەروازانەى كە تلیك و ھیرۆئین و شیشە کریستال میوانی ھەمیشەییان. بەرپرسیانی هەریم ئەگەر پێشتریش بەو راستیەیان نەزانیت، دەبێ ئیستا بزنان و چارەى بۆ بدۆزنەووە.^{٤٧}

سەرەپۆیى . ھەندێك خولقیاتی توندوتیژ ھەن كە ھیمنایەتى و ئاسایشی ناو ماڵ و شوپیتی ئیش و كار و سەرجم كۆمەلگا تێك دەدەن و دەیکەنە گۆرەپانی شەر و ھەرا و دژبەرایەتى. توورەیی بێ كۆنترۆل، لەسەر رقی كۆن رۆیشتن، نەبوون یان كەمبەوونی

ئەو ٤٠ سالەدا ژمارەى موعتاد و تیووتلاو لەویش بە سەدان قات (خۆ ئەگەر ھەزارانیشت نەبیت!) زیادى كردوو.

^{٤٧} پێش ئەوێ ئەم راپۆرتە بێتە كۆتایی، لە ھەوالەكانی رۆژی ٢٠١٩/٨/٦ ی سایتی پرووداودادا ھاتبوو: "رۆژی ٢٠١٩/٨/١ ئاسایشی ھولیر ژنە فەرمانبەریكى بەرپۆبەرایەتى چاكسازی ژنان و نەوجەوانانی ھولیر، بەتۆمەتى مامەلە كردن بە ماددەى ھۆشبەرەووە گرتوو!" دیارە لەبەر ئەوێ تاوانە كە ھێشتا لە دادگا یە كلابی نەبۆتەووە لێرەدا ناكړیت كەسە كە بە تاوانبار بناسریت، بەلام ھەر نەفسی گیرانی كەسێك كە بەرپۆبەری "چاكسازی" ژنان و مێردمنداڵانە بە تۆمەتى "خراپسازی"! جیگەى بێر كردنەووەیە. ئەوێ چ كۆمەلگایە كە و ئێمە چ خەلكێكین كە لە جیاتی نۆشداروو، ژەرر دەدەینە نەخۆشە كەمان؟

لیبووردوویی، بی سەبر و تاقەتی، بەهێزبوونی هەستی تۆلەسەندنەوه، دان بەخۆدا نەگرتن و دەربڕینی ڕق و کینه بەتایبەت دەرحەق بە ژن و ئەندامانی بنەمالە و خزم و دۆست و برادەر و دراوسێ بەشێک لەو خولقیاتەن. دیارە هەموو ئەندامێکی هیچ کۆمەلگایەک وەك یەك نین و خراپەکاران لە بەرانەر ئەوانەدا کە ژیان بە سەرفرازی دەبەنە سەر، ژمارەیان گەلێک کەمترە، بەلام بەداخەوه ئاسەواری خراپی کردەوه کانیان گەلێک زۆرە. هەرچۆنێک بیت، خەلکی ناوچەکە ی ئیمە لە چاو خەلکی ئەوروپا زوو تر هەڵدەچن و کەمتر دان بەجەرگی خۆیاندا دەنێن، ئەو کەسانە ی وا بۆ ماوەی زۆر، لە ولاتانی ڕۆژئاوا ویدا ژیا بیتن بێگومان سەرنجیان داوە تە سەبر و تاقەت و دان بەخۆدا گرتنی خەلک. لەم لایانە، زۆریک لە کیشەکان بە داوای لیبووردنێک چارەسەر دەکریت و تەواو دەبیت، بەلام لای ئیمە وانییە و دەبیتە هۆی ئالۆزی و بشیوی نەك لە نیوان دوو کەسدا بەلکوو تیرە و تایفە و عەشیرەتیشی بەشویندا دین. بی جی ناییت ئەگەر بۆ نموونە بابەتێک لێرەدا بەهێنمەوه کە لە زمان نەمر جەلال تالەبانییەوه گێراویانەتەوه و ئەو ڕق ئەستووری و لێنەبووردووییە لە لای ڕیبهاریکی سیاسی پایەبەرز ی وەك ئەو دەردەخات، ئەویش لە کاتی وتووێژیکی گرنگی چارەنووسساز لە گەل تاریق عەزیزی وەزیری دەرهووی حکوومەتی سەددام حەسیندا.^{٤٨}

^{٤٨} لە باسی وتووێژی مام جەلال و وەهیدی کورددا لە گەل تارق عەزیز، بە ئامادەبوونی دوکتۆر قاسملوو: "...تاریق عەزیز گوتی داوای ڕیکەوتن هەرکەسێ پەيوەندی بە قەزافیەوه بکات وای لێدەکەین! منیش بە راستی زۆر توورەبووم، هەموو شتەکانی بەردەمم کۆکردەوه، عەینەکەم لە چاوم کردەوه و کورسییەکەم وەرگێرا و گوتم ئەمن قسە لە گەل تۆ ناکەم. گوتی بۆ؟ گوتم ئایا ئیمە بەندیی شەڕین یان وەهیدین و هاتووین بۆ گفتگۆکردن؟ بۆیە ئیمە ئەو شیوەیە رەت دەکەینەوه. ئیمە وەکوو دوو حیزب مامەلە لە گەل یەك دەکەین، ئەو لەهجانەش لە گفتگۆدا رەت دەکەینەوه. ئەویش گوتی برام، من گالته دەکەم! منیش گوتم نەخیر ئەوه گالته نییە، چون عیبارەتی وا بە کار دیتی، ئەسلەن لە گەل تۆ هەر دانانیشم و قسە ناکەم. گوتیەوه برام داوای لیبووردن دەکەم. گوتم لیبووردن قبول ناکەم. گوتی باشە قسە کانم سەحب دەکەمەوه، گوتم ئەوێش قبول ناکەم. گوتی داوادم کەم کە لە مەحزەرە ی کۆبوونەوه کە بێسرنەوه، گوتم ئەوێش قبول ناکەم. گوتی باشە چیتان دەوێت؟ دەلیم قسە کەم سەحب دەکەمەوه، داوای لیبووردن دەکەم، داوادم کەم قسە کە لە مەحزەرە ی کۆبوونەوه کە بێسرنەوه، من بە راستی نەبووه، تۆ هەزار جار دەلیم "بەعسی فاشی" و حکوومەتی دیکتاتور، ئیمە عاجز نابین... لەوکاتەدا دوکتۆر قاسملوو کە لە کۆبوونەوه کەدا بوو، نامە یەکی بچووکی

ئەو جیاوازییەکی بەرچاوە لە نیوان ئیمە و ئەواندا کە لە سەرەتای هاتنی پەنابەرەو بە پۆژئاوا خۆ دەردەخات و دەزانرێت ئیمە چەندە بێ سەبر و ئەوان چەند هیمن و لەسەر خۆن. دیارە ئەو بەراورد کردنیکی گشتییە و زۆر واھییە لە ئەزموونی خەلک سەبارەت بە کەیسێ تاکە کە سیدا پێچەوانە بیت؛ بەلام بە گشتی لە ناو ئیمەدا هەلچوون و بەگژدا چوون و دەست بردن بۆ تۆلەسەندنەوێ شەخسی لە دەروەوێ یاسا، لەوان گەلێک زیاترە!

ئەو پۆحە جیگەیی وردبوونەو و سەرنجی زیاترە لەبەر ئەوێ تەنانت ئەگەر کیشەیی چەکی گەرمیش چارەسەر بکریت، دیسان مەسەلەیی چەقۆ و کەتەر و پاچ و فڕیدانە خوار لە سەربان و شتی وادەمینیتەو. من لە ماوێ ٢٠ سال کار و ئەرکی پۆژانەیی خۆمدا وەک وەرگێری کوردی لە بەریتانیا راستەوخۆ یان لە پێگەیی وەرگێرانی بەلگە و ئەو راقەو لە کەیسێ کووژرانی ١٠ کەس ئاگادار بووم کە لە شار و شاروچکەکانی ئەم وولاتە بە دەست کورد کووژراون و هەندیکیان بەریتانی و هەندیککی تریان کورد یان بێگانەیی نیشتهجیی بەریتانیا بوون. جیا لەوێش، لە سەردانی زیندانەکاندا چاوم بە پینج مروفکۆژی دیکەیی کورد کەوتوو کە خەلکە کە یان بە گشتی بە چەقۆ یان بە تەقاندنەوێ شوپین کوشتوو. هەر وەھا بە دەیان، ئەگەر سەدان نەبیت، هەوایی شەر و بریندار کردنی خەلکم زانیو و بکەرە کوردەکانیانم لە زیندان و دادگا و لای پۆلیس و پارێزەر بینو کە لە هەموویاندا کەلک لە چەقۆ وەرگراو و ئاشکراشە کە هەر هەموویان سەریچیی کردن بوون لە یاسا، جا لە دزی و قاچاخچییەتی و پێگەیی و تەلە کە کردنی خەلک و رّفاندنی ئوتومبیلەو بەگرە تا دەستدریژی سەر ژنان و کچان و تاوانی دیکەیی هاوچەشن. بەشێک لەو تاوانانە کە سانیک کردوویانە کە ماوێ سالتیک و دوان و تەنانت مانگیک و دوان بوو هاتوونەتە بەریتانیا. ئەوان ئاویتەیی بالانویتی هەل و مەرجی ناوخۆیی ولات و خەلکە کە یان.

دامی ونووسیبوو بە رای من لیبوردنە کە ی تارێق عەزیز قبوول بکە. راپۆرتی برادەرەنم کرد. مەلا بەختیار و مولازم عومەر و ئەوان گوتیان ئیمەش پیمان باشە قبوولی بکەیت. منیش گوتم باشە قبوولم کرد. جەلسە کە نەختیک تیکچوو بەلام دوایی دەستمان پیکردەو... (مام جەلال، دیداری تەمەن، لە لاویتییەو بۆ کۆشکی کۆماری، ئامادە کردنی سەلاح رەشید، بەرگی دووھەم، ناشر؟، شوپین؟، سالی ٢٠١٧، لاپەرە ١٥٥ و ١٥٦)

وهك پيشترگوتم، بارودۆخى پارچه كانى ديكهى كوردستانيش كه م و زۆر هاوشيوهى باشوورى ولاته و من ههر ليتره له بهريتانيا ئاگادارى كه يسى مرۆفكوژى و سه ريپچى كردنى كوردى رۆژهه لات و باكووريش بووم، ته نانه ت يه كيان ژن و ژنبراي خوى كوشتبوو و خه سووه كه شى بريندار كردبوو.

ئه وه ئه ركى كۆمه لئاسان و پسپۆراني سايكۆلۆگ و عيلاجكارانى نه خۆشى ده روونيه له و ديارده گرنه و ريگاي چاره سه رى بكوئنه وه، كه وهك مۆريانه هه ناوى كۆمه لگاي كورد ده خواته وه و تۆوى دووبه ره كى دوا رۆژيش ده چينيت. پرسيارى سه ره كى ئه وه يه ئيمه بۆچى وا بى ده ربه ست و بى تاقت و گوينه ده رين كه له شايدا له سه ر ئه وه ي كى سه رچۆپى بگريت يان ده مه قاله يه كى ئاسايى يان ٢٠ مه تر زه وى، مرۆفك ده كوژين؟

جگه له و خالانه ي سه ره وه، هه نديك كيشه ي ناو كۆمه لگا هه ن كه چاره سه رى ئاسايان ده بى له لايه ن هتيزى دادوه رييه وه بيت. ئه و گرفته كۆمه لايه تيانه هه ركام به شيويه ك دژ به ته بايى نيوان كۆمه لانى خه لك و هيمنايه تى و ئاسايشى ولات ده وه ستن و به رگرن له به رانه ر دامه زرانى كۆمه لگايه كى ئازادى ديموكرات، كه تيدا ياسا سه ره وهر بيت و گه وره و بچووك له به رانه ريدا يه كسان بن. ئه وانه هه ركام له هه واله تۆمار كراوه كانى ناو ئه م تويزينه وه يه دا ده ركه وتوون.

رۆوداوى هاتوچۆ. باوه كوو ئه و بابه ته خوى له ده ره وه ي بازنه ي ئه م ليكۆئينه وه يه دا ده نوينيت، به لام بيگومان ئه و يش كيشه يه كى كۆمه لايه تيه كه تيدا تاوانى وهك ليخوړينى بى مۆله ت و بى بيمه (دنيايى)، توورپه يى و خووى شه رانپى خه لك و بوونى چهك به ده ست كۆمه لانى خه لكه وه ده ور ده بينن. به گوپره ي هه وائيكى سايتى رۆوداو كه له رۆژى ٢٠١٨/١٢/٣٠ دا بلاو بووه وه، له سالى ٢٠١٨ دا به هۆى رۆوداوه كانى هاتوچۆوه ته نيا له هه ولير ٢٦٢ كه س گيانان له ده ستداوه. ئه وه هه وليره به شه قامى ١٠٠ مه ترى و ١٢٠ مه ترييه وه، ده بى له شوينه كانى ديكه چ رۆويدايت؟ له نمونه يه كى كاره كه دا هه وال گه يشتووه كه دواى پيكدادانى دوو ئوتومبيل، كه سيك كووزرا. دياره چاوه روانى ئه وه ده كریت ئه و كه سه به ده عمى سه ياره كان كووزراييت، به لام له دريژه ي

هه والە كەدا تىدە گەين نەخپىر، بە تەقەى يەك لە لايەنە كان كووزراو! واتە چەكى بىي مۆلت لە لايەك و زوو هەلچوونى لايەنە كان لە لايەكى تر، دەبنە سەربارى بىي دەسەلاتى دەزگای داوهرى و لە ئەنجامدا كەسە كان ياسا دەگرە دەستى خۆيان و بەرپۆەشى دەبن ئەویش لەو شپۆە بىي بەزەبىيانەيدا. لە پروداوى دىكەدا لەسەر چۆنىەتى راگرتنى ئوتومبىل، فوول لايت، هۆرپ لىدان يان دەست شكاندەنەوى ئوتومبىل خەلكانىك كووزراون و بنەمالە يەكى زۆر ئازىە تبار بوون.

پيشمەرگە . پيشمەرگە لە رابردووش و ئىستاشدا خۆشەويستىر گرورپى كۆمەلايەتى بوو و هەيە لە ناو خەلكى كوردستاندا. شەهيد بوونى زياد لە دوو هەزار پيشمەرگە تەنيا لە شەرى داعش و پارىزگار يكردى گيان و مال و كەرامەتى خەلكدا، نمونەى فىداكارىيە كانى ئەو رۆلە قارەمانانەى گەلەكەمانە، ئەویش لە ماوەى دەست تەنگى و بىي بودجەيى سەردەمى نوورى ماليكى و داوى ئەویشدا كە زۆرىك لەو قارەمانانەى وا لە سەر سنوورە كان داكۆكيان لە كەس و كارى ئىمە دە كرد، تەنانت كرى خانوو و مەسەرفى رۆزانەى كەس و كارى خۆيان بۆ داين نەدە كرا.

لە ناو هەوالى كوشتن و كووزران و خۆكوشتندا سەرنجى خوينەر بەرەو ئەو راستىيە رادەكيشرىت كە بەشيك لەو تاوانانە خۆمان دەرحق بە پيشمەرگە كردوومانە يان هەبوو لە لايەن ئەوانەو دەژ بە كەس و كار و خەلكانى دىكە كراون. هەوالى پپۆەندىدار بەو دياردەيە لە هەردوو سالى ۲۰۱۸ و ۲۰۱۹ دا بەرچاو دەكەويت. ئەو دياردەيە دەتوانى پيشاندەرى قەيرانىكى كۆمەلايەتى- سىياسى بيت كە پپۆيستە چارەسەرى پپۆرانەى بۆ بدۆزرىتەو. ئايا بارودۆخى دارايى و ناتەواويى ناومال هۆكارى ئەو كردهوانە بوون ياخود راهيئان و فير كردنە كان ناتەواون؟ هيوايە بەرپرسانى وەزارەتى پيشمەرگە و هەردوو حزبە سەرەكىيە كەى پپۆهينەرى هيزى پيشمەرگە لەبىرى ئەو مەسەلەيدا بن و حكومەت كە بەختەوەرانە بەتەماى يە كخستەنەوى هيزى پيشمەرگە يە، پيش ئەوئەى ئەندامانى هيزە كە بەرىتە سەر كاروبارى رۆزانەيان، بىر لە راهيئانىكى كۆمەلايەتى-سىياسى، نەك حزبى، هەموو ئەندامە كانى ئەو هيزە بكاتەو. من نەمبىستوو لە ولاتانى دىكەدا پۆلىس و هيزى داينكەرى ئاسايشى خەلك، لە ژىر گوشارىكى

رۆحیی ئه وتۆدا بن که بهو رادهیه بکهونه بیری خۆکوشتن یان کوشتنی خهڵک و کهس و کاری خۆیان.

میدای چهواشه کار. لاوازی و کهم توانایی بنه ماله کانه له بهران بهر هه ندیک فیرکردنی چهواشه کارانهی رادیۆ، ته له فیزیۆن و به تایبهت میدای مه جازیدا مه سه له یه کی نویی ئه م سه رده مه یه. پیه وندی نزیککی دایک و باوک له گه ل مندال کلیل سهر که وتوو بوونی راهینانی به پڕی و جی و دوورخستنه وهی منداله له تاوان و سه رپیچی دوا رۆژ. مندالی ئه مپۆ له چاو جارن هه م ئازادی زیاتر ده خوازیت و هه م له چه ند لایه نه وه کۆنترۆل کردنی زیاتری پیه یسته! چاره سه ری ئه و دوو دژایه تییه و دۆزینه وهی رپیازیک که هه م ئازادییه کی رپیژه یی بۆ مندال دابین بکات و هه م لاری رۆیشتنی له ژیری چاوه دیریدا بیت، کاریکی سانا نییه و زیاتر وه ک دیواریکی باریکه که ئه گه ری به لایه کدا که وتنی که م نییه. که وتنی زۆر به لای ئازادیدا واهیه مندال بخاته داوی عاره ق و قومار و ده رمان خواردن و ده ستدریژی و ده یان فیل و ته له که ی سه ر ئینترنیت له ئه نجامدا نه ک هه ر سوودیکی بۆ بنه ماله و گه له که ی نه بیت به لکوو له هه ر پۆست و مه قامیکدا بوو، وه ک ته شوئی هه ر به ره و خۆی بناشیت. لایه که ی دیکه ش واته چاوه دیری زیاد له ئه ندازه ی مه عقوول ئه گه ر له رابردوودا گونجاو بووه ئه مپۆ له سه رده می ئینترنیتدا بی ئه نجامه و پیه وندی مندال له گه ل بنه ماله، به تایبهت له سه رده می لاویه تیدا له رزۆک و بی هیژ ده کات و هه ر ئه وه خۆی واهیه به ره و سه رپیچی کردن له په ی ره وی بنه ماله و له ئه نجامدا یاسای کۆمه لگا و ولاتی بیات.

له پیه وندی ئه م باسه دا پیه یسته بگوتریت جگه له میدای مه جازی، میدیا گرنگه بایه خداره کانی باشوور، له چاو ولاتانی ده ور و بهر، ئازادییه کی بهر چاوی راده رپرین و ره خنه گرتیان هه یه و ئه وه جیگه ی شانازی و ره زامه ندیه کی زۆره. له باشوور به شیوه یه کی به رده وام و تار و هه والی ره خنه گرانه سه بارهت به بهر پرسیانی بالای حکوومی له رۆژنامه و رادیۆ و ته له فیزیۆنه فه رمی و حزبییه کاندایه لایه ده بیته وه که ده سکه وتیکی مه زنه و پیه یسته بیاریترین و په ره بستین. به لام له لایه کی دیکه وه نزیک به هه موو ئه و ده زگا چا په مه نییانه یا حزین یان بودجه یان له لایه ن حزبیکی سیاسییه وه دابین ده کریت

و ھەربۆيەش زوربەى جار يەك لايەنە دەروانە كېشە سىياسى - كۆمە لايەتتە كان. سەرکەوتوويى ئەو دەزگايانە كاتىك مسۆگەر دەبىت كە وەك چاپەمەنىيە كانى ولاتانى ديموكرات، بتوانن بە بى ترس لە بېرىنى مووچە و تەنيا بە پالېشتى خەلك كەم و كوورپىيە كانى ناو كۆمەلگا بخەنە روو و بەرپرسە كانيان لەقاو بدەن.

بە ھەمان شىو، بەشىكى زۆر لە رووناكبيرانى باشوورو ئەوانەى وا بە سەربەخۆ و غەيرە حزبى دەناسرىن، لە كۆتايى كاردا لايەنگرى يەك لەو چەند دەسەلاتە حزبىيەن و تەنيا لايەنە كەى دىكە دەخەنە بەر تيغى قەلەم. ئەو جىگەى داخىكى زۆرە. رووناكبير لە تەعبىرە رۆژئاوايىيە كەيدا كەسىكە لە قەيد و بەندى حزبى، قەومى و ئايىنى رزگارى ھاتىت و دياردە كان بە چاويلكەيە كى بى لايەنىيەو سەير بكات و بە شىوئەيە كى رھا بەرژوئەندىيى خەلك و و داھاتووي مرۆفايەتى بەلاوہ گرنگ يىت. ئايا رووناكبيرانى كورد لەو ئاستەى رووناكبيرانى رۆژئاوايىدان و بە گشتى ئىمە رووناكبيرمان ھەيە؟ ئەى ئەو ھەموو سەمىنار و كۆنفەرانس و پىشانگە و سەفەرە بى كەلك و پرمەسەرفانە چىيە لە ھەموو لايە كەوہ بەسەر بودجەى حكومەتى ھەرىمىدا دەسەپىنن؟ بانگھىشتنى دەيان كەس لە ولاتانى جىھانەوہ و ميواندارىكردنيان لە ئوتىلى چوار و پىنج ئەستىرە بۆ ماوہى ھەفتەيەك و دوان لە ماوہى ئەم سالانەدا چ دەسكەوتىكى بوو؟ لە ھەل و مەرجىكدا كە خەلك كارەبايان نىيە و كىشەى ئاو لەگەل ولاتانى دراوسى لە گەورە بوونەوہدايە، رېڭايە كى ئاسنىن لە كوردستان نىيە، جادە كان لەت و كوتن و پارەى مووچەى فەرمانبەران چەند مانگ دوا كەوتووە، ئايا ئەو ھەنگاوە كەم بايەخانە بۆ سوودى گەل و نىشتمان ھەلدەھىنرئەوہ يان بۆ ناو و گىرفان؟ لە ھەموو ئەو سالانەدا دەيان گرووپى ھەلپەركى و مۇسقىاى بى ناو و بى نرخی فۆلكلورى بە مەسەرفىكى نجوومى ھىنراونەتە كوردستان بەلام چوار پىانىست پەروەردە نەكراون، كۆنسىرفاتوارىك بۆ فېرکردنى دەنگ بىژان دانەمەزراوہ، مامۆستايە كى مەقامات لە ئازەربايجان يان ئىرانەوہ نەھىنراوہتە كوردستان كە دەنگ بىژە كانمان فېرى ئوسوولى ھونەرى مۇسقىاى مەقامى بكات يان قوتايىيەك نەھىنراوہتە ئىتاليا و رووسيا بۆ ئەوہى فېرى ئۆپىرا و سەماى بالە بن و لە

گه رانه وه دا خه لکانی دیکه ش فیر بکه ن. ئیستا مؤسیقا که مان وه ک نمونه یه کی بهرچاوی هه موو به شه کانی هونه ر له قورپی فۆلکلۆر چه قیوه و نایه ته ده ر؛ ده یان هه سه ن زیره ک و ماملی و عه لی مه ردانی ته زویری سه ریان هه لداوه که کاویژی رابردوو ده که ن بی ئه وه ی هه نگاویک مؤسیقا که مان به رنه پیشه وه. کی هه یه پرسیت ئه و بودجه ملوینییانه ی ئه و سی ساله چی لیها تووه؟ رونا کبیرانمان بی گومان له به شیکی ئه و تالان و برۆیه دا شه ریکن و له دوا رۆژی حساب لیوه رگرتنه وه دا ده بی وه لامی خه لک بده نه وه.

هه و النامه ی کتیب

کۆتایی قسه

ئەوئەي كەوتە بەرچاوی خوینەر ویتەیه کی رەش بوو لە کۆمەلگای کورد بە گشتی و باشووری کوردستان بە تاییەت. هیچ پاساویك بۆ کوشتن یان توندوتیژی نواندن لە کوردستان و هیچ کۆمەلگایە کی دیکە ی جیهان نییە. ئەوئەي گرنگە بەدواداچوون و دۆزینەوئەي رەهەندەکانی سەرپیچی و تاوانە. زۆریك لەو تاوانانە راستەوخۆ پیوەندیان بە دەسەلات و حکوومەتی هەریمەوئەي نییە و ناکریت سەرجم سیستمە سیاسیە کە بە بەرپرسی راستەوخۆیان بزانیەت. بەلام لە کۆتایی کاردا، حکوومەت چەتریکە بە سەر خەلکەوئەي و ئەرکی پارێزگاری و چاودیژی کردنی کۆمەلگای لەسەر شانە. هەر ئەوئەي کە دەسەلاتی سیاسی، سوپایی و ئابووری هەیه و لە رێگەي هەندیک دام و دەزگای مووچەخۆرەوئەي (دادگا، پیشمەرگە، پۆلیس و ...)، دەبی ئاسایش و سەلامەتی هەموو تاکیک، بە تاییەت کەسانی چەوساوه و کەم دەسەلات لە بەرانبەر زۆردار و ملهوپر و چەوسینەر دابین بکات. هەر ئەوئەي شە کە دەتوانیت لە رێگەي ئەنستیتووتە کۆمەلایەتیە کان وەك قوتابخانە و زانکۆ و پەپرەوی ناو دەزگا حکوومیە کانەوئەي هەولێ پەرورده کردنی کۆمەلانی گەل و راکیشانی وەفاداریان بە قانون و نەزمی کۆمەلایەتی بەدات. بەرگریکردن لە دەست تیوەردانی حزب و هۆز و شیخ و مەلا لە کاروباری یاساییش ئەرکی سەرسانی حکوومەتە. هەر حکوومەتیش دەتوانی چەك بە دەست خەلکانی نابەرپرسەوئەي نەهیلێت.

بەلام تاکی ناو کۆمەلگا و بنەمالەش لەو تاوانانەدا بی لایەن نین. حکوومەت ناتوانیت بەرپرس بیت لە بەرانبەر تاوانی کووژرانی باوکی ۱۰ منداڵ کە دوو کەس هەلده کوتنە سەری و بە تاوانی ئەوئەي کچی خۆی نەداوئەي یەکیان، دەیکووژن. کوشتنی کەسیکی دیکە لەسەر کۆتریك یان سەرچۆپی گرتنیک یان ۸ هەزار دینار پارە پیوەندی بە حکوومەتەوئەي نییە. بۆ ئەوئەي ئەو تاوانانە بنبر بن یان کەم بکریئەوئەي، دەیی کۆمەلگا کەمان بەخۆیدا بچیتەوئەي و میکروبی رق و کین و توورپی و هەلچوون و دەست بۆ چەك بردن و هەلاتن بۆ دەرەوئەي ولات لە دەمارەکانیدا نەهیلێت. کچ لە ماله باب گوشاری دایک و باوک و برای لەسەرە و لە ماله میرد، کە دەبی سەردەمی ئازادی و سەربەخۆیی و هاوبەشی لە گەل میرد بیت، نەك هەر بەو مافە سروشتیانەي ناگات بەلکوو بە تۆمەتیکی ساکار دە کووژریت. ئەوانە ناتەواویی کۆمەلگا کەمان،

دهسه لاتدارانی حکوومه تیش هه ر له ناو ئه و کۆمه لگایه هه ستاون و که م و زۆر هه لگری هه مان که لتوورن. به بی چاره سه ری بنه ره تی له ناخی کۆمه لگاوه، ئه سته مه ده رهاویژ و ئاکامه کانیا ن چاره سه ر بکری ن.

هه و النامه ی کتیب

سەرچاوهی تۆمارکردنی هه‌واله‌کانی ناو ئەم لیکۆلینه‌وه‌یه:

سەرجه‌م	٢٠١٩	٢٠١٨	ژمارهی که‌یسی وه‌رگیراو له سایته هه‌والده‌ره‌کان
١٣٠	٧٣	٥٧	سایتی ئینتەرنیتی رووداونیت
٢٠	٢	١٨	سایتی ئاویته
١٨	١٣	٥	سایتی سبه‌ی
٦	٣	٣	سایتی ئین ئار تی
٢	٠	٢	سایتی لقین
١	٠	١	سایتی کوردستان ٢٤
١	١		سایتی شەن ئیکسپریس
١٧٨	٩٢	٨٦	کۆ

خشته‌ی ژماره ١٦. سەرچاوه‌ی هه‌واله‌کان

ئه‌دره‌سه‌کانیان:

رووداو: <https://www.rudaw.net/sorani>

ئاویته: [/http://www.awene.com](http://www.awene.com)

سبه‌ی: [/https://www.sbeiy.com](https://www.sbeiy.com)

ئین ئار تی: <http://www.nrttv.com/default.aspx>

لقین: <https://lvinpress.com/default.aspx>

کوردستان ٢٤: <https://www.kurdistan24.net/so/newslist>

شەن ئیکسپریس: <http://www.shanpress.com/Default.aspx>

چەند تێبینی:

١. ئەم لیکۆلینه‌وه‌یه له سەر بنه‌مای هه‌والی سەر سایته‌کان به‌رپۆه چوووه و نووسەر به‌رپرسی راست و چه‌وتی هه‌واله‌کان یان تاوانباری و بی تاوانی که‌سه‌کان نییه.

حقیقه‌تی رووداوه کان ده‌بی له دادگادا روون بینه‌وه. بۆی هه‌یه ئه‌وه‌ی له هه‌والیکدا راگه‌یه‌نراوه، دره‌نگتر له دادگادا پیچه‌وانه‌که‌ی ده‌ر بچیت.

۲. نووسەر له دووره‌ولاتیدا لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی مه‌یدانی له‌سه‌ر ئەم بابەتە بەرپۆه نەبردووه، هه‌روه‌ها ده‌ستی به‌ سه‌رچاوه‌ فه‌رمی و یاسایه‌کانیش رانه‌گه‌یشتووه، له‌ ئەنجامدا ته‌نیا که‌لک له‌ هه‌واله‌کانی سه‌ر چه‌ند سایتی ئینترنیتی وه‌رگیراوه و ناوی سایته‌کانیش له‌سه‌ره‌وه‌ راگه‌یینراون. هه‌والی ئه‌وه‌ش هه‌یه‌که‌ پیشتر له‌ زانکۆی سۆران توێژینه‌وه‌یه‌کی پسپۆرانه‌ له‌ سه‌ر ئەو بابەتە کراوه، به‌لام به‌ داخه‌وه‌ نووسەر چاوی پیی نه‌که‌وتووه. واهه‌یه‌ گه‌لێک کاری هاوچه‌شنیش له‌ زانکۆکانی دیکه‌دا به‌رپۆه چووبیت.

۳. له‌ دوومه‌جالی جیاوازدا تۆماری هه‌واله‌کان به‌هۆی سه‌فه‌ری نووسه‌ره‌وه‌ هه‌رجاره‌ی بۆ ماوه‌ی هه‌فته‌یه‌ک پچراون. که‌وابوو، ئاماره‌کان رپژه‌یین و ژماره‌یان ده‌بی له‌وه‌ی لێره‌دا راگه‌یینراون هه‌ندیک زیاترین.

۴. ئەم بابەتە پاش نووسران نیراوه‌ بۆ چه‌ند که‌سایه‌تی شاره‌زا و بۆچوونیان لێ خوازراوه. نووسەر به‌ ئه‌رکی خۆی ده‌زانیت سپاسی به‌رپێران دوکتۆر سه‌باحی غالب، مافناس هه‌سەن ئەییوبزاده، رپژدار مسته‌فا موده‌رپرسی و دوکتۆر کامران ئەمین ئاوه‌ بکات بۆ خۆیندنه‌وه‌ و ده‌ربرینی بۆچوون و زیاد و که‌م کردنی هه‌ندیک به‌شی وتاره‌که‌. سپاسی تایبەت بۆ به‌رپێر مامۆستا ئەمین قادر مینه‌که‌ جگه‌ له‌ خۆیندنه‌وه‌ و هه‌له‌برێ کردنی وورد، به‌شیک له‌ ئاماره‌کانی ناو وتاره‌که‌ی کرد به‌ گرافیک، هه‌ر ئه‌وانه‌ی وا لێره‌دا ده‌یانبینن. هه‌موو ئەو به‌رپێرانه‌ له‌به‌ر دلسۆزی و خه‌مخۆریی کۆمه‌لگا ئەو زه‌حمه‌ته‌یان کیشاوه، ده‌ستیان خۆش بیت!

هه و النامهى كتيب

بابهت به زمانى فارسى

سعه و النامهى كتيب

هه و النامهى كتيب

هه و النامهه كئيب

تاريخه / سياسه

هه و النامهى كتيب

سەرھەتا

ئەو ۱۴ وتارەى وا لىرە، لە بەشى فارسىدا دەكەونە بەرچاۋ، برىتىن لە:

- سى بىرەوهرىي خۆم لە زىندانى شا و مەلا و گرتووخانى ئىشىن لە تاران
- دوو وتار وەك ھەلۆيىست گرتن لەسەر مەسەلەى كورد و ئازەربايجانى لە رۆژھەلاتى كوردستان
- وەلامدانەوھى نووسەرىكى تاقمى ناسراو بە "ملى-مذھبى" كە ئايەتوللا مەردوخ و بەگشتى مەلاى سوننەى كوردستانى لەچاۋ مەلاى شىعە بە كۆنەپەرست داناو
- سى وتار سەبارەت بە شىعر و ھەلۆيىست گرتنى سىياسىي نەمر مىرزا ئەبولحەسەنى سەيفولقوزاتى قازى لە سالانى دواى مەشرووتەى ئىران و ھاوكارى كوردنى لەگەل بزووتنەوھى شىخ محەمەدى خىيابانى - كارى ھاوبەش لەگەل مامۇستا حەسەن قازى
- بابەتىك سەبارەت بە ھەلۆيىستى عىلمانىي نەمر جەمىل سىدقى زەھاوى و ھىرشكارىي نەزانانەى سادق ھىدايەت و عەلى موقەددەم بۆ سەر ئەو
- سەرەتايەك بۆ كۆمەلە شىعرى فارسىي كاكەم عومەرى سولتانى (وہفا) بەناوى "سرود پرستو"
- ناساندنىكى كىتیبى وەرگىراوى كوردىي كۆمەلنىك لە شىعرەكانى حافزى شىرازى لەلايەن نەمر مامۇستا ئەمىن موتابچىيەوھ
- سەرەتايەك بۆ كىتیبى شوانى كورد نووسىنى نەمر عەرەبى شەمۇ، وەرگىرانى دوكتور كامران ئەمىن ئاۋە بۆ سەر زمانى فارسى
- سەرەتايەك بۆ كىتیبى چوار كەسايەتى بەرپەچەلەك كورد وەرگىرانى دوكتور كامران ئەمىن ئاۋە.

هه و النامهى كتيب

سه مهمانی در هتل اوین!

دبیر یکی از دبیرستانهای جنوب تهران بودم. پائیز سال ۱۳۵۲ یا ۵۳ بود، زنگ تفریح بعد از ظهر که زده شد دو نفر با لباس شخصی وارد دفتر شدند و مرا به نام صدا کردند. گفتند چند سؤال دارند و میخواهند از من بپرسند. با مدیر خداحافظی کردم و با آنها رفتم. داخل یک سواری پیکان شدیم که دونفر دیگر حاضر یراق در آن نشسته بودند. مرا به خانه ام بردند و همه جار تفتیش کردند؛ آنگاه با همان ماشین و همان نفرات، راهی کمیته ضد خرابکاری در داخل حیاط شهربانی کل شدیم.

بازجویی و شکنجه متعاقب آن، ساعتی بعد شروع شد. مدت ۱۱۰ روز در کمیته ماندم که حدود دو ماه آن زیر شکنجه شدید آرش و حسینی گذشت. زبانم در اثر شوک برقی روی دستگاه آپولو، از دوسو قطع شده بود و هم بندیهایم نگران بودند نکند موقع غذا خوردن یکباره قطع شود و آنرا مثل سیب زمینی داخل راگوی کمیته قورت بدهم.

جوآنمردی (!) که چند جزوه سیاسی به من داده بود، بیش از یک سیلی نخورده، در مورد من اعتراف کرده بود؛ اورا بامن روبرو نکردند. هیچ ارتباط تشکیلاتی با کسی و جایی نداشتم. کورد بودم، سرم توی کتاب بود و همین دو گناه برای مشکوکیت ساواک کافی بود. در کمیته، گرچه مسلمان و نماز خوان نبودم ولی در سلول عمومی با شهید مصطفی جوان خوشدل آشنا و دوست شدم و تا امروز خاطره مهربانیهایش را گرامی میدارم. اورا از زندان قصر بازگردانده بودند تا دوباره زیر شکنجه بیرند، میگفتند 'عاقل' نشده است!

پس از گذشت ۱۰۰ روز، مارا در یک جمع یازده نفره، با مینی بوس راهی قزل قلعه کردند. از کم شانسسی جانداشتند و مال بد بیخ ریش صاحب، ۱۰ روز دیگر هم در سلولهای کمیته سر کردیم. بعد روز از نو، همان نفرات را سوار مینی بوس کردند و بردند. این بار از کنکور پیروز در آمدیم و خوشبختانه استوار ساقی و قزل قلعه چیها تحویلیمان گرفتند. اسامی همراهانم را خوب به خاطر

ندارم ولی میدانم چهره‌ای افسانه‌ای چون هوشنگ ضیا ظریفی داخل مینی بوس بود، علیمحمد بشارتی و طلبه دیگری هم با ما بودند. چند هفته در یک سلول انفرادی سمت غرب ساختمان ماندم، کار روزانه‌ام خواندن یادداشتهای ساکنان قبلی سلول بر روی دیوار و کار شبانه‌ام خواب راحت بعد از شبهای وحشت در قصابخانه کمیته بود. اندکی بعد به بند دو عمومی قزل قلعه منتقل شدم.

تابستان سال ۵۳ را در قزل قلعه گذراندم. روزی را به خاطر دارم که سربازان اره در دست آمدند و بید مجنون گشن زندان را بر زمین افکندند. بید، در وسط حیاط زندان، کنار حوض آب بود و در گرمای تابستان سایه مطبوعی بر سر زندانیان می‌افکند. به دروغ می‌گفتند کسانی از شما، شعار داده‌اند و در وصف درخت شعر سروده‌اند - اتهامی سراپا دروغ که به هیچکدام از بچه‌ها نمی‌چسبید مگر خودیهایشان که تک و توکی بودند و میشد شناختشان. این بید عاقل، یادگار افسران دلیر توده‌ای در سالهای بعد از کودتای ۲۸ مرداد بود و ساواک هنوز پس از گذشت ۳۰ سال از شاخ و برگ درختی می‌ترسید که ریشه در آب زلال حوض داشت.

همان تابستان، بازیهای آسیائی تهران را بر روی صفحه تلویزیون دیدیم. اجازه داده بودند خانواده سیروس نهایندی آنرا برای مدت بازیها به زندان بیاورند. او و دو نفر از هم پرونده‌ایهایش در بند ۳ زندگی میکردند و تقریباً همه اوقات را دور هم و در ارتباط اندکی با بقیه می‌گذرانند. درهای هر سه بند طی روز باز بود و میشد از یکی به دیگری رفت. بزرگانی چون آصف رزمیده، صابر محمدزاده، ضیا طباطبائی و اسماعیل ذوالقدر در بند عمومی و محمد دهقانی در بند انفرادی بودند.

در قزل قلعه بودیم که خبر محاکمه گل سرخی و دانشیان و دیگران رسید. خبر دادگاه و اعدام را از روزنامه‌های دولتی بریده روی تخته‌ای زیر هشتی نصب کرده بودند و برای محکم کاری یک ورقه پلاستیک روی آن کشیده بودند که کسی دست از پا خطا نکند و صفحات پشت روزنامه را نخواند، نکند که با این کار خطرناک پایه‌های تخت طاوس به لرزه بیافتد. دست بر قضا همگان علاقمند به خواندن صفحات پشت روزنامه‌ها بودند تا رویه‌های انتخاب شده آنها! من از قزل قلعه به دادگاه نظامی رفتم و یکسال و نیم زندانی گرفتم.

مهمانی اول، فتح باب:

جسته و گریخته، بین بچه‌ها صحبت از آن میشد که درب قزل قلعه را میخواهند تخته کنند و مارا به جای دیگری منتقل نمایند. در اواخر تابستان یا اوایل پائیز ۵۳ این شایعه به حقیقت پیوست. افسری از ابوابجمعی زندان آمد و گفت که قزل قلعه را تعطیل و جایش را تبدیل به زمین ورزش میکنیم تا وقتی که از زندان بیرون میروید، به جای کارهای آنچنانی^۱ ورزش کنید. نشان به آن نشان که در آن مکان نه ورزشگاه بلکه میدان تره‌باری ساختند با هندوانه‌های درشت، باب زیر بغل ساده‌لوحانی که وعده‌های سیستم را باور میکردند!

آنروز هوا بسیار گرم بود. همه ساکنان بندهای عمومی، دوروبر ۵۰ نفر، را سوار اتوبوس بی منفذ زندان و انفرادیهارا سوار مینی بوسی کردند تا از آنجا ببرند. کار تحویل و تحویل انفرادیها به درازا کشید، گرمای شدید داخل اتوبوس چند تن از بچه‌ها را مشرف به مرگ کرد، گوش شنوائی نبود که فریاد اعتراض و داد و بیداد مارا بشنود، اگر هم شنیدند، وقعی نگذاشتند.

به هرصورت، اتوبوس براه افتاد و ساعتی بعد عرق ریزان از آن پیاده شدیم. قدم به محوطه‌ای گذاشتیم که آنرا اوین جدید میخواندند- بنائی نوساز با دیوارهای بلند آجرین که تنها مشابهتی که با قزل قلعه داشت اسم بازداشتگاه بر روی آنها بود.

ما آخرین نفرات زندان قزل قلعه و اولین نفرات ساکن اوین جدید بودیم. قدممان سبک بود، ۵۰ و ۶۰ نفر اولیه در کوتاه مدتی به ۵۰۰ و ۶۰۰ نفر و در دوره اسلام ناب محمدی به ۵۰۰۰ و ۶۰۰۰ و بیشتر رسید!

در قزل قلعه، آزاد بودیم که جز شب هنگام، همه اوقات روز را در حیاط قدم بزنیم، با مهره‌های خمیری دست ساز یک زندانی هنرمند بروجردی، شطرنج و تخته نرد بازی کنیم و دیگران کونسه بدهند، یا خود کنار حوض آب لم بدهیم و روزها را بشماریم، کار دیگری که نمیشد کرد. کتاب و روزنامه‌ای در کار نبود. غذای سه وعده را گرچه خود نمی پختیم ولی داخل دیگی تحویل میگرفتیم و بین همه توزیع میکردیم. نوبت حمام را خود نگاه میداشتیم، بر نظافت دست شوئی و توالت نظارت داشتیم و از همه مهمتر اینکه مسئولین زندان داخل بندها نبودند و به ندرت، آنهم برای انجام کارهایشان وارد حیاط میشدند، بعد از چند دقیقه گورشانرا گم میکردند.

در اوین جدید همه چیز برعکس بود. روزانه تنها یکبار و بمدت یکساعت میتوانستیم از سلولهای عمومی بیرون بیاییم. به حیاطی میرفتیم که تفاوتش با سلول، در نبودن سقف و قواره اندکی بزرگتر

آن بود. مأموران معذور بند همیشه پشت درها بودند و نمیگذاشتند ساعتی هم شده، از سعادت دیدن رخسار و شنیدن صدای ناخوشایندشان محروم بمانیم.

من سه چهار ماهی را در اوین جدید گذراندم بعد مثل بقیه زندانیانی که دوره محکومیتشان قطعی میشد، از آنجا به زندان قصر منتقل شدم.

حدود چهار یا پنج ماه هم در بند ۲ زندان قصر بودم. با زندانیان کورد بیشتر محشور بودم و از شمار زیاد مذهبیون که جمع خودشانرا داشتند، نمیدانم چرا فقط آخوند شجونی و علم الهدی امام جمعه فعلی مشهد یادم مانده است. شجونی میخندید و میگفت تا حالا ۱۳ بار دستگیر شده‌ام و هربار که از زندان بیرون رفته‌ام، ۵ ریال به نرخ روضه خوانیهایم اضافه کرده‌ام؛ خوشا به حالش! نکند همین ۵ ریالها بود که جمع شد و توانست در دوره امام الهی نصف کرج را صاحب بشود! یکی دیگر از آخوندها که در سالهای اخیر شهردار تهران هم شد، موقع نماز سوت میزد. من مانده بودم که سوت هنگام نماز چه ثواب عظیمی باید داشته باشد و اگر چنین است چرا دیگران از آن بیخبرند، تا اینکه دریافتم او در تلفظ یکی از حروف عربی که میخواست غلاظ و شداد تحویل خدا بدهد، صدائی از بین دندانهایش خارج میکند که تبدیل به سوت جاهلی میشود. علم الهدی که حالا هیکلش به کمتر از آیت الله العظمی یا خیلی عظمی نمیخورد، قد بلندی داشت و از آن ارتفاع بالا آیه‌ها را میخواند که حتما زودتر هم به هفت طبقه بالای سرش میرسید. هیکل او (محتویات جمجمه‌اش هم) بیشتر بدرد پیشنهادی مسجد بی منبر یک روستای دورافتاده داخل کویر میخورد تا روی منبر منبت کاری شده مسجد مشهد الرضا که از آنجا برای همه ایران خط و نشان بکشد و تکلیف تعیین کند!

در قصر بودم که نسخه روزنامه کیهان را با تیتراژی درشتی در مورد خبر ترور زنده‌دیاد بیژن جزنی و همراهان فدائی و مجاهد او، به بند ۲ و ۷ آوردند. سکوت سنگین و مرگباری فضا را فراگرفت، بچه‌ها اعتصاب غذا کردند و حرکات ورزشی با یاد شهدا انجام شد.

قانونا باید در پایان پنج ماه از زندان قصر آزاد و به خانه برمیگشتم. ولی دوسه هفته پیش از اینکه روز آزادم فرا برسد، آسمان تپید و خبری در داخل بند پیچید: همه آنهائیکه در چند هفته اخیر آزاد شده‌اند به جای رفتن به خانه، مستقیماً به اوین برده شده‌اند! نگرانی همه را فراگرفت و در روزهای بعد مسأله جدیتر شد؛ به تلخی دریافتیم که همه راهها به اوین ختم میشود! اما چرا چنین شده بود؟ کسی از ما نمیدانست. حتما دوباره پایه‌های تخت طاوس لقی شده بود و ما نمیدانستیم.

برای من هم چاره‌ای جز روبرو شدن با واقعیت نبود. باید به اوین برمیگشتم.

مهمانی دوم، ملی کشی:

تشریفات قانونی آزاد شدنم از زندان قصر، در یکی از اتاقهای دفتر زندان انجام شد، آنگاه من و دو سه نفر دیگر از آزادشوندگان بالقوه آنروز را به اتاق دیگری بردند. مدتی نشستیم و انتظار کشیدیم تا مینی بوسی آمد و مارا سوار کرد. مقصد از پیش معلوم بود: اوین.

وقتی وارد بند عمومی اوین شدم، چهره‌ها کم و بیش آشنا بودند- همانهایی که روزانه در قصر میدیدم. از ملاقات و هواخوری خبری نبود، کتاب و روزنامه‌ای هم در کار نبود. میگفتند رسولی سر بازجو که ظاهراً همه کاره این برنامه ملی کشی همو بود، گفته‌است آزادی بی آزادی! اینک ما زندانیان ابدی بی بازجوئی و محاکمه‌ای بودیم اسیر دست ساواک و شاه ایران و انیران (که خریداران غربی نفت ایران باشند!). صدای اعتراض از جایی برنمیخاست. ترازوی عدل دادگاه نظامی کفه‌ای در اوین و یکی در آسمان چهارم داشت. انتظار و انتظار، پرسش و پرسش: چرا؟ چگونه؟ تاکی؟ اما پاسخی در کار نبود.

پس از مدتی سروکله‌ی یکی دو ملاقات خانوادگی پیدا شد و موجی در حوضچه آرام بند افتاد. خانواده‌ها هم گفته بودند که نمیدانند چرا و تاکی. مادر و برادر من هم یکبار به ملاقاتم آمدند. در زیر چادری در حیاط زندان بمدت نیمساعت دیدار تازه کردیم. مشکل این بود که باید به فارسی صحبت میکردیم و مادرم نمیتوانست. من ملغمه‌ای از کوردی و فارسی میساختم و تحویل میدادم تا صدای نگهبان عبوس در نیاید. مادر بیچاره‌ام تنها نگاهم میکرد و میگریست. جدای از مسأله زبان، صحنه آمدن من با نگهبان سیلوی اخمو، زبانش را بسته بود. برادرم پیشتر از او وعده گرفته بود که هنگام ملاقات، گریه نکند اما کدام مادری میتواند پذیرای چنین عهدنامه ترکمانچایی باشد هنگامی که پسرش را پس از مدتها انتظار، در آن قیافه تکیده با چنان لباس ژنده و دمپائی بدون جوراب ببیند که ناگهان وارد چادر چهارسو بسته‌ای در ناکجای حیاط اوین میشود؟ هیچ نیروئی نمیتوانست جلوی اشکهایش را بگیرد. طفلکی میگریست و میپرسید چرا آزاد نشدی؟ نازانم! کی می‌آیی؟ نازانم! جوابی برای گفتن نداشتم. فقط بوسیدمش تا رفتند.

برادرم گفت میوه زیادی برایت تهیه کرده بودیم ولی اجازه ندادند بیش از یک کیلو با خود داخل زندان بیاوریم. همان یک کیلو را به من داد و گفت ۱۰۰ تومان هم به دفتر زندان سپرده‌ام که اینجا

خرج کنی. دست مریزادی گفتم. شاید در خیالات خود میدید که بر روی تپه‌های هتل اوین، آنجا که ۱۱ قهرمان دوره شاه (و بعدها هزاران قهرمان دوره خدا هم) اعدام شدند، مرکز خرید بزرگی برایمان باز کرده‌اند و تأسفش این بود چرا اجازه نداده‌اند پول بیشتری به دفتر بسپارد تا خرج خریدهایم را تأمین کند!

در مراجعت به بند، میوه‌ها را - یکی دو تا سیب و گلابی و چند جبهی انگور، به بچه‌ها سپردم. آنها ابتکار جالبی به خرج دادند. چند دانه میوه را که نمیشد بین ۵۰ - ۶۰ نفر توزیع کرد، همه را با ته لیوان داخل ظرفی کوبیدند و از آن معجونی ساختند، آنگاه دوره چرخاندند تا هر کدام یک قاشق چایخوری از آن بخورند. من هم خوردم. مزه آن پس از ماهها حسرت میوه کشیدن، چسبید! بعدها پس از آزادی دریافتم که گویا وقتی مادرم و برادرم پس از ملاقات من، پای پیاده از اوین به طرف اتوبان میرفتند تا در آنجا تاکسی ای پیدا کنند و به تهران و از آنجا به بوکان برگردند، مادر پیرم پایش از جا در می‌رود و ناچار کنار جاده روی زمین می‌نشیند تا برادرم برود و تاکسی بیاورد. در همین فاصله، رسولی سرباز جو با ماشین از آنجا رد میشود و مادرم را که ساعتی پیش در زندان دیده، اجازه ملاقاتش را صادر کرده بود، باز میشناسد و می‌ایستد. از او پرسیده بود که چرا در کنار جاده افتاده‌است؟ مادر بیزبانم دست التماس برداشته بود که غم مرا نخور، فقط پسر مرا آزاد کن!

نمیدانم مادرم این کلمات را چگونه بیان کرده بود و رسولی ایلپاتی چه اندازه از آنرا فهمیده بود، اما دو سه ماهی نکشید که مرا صدا زدند و همراه با یک زندانی مذهبی اهل اصفهان (یا حوالی آن)، آزاد کردند. صد تومان سپرده مادرم و برادرم را به او دادم که هزینه کامل برگشتن به شهرش را نداشت. دونفری به تهران آمدیم، من در میدان ان قلاب پیاده شدم و او به شمس‌العماره رفت. هر کدام راهی راهی شدیم: او به اصفهان و من به بوکان. اوی نمازخوان، بعدها احتمالاً بازجوی اوین اسلامی شد و من مرتد، همان مهمان بالقوه هتل باقی ماندم!

مهمانی سوم، مجاهد عوضی:

سال ۱۳۶۰ بود، موج اعدامهای لاجوردی اندکی فرونشسته بود. در یک ماشین سواری با چند تن از دوستان از بالا به طرف مرکز تهران میرفتیم که دستها بالا! نگاهمان داشتند. باز دیدی و پرسشی که چرا خیابان یکطرفه را برعکس میرفتیم و ما صد البته از آن بیخبر بودیم. جواب و

توضیح سودی نبخشید، مارا داخل ماشینشان کردند و بردند. السلام علیک یا ابا لاجوردی! یکبار دیگر سر از اوین در آوردم و ۱۰ روزی در یک سلول انفرادی ۸ نفره ماندم.

کسی را که بازجوئیم میکرد با حدس و گمان میتوانستم از پشت روبند سفیدش بشناسم: گرچه مطمئن نبودم، ولی او به همان زندانی اصفهانی دوره قبل شبیه بود که از اوین تا تهران را باهم بودیم و از آنجا هریک بسوی سرنوشتی رفته بودیم. تنها کوه است که به کوه نمیرسد. آیا این یک واقعیت بود یا رویای روز یک زندانی؟ هرچه بود، او بامن خوب تا کرد. میپرسید و میخواست بداند در گذشته با چه کسانی همبند بوده‌ام. شاید میخواست اسم خودش را بشنود اما حافظه‌ی نداشته من هرگز نتوانست رویداد ساده ۷ سال پیش را به خاطر م بازگرداند. این بخش از سرگذشت من باید به فیلمهای راج کاپوری شبیه باشد تا واقعیت؛ اما هرچه بود، من آنرا با واقعیت یکی گرفتم. آیا خیالاتی شده بودم؟ نمیدانم.

مارا بعنوان مجاهد خلق گرفته بودند که آنروزها شکار و اعدامشان در بورس بود و بازار بسیار گرمی داشت. روی اوراقم هم با ماژیک آبی نوشته بودند 'منافق'. اما اثبات اینکه مجاهد نبودم سخت نبود و میشد امید آزادی داشت.

سلول انفرادی برای ۸ نفر کافی نبود و هنگام خواب مشکل جدی فضا داشتیم. اما مشکل بزرگتر از خواب، توالت رفتنمان بود. کاسه توالت فرنگی مثل یک دسته گل سفید در یک وجبی ما نشسته بود و با دماغ نه چندان کوچک من تنها چند سانتیمتری فاصله داشت. هرکس که میخواست توالت کند، ابتدا دو نفر بلند میشدند و پتوئی را پرده میکردند تا بتواند کارش را انجام دهد، بقیه هم دم میگرفتند که "حالا رقص، حالا برعکس!". این برای من بزرگترین شکنجه بود، سعی میکردم غذا نخورم یا کمتر بخورم تا نیاز به پرده گیری و ترانه خوانی کمتری داشته باشم. یکباری که به حمام رفتم، ضعف کردم و افتادم اما بازهم به کم خوردنم ادامه دادم. سنم از بقیه بیشتر بود و نمیشد از روی آنها خجالت نکشم.

راهروها هم پر از زندانی بودند. برخی شبها صدای تیراندازی میشنیدیم و بدنبال آن تیرهای خلاص را میشمردیم تا بدانیم آن شب چند نفر به عطوفت اسلامی سربازان گمنام امام زمان گرفتار آمده‌اند. بچه‌ها میگفتند ماهها پیش، صدای تیراندازیها مهیب تر و شمار تیرهای خلاص بمراتب بیشتر بود.

پس از ده روز از زندان آزاد شدم. چون کفشهایم را در این گیرودار از دست داده بودم، در روز آزادی، مرا به اتاقی فرستادند تا جفتی انتخاب کنم و بپوشم. وحشتی کردم که تا دهسال بعد هم از ذهنم بیرون نمیرفت و تا امروز هم بگونه‌ای با من است: صدها جفت کفش اعدامیها رویهم تلنبار شده بود، بزرگ و کوچک، قهوه‌ای و سیاه، بنددار و بی بند، تازه و زهوار دررفته، یک کوه، یک دماوند! چشمم را بستم و بی خیال رنگ و اندازه، جفتی برداشتم. همینکه به خانه برگشتم پیش از هر چیز آنها را از خودم دور کردم تا خوابم را بیشتر نیاشوبند.

آیا صاحب گمنام کفشها مرا بخاطر دست اندازیم به حریم شخصیش خواهد بخشید؟

۲۰۱۵/۵/۲

هه و النامه‌ی کتیب

رویدادهای آذربایجان، جمهوری اسلامی و کردها

بیش از یک‌هفته است که قیام توده‌ای خلق آذربایجان ایران موجب زلزله‌ای در صحنه‌ی سیاسی ایران شده است و دست اندرکاران جمهوری اسلامی در برابر خواسته‌های مردم آذربایجان مجبور به نوعی عقب‌نشینی گشته‌اند، در همان حال با نیروی نظامی با معترضین و تظاهرکنندگان بی‌دفاع روبرو شده‌اند و در برخی از شهرها از جمله اردبیل، نقده، مشکین شهر و تبریز آنها را به گلوله بسته‌اند. تعداد مقتولین، زخمی‌ها و افراد دستگیر شده رو به افزایش است بدون آنکه فشار قیام مردم کاهش یابد. ایران با یک بحران سیاسی روبرو شده است!

نیروی عمده‌ی این قیام، جوانان و بویژه دانشجویان دانشگاهها و مدارس عالی هستند، اما بازاریان، کسبه، کارمندان و دیگر توده‌های خلق آذربایجان از آنان پشتیبانی میکنند و گفته میشود که آذربایجانیان درون نیروهای نظامی جمهوری اسلامی از جمله سپاه پاسداران، از رودروئی با مردم می‌پرهیزند و قیام کنندگان میگویند که رژیم از نقاط دیگر ایران نیروی سرکوبگر به آذربایجان گسیل داشته‌است تا بتواند سرکوب تظاهرکنندگان را به نحوهی موثرتری انجام دهد.

خواست قیام کنندگان مانند ترکیب خودشان یک دست و یک نوع نیست. از حقوق فرهنگی گرفته تا ایجاد حکومت فدرال و حکومت مستقل ملی از سوی گروه‌ها و توده‌های مختلف مردم مطرح شده است.

محرک و در واقع سازمانده قیام تاکنون عبارت بوده است از تلویزیون " گونا تی فی " که از ایالات متحده آمریکا برنامه‌های خود را پخش میکند. اداره کنندگان این تلویزیون دو نفر از اهالی اردبیل و نقده هستند - که طرفدار استقلال جنوب آذربایجان و یکی شدن با آذربایجان شمالی هستند و به پروپاگاندا پان ترکی میپردازند. این تلویزیون رابطه‌ی نزدیکی با مردم آذربایجان دارد و همهی برنامه‌های خود را به امور این قیام اختصاص داده است. اخبار قیام را منتشر میکند،

اعلامیه‌های مبارزین داخل را به اطلاع توده‌های مردم میرساند، شعارها را تعیین میکند و بطور کلی در سازماندهی کارها نقش یک حزب و سازمان سیاسی یا یک قرارگاه نظامی را ایفاء میکند. متأسفانه دیدگاه پان ترکیستی گردانندگان تلویزیون موجب چشم پوشی آنان از واقعیت زندگی روزانه‌ی منطقه شده است. تبلیغ برای ایدئولوژی وارداتی تورانی، با طبیعت و سرشت زندگی در این منطقه‌ی پیچیده ناسازگار است. آنها، تقسیم جغرافیائی ایران به استانها را مبنای موضع سیاسی خود قرار داده که گویا همه‌ی استان آذربایجان غربی فقط خاک آذربایجانیان است و دیگران کردها، ارمنی‌ها و آشوریها مهمانان موقتی این خاک هستند و هرگاه آنها بخواهند باید این خاک را ترک کنند و بروند! در راستای تثبیت چنین موضعی است که مدتی است به گردآوری امضاء مشغولند و میخواهند بعد از جمع آوری ۵۰۰ هزار امضاء، طومار شکایت خود از کردها را، در اختیار سازمان ملل متحد بگذارند. چندی است که سیاست رودروئی این تلویزیون با خلق کرد به علت رویدادهای داخل ایران راکد شده است و آنها همه‌ی توان خود را صرف هماهنگی امور قیام در داخل شهرهای ایران کرده اند.

علیرغم موضعگیری غلط و نادرست برخی محافل، در چنین شرایطی که مبارزات حق طلبانه‌ی مردم آذربایجان ایران هرروز توسعه‌ی بیشتری پیدا میکند و بعد از شکست جمهوری خلق آذربایجان ایران تا به امروز هیچگاه به خواستی توده‌ای تبدیل نشده است، وظیفه‌ی مبارزان خلق کرد در برابر این شرایط جدید در منطقه چیست؟

به اعتقاد ما، شخصیتها، سازمانها و احزاب سیاسی کرد باید در مسیر کسب حقوق سیاسی، فرهنگی و اقتصادی خلق آذربایجان از مبارزات آنان پشتیبانی نمایند و این پشتیبانی را تا سطح حق تعیین سرنوشت ارتقاء دهند.

خلق کرد مدت ۲۷ سال به تنهایی، خواستار حقوق خویش بوده و هیچگاه از هیچ نوع پشتیبانی خلق آذربایجان برخوردار نشده است، اما در تمام این مدت و در طول سالهای سلطه‌ی رژیم پیشین نیز هر زمان بدست آوردن خواستی را برای خود مطرح کرده باشد، خواهان همان حقوق برای دیگر خلقهای ایران - از جمله خلق آذربایجان هم شده است. اکنون نیز که قیام خلق آذربایجان شرایط مناسبی برای احقاق این حقوق فراهم آورده است میباید چون گذشته بر روی خواستهای ملی خود پافشاری کنیم و همان خواستهائی را که برای خلق کرد میخواستیم برای دیگر خلقهای ساکن فلات ایران - از جمله خلق آذربایجان بخواهیم.

لازم است به شیوه مدنی تمام فشارهای خود را بر روی رژیم سرکوبگر جمهوری اسلامی متمرکز کنیم تا از کشتار و ایداء آزادیخواهان آذربایجان دست بردارد و به جای شیوهی وحشیانهی سرکوب و ضرب و شتم و اعمال نظامی، به خواستهای مشروع آنان گوش فرا دهد. خواستهای که ۲۷ سال است از طرف خلق کرد مطرح شده‌اند و تنها باتانک و توپ و طیاره به آنان پاسخ داده شده است.

در همانحال لازم است با خلق آذربایجان و نمایندگان راستین آن دیالوگ بوجود آوریم و سعی کنیم جدانگری و مواضع متضاد را از طریق دمکراتیک و به دور از خشونت حل و فصل نمائیم. لازم است به خلق آذربایجان که از نظر سیاسی و سازمانی تجربه ای کمتر از ما دارند کمک کنیم تا شرایطی بوجود آورند که آنها و ما و دیگر خلقهای ساکن ایران همگی باهم و در مسیر همسرنوشتی به مبارزه‌ای مشترک پردازیم و نیروی خود را بر مبارزه علیه رژیم شونیستی ایران متمرکز سازیم که سیاستهایش در باره‌ی ملل غیر فارس ایران هیچ تفاوتی با رژیم پهلوی ندارد و در سایه‌ی سلطه‌ی آنان خلق کرد و خلق آذربایجان و دیگر خلقهای ایران با عقب ماندگی اقتصادی، تحقیر و اهانت فرهنگی و محرومیت سیاسی روبرو گشته‌اند.

لازم است به خلق آذربایجان کمک کنیم تا رهبری جنبش را به دست کسان و سازمانهای سیاسی ای بسپارند که بر موزائیک اتنیکی منطقه وقوف دارند و دچار توهم و خیالپردازی نمیشوند. کردها چشم طمع به خاک دیگران ندوخته‌اند و در همانحال نمیتوانند بپذیرند در خاکی که در طول قرن‌ها مسکن زندگی آباء و اجدادشان بوده است، مهمان خلقی به حساب آیند که - اگر فاکت‌های تاریخی تحریف نشوند، بسیار دیرتر از آنها به منطقه آمده‌اند. خونریزی، ویرانی و دربدری راه حل و فصل مواضع متفاوت نیستند.

لازم است این نکته را فراموش نکنیم که امکان اجرای سناریوهای گوناگون **توافقات سیاسی و به زیان ملت کرد.** باید هشیاری سیاسی خود را برای روبرو شدن با پیشامدهای نامعلوم حفظ کنیم. لازم است پارامتر کشورهای بیگانه، هم پیمانی و هم را هی آنها با جناحهای افراطی در میان هر دو ملت کرد و آذربایجانی را فراموش نکنیم و مواظب اعمال و رفتار آنان و نیرو و جناحهای درون خود در منطقه باشیم، با هم همکاری کنیم و از هر نوع ضدیت با یکدیگر پرهیزیم.

لازم است همه فرهیختگان و کارشناسان ملی کرد به تاریخ، خاک و ترکیب کشور توجه کنند و به روشنگری مسائلی پردازند که هم اکنون مورد مناقشه هستند یا امکان دارد در آینده موجب مناقشه بین ما و ملتهای دیگر باشند.

لازم است همه ی وسائل ارتباط جمعی و میدیای کردی بطور مداوم اطلاعات لازم را در اختیار مردم کرد قرار دهند تا در میان توده های مردم آمادگی تمام وجود داشته باشد.

لازم است جناحهای واقع بین درون جنبش ملی آذربایجان را در جریان بگذاریم که تهدیداتی که گردانندگان تلویزیون گوناگون در مورد خلق کرد اعمال میکنند هرچند زیاد هم باشند یک درصد نیروی جهنمی صدام و خمینی و ژنرالهای ترکیه نمیرسند که کردها بدون دغدغهی خاطر در مقابل همگی شان ایستادگی کرده اند و میکنند

دیالوگ و چاره یابی دمکراتیک تنها گزینشی است که هردو خلق کرد و آذربایجانی میتوانند و باید برای آن مبارزه کنند. کسان زیاد خواه و افراطی در میان هردو خلق کرد و خلق آذربایجان هستند. لازم است میدان مانور این نیروها محدود گردد و این تنها به وسیله ی نیروهای دمکراتیک هر دو میسر است. برای جلوگیری از هر نوع فاجعه ای لازم است راهبرد امور به دست طرفهای مسئول سپرده شود.

بگذار همه نیرو معطوف ضدیت و سرنگونی رژیم سرکوبگر و فریبکار جمهوری اسلامی گردد.

۲۰۰۶/۵/۲۸

جمهوری اسلامی تنها از راه مبارزه مشترک خلقهای ایران سرنگون می شود!

نگاهی به قیام خلق آذربایجان و مواضع گوناگون تی وی

خلق آذربایجان ایران طی ۵۰ سال حکومت پهلوی و ۲۷ سال سلطه جمهوری اسلامی بیشترین فشار سیاسی و فرهنگی را متحمل شده است. از تمام شیوه های موجود برای انکار خواست های آنان استفاده شده، بخش بزرگی از سرزمین شان در عقب ماندگی اقتصادی نگه داشته شده، تحقیر گشته، زبان مادریشان ممنوع شده و اجازه رشد به فرهنگ ملی آنها داده نشده است. علیرغم جمعیت قابل ملاحظه و حضور آذربایجانیان در تمام عرصه های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی ایران، ابتدایی ترین حقوق فرهنگی یک خلق از قبیل خواندن و نوشتن به زبان مادری، داشتن نشریات دوره ای (روزنامه و مجله) به زبان ترکی، وجود رادیو و تلویزیون مستقل و موسسات گسترش هنر و موسیقی ملی، از آنها سلب شده، در حقیقت به شهروندان درجه دوم ایران تبدیل شده اند - آنگونه که خلق کرد و دیگر خلق های ایران هم.

علیرغم سهم بودن آذربایجانیان در اقتصاد و قدرت سیاسی کشور بویژه در ۶۰ سال گذشته، این حقوق ملی مورد مطالبه جدی آنان قرار نگرفته است. شاید همین مشارکت در راهبری سیاست کشور نقش عامل بازدارنده ای را در این رابطه بازی کرده است. اما بدون شک نبود احزاب و تشکل های ملی در دوران پس از شکست جمهوری آذربایجان (۱۹۴۶)، یکی از فاکتورهای اصلی بی اعتنایان به این خواست ها بوده است، در مقابل، خلق کرد که سهم چندانی در اقتصاد و قدرت نداشته است، با توجه به حضور نمایندگان در قالب احزاب سیاسی، فعالیت و مبارزه سیاسی و حق طلبی خود را پس از شکست جمهوری کردستان در سال ۱۹۴۶ هیچ گاه فراموش نکرده است.

علیرغم این واقعیت که از دوران بعد از شکست جمهوری آذربایجان تا به امروز، خواست های دمکراتیک برای رسیدن به حقوق ملی خلق آذربایجان از سوی باقیمانده فرقه دمکرات آذربایجان

ایران کاملاً کنارنهاده نشده، فرقه و گروه های ملی گرای کوچک این خواست ها را مطالبه کرده اند، معذالک عواملی چون :

- سهم آذربایجانی ها در قدرت سیاسی ایران در هر دو حکومت پهلوی و جمهوری اسلامی،

- شرکت آنان در اقتصاد سرتاسری ایران، بویژه تهران،

- فقدان یک حزب فراگیر ملی،

- توازی معتقدات دینی (تشیع) بین آنان و فارس های ایران،

- برخی عوامل منطقه ای مانند هم پیمانی ترکیه با ایران در پیمان بغداد، همکاری آنها

در سرکوب مبارزه ملی خلق کرد و کنترل سیاست خارجی جمهوری آذربایجان از

سوی اتحاد شوروی تا اواخر سده بیستم، و . . . .

موجبات کم رنگی مبارزه ملی آذربایجانیان ایران را فراهم کرده این آتش برای بیش

از ۶۰ سال زیر خاکستر اوضاع نامناسب سیاسی، بی عمل باقی مانده است.

اما اکنون به علت برخی تغییرات سیاسی در منطقه و از جمله :

- حضور آمریکا در عراق و افغانستان،

- درگیری و تقابل سیاسی آمریکا در ایران،

- اشاعه تفکر اسلامی و دشمنی مسلمانان منطقه با آمریکا، که موجب نیاز هر چه بیشتر

این کشور به هم پیمانی با حکومت ترکیه شده است،

- رابطه نزدیک اسرائیل با ترکیه که به نظر می رسد برای سالیان متمادی تنها کشور قادر

به همکاری با اسرائیل در منطقه باشد،

- مساله ورود ترکیه به اتحادیه اروپا، که خواسته نخواسته، سیاستمداران کشور را وادار

به برخوردی منعطف تر با کردهای داخل مرزهای خود و کاهش تندروی علیه آنان

خواهد کرد،

- ناتوانی سیاسی - نظامی ترکیه در مساله در هم شکستن مبارزات سیاسی - نظامی

کردهای ترکیه، که موجب تشدید سیاست های پان ترکیستی و ستیزه جویانه آنان بر ضد

خلق کرد در کردستان عراق و ایران شده است،

- شکست سیاسی - نظامی جمهوری آذربایجان از جمهوری ارمنستان و حل مساله قره باغ و کلبجار به نفع ارمنی ها،

- سیاست پر اشتباه حاکمان جمهوری اسلامی ایران در رابطه با مساله ملی خلق های ایران و تحمیل جنگی ۲۷ ساله به خلق کرد که خواهان اصلی ترین حقوق انسانی برای خود و دیگر خلق های ایران است، و نیز بی اعتنایی حاکمان به اجرای برخی از مواد قانون اساسی ایران که حاوی ابتدایی ترین حقوق بویژه اصول مربوط به خواندن و نوشتن به زبان مادری است.

این ها و برخی عوامل دیگر مانند کمک و تائید آمریکایی ها در رابطه با تشکیل ایستگاه های رادیو و تلویزیون احزاب و گروه های اپوزیسیون ایران در جهت نرم کردن جناح های تندرو و فاناتیسم صحنه سیاست کشور، و ترس آنان از ساخته شدن بمب هسته ای از سوی آخوندها، جو ی ایجاد کرده اند که حتی جناح های میانه رو عرصه سیاسی ایران چون جریان معروف به ۲ خرداد یا ملی - مذهبی های طرفدار آیت الله منتظری نیز به مخالفت با رژیم برخاسته اند.

با اینهمه، در حالی که تمام جناح های درون و بیرون حاکمیت جمهوری اسلامی در رابطه با ادامه حاکمیت خود، تمامیت ارضی ایران، تداوم سلطه یکسویه فارس و زبان فارسی بر خلق های کرد، آذربایجانی، بلوچ و لر و عرب و بی اعتنایی به خواست های آنان، هم صدا بوده، طی ۲۷ سال گذشته خواست های خلق کرد را برای دستیابی به حقوق فرهنگی با تانک و توپ و گلوله پاسخ داده اند، قیام غیر منتظره ترک های آذربایجان به یکباره موجب دگرگونی معادلات سیاسی شده است.

در اعتراض ناگهانی و خشمگین توده های خلق آذربایجان بی شک تمام یا بخش کثیری از فاکتورهای فوق نقش داشته اند، اما عامل جدیدی هم وارد معادلات پیشین شده است: تلویزیون گونا ز تی وی.

مدیریت این تلویزیون در دست افراطی ترین جناح جنبش ملی آذربایجان است و برای مقابله با "شونیسیم" فارس از سلاح شونیسیم ترک بهره گرفته است. مجریان و گویندگان تلویزیون از کلامی غیرسیاسی، پرووکاتور و دور از نزاکت استفاده می کنند. بینندگان و خلق آذربایجان را تحریک به پاره کردن و سوزاندن کتاب های فارسی مانند شاهنامه فردوسی می کنند، به بینندگان اجازه می دهند در تماس های تلفنی که زنده و بدون فیلتر پخش میشوند از کلمات رکیک علیه

افراد و گروه‌های اجتماعی استفاده کنند، و در این میان دامنه اختلافات آذربایجان ایران با حکومت مرکزی را به تضادی بزرگتر یعنی اختلاف عمومی نژاد ترک با دیگر نژادهای منطقه مانند فارس و کرد و ارمنی تبدیل می‌کنند.

گردانندگان تلویزیون در این مورد تا جایی پیش می‌روند که تبدیل به توجیه گر کور سیاست ترکیه در رابطه با کردهای آن کشور شده، حمله تبلیغاتی خود را متوجه به اصطلاح "تروریستان" کرد که ظاهراً پ پ ک و پژاک را در بر می‌گیرد، می‌سازند، در حالیکه هدف آنها کرد در کلیت آن و در تمام بخش‌های کردستان است. برای نمونه به رهبران سیاسی کردستان مانند آقایان جلال طالبانی و مسعود بارزانی بی‌احترامی کرده، با افتخار اظهار می‌دارند که نیروهای ارتش ترکیه ۲۰ کیلومتر وارد خاک عراق شده است در حالیکه رهبران کرد این واقعیت را از مردمشان پوشیده میدانند. مساله به همین جا ختم نمی‌شود آنها در ادامه پشتیبانی‌های بی‌چون و چرا از سیاست‌های پان‌ترکیستی ترکیه، شهر کرکوک و بخش بزرگی از جنوب کردستان را جزو خاک آن کشور دانسته، در مجموع، مسائل موجود ایران و مطالبه حقوق ملی آذربایجانیان را بنفع تلاش در جهت گسترش خاک نژاد ترک کنار نهاده‌اند، برنامه‌ای که از ابتدای تشکیل جمهوری ترکیه، سیاست رسمی آن کشور هم بوده است.

تبلیغات گوناگونی وی بر محور اصلی پان‌ترکیستی قرار داشته، موارد زیر را در بر می‌گیرد:

- کوشش در راه اتحاد ترک‌های جهان،
- کوشش در راه متحد کردن تمام سرزمین‌های محل سکونت ترکها در جهان،
- مخالفت با واژه مرسوم آذری، که از آغاز حکومت پهلوی در ایران تاکنون به جای ترم ترک در مورد مردم آذربایجان ایران کاربرد داشته است.
- دشمنی با خلق ارمنی و ابراز تاسف برای خاک قره باغ و کلبجار که در جریان جنگ جمهوریهای آذربایجان و ارمنستان به بخشی از خاک ارمنستان تبدیل شده‌اند. این دشمنی به اختلاف با ارمنیان ارمنستان ختم نشده، گوناگونی وی ترک‌های آذربایجان را تشویق به تقابل با ارمنیان ساکن تبریز و اورمیه کرده از آنها می‌خواهد تا از ارمنیان خرید نکنند، در مقابل خلیفه‌گریهای دو شهر نامبرده دست به تظاهرات و راهپیمایی بزنند و در سالروز کشتار ارمنیان توسط دولت ترکیه در سال ۱۹۱۵ که همه ساله در ۲۴ آوریل از سوی ارمنی‌های جهان برگزار می‌شود، آنها هم تظاهرات خود را داشته باشند.

تلویزیون گوناگونی همچنین به منظور نشان دادن حقانیت ترکها و دروغ نمایاندن ادعای ارمنیان در مورد کشتار سال ۱۹۱۵ فیلم های تاریخی و اسناد جمهوری آذربایجان را پخش می کند.

- دشمنی با خلق کرد، سوء استفاده از تظاهرات نابجای سازمان پژاک در شهر ماکو که جهت پشتیبانی از آزادی آقای عبدالله اوجلان صورت گرفت، و بهره برداری از مقاله چاپ شده در روزنامه کوردستان - ارگان حزب دمکرات کردستان ایران، که در آن، از بخش کردنشین استان آذربایجان غربی چون سرزمین کردها نام برده شده بود، به منظور تحریک مردم آذربایجان علیه کردها.

گردانندگان تلویزیون به کردها چون مهمان خاک آذربایجان نگریسته، در تبلیغات خود تا آنجا پیش می روند که اعلام می کنند کردها باید از خاک این استان چشم پوشیده، به سنج و سلیمانیه بروند، در غیر این صورت، چنانکه احمد اوبالی یکی از گردانندگان گوناگونی در یکی از برنامه های خود اظهار داشت، از طریق ارتش و نیروی پادگان اورمیه تمام کردهای آذربایجان ایران تا سنج و سلیمانیه بیرون رانده خواهند شد!

این تهدیدها بیشتر به سخنان صدام حسین و علی حسن مجید می ماند که حتی نتوانست خمی به ابروی کردها بیاورد و سرانجام، جنایات حلبچه و انفال هم به داد نژادپرستان بعثی نرسید و صدام و همپالکی هایش آنجا رفتند که رفتند، آیا تلویزیون گوناگونی خواهد خلق آذربایجان را به چنان بیراهه سیاسی بکشاند؟ این را درجه هشجاری مردم می داند.

غیر از محور اصلی گفتارهای گوناگونی وی، که پروپاگاندا در زمینه سیاست پان ترکستی است، مجریان تلویزیون طبق سیر رویدادها خط مشی های مختلفی در پیش می گیرند، یک بار بر ضد ارمنی، دیگر بار علیه کرد، و در این اواخر بر ضد "شونیسیم" فارس.

یکی از دلایل عمده شدن مساله کاریکاتور روزنامه ایران و اعتراض خلق آذربایجان در نیمه دوم ماه مه، این بود که گوناگونی وی آن رابه محور اصلی اخبار و تفسیرهای خود تبدیل کرده، خواستار قیام مردم و تظاهرات عمومی شد و بر همین اساس در طی چهار هفته گذشته شونیسیم فارس وسیله ای برای سازماندهی آذربایجانی ها و ترک های ایران علیه جمهوری اسلامی شده است. از تظاهرات پشتیبانی بعمل آمده، اطلاعیه های مربوط به تظاهرات تهران و شهرهای مختلف

آذربایجان از بلندگوی آن خوانده شده، از توده‌های مردم خواسته شده است تا از منازل خود بیرون آمده در تظاهرات شرکت کنند، یا از روستاها به شهر آمده، از شهر خود به شهرهایی که محل تظاهرات است بروند و همیشه هم نتیجه کارها مثبت تلقی شده، حتی سخن از سرنگونی رژیم در آینده‌ای نزدیک و قدرت گرفتن ترک‌ها در بیشتر نقاط ایران به میان آمده است.

تلویزیون گوناگونا و سیمای جناح تندرو جنبش ملی آذربایجان و همراه با سایت سازمان گاموح (گونی آذربایجان میلی اوپانیش حرکتی)، تندروترین گروه درون جنبش ملی آذربایجان هستند. این تندروی‌ها در جنبش ملی خلق‌ها منحصر به آذربایجان نبوده، همه ملیت‌های ایران و خاور میانه کم و بیش از بی‌سیاستی گروه‌های افراطی رنج می‌برند. در میان کردها نیز گروه‌های تندرو کم نیستند، اما تمایز عمده میان آن‌ها و تندروهای آذربایجانی در این است که جنبش ملی کرد در طی مبارزه مستمر ۶۰ ساله اخیر، تاریخی پر از خون و آوارگی و سرشار از فراز و نشیب‌ها را پشت سر گذاشته، سرانجام رهبری آن به دست احزاب و تشکلات و شخصیت‌های مسئولی افتاده است که واقعیات پیرامون خود را شناخته، به جنگ سایه‌ها نمی‌روند و درست به همین خاطر، تندروان کرد در عرصه سیاست روزانه جایگاهی ندارند.

اما این مساله برای آذربایجانی‌ها بگونه‌ای دیگر است. مبارزه ملی و حق‌طلبانه آذربایجانی‌ها در ۶۰ سال گذشته در نازلترین سطح خود بوده، از شکست ۱۹۴۶ تاکنون، تنها در مقطع اختلاف آیت‌الله شریعتمداری با خمینی و دیگر ملاهای ایرانی، شاهد حرکات و اعتراضاتی بود که هرگز توده‌ای نشد و در سطح بالای مراجع تقلید باقی ماند.

اینک جنبش ملی خلق آذربایجان در معرض تهدید است و خطر آن وجود دارد که سکان کار به دست تندروهایی بیفتد که به جای منطق تابع احساس باشند. اشتباه بزرگی خواهد بود اگر جنبش توده‌ای آذربایجان موزائیک همه‌رنگ ملت‌های ایران را آنگونه که باید شناسد و در عرصه مبارزه با رژیم جمهوری اسلامی به جای همراهی با ملل تحت ستم ایران، وارد عرصه بی‌ثمر دشمنی با خلق کرد شود، خلقی که بالاترین سطح آمادگی برای مبارزه و بیشترین تجربه انقلابی را داشته می‌تواند موثرترین پشتیبان انقلاب خلق‌های تحت ستم ایران باشد.

تندروهای درون جنبش ملی آذربایجان، جنگ ترکیه و شمال آذربایجان را وارد معادلاتی کرده‌اند که در شرایط کنونی مورد تأیید افکار عمومی نیست. در شرایطی که خلق‌های ایران رو در روی رژیم اسلامی و حکومت مرکزی ایران قرار دارند، ملاها از چنین اشتباه محاسبه‌ای بالاترین

بهره برداری را بعمل خواهند آورد، آنها نیک میدانند اگر نیروی مبارز کرد در کنار مبارزه برا دران وخواهران آذربایجانی خود قرار گیرد، دولت اسلامی برای خارج شدن از فشار انقلابی مردم دچار مشکلات جدی خواهد شد. تهدید کردها بزرگترین اشتباه بخشی از نمایندگان جنبش ملی آذربایجان بوده است. آنها باید نگران حکومت ملایان باشند که از آب گل آلود ماهی نگیرند.

خلق کرد در کردستان ایران چه انگیزه‌ای برای مبارزه علیه حکومت جمهوری اسلامی خواهد داشت چنانچه دورنمای مقابل رو، از بین رفتن یک ستمگر و آمدن ستمگر دیگری باشد که این یک نه تنها حقوق انسانی آنان را به رسمیت نمی‌شناسد بلکه میخواهد آنها را از خاکی که از دوره ماد تاکنون مسکنشان بوده است محروم سازد؟

مبارزان واقعی آذربایجان اگر میدان را برای خیال پردازیهای دور از واقع گاموح و گوناو تی وی خالی کنند، دچار اشتباهی تاریخی شده اند. سرشت سیاسی و رویدادهای اجتماعی ایران گویای این واقعیت است که سرنگونی جمهوری ستم اسلامی تنها در سایه مبارزه مشترک خلق های تحت ستم ایران میسر است.

حاکمان ایران در طی ۲۷ سال مبارزه خلق کرد، از هر وسیله‌ای برای جدا نگه داشتن آنان از بقیه خلق های ایران استفاده کردند. اکنون نیز که خلق آذربایجان علیه آن ها پیا خاسته است، بزرگترین شانس و آس برنده برای این حاکمان قلابی عبارت خواهد بود از تشدید تضادهای بین دو خلق، استفاده از یکی علیه دیگری و در نتیجه، شکست دادن هر دو جنبش و ادامه حاکمیت خود. اجتناب از چنین سرنوشتی وظیفه انقلابی همه مبارزین آذربایجان است، آینده درستی این داوری را اثبات خواهد کرد.

دوستان آذربایجانی دست دوستی خلق کرد را کنار نزنید!

شنبه ۲۰ خرداد ۱۳۸۵ - ۱۰ ژوئن ۲۰۰۶

هه و النامهى كتيب

آیت الله مردوخ کردستانی، روحانیت سنت و جماعت و مشروطیت

توضیحاتی بر مقاله آقای احسان هوشمند

روحانیت در کردستان همواره یکی از پایگاههای مهم مبارزه علیه استبداد و ستم ملی بوده است. اعدام شیخ سعید پیران در سال ۱۹۲۵ توسط جمهوری نو بنیاد ترکیه، دستگیری، تبعید و زندانی شدن شیخ محمود برزنجی به دست انگلیسیان حاکم بر عراق در سال ۱۹۳۱؛ اعدام قاضی محمد رئیس جمهور کردستان در سال ۱۹۴۷ به دست نظامیان حکومت پهلوی و تیرباران ملا احمد شلماشی معروف به "ملا آواره" در سال ۱۹۶۹ به فرمان تیمسار اویسی فرمانده وقت ژاندارمری ایران در جلدیان، تنها نمونه‌های اندکی از مبارزه روحانیون اهل تسنن کردستان علیه ظلم و اجحاف و ستم ملی در کردستان هستند.

مشروطیت در ایران و عثمانی، گذشته از نقش ترقیخواهان‌ای که در گذار دو کشور از سیستم اقتصادی - اجتماعی پوسیده فئودالی به سیستم نو برآمده سرمایه‌داری ایفا نمود، در برخی عرصه‌ها عقربه زمان را نه به جلو، که به عقب برگرداند. مسأله آزادیهای سیاسی مردم ایالات و ولایات 'ممالک محروسه' ایران و عثمانی یا به عبارت روشنتر، مسأله ملی و حقوق ملت‌های ساکن دو کشور بمثابة یکی از پیش فرضهای دمکراسی، با استقرار مشروطیت دچار پسرفت بنیادی گردید و زمینه‌ای درخور برای ظهور دیکتاتوری رضاشاهی و اتاتورکی در این جوامع فراهم نمود.

آقای احسان هوشمند در مطلبی با عنوان "انقلاب مشروطه و روحانیون سنت و جماعت"، که در نشریه 'مهرنامه'^{۴۹} و تارنمای "ایران گلوبال"^{۵۰} انتشار یافته است، به "کمبود پژوهش در خصوص مشارکت مردم کرد سنی مذهب [ایران] به ویژه در استانهای کردستان و آذربایجان غربی" اشاره نموده، دیدار زنده یاد آیت الله مردوخ کردستانی با شیخ فضل الله نوری یکی از ستونهای اصلی مخالفت با مشروطه خواهان در دوره محمدعلیشاهی را بعنوان سندی مطرح کرده‌اند که خواننده

^{۴۹} مهرنامه، شماره چهاردهم، صفحات ۸۷-۸۸ مردادماه ۱۳۹۰، سال دوم

^{۵۰} <http://www.iranglobal.info/I-G.php?mid=۲-۷۱۳۷۰>

بتواند از راه آن به نتیجه‌ای که بطور غیرمستقیم هدف مقاله نویسی ایشان است برسد؛ در زمینه این هدف دیرتر توضیح خواهم داد. هرچه هست، تردیدی در درستی "گفته‌ها"ی ایشان در رابطه با سفر و دیدار مردوخ نیست و آنچه گفته‌اند مستند به بخشهایی از کتاب تاریخ کرد و کردستان مردوخ است. اما آنچه بی تردید جای گفتگو دارد، "نگفته‌ها"ی وی در پیوند با مشارکت مردوخ و بطور عمومیت روحانیون اهل سنت و جماعت کردستان در مبارزه برای استقرار مشروطیت در ایران است - نگفته‌هایی که نشان از نگرشی ویژه به مسأله دارند یا حداقل حاکی از عدم اشراف نویسنده بر فاکتها و منابع اندک ولی عملاً موجود در پیوند با مسأله است - گرچه، به هر جهت، اشاره ایشان به کمبود منابع ایرانی در این رابطه، مطلبی دور از واقع نیست.

نکته محوری گفته‌های آقای هوشمند اتهام "بی موضعی" و بطور غیرمستقیم همراهی زنده یاد آیت الله مردوخ کردستانی با نیروهای استبداد است. علیرغم درست بودن فاکت مورد اشاره، متأسفانه ایشان در ریشه‌یابی موضوع و نیز تشخیص جایگاه اجتماعی مردوخ دچار اشتباهاتی شده‌اند که من در این سطور سعی خواهم کرد به هر دو دو مسأله پردازم.

نقش ترقیخواهانه جنبش مشروطیت در ایران در تسریع گذار از سیستم فئودالی به اقتصاد تازه نفس سرمایه‌داری، جای تردید نیست. اوضاع اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران بعد از انقلاب مشروطیت از بسیاری لحاظ تغییر کیفی یافت و چهره اجتماعی جامعه، که در طول قرن‌ها کم و بیش همسان مانده بود، دچار دگرگونی بزرگ و عمده‌تأثیری شد. اما نقش مشروطیت در همه عرصه‌ها مترقیانه نبود و به تعبیری، در برخی زمینه‌ها عقبه‌زمان را به عقب برگرداند. مجریان و متولیان مشروطیت با بهره‌گیری از شرایط فراهم شده توسط انقلاب، اقتدارات و اختیارات اداری ولایات را زیر عنوان تفسیربردار "ایجاد مرکزیت و نابودی سیستم خانخانی" از ولایان محلی گرفته، در دست خود قبضه کردند. دستگاههای متعدد سرکوب مانند ارتش و پلیس و ژاندارمری در مناطق ملی ایجاد و برای تجاوز به حقوق مردم از زبان و مذهب و سنت گرفته تا لباس و کلاه به کار افتاد. ژاندارمری انقلابی دوره پیرم و پسیان و لاهوتی تبدیل به نیروی سرکوبگر و رشوه‌خواری شد که برای چندین دهه در مناطق روستایی ایران خواب از چشم مردم ربود و زالویی شد که حتی یکی از خواستهای حکومت‌های ملی آذربایجان و کردستان در مذاکره سال ۱۳۲۴ با دولت مرکزی، انحلال ژاندارمری و جایگزینی آن با دستگاهی در خدمت امنیت و آسایش مردم بود. این خواست مورد موافقت قوام السلطنه هم قرار گرفت ولی با یورش ۲۱ آذر

۱۳۲۵ و استقرار مجدد دیکتاتوری، مانند بسیاری از وعده‌های سرخرمن رژیم، به فراموشی سپرده شد و به جای آن، زیر عنوان دهن پرکن پایان بخشیدن به ملوک الطوائف، بساط استبداد نظامی و سلطه بی چون و چرای سپاه‌یانی چون شاه بختی و جهان‌بانی وهوماپیوونی و زنگنه برپا داشته شد.

درک ارتجاعی از مفهوم مرکزیت، زمینه‌ساز استقرار دیکتاتوری لجام گسیخته کسانی چون رضاشاه، محمدرضاشاه و خمینی شد که زبان، دین، سنت و همه ویژگی‌های ملل ساکن این کشور را به سود آنچه به تفسیر آنان "وحدت ملی" بود، نابود و قوانینی کم و بیش دمکراتیک چون قانون تأسیس انجمنهای "ایالتی و ولایتی" خود مشروطیت را هم قربانی سیاست تمرکز قدرت کردند. این تفسیر نادرست از وحدت سیاسی در مقاطعی از تاریخ کشور فاجعه‌بار بود و به تقابل و درگیری‌هایی بین مردم مناطق ملی و حکومت مرکزی انجامید که امروز پس از گذشت صد سال از پیروزی انقلاب مشروطیت و عملی نشدن بسیاری از اهداف آن، این تقابلها تبدیل به زخمهای ناسوری شده‌اند که جز با تغییر بینش مربوط به "مرکزیت" درمان نمیشوند. برنامه اخیر کابینه احمدی نژاد برای انتقال وزارتخانه‌ها به نقاط خارج از تهران هم، چیزی جز یک درک فرمالیستی و بی محتوی از ضرورت عدم تمرکز نیست و در نهایت هم جز پیچیده‌تر کردن شرایط موجود انجامی نخواهد داشت.

درک متولیان مشروطیت و چندی دیرتر، فهم کسانی چون رضاشاه از "وحدت آحاد مردم"، درکی عمیقاً مستبدانه و در جهت نابودی آزادیهای فردی در جامعه، بویژه در مراکز ملی، بود. اینگونه برداشت از وحدت و تمرکز، کار را به دخالت عمده دولت در عرصه‌های زندگی خصوصی افراد و خانواده‌ها کشاند. ژاندارمهای رضاشاهی برای تحمیل لباس متحدالشکل و کلاه "پهلوی" در مناطق ملی چون کردستان به خانه‌های مردم ریختند، کمر بند زنان را به زور باز کردند و با خود بردند، کلاه از سر مردان برداشتند و خشتک شلوار روستاییان را بریدند.^{۵۱} جواهر لعل نهرو در جلد سوم "نگاهی به تاریخ جهان" به طعنه میگوید "رضاشاه به جای سعی در عوض کردن

^{۵۱} من داستان هجوم مداوم ژاندارمهای دوره رضاشاهی را به خانه‌های مردم، از جمله خانه پدریم در بوکان

بکرات از مادر و پدرم شنیده‌ام. انور

آنچه در درون کله مردم بود به بیرون کله آنان میپرداخت!" "میرزا ابوالحسن سیف القضاة قاضی" شاعر ملی کردستان در فردای مشروطه ایران، گفته است:

ز هر طرف به حقوقم برند دست تجاوز

قشون به امر امارت، حکومتم ز ایالت ...

یا:

در وطن خویشتن به سان غریبان

در نظر اولیای امر چو اغیار

متحدالشکل گشته‌ایم به ظاهر

این همه تبعیض و فرق چیست در انظار؟ ...

برخورد سردمداران دولتهای بعد از مشروطیت با مراکز و نقاط ملی، محل گمان مردم بود. آنچه مشروطیت با سردار و سالار ملی کرد و به انتقال خدعه‌آمیز آنان به تهران و زخمی شدن ستار خان در پارک اتابک و مرگ او انجامید، هدفی نبود که مردم آذربایجان برای دستیابی به آن در آخرین سنگر مبارزه علیه استبداد ایستادند. مهاباد و منطقه مکریان برای چند دوره نمایندگانی در مجلس نداشتند و وقتی هم در دوره پنجم صاحب نماینده شدند، شخص انتصابی، سید محمدرضا مساوات از اهالی برازجان بود^{۵۲} که نه تنها زبان کردی نمیدانست بلکه حوزه انتخابیه خود را به چشم ندیده بود. در دوره‌های بعد حتی کار بدتر شد و سید حسن امامی امام جمعه تهران و شوهر مادر شاه به نمایندگی مردم مهاباد از صندوق رأی درآورد!

اصولا مردم در مناطق ملی بویژه در کردستان گذشته از مسأله ملی، مسأله مذهبی هم دارند و بدگمانی به اقدامات مرکز شیعی درحافظه تاریخی آنها ثبت است. این عدم اعتماد از اصفهان صفوی شروع و در مشهد نادری، شیراز کریمخانی و تهران قاجاری تا به همین امروز ادامه یافته است. واقعیت این "گمان" و بی اعتمادی در سال پایانی حکومت پهلوی و ابتدای انقلاب ۵۷ به خوبی قابل رویت بود. کردستان بی باور به رهبران شیعی، شرکت در قیام را با احتیاط آغاز کرد و این در حالی بود که مردم کردستان از سال ۱۳۲۴ به بعد از قیام مسلحانه علیه رژیم پهلوی باز نایستاده، حرکتهای انقلابی آنان علیه استبداد و ستم ملی، برای یک روز هم روی توقف به

^{۵۲} سید محمد صمدی، "نگاهی به تاریخ مهاباد"، انتشارات رهرو، مهاباد ۱۳۷۳، ص. ۲۱۳

خود ندیده بود. این شور انقلابی ۳۳ سال پس از استقرار جمهوری اسلامی هم فروکش نکرده است. امروز کردستان چیزی جز یک نارنجک آماده انفجار نیست و بدگمانی به مرکزیان نه تنها به شدت خود باقی است بلکه روند ملموستری یافته است. امروز برابر آمار نه چندان دقیق، بیش از دویلمیون سنیان کرد و غیر کرد در "تهران اسلامی" آخوندها از حق داشتن مسجدی برای عبادت و انجام مناسک اسلامی محرومند و این در حالی است که خامنه‌ای خود را رهبر مسلمانان جهان و امید مستضعفان مینامد. این واقعیت، شکاف بی اعتمادی بین آنان و دولتمداران را فراختر کرده است.^{۵۳}

با توجه به نکات یاده شده، تردید روحانیت اهل تسنن کردستان و شخص آیت الله مردوخ کردستانی در پیوستن به انقلاب مشروطیت را باید از این منظر و بر چنین زمینه عینی مطالعه کرد. در زمان مورد بحث نویسنده، روحانیت رسمی یعنی نزدیکان و منسوبان به دستگاه والی، حسابی جدا از دیگر روحانیون داشته‌اند و ما این حقیقت را جدای از قوانین کلی حاکم بر جوامع طبقاتی که حاکی از طبقاتی بودن همه پدیده‌ها است، از گزارش اخبار و مضمون کتابهای تاریخی ایندوره نیز درمی یابیم و در سطور آتی به آنها خواهیم پرداخت. آقای هوشمند در یادداشت‌های خود نظری یکسویه به مسأله داشته به دیگر روحانیونی نپرداخته است که در بیرون دایره قدرت و همراه با مردم انقلابی و مشروطه‌خواه بوده‌اند. این یکسویینی غیرعلمی و کوشش وی در یافتن مستند به منظور اثبات نقطه نظرات سیاسی شناخته شده خود در رابطه با مسائل سیاسی کردستان^{۵۴} اعتبار کار ایشان را خدشه‌دار کرده است - نظراتی که در مقاله مندرج در مجله "چشم انداز" انعکاس یافته، خط فکری او را موازی و مماس با نقطه نظرات دولتمداران جمهوری اسلامی نشان میدهد.^{۵۵} در یک سخن، پیشداوری و ارزیابی قالبی ایشان در مورد معضل کردستان سبب شده است تا از تحلیل درست مسائل بازمانده به روایت ناقص تاریخ و عمده نمایی مطالب حاشیه‌ای

^{۵۳} الف: برابر آمار غیر رسمی، تعداد مساجد مسلمانان سنی و شیعی در بریتانیا بالغ بر دو هزار است. ب: جمهوری اسلامی از طریق مجلس اعلای اسلامی در عراق، موفق شده است در شهر سلیمانیه در کردستان عراق که حتی یکنفر هم شیعی بومی ندارد، حسینیه دائر کند.

^{۵۴} نگا: احسان هوشمند، "نگرشی جامعه شناختی بر شکل گیری حزب دمکرات کردستان ایران"، ویژه‌نامه چشم

انداز ایران نشریه سیاسی - راهبردی، شماره ۲، کردستان قابل کشف، پائیز ۱۳۷۴، صفحات ۷۵ تا ۱۰۷

^{۵۵} قبلی

به جای جریان‌ات تاریخساز پردازد. سرانجام، این بینش سبب شده‌است که نتواند در رابطه با عملکرد روحانیت اهل تسنن در کردستان و مجاهدت کردان سنی مذهب در انقلاب مشروطیت ارزیابی درستی ارائه دهد.

تضادهای سیاسی و به تبع آن، تقابلهای اجتماعی بین جوامع شیعی و سنی ایران از دوره آل بویه و بویژه از سلطنت شاه اسماعیل صفوی به بعد، واقعیهایی بوده‌اند که بخشی از تاریخ ایران را رقم زده‌اند. سنیان از دوره صفوی به بعد از مراکز قدرت به حاشیه رانده شده، روز به روز در برابر نیروی تازه نفس تشیع جعفری عقب نشسته‌اند. این عقب نشینی نه به خواست و آرزو بلکه به زور و در موارد بسیاری با تبعید، انتقال گروهی، زندان و کشتار انجام شده است. حاکمان ولایت سنی نشین کردستان از دوره احمد خان اردلان (سده یازدهم هجری) به بعد، عموماً به جز موارد اندکی، شیعی بوده‌اند. ناصرالینشاه قاجار در سال ۱۲۸۴ قمری حکومت چندین سده‌ای اردلانیان را برچیده، فرهادمیرزا عموی خود را به حکومت اردلان گمارد. این انتصابات در مناطق شمالی تر یعنی آذربایجان شیوه مطلق داشته، حکام شهرها و مأموران دولتی تا حد نازلترین مشاغل نیز از میان افراد غیربومی و عموماً شیعی انتخاب شده‌اند.

این مسأله کردان سنی مذهب را نسبت به هدف حکومت "غیرخودی" مرکز و گماشتگان آن بی اعتماد کرده‌است، در این میان تنها نهادی که توده‌های مردم آنرا به نوعی، "خودی" و وابسته به خود دانسته‌اند، امامت جمعه و جماعات بوده است. امامان جمعه شهرهای سنی نشین کردستان حکم امامت خود را مستقیماً از دولت مرکزی یا از حکام ایالات دریافت میکردند. آنها برزخی بین دو نیروی متقابل مردم و دولت بوده به تبع منصب خویش از هردوسو مورد تأیید قرار میگرفتند. این امامان تقریباً در همه مقاطع تاریخی در چهارصد سال اخیر ایران یعنی از دوره صفویه به بعد، تنها مراجعی بودند که در عین وابستگی به زورمداران، نه در برج عاج آنان بلکه در درون جامعه و همراه با توده‌های مردم زندگی میکردند و بگونه‌ای از دردها و محرومیت‌های آنان نیز آگاه بودند - حال خواسته یا توانسته باشند درمانی برای آن بیابند، مسأله دیگری است.

از سوی دیگر، این امامان باید به نوعی و به درجاتی، مجیزگوی سیستم سیاسی بوده، در خطبه‌های نماز جمعه برای سلامت و اقتدار شخص شاه دعا میکردند - "فریضه"ای نه مهمتر از خود نماز، ولی با یک ضرورت حتمی، که غافل ماندن از آن میتوانست برابر با دریافت حکم فوری عزل و عواقبی وخیمتر از آن باشد. این مسأله، حساسیت شغل امامت در شهرهای سنی نشین را نشان

میدهد. امام جماعت، عموماً کسی است که با درایت و هوشیاری، مواظب حفظ این موازنه بین مردم و دستگاه دولت است و به علت همین بینایی بودن، به تناسب شخصیت خود و توازن نیروها در مقاطع مختلف تاریخی، از هر دو سو مورد تأیید ضمنی و در عین حال زیر ذره بین بدگمانی هر دو سو است. توده‌های مردم و قدرتمداران تمایل عقربه سیاسی امامان به سوی دیگر را به دیده گمان مینگرند و این گمانی است که در چهارصد سال گذشته همیشه بر زندگی امامان جماعت در کردستان سنی مذهب سایه انداخته است. بیشتر آنان یا منفور مردم یا مطرود دستگاه بوده‌اند. شیخ محمد مردوخ هم از این قاعده مستثنی نیست، گرچه وی - شاید بدلیل هنر سخنوری و نویسندگی و شاعری و سعی در زنده نگاه داشتن تاریخ و فرهنگ ممنوع کردستان، در یکی دو دهه پایانی عمر خویش اعتبار کم سابقه‌ای در میان مردم پیدا کرد بی آنکه دولتیان - بدلیل نفوذ مردمی او، به‌وی پشت کنند.

تاریخ امامت جمعه و جماعت خانواده مردوخیان در سنندج به قدمت تاریخ شهر است. ما از طریق منابع مکتوب از امامت شیخ جمال‌الدین اول مردوخی در شیر سنندج آگاهی داریم که در فاصله سالهای ۱۱۰۸ و ۱۱۶۹ هجری در آنجا امامت جمعه را بعهدہ داشته است.^{۵۶} این در حالی است که شهر سنندج از ۱۰۴۸ هجری تبدیل به مرکز والی نشین اردلان شده است. پیش از آن "حسن آباد" (به سکون سین)، "پالنگان" و "زهلم" ایالت نشین اردلانیان بودند. اجداد مردوخیان به احتمال قریب به یقین در حوالی سده‌های هفتم و هشتم هجری، اهل حق یعنی پیرو آیین یاری بوده‌اند ولی منابع موجود، که بخشی از آنها توسط اعضاء خانواده مردوخی یا منسوبین به آنان نوشته شده است، در تأیید صریح این نکته مطلبی نگفته‌اند.

شیخ محمد مردوخ - نویسنده تاریخ کرد و کردستان و شخصیت محوری مقاله آقای هوشمند، در سال ۱۲۵۶ خورشیدی متولد و در ۱۳۵۴ از دنیا رفته است. او از ۱۳ سالگی امامت جمعه مسجد دارالاحسان سنندج را عهده‌دار بوده، به مدت بیش از ۸۰ سال در کوران حوادث سیاسی - اجتماعی کردستان و ایران قرار داشته است. او، به دلیل قدرت بیان و قلم، پا از دایره یک امام جماعت معمول فراتر نهاده، مورد احترام توده‌های مردم منطقه و دولتیان هر دو بوده است. توجه

^{۵۶} حضرت آیت الله شیخ محمد مردوخ کردستانی، "تاریخ کرد و کردستان و توابع"، جاب سوم، ناشر: کتابفروشی غریقی،

مردم به او به دلیل اتخاذ مواضع مترقی سیاسی (در حد خود)، پرداختن به نگارش تاریخ کردستان، مخالفت با خرافات دینی و جوابیه‌هایی است که در رد نقطه نظرات علمای جعفری مینوشت. او، که از زمان اقامت رضاخان میرپنج در تپ قزاق کردستان، با وی مراد و دوستی داشت^{۵۷}، بعدها از سوی محمد رضا شاه هم احترام یافت و کتب و رسائل فراوانش با اجازه دولت و گاهی به هزینه آنان چاپ و پخش شد. او در رسائل و کتابهای خود، نه در جهت تفرقه افکنی بین شیعی و سنی بلکه در جهت تقریب آنان گام برمیداشت و بیگمان اولین کسی است که در ایران منادی ایجاد "حزب الله" بعنوان مجمعی برای تجمع کلیه نیروهای اسلامی بوده است.

مردوخ در عین حال یکی از صادقترین و جسورترین مورخان این دوره از تاریخ ایران است. کتابهای او، از جمله "تاریخ کرد و کردستان" که عمدتاً از آن به "تاریخ مردوخ" یاد میشود و مستند سخنان آقای هوشمند هم هست، در بازگویی بیطرفانه رویدادها یکی از منابع به شدت قابل اعتماد است. او در تاریخ خود نه تنها وقایع، روابط و نقاط قوت و ضعف جریانات و افراد را بیطرفانه بازگو میکند، بلکه به گونه‌ای باورنکردنی هر آنچه را که از خویشتن خود داشته و دانسته است، از خوب و بد بر صفحه کاغذ آورده است. این خوب و بدها شامل تماس مداوم وی با مردم، حاکمان کردستان، مراکز قدرت در تهران، مشایخ سنتی مانند شیخ حسام الدین نقشبندی، و حکامی چون ابوالفتح میرزای سالارالدوله است. او در این زمینه حتی به حوزه‌هایی گام نهاده است که نه تنها یک روحانی معتبر مانند وی، بلکه یک تاریخ نویس عادی جوامع شرقی هم از ورود به آنها اجتناب می‌ورزد. کاری که او کرده است تنها قابل قیاس با کار تاریخ نویسان و اتوبیوگرافی نویسان اروپایی است. برای نمونه، به شرح ازدواج دوم وی و مکاتبه شعریش با شریف الدوله کاشی حاکم وقت کردستان توجه نمایید که در پایان این مقال خواهد آمد.

مردوخ، از سالهای پیش از مشروطیت تا اواخر عمر طولانی خود درگیر سیاست ایران و منطقه بود و آنچه که هوشمند در توضیح مواضع سیاسی وی از آن غافل مانده است ارزیابی عملکرد عمومی و میزان قدرتی است که او در بسیج توده‌های مردم داشت. دید سطحی نویسنده نسبت به حرکات مقطعی مردوخ و عدم شناخت شخصیت شامل وی سبب شده است نتواند به "میزان" پشتیبانی مردمی از کارهای او و نیز استنباط مردوخ از "قدرت" خویش پردازد. اساساً نویسنده

^{۵۷} مردوخ، همان، صص. ۳۱۲ و ۳۱۵

خود، استنباطی از قدرت بسیج مردوخ ندارد و نمیداند که جانمایه حرکت‌های رهبران سیاسی جوامع، میزان قدرت بسیج توده‌ها و درجه پشتیبانی عمومی از آنها است - حتی شخصیت‌های گجسته‌ای چون هیتلر و خمینی هم بدون توان چنین بسیجی نمیتوانستند منشأ عملی باشند.

صفحات ۳۷۳ تا ۳۷۷ از جلد دوم تاریخ مردوخ حاوی گزارش مهمی در این رابطه است. برابر اطلاعات موجود در این گزارش، وی در روز ۲۲ محرم ۱۳۳۹ یعنی چند روز پیش از کودتای سید ضیاء و رضاخان، از سوی شریف الدوله کاشی حاکم کردستان محکوم به حصر خانگی شده ۱۰ نفر نظامی به مراقبت خانه وی گمارده میشوند. او مدتی در حصر باقی میماند و آنگاه مسلحانه و با لباس مبدل اقدام به فرار مینماید. حساب روشن است: مردوخ در این مقطع در داخل شهر سنجندج توان بسیج نیرو برای مقابله با قدرت حاکم را ندارد. اما وقتی به اورامان میرسد و مخالفین سرشناس حکومت مرکزی مانند محمودخان کانی سانانی و جعفرسلطان لهونی به وی پیام همکاری و همراهی میدهند، حسابها دگرگون میشوند. او به شریف الدوله مینویسد که اگر بخواهد "با یک کبریت کشیدن... تمام صفحه کردستان یک دریای آتش بلکه یک دوزخ موعود خواهد شد." اینجا است که شرح قضایا را به وثوق الدوله نخست وزیر مینویسد و "ایشان شرحی [دائر بر] توبیخ و ملامت به شریف الدوله نوشته ... میانه ما با شریف الدوله التیام پیدا کرد... وارد شهر [سنجدج] شدیم.. ومضی مامضی بعمل آمد."^{۵۸} این واقعه مربوط به ۱۵ سال پس از مشروطیت است. حال سؤال این است آیا توان بسیج مردوخ در مقطع مشروطیت بالاتر از این بود؟ آیا میتوانست از پشتیبانی توده‌ای آنگونه که برای انقلابیونی چون ستارخان در تبریز وجود داشت، برخوردار باشد؟ پاسخ من بیگمان منفی است. آیا آقای هوشمند در ارزیابی شخصیت مردوخ به قدرت بسیج او - که میتوانست در رابطه با موضعگیریهای او له یا علیه دولت مرکزی تعیین کننده باشد، نظر داشته‌است؟ پاسخ به این سؤال هم منفی است و این ضعف عمده کار کسی است که اینگونه بی محابا درصدد تحلیل شخصیت و عملکردهای مردوخ و روحانیت سنت و جماعت در کردستان برآمده‌است.

در جوامع شرقی تندروری ارزش است و منطق و سنجیدگی و ارزیابی درست از قدرت دشمن، تعبیری معادل ترس و جبن دارد و این حربه‌ای است که هوشمند علیه مردوخ به کار برده‌است.

^{۵۸} همان، صص ۳۷۷ - ۳۷۳

مردوخ انسان فرهیخته اندیشمندی بود که از مرزهای یک روحانی و پیشنماز مسجد دار الاحسان بسی فراتر رفت و در بطن نزدیک به همه وقایعی قرار گرفت که در طول چندین دهه در کل منطقه کردستان رخ دادند.

و اما مسأله مشارکت روحانیون مذهب سنت و جماعت در انقلاب مشروطیت ایران:

این واقعیتی است که مناطق روستایی و عشیره‌ای غرب ایران از آذربایجان تا چهارمحال بختیاری، در مقطع مورد بحث آقای هوشمند یعنی اوائل مشروطیت و دوره استبداد صغیر محمدعلیشاهی، میدان نفوذ و تاخت و تاز سالارالدوله برادر محمد علیشاه بودند. او به منظور گردآوری سواره نظام عشیره‌ای و گسیل آنان به تهران علیه نیروهای هواخواه مشروطه، به انواع عوامفریبیها از پوشیدن لباسهای محلی^{۵۹} و ازدواج با دختران روسای عشایر تا تشکیل گردهمائیهای ظاهر فریبانه، نمایش دروغین اشخاص عادی بعنوان روسای با نفوذ عشایر هواخواه خود به تجار آذربایجانی و دادن وعده تقسیم پستهای دیوانی بین روسای عشایر در مقطع به زعم وی پایان کار مشروطه، متوسل میشد. منابع تاریخی کردستان برای نمونه، تاریخ مردوخ و آثار آقای محمدعلی سلطانی نمونه‌های زیادی از فعالیت همه جانبه سالارالدوله و ارتجاعیون در زمینه جذب نیرو در مناطق روستایی و عشایری در خطه پهناوری از غرب ایران، منجمله کردستان، دارند. جامعه سیال و از جهت سیاسی زنده کردستان، علیرغم این فعالیتها، از عمل انقلابی و همراهی با انقلاب غافل نبود. مردوخ در کتاب تاریخ خود از تأسیس انجمنهای هواخواه مشروطیت در سندج و نقش خود در برپایی آنها به تفصیل سخن گفته، متن سخنرانیهای خویش را در جلسات انجمنها، در کتاب خود آورده است.^{۶۰}

مردوخ در رابطه با تأسیس انجمنهای سندج، مینویسد:

^{۵۹} "سالارالدوله با چند نفر سوار قراپایاق توی باغ [روستای آلبلاغ بوکان] بودند. وقتی که ما را دید، [در موضوع] لباس کردی و کمر بند بزرگی که [بسته بود و] حقیقتاً افراط کاری بزرگی کرده بود، بنای شوخی گذاشت". به نقل از عبدالله ناهید (افتخار) یکی از رجال نامدار کردستان، "خاطرات من"، به اهتمام احمد قاضی، ناشر: نفیسی فر، چاپ اول، تهران [؟] ۱۳۶۲، صفحه ۳۴

^{۶۰} آقای هوشمند موارد مربوط به تأسیس این انجمنها را - که در صفحات ۲۴۶ به بعد تاریخ مردوخ درج است، به همراه جریان سفر وی به تهران، در نوشته خود آورده است.

“تا مراجعت خود با آقایان حاج شیخ یحیی و ملا احمد مدرس و حاج باقر قرار [دادیم] که دوسه انجمن از توده و اهل بازار تشکیل بدهند... شب ۲۷ رمضان [۱۳۲۵ هجری قمری]... تصمیم قطعی گرفتیم که انجمنی مرکب از علماء و اعیان و رجال طبقه اول کردستان (به استثناء مشیر و آصف) تشکیل بدهیم. از فردای همان شب شروع به اقدامات خود نموده جمعیتی را تحت عنوان “انجمن صداقت” متحد نمودیم و مرامنامه و نظامنامه مرتبی هم برای آن نوشته، هیأت ریسه ای را هم با رأی مخفی و حکم اکثریت انتخاب نموده، در محله جلو قلعه حکومتی دم دروازه مسجد ملاجلال عمارتی برای جلسات عمومی و خصوصی انجمن کرایه کردیم. روز ۲ ذی القعدة ۱۳۲۵ انجمن در تحت مدیریت خود فقیر افتتاح یافت و بیاننامه افتتاحیه ذیل را با حضور عموم قرائت نمودم... مقصود و مرام ما پیشقدمان مشروطیت نیز همین است که اساس کیف مایشایی پادشاه و حکام سوء مبدل به اساس مشروطیت شود که احدی بدون مجوز شرعی یا قانونی دخل و تصرف در اموال مردم نکند، امراء و حکام ظالم تعدی نمایند...” (ص. ۲۳۹ و ۲۴۲).

و:

“این بیانیه، اولین بیانیه‌ای بود که در کردستان برای تبلیغ مشروطیت قرائت شد و اولین بمبی بود که بر علیه مستبدین ترکید. به همین جهت نسخه آن ژلاطین شده، هزار نسخه در شهر و بلوکات منتشر و هزار نسخه هم برای تهران و ولایات فرستاده شد. علاوه بر انجمن صداقت و کارگران، چندین انجمن دیگر را نیز به اسامی مختلفه “حقیقت”، “اخوت”، و “صلاح” توسط دوستان و کارکنان با مساعدت حکومت [یعنی میرزا اسمعیل خان ثقة‌الملک] در محلات شهر دایر گردید (ص. ۲۴۴).

اسماعیل خان ثقة‌الملک به گفته مردوخ، “برحسب ظاهر از طرف دولت حکومت داشت، اما باطنا از طرف ملیون و طرفداران مشروطیت مأمور بود که اهالی کردستان را به اوضاع مشروطیت آشنا نموده، این منطقه را ضمیمه قوای ملی بسازد...” (ص. ۲۳۸).

متأسفانه آقای هوشمند، در رابطه با نقش روحانیت اهل تسنن کردستان هم از معدود منابع موجود استفاده نکرده، به نقد نقش مردوخ بسنده کرده است. سفر مردوخ، به تصریح خود وی، در دوره حکومت شاهزاده عزیزالله میرزای ظفرالسلطنه در کردستان، صورت گرفته بود که در ۱۴ جمادی الثانی ۱۳۲۶ وارد کردستان شده بود. “ظفرالسلطنه، اول جزء مشروطه خواهان بوده، در قضیه میدان توپخانه روی منبر رفته برضد دولت نطق کرده است. ولی اخیراً شاه او را استمالت نموده مأمور

کردستان مینماید که آزادیخواهان این سامان را تأدیب کند. اول کاری که او کرد، دویت میان دو دسته آزادیخواهان انداخت. (مردوخ، ص. ۲۴۷)

در سطور بعد، مردوخ از سرکوب آزادیخواهان و تعطیل انجمنها در سنندج میگوید:
 "حاج فتح الملک و حاج ارفع الملک هم که سردسته آزادیخواهان بودند و ریاست فوج ظفر با ایشان بود، از قضایای بمباردمان مجلس مرعوب شده، از انجمن صداقت عقب کشیدند. سائر انجمنها هم بالطبع تعطیل شده فقط مرآده سری در میان آزادیخواهان از جان گذشته باقی بود و همه چشم انتظار به جانب آذربایجان دوخته بودیم. شاهزاده حکمران هم در همین انتظار بود که اگر تبریز مغلوب شد شاهزاده هم در اینجا قرابت خود را به شاه ثابت نماید، اگر نه تا یکطرفی شدن کار رویه بیطرفی را اتخاذ کند." (همانجا)

صداقت مردوخ در بازگویی رویدادها در لابلای همه صفحات قابل تشخیص است. این تصویری است که وی در گیرودار حوادث آن روزها از خود میکشد که نشانگر روحیه متأثر وی از سلطه مجدد مستبدین در دوره استبداد صغیر و نگرانی از سلامت خویش است. در چنین فضای روحی است که به تهران زیر سلطه مجدد استبداد سفر میکند. این سفر در نوشته هوشمند منعکس است بی آنکه مقدمات آن بازگو شده باشد:

"اینجانب هم در بحبوحه این گردابها و این جزرومدهای دریای سیاست گیر کرده متحیر مانده بودم. گاهی عزم می کردم به فرنگ بروم، غیرت مانع بود؛ گاهی میگفتم در کردستان بمانم، تاریکی آتیه اجازه نمیداد. بالاخره به حکم "در بلا بودن به از بیم بلا است"، رفتن طهران را اصلاح دانسته سلب تولیت دارالاحسان را از خانواده حجه الاسلام [پدرزن مردوخ] بهانه ساخته برای سد خیالات هم شیخ نجم الدین و شیخ محمدوسیم اخوی زادگان آن مرحوم را حاضر مسافرت نموده .... شب ۱۶ رمضان ۱۳۲۶ محرمانه با مشیردیوان ملاقات نموده قرارداد بستیم که اگر دولت [محمدعلیشاهی] پیش برد، او ما را حفظ کند و اگر ملت غالب آمد، ما او را حفظ کنیم. نصف شب از کردستان حرکت کردیم .... عصر ششم شوال (۱۳۲۶) به قریه رباط کریم نزدیکی تهران رسیدیم." (ص. ۱۴۸-۱۴۷)

آقای هوشمند بررسی خود را از همین نقطه آغاز میکند یعنی در مقطع سفر و حضور مردوخ در رباط کریم و نامه ای که از آنجا به شیخ فضل الله نوری برای ورود خویش به تهران مینویسد. متن نامه مزبور و جواب شیخ فضل الله در صفحه ۲۴۸ تاریخ مردوخ نقل شده است. دقت بیشتر در

موضوعگیریهای مردوخ نشان میدهد که وی به هدف پشتیبانی یا مخالفت کسی به تهران نرفته بود. او به استناد سطور فوق، در زمانی که قدرت مرکزی بین دو نیروی معارض دست به دست میگشت "متحیر مانده بود" و نمیدانست چه باید بکند. او، خود گفتنی، میخواست در تهران "در بلا باشد" تا در کردستان در "بیم بلا" بماند. او در این شرایط هم با مستبدین یکدله نیست و در عمق باور خود با مشروطه خواهان همگام است ولی بنا به مصلحت جویی ناشی از ضعف قدرت بسیج مردم، بیگدار به آب نمیزند. او این روحیه را از موقعیت بینابینی امامان جماعت اهل سنت در میان مردم و دولتمردان دارد:

"همینکه قلم برداشتم، فکرم برای پیدا کردن زمینه به جزر و مد افتاد. نمیدانستم چه بنویسم. اگر در مدح استبداد چیزی مینوشتم خلاف وجدان و منافی اقتضای فطرت بود و اگر در مدح مشروطیت مینوشتم، خلاف عقل و اقتضای موقع بود". اینجا است که "لایحه" ای مینویسد و فردای آن روز در حضور شیخ و شاه میخواند. در لایحه او "اساس مشروطیت، اساس آسایش است و دولت و ملت را به هم اتصال میدهد و بادست اتفاق و اتحاد، مملکت به شاهراه سعادت و ترقی سوق داده میشود" (ص. ۲۵۱ - ۲۵۰).

اما او، که بر سر دوراهی است و بدون تردید در فکر عافیت هم هست، در ادامه، ملت را "نادان"انی مینامد که قدر این نعمت را ندانسته، "شروع به جسارت و هرزگی و عربده و یاوه درایی نمودند... و عموم خردمندان با وجدان ایران را از مشروطه و مشروطه طلبی نادم و پشیمان ساختند و این گنج شایگان را به رایگان از دست دادند... ما ملت بی عقل و بی تمیز شایسته نعمت مشروطه نیستیم... ما هنوز قیم لازم داریم و امور زندگی ما در تحت قیمومیت و سرپرستی دولت باید اداره شود..." (همانجا).

من به آقای هوشمند خرده نمیگیرم که چرا انگشت بر ضعف مردوخ در عدم انتخاب "راه بی برگشت بی فرجام" گذاشته است. آنچه در این رابطه میگویم، چرایی ناتمام بودن گزارش رویدادها است یعنی چرا مقدمات و نتایج رویدادها ندیده گرفته شده اند و چگونه است که موضوعگیریهای مردوخ در بطن رویدادها و در رابطه با تحلیل شرایط قرار داده نشده اند؟ مردوخ روحانی خوش فکری با شامه سیاسی قوی است که بوی تجدد و تغییر را پیش از بسیاری از مردم احساس کرده، به استقبال آینده رفته است. او هرگز با "مشروعه چییان" و روحانیون مرتجع تهران علیه "مشروطه طلبان" همراه نشد. سالهای بسیاری که در بطن حوادث سیاسی کردستان گذرانده

بود به او قدرت تشخیص روند سیاست و سمت و سوی جریانات روز را داده بود. اما در عین حال به حکم توازن نیروهای دو جبهه متعارض در کردستان، از فکر عافیت شخصی هم غافل نبود. این دقیقاً واقعیتی است که تحلیلگر شخصیت او باید به آن پردازد. یکسویه دیدن مطلب و چشم پوشی از هریک از جنبه‌های متضاد شخصیت مردوخ، تحلیلگر را به بیراهه‌ای میکشاند که هوشمند به درون آن کشیده شده است. مردوخ توان آن را دارد که در حضور محمدعلیشاه و شیخ فضل الله نوری مشروطیت را "نعمت" و "گنج شایگان" بنامد بنابر این، از او یک شخصیت ارتجاعی ساختن، خطایی بزرگ است. به همان ترتیب، خطایی بزرگتر خواهد بود اگر انقلابی‌ای در ردیف ستارخان و یارمحمدخان دانسته شود. تحریف تاریخ از هر دو سو خطا است.

او اندکی دیرتر، هنگام افتتاح مجلس دوم نیز موضعی عمیقاً عقلانی میگیرد و یکروز پس از افتتاح مجلس (غره ذیقعد ۱۳۲۷) "هیأت ترقی" را در سندج تشکیل و در بیانیه افتتاحیه آن خطاب به مردم سندج میگوید: "... به مجرد گفتن کلمه "مشروطه"، مملکت مشروطه نمیشود و تا اصول و ارکان مشروطیت در کلیه ایالات و ولایات تأسیس و تشکیل نگردد، روح سیال مشروطه در عروق و اعماق مملکت حکمفرما نخواهد شد... ما اهالی ایران موقعی میتوانیم ایران را مشروطه بدانیم که وکلای صالح ووطنخواه ما در مجلس شورای ملی مشغول وضع قوانین باشند و انجمنهای ایالتی و ولایتی در ایالات و ولایات برای تقویت مجلس در کار باشند..." (ص. ۲۷۱).

تأکید مردوخ بر تأسیس انجمنهای ایالتی و ولایتی، نشان از انعکاس خاص مطالبات ملت کرد در این برهه از تاریخ دارد. در این رابطه باید گفت مردوخ، پرورده شرایط بغرنج سیاسی - اجتماعی ایران در اواخر سده نوزدهم است که با جنگ و ویرانی و هرج و مرج، خانخانی، استبداد سیاسی و مذهبی، شکست نظامی از روسیه و تسلیم در برابر سیاستهای انگلیس رقم خورده است. این شرایط در کردستان سنگینتر و طاقت فرساترند و استعمار مردم توسط حاکمان نالایق و تاراجگر نیز به آن اضافه میشود. مردوخ کسی نیست که به سادگی بتواند فریب ادعای سیاسیون را بخورد. تجربه بسیار او، که ناشی از قرار گرفتن در بطن حوادث چندین دهه از تاریخ کردستان و ایران است، از وی شخصیتی شکاک و محتاط ساخته است که به راحتی دنبال جریانات راست یا چپ نمی افتد. او مارگزیده‌ای است که از دست حکومت مرکزی ایران و حکام اعزامی آنان بارها ضربه خورده، در حصر خانگی بسربرده، از زندان خانگی فرار کرده، در کرمانشاه، همدان، اورامان و دورتر اقامت گزیده و بنا به درخواست مردم به شهر خود برگشته است. او، که حکام

دوره استبداد قاجار را از نزدیک میشناخته است، دیرتر و پس از استقرار مشروطه نیز عملکرد عوامل مرکز در کردستان را به چشم دیده است، هرگز نمیتواند به حکام و حکومت مرکزی اعتماد نماید. به روایت او از عدالت دولتیان در کردستان توجه کنیم:

در دوره پیش از استقرار مشروطه: "... پس از عزل اقبال الملک شاهزاده ابراهیم میرزای احتشام الدوله در رجب ۱۳۲۰ از طرف ظل السلطان به حکومت کردستان معین... میشود. شاهزاده احتشام السلطنه شخص مهمل و بیجایی بوده در قلیل مدتی امور ولایتی اختلال پیدا کرد..." (ص. ۲۱۳)... پس از عزل حسام الملک امیر، روز سه شنبه ۶ ربیع الثانی ۱۳۱۴ حسنعلی خان امیر نظام گروسی به حکومت کردستان منصوب و... شروع به تعقیب مسبین قتل شیخ محمد تقی [همدانی مجتهد امامی] نمود. خلیفه بهاءالدین و میرزا بابا نامانرا بعنوان اینکه مسبب قتل او بوده اند خفه نمود (در صورتیکه قاتل او عبدالرحمن طلبه بود). مبلغ بیست هزار تومان را هم بعنوان خون بها بر اهل شهر و دهات تحمیل و تقسیم نمود... مأمور وصول مبلغ مذکور ملا عبدالرزاق امین الاسلام شد که خود او مسبب قتل شیخ بود. مشارالیه متجاوز از سی هزار تومان را... از اهل شهر و دهات وصول نمود (ص. ۲۲۹)... شریف الدوله برای پول خودکشی میکند نه برای رعایت مصلحت دولت یا ملت..." (ص. ۳۷۹).

در حکومت مشروطه: "پس از فرار ظفر السلطنه، روز ۲۱ محرم ۱۳۳۲ تلگراف حکومت ابوالحسن خان سردار محیی رشتی رسید. او هنگام حرکت یکعده قزاق را هم تحت ریاست "رود مستر" و رضاخان ماکزیم (اعلیحضرت کنونی) باخود آورد... سردار محیی به دو چیز بی اندازه علاقمند بود: اول پول، دوم بچه خوشگل... این حکومت برای پول مشروطه طلب شده... کلمه "مشروطه" در میان مردم ترجمه قتل و غارت شد... یکی از مظلومین [که به احتمال قریب به یقین خود آیت الله مردوخ است]، در باره او گفته است:

آنچه سردار ما به ما کرده شمر ملعون از آن حیا کرده...
 ریشه ظلم و کینه بنشانده باغ مشروطه پر جفا کرده...
 حالیا چون نمانده نقدینه طمع از جامه و عبا کرده
 جامه دختران و پیرزنان از ستم، ستره و قبا کرده...
 آنچه گفتیم، آشکار وی است وای از آنچه در خفا کرده
 تا زبان در دهان ما گویا است تا خدا زندگی عطا کرده،

باد نفرین بر آن کسی که نخست این بلا را دچار ما کرده!"

(ص. ۳۱۹ - ۳۱۲)

این، واقعیت زندگی در کردستان و برخورد حکومت مرکزی با مردم آن است، واقعیتی که تا امروزه روز هم ادامه دارد و جز در مقاطعی نادر، سرشار از ظلم و تعدی و تجاوز به حقوق و زندان و اعدام مخالفین بوده است. مردوخ، زاده چنین محیط و پرورده چنین شرایطی است. او نمیتواند و نباید هم به حکومت مرکزی ایران اعتماد کند. شک و گمان در انتخاب مسیر، برای کسی چون او در شرایط آنروز کردستان و ایران، شکی عقلانی است و از فرهیخته‌ای چون مردوخ انتظاری جز آن هم نمی‌رود. حال، چرا آقای هوشمند از این واقعیات مسلم چشم پوشیده‌اند، جای سؤال جدی است. من مایل نیستم باور کنم که کار او هم در کنار افراد شناخته شده دیگر به منظور لوٹ تاریخ این ملت انجام گرفته است، باینهمه دلیلی هم برای رد این نظر نمی‌یابم. چگونه است که او به عنوان تحلیلگر مسائل کردستان این واقعیتهای زندگی آیت الله مردوخ را نمی‌بیند و بدتر اینکه چرا از مقدمات ناکاملی که می‌چیند، به تعمیم نادرست تری در مورد روحانیون سنی کردستان میرسد؟ در مورد خاص مشروطیت، تاریخ کردستان از مبارزه روحانیون سنی خالی نیست و چه بسا کسانی که سر در این راه نهادند.

نگاهی اجمالی به منابع محدودی که در دسترس من قرار دارد عدم دقت آقای هوشمند را در داوری نسبت به روحانیت اهل سنت و جماعت روشن میکند. اما پیش از هرچیز، سخن ابتدای این مقال را فراموش نکنیم که مشروطیت در رابطه با حقوق ملی و اختیارات محلی مناطق ملی، گامی به پس بود. کوه مشروطیت توانسته بود تنها موش انجمنهای ایالتی و ولایتی بزاید که آنهم در زیر نخستین فشارهای ارتجاعیون تمرکزخواه، از همان ابتدا نابود شد:

۱. شیخ رئوف ضیایی، شاعر کرد- که خود از فعالین جنبش مشروطه در سقز بود در خاطرات خود مینویسد: " در آن هنگام، که سالهای ۲۶-۱۳۲۵ (قمری) بود و انجمنهای محلی در تبریز، رشت و سنندج دائر شده بودند، مسأله به سقز هم سرایت کرد و چند انجمن در آنجا فعالیت آغاز

کردند. این انجمنها علیه حکام و به هدف تصرف قدرت تأسیس شده بودند و انجمن سقز از راه مکاتبه با تبریز در ارتباط بود.^{۶۱}

۲. آنچه را که ضیایی "ارتباط مکاتبه‌ای انقلابیون سقز با تبریز" میخواند، منابع دیگر تاریخ معاصر سقز با دقت بیشتری بیان کرده‌اند. حاج محمد شریف نیلوفری (حاج حکیم) در کتاب 'زنده باد مشروطه، پاینده باد قانون' از "تشکیل انجمن نجات" در آن شهر و اعزام ۲۷ نفر از 'مجاهدین سقزی' بمنظور یاری رسانی به انقلابیون آذربایجان، ورود آنان به تبریز و اقامت در محله امیرخیز" خبر میدهد. در میان اسامی ۲۷ نفر، روحانیونی چون ملامحمد خطیب و عبدالصمد قاضی به چشم میخورند (ص. ۲۳-۲۲). او در ادامه شرح سفر مجاهدین سقزی به تبریز، میگوید:

.... در این جنگ چند کشته و زخمی دادیم و احمد آقا فیض الله از همراهان ما، محمدخان برادرزاده ستارخان را که زخمی شده بود تا حیات انجمن به دوش کشید (۳۸).... ملا محمد خطیب با لباس کردی و تفنگ و فشنگ سینه دریاچه [در نزدیکی باسمنج] را شکافت. او میخواست جنازه را از آب بیرون بیاورد. (۴۸).

۳. سید محمد صمدی در کتاب "نگاهی به تاریخ مهاباد" و ابراهیم افخمی در کتاب "تاریخ فرهنگ و ادب مکریان" از "فعالتهای سیاسی و اجتماعی میرزا فتاح قاضی" [قاضی دیوان شرع از خاندان قضات ساوجبلاغ مکری] سخن گفته، مینویسند: "... او علیه ظلم و زور حکام ناصرالدینشاهی و مظفردینشاهی قیام کرد، مبارزه نمود و خواستار تأسیس انجمنهای ایالتی و ولایتی و سپردن سرنوشت [مردم] به دست مردم شد. به همین دلیل مدت چند سال [۱۲ سال] در تهران تبعید و زندانی بود و در سال ۱۹۱۷ [یا ۱۶] میلادی در مقابله با هجوم روسها... به افتخار شهادت نایل آمد".^{۶۲}

۴. فصلی از کتاب "نظری به تاریخ و فرهنگ سقز"، عنوان "سقز در مشروطیت ایران و نهضت تنباکو" گرفته است. عمر فاروقی نویسنده کتاب در این فصل قاضی ملا محمد کریم شیخ الاسلامی متخلص به کوثر را "رهبر مشروطه خواهان [سقز]" نامیده (ص. ۳۲)، نامه او به میرزای

^{۶۱} شیخ رئوف ضیائی، "یادداشتهائی از کردستان"، به‌اهتمام عمر فاروقی، مرکز نشر فرهنگ و ادبیات کردی، ارومیه ۱۳۶۷، یادداشت هشتم.

^{۶۲} سید محمد صمدی، "نگاهی به تاریخ مهاباد"، انتشارات رهرو، مهاباد ۱۳۷۳، صص. ۳۳۷-۳۳۵.

شیرازی تحریم کننده تنباکو را نقل کرده است که در آن از میرزا به عنوان "رییس علمای ایران و سلطان بیشه شیران" نام برده شده است. کوثر در تأیید فتوای وی، "عمل دخانیه" را "بدعتی شنیعه و حرفتی منعیه" نامیده در ادامه میگوید: "همت رجال توانسته است رفع این بدعت را صورت داده، مهر خاموشی بر دهان اهل کفر و ضلال بگذارد..." (صص. ۳۲ - ۲۹). نویسنده کتاب در صفحات بعد نوشته است: "مرحوم قاضی کوثر در جریان مشروطیت با دارالشورای تبریز تماس گرفته، سپس نماینده‌ای از سوی سقز انتخاب و به این شورا در تبریز اعزام شده است. نماینده مزبور در تماس با ستارخان و باقرخان بوده برای تشکیل انجمن سقز تلاش کرده است، نماینده مرحوم قاضی کوثر و مردم سقز، حاج احمد ملقب به ملک التجار بود." (ص. ۳۱) ۶۳

۵. بنا به اعلام شادروان خلیل فتاحی قاضی، زمانی نه چندان دور از انقلاب مشروطیت، کمیته حزب آزادیستان شیخ محمد خیابانی در مهاباد به ریاست میرزا ابوالحسن سیف القضاة، شاعر ملی، روحانی برجسته منطقه مکریان و نخستین رییس اداره معارف مهاباد تأسیس شد. قیام خیابانی در حقیقت ادامه جنبش مشروطه و به منظور تضمین دستاوردهای آن در همان شهری برپا شده بود که آخرین سنگر دفاع از مشروطه نیز بود. ۶۴ بنا به نوشته 'هیأت تحریریه' مجله 'آزادیستان' ارگان جنبش مزبور، در شماره سوم آن (ص ۴۲)، سیف القضاة سه قطعه شعر فارسی برای درج در مجله آنان فرستاده است که یکی از قطعات در همان شماره درج شده است. ۶۵ اینهم قطعه دوم اشعار فارسی سیف، که نسخه خطی آن در اختیار خانواده قاضی است:

"شد ساحت تبریز یکی طرفه بهشتی

از سعی تنی چند

همچنین: ابراهیم افخمی، "تاریخ ادب و فرهنگ مکریان - مهاباد و سردشت و اشنویه"، جلد دوم، انتشارات محمدی، سقز ۱۳۷۳،

صص. ۱۶۹-۱۶۷

۶۳ عمر فاروقی، "نظری به تاریخ و فرهنگ سقز کردستان"، ناشر موءلف، چاپ اول ۱۳۷۴، فارسی

۶۴ خلیل فتاحی قاضی، "تاریخچه خانواده قاضی در ولایت مکری"، ویراستار قادر فتاحی قاضی، تبریز ۱۳۷۸، ص

۴۸

۶۵ هسه‌ن سیف قازی و انور سلطانی، "سیف القضاة و جنبش شیخ محمد خیابانی به استناد سه قطعه شعر

فارسی سیف"، پیام کردستان، شماره ۳۱، ۱۰ تیر ۱۳۸۵، صفحه ۹

اهلش شده یکسر همه افروخته سرشتی
 از نطق یکی چند
 بیدار شده یکسره از خواب جهالت
 با فکر و تأمل
 افتاده پی علم چه مسجد، چه کنشتی
 با قصد و تمایل
 آزاد شو ای فکر! به این مرحله رو کن
 با دست تجدد
 از صحن بهاری بستان این گل و بو کن
 با جمع و تعدد
 در سایه این علم شد آزادی ملت
 ترتیب چنان است
 زین، راه توان برد به آبادی ملکت
 مقصود همان است
 مانع نبود در ره عشاق پی وصل
 ای مرگ! فداتم
 سردادن اول قدم مرحله، خو کن
 کاین است حیاتم
 زین پس دیگر، همسایه به ما کار ندارد
 خود در سر کاریم
 چون بر کمر خویش زده دامن همت
 نه مست و خماریم.

۶. حاجی باباشیخ سیادت روحانی نامدار و فرزند شیخ عبدالکریم زنبیل - از مشایخ خانقاه
 نقشبندی که دیرتر از سوی پیشوا قاضی محمد به ریاست کابینه جمهوری کردستان منصوب شد،
 در سالهای جنگ اول جهانی رییس "حزب اتحاد اسلام" هواخواه عثمانی و معارض سپاه روس

تزاری در کردستان بود. او از طرفداران مشروطیت بود و بنا به گزارش منابع موجود^{۶۶}، در یکی دو دوره از نخستین دوره‌های نمایندگی مجلس شورای ملی ایران در انتخابات شرکت و یکبار با اکثریت آراء مردم، به نمایندگی منطقه مکریان (ساوجبلاغ مگری و حومه، شامل بخشهای بوکان و سردشت) انتخاب شد ولی دولتیان "سید محمدرضا مساوات" از اهالی برازجان فارس^{۶۷} را از صندوق رأی بیرون آوردند. میرزا عبدالعزیز مفتی (صدرالعلماء)، نماینده سقز و بانه در مجلس، به حضور وی در پارلمان اعتراض کرد.^{۶۸} حاجی باباشیخ برای چندین دهه یکی از فعالترین چهره‌های سیاسی کردستان بود.

آنچه که گمان خواننده را در چرایی شخصیت شکنی آقای هوشمند به سؤال و میدارد، این است که وی به تلویح خواسته است از طریق ارتجاعی قلمداد کردن آیت الله مردوخ، دیگر علمای اهل سنت را نیز مرتجع بشناساند و حتی ذهن خواننده را از راه روحانیون و بگونه‌ای غیر مستقیم به کلیت جامعه اهل سنت کردستان برساند. این دیگر خطایی نیست که به سادگی بتوان از آن گذشت. طبیعی است در آن برهه تاریخی و با وجود فعالیت مهره‌هایی چون سالارالدوله در کردستان، نیروهایی به جانبداری دولت محمدعلیشاهی هم برخاسته باشند، واقعیتی که در تهران و رشت و تبریز و کرمانشاه و قزوین و اصفهان هم به روشنی دیده میشد. اما رویه دیگر قضیه یعنی مبارزه بخشی از جامعه در راه استقرار مشروطه هم، واقعیتی است که منابع تاریخی در مورد آنها کم نیست و تنها آقای هوشمند است که در این رابطه کم آورده است:

^{۶۶} پره‌حمان محمده‌دیان، "بؤکان له سده‌ی بیسته‌مدا - کئوی ۸۱ به‌ل‌گه‌نامه"، نشر کوله‌پشتی، تهران ۱۳۸۹،

صص. ۱۷۴ تا ۱۸۰، کردی

^{۶۷} سید محمد صمدی، پیشین، صص. ۲۱۳

^{۶۸} عومه‌ر فاروقی، "حاجی بابا ش‌ئ‌خ سه‌رؤک وه‌زیرانی حکومه‌تی میلی کوردستان"، به‌رئ‌وه‌به‌رایه‌تی چاپ

و ب‌ل‌او کرده‌وه، سل‌ئ‌مانی ۲۰۰۸، صص. ۶۷ - ۶۸، کردی

الف. "س.م. لازاریف" نویسنده روس با استفاده از اسناد آرشیو حکومت روس تزاری مینویسد: "انقلاب دسامبر ۱۹۰۵ ایران تأثیر بزرگی بر کردها گذاشت... و در آینده هم کردهای منطقه سلماس، ارومیه و مهاباد کمک زیادی به انقلاب کردند."^{۶۹}

ب.م. کاردوخ به نقل از "آرشیو سیاست خارجی روسیه شوروی" در رابطه با مخالفت اقبال السلطنه ماکویی با مشروطیت مینویسد: "سه هزار کرد مسلح به رهبری "عزت الله خان" ...، اقبال السلطنه را از شهر [ماکو] بیرون رانده به ورای مرزهای روسیه رساندند." (۲. ۷۷). هم او از زبان "ای.ئو. فاریزوف" مینویسد: "بدلیل مشارکت فعالانه کردهای ارومیه از انقلاب مشروطیت، ادارات دولتی شهر در ماه نوامبر ۱۹۰۶ به دست انجمنهای محلی متشکل از نمایندگان منتخب مردم، افتادند."^{۷۰}

پ. حاج حکیم نیلوفری (پیشین)، در یادداشتهای خود راجع به مشارکت مجاهدین سقز در جنگهای تبریز، مینویسد: "...همان روز خبر رسید که دسته‌ای دیگر از کردهای مناطق بانه و سردشت و بوکان آمده‌اند تا به مجاهدین در تبریز بپیوندند... پس از آن نیروهای بیشتری از کردستان آمدند لیکن معلوم شد قوای دولتی در نزدیکی میاندوآب راه را بر آنان بسته... آنانرا قتل عام کرده بودند (۳۱)

"... ستارخان و بعد باقرخان هر یک با چند نفر به دیدن ما آمدند و بسیار محبت کردند و برای فردای آن روز هر دو نفر از سواران ما و چند نفر مجاهد کوچه به کوچه میگشتیم و ندا میدادند برادران کرد نیز به یاری ما آمده‌اند..." (۲۴) ... همان روز هر پنج نفر سوار مجاهد تبریزی دونفر از مجاهدین سقزی را برداشته و سواره در شهر تبریز میگرددانیدند و مردم از خانه‌ها بر سر ما نقل و نبات میریختند... ستارخان و باقرخان اجازه دادند برای عید فطر عازم سقز شویم و دستوردادند یکصد سوار تبریزی ما را با احترام تا شهر گوگان روانه کردند. بعد از دوازده روز به سقز مراجعت کردیم و پرچم مشروطه را که به ما داده بودند در حیاط بزرگ خانه پدرم کوبیدیم." (ص. ۴۰)

^{۶۹} س.م. لازاریف، آرشیو وزارت امور خارجه روسیه، بخش "خوان ایران"، ۱۹۰۷، بخش ۶۵۲، صفحه ۲۴ برگرفته از کتاب لازاریف به نام "مسأله کرد (۱۹۱۷-۱۸۹۶)"، جلد اول، ترجمه کردی دکتر کاوس قفتان، بغداد، ۱۹۸۹، فصل چهارم، ص. ۱۹۱

^{۷۰} آرشیو سیاست خارجی شوروی - بخش فارسی، سند شماره ۶۵۲، صفحه ۲۴ و ۳۳۳، مورخه ۱۹۰۷/۴/۱۴ برگرفته از: م. کاردوخ، "جنبش کردها از دیرباز تا کنون"، جلد ۲، ۱۹۹۳، سوئد؟، صفحه ۷۷

- ... در این سفر [سفر اردبیل]، ما کردها همیشه در اطراف ستارخان حرکت میکردیم و او حفاظت جان خود را به ما سپرده بود. (۴۹) و در پایان، "... ستارخان فرمود تا فرمان مشروطیت و ورقه خدمت و مدال افتخار به اکراد داده شود و لقب "معتمد"ی نیز به به آقا عبدالصمد قاضی اعطا گردد... بعد از سه شبانه روز به سقز رسیدیم. آنگاه پرچم مشروطه را به خانه ما آوردند و فردا منادی کردیم که اهالی سقز جهت صرف شربت و شرکت در جشن باشکوه آماده گردند. دوروز تمام شربت خوری و سه روز چراغانی بود..." (ص. ۵۴) ۷۱

سخن کوتاه، آیت الله مردوخ کردستانی، همراه با بخشی از روحانیت اهل سنت کردستان و بخشی از توده‌های مردم در مبارزات صدر مشروطیت در شهرهای اصلی کردستان مشارکت فعال کردند ولی همراه با جامعه کرد، عملکرد میوه‌چینان انقلاب را در رابطه با حقوق ملی و اختیارات محلی خود، به چشم تردید نگاه میکردند. حرکت آنان از چنین موضعی، عقلانی و قابل درک بود. نه انقلاب مشروطیت و نه انقلاب اخیر مردم ایران نتوانستند حقوق مورد مطالبه ملت‌های ساکن ایران را احقاق نمایند. هنوز که یکصد و شش سال از پیروزی انقلاب اول میگذرد، وعده سر خرمن آنان در مورد انجمن‌های ایالتی و ولایتی و اخیراً نیز اصل پانزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی، عملی نشده است.

*****

در پایان، برای نشان دادن نمونه‌ای از تاریخ نگاری آیت الله مردوخ کردستانی، انصاف وی در بازگویی رویدادها، و نیز شخصیت حاضر جواب و بذله گوی او، به ذکر نمونه‌ای از صفحات تاریخ مردوخ میپردازم که در پیوند با مرگ همسر اول و ازدواج وی با "بتول" - همسر دوم است، که در صفحات ۳۷۸ و ۳۷۹ کتاب ثبت شده است. مردوخ با جسارتی که در کمتر مورخ سنتی اسلامی مشاهده شده است، جریان شب زفاف خود را در یک مکاتبه شعری با میرزا علی محمدخان بنی آدم (شریف الدوله کاشی) حاکم وقت کردستان بازگو میکند. موضع او و نحوه برخوردش با مسائل بسیار شخصی و خانوادگی خود، با چهره عبوس و خشمگین روحانیون ایران و مراجع تقلید آن تفاوت بنیادی دارد. شباهت کاملاً اتفاقی اسامی "امام"، "بتول" و "احمد" ممکن است

۷۱ حاج حکیم نیلوفری، "زنده باد مشروطه، پانده باد قانون"، به اهتمام عمر فاروقی، نشر گوتار، سقز ۱۳۳۸.

ذهن خواننده را متوجه آیت الله خمینی نماید؛ در چنین حالتی، مقایسه شخصیت آن دو یعنی طبع سلیم مردوخ و قساوت ذاتی خمینی هم ضرورت می یابد. مردوخ مینویسد:

”... در اواخر رجب [۱۳۲۹] حمیده خانم عیال اینجانب ... فوت نمود. شریف الدوله برای جبران ماسبق [حصر خانگی مردوخ از سوی او، ص ۳۷۴]، ... به دیدن حاج ملک التجار میروید و در همان مجلس بتول خانم دختر مشارالیه را [برای من] خواستگاری مینماید و ... از آنجا جریان امر را به اینجانب پیغام داد..... صبح فردای شب زفاف، [شریف الدوله] مراسله ذیل را به اینجانب نوشتند: خدمت باسعادت حضرت مستطاب شریعتمدار، ملاذالانام، زوج بتول و صهر رسول، علام منهام، آقای امام جمعه دامت برکاته ... چون مجال نکردم در آن موقع عرض احساساتی بنمایم، این است حالا استراق فرصت نموده، قلم برداشته بوسیله این نامه به آن امام قادر نیرومند و آن پیشوای توانای خود تبریک میگویم و اساسا مطمئن بودم که آن عنصر فعال که در تسخیر قلاع شامخه هیچوقت عاجز و قاصر نبوده اند. به تصرف مراکز جسمانی نازنینان البته قادر و روسفیدی مخلصان و پیروان را موجب اند. امیدوارم این اقدام شجاعانه حضرت مستطاب عالی موجب و مولد امام زاده ای به نام ”احمد“ که به سعادت ابدی پدر و فرزند نایل باشند، گردد. حالا دیگر موقعی است که زوج بتول و صهر رسول را مخاطب ساخته عرض کنم:

آفرین بر تو ای امام دلیر که نمودی بتول را نخجیر
شاد زی در زمانه با دلدار که نگارافکنی و و باتدبیر
مرحبا ای امام دانشمند خوب کردی تو قلعه را تسخیر
خواهی ار من ز تو شوم راضی زود اینجا بیا بکن تقریر
که چگونه به دخت پیغمبر رحم نموده ای، زهی تقصیر!
اهرمن بایدت به زیر کشی نه فرشته کنی اسیر به زیر
لیک دانم ز لطف عاطفت دل دلدار کرده ای زنجیر
اهرمن کش امام انجمنی در ملک زاده، مهر تو است ضمیر
سالها شاد باش با یارت
سرور انبیا نگهدارت

اینجانب نیز اشعار ذیل را در جواب نوشته، فرستادم:

مرحبا ای امیر خوش تقریر! ای خجسته شریف با تدبیر!

از عنایات و لطف قلبی تو من نمودم بتول را نخجیر
 گرچه زوج بتول و صهر رسول گشته‌ام، لیک در بر تو اسیر
 ضرب عاشق به پیکر معشوق از ره خدمت است نه تقصیر
 چشم زخمی به دخت پیغمبر گر رسیده‌ست، عذر ما پذیر
 حملات امام خونین است باحذر باش و هیچ خرده مگیر!
 هر که را لطف تو است پشتیبان هست در کار فتح قلعه، دلیر
 قلعه کاشی است* نه حصار چین زان سبب بی درنگ شد تسخیر!
 اگر پیشرفت سخت بدی من عقب می نشستی چون شیر
 تا فلک دایر است و سرگردان تا ملک رشک بخش بدر منیر
 باد همواره لطف حق یارت
 "سرور انبیا نگهدارت"

* توضیح مردوخ: شریف الدوله اهل کاشان می‌باشد، کلمه کاشی اشاره به آن معنی است.^{۷۲}
 کلام آخر اینکه نگارنده این سطور عنادی با نویسنده محترم جستار نداشته، این وجیزه هم روایت
 نامهربانی من با وی نیست، بلکه امیدوارم آقای هوشمند متوجه حساسیت نقش خود در پرداختن
 به تاریخ مردم و منطقه‌ای باشد که سی و سه سال مورد بی مهری شدید جمهوری اسلامی قرار
 گرفته، در فضای مسموم آن تنها قلم افراد معلوم الحالی آزاد بوده‌است که با ویزای "تابناکی"
 خود هر روز از نقطه‌ای از جهان سر در آورده، به عنوان "کارشناس مسائل کردستان" از این یا آن
 رادیو و تلویزیون فارسی به لجن پراکنی علیه بزرگان تاریخ کردستان پردازد. خوب است نویسنده
 شرایط به شدت غیر دمکراتیک ایران امروز را، که قطعاً بیشتر و بهتر از من به آن واقفند، فراموش
 نکرده، به دنبال نظرات غیر واقع بینانه‌ای که در رابطه با تاریخ معاصر کردستان در مصاحبه با
 نشریه "چشم انداز ایران"^{۷۳} بیان داشتند، به همان سرایشی نغلطند که قلم به مزدها غلطیدند. این
 درست است که در شرایط امروز ایران امکان پاسخگویی به تحریف کنندگان تاریخ در کردستان
 فراهم نیست ولی بسته شدن سنگها و نبودن یارای دفاع، حقانیتی به متجاوزین به حقوق مردم نمی

^{۷۲} مردوخ، پیشین، صص. ۳۷۸ و ۳۷۹

^{۷۳} پیشین، پاورقی شماره ۵

بخشد. ایشان نباید ندانند که از مجموع ۳۴ نشریه کردی (یا مربوط به کردستان) که در سالهای حکومت خاتمی امکان انتشار می یافتند، اکنون تنها یک ماهنامه ادبی باقی مانده، بقیه زیر تیغ سانسور سربازان از جمکران برآمده رفته‌اند. آشکار است که در چنان فضای سهمگینی امکان پاسخگویی به نظرات نادرست اشخاص امکان عملی نخواهد داشت، ولی بی جواب ماندن افاضات 'تابناکی' در این شرایط غیر انسانی، دلیلی بر درستی موضع کسی نخواهد بود.

۲۳ نوامبر ۲۰۱۱

هه و النامه‌ی کتیب

هه و النامهى كتيب

هه و النامهه كئيب

فرهنگى / ادبى

هه و النامهى كتيب

یک قطعه شعر فارسی زنده یاد ابوالحسن سیف القضاة قاضی

به خط و امضاء شهید محمد حسین سیف قاضی فرزند برومند سیف

حسن سیف قاضی، انور سلطانی

در میان مجموعه‌ی اشعار زنده‌یاد سیف القضاة قاضی نمونه‌های تاریخی جالبی بچشم میخورند. سه قطعه اشعار وی در پیوند با شهید شیخ محمد خیابانی و جنبش آزادیستان تبریز در شماره ۳۱ پیام کردستان بنظر خوانندگان رسید.

در اینجا شعر دیگری را از همان مجموعه معرفی میکنیم با این امید که بتوانیم مجموعه‌ی کامل آنرا بصورت یک کتاب مستقل در دسترس علاقمندان بگذاریم.

این شعر در استقبال قطعه شعری از "محمد هاشم میرزا افسر" نماینده مجلس شورایی از آذربایجان سروده شده است. مطلع شعر افسر چنین است:

"ترک و تازی، دیلم و کرد و بلوچ و لر به ایران

مملکت آشفته کرد از اختلافات محلی"

که شکوائیه‌ای است از ملیتهای ایرانی غیرفارس بعنوان مسئولان آشفتنگی مملکت که شاعر به شیوه‌ای غیرمستقیم آنها را به بیدانسی متهم کرده میگوید اگر نور دانش بر مردم ایران تجلی کند همگی یکدل و یکزبان و یکرنگ خواهند شد. نسخه‌ی تجویزی افسر برای یک چنین همزیستی و همرنگی، "وحدت آمل ملی" است که در مقطع شعر بمنظور تاکید بر ضرورت آن یکبار هم تکرار شده است:

"درد ایران را همی خواهی بدانی چیست درمان؟

وحدت آمل ملی، وحدت آمل ملی"

میرزا ابوالحسن سیف القضاة در استقبال شعر افسر و در حقیقت در "جوابیه" خود به او، قطعه شعری با همان ویژگیهای تکنیکی و با این مطلع سروده است:

"رفع باید کرد از اول اختلافات محلی
تا از آن آسان بیابی وحدت آمل ملی"

سیف در شعر خود با رد بر موضع ایدآلیستی و غیرواقع بینانه افسر، راه چاره‌ای عملی برای حل آن ارائه میکند، که بدلیل واقع بینی سیاسی مستتر در آن، هنوز پس از قریب یکصد سال میتواند راهی برای خروج از بحران سیاسی موجود کشور باشد.

او برخلاف افسر که مسائل را از بالا و از دید مرکز نشینان میدید، از سردمداران مملکت و سیاستمداران مرکز نشین میخواهد ابتدا در رفع گرفتاریهای مردم ولایات بکوشند، تبعیض را از میان بردارند و به تقسیم عادلانه ثروت و امکانات بین ولایات پردازند تا از این راه بتوان به "وحدت آمل ملی" رسید. او تویی را که افسر به زمین ولایات و ملیتهای تشکیل دهنده ایران انداخته بود، به زمین مرکز نشینان برمیگرداند و می پرسد:

"حصه آن از چه جزئی، قسمت این از چه کلی؟"

و در پایان، از مرکز نشینان می طلبد با "وحدت نظر" به همه مردم نگاه کنند تا از این راه "وحدت آمل ملی" مورد نظر افسر تحقق یابد:

انتظار وحدت فکر و نظر دارم ز مرکز"

یک چنین موضعگیری سیاسی، هرگز خودبخودی، موضعی و منحصر به یک مورد خاص نبوده است. در میان دیگر اشعار سیف نیز نقطه نظرات مشابه کم نیست و شاید ذکر یکی دو نمونه آن برای شناخت تفکر سیاسی سیف کافی باشد:

"بامیدی که در ایران "مساواتی" شده عادت

به ماهم میرسد سهمی از این نعمت، از این ساحت"

یا:

"زهر طرف به حقوقم برند دست تطاول

قشون به امر امارت، حکومتتم ز ایالت"

یا:

"در وطن خویشتن بسان غریبان

در نظر اولیای امر، چو اغیار

متحدالشکل گشته‌ایم به ظاهر (۱)

اینهمه تبعیض و فرق چیست در انظار؟

اشعار سیف، آئینه محرومیت های مناطقی از ایران بویژه کردستان در دهه‌های نخستین سده بیستم و اوان حکومت رضاشاه پهلوی است. سیف چشمانی بینا و فکری تیز داشت و مشکلات سیاسی و کمبودهای اقتصادی کردستان را بخوبی میدید، می‌سنجید و در اشعار خود منعکس میکرد. ویژگی کار او تنها انعکاس ساده مشکلات نیست، او همراه با طرح مسائل، راه چاره گرفتاریها را هم ارائه میکرد.

او مانند بسیاری از روشنفکران آن دوره از تاریخ ایران در مقطع "جمهوری خواهی" فریبکارانه رضا خان فریب حيله کاریهای او را خورد و در وصف "جمهوریت" و داعی استقرار آن یعنی رضا خان شعری سرود، اما سرخوردگیهای بعدی ناشی از وحشت و ترور رضاشاهی او را به نقد دستگاههای اداری او بمثابه ابزار سرکوب خلق کرد کشاند و در پایان کار، وقتی امید اصلاح رژیم در ذهن پاک او زدوده شد، به خلوتگاه خود در روستای "گوگجلی" می‌ماند و آب برگشت و بقیه عمر را به درختکاری و آبادی روستاها پرداخت و شاید در نتیجه همین شکستهای سیاسی بود که به تصوف رو کرد و هر ساله یکماه را با خضوع و خشوع در خانقاه پیر خود شیخ یوسف شمس برهان به خدمت مراد و طریقت او پرداخت.

سیف طرفدار جدی همزیستی بین ملتها و ادیان مختلف بود. او علیرغم تمایلات ناسیونالیستی خویش که بویژه در اشعار کردی وی منعکسند، در جریان قیام اسماعیل آقای سمکو و قتل و تاراج آن سالها در برابر وی ایستاد، بگونه‌ای که مورد تعقیب و حتی خطر مرگ قرار گرفت و عمویش قاضی لطیف اشتباها بجای وی در مهاباد کشته شد. بعدها روابط وی با سمکو بدوستی گرائید و سیف تنها وقتی آماده شد بدیدار سمکو برود که او دیرتر، نصیحت های مشفقانه وی را دایر بر ترک خشونت پذیرفت و به مبارزه سیاسی رو نهاد- اگر چه دیگر دیر شده بود و توطئه‌ی نظامیان رژیم استبدادی پهلوی مانع از رشد تحولی شد که میتوانست سرنوشت اقدامات سمکو را تغییر دهد. در اثر این توطئه‌ی خائنانه، سمکو بقتل رسید.

سیف انسانی وطن پرست و غمخوار مردم بود و قلبش بخاطر کردستان و بهروزی خلق کرد می‌تپید. او تا دم آخر این سنگر مقدس را ترک نکرد و در حقیقت راهگشای تفکری بود که برادر زاده‌اش - قاضی محمد از قوه به فعل در آورد و جان بر سر آن نهاد.

****

در رابطه با نسخه‌نویس اشعار باید گفت که اشعار باقی مانده از مرحوم سیف که هم اکنون در اختیار خانواده قاضی است مجموعه بزرگی است که در طی زمانی نزدیک به یک قرن توسط خود شاعر، فرزندان ایشان و اعضاء دیگر خانواده از جمله محمد امامی (محمد قاضی بعدی مترجم نامدار ایران) و مرحوم ملا حسین گلوانی نوشته یا بازنویسی شده‌اند. این دو قطعه، باعتبار وجود نمونه‌های دیگر امضاء شهید محمدحسین سیف قاضی بطور قطع توسط ایشان بازنگاری شده‌اند.

"اطاق گوگجولو" هم که در پایان قطعه دوم به آن اشاره رفته است، اطاق بیرونی یا تالار پذیرائی بسیار مشهور مرحوم سیف است که با درختان میوه و بیشه‌زارهای وسیع احاطه شده بود و همگی نشان از عشق بزندگی و نیز اهمیتی بود که وی به خودکفائی اقتصادی کردستان میداد و در اشعار کردی خود بارها آنرا یادآور شده است:

"باغان دابنن ، داران بننن ....."

*****

در پایان، از خوانندگان می‌خواهیم چنانچه در قرائت و بازنویسی اشعار خطائی رفته باشد در اصلاح آن ما را یاری دهند، بویژه در دو مورد که با علامت سؤال مشخص شده‌اند.

پانویس ها

۱. اشاره‌ای است به سیاست متحدالشکل کردن لباس در دوره رضاشاه که نه تنها به رفع ناهمگونی و نابرابریها کمک نکرد بلکه نورمهای زندگی مردم را بویژه در کردستان از هم پاشید.
۲. روستای گوگجولی در جنوب شرقی شهر میاندوآب و کنار رودخانه‌ی جغتو واقع است.

اثر قلم محمد هاشم میرزا افسر نماینده مجلس شورای ملی بنام وحدت ملی

ترک و تازی، دیلم و کرد و بلوچ و لر به ایران
مملکت آشفته کرد از اختلافات محلی
اینهمه فرزند را پرورده یک مادر بدامان

گر بینی فرق جزئی، رفع کن با صلح کلی

يك زبان و يك دل و يك رنگ گردد سهل و آسان
نور دانش گر کند بر مردم ایران تجلی

بازماند افسوس ایران از همه امثال و اقران
باهمه فکر درخشان، با همه هوش جبلی

درد ایران را همی خواهی بدانی چیست درمان
وحدت آمل ملی وحدت آمل ملی

بتاریخ ۱۰/۲۰/۷ نوشته شد
امضاء سیف قاضی

اثر قلم آقای سیف القضاة قاضی در استقبال محمد هاشم میرزا افسر

رفع باید کرد از اول اختلافات محلی
تا از آن آسان بیابی وحدت آمل ملی

یعنی هر قومی که ایرانیست با يك چشم دیدن
هان نگو این کرد کوهی، وین دگر را فرس اهلی

ساکن يك آب و خاک و زاده يك باب و مامی
حصه آن از چه جزئی، قسمت این از چه کلی؟

يك زبان، يك رنگ، آسانست چون نور معارف

گر ز کوه طور رعدی [؟] کند گاهی تجلی

مژده ای دل پیشرو آمد دگر ایران ز اقران
با چنین عزم عزیزی ، با هنرهای جبلی

عادل و بالغ به مال خویشان دارد تسلط
اجنبی را گو... [؟] در سرش فکر تولی

انتظار وحدت فکر و نظر دارم ز مرکز
خاطر امیدواران زان که وحدت در تسلی

در اطاق گوجلو بتاريخ ۲۱ دی ماه ۱۳۰۷ قلمی گردید

امضاء سیف قاضی

جولای ۲۰۰۶

معه و انشامهی کتیب

وحدت قومی و تنوع قومی در اشعار سیف القضاة

حسن سیف قاضی و انور سلطانی؛ جولای ۲۰۰۶

در میان مجموعه‌ی اشعار زنده‌یاد سیف القضاة قاضی نمونه‌های تاریخی جالبی بچشم می‌خورند. سه قطعه اشعار وی در پیوند با شهید شیخ محمد خیابانی و جنبش آزادیستان تبریز در شماره ۳۱ پیام کردستان بنظر خوانندگان رسید. در اینجا شعر دیگری را از همان مجموعه معرفی می‌کنیم با این امید که بتوانیم مجموعه‌ء کامل آنرا بصورت یک کتاب مستقل در دسترس علاقمندان بگذاریم. این شعر در استقبال قطعه شعری از "محمد هاشم میرزا افسر" نمایندهء مجلس شورای ملی از آذربایجان سروده شده است. مطلع شعر افسر چنین است:

" ترک و تازی، دیلم و کرد و بلوچ و لر به ایران مملکت آشفته کرد از اختلافات محلی " که شکوایه‌ای است از ملیتهای ایرانی غیرفارس بعنوان مسئولان آشفته‌گی مملکت که شاعر به شیوه‌ای غیرمستقیم آنها را به بیداشی متهم کرده می‌گوید اگر نور دانش به مردم ایران تجلی کند همگی یکدل و یکزبان و یکرنگ خواهند شد. نسخهء تجویزی افسر برای یک چنین همزیستی و هم‌رنگی، "وحدت آمال ملی" است که در مقطع شعر بمنظور تاکید بر ضرورت آن یکبار هم تکرار شده است:

"درد ایران را همی خواهی بدانی چیست درمان؟ وحدت آمال ملی، وحدت آمال ملی"
میرزا ابوالحسن سیف القضاة در استقبال شعر افسر و در حقیقت در "جوابیه" خود به او، قطعه شعری با همان ویژگیهای تکنیکی با این مطلع سروده است:

" رفع باید کرد از اول اختلافات محلی "

تا از آن آسان بیایی وحدت آمال ملی "

سیف در شعر خود خط رد بر موضع اید آلیستی و غیرواقع بینانه افسر کشیده، راه چاره‌ای عملی برای حل آن ارائه میکند، که از جهت واقع بینی سیاسی هنوز پس از قریب یکصد سال میتواند راه خروج از بحران سیاسی موجود کشور باشد.

او برخلاف افسر که مسائل را از بالا و از دید مرکز نشینان میدید، از سردمداران مملکت و سیاستمداران مرکز نشین میخواهد ابتدا در رفع گرفتاریهای مردم ولایات بکوشند، تبعیض را از میان بردارند و به تقسیم عادلانه ثروت و امکانات بین ولایات پردازند تا از این راه بتوان به " وحدت آمال ملی " رسید. او تویی را که افسر به زمین ولایات و ملیتهای تشکیل دهنده ایران انداخته بود به زمین مرکز نشینان بر میگردداند و می پرسد: " حصه آن از چه جزئی، قسمت این از چه کلی؟ " و در پایان، از مرکز نشینان می طلبد با " وحدت نظر " به همه مردم نگاه کنند تا از این راه " وحدت آمال ملی " مورد نظر افسر تحقق یابد: " انتظار وحدت فکر و نظر دارم ز مرکز. "

یک چنین موضعگیری سیاسی، هه گز خود بخودی، موضعی و منحصر به یک مورد خاص نبوده است. در میان دیگر اشعار سیف نیز نقطه نظرات مشابه کم نیست و شاید ذکر یکی دو نمونه آن برای تفکر سیاسی سیف کافی باشد:

" بامیدی که در ایران " مساواتی " شده عادت

به ماهم میرسد سهمی از این نعمت، از این ساحت "

یا:

" زهر طرف به حقوقم برند دست تطاول

قشون به امر امارت، حکومتتم ز ایالت "

یا:

" در وطن خویشتن بسان غریبان

در نظر اولیای امر، چو اغیار

متحدالشکل گشته ایم به ظاهر (۱)

انهمه تبعیض و فرق چیست در انظار؟

اشعار سیف بطور عام، آئینه محرومیت های مناطقی از ایران بویژه کردستان در دهه های نخستین سده بیستم و او ان حکومت رضاشاه پهلوی است.

سیف چشمانی بینا و فکری تیز داشت و مشکلات سیاسی و کمبودهای اقتصادی کردستان را بخوبی میدید، می‌سنجید و در اشعار خود منعکس میکرد.

ویژگی کار او تنها در انعکاس ساده مشکلات نبود او همراه با طرح مسائل، راه چاره گرفتاریها را هم ارائه میکرد. او مانند بسیاری از روشنفکران آن دوره از تاریخ ایران در مقطع "جمهوری خواهی" فریبکارانه رضا خان فریب حيله کاریهای او را خورد و در وصف "جمهوریت" و داعی استقرار آن یعنی رضا خان شعری سرود، اما سرخوردگیهای بعدی ناشی از وحشت و ترور رضاشاهی او را به نقد دستگاههای اداری او بمثابه ابزار سرکوب خلق کرد کشاند و در پایان کار، وقتی امید اصلاح رژیم در ذهن پاک او زدوده شد، به خلوتگاه خود در روستای "گوگجلی" میاندو آب برگشت و بقیه عمر را به درختکاری و آبادی روستاها پرداخت و شاید در نتیجه همین شکستهای سیاسی بود که به تصوف رو کرد و هرساله یکماه را با خضوع و خشوع در خانقاه پیر خود شیخ یوسف شمس برهان به خدمت مراد و طریقت او پرداخت.

سیف طرفدار جدی همزیستی بین ملتها و ادیان مختلف بود. او علیرغم تمایلات ناسیونالیستی خویش که بویژه در اشعار کردی وی منعکسند، در جریان قیام اسماعیل آقای سمکو و قتل و تاراج آن سالها در برابر وی ایستاد، بگونه‌ای که مورد تعقیب و حتی خطر مرگ قرار گرفت، بطوریکه عموییش قاضی لطیف اشتباها بجای وی در مه‌آباد کشته شد. بعدها روابط وی با سمکو بدوستی گرائید، سیف تنها وقتی آماده شد بدیدار سمکو برود که او دیرتر، نصیحت‌های مشفقانه وی را دایر بر ترک خشونت پذیرفت و به مبارزه سیاسی رو نهاد - اگر چه دیگر دیر شده بود و توطئه‌ی نظامیان رژیم استبدادی پهلوی مانع از رشد تحولی شد که میتواندست سرنوشت اقدامات سمکو را تغییر دهد. در اثر این توطئه‌ی خائنانه، سمکو بقتل رسید. سیف انسانی وطن پرست و غمخوار مردم بود و قلبش بخاطر کردستان و بهروزی خلق کرد می‌تپید. او تا دم آخر این سنگر مقدس را ترک نکرد و درحقیقت راهگشای تفکری بود که برادر زاده‌اش - قاضی محمد از قوه به فعل در آورد و جان بر سر آن نهاد.

***

در رابطه با نسخه‌نویس اشعار باید گفت که اشعار باقی مانده از مرحوم سیف که هم اکنون در اختیار خانواده قاضی است مجموعه بزرگی است که در طی زمانی نزدیک به یک قرن توسط خود شاعر، فرزندان ایشان و اعضاء دیگر خانواده (از جمله محمد امامی، محمد قاضی بعدی

مترجم نامدار ایران)، مرحوم ملا حسین گلولانی نوشته یا بازنویسی شده‌اند. این دو قطعه، باعتبار وجود نمونه‌های دیگر امضاء شهید محمدحسین سیف قاضی بطور قطع توسط ایشان بازنگاری شده‌اند.

"اطاق گوگجولو" هم که در پایان قطعه دوم آمده است، اشاره به اطاق بیرونی یا تالار پذیرائی بسیار مشهور مرحوم سیف است که با درختان میوه و بیشه‌زارهای وسیع احاطه شده بود و همگی نشان از عشق بزندگی و نیز اهمیتی بود که وی به خودکفائی اقتصادی کردستان میداد و در اشعار کردی خود بارها آنرا یادآور شده است:

"باغان دابنن، داران بنیژن. ..."

***

در پایان، از خوانندگان می‌خواهیم چنانچه در قرائت و بازنویسی اشعار خطائی پیش آمده باشد در اصلاح آن ما را یاری دهند، بویژه در دو مورد که با علامت سؤال مشخص شده‌اند.

پانویس ها

۱. اشاره‌ای است به سیاست متحدالشکل کردن لباس در دوره رضاشاه که نه تنها به رفع ناهمگونی و نابرابریها کمک نکرد بلکه نورمهای زندگی مردم را بویژه در کردستان از هم پاشید.
۲. روستای گوگجولی در جنوب شرقی شهر میاندوآب و کنار رودخانه‌ی جغتو واقع است.

اثر قلم محمد هاشم میرزا افسر نماینده مجلس شورای ملی بنام وحدت ملی

ترک و تازی، دیلم و کرد و بلوچ و لر به ایران
مملکت آشفته کرد از اختلافات محلی
اینهمه فرزند را پرورده یک مادر بدامان
گر بینی فرق جزئی، رفع کن با صلح کلی
یک زبان و یک دل و یک رنگ گردد سهل و آسان
نور دانش گر کند بر مردم ایران تجلی
بازماند افسوس ایران از همه امثال و اقران

باهمه فکر درخشان، با همه هوش جبلی
درد ایران را همی خواهی بدانی چیست درمان
وحدت آمل ملی وحدت آمل ملی

بتاریخ ۲۰/۱۰/۷ نوشته شد

امضاء سیف قاضی

اثر قلم آقای سیف القضاة قاضی در استقبال محمد هاشم میرزا افسر

رفع باید کرد از اول اختلافات محلی
تا از آن آسان بیابی وحدت آمل ملی
یعنی هر قومی که ایرانیست با یک چشم دیدن
هان نگو این کرد کوهی، وین دگر را فرس اهلی
ساکن یک آب و خاک و زادهء یک باب و مامی
حصهء آن از چه جزئی، قسمت این از چه کلی؟
یک زبان، یک رنگ، آسانست چون نور معارف
گر ز کوه طور رعدی [؟] کند گاهی تجلی
مژدهای دل پیش رو آمد دگر ایران ز اقران
با چنین عزم عزیزی، با هنرهای جبلی
عادل و بالغ به مال خویشان دارد تسلط
اجنبی را گو. [؟] در سرش فکر تجلی
انتظار وحدت فکر و نظر دارم ز مرکز
خاطر امیدواران زان که وحدت در تسلی

در اطاق گوگجولو بتاریخ ۲۱ دی ماه ۱۳۰۷ قلمی گردید

امضاء سیف قاضی

این نوشته در شماره ۳۳ پیام کردستان، شنبه ۷ مرداد ۱۳۸۵ (۲۹ جولای ۲۰۰۶) هم چاپ شده است

هه و النامه ی کتیب

همکاری زنده یاد میرزا ابوالحسن سیف القضاة قاضی با جنبش شهید شیخ محمد خیابانی

باستناد سه قطعه شعر فارسی ایشان

حسن قاضی، انور سلطانی

زنده یاد میرزا ابوالحسن سیف القضاة (۱۲۵۵/۲/۸ - ۱۳۲۳/۱۱/۷) برابر با ۱۸۷۶/۴/۲۸ - ۱۹۴۵/۱/۲۷ ، از خانواده‌ی قاضیان منطقه‌ی مکریان و یکی از رجال سیاسی نیمه‌ی اول قرن بیستم کردستان است . او نخستین مسئول اداره‌ی معارف شهرستان مهاباد (۱) و کاندیدای نمایندگی شهر برای دوره‌ی ششم [؟] مجلس شورای ملی ایران بود که بر اثر مداخله‌ی مستقیم ایادی حکومتی و دست اندازی آنان به صندوقهای رای، توفیق حضور در آن نیافت و بقیه‌ی عمر را صرف آبادی روستاهای منطقه ، درختکاری و باغداری نمود.

سیف القضاة یک چهره‌ی فعال سیاسی و نیز شاعر برجسته‌ای بود که اشعار کردی و فارسی او آئینه‌ی بالانمای رویدادهای سیاسی ، اجتماعی و فرهنگی ایران و کردستان در نیمه‌ی نخست سده‌ی بیستم هستند. منابع کردی از پیوند نزدیک سیف با شهید شیخ محمد خیابانی و جنبش موسوم به نام او سخن میگویند . مرحوم خلیل فتاحی قاضی در خاطرات خود مینویسد " او [سیف القضاة] در دوره‌ی شیخ محمد خیابانی آزادی خواه معروف تبریزی فعالیت سیاسی میکرد و رئیس کمیته‌ی مهاباد بود " (۲). این کمیته باید شعبه‌ای از تشکیلات "تجدد" خیابانی باشد که در آن سالها در تبریز فعال بود. خیابانی حزب دمکرات آذربایجان را پس از پنج سال ممنوعیت ، بازسازی و فعال نمود و " مجلس ملی تبریز " را در روز ۲۲ اسفند ۱۲۹۸ بدلیل بی و ناتوانی مجلس شورایملی ایران بنیاد نهاد.

***

در میان اشعار چاپ نشده‌ی سیف که دو مجموعه‌ی آن از آسیب زمان بدور مانده و اکنون در اختیار یکی از اعضاء خانواده‌ی قاضی است، سه قطعه شعر فارسی بچشم میخورد که در ارتباط با جنبش خیابانی در تبریز سروده شده‌اند.

بنا بقید صریح نسخه‌نویس اشعار، دست کم یکی از آنها در مجله‌ی آزادیستان چاپ تبریز انتشار یافته است. این مطلب کوتاه بمنظور معرفی اشعار و طرح مساله‌ی همکاری " کمیته‌ی مهاباد" جنبش با بدنه‌ی اصلی آن در تبریز نوشته شده برخی از جوانب آن نیازمند تدقیق بیشتر است.

۱. قطعه شعر اول مستزادی است با ویژگیهای تکنیکی اشعار فارسی دوره‌ی مشروطیت ایران و مضمون جانبداری از " تبریز" و ناطق نطق‌های پر شور سیاسی - که شخص شیخ شهید باشد. در شعر، خبر از بیداری و فکر و تامل اقشار مختلف اجتماعی - از " مسجدی" و " کنشتی" داده میشود که اشاره به همکاری پیروان ادیان مختلف در مبارزه‌ی مشترک آنان بخاطر عدالت اجتماعی است.

" همسایه‌ی ای که دیگر " باما کار ندارد" ضرورتاً روسیه تزاری است که در آن مقطع معین تاریخی بیشترین نفوذ را بر دربار قاجار داشت و حضور نمایندگان و نظامیان آن در تبریز ولیعهد نشین بیش از بقیه نقاط ایران احساس میشد. بخشی از درگیری و تقابل‌های جنبش " تجدد" خیابانی و لاجرم سیف و دیگر هواداران آن در کردستان، با قزاقهای روس و تیپ قزاق دست پرورده‌ی آنان در ایران بود و چنانچه میدانیم خیابانی بدست گروهی از همین قزاقان شهید شد. مطلع شعر چنین است:

شد ساحت تبریز یکی طرفه بهشتی

از سعی تنی چند

اهلش شده یکسر همه افرشته سرشتی

از نطق یکی چند ....

دو نسخه از این شعر در میان دستنویس‌ها دیده میشود. اولی به خط شخص

سیف القضاات که در پایان آن این یادداشت آمده است:

" دوشنبه هیجدهم شهر ذیحجه دو ساعت بغروب مانده وارد ارومی

شده، نوزدهم در حکومت تحریر شد. ۱۳۲۴ [۲۲ و ۲۳ ژوئیه ۱۹۲۴]"

نسخه‌ی دوم از سوی نسخه بردار ناشناسی تهیه شده است که هویت او مشخص نیست ولی با احتمال زیاد یکی از اعضاء خانواده قاضیان مهاباد است. (۳)

متن شعر در این نسخه عیناً مطابق با نسخه‌ی شخص سیف القضاة است و در پایان آن این دو جمله آمده است:

” اشعار فوق را آقای سیف القضاة در مدح آقا شیخ محمد خیابانی
فرموده‌اند، الحق خالی از توصیف نیست. امضاء ”

۲. شعر دوم ” قطعه‌ایست مرکب از ۳ بند، هر بند از شعر دربرگیرنده‌ی یک چهارپاره است و این عنوان را بر پیشانی دارد:

” قابل درج شماره مجله آزادستان سیوم ”

نخستین چهارپاره داخل پرانتز بزرگی قرار گرفته، بنظر میرسد نویسنده که شخص زنده یاد سیف القضاة است آنرا پس از نگارش دو بند دیگر به آن افزوده باشد. روی سخن شاعر احتمالاً با ۶ نماینده حزب دمکرات آذربایجان است که در دوره چهارم مجلس به نمایندگی از سوی مردم تبریز در مجلس شورایی ملی ایران انتخاب شدند ولی دولت مرکزی با دسیسه و تزویر درصدد جلوگیری از ورود آنان به مجلس برآمد. در آن دوره، باید قرارداد سال ۱۹۱۹ و ثوق الدوله با انگلستان به تصویب میرسید و طبیعی است حضور خیابانی، سیف القضاة و دیگر نمایندگان راستین ملت در مقام جلوگیری از آن برمیآمدند و این امر دولت دست نشانده را به جلوگیری از ورود نمایندگان واقعی مردم به مجلس واداشت.

بند نخست شعر چنین است:

(رقیب راند ز کویت، بر سر کلاهت نه

هزارها سر بی فر و بی کله دارم

در این سرادق حکمت تو غیر راهت نه

ز پیش آمد بخت بدم گله دارم)

شاعر در این شعر اشاره صریحی به مجلس ” بهارستان ” دارد و بانگ الفت و محبت به مردم میدهد. او از اینکه شخص مورد خطابش (احتمالاً خیابانی) مردود بی فران رژیم از ورود به مجلس واقع شده است تاسف میخورد.

۳. قطعه شعر سوم غزلی است با مطلع:

اسیر و بسته‌ی آن زلف تاربر تارم

غلام و کشته آن چشم مست بیدارم

که خطاب آن به "عروس آزادی" است. در آغاز و پایان غزل میخوانیم:

"شماره سیوم. از قلم ابوالحسن، بیست و شش شوال مطابق ۲۱ سرطان ۱۳۳۸

و با خط دیگری این عبارت نوشته شده است:

"از قلم سیف القضاة"

تاریخ ضبط شعر یعنی ۲۶ شوال مطابق است با ۲۳ تیرماه سال ۱۲۹۹ شمسی و ۱۴ جولای ۱۹۲۰ میلادی.

از سه قطعه شعر فوق یکی و با احتمال زیاد قطعه سوم در شماره‌ی سوم مجله‌ی آزادیستان چاپ تبریز انتشار یافته است. مصدق ادعا گذشته از صراحت توضیح بالای قطعه شعر دوم و سوم، یادداشتهای مرحوم رحیم قاضی فرزند سیف است.

رحیم قاضی در دستنویس کتاب چاپ نشده‌ی خود بنام: "قاضی محمد و جنبش رهائی بخش ملی کردستان" که اکنون در اختیار خانواده قاضی است مینویسد:

"میتوان گفت سیف القضاة نخستین شاعر تمام ایران است که با

سرودن اشعار پت مغز سیاسی و انقلابی، در مورد اهمیت جنبش

دنکراتهای آذربایجان سخن گفته است."

وی در بخش دیگری از دستنویس کتاب خود می نویسد:

در صفحه‌ی ۴۲ مجله آزادیستان (شماره سوم)، از طرف هیئت تحریریه مجله در مورد اشعار سیف چنین نوشته شده است: آقای میرزا ابوالحسن سیف القضاة مکرری - که قارئین ما طبع ایشان را تقدیر خواهند کرد، چند قطعه از اشعار خود را برای مجله آزادیستان فرستاده‌اند. بنا به ضیق صفحات مجله ما یک قطعه از آنها را درج میکنیم.

تاریخ سرایش و درج اشعار در آزادیستان دقیقاً با تاریخ انتشار مجله همخوانی دارد. نخستین شماره مجله در روز ۱۵ خرداد ۱۲۹۹ و شماره سوم آن در روا ۲۰ تیر ماه همانسال منتشر شده‌اند.

شماره سوم در حقیقت به عنوان آخرین شماره آن تلقی میشود زیرا شماره چهارم هنوز در چاپخانه بود که قیام خیابانی به خاک و خون کشیده شد و رهبر آن توسط قزاقان محلی و به توطئه مخبرالسلطنه هدایت به شهادت رسید (۲۲ شهریور ۱۲۹۹ [برابر با ۱۳ سپتامبر ۱۹۲۰].) (۵)

سردبیر مجله - میرزا تقی خان رفعت، نیز به فاصله دو روز پس از شهادت خیابانی در روستای قزل دیزج نزدیک تبریز به قتل رسید. (۶) مخبرالسلطنه و عوامل رضاخانی قتل هردو نفر را "خودکشی" قلمداد کردند (۷) و این در حالی بود که خیابانی در روز قتل به منزل یکی از رجال سرشناس تبریز آمده بمنظور حفظ سلامت میزبان و خانواده وی اسلحه‌ای بهمراه نداشت. (۸)

قطعه نخست

شد ساحت تبریز یکی طرفه بهشتی

از سعی تنی چند

اهلش شده یکسر همه افرشته سرشتی

از نطق یکی چند

بیدار شده یکسر از خواب جهالت

با فکر و تامل

افتاده پی علم، چه مسجد چه کنشتی

با قصد و تمایل

آزاد سوای فکر! به این مرحله رو کن

با دست تجدد

از صحن بهاری بستان این گل و بو کن

با جمع و تعدد

در سایه این علم شد آزادی ملت

ترتیب چنان است

زین راه توان برد به آبادی ملکوت

مقصود همان است

مانع نبود در ره عشاق پی وصل

ای مرگ! فدایم

سردادن اول قدم مرحله ، خو کن
 کاین است حیاتم
 زین پس ، دیگر ، همسایه بما کار ندارد
 خود در سر کاریم
 چون بر کمر خویش زده دامن همت
 نه مست و خماریم

دوشنبه هجدهم ذیحج ، دو ساعت به غروب مانده وارد ارومی شده ، نوزدهم در حکومت
 تحریر شد . ۱۳۴۲

[نسخه اول]

اشعار فوق را آقای سیف القضاة در مدح آقا شیخ محمد خیابانی فرموده‌اند الحق خالی از
 توصیف نیست . امضاء
 [نسخه دوم]

قطعه دوم

قابل درج شماره مجله آزادیستان سوم
 (رقیب راند ز کویت ، بسر کلاهت نه
 هزارها سر بی فر و بی کله دارم
 در این سرادق حکمت ، تو غیر راهت نه
 ز پیش آمد بخت بدم گله دارم)

محبت است که هر قوم ، هوشیار از وی
 محبت است گر اتفاق و کار از وی ×
 به خطه‌ای که در او الفت محبت نیست
 مرا امید ترقی دگر مدار از وی

بیا تو ای گل خندان! که سالها و زمان
من از پی رو به کوه و به دشت و گلشن و باغ
کنون ز موی تو بویی دهد بهارستان
که میرسد اثراتش به هر مشام و دماغ

* سیف در اینجا هم مانند برخی دیگر از اشعار دیوان خود تغییری در یک مصراع داده بدون حذف اولی، آنرا به این صورت در آورده است: محبت است که آزادی دیار از وی

قطعه سوم

شماره سیوم

بیست و شش شوال مطابق ۲۱ سرطان ۱۳۳۸

اسیر و بسته آن زلف تار بر تارم
غلام و کشته آن چشم مست بیمارم
فدای آن قد رعنا ی سرو آزادت
فدای منطق شیرین لب گهربارم
بیا به خانه ما ای عروس آزادی!
ز غیر گشته مخلد، نشسته، بیدارم
به خانه ای که نه جهل است و نه نفاق هو نه بیم
محبت است و صداقت، پر است ز اسرارم
ز انقلاب لبالب، ز اتحاد و صفا
برابریست و اخوت، نه راه اغیارم
ز خون پاک شهیدان در اوست نقش و نگار
زموی ماه جبینان هفته بردارم

پی وصال رخت سالهاست میگشتم
 نه کوه ماند نه صحرا، نه شهر و بازارم
 برفته مکنت و در سر نتم هوای جاه
 نه بیم قصد هلاک و نه فکر آزارم
 دگر چه میطلبی بعد از این ز عاشق زار؟
 علاقمند ز رویت حجاب بردارم

۱۳۳۸ از قلم سیف القضاة .... القضاة مکرری

پانویس ها

۱. "مرحوم سیف در فاصله سالهای ۱۹۲۲ و ۱۹۲۶ [۱۳۰۱ و ۱۳۰۵ شمسی] رئیس معارف مهاباد بود. "رحیم قاضی، کتاب چاپ نشده" قاضی محمد و جنبش رهائی بخش ملی کردستان ایران، نسخهء دسر نویس."

۲. خلیل فتاح قاضی "تاریخچه خانواده قاضی در ولایت موکری"، ویراستار قادر فتاحی قازی، تبریز ۱۳۷۸ [۱۹۹۹]

۳. احتمالاً شهید محمد حسین سیف قاضی فرزند سیف القضاة و وزیر دفاع کابینهء پیشوا قاضی محمد که مدتی کوتاه بعد از فروپاشی حکومت ملی کردستان (۱۹۴۶)، در سپیده دم ۱۰ فروردین ماه ۱۳۲۶ در کنار قاضی محمد و ابوالقاسم صدر قاضی بدست دژخیمان رژیم پهلوی اعدام شد. ۴ تا ۶. این اطلاعات با استفاده از مقالات مختلف مندرج در سایت "شیخ خیابانی" گردآوری شده است. نگا:

www.azadistan-xyabani.blogspot.com

۷. مخبرالسلطنه هدایت، خاطرات و خطرات، چاپ چهارم، ناشر کتابفروشی زوار ۱۳۶۳، صفحه

۳۱۸

۸. سایت "شیخ خیابانی" بیشتر

جمیل صدقی زهاوی، صادق هدایت، علی مقدم، و زمزمه عقلهای سلیم و ناسلیم

در جریان برگزاری جشن هزاره فردوسی سال ۱۳۱۳ در تهران، علی مقدم و صادق هدایت جزوه‌ای منتشر کردند که مجموعه آن، یعنی شعر مقدم و کاریکاتورهای هدایت، ریشخند و اهانتی بود به یکی از مدعیان مراسم - جمیل صدقی زهاوی (۱۹۳۶ - ۱۸۶۳) که بعنوان

نماینده کشور عراق در جشن شرکت کرده، شعری به فارسی در ستایش فردوسی خوانده بود:

”به فردوسی از من سلامی برید
پس از عرض حرمت، پیامی برید
که ای شاعر خفته در زیر خاک!
نهان از نظر، دور از جان پاک...
فرو ریخت اعجاز از خامه‌ت
بیفروود از آن قدر شهنامه‌ات
سر از خاک برادر و آنگه بین!
چه شوری است بهرت بروی زمین
جهانی برای تو شمع آمده

برای ثنای تو جمع آمده
 زهر مملکت صد صدا میرسد
 زهر سر، نوایی جدا میرسد
 چو پر شد ز شعرت زمین و زمان
 ستودند نام تو در هر زبان
 هزار است در قبر خود خفته‌ای
 ولی زنده است آنچه تو گفته‌ای

(بابا مردوخ روحانی، ۲، ۲۱۱)

زهاوی از یک خانواده سرشناس کرد ساکن بغداد و پدرش محمد فیضی زهاوی، مدت ۳۸ سال مدرس و مفتی شهر بود [۱]. جمیل صدقی بر زبانهای عربی، کردی و فارسی و ترکی تسلط داشت و به همه این زبانها شعر میسرود. شماره تالیفات او در فلسفه، هیات، علوم طبیعی و ادب به ۱۷ جلد میرسد و مجموعه دواوین شعری او بزبان عربی، چهار جلد است. او یکی از اولین کسانی است که رباعیات خیام را به عربی ترجمه نمود. مضمون اشعار و مقالات متعدد او در مجلات ترقیخواه ترکیه نوبنیاد و عراق، مسائل اجتماعی، نابرابریهای طبقاتی، آزادی، تبعیض علیه زنان و مشکلات گریبانگیر آنروز عراق بود. او در کنار فرمیست‌ها و تجدد خواهان عراق و ترکیه مانند محمود جودت و قاسم امین به جنگ پدیده‌های فرسوده جامعه و با استقبال مدرنیسمی میرفت که نور آن از غرب دمیده، اندک اندک به عثمانی و پاره‌های آن یعنی عراق و کشورهای عربی رسیده بود.

او در قصیده غرائی که با مضمون حقوق زن به زبان عربی سروده است، جسورانه ندا میزند:

"... اسفرک فالسفور للناس صبح

زاهرو الحجاب لیل یهم..."

حجاب رابگشای که بی حجابی صبح روشن و حجاب، شب تاراست.

"... زعموا ان فی الحجاب جفاظا"

کذبوا فهو فی الحقیقه شوم..."

تصور کردند که در حجاب امنیتی است، ولی دروغ گفتند چون در حقیقت، حجاب شوربختی است. (نیازی، دکتر شهریار و...)

پیام مستتر در شعر زهاوی و ندای برابری حقوق زن و مرد او، شانه به شانه شاعر دیگر کرد میزند که ۱۴ سال پس از تولد زهاوی بدنیا آمده ۲۱ سال پس از مرگ او جهان را وداع گفت: لاهوتی کرمانشاهی

پس کی تو این نقاب زرخ دور میکنی؟

کی ترک این اسارت منفور میکنی؟

بامرد همسری تو، کی این حق خویش را

ثابت به آن ستمگر مغرور میکنی؟

(لاهوته، ابولقاسم، ۹۲۸)

زهاوی از سوی مادر از کردهای فیلی منطقه سرپل زهاب نزدیک کرمانشاه است که پدران او پیش از مهاجرت ناگزیر به خاک عثمانی و بغداد، در منطقه کرمانشاه می زیستند. گوئی او و لاهوتی از یک چشمه فکری آب نوشیده، واکنش یکسانی داشته‌اند در برابر موج جدید ارتجاع مذهبی از شهر برخاسته، که آرام آرام روستاهای کردستان را مانند دیگر مناطق کشورهای اسلامی در بر می گرفت و زن روستائی کرد، که تا آن زمان با حجاب و پوشش رو آشنا نبود، میرفت که به دام این "هدیه مدنیت" گرفتار آید.

زهاوی شاعر بود و به فارسی نیکو شعر میگفت. گرچه اشعار عربی او بکرات در نشریات دوره‌ای عربی چاپ و منتشر شده‌اند، ولی جز شعر مشهور او در ستایش فردوسی، اشعار فارسی دیگر او، کمتر روی چاپ دیده‌اند. من در اینجا قصیده فارسی غرای او را بنام "زمزمه عقل سلیم" می‌آورم که نشانگر تجدد خواهی و جبهه گیری صریح او در برابر ارتجاع مذهبی است. اما پیش از آن باید داستان جزوه علی مقدم و صادق هدایت را دنبال کنم:

جزوه مزبور اندکی پس از برگزاری مراسم هزاره فردوسی منتشر شد و عنوان آن عبارت بود از "پیشکش آوردن اعرابی به بارگاه ایران" - طنزی تلخ در تحقیر شخصیت شاعر و به سخره گرفتن شعری که او در نعت فردوسی طوسی سروده بود، یعنی ما- این نژاد برتر، ران ملخی را که تو از بیابانهای عربستان به بارگاه عرش سایمان آورده‌ای نمی پذیریم، بیخود آمده‌ای و اساساً بیخود شعر فارسی سروده‌ای!

جزوه مقدم و هدایت اخیراً همراه با چاپ جدید "وغ وغ ساهاب" هدایت با مقدمه کوتاهی از ناصر پاکدامن از سوی کتاب چشم انداز در فرانسه منتشر شده است (سال ۱۳۸۱). در مقدمه این چاپ آمده است:

"تهیه و تدوین این جزوه واکنشی است در اعتراض به شرکت شاعری از شاعران عراقی در کنگره بزرگداشت فردوسی. "پیشکش آوردن ... "اعتراضی است مبتنی بر احساسات افراطی میهن پرستانه.... و ملهم از همان مقولات "عرب را [بجائی] رسیده است [کار]" و "تفو بر تو ای چرخ [گردون تفو]".

در همان مقدمه، از قول عیسی هدایت، برادر هدایت آمده است که:

"برخی میگویند [هدایت به هندوستان] رفت تا در کمپانی فیلمبرداری کار کند یا برای خواندن زبان پهلوی رفت. ولی حقیقت چیز دیگری است. در سال ۱۳۱۳ آقای علی مقدم جزوه‌ای بنام "پیشکش آوردن اعرابی به بارگاه ایران" چاپ کرد که شکل عرب روی جلد آنرا صادق کشیده بود. انتشار این جزوه، خشم جناب آقای علی اصغر حکمت - وزیر فرهنگ آن زمان را برافروخت و با کمک مراجع قانونی صادق هدایت [ممنوع القلم شد] و تحت تعقیب قرار گرفت... برای خاموش شدن سروصداها و آرامش اعصاب تحریک شده صادق، صلاح بود که مسافرتی بنماید و چندی نگذشت که با فروش اثاثیه و کتابهایش، به هندوستان رفت...

(وغ وغ ساهاب، ۲۰۹ تا ۲۱۲).

شعر مقدم آکنده است از سخنان دو پهلوی و عناوین توهین آمیز نسبت به "تازیان"
"خنده مهتران درگاه [بر اعرابی]"،

"شرمسار شدن اعرابی،"

"بیچارگی و پریشانی خود و هم کیشانش،"

و...

"پس بدو گفتند: یا وجه‌العرب!

از کجائی؟ چونی از راه و تعب؟

گفت وجهم گر مرا وجهی دهید

بی و جوهم جون پس پشتم نهید!"

حقیقت اینست که علی مقدم و هدایت علیرغم موضع مستقل و شدیداً مخالفی که در برابر دستگاه دولتی پهلویان داشتند و بویژه هدایت که کلیت سیستم را "خرس نرین پاره‌ای" می‌نامید که "در کف او غیر تسلیم و رضا چاره‌ای وجود ندارد" (نامه‌های هدایت به حسن شهید نورائی) ، تحت تاثیر جو افراطی ایرانیگری، که با برگزاری کنگره بزرگداشت فردوسی به اوج رسیده بود، نه توانستند نسب کردی شاعر را بشناسند و نه از موضع بغایت مترقی او خبر یافتند. همین شناخت نادرست و موضع‌گیری نادرست تر بود که آنانرا به سرودن شعر و کشیدن کاریکاتوری کشاند که در اساس نمیاید لاقلاً از سوی اسطوره‌ای چون هدایت روی کاغذ می‌آمد. در کاریکاتورهای هدایت، شیرمرد کرد در جلد عربی نشان داده شده است که بجای سگ، قلاده برگردن سوسمار زده آنرا باخود [به ایران] می‌برد: "ز شیر شتر خوردن و سوسمار..."، شووینیسیم، و باقی قضایا.

سؤال اینست که اگر مقدم و هدایت اصل و نسب غیر عربی زهاوی را نشناخته بودند و او یک عرب تمام عیار هم بود، آنها چه حقی داشتند اینگونه به "هم کیشان" آنان و دیگر اعراب، که بخشی از آنها شهروندان خود ایرانند، اهانت روا دارند؟ چگونه است که نویسندگان متعهد این آب و خاک تف سربالا میاندازند و به خود روا میدارند که، بهر عنوان، به کرامت ملتی توهین کنند.

ثانیاً زهاوی از بغداد آمده بود همانجائی که حکومت عباسیان مدتی قریب به ۲۰۰ سال زبان غیر عرب را بریدند. ولی حال که او بجای شمشیر آخته، برگ زیتونی در دست و بجای "لایجوز"

عرب، شعری پارسی بر لب به میان ما آمده است و به ما میگوید که " آنچه فردوسی گفته است زنده است". آیا سزاوار است که این بانگ‌آواز تاریخی را با این بیان سبک پاسخ دهیم؟
 آوخ که آنچه اینک از این "احساسات افراطی" دیروز برای امروز ما مانده است و اسفائی است بر لب و دستی است بر زانو، که چرا نخبه نخبگان ما به دره هولناک تعصبات نژادی غلطیدند و سرنا را از سرگشادش زدند.

بهر تقدیر، زهاوی یکسالی پس از مسافرتش به ایران و ناسپاسیهائی که دید، رخت از جهان بر بست و دست مریزادی برای ملک‌ال‌شعرا بهار که دستکم او مراتب دانش زهاوی را شناخت، در رثای مرگش ترکیب بندی در ۹ بند سرود و در آن، او را "سلطان سخن، صاحب فضل و ادب، وطنخواه، سخن گستر و پیر استاد" ی نامید که میخواست بدیدنش به بغداد بشتابد و از او "بهره‌ها گیرد":

دجله ی بغداد بر مرگ زهاوی خون گریست
 نی، خطا گفتم، که شرق از نیل تا سیحون گریست
 اشکریزان شد عراق از ماتم فرزند خویش
 همچو یونان کز غم هجران افلاطون گریست
 زین بلای عام یعنی مرگ سلطان سخن
 مردم شهری به شهر و بدو، در هامون گریست...
 تا آنجا که میگوید:

بود عمری سرگران از زحمت غوغای دهر...
 که دور نیست اشاره‌ی باشد به نامهربانیهای دیگران در حق او.

اینهم قصیده "زمزمه عقل سلیم" جمیل صدقی زهاوی، تا دریابیم سنگ را به پای چه خردمندی زده‌ایم.

زمزمه عقل سلیم

مادر از ..ن خر نژاد مرا

به خدا نیست اعتقاد، مرا

من به حکم طبیعتم جنبان
 من فدای حکیم عقل شوم
 یاخرد راست گفت: ایزد نیست،
 گر نمیتافت مهر علم از غرب
 جهل اگر راحتست دلها را
 عشقِ فهمِ تو ای جمالِ حیات!
 قوتی هست در بنای جماد
 با نجیبان نوع بوزینه
 برد و آورد از جهان به جهان
 دست قوت که حاکم کونست،
 بعد مرگم چو عصرها گذرد،
 کم کن ای شیخ! پند خویش، که نیست
 تو به این ریش و سبحه و دستار
 آتش دوزخ و نعیم بهشت
 نه من آن جاهلم که بیم جحیم
 احمقم گر کند گهی خرم
 نیست جز عقلِ خود در این ظلمات
 گفته بودی به کلبه ات آیم،
 این قدر سالها گذشت و هنوز

می برد پیش گردباد مرا
 که عجب مشکلی گشاد مرا
 یا که ایزد خرد نداد مرا
 زود می گشت انجماد مرا
 این چنین راحتی، مباد مرا!
 آتش افکند در نهاد مرا
 که بر آورد از جماد مرا
 اشتراکست در نژاد، مرا
 بارها کون پر فساد، مرا
 گاه برداشت، گه نهاد، مرا
 که دگر آورد به یاد مرا؟
 طاقت سمع، زین زیاد مرا
 نتوانی فریب داد، مرا
 نه هراسان کند، نه شاد مرا
 افکند دور از مراد مرا
 وعده حور در معاد مرا
 بر چراغ کس اعتماد، مرا
 گر بکوی تو ره فتاد مرا
 تو نیاورده‌ای بیاد، مرا

استانبول، ۲۰ سپتامبر ۱۹۱۳

[۱] - محمد فیضی مفتی زهاوی، پدر جمیل صدقی، نیز شاعر بود و به عربی، کردی، و فارسی شعر میسرود. پدر او از کردان بابان ساکن سلیمانیه و مادرش از کردان فیلی بود که اصلشان به منطقه زهاب کرمانشاه میرسید. این نمونه‌ای از اشعار فارسی اوست:

رسید اینک غرورِ مردمِ ناگه بدانجایی
که بیند خویش را، هر خرمگس از عجب، عنقایی...

هزاران در جهان جالوت هست و نیست داوودی
فراوان بر زمین فرعون هست و نیست موسایی ...

از این اوضاع ناهموار بی هنجار میترسم
خوشا می یافتم "فیضی" در این گنبد، دگر جایی

چهارشنبه ۱۵ آبان ۱۳۸۷ - ۵ نوامبر ۲۰۰۸

منابع:

- ابراهیمی، محمد صالح؛ "زنانای کورد"؛ انتشارات محمدی، سقز ۱۳۷۹؛ صص ۱۴۳ تا ۱۵۴
بشیر، میر؛ "اعلام الکرد"؛ ریاض الریس للکتب والنشر؛ لندن ۱۹۹۱؛ صفحات مختلف
"جمیل صدقی زهاوی"؛ ویکی پیدیای فارسی، fa.wikipedia.org
ذکی، محمد امین؛ "مشاهیر الکرد و کردستان؛ جلد اول؛ ماده "جمیل صدقی زهاوی"؛ مطبعه التفیض الاهلیه؛ بغداد ۱۹۴۵؛
ص ۱۶۳
روحانی، بابامردوخ؛ "مشاهیر کرد"، جلد دوم؛ ماده "مفتی زهاوی" و "صدقی زهاوی"؛ انتشارات سروش؛ تهران ۱۳۳۶، صص
۳۰ و ۲۰۶
لاهوئی، ابولقاسم؛ "دیوان ابولقاسم لاهوئی"، با کوشش و مقدمه احمد بشیری؛ انتشارات امیر کبیر؛ تهران ۱۳۵۸
نیازی، دکتر شهریار؛ جهانگیر اصفهانی، آمنه؛ جهانگیر اصفهانی، زهرا؛ "زن در شعر جمیل صدقی زهاوی"؛ پژوهش زنان،
دوره ۵، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۸۶؛ صفحات ۱۵۵ تا ۱۷۲
هدایت، صادق؛ "هشتاد و دو نامه به حسن شهید نورائی"؛ چاپ دوم؛ پیشگفتار بهزاد شهید نورائی؛ مقدمه و توضیحات ناصر
پاکدامن، کتاب چشم انداز، فرانسه ۱۳۸۱
هدایت، صادق؛ "وغ و غ ساهاب"؛ چاپ دوم؛ با مقدمه ناصر پاکدامن؛ کتاب چشم انداز؛ فرانسه ۱۳۷۹. کاریکاتورهای
هدایت برگرفته از این کتاب هستند.
با سپاس از کتاب چشم انداز و آقایان ابراهیم فرشی و رحیم بهرام زاده.

جان شیفته

"شعر من چیست؟ آتش فریاد

شعر من چیست؟ آیه امید

شعر من چیست؟ سنگر پیکار

شعر من چیست؟ نغمه جاوید

خود چه هستم؟ عصاره اندوه

پیکری سرد و آتشی خاموش

خسته از رنج ظلمتی جاوید

مانده در راه پرسشی خاموش"

تابستان سال ۱۳۳۲ بود. چند روزی از کودتای ۲۸ مرداد میگذشت. با پدرم به گاراژ مسافری شهر بوکان رفته بودم تا برادرم را ببینم که روز پیش دستگیر شده اینک بهمراه دو پاسبان به زندان مهاباد اعزام میشد. من دانش آموز کلاس چهارم یا پنجم ابتدائی بودم و در توزیع روزنامه‌هایی که برادرم نمایندگی پخش آنها در بوکان را داشت به او کمک میکردم. دکان کوچک روزنامه فروشیش یکی از داغترین نقاط شهر و محل بحثهای سیاسی روز بود و اینک با سقوط دولت ملی مصدق وسلطه مجدد ارتجاع، طبیعی بود که یکی از نخستین آماجهای نیروهای دولتی و اربابان محلی باشد و صاحبش دستگیر شود- که چنین هم شد.

مادرم با ما به گاراژ نیامده بود. او ناپرهیزی کرده، در روز دستگیری پسرش به خیابان آمده بود تا به پاسبانان مامور دستگیری او توهین کند و اکنون باید تاوان جریزه‌اش را میداد و از

نعمت "دیدار آخر" محروم میماند. او را با دستبند آوردند و همراه پاسبانان در قسمت پشت یک جیب کرایه‌ای نشاندهند. ما اجازه صحبت با او را نیافتیم ولی چشمان گریه‌بار پدر و نگاه معصومانه او گفتنی‌ها را گفتند و اندکی بعد ماشین در غبار خیابان خاکی شهر گم شد.

تا هنگامیکه التماس وابستگان خانواده بدرگاه مالکان قدرتمند شهر و شهربانی زیر نفوذ آنان به آزادی مشروط او بیانجامد، چند ماهی طول کشید. او این مدت را در زندان شهربانی مهاباد ماند و آنجا بود که، به گفته شاعر، در پائیز سال ۱۳۳۲ نخستین چهارپاره نیمائی در کردستان ایران سرود شد. سراینده شعر، برادرم عمر سلطانی بود که دیرتر تخلص "وفا" یافت:

"مرا ای مرد زندانبان رها کن

که زندان تو عمرم را سر آورد

بیا از پای من بردار زنجیر

که زنجیر تو جانم را در آورد....."^{۷۴}

شعر به زبان فارسی سروده شده بود، چه در کردستان آن سالها، خواندن و نوشتن به زبان کردی تنها در حد سیگار کشیدن در اتاق مراقبت‌های ویژه بیمارستان آزاد بود. دسترسی به اشعار کردی و دیوان شاعران کرد در روستاها اندکی آسانتر بود و در شهرها تنها هنگامی میسر شد که دانشجویان کرد به دانشگاه‌های تبریز و تهران رفتند و در فضای نسبتاً آزادتر آنجا به مبادله متون چاپی کردستان عراق پرداختند - کاری هنوز پر مخاطره، که تعقیب و آزار بسیاری کسان را بدنبال داشت.

^{۷۴} نسخه اولیه این شعر را برادرم در اختیار نداشت و طبیعی بود که از زندان مهاباد هم نتوانسته بود خارج نماید. شعر با تغییراتی، که من از چند و چون آن آگاه نیستم، دیرتر زیرعنوان "بوف کور" در چاپ اول 'سرود پرستو' گنجانده شد که در آنجا تاریخ سال ۱۳۳۸ را دارد.

طی ماه‌هایی که به ۲۸ مرداد ۳۲ انجامید، شهر بوکان شاهد یک خیزش قدرتمند مردمی - طبقاتی بود. جنبش را مرحوم "قاسم کریمی" رهبری میکرد. او ماه پیش به تهران رفته از رادیوی دولتی پیام انقلاب و مقاومت در برابر مالکین را به گوش آماده همشهریان خود خوانده بود. برای یک چهره محلی ملاقات با دکتر کریم سنجابی در تهران و رفتن به نخست وزیری و مجلس شورای ملی فراتر از انتظار بود و اوبه آن فراتر دست یافته بود.

دیگر چهره‌های سرشناس جنبش را بورژوازی خرده‌پای شهر و عمدتاً دوزندگان لباس کردی تشکیل میدادند.^{۷۵} سنت این مقاومت و تقابل با رژیم در بین دوزندگان شهر، به دوره رضا شاه برمیگشت چه فرمان متحدالشکل کردن لباس و کلاه از سوی پهلوی اول، موقعیت شغلی همه آنها را به خطر انداخته بود. مرد قزاق وحدت را در بیرون سر دیده بود، نه در درون آن^{۷۶} - آنگونه که همپالکیش آتاتورک در ترکیه.

برادرم در آن هنگامه پر تلاطم، مغازه کوچک روزنامه فروشیش را در بوکان اداره میکرد و من کار رساندن نشریات به آبونه‌ها را بعهده داشتم. مغازه‌اش کانون گرمترین بحث‌های سیاسی بود و عمدتاً جوانان و آموزگاران، در آن به گفتگو میپرداختند.

پدرم خیاط خرده پائی بود که همیشه هشت در گرو نه داشت و به زحمت اما با غرور خانواده را اداره میکرد. تنها وجه مشترک فکری بین او و پسر روزنامه فروشش ضدیت با اربابان شهر بود. هر دو تا بن استخوان با خانهای قدرتمندی که حاکم بی چون و چرای شهر و منطقه بودند، دشمنی میورزیدند. داستان پدر، داستان "ننه کوراژ" بود - خیاط ویژه اربابان، دشمن ویژه آنها هم بود.

بوکان سالهای ۱۳۳۱ و ۳۲ شهرکی بود با بازاری کوچک برای خرید و فروش روستائیان اطراف. شهرهم، مانند روستا، در ملکیت دو خانواده منسوب هم بود و اربابان بر جان و

^{۷۵} حاج قاسم کریمی، خیاط و صاحب کارگاه قند ریزی؛ علی میره بگ، قصاب؛ عبدالله ایرانی، کنتراتیچی قیان؛ محمد رئوف حافظ القرآن، خیاط؛ حسین طهائی، خیاط؛ سید طه، حلبی ساز؛ ابراهیم طنازی، خیاط؛ حسین فاتحی؛ احمد یدی؛ فتح الله خوش اخلاق "سنه ای" مغازه دار و چندتن از دانش آموزان دبیرستانی.

^{۷۶} گوهرسخن از جواهر لعل نهرو است (نگاهی به تاریخ جهان، جلد سوم).

مال مردم سلطه مسلم داشتند. هیچکس صاحب ملک شخصی، خانه یا مغازه نبود و همه چیز به خانها تعلق داشت. با عبور آنها از تنها خیابان شهر، صاحبان مغازه و مشتریانشان باید پیا میخواستند و تنها با اشاره دست نوکران پشت سر خان اجازه نشستن می یافتند. تقابل اربابان با فعالین سابق دوران جمهوری کردستان (۱۳۲۴) شدیدتر هم بود.

در چنان جوی بود که قیام ضد اربابی بوکان بر بستر تما یلات ملی - طبقاتی مردم و در فضای آزاد سیاسی چند سال و ماه پیش از کودتا شکل گرفت و از شهر به روستا کشید. حرکت انقلابی مردم آشکارا از برنامه احزاب سیاسی پیشی گرفت؛ آنها تنها سلانه سلانه پشت سر مردم راه میرفتند. هیچ حزبی نمیتوانست از این جنبش عمیقا طبقاتی دور بماند و قافیه را نبازد. شعار محدود کردن بهره کشی اربابان که از سوی جبهه ملی علم شده بود، پاسخگوی حداقل خواسته های قیامیان هم نبود. آنها به چیزی کمتر از تقسیم اراضی، خلع ید از مالکین، مصادره اموال و اخراجشان از روستا راضی نبودند. بهره کشی بی حساب مالکین آنها را به مرز انفجار رسانده بود.

مالکان روستاهای اطراف در زیر فشار انقلابی روستائیان و از ترس جان به بوکان سرازیر شدند. اما بوکان برای آنها مکان امنی نبود، قدرتمندترین مالک شهر که حتی نامش لوزه بر اندام مردم مینداخت مورد حمله سید طه - یک حلیبی ساز خرده پا، قرار گرفت. شاخ ضد انقلاب با حمله سید طه شکست، ترسها فرو ریخت و قیام فراگیر شد. اینک بوکان یکپارچه آتش بود و برادرم با نشریات انقلابی مغازه اش در افزایش دمای انقلاب نقش چشمگیری داشت. در آن روزها تعداد محدودی رادیو در خانه های مردم بود و روزنامه و مجلات نقش اصلی خبررسانی را به عهده داشتند.

روشن است که او خود به هیچوجه در رهبری قیام رلی نداشت و کسی هم دنبال نوجوانی چون او براه نمیافتاد. نقش او تنها توزیع نشریات انقلابی تهران در سطح شهر بوکان بود و برای این امر خطیر مغازه اش را در بست در اختیار نیروهای مردمی گذاشته بود. اربابان مایل به عبور از کنار مغازه اش نبودند - جایی که در آن مورد اهانت و تحقیر قرار میگرفتند و وادار به خرید نشریات طرفدار تقسیم اراضی میشدند.

در یک کلام هردو زمینه طبقاتی و ناسیونالیستی برای قیام مردم آماده بود و بر بستر همین آمادگی بود که شعار رفرم ارضی دولت مصدق به گل نشست و بوکان در سرعت و وسعت قیام و میزان رادیکال بودن خواسته‌ها آشکارا از دیگر نقاط ایران جلو افتاد. آتش انقلاب در شهر دامن گرفت و به روستاهای اطراف کشید.

روستائیان مناطق شرقی و شمالی شهر پیام قیام را سریعتر گرفتند و به استقبال آن رفتند. حساب در این مناطق با روستاهای غرب و جنوب شهر که بافت نیرومند عشیره‌ای داشتند و در تصرف روسای عشایر دهبکری بودند، تفاوت داشت. آنجا، هیبت خانها که مالکین شهر هم بودند کار مبارزه را بر روستائیان سخت‌تر میکرد - گرچه همانها هم در قدمهای بعدی به قیام پیوستند.^{۷۷} در روستاهای شرق بوکان (منطقه فیض‌الله بیگی)، بافت عشیره‌ای از مدتها پیش فرو پاشیده بود و رعایا با مالکین پیوند خونی نداشتند. رابطه آنها از رابطه بهره‌کش و بهره‌ده فراتر نمیرفت و این امر تضادهای طبقاتی را عریانتر و خواسته‌های روستائیان رادیکال‌تر میکرد.

عامل دیگری که کفه معادله را بنفع قیام سنگین میکرد، وجود عنصر روشنگری در میان برخی از خوانین فیض‌الله بیگی بود. حداقل یکی از آنها املاک خود را داوطلبانه بین روستائیان تقسیم کرده بود، ۸ تن از آنان در زمستان سال ۱۳۲۵ به دست دژخیمان رژیم اعدام شده بودند و اکنون در فجر قیام، این عوامل و بسیاری عوامل دیگر از جمله محرومیت‌های ملی، کشاورزان و خوش‌نشینهای منطقه فیض‌الله بیگی را به طلایه‌داران قیام دهقانی تبدیل میکرد.

لوکوموتیو قیام بزودی به دیگر روستاها رسید و انبوه ستمکشان را با خود همراه کرد. روستاهای بیشتری به مردم قیام‌کننده پیوستند. دیو ترس مهار شده بود. اما روستاهای

^{۷۷} نگاه:

رحمان محمدیان، "بوکان در سده بیستم، جلد اول در هردو متن کردی و فارسی؛

دکتر امیر حسنیور، دو مقاله زیر چاپ به زبانهای کردی و انگلیسی؛ و

عمر عصری، "قیام دهقانان در منطقه مکریان"، مجله گزینگ چاپ سوئد، شماره ۳۷، زمستان ۲۰۰۳

"گل"، "یکشوه"، "جامرد" و "تیکان تپه" در کانون اصلی قیام باقی ماندند. مالکین از خانه هایشان بیرون رانده شدند، املاک اربابان مصادره انقلابی شد و شوراهای انقلاب تشکیل گشت. برخی از مالکین که فرصت فراریافتند دستگیر و زندانی و در چند مورد محاکمه انقلابی شدند، اما دست قیام هرگز به خون کسی آلوده نگشت و انجام این "وظیفه مقدس" را ارتجاع در فردای کودتا، بعهدہ گرفت.

خبر از حرکات مشابه در روستاهای شهرهای مجاور میرسید و میرفت تا مهاباد، سقز، میاندوآب، تکاب و شاهیندژ صحنه قیام بزرگ دهقانی شوند و به هم زنجیران بوکانی خود پیوندند. خانها از ترس انتقام قربانیان خود، املاک و مستغلات رها کرده به بوکان سرازیر شدند و بوکان - این قلب تپنده انقلاب به قلعه ارتجاع هم بدل شد. منزل اربابان شهر مأمین بهره کشان روستا بود. خانها با ارتجاعتی ترین جناحهای درون حاکمیت نیم بند مصدق و برخی از فرماندهان منطقه ای ارتش، شهربانی و ژاندرمری و همچنین سفارت کشورهای بیگانه در تماس آشکار و نهان بودند و خود را برای انتقام ضد انقلابی آماده میکردند - روزی که به دلیل تردید مصدق در سرکوب ارتجاع وابسته، اشتباهات عمده حزب توده ایران، دودوزه بازیهای آیت الله کاشانی و دیگر روحانیون صاحب نفوذ و بالاخره دخالت مستقیم قدرتهای خارجی در بیست و هشتم مرداد همان سال فرا رسید.

مغازه روزنامه فروشی عمرسلطانی در روزهای توفانی منتهی به کودتا، بازار گرمی داشت. از آنجا بود که خبرهای داغ روزنامه ها به چهارگوشه شهر میرسید، اشعار لاهوتی کرمانشاهی، محمد علی افراشته، ابوتراب جلی و دیگر انقلابیون با صدای بلند به گوش عابران خوانده میشد و کاریکاتور "چلنگر" که در آن، شاه شاهان موشی بود که به دست قدرتمند انقلابیون از سوراخ سعد آباد خارج و به ایتالیا پرت شده بود، بر ویتترین آن، نمادی از پیروزی قیام و شکست ارتجاع بود و به قلب مردم جرأت و حرکت می بخشید. عمر سلطانی در آن روزها به تقلید از لاهوتی و افراشته اشعاری میسرود که خیلی زود و بدنال کودتا طعمه آتش شدند و اثری از آنها باقی نماند زیرا آنچه میشد نشود، شد و کودتای ارتجاع و حامیان بیگانه آن به انجامی ضد مردمی رسید، شاه در میان استقبال

زاهدی‌ها و شعبان بی‌مخ‌ها به ایران بازگشت، حکومت نظامی بختیار مستقر و نیروهای انقلابی آماج حمله شدند. در بوکان چماق به دست مالکین در شهر و روستا به تعقیب، دستگیری، شکنجه و اعدام قیامیان پرداختند، تظاهرات فرمایشی براه انداخته شد، خانه رهبران قیام - حاجی قاسم کریمی، برادرش حسین کریمی و علی میره‌به‌گک در سحرگاه عید قربان به آتش کشیده، با خاک یکسان شدند. محمد رئوف خیاط، عبدالله ایرانی و دیگر عناصر انقلابی هر یک به گونه‌ای جان از دست چماقداران مسلح خانها بدر بردند و دیگر هرگز به شهر برنگشتند. دیگران دستگیر، و در منازل اربابان یا در زندان شهربانی شکنجه شدند، معدودی نیز کشته شدند.

مزدوران اربابها در کوچه و خیابان شهر می‌گشتند و شعار مستانه "زنده باد برکله محمد رضا شاه" سر میدادند.^{۷۸} پسران مالکین در تظاهرات فرمایشی، بنفع رژیم کودتا و علیه مردم سخنرانی میکردند. سایه ترس بر خانه‌ها حکومت میکرد و خانهای فراری به روستا برگشته، نیروهای انقلابی را دستگیر، شکنجه و اخراج میکردند. انبوه مظلومان به شهرهای اطراف سرازیر و ارتش بیکاران که کاری در کردستان نمی‌یافت کوره‌پزخانه‌های آذربایجان را پر کرد. منطقه در وحشت غرق و آتش قیام به سرعت رو به خاموشی گذاشت.

برادرم پس از شکست قیام، مانند بسیاری دیگر، دستگیر و در شهربانی شهر با حضور فرمانده کلانتری مورد هجوم یکی از مالکین قرار گرفت، آنگاه به زندان مهاباد اعزام شد.^{۷۹} آزادی موقت و مشروط پس از چند ماهی فرا رسید اما برای او آسایشی به‌مراه نیاورد. در مدت ۱۵ سال پس از کودتا، وفا تحت تعقیب دادگاه نظامی باقی ماند و کابوس دادگاه

^{۷۸} من که در آن هنگام نوجوان کم‌سالی بودم، شاهد یورش وحشیانه چاقو‌کشان و چماقداران اربابان به خانه‌های مردم شهر در غروب روز ۲۸ مرداد بودم. آنها به کوچه‌ها ریختند، دروازه‌خانه‌ها را شکستند و هر آنکه را خواستند، دستگیر و به طویله منزل اربابها بردند.

^{۷۹} "زنده‌یاد" محمد رئوف حافظ القرآن (رئوف ملاحسن) در خاطرات خود که هنوز روی چاپ به خود ندیده است، اشارات زیادی به دوران زندان مهاباد و حضور برادرم در آنجا دارد.

همه گاه بر روحش سنگینی میکرد. هر ساله به دادگاه نظامی ارومیه احضار و تحت بازجویی دوباره قرار میگرفت.

زندگی او تحت تأثیر این تهدید همیشگی از هم پاشیده بود تا اینکه چاره را در رفتن داوطلبانه به سربازی یافت بلکه دو سالی از زیر تیغ تعقیب رها شود. او در سال ۱۳۳۹ به سربازی رفت.

وفا که تا آندم شاعری شناخته شده و نامی آشنا در شعر منطقه بود، در دوران سربازی به خدمت در رادیوی تازه تأسیس مهاباد فراخوانده شد.^{۸۰} رادیو را پادگان مهاباد دایر کرده بود او مسئولیت بخش شعر و ادب آنرا به عهده داشت. کار موقت دو ساله در رادیو به همکاری بعدی وی با رادیوی کردی کرمانشاه و روزنامه "کردستان" چاپ تهران انجامید. سالهای میان ۲۸ مرداد ۳۲ و اعزام به خدمت سربازی (۱۳۳۹)، برای وفا سالهای پرباری بودند. او که مجدداً به شغل روزنامه فروشی و کتابفروشی برگشته بود، در این سالها شعر معاصر ایران را به خوبی مطالعه کرد. من او را در خانه و مغازه مدام در حال مطالعه می دیدم. اشعار نیما، شاملو، فروغ، نادرپور، فریدون توللی، نصرت رحمانی و سیمین بهبهانی همدم همیشگیش بودند.

همکاری او با مجلات ادبی تهران از سال ۳۷ به بعد آغاز شد و از سال ۳۸ که اشعارش روی چاپ بخود دیدند، کار او جدیتر شد. روزانه میخواند و مینوشت و میرفت تا راه خود را بیابد.

شعر فارسی ایران در آن سالها در گیر تقابل بین فرم عروضی و آزاد بود و هنوز سلطه شعر نو مسلم نشده بود. شعر کلاسیک نمایندگان چون شهریار را داشت که در این عرصه دارای اعتبار و شهرت فراوانی بودند. شعر نیمائی از دیگر سو نامهای بلند آوازه ای چون اخوان ثالث، سیاوش کسرائی، هوشنگ ابتهاج و دیگران را داشت که تعهد اجتماعی را با

^{۸۰} در حقیقت، رژیم کودتا این رادیو را جانشین ایستگاه رادیوئی جمهوری کردستان نمود که در سال ۱۳۲۴ برای نخستین بار دایر شده بود. با این تفاوت که برنامه‌های رادیوی جمهوری کردستان به زبان کردی و رادیوی ارتش شاه به زبان فارسی بود.

شعر درهم آمیخته بودند و نامشان در ذهن جوانان با مفهوم مبارزه و ایستادگی در برابر سیستم سیاسی حاکم همراه بود.

همزمان با رشد شعر نو نیمائی، جریان دیگری که شاملو آنرا نمایندگی میکرد، طرفداران خود را در میان جوانان داشت، شعر سفید اروپائی که به پایمردی لاهوتی کرمانشاهی آغاز و در برخی از اشعار نیما ادامه یافته بود، با کارهای موفق احمد شاملو جای پائی در شعر فارسی پیدا کرده بود.

در نضج شعر نو و پذیرش آن از سوی نسل جوان، رویدادهای سیاسی بویژه کودتای ضد مردمی ۲۸ مرداد نقش تعیین کننده داشتند. در سالهای متعاقب کودتا، جبهه‌ها مشخص و سنگرهای سیاسی به نحو آشکاری متمایز بودند بگونه‌ای که حضور در یکی، معنای صریح ضدیت با دیگری را در بر داشت. این جبهه بندی سیاسی در هنر و بویژه شعر هم مصداق می‌یافت.

در ذهن بسیاری از جوانان هواداری از شعر نو، جانبداری از تفکر ترقیخواه، مبارز و انقلابی و طرفداری از شعر کلاسیک - گرچه در بسیاری از موارد ناعادلانه، اما هواداری از ارتجاع حاکم و همسنگری با نیروهای واپس گرا تلقی میشد. بندرت افراد و عناصر مترقی را میشد یافت که در انتخاب بین شعر نو و کلاسیک تردیدی در جانبداری از شعر نو به خود راه دهند.

شاید یکی از عوامل این موضعگیری صریح، جایگاه اجتماعی پیشگامان شعر نو بود. لاهوتی کرمانشاهی و نیما - این مبدعان شعر نو فارسی، هر دو روستازاده و از مدافعان جنبش چپ بودند که دل در گرو آن "بهشت" داشتند.^{۸۱} بسیاری از شاگردان و پیروان آنان هم در مقطعی از حیات هنری خود از فعالان یا حداقل هواداران این جنبش بودند.

وفا که کار شاعری را با شعر کلاسیک آغاز کرده بود^{۸۲}، خیلی زود به شعر نو روی آورد. نوخواهی در کارهای او با چهارپاره نیمائی آغاز و به تجربه‌هائی در شعر سفید انجامید ولی

^{۸۱} "کشتگام خشک آمد / در جوار کشت همسایه" نیما یوشیج

^{۸۲} مصاحبه روزنامه کردی "پیام" چاپ لندن با وفا، شماره ۳۲، مارچ ۲۰۰۱. نگا: بخش پایانی همین چاپ

تا پایان به "وزن" در شعر وفادار ماند و در ادامه کار، تجربه‌های اولیه خود در شعر غیرموزون را دنبال نکرد.

با یک نگاه به تاریخ سرایش اشعار در مجموعه "سرود پرستو" به آسانی میتوان دریافت که او در مقطع تجربه‌گری دهه سی، همه فرمهای متداول روز را به خدمت میگرفت. اوفرنزد زمان خویشتن بود و نبض شعرش با تحولات شعر فارسی میزد. اشعار این دوره او آئینه بالا نمای مقطعی از تاریخ شعر فارسی هستند که طی آن شعر نو در زمانی ۲۱ ساله، تاریخ یکهزار ساله شعر عروضی را ورق زد^{۸۳} و آنچه را ناراضیان دوره بازگشت نتوانستند به انجام برسانند، میسر کرد.

در این دوره شعر کلاسیک، شعر نو نیمائی و شعر سفید اروپائی علیرغم افراط‌گرایی برخی از جوانان تازه کار، شانه به شانه هم، همزیستی - کم و بیش مسالمت آمیزی، داشتند. شعر آن سالهای وفا نمونه خوب این همزیستی را در کارهای یک فرد ارائه میکند:

غزل در قالب کلاسیک:

کاش ما هم در جهان عشق، یاری داشتیم
کاش ما هم اختر شبهای تاری داشتیم
کاش عشق روی یاری در دل ما خانه داشت
بر در این خانه ما هم رهگذاری داشتیم...
شعر "حسرت"

چهارپاره نیمائی

صدا آهسته کردم آه! پرشنگ!

^{۸۳} اگر بتوان از کارهای سترگ لاهوتی کرمانشاهی در زمینه تحول شعر کلاسیک فارسی به شعر نو چشم پوشید (کاری که متأسفانه در ایران شیوه معتاد شده است)، و اگر بشود نقطه آغاز شعر نو را سال چاپ افسانه نیما در ۱۳۱۱ گرفت (فرضیه‌ای که بر کرسی قبول نشسته است)، آنگاه شاید بتوان ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ را مقطع پیروزی کامل شعر نو در یک جدال ۲۱ ساله تصور کرد.

شنیدم عهد و پیمانت شکستی
 شنیدم از من آشفته خاطر
 گسستی رشته الفت، گسستی

شعر "دروغ"

شعر سفید:

در نیمروزی داغ
 زیر سایه بیدی نشسته بود
 پرنده نگاهش
 در افق دور دست سرگردان بود
 پهلویش نشستم
 اعتنائی نکرد.....

شعر "ماجرای نیمروز"

تاریخ سرایش هر سه قطعه، سال ۱۳۳۸ شمسی است!

به باور من و با شناختی که از روحیه وی داشتم، وفا بیشترین تأثیرات را بعد از نیما، نه از شاملو، نه از اخوان، بلکه از نادر پور، فروغ، سیمین بهبهانی، فریدون مشیری و نصرت رحمانی داشت.

او در این سالها با برخی از چهره های شعر معاصر فارسی مرآوده و مکاتبه میکرد، از آنجمله بود نصرت رحمانی. ولی پایدارترین دوستی را با سعید سلطانپور بنیاد نهاد- رابطه گرم و دوستانه ای که تا هنگام مرگ او ادامه یافت و خاطره این دوستی پر بار برای همیشه در ذهن او عزیز ماند.

سعید سلطانپور او را در راه یابی به محافل ادبی و روشنفکری تهران همراهی کرد، امکان چاپ مجموعه شعری "سرود پرستو" را برایش فراهم نمود و بمنظور دیدارش چند بار به بوکان آمد. از راه همین آشنائی بود که نامهای کردستان و بوکان به شعر او راه یافتند.

گفتم که وفا در سالهای پیش از سربازی بار دیگر به شغل روزنامه فروشی برگشت و بعدها کتابفروش شد. مغازه کتابفروشی او در بوکان مرکز توجه روشنفکران شهر و دانشجویان کرد شهرهای تبریز و تهران بود که در مسافرت به بوکان به مغازه او میامدند و به بحث های ادبی می نشستند. مضمون گفتگوها، بهطور طبیعی، آن نبود که در مقطع قیام سالهای ۳۱ و ۳۲ بود، بلکه صحبتها بیشتر بر محور شعر و ادب دور میزد.

من بارها زنده یادان حقیقی، امامی (ثاوات)، افخمی، وجدی قزلجی، سواره ایلخانی زاده (پ. اهورا) و علی حسینی (هاوار) را که از سرشناس ترین چهره های سیاسی- ادبی شهر و منطقه بودند در مغازه برادرم میدیدم که درگیر گفتگوی عمدتاً ادبی با همدیگر بودند. اشعار وفا در آن سالها بیانگر تعهد اجتماعی او و اعتقادش به نیروی مردم است گرچه این موضع در پوششی از آراستگی کلام بیان شده است تا از چشم سانسورچیان دور بماند:

به آه دختران آرزومند

به درد مادران پیر و بیمار

به اشک کودکان پاک و معصوم

به سوز قلبهای داغ و تبار

که دیگر از جفای ماهرویان

زناز و سینه و بازوی دلدار

ز چشم فتنه ریز ساقی مست

سخن کوتاه میسازم به یکبار

ز دل رانم نیاز بوسه گرم

می و معشوق از دفتر زدایم

بجای صحبت جانان، کتابی

ز درد و رنج انسانها سرایم^{۸۴}

یا:

او مرد .....

دلکک نبود، انسان بود، انسان

انسانی که

بخاطر احساسش

بر گور آرزوهای تیر باران شده اش

اشک ریخت

بخاطر شعر نو، نسل نو

بخاطر شکوفه های یخ بسته امید

از سیاهی شب نهراسید و پیش رفت^{۸۵}

اما اشعار او در کلیت خویش "عاشقانه" و شخصی، با نشانه‌های صریحی از یک عشق شکست خورده ایام نوجوانی باقی ماندند.

ویژگی دیگر اشعار وفا "صراحت" و کلام غیر سمبولیک او است. شعرها ساده، روشن، و در قیاس با کلام بسیاری از شاعران آن دوره از تاریخ ایران، بسیار شفافند. این شفافیت اگر میتواند به کار رابطه‌گیری او با خواننده کمک کند - که کرد، و اگر توان آنرا داشت که توده‌های مردم را به خود جذب کند - که کرد، در شرایط سخت استبداد حاکم، مانع از بیان اندیشه درونی شاعر بود. شاعران تنها میتوانند اندیشه‌های مجاز و تأیید شده را بروز دهند یا در لاک سمبولیسم فرو بروند.

^{۸۴} شعر "سرودی در دل شب"

^{۸۵} آغازی بر مجموعه "سرود پرستو"

وفا در آن سالها، شمشیر دادگاه نظامی را هنوز بالای سر داشت و کمترین 'اشتباه محاسبه' میتوانست او را به زندان آماده پذیرائی سال ۳۲ برگرداند و او که از سال ۱۳۴۱ تشکیل خانواده داده، مسئولیت اداره زندگی کسان دیگری را نیز عهده‌دار بود، بیش از پیش از چنان سرنوشتی دوری میکرد. زبان صریح اشعارش در دوران سلطه بی چون و چرای ساواک بر منطقه کردستان نمیتوانست جز محور عشق، دور مدار دیگری بچرخد، گرچه عشق 'عرض'ی نبود که زیر فشار یا به خواست کسی بدرون شعر وفا خزیده باشد، عشق گوهر ذاتی و مضمون اصلی شعر او بود و حضور عشق است که به کلام او جلال می‌بخشید:

دور آنجا که چشمه خورشید
نور ریزد به دامان صحرا
دور آنجا که خنده مهتاب
می چکد نرم نرم بر دریا

اندر آنجا، در آن شکفته دیار
در جهان فروغ و زیبایی
بر لب بوسه میزنم از شوق
ای گل آتشین صحرائی!^{۸۶}

و:

در کنارم نشست با گرمی
ناشناسی که مست و زیبا بود
ناشناسی که آشنا می‌جست

^{۸۶} شعر "گل آتشین"

نازینی که بس فریبا بود

روی تختی که خوابگاهم بود
 سر در آغوش هم فرو بردیم
 هردو مست، هر دواز جهان غافل
 لذت عشق و آرزو بردیم^{۸۷}

اما 'عشق'، اکسیری که او را زنده نگاه میداشت و در او شعر می آفرید، هرگز وی را از تعهد اجتماعی دور نداشت. او وقتی میدید که کلام شفافش به او اجازه بند بازی و نهانکاری نمیدهد، در مجموعه 'سرود پرستو' گفتنی های خود را به شیوه ای نامستقیم و با قید 'حماسه انتخابی' در گوش خواننده میخواند. کلامی که از آن او نبود و دستگاه جهنمی ساواک نمیتوانست او را از بابت آن مسئول بداند:

"اینک تو

ای شاعر!

نه، ای قاضی زمان!

ای نغمه پرداز بزرگ

وای افسانه سرای کهن!

قلب محدود اندیشه هایت را

در هم شکن

و با اشعارت

از نادرستی ها و شکنجه ها

سخن بمیان آر!

^{۸۷} شعر "گناه"

بدان که

اطفال بی پناه کوچه ها

زنان رختشوی خانه ها

ای قاضی زمان،

درد میکشند... " ۸۸

از نظر فرم، اشعار این دوره از کار شاعری وفا عمدتاً "چهار پاره" های نیمائی هستند:

امیدم را همه افسانه خوانند

مرا رسوا، مرا دیوانه خوانند

تمام آشناهایم خدایا

مرا از خویشتن بیگانه خوانند^{۸۹}

یا:

سفره حاضر، جام می آماده است

تشنه ام، جام مرا لبریز کن

دوزخ و قید و گناه افسانه است

دید گانت را نیاز آمیز کن!^{۹۰}

برخی دیگر از اشعار او، ویژگیهای کامل شعر 'بعد نیمائی' ایران را دارند: گاهی موزون و گاه مقفی، اما پیوسته در قالبهای شکسته:

^{۸۸} آغاز سرود پرستو؛ متأسفانه نتوانستم سراینده قطعه را بشناسم. به گمان من باید کارو دردریان، پرویز کلاتری، یا حتی سعید

سلطانپور باشد که خود، کتاب وفا را زیر چاپ برد؟

^{۸۹} شعر "بیگانه"

^{۹۰} شعر "تمنا"

دگر از من چه میخواهی؟

چه میگوئی؟

چه میجوئی؟

ز چشمانی که غیر از اشک نومیدی نمی ریزد،

ز چشمانی که از عمقش نوای رنج می خیزد،

چه میخواهی؟^{۹۱}

یا:

آنجا ... نگاه کن.

آن دوردستها

آن شاخه‌های سبز

آن دشت با صفا

آنجا که عشق هست و صفا هست و نغمه هست

آنجا نگاه کن

آن چشمه سارها

آن لاله‌های سرخ

آن آبشارها

آنجا که درد نیست، ریا نیست، رنج نیست...^{۹۲}

وفا اینک با عشق خلوت کرده و از قید تعلقات رسته، میرفت تا در حرم عشق احرام کند و شاید برای همیشه معتکف بنشیند که یک حرکت، یک زلزله بزرگ او را از خلوت تنهائی به میان انبوه مردم پرتاب کرد. او که از ترس مالکان، ساواک و دادگاه نظامی سر به درون برده بود، با اعلام اصلاحات ارضی شاه به صحنه برگشت.

^{۹۱} شعر "چه میخواهی؟"

^{۹۲} شعر "دوردست"

خلع ید از مالکین و تقسیم اراضی برای بسیاری از مردم و احزاب سیاسی چیزی بیش از یک رفرم سطحی، تحولی از بالا، حرکتی برای بقای رژیم شاه و استحکام هرچه بیشتر نفوذ سرمایه داری غرب در ایران نبود، ولی برای وفا مضمون دیگری هم داشت: قدرت مالکین محلی - این خدایان فرمانروا و دشمنان دیرینه او و مردم، در نتیجه این اصلاحات، خلع ید و به آدم‌های 'خاکی' بدل شده بودند و این، دستاوردی بزرگ برای مردم منطقه بود که به آسانی نمیشد فراموش یا انکار کرد.

روزی که آگهی تقسیم اراضی ملاکین بوکان در صفحه اول روزنامه کیهان چاپ شد بیگمان یکی از روزهای فراموش نشدنی برای او و پدرم بود آنها را میدیدم که ناباورانه آگهی را میخواندند و محتاطانه، کار 'سترگ' دولت را در این رابطه تأیید میکردند.

این وضع روحی سریعاً در اشعار وفا منعکس شد ولی این کار 'محلی' یعنی تقسیم اراضی مالکین 'بوکان' به یک زبان 'بوکانی' هم نیاز داشت. او میخواست شادی خود را با همشهریان و همدردان خود قسمت کند. مخاطب اینبار او نه نخبگان و روشنفکران عصا قورت داده، که توده رنج‌دیده شهرو روستا بودند و با آنان باید به زبانی خودی ترسخن میگفت.

او که در اثر آشنائی با 'حسنیانی' و 'سواره' و در مدت کار در رادیوی مهاباد مجذوب شعر کردی شده بود، در این زمینه تردیدی به خود راه نداد و تأیید خود را از اصلاحات ارضی در قالب زبان کردی بیان کرد:

" ای دهقانان به پیش!

جهان به وجود شما متکی است... " ۹۳

۹۳ "بو پیشهوه جووت بنده! دنیا به تو وه بنده....."

شعر، چندین بار از رادیوی کردی کرمانشاه پخش و در بسیاری از روستاها به نشید مبارزه علیه مالکین تبدیل شد. وفا با این شعر سر فرازانه به ساحه شعر کردی قدم نهاده بود. ولی از خلوت عشق به ملا پر آشوب جامعه قدم نهادن، برای او مشکلات زیادی به همراه داشت: تأیید اصلاحات و ستایش حرکت دهقانان علیه بهره کشان روستا، تیغ دودمی بود که میتوانست تأیید رژیم و بویژه شخص محمد رضاه شاه را معنی بدهد و گوینده آن در نظر منتقدین اصلاحات - یعنی احزاب سیاسی اپوزیسیون بعنوان مجیزگوی رژیمی تلقی شود که در گذشته به مبارزه اش بر خاسته بود.

در ارزیابی موضع وفا و دیگر شاعران بوکان در آن برهه از تاریخ ایران و کردستان، چنانچه ویژگیهای اجتماعی - سیاسی منطقه از محاسبات غایب باشد همه آنان یکباره به جبهه طرفداران رژیم می غلطند - حسابی که هرگز با واقعیت سازگار نیست. نه عباس حقیقی، نه وفا، نه ابراهیم افخمی و نه محمد نوری که هر یک به نوعی در تأیید اصلاحات ارضی و محدود شدن اختیار اربابان، شعر سروده یا سخن گفته اند، هیچکدام مزدور و مجیزگوی رژیم نبودند. آنان سخن از حق، عدالت و ضدیت با بهره کشی و بیدادگری مالکان میگفتند و خوشامدگوی دولتی نبودند که تا بن استخوان دشمن میداشتند.

شعر سالهای بعد از ۱۳۴۱ "وفا" عمدتاً به زبان کردی سروده شده اند. رویکرد او به شعر کردی، چرخشی جدی و ماندگار بود. فرم اشعار کردی او همان فرم اشعار فارسی یعنی چهار پاره نیمائی و یا اشعار موزون و غیر مقفی است، با این تفاوت که اشعار هجائی و مظنن اوزان فولکوریک کردی هم به آنها اضافه شده است، اما رد پای زیادی از شعر سفید در میان آنها دیده نمیشود. وفا که از همان ابتدا به شاعرانسانه ای کرد 'گوران' ارادت میورزید، دیرتر 'شیرکو بیکه س' و 'عبدالله په شیو' هم تأثیر پذیرفت.

عامل مهم دیگری که وفا را بسوی شعر کردی کشاند، روزنامه "کردستان" چاپ تهران بود. روزنامه در جهت سیاست های رژیم کودتا و با اشاره مستقیم ساواک در تهران منتشر میشد و هدف از انتشار آن جذب نیروهای کرد در خارج از مرزهای ایران بویژه انقلابیون کرد عراق و قیام کنندگان "ايلول ۱۹۶۲" برهبری زنده یاد مصطفی بارزانی بود.

در هر حال، روزنامه کردستان بویژه صفحات ادبی و غیر سیاسی آن، بمثابه تنها نشریه کردی زبان ایران، در میان روشنفکران کرد خوانندگان زیادی پیدا کرد و حتی شاعر بزرگ هیمن و افراد متعددی چون سواره ایلخانی زاده، فاتح شیخ الاسلامی و علی حسینی آثار خود را برای چاپ به روزنامه میدادند.

وفا هم از قافله عقب نماند و اشعارش در شماره های آن به چاپ رسید. انعکاس انتشار اشعار کردی، برای او که رهرو جدید این راه بود، تشویق آمیز بود.

او دیگر تنفسگاه مطمئنی یافته بود و اندک اندک میرفت تا یکسره شعر فارسی را کنار بگذارد و اشعار کردیش را ببیند که از رادیو کرمانشاه پخش، در روزنامه کردستان چاپ و در جلسات شعرخوانی دکلمه میشوند.

اما رابطه او با شعر فارسی هنوز بطور کامل قطع نشده بود. او در سال ۱۳۴۲ مجموعه "سرود پرستو" را به چاپ رساند انتشار سرود پرستو در منطقه با استقبال فراوان روبرو شد و تنها در بوکان ۲۰۰ نسخه آن بفروش رفت.^{۹۴}

یک سال بعد در مسابقه شعری بخش فارسی رادیو "دهلی"، جایزه اول را به خود اختصاص داد. او را برای دریافت جایزه به هندوستان دعوت کردند ولی او که هنوز بیش از یکبار به تهران هم سفر نکرده بود، دعوت دهلی را رد کرد. مراسمی در سفارت هندوستان در تهران برگزار و جایزه به همراه ۵ جلد کتاب امضا شده جواهر لعل نهرو نخست وزیر وقت هندوستان توسط دکتر صدیق اعلم - وزیر آموزش و پرورش وقت ایران بوی اهدا شد.

در مقطع سالهای ۱۳۴۲ و ۱۳۴۳ تحول دیگری در زندگی وفا صورت گرفت. او که ازدواج کرده صاحب فرزندان شده بود، بشدت درگیر کار و اداره خانواده بود، مغازه کتاب فروشیش به فروشگاه لوازم خانگی تبدیل کرد. اندکی بعد، دیگر از فقر و محرومیت

^{۹۴} در آن سالها، تیراژ روزنامه کیهان در بوکان که خود وفا نمایندگی پخش آنرا داشت روزانه ۲۰ نسخه و روزنامه اطلاعات

اقتصادی گذشته اثری باقی نمانده بود- فعالیت تجاری، او را از پرداختن به شعر باز میداشت. اما او در آن سالها و برای همیشه طرفدار محرومان و عنصری وفادار به عدالت اجتماعی باقی ماند و هرگز فریب زرق و برق زندگی را نخورد.

در آن سالها، من همراه با بسیاری از معلمان کردستان به دستور وزارت آموزش و پرورش و امضای خانم فرخ روی پارسا معاون وقت وزارتخانه، به شهرهای استان مرکزی تبعید شدیم. این تبعید بی معنا بر روحیه خانواده ما تأثیرات عمیقی نهاد. پدرم بیمار شد و هرگز از بستر آن برنخاست، زندگی خواهرهایم دچار مشکل شد و برادرم دیگر باره با رژیم چپ افتاد.

گرچه موقعیت شغلی او اجازه نمیداد، اما در مسافرتهايش به تهران و هنگامی که من دانشجوی دانشکده ادبیات دانشگاه تهران بودم، به محافل روشنفکری سر میزد، کتاب میخرید، فیلم میدید و حتی پنهانی با من به انجمن فرهنگی ایران و شوروی میامد.

او دیرتر و به دنبال دستگیری من در سال ۱۳۵۱ یکبار دیگر دچار مشکل شد و کابوس دادگاه نظامی که تازه دو سالی بود دست از سرش برداشته بود، از نو بازگشت. من در پیوند با مطالعه و انتقال انبوهی جزوه‌های سیاسی دستگیر شدم که آنها را در زیر زمین خانه برادرم چال کرده بودم، تنها او و مادرم از محل اختفای جزوه‌ها اطلاع داشتند. برادرم پس از دریافت خبر دستگیری من جزوه‌ها را به محل امن تری انتقال داده بود و هنگامی که مأموران ساواک در اثر اعتراف من برای کشف جزوه‌ها به خانه او ریخته دست خالی برگشته بودند، او مستقیماً در معرض اتهام همکاری با من قرار گرفت. داستان آن روزهای تاریک و اندوهبار که برادرم را از پا انداخته در بستر بیماری خوابانده بود، داستان رنج عظیمی است که خانواده‌ای از بزرگ و کوچک بردند و من بار مسئولیت آنرا برای همیشه بر دوش خود خواهم کشید.

مأموران ساواک تا هنگام آزادی من از زندان، دست از سر او برنداشتند و با مناسبت و بی مناسبت به مغازه‌اش میرفتند. او از این امر بشدت رنج می برد و در روز اول آزادییم، مسأله را با من در میان گذاشت تا راه چاره‌ای برای طرد مزدوران از مغازه‌اش بیابیم- کاری که

آسان هم نبود، چه او در حقیقت هم پرونده من و کسی بود که جزوه‌ها را از من گرفته، خوانده، و پس از دستگیری من به محل امن دیگری منتقل کرده بود. مشکل ما را تنها قیام بهمن ۵۷ توانست حل کند.

او در ماه‌های منتهی به قیام بهمن سال ۱۳۵۷ و با اوج گرفتن قیام توده‌های مردم، نیروی تازه‌ای یافت و درخفا با نیروهای انقلابی همکاری کرد^{۹۰} - کاری که می‌توانست به قیمت آزادی و حتی جان‌ش تمام شود. او با آغوش باز به استقبال انقلاب رفت.

وفا، که در سالهای بین ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷ کمتر به شعر می‌پرداخت و کار و فعالیت تجاری او را از پرداختن به کار هنری باز میداشت، به فاصله کمی پس از انقلاب، بار دیگر به آغوش دلدار شعر بازگشت و کلام او از نو بوی خوش عشق گرفت. او که دیگر شعر فارسی را بکلی کنار نهاده به کردی شعر میگفت اشعارش را برای چاپ به روزنامه و مجلات "سروه" چاپ ارومیه، "ثاویهر" چاپ سنندج و "مه‌آباد" چاپ مهاباد می‌سپرد. در این دوره، علیرغم سنگینی بار معیشت و مشکلات مالی دیگر، از عروس شعر کنار نگرفت و تا هنگامی که در سال ۱۳۸۳ بدنبال عمل جراحی قلب در بستر یک بیماری جانکاه افتاد، از سرودن باز نایستاد.

در اشعار سالیان اخیر خود، وفا انسانی متواضع، مهربان و از همه مهمتر، عاشق است. گذر عمر، پیری، بیماری و مشکلات جدی زندگی نتوانسته‌اند او را از اکسیر عشق دور بدارند، ولی جسم او در برابر فشارهای زندگی، توقع دوستان و طعنه نادوستان طاقت نیاورد، انسان فرهیخته و شجاعی که در برابر ارزشهای غیر انسانی و نیروهای اهریمنی شجاعانه قد علم کرده بود، در بستر بیماری افتاد، امکان تکلم و ارتباط گیری با اطرافیان را از دست داد. در این مدت چه در اندیشه او گذشته و چه شعرهایی سروده شده‌اند، کسی نمیداند.

^{۹۰} ابراهیم فرشی، "انقلاب خاموش" سایت اینترنتی 'رؤژه‌ه‌ل‌ات-بؤکان' www.bokan.de

در پایان راه، وفا - این زبان رسای عشق و این دوستدار آزادی و عدالت، ساعت ۷ صبح روز سه شنبه اول آذر ماه ۱۳۸۴ (۲۰۰۵/۱۱/۲۲) در سن ۶۶ سالگی در منزل خود در بوکان با زندگی و با فرشته شعر بدرود گفت و در زادگاهش به خاک سپرده شد.

من بخشی از این یاداشتها را در دوره بیماری برادرم و بدون اطلاع او نوشتم. او در همه عمر بزرگ منش باقی ماند، مناعت طبع از دست نداد و هرگز از من که در رادیو و تلویزیون و روزنامه های کردی به نقد ادبی سرگرم بودم نخواست سطری در باره او و ارزش اشعارش بنویسم یا بگویم. او عزت نفسی داشت که در کمتر کسی دیده ام.

اینک که من هم به پایان راه نزدیک میشوم، خواستم وظیفه ای را که سالها پیش باید بعهده میگرفتم، گرچه نارسا، انجام دهم. من این جان شیفته را به خوبی می شناختم و به زیر و بم روح نازینش آشنا بودم و در این سطور، نخواستهم سخنی نادرست بگویم، حقی را ناحق و باطلی را حق کنم یا تصویری غلط از او و کارهایش بدست بدهم. آنان که از نزدیک وفا را میشناسند میدانند، که من در ترسیم شخصیت او خطا نرفته ام.

نسل ما با وفا نامهربان و در مواردی بیرحم بود. باشد که آیندگان چنین نباشند، باشد که او جای واقعی خود را در تاریخ شعر ایران و کردستان بیابد.

دکتر شفیعی کدکنی در مورد او گفته است:

"وفا شاعر توانمند امروز است که بمتابه یک شاعر غیر فارس در حوزه شعر نو فارسی بخوبی درخشیده است"^{۹۶}

یادش جاودانه باد

پائیز سال ۱۳۸۴ (بازبینی شده در تابستان سال ۱۳۹۵)

هه و النامهى كتيب

تقریظی بر ترجمه کردی چند غزل حافظ از سوی مرحوم امین موتابیچی

ادب فارسی برای کردزبانان بیگانه نیست. در گذشته‌ای نه‌چندان دور، طلاب کرد آموزش خود را در حجره و مساجد کردستان با گلستان و بوستان سعدی آغاز میکردند؛ در "مشاعره"ها، که پیش از پیدا شدن سر و کله رادیو و تلویزیون، یکی از سرگرمیهای عادی مردم در شبهای کردستان بود، طرفین آزاد بودند هرگاه از ذکر اشعار کردی دربمانند، شعر فارسی بیاورند. دستکم پنج ترجمه از رباعیات خیام در هر دو لهجه اصلی زبان کردی چه بصورت کتاب و چه به شکل پاورقی روزنامه‌ها منتشر شده‌است؛ خمسه نظامی، بخش مهمی از شاهنامه فردوسی، گلستان سعدی، حتی متون سنگینی چون کلیله و دمنه، به کردی برگردانده شده‌اند؛ اشعار شعرای متأخر و معاصر فارسی مانند لاهوتی کرمانشاهی، ابوتراب جلی، نیما، شاملو، فروغ، سهراب سپهری، فریدون مشیری و حتی رباعیات کمتر شناخته‌شده قدسی نخعی از راه ترجمه‌های اکثراً مطمئن، آشنای گوش شعردوستان کرد در بخشهای مختلف کردستان است.

اما علیرغم این واقعیات، سرشاخ شدن با اعجوبه شعر فارسی یعنی حافظ، مقوله‌ایست دگر! در گذشته، شعر حافظ از راه تضمین و تخمیس، با اشعار شاعران کرد درهم آمیخته، کم و بیش در شعر ده‌ها تن از شعرای کرد، از نالی، سالم و محوی تا هه‌ژار و امامی و افخمی، نمود یافته بود، بی آنکه کسی اقدام به ترجمه کامل دیوان وی بنماید. تا اینکه در اواخر سده بیستم استاد مسلم شعر کردی عباس حقیقی (۱۹۰۲-۱۹۶۶) یکصد غزل منتخب از دیوان حافظ را با موفقیتی چشمگیر به زبان کردی ترجمه نمود و به دنبال او، در سالهای اخیر روزنامه‌نگار متشخص کرد، سلیمان چیره، شمار بسیاری از غزلهای حافظ را یکی پس از دیگری ترجمه و ابتدا در فصلنامه "گزینگ" چاپ سوئد، که خود سردبیری آنرا بعهده داست منتشر و پس از توقف چاپ فصلنامه، در سایت اینترنتی خود به همان نام ادامه داد^{۹۷}. که خوشبختانه تاکنون هم ادامه دارد و باید تاکنون

بخش مهمی از دیوان شاعر را شامل شده باشد. در آغاز سال ۲۰۰۹ میلادی ناصر حسامی نویسنده و مترجم سرشناس کردنمونه‌ای موفق از ترجمه اشعار حافظ را در تارنمای خود بنام شارستان^{۹۸} منتشر نمود، که در سایت پروژه‌های ات-بؤکان^{۹۹} نیز انعکاس یافت و این امر می‌تواند نشانگر اهمیتی باشد که جوانان کرد برای حافظ و شعر او قائلند.

اقدام جدید دیگر در این زمینه معرفی حافظ به محافل ادبی کردستان توسط استاد امین موتابچی، از کردان جنوب کردستان (عراق) بعمل آمده است. استاد موتابچی دکترای زبان و ادبیات فارسی را در سال ۱۹۷۰ از دانشگاه تهران با استفاده از محضر اساتیدی چون فروزانفر، صفا، خانلری، محبوب، کیا، شیرین بیانی، شهیدی، فره‌وشی، مقدم و غیره دریافت نموده سالیان دراز ریاست بخش ادبیات فارسی را در دانشگاه بغداد و ریاست شعبه زبانهای اسلامی را در دانشگاه "آل بیت" کشور اردن عهده‌دار بوده است.

مجموعه‌ای که اینک در دسترس شماست حاصل رنج طولانی استاد در زمینه تضمین اشعار حافظ به زبان کردی است و من بخت آنرا داشته‌ام که متن پیش از چاپ کار ایشان را ببینم و از عظمت روح و تواضع بی پایان استاد در شگفت بمانم که چگونه بی ادعا و سربزیر، حاصل کار خود را به چون منی - که کمترین بضاعت این کار را دارم، عرضه میکنند، اظهار نظر و انتقادهایم را با سعه صدر میپذیرند و نظرات اصلاحی را عملی میکنند.

با همه اینها، درافتادن با نهنگ دریای شعر فارسی - حافظ، برای کسی که ادب فارسی را تنها از راههای آکادمیک آموخته، در فضای فکری ایران زندگی کوتاهی داشته است، نباید کار آسانی باشد و در حقیقت هم چنین نبوده است.

شاید بزرگترین پیامد زحمات استاد موتابچی، نزدیک شدن دلها و احساسات دو گروه انسانی، دو ملت باشد و مگر هنر خود، گرگاه تفکرات موافق و مخالف و گاهی متضاد در یک پدیده هنری نیست؟ استاد موتابچی در این زمینه موفقیت کامل داشته است.

لندن،

۲۰۰۹/۱/۳۱

⁹⁸ <http://sharistan.org/index/php>

⁹⁹ www.bokan.de

پیش سخن "شبان کرد" اثر عرب شامیلوف، ترجمه کامران امین آوه

داستانسرای در کردستان پدیده‌ی ناآشنائی نیست. "بیت گویان" این قدیمی‌ترین راویان رویدادهای گذشته، همیشه در میان مردم ارج و قرب ویژه داشته‌اند. تاریخ آفرینش "رمان شعری" یا منظومه به چندین سده پیشتر و برابر مستندات، دست کم به سده هیجدهم برمی‌گردد.^{۱۰۰} داستان‌های عاشقانه‌ی (خَج و سیامند، مَم و زین، قره و گل زپ)، مذهبی (زنیل فروش)، حماسی (دمدم، لشکری)، تراژدیک (سیدوان، سیوه‌خان) نه‌تنها در گذشته سینه به سینه روایت شده‌اند، بلکه امروز هم در اشکال نو آن‌ها، از کتاب گرفته تا فیلم و نمایشنامه و ویدیو کلیپ بازگو می‌شوند و گوش و هوش مردم پذیرای آن‌ها است، به گونه‌ای که تنها یک هنرمند موسیقیدان مجموعه‌ی ۹ ساعته‌ای از روایات منطقه‌ی "موکریان" را در یک ویدیوی واحد گرد آورده است.^{۱۰۱}

علیرغم این واقعیت که امروزه "بیت"، داستان‌های بلند و رمان سه ژانر جدا از هم دانسته می‌شوند، اگر تحول "بیت" را به داستان‌های بلند امروزی و فرا روئیدن آن‌ها به پدیده‌ای به نام "رمان گردی" قلمداد نکنیم، لاقلاً زمینه‌سازی آن دو برای زایش رمان و پذیرش آن از سوی مردم، واقعیتی است. این تحولات در ادبیات گردی به اوایل سده بیستم برمی‌گردد؛ در این گذار، ابتدا داستان‌های بلند به همت کسانی چون جمیل صائب، احمد مختار جاف، حسن قزلجی و ابراهیم احمد و دیگران پا به عرصه‌ی وجود نهادند، آنگاه با پذیرش آثار آنان از سوی خوانندگان، فضا برای ظهور رمان‌نویسان آماده و پدیده نوین رمان وارد ادبیات گردی شد. در این جا هم مانند حوزه شعر نو^{۱۰۲}، هوش و گوش خواننده‌ی گرد - که پیشتر از

---

۱. دکتر معروف خزنده‌دار، "تاریخ ادبیات گردی"، جلد دوم، چاپ نارس، اربیل ۲۰۱۰، صفحه ۵۰۶. نویسنده، رمان منظوم گردی در سده هیجدهم را از نظر مضمون، در شش مقوله قهرمانی، تاریخی، مذهبی، عاشقانه، اجتماعی و اخلاقی می‌گنجاند.

۲. کاوه فقه‌زاده، قیدیوی "چۆله‌چرا"، سایتی رووداو:

<https://www.rudaw.net/sorani/culture/culture-style/07012021>

^{۱۰۱} شعر نو گردی که در اوایل سده بیستم به همت "عبدالله گوران" (۱۹۰۴ - ۱۹۶۲) پا به عرصه وجود نهاد، در حقیقت ادامه منطقی شعر پیشا-کلاسیک گردی بود که با حفظ وزن، تنها به هنگام نیاز از قافیه بهره می‌گرفت. گوران که با زبان و ادب انگلیسی‌آشنایی داشت، از اشعار "بیت"‌های منظوم گردی و ترانه‌های عامیانه برای سرایش اشعار موزون اما بدون قافیه خود بهره گرفت و "دوران شعر نو گردی" با همین تلفیق داهیهانه او و نوری شیخ صالح و عبدالواحد نوری آغاز شد. جالب است بدانیم که هر دو پیشرو شعر نو فارسی یعنی لاهوتی کرمانشاهی (۱۸۸۷ - ۱۹۵۷) و نیمایوشیچ

راه "بیت" و "لاوک" و "حیران" پرورش یافته بود - به استقبال داستان بلند و رمان شتافت و رمان‌های گردی یکی پس از دیگری بر صفحه‌ی کاغذ نشستند.

تنفس نویسندگان رمان‌های گردی در چندین جغرافیای بریده از هم و با تفاوت جدی در لهجه و رسم‌الخط، سبب شد که ما از همان ابتدا نه "نخستین" رمان گردی بلکه "نخستین‌ها"ی رمان گردی را در برابر خود ببینیم! اولین رمان گردی در ارمنستان شوروی، اولین در عراق، در ایران، در سوریه و دیرتر از همه در ترکیه که سیاست آتاتورکی مجال نفس کشیدن به کسانی نمی‌داد که جرأت گرد خواندن خود را داشته باشند! در این میان، آوازه عرب شمو و علی عبدالرحمان در ارمنستان شوروی، جمیل صائب و احمد مختار جاف در عراق و

رحیم قاضی^{۱۰۳} در ایران بیش از همه است.

این تحولات، از نظر زمانی نه تنها در مقایسه با اروپا، بلکه در قیاس با کشورهای منطقه هم بسیار دیر شکل گرفتند، به گونه‌ای که حتی مشکل است بتوانیم نشانه‌ای از "نخستین" رمان‌ها را در سال‌های پیش از سده بیستم گردستان بیابیم. شاید علت را بتوان در این نکته مهم یافت که رمان‌نویسان گرد، در گذشته و امروز غالباً به زبان رسمی کشورهای نوشته‌اند که بر پایه سیاست دولت - ملت اداره می‌شوند. یاشار کمال در ترکیه به زبان ترکی، زهدی داودی، مح عبدالرحمان در ارمنستان شوروی، جمیل صائب و احمد مختار جاف در عراق و جمهوری آذربایجان به ترکی آذری، "جان دوست در سوریه به عربی، میرزا احمد خداداده، علی محمد افغانی، علی اشرف درویشیان، لاری کرمانشاهی و منصور یاقوتی در ایران به فارسی. در مقاطعی چون دوره پهلوی در ایران و آتاتورک در ترکیه و استالین در شوروی، کم نبودند نویسندگان گردی که به خاطر کوشش در راه ارتقای زبان و فرهنگ مادری خود، ممنوع القلم شده یا به زندان افتاده‌اند. سرنوشت نویسنده کتاب حاضر هم نمونه بارزی از برخورد امنیتی با مسأله‌ی زبان و فرهنگ گردی در یکی از بخش‌های گردستان تحت حاکمیت اتحاد

(۱۸۹۷ - ۱۹۶۰) هم کم و بیش در همان مقاطع زمانی، با آشنائی عمیق با ترانعه‌های عامیانه گردی و مازندرانی بود که به پذیرش شعر نو عاری از قافیه اروپای نوین رو آوردند و با این کار دورانساز، دروازه عصر جدیدی را بر شعر فارسی گشودند، شعری که در قفس ملال آور شعر دوران بازگشت ادبی خمیازه می‌کشید و حتی نبوغ شاعری چون شهریار هم نتوانست آن‌را به عظمت دوره حافظ و سعدی و نظامی برگرداند.

۱. در حقیقت، رحیم سیف قاضی که از گردهای ایران و مهاجر شوروی بود، رمان "پیشمرگه" خود را در زمان اقامت خود در باکو نوشت.

۲. سلیمان حسین اوغلی رحیموف، از گردهای جمهوری آذربایجان، قهرمان کار سوسیالیستی بود که سه بار مدال لنین را دریافت کرد.

شوروی است. عرب شمو ابتدا رمان خود را در سال ۱۹۳۱ به زبان روسی در مسکو و چهار سال (۱۹۳۵) بعد در جمهوری سوسیالیستی ارمنستان به زبان کردی انتشار داد. پلیس مخفی شوروی که در تعقیب صدای ملیت‌های مختلف محدوده "اتحاد جماهیر"، شمار بزرگی از هنرمندان و نویسندگان را به اتهام ساختگی خیانت به ارکان سوسیالیزم و دشمن خلق روانه تبعیدگاه‌های سبیری می‌کرد، تنها دو سال بعد از چاپ متن کردی کتاب به سراغ او هم آمد و به این ترتیب، نویسنده‌ای که خود عضو دیرین حزب کمونیست بود، علیرغم سال‌ها کار و خدمت حزبی برای کشاندن توده‌های مردم به داخل صفوف حزب، به سبیری فرستاده شد و تا زمان گشایش‌های سیاسی خروشچف، مدت ۱۷ سال را در هوای مطبوع آنجا سپری کرد! (مقدمه مترجم کتاب).

در رابطه با تأخیر در نگارش نخستین رمان‌های کردی، نقش عوامل دیگری هم مطرح است که شاید نشان مستقیم از سیاست برخورد نداشته باشند و از جمله مهمترین آن‌ها، مسأله آموزش به زبان مادری است. "هیرو خانم" دختر عبدالله گوران پدر شعر نو کردی و؛ بهیه خانم' دختر شیخ فرج‌الله زکی مریوانی یکی از پیشروان مدرنیته در کردستان، که در بغداد می‌زیستند و در مدارس عربی درس خوانده بودند، هر دو دل با سرزمین اجدادی داشتند اما چون از دریای مردم خود کنار افتاده بودند و تنها می‌توانستند به عربی بنویسند، در نتیجه، تبدیل به نویسندگان قدرتمند ادب عربی در نیمه‌ی دوم سده بیستم شدند. زهدی داودی، محی‌الدین زنگنه و عبدالمجید لطفی از خانقین هم که در فضای خارج از کردستان می‌زیستند و رمان‌های خود را به زبان عربی می‌نوشتند، نامشان در زمره نویسندگان عرب ثبت شده است. رشته‌ی این بیگانگی از زبان مادری بسیار دراز است.

از سوی دیگر، کم نبوده‌اند نویسندگانی هم که در شرایط اضطراری یا برای یافتن مخاطب بیشتر، ترجیح داده‌اند آثار خود را نه به زبان مادری، که به زبان سراسری کشور بنویسند. این دسته از نویسندگان حتی اگر دیرتر، اراده بازگشت به اصل خود کرده باشند، هرگز در این زمینه موفقیتی کسب نکردند، چون دیگر ظرفیت‌ها و ظرافت‌های گمگشته زبان مادری را باز نیافتند و پرنده احساسشان از کوچگاه به لانه برنگشت. نمونه این نویسندگان هم بسیار است. به هر تقدیر، کتاب حاضر برابر اطلاعاتی که در دست است، نخستین رمان کردی است که در شوروی نوشته شده است و به اعتبار تاریخ نگارش، حتی می‌شود عنوان نخستین رمان را در کلیت جغرافیای زبان کردی بر آن گذاشت.

رویدادهای داستان در ارمنستان روسیه اواخر سده نوزده و اوایل سده بیستم و مقطع سال ۱۹۱۷ - سال انقلاب اکتبر روسیه - رخ می‌دهند و وقایع مقدم بر استقرار حکومت

شوروی را در گوشه‌ی جنوبی سرزمینی می‌نمایانند که در جنگی سرنوشت ساز با روس‌های سفید درگیر شده است و هنوز با استقرار کامل کشور شوراها فاصله دارد. آنچه از ابتدا تا انتهای رمان ذهن خواننده را به خود مشغول می‌کند، حضور دور از باور فقر و غیبت تاریخی پدیده‌هایی به نام "حقوق انسانی و شهروندی" رعیت روستاهای گردنشین در هر دو مفهوم فردی و اجتماعی - سیاسی آن است. استثمار و حرص مال اندوزی اربابان و صاحبان املاک (اعم از گرد و غیر گرد)، سیری ناپذیر است و دولت مالیات بگیر نه تنها کنترلی بر اعمالشان ندارد، بلکه آمران قانون به سطح نوکران مزدور مالکان تنزل می‌کنند و حقوق بسیار اولیه مردم، نظیر مزد سالانه کارگران دامدار به سادگی پامال می‌شود. بر بستر این نابرابری شدید اجتماعی - اقتصادی است که زمینه کار سیاسی برای حزب مدافع حقوق زبردستان فراهم می‌شود و یک فرد آگاه (عرب شمو)، از درون همان جامعه، تبدیل به موتور اعجاب انگیزی برای قطار زنگزده جامعه دهقانی - شبانی می‌شود، قطاری که قرن‌ها است بی‌حرکت ایستاده، توده‌های مردم، با بار گران رنجی تاریخی بر دوش و آرزوی حرکت، بر آن سوارند. این موتور متکی به اراده‌ای آهنین است و می‌رود تا کرختی سالیان عضلات توده‌ها را تبدیل به نیروی محرکه‌ای کند که او را در حرکت دادن قطار یاری دهند. او در درون رمان نقش راوی را دارد و به این تعبیر، همه‌ی کتاب "شبان گرد" اتوبیوگرافی نویسنده آن است.

او در عین حال، رقیب قدرتمندی دارد که می‌رود تا قطار سرنوشت را از ریل خارج و مسافران آنرا به سوئی دیگر ببرد. نویسنده با مهارت قابل تحسینی این تضاد را می‌نماید و خواننده را بر سر دو راهی این پرسش می‌گذارد که آیا قطار مردم محروم، پس از آغاز حرکت کورکورانه خود، چه سمت و سوئی می‌گیرد؟ آیا مسافران یعنی مردم تحت ستم، ساحل نجات را به رنگ سفید می‌بینند یا سرخ؟ آیا دولت موقت برخاسته از توفان تقابل با حکومت تزاری که حاکم بر منطقه است، توان پاسخگویی به نیازهای مردم و ایستادگی در برابر انقلاب سرخ را که در افق سیاسی کشور نمایان شده است، دارد؟ سوال این است که مسیر فکری مردم کدام است و در پایان کار، کدام جهت را انتخاب می‌کنند؟ ولی آن‌ها در گردبادی چنان عظیم گرفتارند که به چشمان غیر مسلحشان اجازه تشخیص راه نمی‌دهد و تازه اگر جهت را هم تشخیص دادند، مگر در آن گوشه پرت افتاده خاک امپراتوری و در تعادل نیروهای درگیر برای تصاحب قدرت سیاسی، چگونه می‌توانند مطرح شوند و آیا نیروی پراکنده مردم روستاهایی که حتی نه از نظر زبان و نه ملیت و نه مذهب همگون نیستند، می‌توانند تعادل نیروها را به سود خود سنگین کنند؟ آیا توان آنرا دارند که چرخ پرحرکت رویدادهای شهر را از پیشرفت بازدارند؟ این است که در قطار ساکن خود می‌مانند، هرچه پیش آید خوش آید را پیشه

می‌کنند و به‌سوی "هرجا که این‌جا نیست!"^{۱۰۵} می‌روند. در این میان، تنها نقش نیروی پیشرو (شخص عرب شَمُو و حزب او) است که می‌تواند تعیین‌کننده باشد و هم آن‌هایند که می‌کوشند تا جویبارهای باریک مردم را به رودخانه پرشتاب انقلاب پیوند دهند.

خواننده فارسی زبان کتاب، بخت آن‌را داشته است که مترجم فارسی از میان انواع چاپ‌ها و ترجمه‌های مختلف کتاب، برای کار خود از منبع اصلی و کامل شده آن به زبان روسی بهره گرفته است. کار او دقیق و تا جایی که امکانات زبانی اجازه داده باشد، با متن اصلی برابر است. او در کار ترجمه از زبان روسی خبرگی دارد و پیشتر هم کتاب‌های با ارزشی را از روسی به فارسی و گُردی ترجمه کرده است.

لندن، ۲۰۲۱/۱/۲۷

هه و النامه‌ی کتیب

۱. عاریت گرفته از شعر "چاووشی" مهدی اخوان ثالث.

هه و النامهى كتيب

بەرھەمی چاپکراوی نووسەر

- ۲۰۲۲ - دیوانی سەید کامیل ئیمامی (ئاوات)، شیکردنەوہی ئەنوەر سولتانی، دوو بەرگ، پۆشنگەری، ئالمان
- ۲۰۲۱ - "بۆکان لە میژوودا- کۆمەلەی ۴۸۱ وتار سەبارەت بە میژووی بۆکان"، سێ بەرگ، ئەنوەر سولتانی، پۆشنگەری، ئالمان؛
- ۲۰۱۶ - "مقامات پیران طالبان از محمود تا عبدالرحمن (فارسی و کوردی)"، تصنیف استاد ملا صبغة الله رودباری سنندجی، ترجمه کردی انور سلطانی؛ مقدمه تحلیلی، تنظیم، بررسی مجدد و شرح عرفانی دکتر محمدعلی سلطانی؛ آکادیمیای کردی، هەولێر؛
- ۲۰۱۴ - "کتاب المعارف"، شەرحی شیخ عەبدولرەحمانی تالەبانی لەسەر سەرەتای مەسنەوی مەولەوی پۆمی؛ وەرگیران لە فارسییەو بە سەر کوردی، شەرحی عیرفانی لە لایەن دوکتۆر محەممەد عەلی سولتانییەو، چاپی ئە کادیمیای کوردی، هەولێر؛
- ۲۰۱۴ - "جذبە عشق"، کۆمەلەی شیعەرەکانی شیخ عەبدولرەحمانی تالەبانی، وەرگیران لە فارسی و تورکییەو بە سەر کوردی، شەرحی عیرفانی لە لایەن دوکتۆر محەممەد عەلی سولتانییەو، چاپی ئە کادیمیای کوردی، هەولێر؛
- ۲۰۱۰ - "کوردستان ئە ی خوشەویستم"، بیرەوەراییەکانی بەهیەخانم فەرەجوللا زەکی مەریوانی، وەرگیران لە ئینگلیزییەو، چاپی بنکە ی ئاراس، هەولێر؛
- ۲۰۰۹ - "ژیان و بەسەرھاتی نەمر سەیفولقوزاتی قازی"، بە ھاوکاری کاک حەسەنی قازی، بنکە ی ژین، سلیمانی؛
- ۲۰۰۸ - "میژووی راپەرینی شیخ عوبەیدیلای شەمزینی (۱۸۸۰)" نووسینی میرزا عەلی ئەفشاری ئورومی؛ دەستنووسیکی پارێزراو لە کتیبخانە ی سواسی لەندەن؛ ساغکردنەو بە ھاوکاری کاک سەلاحەددینی ناشتی و دوکتۆر محەممەد عەلی سولتانی، چاپی بنکە ی ژین، سلیمانی؛
- ۲۰۰۶ - "ژیان و بەسەرھاتی ئەبولقاسم لاهوتی کرماشانی شاعیری شۆرشگیری کورد، بنکە ی ژین، سلیمانی؛

- ۲۰۰۶ - هۆز و تیره و تاییه کورد له کوردستانی ئهرده لان - دهستنووسیکی فارسی، نووسینی میرزا شوکرو لالا سه نه نه ده جی (فخرالکتاب)، به وهرگیپرانی کوردیه وه، بنکه ی ژین، سلیمانی؛
- ۲۰۰۶ - "سلاو له حهیده ربابا" - وهرگیپراوی کوردی، شیعری محهمه د حوسین شهه ریار شاعیری نازه ربابیجانی له تورکیه وه، به هاوکاری کاک حه سه نی ئه یوب زاده، کتیب فرۆشی ئه رزان، سوید؛
- ۲۰۰۶ - "مینۆرسکی و کورد" - کۆمه له ی شه ش وتاری فلادیمیر مینۆرسکی، وهرگیپران له ئینگلیزیه وه ، چاپی موکریانی، هه ولیر؛ چاپی دووهم، بنکه ی مانگ، بانه، سالی ۲۰۱۷
- ۲۰۰۶ - "پۆژه لاتی کوردستان له به لگه نامه کانی وهزاره تی دهره وه ی بریتانیا دا" - وهرگیپرانی ۱۳۰ به لگه نامه له ئینگلیزیه وه ، بنکه ی ژین، سلیمانی؛
- ۲۰۰۵ - "درایفر و کورد" - کۆمه له ی پینج وتاری ج. ر. درایفر، وهرگیپران له ئینگلیزیه وه ، بنکه ی ژین، سلیمانی؛ چاپی دووهم، بنکه ی مانگ، بانه، سالی ۲۰۱۷
- ۲۰۰۵ - "مه که نزی و کورد" - کۆمه له ی چوار وتاری د. ن. مه که نزی له سه ر کورد، وهرگیپران له ئینگلیزیه وه، وهک به شیک له یه که م ژماره ی "گۆقاری کوردناسی"، چاپی ئالمانی؛ چاپی دووهم، بنکه ی مانگ، بانه، سالی ۲۰۱۷
- ۲۰۰۵ - "دوو ذه یلی شه ره فنا مه" - دوو دهستنووسی فارسی و تورکی شه ره فنا مه ی به دلیسی، بنکه ی ژین، سلیمانی؛
- ۱۹۹۸ - "که شکۆله شیعریکی کوردی گۆرانی" - کۆمه له ی شیعری ۴۱ شاعیری هه ورامی، (دهستنووس)، ترهستی سۆن بۆ کوردستان، له ندهن؛
- ۱۹۹۷ - "میزووی ئهرده لان" - دهستنووس، دهقی فارسی به هاوکاری نه سرین بورنا، له گه ل وهرگیپرانی کوردی، چاپه مه نی نه ورۆز، سوید؛
- ۱۹۹۷ - "۳۵ دهستنووسی شه ره فنا مه له کتیبخانه کانی جیهان"، کتیب فرۆشی ئه رزان، سوید؛ چاپی دووهم، گۆقاری که شکۆل، ژماره؟، سالی ۲۰۲۲
- ۱۹۹۷ - "هیلکه ی دۆراو، لیکۆلینه وه یه ک له ژیا نی ئه بولقاسم لاهوتی کرماشانی"، پاشکۆی ژماره ی یه که می پۆژنامه ی په یام، له ندهن؛

- ۱۹۹۶ - ۲۱ دەستنووسی کوردی (یا فارسی سه‌بارەت بە کورد) لە کتیبخانەکانی بریتانیا، کتیبفرۆشی ئەرزەن، سوید؛
- ۱۹۹۶ - "ئەلف و بیتی کوردی بە پیتی لاتینی"، کۆمەڵەی سێ وتاری مینۆرسکی و ئیدمۆندز، وەرگێڕان لە ئینگلیزیه‌وه، کتیبفرۆشی ئەرزەن، سوید.

کتیبی دووزمانە‌ی مندالان

(دەقی نووسراو و خۆیتندنە‌وه‌یان بە دەنگ)

- ۲۰۰۵ - ۲۰۲۲ وەرگێڕانی زیاد لە ۵۰ کتیبی مندالان لە ئینگلیزیه‌وه‌ بو سەر کوردی و فارسی، که بنکە‌ی "مانترا لینگوا" (Mantra Lingua) لە لێندەن هاوڕێ لە گە‌ڵ دەقی ئینگلیزیاندا چاپی کردوون و سەرجه‌میان لە سەر ئینترنیت دەست دە‌کە‌ون، زوربە‌ی زۆریشیان دە‌قی نووسراو و خۆیتندنە‌وه‌یان بو ئینگلیزی و کوردی یا فارسی پیکه‌وه‌ن. بە شیک لە کارە‌کان بە هاوکاری خاتوو نە‌سرین برنای هاوسەرە‌م بە‌رپۆه‌ چوون.
- دیاره‌ هە‌ژماری کتیبە‌ فارسیه‌ کان زیاترە‌ و دە‌بێ‌ هۆ‌کاریش ژمارە‌ی زیاتری ک‌ریاری کتیبە‌ کان بێت لە بریتانیا و ئە‌مریکا و کانا‌دا و ئۆسترالیا.

ئە‌وه‌ لیستە‌ی بە‌شیک لە کتیبە‌کانە‌:

کوردی و ئینگلیزی

- مریشکه‌ قو‌له‌ سووره‌ و دە‌نکی گە‌نم
- جیژنە‌ی سە‌میرا
- بە‌خێر بێه‌ جیهان کۆرپە‌له‌!
- ئیزیس و ئوزیریس
- چارشپۆی بزوین
- عە‌لی بابا و چل دزه‌ که‌
- هە‌نسل و گ‌ریتل
- لە‌ حیکایه‌ ته‌کانی رپۆی

- له حیکایه ته کانی شیر
- مۆنگۆ هاوړپې نوی ده دۆزیته وه
- بیولف
- با بچین بۆ مه زرا
- بابچین بۆ پارک
- بابچینه سهر شه قام
- مانگی بیسکویتی
- گه یشان به چیتا
- قاموسی قسه کهر
- توم و سوفیا ده چن بۆ قوتابخانه
- ساهیر ده چیته لای ددانساز
- قاموسی وینه داری کوردی و ئینگلیزی به ده نگ
- و.....

فارسی و انگلیسی

- داستانهای روباه
- داستانهای شیر
- خرگوش و لاکپشت
- هانسل و گرتل
- بیولف
- گوش خمیده
- اجنه و کفشدوز
- یای شن
- شاه کلاغها
- سوپ روز شنبه مادر بزرگ
- ایزیس و اوزیریس

- موجودات فضائی عاشق لباسهای زیر هستند
- برو بریم خیابون
- بذار بریم مزرعه
- بیا بریم پارک
- من ماه را به گردش بردم
- روز ورزش در جنگل
- پارو بزن، پارو بزن، قایقت را پارو بزن
- خواب آلود
- رسیدن به چیتا
- آگوستوس و لبخندش
- گوش بده گوش!
- عید سمیرا
- نیتا به بیمارستان میرود
- ساهر پیش دندانپزشک میرود
- تام و سوفیا به مدرسه میروند
- مرغابی مزرعه‌دار
- ساکت!
- خوشحالی در پایان
- ماه بیسکوییتی
- فرهنگ گویا
- و ..... -

لیستەى وتارى چاپکراو له چاپەمەنیه دەورەبیه کاندە

"هیرۆشیمای دووهم-هەلەبجە"، بە بێج ناوی نووسەر کۆلنەدان، کۆمەڵەى خۆیندکارانی کورد

له ئەوروپا- لقی ئینگلستان، ژماره ۱۱، ئایاری ۱۹۸۸. لاپەرە ۶

"کدام خودمختاری و کدام جبهه کردستانی را می‌خواهیم؟- که‌ریم ئە‌حمەد، وەرگێران له

کوردییه‌وه بۆ فارسی، رۆژنامه‌ی حزبی کومونستی عیراق، مارچی ۱۹۸۶ کار، بلاوکراوه‌ی

فیدائیانى خەلقى ئىران (ئەكسەرىيەت)، ژمارە ۲۲۵، كۆتايى ھاۋىنى ۱۳۶۷ (۱۹۸۸)، ل ۱۲ و ۱۴.

"كتىبى سەوز وەك سەرچاۋە يەك بۆ ميژوۋى كورد"

پەيف، گۆفاريكى پۆشنىرىيى ۋەرزىي گشتىيە، مەلبەندى پۆشنىرى كورد، لەندەن، ژمارە ۱۵ فېبرىۋەرى ۱۹۹۲، ل ۱۴۲۹ - ۱۴۴۹

"ھەۋالى خۆپشانداھە كانى شارى بۆكان"

نيمروز، رۆژنامە يەكى فارسى چاپى لەندەن، سالى ۱۹۹۲، ل ۱

"چەند تىپىيەك لەسەر ناۋى شارى بۆكان"

مامۇستاي كورد، سوئيد، ژمارە ۱۵، بەھارى ۱۹۹۲، ل ۴۲-۵۰

"دەستۋوسە كوردىيە كانى كىتبخانەى برىتانىا"

پەيف، گۆفاريكى پۆشنىرىيى ۋەرزىي گشتىيە، مەلبەندى پۆشنىرى كورد، لەندەن،

ژمارە ۱۶ ئۆگىستى ۱۹۹۲، ل ۱۵۴۶ - ۱۵۶۵

"رۆژنامە و گۆفارى كوردى لە كىتبخانە كانى شارى لەندەن"

ھىوا - ھىقى، گۆفاريكى پووناكىرىي گشتىيە، ئەنستىتۆى كورد، پاریس

ژمارە ۸، ھاۋىنى ۱۹۹۲ ل ۱۵۶ - ۱۷۹

"دەستۋوسىكى فارسى لەسەر ميژوۋى كورد - تاريخ خروج اكراد و قتل و غارت عبيدالله

بدبنياد و اغتاش و فتنه زياد در مملكت آذربايجان در سنه ۱۲۹۷"، نووسىنى على خان

اميرگونه خان افشار ارومى

مامۇستاي كورد، سوئيد، ژمارە ۱۹، پايى ۱۹۹۳، ل ۵۱-۶۳

"دەستۋوسىكى خوسرەو و شيرين لە كىتبخانەى برىتانىا"

پووناكىرىي، گۆفاريكى كولتورىي گشتىيە، ستۆكھۆلم ژمارە ۳-۴ ديسەمبەرى ۱۹۹۳، ل.

۱۳ - ۲۸

"ميژوۋى ئەردەلان دواى شەرەفخانى بدلىسى - محەمەد ئىبراھىم كورپى مەلا محەمەدحوسىن

ئەردەلانى"

دەروازە، گۆفاريكى پۆشنىرىي تايبەتە بە دەقى ۋەرگىردراۋ، دانمارك ژمارە ۱، ۱۹۹۳، ل ۳۶

۵۴ -

"شەش دەستۋوسى كوردى گۆرانى لە كىتبخانە كانى ئىنگلستان"

یە کگرتن، گۆفاریکی پۆشنییری تیۆرییە، بنکە ی پۆشنییری یە کگرتن بلاوی دە کاتەو، دانمارک ژمارە ۱۶، ۱۹۹۳، ل. ۱۰۵ - ۱۲۶

"سلاو لە هەیدەربابا"، نووسینی محەمەد حوسین شەهاریار، وەرگێرانی حەسەن ئەبووزادە و ئەنوەر سولتانی، سەرەتای کتیبە کە خەرمانە، گۆفاریکی وەرزیی ئەدەبیی پۆشنییری، سوئید، ژمارە ۹-۱۰ سالی ۱۹۹۳، ل. ۱۹ - ۲۱

"گولبزی بە لگەنامە سیاسیە کانی ئێران و عوسمانی" - بەرگی ۱ تا ۴ مامۆستای کورد، سوید، ژمارە ۲۲، هاوینی سالی ۱۹۹۴

"دەسنووسیکی بایەخدار لە کتیبخانە ی بریتانیا - میژووی ئەردەلانی مەستوورە ی کوردستانی و میرزا عەلی ئە کبەر وقایع نگار و شیعری مەستوورە و میرزاعەلی ئە کبەر" رابوون، گۆفاریکی کولتووری گشتیە، سوئید، ژمارە ۷ و ۸، ۱۹۹۳، ل. ۱۵۰-۱۶۱

"با مەترسی چەکی ئەتۆمی لە کوردستان دوورخەینەو،" بە بی ناوی نووسەر مەلەبەند، بلاو کراو یە کی مانگانە ی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۵۲، ئۆکتۆبری ۱۹۹۴، ل ۱

"قەتاری کوردی کرماشان"، کۆکردنەو و نووسینی مەیحەر سۆن، وەرگێران لە ئینگلیسیەو، بەشی یە کەم، مەلەبەند، بلاو کراو یە کی مانگانە ی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۵۳، نوڤەمبەری ۱۹۹۴، ل ۱۰-۱۱

"قەتاری کوردی کرماشان"، کۆکردنەو و نووسینی مەیحەر سۆن، وەرگێران لە ئینگلیسیەو، بەشی دوو، مەلەبەند، بلاو کراو یە کی مانگانە ی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۵۴، دیسەمبەری ۱۹۹۴، ل

"سەعاتی سیفر" - نووسینی پێی برادبری (سیناریستی فیلمی فارنهایتی ۴۵۰)، وەرگێران لە ئینگلیزیەو، بە ناوی ناھید ئەشرفی (لەندەن) ئاویتە، گۆفاری ئەدەبی، فەرھەنگی، کۆمەلایەتی، تاران، ژمارە ۱۷-۱۸، رەشەمە ی ۱۳۷۳ [۱۹۹۴]، ل ۵۴-۵۹

"ناوی مغولی شوین لە کوردستانی موکری"، ف. مینۆرسکی، وەرگێران لە ئینگلیسیەو، بەشی ۱ گزینگ، گۆفاریکی وەرزانە ی فەرھەنگی - ئەدەبیە، سوئید، ژمارە ۵، پایزی ۱۳۷۳-۱۹۹۴، ل ۳۲-۳۹

"موسیقای فارسی لە کوردستانی خواروو" هەنگاو، پۆژنامە یە کی کوردی چاپی لەندەن، ژمارە ۱۲، بەفرانباری ۱۹۹۴، ل ۸

"ناوى مغولى شوپن له كوردستانى موكرى"، ف. ميتورسكى، وەرگىران له ئىنگلىسىيە،
بهشى ۲ گزىنگ، گوفارىكى وەرزانەى فەرهنكى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۶، زستانى
۱۳۷۳-۱۹۹۵، ل ۲۷-۳۵

"داخستى رادىوى دەنگى كوردستانى ئىران له لايەن يەكەتتە وە نارەزايەك"
هەنگا، لەندەن، ژمارە ۱۵، ئەپرىلى ۱۹۹۵، ل ۷

"داستانى سەيفولملوك و بەدىعولجەمالى سىياھپوش - دەستووسىكى كوردى له كىتبخانەى
برىتانىا" مامۆستای كورد، سوئىد، ژمارە ۲۷ پازى ۱۹۹۵، ل ۶۹-۷۶

"پىسارنى يان مەرزوونى" گزىنگ، گوفارىكى وەرزانەى فەرهنكى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە
۶، زستانى ۱۳۷۳-۱۹۹۵، ل ۵۳-۵۶

"جارىكى دىكە پىسارنى يان مەرزوونى" گزىنگ، گوفارىكى وەرزانەى فەرهنكى - ئەدەبىيە،
سوئىد، ژمارە ۸، ھاىنى ۱۳۷۴-۱۹۹۵، ل ۴۹

"سەربەستبون بۇ خۇخۇرى"، وەرگىران له ئىنگلىسىيە

Leuben Luwy, New Statesman and Society Magazine, 23 Sept. 1994, PP 18-19

رابوون، گوفارىكى كولتورى گىشىيە، سوئىد، ژمارە ۱۳، ۱۹۹۵، ل ۳۵-۴۱

"ئەو شەوہى وا له كوردبونى خۆم پەژىوان بوومەوہ" - ئاھەنگى تىپى گەرميان،
مەلبەند، بلاوكراوہىكى مانگانەى مەلبەندى رۇشنىرى كوردە له لەندەن،
ژمارە ۶۲، ۱۹۹۵ / ۷ / ۲۴، ل ۳ و ۱۳

"بەلگەنامەىكى وەزارەتى كاروبارى دەرەوہى برىتانىا لەسەر كورد"، وەرگىران له ئىنگلىسىيە
گزىنگ، گوفارىكى وەرزانەى فەرهنكى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۹، پازى ۱۳۷۴-۱۹۹۵، ل
۵۷-۵۹

"بەپتەبەردنى كۆرى نەتەوہ و ناسىونالىسم له كوردستان' بۇ د. عەباسى وەلى"، مەلبەند،
بلاوكراوہىكى مانگانەى مەلبەندى رۇشنىرى كوردە له لەندەن، ۱۹۹۵/۱۰/۲۲

"منداڵەكەتان چەندە ھۆشمەندە؟"، پىتەر كەندال، وەرگىران له ئىنگلىسىيە
زانست و سەردەم، پەرژەىكى سەرەتايى كۆمەلگاي كورد - رۇژئاواى لەندەن، ژمارە يەك،
گەلاوئىر ۱۹۹۵، ل ۴۱-۴۴

"رۇژنامەى ھەتاو چاپى لەندەن و پەخنەك" ھەنگا، لەندەن، پازى سالى ۱۹۹۵

"بۇسنياہىكى كوردى نايت" - رۇژنامەى ھاىارىتسى ئىسرائىلى ھەنگا، رۇژنامەىكى كوردى
چاپى لەندەن، ژمارە ۱۳، كۆتايى سالى ۱۹۹۵، ل ۱۰ - ۱۱

"په‌یدا بوون و بناخه‌ی ناسیۆنالیزی کورد له ئێران" - پێداچوونه‌وه‌ی نامیلکه‌یه‌کی دوکتۆر
عه‌باسی وه‌لی، رابوون، سوید، ژماره‌ ۱۷، ۱۹۹۶

"برای کوهستانیان دور" - وه‌رگێراوی شیعی عه‌بدوڵلا په‌شێو به‌ فارسی، آرش، گوڤاری
فارسی، پاریس، ژماره‌ ۵۴، فوریه-مارس ۱۹۹۶، ل ۳۱ کار، ئۆرگانی ریکخراوی فیدائیان
(ئه‌کسه‌ریه‌ت)، ژماره‌ ۶۰، ۱۳۷۵/۲/۲۵ (۱۹۹۶)، ل ۳

"وه‌لام به‌ که‌سیک سه‌باره‌ت به‌ رۆژی کریکاران و کوردی له‌نده‌ن" - به‌ ناوی ئه‌نوه‌ر، نشریه
فارسی 'کارگر سوسیالیست'، خرداد ۱۳۷۵ (جوونی ۱۹۹۶)، ل ۲۲
"هه‌والی به‌رپۆه‌چوونی کۆنستیرتی هونه‌رمه‌ند 'دلشاد سه‌عید' له‌ له‌نده‌ن" - بی ناو هه‌نگاو،
له‌نده‌ن ۱۹۹۶/۴/۶

"چاوخشاندنیک به‌ شیعی جه‌عفر حوسین پوور(هیدی)دا گزینگ، سوئید، ژماره‌ ۱۱، به‌هاری
۱۹۹۶، ل ۴۴ و ۴۵

"به‌لکوو کورد لیان خوش بیت!" - په‌خه‌ له‌ هه‌لوئستی که‌سیک که‌ شیعی خومه‌ینی
وه‌رگێراوه‌ ته‌ سه‌ر کوردی و له‌ بلاو کراوه‌یه‌کی له‌نده‌ندا بلاوی کردۆته‌وه‌ ژینی نوی، له‌نده‌ن،
ژماره‌ ۸ و ۹، جوونی ۱۹۹۶، ل ۳

"کومه‌له‌ شیعیک به‌ کوردیی کرمانشانی" - کوچه‌ باغی ها، پرتو کرمانشاهی مه‌لّه‌ند،
بلاو کراوه‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لّه‌ندی رۆشنیری کورده‌ له‌ له‌نده‌ن، ژماره‌ ۷۲، جولای ۱۹۹۶،
ل ۱۴ - ۱۵

"یادی سه‌دویسته‌مین سالی له‌دایکبوونی سه‌ید عه‌لی ته‌سغهری کوردستانی پیرۆز بیت!"،
مه‌لّه‌ند، بلاو کراوه‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لّه‌ندی رۆشنیری کورده‌ له‌ له‌نده‌ن، ژماره‌ ۷۳، ئۆگستی
۱۹۹۶، ل ۱۴

"کورده‌کانی که‌مپی ته‌روش - ئاواره‌ یان دیلی جه‌نگ؟" - شییری له‌یزه‌ر، وه‌رگێران له
ئینگلیزیه‌وه‌ ژینی نوی. میدیای جیهانی کورد ده‌ریده‌کات، له‌نده‌ن، ژماره‌ ۱۱/۱۰، ئۆگستی
۱۹۹۶، ل ۵

"ئیشتمانیان چۆن به‌قور گرت" - نازم حیکمه‌ت، وه‌رگێران له‌ تورکیه‌وه‌ مه‌لّه‌ند،
بلاو کراوه‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لّه‌ندی رۆشنیری کورده‌ له‌ له‌نده‌ن، ژماره‌ ۷۴، ئه‌یلوولی ۱۹۹۶،

"نیگار کیشان خهونه" - وتووێژیک له گهڵ نیگار کیشی کورد ناسری قازیزاده مامۆستای کورد، سوید، ژماره ۳۰ و ۳۱، پایز و زستانی ۱۹۹۶

"کۆماری کوردستان له بهلگهنامه کانی وهزارهتی دهرهوهی بهریتانیا" ههنگاو، لهندهن، ژماره ۲۳ و ۲۴، فېبرویهری ۱۹۹۶، ل ۵۵

"پینج بهلگهنامهی وهزارهتی کاروباری دهرهوهی بریتانیا لهسه کورد"، وهرگێران له ئینگلیزییهوه، گزینگ، گۆفاریکی وهرزانهی فرههنگی - ئهدهبییه، سوئید، ژماره ۱۰، زستانی ۱۳۷۴-۱۹۹۶، ل ۲۵-۳۱

"کورد ئا، کوردی نا!" پینداچوونهوهیهکی بۆچوونه کانی د. عهبدوڵلا مهردۆخ، به ناوی ئالانهوه گزینگ، گۆفاریکی وهرزانهی فرههنگی - ئهدهبییه، سوئید، ژماره ۱۰، زستانی ۱۳۷۴-۱۹۹۶، ل ۲۵-۳۱

"وتووێژیک له گهڵ هونهرمندی ناوداری کورد- دلشاد سهعید" - به ناوی ئالانهوه مهلبهند، ژماره ۷۷، ديسهمبری ۱۹۹۶، ل ۱۱-۱۳

"چاوخشاندنیکي بهپهله به شيعری هیدی دا" گزینگ، گۆفاریکی وهرزانهی فرههنگی - ئهدهبییه، سوئید، ژماره ۱۱، بههاری ۱۳۷۵-۱۹۹۶، ل ۶۲-۶۳

"چهند شيعری بلاونه کراوهی ههورامی" گزینگ، گۆفاریکی وهرزانهی فرههنگی - ئهدهبییه، سوئید، ژماره ۱۱، بههاری ۱۳۷۵-۱۹۹۶، ل ۴۶-۴۷

"شەش بهلگهنامهی وهزارهتی کاروباری دهرهوهی بریتانیا لهسه کورد"، وهرگێران له ئینگلیزییهوه، گزینگ، گۆفاریکی وهرزانهی فرههنگی - ئهدهبییه، سوئید، ژماره ۱۳، پایزی ۱۳۷۵-۱۹۹۶، ل ۲۹-۳۰

"کهسهر"، ههوالی کۆچی دوایی دوکتۆر کهریمی ئهییووبی، یه دوڵلا لورنیزاد و رهشید که یخوسرهوی، مهلبهند، بلاو کراوهیهکی مانگانهی مهلبهندی پۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ۷۵-۷۶، ئوکتۆبه-نوفهمبری ۱۹۹۶، ل ۱۰

"پیشیار بۆ بهرپوهبردنی رپورهسمی چوارسهدهمین سالی نووسرانی شهرفنامهی بدلیسی"، به ناوی ئالان سولتانی، مهلبهند، بلاو کراوهیهکی مانگانهی مهلبهندی پۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ۷۵-۷۶، ئوکتۆبه-نوفهمبری ۱۹۹۶، ل ۱۱

"کورد ولور له یهك بنهچه كن"، ئەحمەد كەسەرەوی، وەرگێڕان لە فارسییەوه، بە ناوی ئالان، مەلەبەند، بلاو کراوێهەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۵-۷۶، ئۆکتۆبەر-نۆفەمبەری ۱۹۹۶، ل ۱۴

"پیشەوانی شیعی نوێ لە پۆژەلاتی کوردستاندا"، بەشی یەكەم، سوارەیی ئیلخانیزادە، بە ناوی ئالان، مەلەبەند، بلاو کراوێهەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۷، جانیوەری ۱۹۹۷، ل ۲۰

"پیشەوانی شیعی نوێ لە پۆژەلاتی کوردستاندا"، بەشی دووەم، فاتیح شیخولئیسلامی (چاوه)، بە ناوی ئالان، مەلەبەند، بلاو کراوێهەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۸، فەبرییووەری ۱۹۹۷، ل ۲۰

"کۆمەلگای کورد و پەخنی هونەری" - ژینی نوێ، لەندەن، ژمارە ۱۴، فەبرییووەری ۱۹۹۷
 "چەند هەوائیک لە کوردستانەوه"، مەلەبەند، بلاو کراوێهەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۸، فەبرییووەری ۱۹۹۷، ل ۳

"میهره جانی پێزگرتن له کهسایهتی مامۆستا ئەحمەد هەردی" - لەندەن، بەریووبەری کۆر: ئەنۆەر، مەلەبەند، بلاو کراوێهەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۸، فەبرییووەری ۱۹۹۷، ل ۱۱

"نامەیهك بۆ یاشار کەمال" - ئارتۆر میلر، وەرگێڕان لە ئینگلیزییەوه، ژینی نوێ، میدیای جیهانیی کورد دەریدەکات، لەندەن، ژمارە ۱۴، فەبرییووەری ۱۹۹۷، ل ۱۱؟

Enwer Sultani, "Chend belgeyen Wezaretā Kar u Bare Derve ya Britanyaye li ser Kurden", Chira Kovara Komeleya NvisKaren Kurd li Swede, saL 3 Hejmar 9, Bihar 1997, Ruper 3-18

"گۆلبێزێرێك له كتیبی شەرەفنامەیی بدلیسی" مەلەبەند، بلاو کراوێهەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۸، مارتی ۱۹۹۷، ل ۸

"پیشەوانی شیعی نوێ لە پۆژەلاتی کوردستاندا"، بەشی سێیەم، عەلی حەسەنیانی، بە ناوی ئالان، مەلەبەند، بلاو کراوێهەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۹، مارچی ۱۹۹۷، ل ۱۵

"کێشەیی میکونوس خالێکی وەرچەرخانێ گرنگە لە بۆردانی سیاسی ئێراندا" مەلەبەند، بلاو کراوێهەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۸۱/۸۰، ۱۹۹۷، ل ۱

"پیشروانی شیعی نوئی له پۆژهلای کوردستاندا"، بهشی چوارهم، موسلیح شیخولئیسلامی، به بی ناو، مهلبه‌ندی، بلاوکراره‌یه‌کی مانگانه‌ی مهلبه‌ندی پۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ٨٠/٨١، ١٩٩٧، ل؟

“Chend belgeyen Wezaretā Kar u Bare derve ya Britanyaye li ser Kurd”, Enwer Sultani Chira, Kovara Komeleya nviskaren Kurd li Swede, Sal 3, Hejmar 9, Bihar 1997

"ئێران- کۆماری تیرۆر"، به ناوی عوسمان عبدالقادی- له‌ندهن، ژینی نوئی. میدیای جیهانی کورد ده‌ریده‌کات، له‌ندهن، ژماره ١٥، جوونی ١٩٩٧، ل ١

"کۆنۆلۆژی دادگای میکونوس" ژینی نوئی. میدیای جیهانی کورد ده‌ریده‌کات، له‌ندهن، ژماره ١٥، جوونی ١٩٩٧، ل ٦

"میکونوس، مه‌یدانی ده‌ستی تیرۆر"، به ناوی مه‌لاقادر، مه‌لبه‌ندی، بلاوکراره‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی پۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ٨٢، حوزه‌یران-ته‌مووزی ١٩٩٧، ل ٤-٥

"ئێران: به‌یاننامه‌ی ئەمنستی ئینتەرناشنال- دادگای میکونوس به‌لگه‌ی زیاتر له‌مه‌ر سیاسه‌تی کۆشتوبه‌ری ناقانونیانه‌ی ئێران ده‌خاته‌ پوو"، به‌بی ناو مه‌لبه‌ندی، بلاوکراره‌یه‌کی مانگانه‌ی

مه‌لبه‌ندی پۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ٨٠-٨١، نیسان-مایی ١٩٩٧، ل ١٠-١١

"گۆلبێرێک له کتیبی شه‌ره‌فنامه‌ی بدلیسی" - به‌ناوی ئالان سولتانی، مه‌لبه‌ندی، بلاوکراره‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی پۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ٨٢ حوزه‌یران-ته‌مووزی ١٩٩٧، ل ٧٨-٩

"بیره‌وه‌ری چوارسه‌ده‌مین سالی نووسرانی شه‌ره‌فنامه‌ی بتلیسی - بی ناو مه‌لبه‌ندی، بلاوکراره‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی پۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ٨٣ ئاب-ئه‌یلوولی

١٩٩٧، ل ٧

"گۆلبێرێک له کتیبی شه‌ره‌فنامه‌ی بدلیسی" - به‌شی سییه‌م، به‌ناوی ئالان سولتانی، مه‌لبه‌ندی، بلاوکراره‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی پۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ٨٣ ئاب-ئه‌یلوولی

١٩٩٧، ل ٧٨-٩

"با باسی ته‌نگه‌نه‌فه‌سی بکه‌ین"، کریستینا ویلسن، وه‌رگێران له ئینگلیزییه‌وه زانست و سه‌رده‌م، پۆژه‌یه‌کی سه‌ره‌تایی کۆمه‌لگای کورد- پۆژئاوای له‌ندهن، ژماره دوو، هاوینی ١٩٩٧، ل ٤٥-

"کۆماری کوردستان له ئاویتەیی بەلگەنامەکانی وەزارەتی کاروباری دەرەووی بریتانیا"،
 وەرگێران له ئینگلیزییەو، گزینگ، گۆفاریکی وەرزانەیی فەرھەنگی - ئەدەبیە، سوئید، ژمارە
 ۱۶، ھاوینی ۱۳۷۶-۱۹۹۷، ل ۲۷-۲۹

"مۆمی بەر با" - شیعی ئیلتۆن جۆنز بۆ یادی دایانای بووکی شازن، بە ناوی جوان بۆکانی
 مەلەبەند، بلاوکراویەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنیری کوردە له لەندەن، ژمارە ۸۴،
 نوڤەمبەری ۱۹۹۷، ل ۱۱

"تووێژیک له گەل ھونەرمانەندی ناسراو ھۆمەر دزەیی" - بێ ناو مەلەبەند، بلاوکراویەکی
 مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنیری کوردە له لەندەن، ژمارە ۸۴، نوڤەمبەری ۱۹۹۷، ل ۱۴ - ۱۷
 "گۆلێژیک له شەرەفنامەیی بدلیسی - بە بۆنەیی چوارسەدەمین سالی نووسرانی شەرەفنامەو"
 - بێ ناو بەشی چوارەم، مەلەبەند، بلاوکراویەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنیری کوردە له
 لەندەن، ژمارە ۸۴، نوڤەمبەری ۱۹۹۷، ل ۱۸

"پۆژمیری تەوێژ - بەشیک له بەلگەنامەکانی وەزارەتی کاروباری دەرەووی بریتانیا"،
 وەرگێران له ئینگلیزییەو، گزینگ، گۆفاریکی وەرزانەیی فەرھەنگی - ئەدەبیە، سوئید، ژمارە
 ۱۷، پایزی ۱۳۷۶-۱۹۹۷، ل ۳۴-۳۶

"کۆری پێژگرتن له شەرەفخانەیی بتلیسی له لەندەن" - وتاری ئەنۆر لەسەر شەرەفنامە پەیام،
 لەندەن، ژمارە ۲، رەزبەری ۱۹۹۷، ل ۱۰

"قارەمانانی وون" - پڕۆژەیی ناساندنی شاعیران و ھونەرماندانی نەناسراوی کورد،
 پاشکۆی مەلەبەند، بلاوکراویەکی مانگانەیی مەلەبەندی پۆشنیری کوردە له لەندەن، ژمارە ۴،
 جانیووی ۱۹۹۸، ل ۷

"The Kurds and the Arts", Kurdistan Lives, Kurdistan Report", No. 26,
 March 1998, Britain, PP 71-2

"دایکی کورد کۆچی دوایی کرد" - بە بۆنەیی کۆچی دوایی مینا خانم ھاوسەری پێشەوا قازی
 محەمەدەو، پەیام، ژمارە ۶، نەورۆزی ۱۹۹۸

"زیندانی سیاسی کورد - کانێ یەلماز له لایەن دادگای ئالمانیاو ئەزاد کرا" - شییری لەیزەر،
 وەرگێران له ئینگلیزییەو، پەیام، ژمارە ۶، نەورۆزی ۱۹۹۸، ل ۱ و ۱۲

"کورد له ماتەمی ھەلەبجەیی شەھیدیشدا یە کگرتوویی بەخۆیەو نەدی!" پەیام، لەندەن، ژمارە
 ۷، گۆلانی ۱۹۹۸

"به‌لگه‌یه‌کی گرنگی میژوویی - راگه‌یه‌نراوی سوپای ئیران سه‌بارت به ئیعدامی نامرؤفانه‌ی پیشه‌وا قازی محهمه‌د، سه‌یفی قازی و سهدری قازی په‌یام، بنکه‌ی راگه‌یانندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی ره‌سهن، له‌ندهن ژماره ۶، نه‌ورؤزی ۱۹۹۸، ل. ۱ و ۳

"ده‌ست له‌سه‌ر کلیم الله توحیدی کورد هه‌لبگرن!" - هاوړی له‌گه‌ل نامه‌ی سه‌رؤکی ریکخراوی کورد بۆ مافی مرؤف له‌ بریتانیا، په‌یام، بنکه‌ی راگه‌یانندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی ره‌سهن، له‌ندهن ژماره ۶، نه‌ورؤزی ۱۹۹۸، ل. ۹

"پیشره‌وانی شیعی نوئی کوردی له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان"، به‌شی یه‌که‌م، به‌ ناوی جوان بۆ کانیه‌وه، په‌یام، بنکه‌ی راگه‌یانندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی ره‌سهن، له‌ندهن ژماره ۶، نه‌ورؤزی ۱۹۹۸، ل. ۲۵ و ۳۳

"یادداشتیک له‌سه‌ر شریتی 'شاره‌که‌م سنه'" - گوڤاری ئاوینه، تاران، ژماره ۳۹-۴۰، سالی ۱۳۷۷ [۱۹۹۸]، ل. ۶ - ۱۱ [هه‌ر له‌و ژماره‌یه‌دا وتاریکی به‌ناوه‌رؤکی هه‌شت لاپه‌ره‌یی د. محهمه‌دعه‌لی سولتانی سه‌بارت به‌ که‌شکۆله‌که‌ی شیخ عه‌بدولموئمین مه‌ردؤخی هه‌یه]

"ئه‌و شه‌وه‌ی ریز له‌ شیعی هه‌ورامی گیرا" - به‌ بۆنه‌ی چاپی که‌شکۆله‌ شیعیکی کوردی گۆرانی، شیخ عه‌بدولموئینی مه‌ردؤخی و ئاماده‌ کردنی ئه‌نوه‌ر په‌یام، بنکه‌ی راگه‌یانندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی ره‌سهن، له‌ندهن ژماره ۶، نه‌ورؤزی ۱۹۹۸، ل. ۱ و ۳۲

"به‌لگه‌یه‌کی گرنگی میژوویی - راگه‌یه‌نراوی سوپای ئیران سه‌بارت به ئیعدامی پیشه‌وا قازی محهمه‌د و برا و ئامؤزاکه‌ی په‌یام، بنکه‌ی راگه‌یانندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی ره‌سهن، له‌ندهن ژماره ۶، نه‌ورؤزی ۱۹۹۸، ل. ۱ و ۳

"ده‌ست له‌سه‌ر کلیم الله توحیدی کورد هه‌لبگرن!" - هاوړی له‌گه‌ل نامه‌ی سه‌رؤکی ریکخراوی کورد بۆ مافی مرؤف له‌ بریتانیا، په‌یام، بنکه‌ی راگه‌یانندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی ره‌سهن، له‌ندهن ژماره ۶، نه‌ورؤزی ۱۹۹۸، ل. ۹

"رۆژنامه‌گه‌ریی کوردی، قه‌یران، چاره‌سه‌ر؟" به‌ناوی ئالان سولتانییه‌وه په‌یام، بنکه‌ی راگه‌یانندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی ره‌سهن، له‌ندهن، ژماره ۶، نه‌ورؤزی ۱۹۹۸، ل. ۲۴

"پیشره‌وانی شیعی نوئی کوردی له‌ رۆژه‌لاتی کوردستان"، به‌ ناوی جوان بۆ کانیه‌وه په‌یام، بنکه‌ی راگه‌یانندن و بلاو‌کردنه‌وه‌ی ره‌سهن، له‌ندهن ژماره ۶، نه‌ورؤزی ۱۹۹۸، ل. ۲۵ و

"ئیشپهوانی شیعی نوپی کوردی له پۆژهلاتی کوردستان- مصلح شیخ الاسلامی (پییوار)"، به ناوی جوان بۆکانییهوه په یام، بنکهی راگه یاندن و بلاوکردنهوهی په سهن، له ندهن ژماره ۷، نه ورۆزی ۱۹۹۸، ل ۱۳

"حهوت به نده دووپاته کی (ترجیع به نده) ه که ی موسته فا به گی کوردی" - گزینگ، گۆفاریکی وهرزانهی فهرهنگی - ئەدهبییه، سوئید، ژماره ۱۹، به هاری ۱۳۷۷-۱۹۹۸، ل ۵۶-۵۷

"گولبزیکی له کتیپی شهره فنامه ی بدلیسی" - به ناوی مهلبه نده مهلبه نده، بلاو کراوه یه کی مانگانه ی مهلبه نده ی پۆشنییری کورده له له ندهن، ژماره ۸۵ فبریهوری ۱۹۹۸، ل ۱۰-۱۱

"بینهریکی سهردهمی ئیتیدابی بریتانیا له عیراق" - شیریه لیزر، وهرگپران له ئینگلیزییهوه، په یام، بنکه ی راگه یاندن و بلاوکردنهوهی په سهن، له ندهن ژماره ۸، جولای ۱۹۹۸، ل ۱۴

"له یادی سه دساله ی پۆژنامه گهری کوردیدا" - پرسیری پۆژنامه که، وهلامی ئهنوهر په یام، بنکه ی راگه یاندن و بلاوکردنهوهی په سهن، له ندهن ژماره ۹، ئوگستی ۱۹۹۸، ل ۸

"ئیشپهوانی شیعی نوپی کوردی له پۆژهلاتی کوردستان- دوکتور عابد سراج الدینی (هیترا)"، به ناوی جوان بۆکانییهوه په یام، بنکه ی راگه یاندن و بلاوکردنهوهی په سهن، له ندهن ژماره ۱۰، سپته مبری ۱۹۹۸، ل ۱۳

"پۆژمیری ته وریتز، به لگه نامه کانی و هزاره تی کاروباری دهره وهی بریتانیا" وهرگپران له ئینگلیزییهوه، گزینگ، گۆفاریکی وهرزانه ی فهرهنگی - ئەدهبییه، سوئید، ژماره ۱۸، زستانی ۱۹۹۸-۱۳۷۶، ل ۳۲-۳۵

"پۆژمیری ته وریتز -"، وهرگپران له ئینگلیزییهوه گزینگ، گۆفاریکی وهرزانه ی فهرهنگی - ئەدهبییه، سوئید، ژماره ۱۹، به هاری ۱۳۷۷-۱۹۹۸، ل ۵۴-۵۵

"نووسەر، پۆژنامه، ئازادی قهلم" تیشکی پۆژنامه، له ندهن، ژماره ۱ هاوینی ۱۹۹۸، ل ۵-۶

"گولبزیکی به لگه نامه سیاسییه کانی ئیران و عوسمانی" رابوون، گۆفاریکی کولتوری گشتیه، سوئید ژماره ۲۴، ۱۹۹۸، ل ۸۲-۸۴

"یادی نووسەر و وهرگپریکۆچکردوی کورد 'محهمه دی قازی' به خیر بیت!" په یام، په یام، بنکه ی راگه یاندن و بلاوکردنهوهی په سهن، له ندهن، ژماره ۵، پیه ندانی ۱۹۹۸

"وهرگپری گهره ی کوردی فارسی نووس کۆچی دواپی کرد" - محهمه دی قازی، مهلبه نده، ژماره ۸۵، ۱۹۸۸، ل ۲۹

"به لگه نامه یه کی میژووی - گه لاله ی پهمانی نه وتی ئیران - سوڤیه ت که کوتایی به کۆماری کوردستان و حکومته تی میلی ئازهر بایجان هینا"، به ناوی ئالان سولتانی په یام، بنکه ی ږاگه یانندن و بلاو کردنه وهی ږه سن، له ندهن ژماره ۱۰، گه لاویژی سالی ۱۹۹۸، ل ۱ و ۳ "مه سه له ی ئوجالان" - نووسینی شیر ی له یزه ر، وه رگپران له ئینگلیزییه وه په یام، بنکه ی ږاگه یانندن و بلاو کردنه وهی ږه سن، له ندهن ژماره ۱۲، مانگی ۱۱ و ۱۲ ی سالی ۱۹۹۸، ل ۱ و ۳ "زمانی میدیه کان" - نووسینی د. ن. مه که نزی، وه رگپران له ئینگلیزییه وه سره وه، مانگانه ی ئه ده بی، فهره نگی، کۆمه لایه تی، چاپی ورمی، ژماره ۱۸۲ (لل ۸۵ تا ۸۶) و [ده بی هی سالی ۱۹۹۸ یا ۹۹ بیت].

"کتیبی پیروزی ئیزدیان" - نووسینی ژ. هینگه نه، وه رگپران له ئینگلیزییه وه، سره وه، مانگانه ی ئه ده بی، فهره نگی، کۆمه لایه تی، چاپی ورمی، ژماره ۱۸۹ (لل ۶۴ تا ۶۷) و [ده بی هی سالی ۱۹۹۸ یا ۹۹ بیت].

"قه باله په هله ویه که ی هه ورامان" - نووسینی ئا- کۆولی، وه رگپران له ئینگلیزییه وه، سره وه، مانگانه ی ئه ده بی، فهره نگی، کۆمه لایه تی، چاپی ورمی، ژماره ۱۸۹ (لل ۶۸ تا ۷۵) و [ده بی هی سالی ۱۹۹۸ یا ۹۹ بیت].

"ده ستووسیکی فارسی نووسه ریکی کورد له سه ر میژووی تورک! - هه شت به هه شتی ئیدریس بدلیسی" سره وه، مانگانه ی ئه ده بی، فهره نگی، کۆمه لایه تی، چاپی ورمی، ژماره ۱۷۹ (لل ۷۴ تا ۷۹) و [ده بی هی سالی ۱۹۹۸ بن].

"چۆن شیرکۆی مام فه تحوللا! بوو به شیرکۆی هه موو خه لک؟" - به ناوی مه لبه ند مه لبه ند، بلاو کراوه یه کی مانگانه ی مه لبه ندی ږوشنییری کورده له له ندهن، ژماره ۸۷ جانیوه ری ۱۹۹۹، ل ۱.

"بیره وه ری دوو ږۆژنامه نووسی ئیرانی له مه ر کۆماری کوردستان (۱۹۴۶)" - ئیسماعیل ږوور والی (بامشاد) و دوکتۆر مسته فا ئه له مووتی، وه رگپران له فارسییه وه گزینگ، گۆفاریکی وه رزانه ی فهره نگی - ئه ده بییه، سوئید، ژماره ۲۴، هاوینی ۱۳۷۸-۱۹۹۹، ل ۱۸-۲۴

"فیرقه ی ئه هلی حق"، نووسینی سه عیدخان [دوکتۆر سه عیدخان کوردستانی]، وه رگپران له ئینگلیزییه وه، گزینگ، گۆفاریکی وه رزانه ی فهره نگی - ئه ده بییه، سوئید، ژماره ۲۵، پایزی ۱۳۷۸-۱۹۹۹، ل ۱۶-۲۱

"شيعرى بيسارانى پىوانە يەك بۆ ناسىنى خۇي"، بە ناوى ئەنۈەر ئاويەر، رۇژنامەى چاپى سنە، ل ۴ باشدا بلاوبۇتەو، سالانى ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰

"كاراكتەرى كوردان لەژىر پووناكايى مەتەل و پەندى پيشىياندا"، ميجەر ئيدوارد ئۆئىل، وەرگىپران لە ئىنگلىزىيەو، گزىنگ، گۇفارىكى وەرزانەى فەرھەنگى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۲۶، زستانى ۱۳۷۸-۲۰۰۰، ل ۱۴-۱۸ ھەرۋەھا مالپەرى رۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، سالى ؟

"مىژووى ئەگىل و پالوو- زەيلى شەرەفنامەى بدلىسى"، نووسىنى شەمەى، وەرگىپران لە توركيەو (بە ھاوكارىي سەربەست كەركووكى) مەلبەند، بلاو كراو يەكى مانگانەى مەلبەندى رۇشنىرىي كوردە لە لەندەن، ژمارە ۸۹ ديسەمبەرى ۱۹۹۹، ل ۱۷-۲۲ ھەرۋەھا گزىنگ، گۇفارىكى وەرزانەى فەرھەنگى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۲۷، بەھارى ۱۳۷۹-۲۰۰۰، ل ۳۶-۴۱ ھەرۋەھا سرەو، مانگانەى ئەدەبى، فورھەنگى، كۆمەلايەتى، چاپى ورمى، ژمارە ۱۹۱ (ل ۶۱ تا ۶۹) و ۱۹۲ (ل ۷۱ تا ۷۳) [دەبى ھى سالى ۱۹۹۹ يا ۲۰۰۰ بن].

"لاھوتى كرماشانى شاعىرى شۇرشيگىرى ئىران"، نووسىن و وەرگىپران لە فارسىيەو، گزىنگ، گۇفارىكى وەرزانەى فەرھەنگى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۲۸، ھاوئىنى ۱۳۷۹-۲۰۰۰، ل ۳۶-۳۲

"سەبارەت بە خۆم"- نووسىنى لاھوتى كرماشانى، وەرگىپران لە ئىنگلىزىيەو، گزىنگ، گۇفارىكى وەرزانەى فەرھەنگى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۲۸، ھاوئىنى ۱۳۷۹-۲۰۰۰، ل ۳۶-۳۲

"ئەبولقاسمى لاھوتى- بەبۇنەى چاپى ھەلبۇاردەى شىعرەكانىەو"، سەئىد نەفىسى، وەرگىپران لە ئىنگلىزىيەو + شىعرىكى كوردى لاھوتى، گزىنگ، گۇفارىكى وەرزانەى فەرھەنگى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۲۹، پايزى ۱۳۷۹-۲۰۰۰، ل ۳۸-۴۱

"بەلگەنامەىكى مىژووى"- گازندە نامەى كوردى رۇژھەلات لە دەست حكومەتى ئىران دوای ھەرەسى راپەرىنى سالى ۱۸۸۰ى شىخ عوبەيدىللاى شەمزىنى، بۇ لاي كۆنسولى برىتانيا لە شارى وان رۇژنامەى 'پەيام'، لەندەن، ژمارە ۱۴، نەورۇزى ۱۹۹۹، ل ۴

"بەلگەنامەىكى مىژووى"- گازندە نامەى كوردى رۇژھەلات لە دەست حكومەتى ئىران دوای ھەرەسى راپەرىنى سالى ۱۸۸۰ى شىخ عوبەيدىللاى شەمزىنى، بۇ لاي كۆنسولى برىتانيا لە شارى وان رۇژنامەى 'پەيام'، لەندەن، ژمارە ۱۴، نەورۇزى ۱۹۹۹، ل ۴

"دهرسی زمانی کوردی له 'زانستگهی ئازادی ئیسلامی'ی شاری سنه، راستهقینه چییه؟" به ناوی ئالان سولتانی رۆژنامهی 'په‌یام'، له‌ندهن، ژماره ۲۱، فینبرویه‌ری سالی ۲۰۰۰، ل ۱۴ "پیش‌هوانی شیعری نوی له رۆژه‌لاتی کوردستان- عومەر سولتانی (وه‌فا)" به ناوی خوازراوه‌ی 'جوان بۆکانی'، رۆژنامهی 'په‌یام'، له‌ندهن ژماره ۲۲، مارچی ۲۰۰۱، ل. ۱۶- ۱۷ "تراجیدیای کوردان- فه‌سلێک له بیره‌وه‌رییه‌کانی هیتیری کیسنجر وه‌زیری پیشووی کاروباری ده‌ره‌وه‌ی ئەمریکا"، هیتیری کیسنجر، وه‌رگێران له ئینگلیزییه‌وه، به‌شی یه‌که‌م گزینگ، گۆفاریکی وه‌رزانه‌ی فه‌ره‌ه‌نگی - ئەده‌بییه، سوئید، ژماره ۳۱، به‌هاری ۱۳۸۰-۲۰۰۱، ل ۶- ۱۲

"تراجیدیای کوردان- فه‌سلێک له بیره‌وه‌رییه‌کانی هیتیری کیسنجر وه‌زیری پیشووی کاروباری ده‌ره‌وه‌ی ئەمریکا"، هیتیری کیسنجر، وه‌رگێران له ئینگلیزییه‌وه، به‌شی دووهم گزینگ، گۆفاریکی وه‌رزانه‌ی فه‌ره‌ه‌نگی - ئەده‌بییه، سوئید، ژماره ۳۲، پایزی ۱۳۸۰-۲۰۰۱، ل ۶- ۱۱

"ئالقهی ون بوو- پێوه‌ندی شیوه‌زمانی گۆرانی و زازایی"، روانگه، فه‌ره‌نگی، اجتماعی، سیاسی، دوماهنامه‌ی دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی، شاری ته‌وریز، ژماره ۸، ربه‌شه‌مه‌ی ۱۳۸۰ (۲۰۰۲)، ل ۳۲-۳۷

"ده‌ست‌نووسیکی نه‌ کوردی و راست‌کردنه‌وه‌ی دوو هه‌له" گزینگ، گۆفاریکی وه‌رزانه‌ی فه‌ره‌ه‌نگی - ئەده‌بییه، سوئید، ژماره ۳۳، زستانی ۱۳۸۰-۲۰۰۲، ل ۶- ۱۲ "سه‌لمان روشدی و حه‌قیقه‌ت له ئەده‌بیاتدا"، دوکتۆر صادق جلال‌العظم، وه‌رگێران له فارسییه‌وه، به‌شی یه‌که‌م ل ۶۲

"سه‌لمان روشدی و حه‌قیقه‌ت له ئەده‌بیاتدا"، دوکتۆر صادق جلال‌العظم، وه‌رگێران له فارسییه‌وه، به‌شی دووهم، گزینگ، گۆفاریکی وه‌رزانه‌ی فه‌ره‌ه‌نگی - ئەده‌بییه، سوئید، ژماره ۳۵، هاوینی ۱۳۸۱-۲۰۰۲، ل ۲۴-۲۸

"رابه‌رینی سالی ۱۹۵۳ ی خه‌لکی بۆکان و وه‌رزیرانی ناوچه‌ی فه‌یزوللا به‌گی"، گزینگ، گۆفاریکی وه‌رزانه‌ی فه‌ره‌ه‌نگی - ئەده‌بییه، سوئید، ژماره ۳۴، پایزی ۱۳۸۱-۲۰۰۲، ل ۵۴-۵۵

"وتاری 'شەوی ریتزگرتن له مامە غەنی بلووریان و ئەوانەیی وا بە ھۆی بیر و باوەرپەووە کەوتنە پشت میلەکانی زیندان لە ئێران" - ئەنجومەنی سوخەن، لەندەن وتاری ئەنوەر سەبارەت بە مامە غەنی، ۱۳۸۱/۷/۲۴ (۲۰۰۲)

"بیرەوەرپەووە بەبۆنەیی تێپەرپوونی ۳۰ سال بەسەر مردنی حەسەن زێرە کدا" گزینگ، گۆفاریکی وەرزانەیی فەرھەنگی - ئەدەبیە، سوئید، ژمارە ۳۶، پایزی ۱۳۸۱-۲۰۰۲، ل ۴۶-۴۹ "مەنیج حەیران کێیە؟"، گزینگ، گۆفاریکی وەرزانەیی فەرھەنگی - ئەدەبیە، سوئید، ژمارە ۳۷، زستانی ۲۰۰۳، ل ۳۸-۳۹

"لاھوتی کرماشانی، ئەمجار وەك شاعیریکی كوردی ویژ" گزینگ، گۆفاریکی وەرزانەیی فەرھەنگی - ئەدەبیە، سوئید، ژمارە ۳۸، بەھاری ۲۰۰۳، ل ۳۵-۳۸

"کۆرپێك بۆ ئەوانەیی دەیانسال لە پشت میلەکانی زیندان مانەووە" - مامە غەنی بلووریان و ئەوانەیی وا بە ھۆی بیر و باوەرپەووە کەوتنە پشت میلەکانی زیندان لە ئێران" - ئەنجومەنی سوخەن، لەندەن، وتاری ئەنوەر سەبارەت بە مامە غەنی، ۱۳۸۱/۷/۲۴ (۲۰۰۲) ھەرۆھا ھاوار، بلاو کراوہیەکی رۆشنیری وەرزییە، ئالمانیا، ژمارە ۱۳ (ل ۱۵) و ۱۴ (۴۰-۴۱) سالی ۲۰۰۲ و بانەمەری ۲۰۰۳

"سێ کورته ووتار- کۆچی دوایی پرۆفیسۆر مە کەزێ، بەلگەنامەکانی میس بیل، نەوہی چرچیل و کیشەیی کورد" مەلەبەند، بلاو کراوہیەکی مانگانەیی مەلەبەندی رۆشنیری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۰، حوزەیران-پوشپەری ۲۰۰۳، ل ۲۴-۲۵

"بەلگەنامەییە ک سەبارەت بە راپەرینی وەرزییانی ناوچەیی فەیزوئلابەگی بۆکان"، نووسین و وەرگێران لە فارسییەو، گزینگ، گۆفاریکی وەرزانەیی فەرھەنگی - ئەدەبیە، سوئید، ژمارە ۳۹ و ۴۰، ھاوین و پایزی ۲۰۰۳، ل ۴۸-۵۱

"یک نسخه خطی معتبر و دو شعر منتشر نشده" از میرزا حسینقلی خان حاوی و میرزا علی اکبر وقایع نگار" مجله آرش پرویز قلیج خانی، چاپ پاریس، شماره ۸۹، سپتەمبر و ئۆکتۆبری ۲۰۰۴، ل ۱۰۲ - ۱۰۴

"ھەلبژاردەییە ک لە کتیبی 'شەرەکانی سەددام'" - نووسینی جۆن سیمپسن، وەرگێران لە ئینگلیزییەو، بەشی یە کەم مەلەبەند، بلاو کراوہیەکی مانگانەیی مەلەبەندی رۆشنیری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۲، دیسەمبەری ۲۰۰۴، ل ۱۱-۱۳

- "بۆ پێزگرتن له بیرهوهیری نهر د. فهريدوون حهقیقی" - مهلبهندی، بلاو کراوهیه کی مانگانهی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ٩٢، ديسه مبهري ٢٠٠٤، ل ٤١
- "نايه تمهندی میژوونوسینی مامۆستا محهمه د رهسول هاوار مهلبهندی، بلاو کراوهیه کی مانگانهی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ٩٢، ديسه مبهري ٢٠٠٤، ل ٦٣
- "ههلبژاردهیهك له کتیبی 'شه په کانی سه ددام'" - نووسینی جۆن سیمپسن، وهرگێران له ئینگلیزییهوه، بهشی دووهم مهلبهندی، بلاو کراوهیه کی مانگانهی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ٩٣، مارچی ٢٠٠٥، ل ٤٦-٤٧
- "شه په کانی سه ددام" - نووسینی جۆن سیمپسن، وهرگێران له ئینگلیزییهوه، بهشی سیههم مهلبهندی، بلاو کراوهیه کی مانگانهی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ٩٤، جونی ٢٠٠٥، ل ٥٧-٥٨
- "کاک حوسین زوو بوو" - یادیک له نهر حوسین غولامعهلی مالپهپی رۆژههلات بۆکان، ٢٠٠٥/٣/١٨
- "کۆمهلهی ژیکاف = کورده گه نجه کان؟" - بهلگه نامهیه کی وهزارهتی دهرهوهی بریتانیا مههاباد، گۆفاری کۆمهلایهتی، فه رههنگی، ئه ده بی له شاری مههاباد، ژماره ٥٢، پووشپه پی ١٣٨٤ (جولای ٢٠٠٥)، ل ١٤-١٥
- "کورد و داگیرکهرانی خا که که ی- بهلگه نامهیه کی میژوویی" - به ناوی مهلبهنده وه مهلبهندی، بلاو کراوهیه کی مانگانهی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ٩٥، ئوکتۆبری ٢٠٠٥، ل ٧
- "تووێژیک له گه ل مامۆستای ته موورژهن عه لی ئه کبه ر مورادی" - تارا جاف و یه نهر سولتانی مهلبهندی، بلاو کراوهیه کی مانگانهی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ٩٥، ئوکتۆبری ٢٠٠٥، ل ٥٠ - ٥٥
- "شه په کانی سه ددام" - نووسینی جۆن سیمپسن، وهرگێران له ئینگلیزییهوه، بهشی چواره م و کۆتایی مهلبهندی، بلاو کراوهیه کی مانگانهی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن، ژماره ٩٥، ئوکتۆبری ٢٠٠٥، ل ٦٢-٦٣

Anwar Soltani The Sharafnama of Bitlisi Manuscript Copies, Translations and Appendixes”

The International Journal of Kurdish Studies, The Kurdish Library, USA, Vol. 20, Nos 1 & 2, 2006, PP. 208 - 214

"لاوانی کورد له بریتانیا- دامه‌زرانی باسێک و پێشیارێک"، به‌ناوی ئالان سولتانی مه‌لبه‌ند، بلاوکراوه‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۶، مارتی ۲۰۰۶، ل ۱۲-۱۳

"ئامینه خانم، یادت به‌خیر!"- یادکردنه‌وه‌ی دایکم مه‌هاباد، گۆفاری کۆمه‌لایه‌تی، فره‌ه‌نگی، ئه‌ده‌بی له شاری مه‌هاباد، ژماره ۶۲، گولانی ۱۳۸۵ (مه‌ی ۲۰۰۶)، ل ۲۰-۲۱

"که‌شکۆلی مه‌لا بابوه‌یسی"- به‌شی یه‌که‌م مه‌هاباد، گۆفاری کۆمه‌لایه‌تی، فره‌ه‌نگی، ئه‌ده‌بی له شاری مه‌هاباد، ژماره ۶۵، پووشپه‌ری ۱۳۸۵ (جولای ۲۰۰۶)، ل ۳۷-۳۹

"که‌شکۆلی مه‌لا بابوه‌یسی"- به‌شی دووهم مه‌هاباد، گۆفاری کۆمه‌لایه‌تی، فره‌ه‌نگی، ئه‌ده‌بی له شاری مه‌هاباد، ژماره ۶۶، خه‌رمانی ۱۳۸۵ (سپه‌مه‌ری ۲۰۰۶)، ل ۱۸-۲۱

"که‌شکۆلی مه‌لا بابوه‌یسی"- به‌شی سێهه‌م مه‌هاباد، گۆفاری کۆمه‌لایه‌تی، فره‌ه‌نگی، ئه‌ده‌بی له شاری مه‌هاباد، ژماره ۶۷، رهبه‌ری ۱۳۸۵ (ئوکتۆبری ۲۰۰۶)، ل ۱۴-۱۵

"ئایا ئه‌حمه‌دی خانی سه‌رتای مه‌م و زینی خانی نووسیوه؟"، به‌ناوی ئالان سولتانی مه‌لبه‌ند، بلاوکراوه‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۷، سپه‌مه‌ری ۲۰۰۶، ل ۱۵-۱۷

"شعیری بێسارانی له ئاوینه‌ی وینه‌کانی ناسری قازی زاده دا"، مه‌لبه‌ند، بلاوکراوه‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۷، سپه‌مه‌ری ۲۰۰۶، ل ۲ & ۶۸ - ۷۱

"فایلی تایبه‌ت به 'وه‌فا'- یادی وه‌فا شاعیری ناسک خه‌یالی موکریان به‌خیر بیت، پروانینکی سه‌رپینی به‌ ژیان و شعیری وه‌فادا، هاوڕێ له‌ گه‌ل وتاری مامۆستایان ئه‌حمه‌د قازی، فه‌تاح ئه‌میرسه‌عید شه‌مس، محمه‌د سه‌عید نه‌جاری (ئاسۆ)، یونس ره‌زایی، سوله‌یمان فه‌رشی، میدیا و فایق سولتانی مه‌لبه‌ند، بلاوکراوه‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۶، ئوکتۆبری ۲۰۰۶، ل ۳۱-۴۹

"مالی ته‌موور- ده‌ستپێشخه‌رییه‌کی سه‌رنجراکێش"، به‌ناوی مه‌لبه‌نده‌وه مه‌لبه‌ند، بلاوکراوه‌یه‌کی مانگانه‌ی مه‌لبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۶، ئوکتۆبری ۲۰۰۶، ل ۷۱

"سیف القضا‌ت و جنبش شیخ محمد خیابانی به‌ استناد سه‌ قطعه شعر فارسی سیف القضا‌ت"، حسن سیف قاضی، انور سلطانی پیام کردستان، هه‌فته‌نامه‌ی اجتماعی، فره‌نگی، سیاسی، اقتصادی و هنری (فارسی-کردی)، سال دوم شماره ۳۱، تیر ۱۳۸۵، جولای ۲۰۰۶، رویه ۹

"وحدت ملی و تنوع قومی در اشعار سیف القضاة"، حسن سیف قاضی، انور سلطانی پیام کردستان، هفته‌نامه اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و هنری (فارسی-کردی)، شماره ۳۳، مرداد ۱۳۸۵، جولای ۲۰۰۶، رویه ۹

"خوازیینی" - ئانتۆن چیخۆف، وەرگێران له ئینگلیزییه‌وه پامان، مانگانه‌یه‌کی پۆشنیری گشتیه، سلیمانی ژماره ۱۱۵، ۲۰۰۶/۱۲/۵، ل ۲۸-۳۶

"کۆمه‌له‌ی ژیکاف له بۆکان" مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، ۲۰۰۷/۷/۷

"وهرزش له بۆکان" مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، بی پیکه‌وت

"پارچه شیعریکی قازی کاکه همه‌ی قزلجی بۆ کۆچی دوایی سه‌یفولقوزاتی قازی" - به‌شی یه‌که‌م مه‌هاباد، گۆفاری کۆمه‌لایه‌تی، فره‌ه‌نگی، ئەده‌بی له شاری مه‌هاباد، ژماره ۷۱، پیه‌ندانى ۱۳۸۵ (فیبیره‌ی ۲۰۰۷)، ل ۱۰-۱۱

"پارچه شیعریکی قازی کاکه همه‌ی قزلجی بۆ کۆچی دوایی سه‌یفولقوزاتی قازی" - به‌شی دووهم، مه‌هاباد، گۆفاری کۆمه‌لایه‌تی، فره‌ه‌نگی، ئەده‌بی له شاری مه‌هاباد، ژماره ۷۲، ره‌شه‌یه‌ی ۱۳۸۵ (مارچی ۲۰۰۷)، ل ۲۸-۳۰

"وا مه‌که جورج!" - جۆیس گرین فیل، وەرگێران له ئینگلیزییه‌وه پامان، مانگانه‌یه‌کی پۆشنیری گشتیه، سلیمانی ژماره ۱۱۸، ۲۰۰۷/۳/۵، ل ۴۳-۵۶

"بارودۆخی په‌نابه‌ری کورد له بریتانیا" - لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک، پاشکۆی گۆفاری ئاسۆ، سلیمانی، ژماره ۳۴، ۲۴ تا ۲۰۰۹/۲/۲۸ هه‌روه‌ها مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، ۲۰۱۸/۲/۱۶

"چه‌ند زانیارییه‌کی نۆی" - به‌شی یه‌که‌م مه‌هاباد، گۆفاری کۆمه‌لایه‌تی، فره‌ه‌نگی، ئەده‌بی له شاری مه‌هاباد، ژماره ۱۰۶، به‌فرانباری ۱۳۸۸ (جوونی ۲۰۱۰)، ل ۴۱

"ده‌ستووسیکی تورکی مه‌م و زین" - مسته‌فا دیهقان، وەرگێران له ئینگلیزییه‌وه مه‌هاباد، گۆفاری کۆمه‌لایه‌تی، فره‌ه‌نگی، ئەده‌بی له شاری مه‌هاباد، ژماره ۱۱۱، جۆزه‌ردانی ۱۳۸۹ (جوونی ۲۰۱۰)، ل ۱۱-۱۳

"پیکه‌وتی شه‌هاده‌تی شه‌یدانی کۆماری کوردستان" - لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک، مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، ۲۰۱۰/۳/۳۰

"پرووناکییرانی کورد ده‌بی ژیتۆسایدی گه‌لی ئەرمه‌نی مه‌حکوم بکه‌ن" مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، ۲۰۱۰/۴/۲۴

"کورد و ئایینی بهایی - بههیه فەرەجوللا زەکی مەریوانی" واتە، گۆڤاریکی رۆشنییری گشتییه، کەرکوک، هەولیر ژمارە ۲، ئەیلوولی ۲۰۱۰، ل ۴۵ - ۶۸

"هەولێک لە پیتاوی ساغکردنەووی دیوانی شیخ رەزای تالەبانی" - بەشی یەکەم، شیعرە کوردییه کان مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، ۲۰۱۰/۱۲/۲۰

"کتیپیکی بەنرخێ مندالان-بابۆلە برینجی خول خول"، وەرگێراو لە زمانی ژاپۆنییەو، بینا بیورانی، مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، ۲۰۱۱/۳/۲۵

"بۆکان لە سەدەیی بیستەمدا - کۆی ۸۱ بەلگەنامە" - سەبارەت بە کتیپی کاک رپرەحمان محەمەدیان، بەشی بۆکلان لە میژوودا، مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، ۲۰۱۱/۴/۶

"مەتەلی هەموو مەتەلان" - شیعی نازم حیکمەت و دەنگی پووحی سوو و دەقی کوردیی شیعرە کە، بەشی 'بۆکان لە میژوودا' مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، ۲۰۱۱/۸/۲۵

"تورپیی شیتانەیی ئەردوغان دەبێ سوودی بۆ کورد هەبێت" - نووسینی مایکل رۆبین، وەرگێراو لە ئینگلیزییەو، مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، ۲۰۱۱/۹/۷

"هەولێک لە پیتاوی ساغکردنەووی دیوانی شیخ رەزای تالەبانی" - بەشی دووهم، شیعرە فارسییە کان مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، سالی ۲۰۱۱

"آیت الله مردوخ کردستانی، روحانیت سنت و جماعت و مشروطیت" - توضیحاتی بر مقاله احسان هوشمند، مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، ۲۰۱۱/۱۱/۲۳

"گویا نیوزی فارسی، سەرەتاکانی سالی ۲۰۱۲، هەرۆهە مالمپەری ایران امروز، ۲۰۱۱/۱۱/۲۵

"بیرەوهرییهك و بەلگەنامەیهك - کۆبوونەووی مامۆستایانی کورد لە مەهاباد بۆ لیکۆلینەووە لە چۆنیاتی دانانی بەرنامەیی پەرۆردەیی کوردی لە قوتابخانەکانی کوردستان لە بەهاری ۱۳۵۸ (۱۹۷۹) دا" مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، سالی ۲۰۱۲

"نامەیی پشتیوانی و پیرۆزیایی بۆ ریککەوتنی نیوان حدکا و کۆمەلەیی زەحمەتکیشان (۱۳۹۱/۵/۳۱)" هەلۆیست، بلاڤۆکیکی چەپ و سەرەخۆیە، ۲۰۱۲/۹/۱۹

"با وریا بین" - پیلانی حکوومەتی ئێران بۆ بەگژ یەکترا کردنی کورد و نازەربایجانیی هەلۆیست، بلاڤۆکیکی چەپ و سەرەخۆیە، ۲۰۱۲/۱۰/۱۴

"کریستۆڤر هیچنز" ناودارترین دژبەری ئایین کۆچی دوایی کرد" مالمپەری رۆژەلەت-بۆکان، بەشی نووسەرەن، ۲۰۱۲/۱۲/۲۲

"کورد و ۵۰۰ مین سالی دابه‌شبوونی خاکی کوردستان" مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، ۲۰۱۳/۱/۱ هه‌روه‌ها مالپه‌ری پيشمه‌رگه‌کان، ۲۰۱۳/۱/۹

"هه‌والتيکی دلته‌زين" - کۆچی دوايي نهر مامۆستا همه ره‌ئووفی خه‌يات (ره‌ئووفی مه‌لا حه‌سه‌ن) له رۆژی ۲۰۱۱/۴/۹ مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، ۲۰۱۱/۴/۱۹

"کۆستتيکی گه‌وره"، کۆچی دوايي خه‌باتکاری هه‌ميشه زيندوو ميرزا حه‌مه ره‌ئووفی خه‌يات (ره‌ئووفی مه‌لا حه‌سه‌ن) له رۆژی ۲۰۱۱/۴/۹ هه‌لۆيست، بلاڤۆکتيکی چه‌پ و سه‌ربه‌خۆيه،

۲۰۱۱/۵/۲ پيشمه‌رگه‌کان، ۲۰۱۱/۴/۲۵ پۆژه‌لات تايمز، ۲۰۱۱/۴/۲۵
"له ميدياي کورديدا چه‌ند بۆشاييه‌کی گه‌وره ده‌بينم" - مالپه‌ری هه‌لۆيست

هه‌لۆيست، بلاڤۆکتيکی چه‌پ و سه‌ربه‌خۆيه، ۲۰۱۳/۶/۲۰
"وتار به بۆنه‌ی رۆژی زمانى دايکه‌وه"، به‌ فارسی، له کۆبوونه‌وه‌ی ئه‌نجومه‌نى عه‌ره‌بى

خوزستانى ئيران له باشوورى له‌نده‌ن. من سه‌ربه‌خۆ له‌وئ بووم، به‌بى په‌يوه‌ندى له‌گه‌ل هيج حزب و ريکخراويک، بلاڤۆکتيکی حزبى ديموکراتى کوردستان، فارسی، ۲۰۱۳/۲/۱۸

"ايا به‌راستى په‌که‌مين رۆژنامه‌ی کوردی له سى ولات و چوار شار ده‌رچوو؟ مالپه‌ری هه‌لۆيست، ۲۰۱۴/۳/۲۴

"شه‌هيدانى ريکخراويى ئه‌کسه‌ريه‌ت له بۆکان"، ستوونى 'بۆکان له ميژوودا'، پيکهاتوو له ۹ به‌ش، مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، سالى ۲۰۱۴

رۆژی شه‌هيدبوونی يازده شه‌هيده‌که‌ی شارى سه‌قز روون بووه‌وه" مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، سالى ۲۰۱۴

"کورد و خه‌لاتى لىنين له په‌که‌تى سۆڤيه‌تى" - ناساندنى پينج کورد که ميداليای لىنينيان وه‌رگرتوو، مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، سالى ۲۰۱۴

"میلله‌ت که نه‌گه‌تى هات" - که‌يسى چه‌يده‌ر عه‌لييف سه‌ره‌ک کۆمارى نازه‌ربايجان" مالپه‌ری پۆژه‌لات-بۆکان، به‌شی نووسهران، سالى ۲۰۱۴

"سواره‌ی ئيلخانيزاده خه‌ريکی ئه‌فراندنى ميتۆلۆژيى کوردی بوو"، رۆژنامه‌ی کوردستانى نوئ، ژماره ۶۱۴۴، ۲۰۱۳/۷/۳، ل ۱۷

"ميرى ساخو" - يادیک له ژنه خه‌باتکاریکی ناسۆرى خه‌لکی کرماشان که چه‌ند رۆژ پيش ئيستا له له‌نده‌ن کۆچی دوايي کرد، کوردی و فارسی مالپه‌ری پۆژه‌لات بۆکان (به‌شى

ورده فه‌رمايشت)، مالپه‌ری هه‌لۆيست و مالپه‌ری اخبار روز، ده‌وروبه‌رى ۲۰۱۴/۷/۱۵

- "شویتنه‌واری نادیارى سواره"- له‌سه‌ر بنه‌مای نووسراوه‌یه‌کی نهر ئه‌حمهد شه‌ریفی مالپه‌ری
 رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، سالی ۲۰۱۴
- "سه‌ده‌مین سالوه‌گه‌ری ژینۆسایدی گه‌لی ئه‌رمه‌نی به‌ ده‌ست ده‌وله‌تی عوسمانی"
 مالپه‌ری هه‌لوئیس، بلاڤۆکیکی چه‌پ و سه‌ربه‌خۆیه، ۲۰/۴/۲۰۱۴
- "سه‌ده‌مین سالوه‌گه‌ری کۆچاندنی ۲۰۰ هه‌زار کورد بۆ رۆژئاوای ئه‌ناتۆلی" مالپه‌ری هه‌لوئیس،
 بلاڤۆکیکی چه‌پ و سه‌ربه‌خۆیه، ۲۰/۱۲/۲۰۱۴
- "سواره‌ی ئیلخانیزاده و هه‌ندیک لایه‌نی باس لێوه‌نه‌کراوی کاره‌کانی" رۆژنامه‌ی کوردستانی
 نوێ، سالی ۲۰۱۳، هه‌روه‌ها مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، سالی ۲۰۱۵
 هه‌روه‌ها هه‌لوئیس، بلاڤۆکیکی چه‌پ و سه‌ربه‌خۆیه، ۲۰۱۵/۶/۱۲
- "شعیری 'مه‌رگی ناسری' ئه‌حمه‌دی شاملوو و یادی پێشه‌وا قازی محمه‌د" مالپه‌ری
 رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، به‌هاری ۲۰۱۵ هه‌روه‌ها مالپه‌ری هه‌لوئیس، ۲۴/۳/۲۰۲۵
 "شه‌ری نیوان 'ریزوان' و 'مالیک'، چیرۆکیکی ته‌نز له‌سه‌ر بنه‌مای شیعریکی شیخ یوزای
 تاله‌بانی" مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، سالی ۲۰۱۵
- "شانۆنامه‌ی 'تیلا به‌ده‌ستانی وه‌ره‌زیلی غولام حوسنی نی ساعیدی و حه‌شدی شه‌عی"
 مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، ۲۶/۴/۲۰۱۵
- "سه‌مه‌مانی در 'هتل اوین'" - بیره‌وه‌ری زیندان له‌ گرتووخانه‌ی ئیقین، تاران له‌ سالانی ۱۳۵۲
 و ۱۳۶۰ (۱۹۷۳ و ۱۹۸۱)، فارسی مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، ۲/۵/۲۰۱۵
 "کتیب و نامیلکه‌کانی ئیدمۆندز له‌ کتیبخانه‌ی سواس - له‌نده‌ن ئاماده‌ کراوی سالی ۱۹۹۱
 مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان، به‌سی نووسهران، سالی ۲۰۱۶
- "بۆکان، شویتنه‌واریکی میترايی و یادگاریکی ژنخودای ئاناھیتا" - ۶۳ لاپه‌ره‌ مالپه‌ری
 رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، نه‌ورۆزی سالی ۲۰۱۶
- "ناساندنی چه‌ند کتیبی تازه به‌ده‌ستم گه‌یشتوو" - کورته‌ی ناوه‌رۆکی ۱۱۷ کتیب و چاپه‌مه‌نی
 ده‌وره‌یی، مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، سالی ۲۰۱۶
- "که‌سایه‌تییه‌کی گه‌وره‌ له‌ تویی چه‌ند لاپه‌ره‌ی بچووکه‌دا - کۆچی دوایی مامۆستا ره‌حمان
 محمه‌دیان" مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان، به‌شى نووسهران، ۳/۱۰/۲۰۱۶
- "نامه‌یه‌کی نهر ئه‌حمه‌دی شه‌ریفی بۆ دوکتۆر سه‌عیدخانی کوردستانی" مالپه‌ری رۆژه‌لات-
 بۆکان، به‌شى نووسهران، ۱۰/۱۲/۲۰۱۷

"ئەمىرى ھەسەنپوور، كەسايەتچى كى پۇلى ھېستور" گۇڧارى بىر و ھزر، سنە، ژمارە ۶ و ۷، پووشپەرى ۱۳۹۶ (۲۰۱۷)؛ ھەروھە لە: مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، سالى ۲۰۱۷

"مشتومرى مامۇستا و قوتايىبەك سەبارەت بە راپەرىنىكى مېژووى" دەروازە، ژمارەى تايەت، گۇڧارى كوردى بۇ زانستە كۆمەلايەتتى و مرۇقىيەكان، ئىكستەر، برىتانيا مىراتى رەوشەنىرىى ئەمىر ھەسەنپوور، ژمارە ۲، نىسان ۲۰۱۸

"تەنزى تارىخ و ئىسلامى ەزىز - شارى مەشھەدى سەد سال پىش ئىستا و نەجەفى ئەمپۇ" - لەسەر بنەماى شىعەرىكى ئىرەج مىرزا، مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، ۲۰۱۸/۴/۲۸

"ويتەيەكى مېژووى و چەند رۈونكر دنەوہ" - بنەمالەى ئەردەلانى، مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، ۲۰۱۹/۸/۱۸

"فىستىقالى ئەمسالى 'ناتىنگ ھىل گەيتى لەندەن'" مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، ۲۰۱۹/۸/۲۸

"تەنزى مامە ەزۇ (سولەيمان فەرشى)" مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، سالى ۲۰۱۹

"ھەلپەركى فۇلكلورى كوردى و گەلانى دىكە" مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، ۲۰۱۹

"كۆترىن نوسخەى ديوانى بىسارانى لە دارالمخطوطاتى بەغدا" - كۆپى لاپەرەكانى بە دەستخەتى نەمىر مامۇستا مەھمەدى مەلاكەرىم مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، ۲۰۱۹/۱۱/۸

"با نەھىلىن بەلگەنامەكان ئەنفال و ھەلەبجە بكەويتە دەست ئەنفالچىيەكان" مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، ۲۰۲۰/۲/۱۰

"پۇژنامەگەرى كوردى لە پۇژھەلاتى كوردستان" سائىتى خەندان، باشوورى كوردستان، ھەروھە مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، ۲۰۲۰/۴/۲۴

"كىتەب، كىتەبخانە، كىتەبفۇشى و چاپخانە لە بۇكان"، نامىلكەيەك مالىپەرى پۇژھەلات-بۇكان، بەشى نووسەران، ۲۰۲۱/۱۰/۱۹

"دادگای خەلك بۇ پىراگەيشتن بە تاوانەکانى كۆمارى ئىسلامىي ئيراندا" مالىپەرى رۆژھەلات-
بۆكان، بەشى نووسەران، ۲۰۲۱/۱۱/۱۵

"روداوەکانى زستانى سالى ۱۳۳۱ (۱۹۵۳)ى بۆكان لە زمان دوکتور محەمەدى موكرىي
كرماشانيهوه"- وەرگىران لە فارسيهوه مالىپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى نووسەران، سەرەتاي
سالى ۲۰۲۲

"بەردنوسىكى بزبووى سەر چىاي تەرەغەى بۆكان" - وەرگىران لە ئىنگليزيهوه گۆفارى
رامان، سلىمانى، ژمارە ۲۸۸/۲۸۷، سالى ۲۰۲۱؛ ھەرەھا مالىپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى
نووسەران، ۲۰۲۱/۱۰/۹

"بەردنوسىكى ھەزارەى يەكەمى پيش زايين لە گوندى قەلايچى بۆكان"- نووسين و
وەرگىران لە ئىنگليزى و فارسيهوه گۆفارى مەھاباد، ژمارە ؟، نەورۆزى ۲۰۲۲، ھەرەھا
مالپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى نووسەران، سالى ۲۰۲۲

ليكۆلئەنەو، زنجيرە وتار

لە ماوہى نزيك بە ۲۰ سالى رابردوودا پينج ليكۆلئەنەو و زنجيرە وتارم بە شيوہى ھەفتانە
لەسەر مالىپەرى رۆژھەلات بۆكان بلاو كردۆتەوہ و بەرپرس و دەستەى نووسەرانى مالىپەرەكە
بەوپەرى لەخۆ بووردەيەوہ بۆيان ريك و پيك كردووم و تەنانەت لە سەرەتاي كاردا
بەشيكيشيان بۆ تايپ كردووم، ھەرەھا بەرپرسى مالىپەرى 'ھەلوئىست' زەحمەتى بلاو كردنەوہى
بەشيكيانى كيشاوہ، كە ليرەدا سپاسى ھەموولايە كيان دەكەم:

- شىكردنەوہى سەرجم شىعرەكانى ديوانى سەييد كامىلى ئىمامى (ئاوات)، وەك كتيب
چاپكراوہ

- بۆكان لە ميژوودا، وتارى ھەفتانە بوو، ھەشت سال لە سەر مالىپەرى رۆژھەلات-بۆكان بلاو
كرايەوہ

- وردە فەرمايشت، وتارى ھەفتانە بوو، چوار سال لە سەر مالىپەرى رۆژھەلات-بۆكان بلاو
كرايەوہ

- يادداشت، وتارى ھەفتانە بوو، ماوہيەك لە سەر مالىپەرى رۆژھەلات-بۆكان بلاو كرايەوہ

- توندوتىژى و دەستدرىژى له باشوورى كوردستان، له سەر مالمپەرى ئاويتە و رۆژھەلات- بۆكان بلاو كرايەوہ
- پەنابەرى كورد له برىتانيا وەك پاشكۆى يەكەم ژمارەى رۆژنامەى ئاسۆ له باشوورى كوردستان بلاو كرايەوہ
- پەيوەندى سياسىى سىمكۆ لە گەل ئىنگليزە كان له ئاويتەى بەلگەنامە كانى وەزارەتى كاروبارى بەرىتانيادا
- رۆژنامە گەريى كوردى له رۆژھەلاتى كوردستان، له سەر دوو سى مالمپەرى كوردى بلاو كراوہ تەوہ
- سپاس بۆ بنكەى رۆشنگەريى له ئالمانيا كە دوو بابەتى يەكەمى وەك كىتیبى ۲ بەرگى و ۳ بەرگى له سالى ۲۰۲۱ و ۲۲ دا بلاو كوردنەوہ و لەسەر ئىنترنىتتىشى دانان. بابەتى سىپھەم و چوارەم بەشيك لەم كىتیبەى بەردەستيان پىكھىناوہ و هيوادارم له لايەن هەمان بنكەوہ له بىچمى كىتیبدا بكەونە بەردەستى خویتەر.
- بابەتى توندوتىژى و دەستدرىژى له باشوورى كوردستان كۆمەلەى هەوالى كوشتن و سووتاندنى ئەندامانى كۆمەلگايە له شار و گوندەكانى كوردستان كە بە ماوہى ۱۸ مانگ لەسەر مالمپەرە ئىنترنىتتىبە كانى هەريم (روداو، ئاويتە، هاوالاتى و...) دا راگەيەنرابوون. من بە هەندىك خشتە و پىوانە و نوانە و ئاكام وەرگرتنەوہ ئامادەم كرد و رۆژى ۲۰/۹/۲۰ لەسەر مالمپەرى ئاويتە بلاو بووہوہ و ئىستاش دواى ئەوہى زياد له ۷ ھزار كەس بىنيويانە، ھەر لەويدا بەرچاو دەكەويت. خراب نابىت لىرەدا سپاسى ئەو تاقە كەسە بكەم كە دواى بلاو بوونەوہى وتارەكە، بە يەك رستە كۆمىتتى دانابوو و نووسىبووى "گووت بخواردايە باشتر بوو!" ئەوہ بەرھەمى سال و نيويك زەحمەتم بوو لەسەر دياردەى چەپەلى مرۆفكوژى ناو كۆمەلگاي كورد كە قوربانىيە كانى بە گشتى ژنانن و بەداخەوہ ئىستا گەلىك خراپترىش بووہ! بابەتى پەنابەرى كورد له برىتانيا كرايە پاشكۆى يەكەم ژمارەى رۆژنامەى 'ئاسۆ'. سپاسى ئاسۆ و ئاويتە دەكەم بۆ بلاو كوردنەوہى بابەتە كان.
- دوو بابەتى كۆتايى رۆژانى ۲۱/۱۲/۱۰ و ۲۰۲۰/۴/۲۴ لەسەر مالمپەرى 'خەندان' بلاو كرانەوہ و ویدەچى خویتەرى زۆريان بووييت.

رئانى كىتیب، فىلم، سى دى و شرىتى ھونەريى كوردى

له نیوان سالانی ۱۹۹۶ تا ۲۰۱۲ دا ماوهیه کی دووسالە بۆ دەنگی کوردیی رادیۆ ئەمریکا، ئینجا به هه‌مان ماوه بۆ رۆژ تی تی له شاری بروکسپیل و تیشک تی تی له پاریس و مالپه‌ری رۆژه‌لات-بۆکان له ئالمانیا به‌شیوه‌یه‌کی به‌رده‌وام (هه‌فتانه یا مانگانه)، ئەرکی رانانی کتیبم به‌رپه‌برد. پیش و دوا‌ی ئەو رادیۆ و تله‌فیزیۆنانه‌ش هاوکاریی چاپه‌مه‌نیه‌ ده‌وره‌یه‌ کوردیه‌کانم کرد و کتیبی سه‌باره‌ت به‌ کوردم بۆ تاووتوی کردن که زۆر و که‌م تا ئە‌مسالیش درێژه‌یان کیشاوه. هه‌موو ئەو کارانه‌م جگه‌ له رادیۆ ئەمریکا، به‌خۆبه‌خشی کردووه. باوه‌کوو شری‌ت و فیدیۆی به‌شیک له‌و به‌رنامه‌نم هه‌یه، به‌لام دۆزینه‌وه و نووسینی ناوی کتیبه‌کانی هه‌موو ئەو به‌رنامه‌نم بۆ ئیستای من له‌گونجان نایه‌ت. جا هه‌ر به‌و چه‌ند دیره‌ قه‌ناعت ده‌که‌م و له‌ خواره‌وه‌دا لیسته‌ی به‌شیک له‌و باب‌ه‌تانه‌ پیک ده‌هینم که بۆ چاپه‌مه‌نیه‌ کوردیه‌کانم نووسیون و ئیستا له‌ به‌رده‌ستمان هه‌ن. ده‌زانم بۆ مالپه‌ر و چاپه‌مه‌نیی دیکه‌شم نووسیون، به‌لام نایاندۆزمه‌وه و پینوستیش ناکات له‌ بنی مه‌نجه‌له‌ که بدریت! نان ئەو نانه‌یه ئیستا له‌خوانه‌ و به‌داخه‌وه من ئیتر سفره‌م به‌تاله‌!

*****

"گولبژیری به‌لگه‌نامه‌ سیاسییه‌کانی ئێران و عوسمانی (۱۷۹۶- ۱۹۰۶)"-به‌رگی ۱ تا ۴ ما‌وستای کورد، سوئید، ژماره ۲۲، هاوینی ۱۹۹۴، ل ۵۰-۵۸

"سیامانتۆ و خه‌جی زاره‌"- یادداشتیک له‌سه‌ر خه‌ج و سیامه‌ندی ئەرمه‌نی گزینگ، گۆفاریکی وه‌رزانه‌ی فره‌هنگی - ئەده‌بیه، سوئید، ژماره ۷، به‌هاری ۱۳۷۴-۱۹۹۵، ل ۵۵-۵۸

"گه‌لی کورد سوالکه‌ر نییه‌"، هه‌لسه‌نگاندنی فیلمی کارزان کریکار ژینی نوی، له‌نده‌ن، ژماره ۵ ديسه‌مه‌ری ۱۹۹۵، ل ۴

"شاره‌که‌م سنه‌! - یادداشتیک له‌سه‌ر کاسیتی شیعه‌کانی محی الدین حه‌ق شناس" گزینگ، گۆفاریکی وه‌رزانه‌ی فره‌هنگی - ئەده‌بیه، سوئید، ژماره ۱۲، هاوینی ۱۳۷۵-۱۹۹۶، ل ۵۰-۵۳

"چاپكراوى نوي" - ناساندنى ۱۲ كىتېب و چاپمەنىي دەورەيى كوردى يان سەبارەت بە كورد، مەلبەند، بلاوكراوۋەيە كى مانگانەي مەلبەندى رۆشنىيرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۴، سېتەمبەرى ۱۹۹۶، لى ۱۵-۱۶

"چاپكراوى نوي" - ناساندنى ۱۰ كىتېب و چاپمەنىي دەورەيى كوردى يان سەبارەت بە كورد، مەلبەند، بلاوكراوۋەيە كى مانگانەي مەلبەندى رۆشنىيرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۵-۷۶، ئوكتۆبەر-نوفەمبەرى ۱۹۹۶، لى ۲۳-۲۴

"چاپكراوى نوي" - بەشى ۴، ناساندنى ۱۴ كىتېب و چاپمەنىي دەورەيى كوردى يان سەبارەت بە كورد. مەلبەند، بلاوكراوۋەيە كى مانگانەي مەلبەندى رۆشنىيرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۸ فەبرىوۋەرى ۱۹۹۷، لى ۲۲-۲۴

"چاپكراوى نوي" - بەشى ۵، ناساندنى ۱۳ كىتېب و چاپمەنىي دەورەيى كوردى يان سەبارەت بە كورد. مەلبەند، بلاوكراوۋەيە كى مانگانەي مەلبەندى رۆشنىيرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۸ مارتى ۱۹۹۷، لى ۱۸-۲۰

"پېشيارىك بۇ كۆر و كۆمەلە كوردىيەكان لە دەرهوۋى ولات بۇ بەرپوۋەبردنى رېپورەسمىك بەبۇنەي چوارسەدەمىن سالى نووسرانى شەرەفنامەي بدلىسيەو" مەلبەند، بلاوكراوۋەيە كى مانگانەي مەلبەندى رۆشنىيرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۸ مارتى ۱۹۹۷، لى ۶

"رەنگى ئەوين" - سەردانىكى پېشانگاي تابلۇكانى رېپوار سەئيد لە لەندەن، مەلبەند، بلاوكراوۋەيە كى مانگانەي مەلبەندى رۆشنىيرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۷۹ مارچى ۱۹۹۷، لى ؟

"چاپكراوى نوي" - ناساندنى ۱۲ كىتېب و چاپمەنىي دەورەيى تازەي كوردى يان سەبارەت بە كورد، مەلبەند، بلاوكراوۋەيە كى مانگانەي مەلبەندى رۆشنىيرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۸۴، نوڧەمبەرى ۱۹۹۷، لى ۳۱-۳۲

"كارىكى سەرگەوتوو- پىداچوونەوۋەي كىتېبى 'سەمكۆ، سەمىل ئاغاي شوكان و بزووتنەوۋەي نەتەوايەتى كورد، نووسىنى مامۇستا مەمەد رەسوول (ھاوار)" گزىنگ، گۇڧارىكى وەرزانەي فەرھەنگى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۱۴، زستانى ۱۳۷۵-۱۹۹۷، لى ۵۵-۵۸

"چاپكراوى نوي" - بەشى ۷، ناساندنى ۱۶ كىتېب و چاپمەنىي دەورەيى تازەي كوردى يان سەبارەت بە كورد، مەلبەند، بلاوكراوۋەيە كى مانگانەي مەلبەندى رۆشنىيرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۸۰-۸۱ نىسان-مارتى ۱۹۹۷، لى ۳۰-۳۲

"دنيا به زهیی به خه لکی سه رپر اودا نایهت" - رانانی کتیبی راپه رپین نووسینی مناخم بگین
ژینی نوئ، له ندهن، ژماره ۱۵ جوونی ۱۹۹۷، ل ۶

"چاپکراوی نوئ" - به شی ۸، ناساندنی ۲۵ کتیب و چاپه مه نی ده وره یی تازه ی کوردی یان
سه باره ت به کورد، مه لبه ند، بلا و کراوه یه کی مانگانه ی مه لبه ندی رۆشنیری کورده له له ندهن،
ژماره ۸۳ ئاب-ئه یلوولی ۱۹۹۷، ل ۳۰-۳۲

"رانانی کتیب" - چاره ره شی وهرزیری ئه حمده خودا داده، وهر گنراوی کوردی د. عه بدوللا
مه ردوخ رۆژنامه ی 'په یام'، له ندهن، ژماره ۱، جوولای ۱۹۹۷، ل ۱۳
"چهند کتیبی مندالان" - هه لسه نگاندنی ۳ کتیب رۆژنامه ی 'په یام'، له ندهن، ژماره ۱، جوولای
۱۹۹۷، ل ۱۵

"کتیبی مندالان" - هه لسه نگاندنی ۳ کتیب رۆژنامه ی 'په یام'، له ندهن، ژماره ۲، ئوکتوبری
۱۹۹۷، ل ؟

"کاریکی بیوتیه له سه ر جوگرافیا و میژووی کوردستان" - هه لسه نگاندنی تاریخ مفصل
کرمانشاهان، ماموستا محمه د عه لی سولتانی رۆژنامه ی 'په یام'، له ندهن، ژماره ۳ و ۴، نوامبه ر
و دیسه مبه ری ۱۹۹۷، ل ۲۳

"به لخ نا، گه لباخی!" - هه لسه نگاندنی کتیبی جوگرافیای رۆژئاوای ئیران، نووسینی نه مر
عمادالدین دولتشاهی رۆژنامه ی 'په یام'، له ندهن، ژماره ۳ و ۴، نوامبه ر و دیسه مبه ری ۱۹۹۷، ل
۲۳

"بونی تاریکی فه رهاد شاکه لی (کورته چیرۆک)" - په یام، بنکه ی راگه یانندن و بلا و کردنه وه ی
ره سه ن، له ندهن ژماره ۳ و ۴، نوامبه ر و دیسه مبه ری ۱۹۹۷، ل ۲۱

"ئه نه وه ر سولتانی: دوو کتیبی تازه (۲۱ ده ستنووسی کوردی یا سه باره ت به کورد له
کتیبخانه کانی بریتانیا + میژووی ئه رده لان)" - په یام، بنکه ی راگه یانندن و بلا و کردنه وه ی ره سه ن،
له ندهن، ژماره ۳ و ۴، نوامبه ر و دیسه مبه ری ۱۹۹۷، ل ۲۱

"گولبژیری به لگه نامه سیاسییه کانی ئیران و عوسمانی (۱۷۹۶- ۱۹۰۶)" - به رگی ۵ تا ۷
رابوون، سوئید، ژماره ۲۴ ل ۸۲- ۸۴

"رانانی کتیب" - هه لسه نگاندنی کۆمه له شیعی خاچ و مار و رۆژمیری شاعیریکی نه مر شیرکو
بیکه س

گزينگ، گۆفاريكى وەرزانەى فەرھەنگى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۱۸، زستانى ۱۳۷۶-۱۹۹۸،
 ۵۰-۴۸ ل

"شارە كەم سەنە! - يادداشتيك لەسەر كاسىتى شىعرە كانى شارە كەم سەنە" - بە ناوى خوازاوەى
 محەمەد ئەنوەرەو، ئاوينە، گۆفاريكى ئەدەبى، فەرھەنگى، كۆمەلایەتییە، تاران، ژمارە ۳۹-۴۰،
 سالى ۱۳۷۷-۱۹۹۸، ل ۶-۱۱

"پىداچوونەوەى ديوانى بيسارانى- چاپى حەكىم مەلا سالىح" - بە ناوى ئالان سولتانيەو
 سروە، گۆفاريكى فەرھەنگى ئەدەبىيە، ناوەندىسەلاحەدين ئەيووبى لە ورمى دەرىدە كات
 ژمارە ۱۴۱ سالى ۱۳۷۷-۱۹۹۸، ل ۱۹-۲۳

"پانانى كىتەب" - ھەلسەنگاندى تاريخ مفصل كرمانشاهان، مامۆستا محەمەد عەلى سولتاني
 گزينگ، گۆفاريكى وەرزانەى فەرھەنگى - ئەدەبىيە، سوئىد، ژمارە ۱۹، بەھارى ۱۳۷۷-
 ۱۹۹۸، ل ۶۲-۶۳

"چاپكراوى نوئ" - لاپەرەيەك بۆ ھەلسەنگاندى و ڤاگەياندى كىتەب و چاپەمەنى كوردى يان
 سەبارەت بە كورد لە مانگانەى 'مەلبەند' ئورگانى مەلبەندى ڤۆشنىرى كوردى لە لەندەن
 بەشى يەكەم لە ژمارە ۷۴ ھو دەستى پىكرد (سپتەمبەرى ۱۹۹۶) و لە تۆمارە كانى مندا تا
 ژمارە ۱۲ و ۱۳ (سالى ۱۹۹۹) درىژەى كىشا و تىيدا دەيان كىتەب و ڤۆژنامە و گۆفار ناسىندرا
 و ھەلسەنگىندرا.

"چاپكراوى نوئ" - بەشى ۱۰، ناساندى ۲۰ كىتەب و چاپەمەنى دەورەيى تازەى كوردى يان
 سەبارەت بە كورد، مەلبەند، بلاو كراوہيە كى مانگانەى مەلبەندى ڤۆشنىرى كوردە لە لەندەن،
 ژمارە ۸۵ ئۆگستى ۱۹۹۸، ل ۳۰-۳۲

"گولبژىرى بەلگەنامە سىياسىيە كانى ئىران و عوسمانى" - بەرگى ۱ تا ۷ ڤابوون، گۆفاريكى
 كولتورىي گشتىيە، سوید، ژمارە ۲۴، ۱۹۹۸، ل ۸۲-۸۴

"دوو كۆمەلە شىعەرى لە تىف ھەلمەت" - پەيام، بىكەى ڤاگەياندى و بلاو كوردنەوہى ڤەسەن،
 لەندەن ژمارە ۹، ئۆگستى ۱۹۹۸، ل ۲۳

"چاپكراوى نوئ" - بەشى ۱۱، ناساندى ۱۵ كىتەب و چاپەمەنى دەورەيى تازەى كوردى يان
 سەبارەت بە كورد، مەلبەند، بلاو كراوہيە كى مانگانەى مەلبەندى ڤۆشنىرى كوردە لە لەندەن،
 ژمارە ۸۶ ئۆگستى ۱۹۹۸، ل ۳۳-۳۵

"چاوخشاندنیک به کتیبي نهیتییه کانی پهیمانی ۱۹۷۵ ی جهزائیر، نووسینی 'عیسی پژمان' دا"
 رۆژنامهی 'په یام'، لهندهن، ژماره ۷، مهی ۱۹۹۸، ل ۲۳

کتیبي "کوردستانی خوارووی رۆژهلات له سهدهی حهفدهوه تا سهرهتای سهدهی نۆزده"
 نووسینی ی ئی فاسیلیهقا، وهرگیپانی رهشاد میران رۆژنامهی 'په یام'، لهندهن، ژماره ۸، جولای
 ۱۹۹۸، ل ۲۳

"رۆژهلاتی کوردستان له نووسینه کانی جهلیلی گادانیدا"، کتیبي ۵۰ سال خهبات، بهرگی
 یه کهم رۆژنامهی 'په یام'، لهندهن، ژماره ۱۰، سپتهمیری ۱۹۹۸، ل ۲۱

"چیشتی مجبور یا چیرۆکی راستی" - ههلسهنگاندنی بیرهوهرییه کانی مامۆستا ههژار
 رۆژنامهی 'په یام'، لهندهن، ژماره ۵، فهبریهوری ۱۹۹۸، ل ۱۹

"عیراق و تاوانی جینۆساید"، ریکخراوی چاوهدیپیی مافی مرۆف / خۆرهلاتی ناوهراست
 وهرگیپان له ئینگلیزییهوه، جهمال میرزا عهزیز، وهشاندا ههقیوون، بهرلین، ۲۰۰۰
 رۆژنامهی 'په یام'، لهندهن، ژماره ۲۲، مارچی ۲۰۰۱، ل ۳۹

"رانانی کتیب" - بهههشتی ئهوبهر پرده که، قورئانی کوردیی مامۆستا ههژار.
 رۆژنامهی 'په یام'، لهندهن، ژماره ۳۳، ئوکتۆبر-نهامیری ۲۰۰۱، ل ۴۸

"ئهفغال، کورد و دهولهتی عیراق - کتیبه بایه خداره کهی شۆرش حاجی" -
 مهلبهند، بلاو کراویه کی وێژهیی، رۆشنیری گشتیی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن،
 ژماره ۹۱، جوون ۲۰۰۴، ل ۲۰-۲۱

"عیراق و تاوانی جینۆساید + بووژاندنهوهی میژووی زانایانی کورد له رینگه
 دهستهته کانیانهوه"، ههلسهنگاندنی دوو کتیب رۆژنامهی 'په یام'، لهندهن، ژماره ۲۲، مارچی
 ۲۰۰۱، ل ۳۹

"دوو کتیبي نویی مامۆستا کهریمی حیسامی"، ههلسهنگاندنی دوو کتیب رۆژنامهی 'په یام'،
 لهندهن، ژماره ۲۲، مارچی ۲۰۰۱، ل ۳۹

"بووژاندنهوهی میژووی زانایانی کورد له رینگه دهستهته کانیانهوه"، بهرگی سیهم، محهمه
 عهلی قهره داغی، رۆژنامهی 'په یام'، لهندهن، ژماره ۲۲، مارچی ۲۰۰۱، ل ۳۹

"کتیبي کوردی بۆ مندالان - ناساندنی ۲۲ کتیب"، به ناوی جوان بۆکانی - لهندهن،
 مهلبهند، بلاو کراویه کی وێژهیی، رۆشنیری گشتیی مهلبهندی رۆشنیری کورده له لهندهن،
 ژماره ۹۱، جوون ۲۰۰۴، ل ۴۲-۴۳

"رانی کتیب" - پیی گۆره ویدریژ، کتیبی مندالان مهلبه‌ندی، بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی مهلبه‌ندی
 رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۲ ئوکتۆبری ۲۰۰۴، ل ۶۶

"ئاھووی ئیلاخان، خانمی خیلان- دیوانی شیعره‌کانی د. عابید سیراجه‌دین نه‌قشبه‌ندی" و
 ئەزموونیککی به‌پیتی ژیان (محمد سەعید مەحمود) - به‌ناوی جوان بۆکانی
 مهلبه‌ندی، بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی مهلبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۲،
 دیسه‌مبەری ۲۰۰۴، ل ۴۹

"کاریکی سەرکه‌وتوو - چەند لاپەرەیه‌ک له میژووی رۆژنامه‌وانی - نووسینی نه‌وشیروان
 مسته‌فا ئەمین"، به‌ناوی ئالان سولتانی مهلبه‌ندی، بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی مهلبه‌ندی رۆشنیری
 کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۳، مارچی ۲۰۰۵، ل ۴۸-۴۹

"دوو کۆمه‌له‌ شیعری سەر به‌ست که‌رکوککی شاعیر" مهلبه‌ندی، بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی
 مهلبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۳، مارچی ۲۰۰۵، ل ۵۳-۵۴

"ئەنگە‌که‌ی باو‌کم - سەر دەمی مندالی له کوردستان، نووسینی هونەر سەلیم، تەرجه‌مه‌ی
 ئینگلیزی"، بی ناو مهلبه‌ندی، بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی مهلبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن،
 ژماره ۹۳، مارچی ۲۰۰۵، ل ۵۳-۵۴

"ئەمام‌یککی ساوا به‌لام به‌گور و تین" - هه‌لسه‌نگاندنی بلاو کراوه‌ی 'ئەمام‌ی ئینگلیزی مهلبه‌ندی،
 بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی مهلبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۳، مارچی ۲۰۰۵،
 ل ۵۵

"عیلی بارزان" - نووسینی د. محەمەد عەلی سولتانی، فارسی مهلبه‌ندی، بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی
 مهلبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۴، مارچی ۲۰۰۵، ل ۶۳-۶۵

"چاپ‌کراوی نوێ" - ناساندنی ۳ چاپه‌مه‌نی ده‌وره‌یی تازه‌ی کوردی، بی ناو مهلبه‌ندی،
 بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی مهلبه‌ندی رۆشنیری کورده له له‌ندهن، ژماره ۹۴، جوونی ۲۰۰۵،
 ل ۶۶

"جیهانی ته‌ماوی شیعری به‌رۆژ ئاکره‌یی - هه‌لسه‌نگاندنی کتیبی 'به‌ته‌ما بووم له‌ ته‌م بدویم'
 به‌ناوی 'جوان بۆکانی' مهلبه‌ندی، بلاو کراوه‌یه کی مانگانه‌ی مهلبه‌ندی رۆشنیری کورده له
 له‌ندهن، ژماره ۹۵، ئوکتۆبری ۲۰۰۵، ل ۶۴-۶۶

"تایین بۆ دەسەلات - هەڵسەنگاندنی کتیبی 'تایین بۆ دەسەلات'ی هاشم کەریمی"، بی ناو مەلەبەند، بلاوکراوویەکی مانگانەیی مەلەبەندی رۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۵، ئۆکتۆبری ۲۰۰۵، ل ۶۷-۶۹

"دوو فەرەنگی بەنرخ، دوو کاری مەزن - هەڵسەنگاندنی فەرەنگی کوردی ئینگلیزی مایکل شایات و د. شەفیق قەزاز، بی ناو مەلەبەند، بلاوکراوویەکی مانگانەیی مەلەبەندی رۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۵۱ ل ۶۴-۶۶

"گۆلبژی بەلگەنامە سیاسییەکانی ئێران و عوسمانی" - بەرگی ۴ تا ۷ مەلەبەند بلاوکراوویەکی مانگانەیی مەلەبەندی رۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ؟، مارچی ۲۰۰۶، ل ؟

"رۆژنامەیی کوردستان چاپی تاران (۱۹۵۹ - ۱۹۶۳)" - مەهاباد، گۆقاری کۆمەلایەتی، فەرەنگی، ئەدەبی لە شاری مەهاباد، ژمارە ۵۸، بەفرانباری ۱۳۸۴ (۲۰۰۵)، ل ۱۶-۱۷
 "جان شیفته" - سەرەتایەکی بۆ کۆمەلە شیعری 'سرود پرستوی' کاکم عومەر سولتانی (وەفا) مەهاباد، گۆقاری کۆمەلایەتی، فەرەنگی، ئەدەبی لە شاری مەهاباد، ژمارە ۶۰ (ل ۴۸-۵۱) و ۸۱ (۵۰-۵۳)، رێبەندان و رەشەمەیی ۱۳۸۴ (۲۰۰۶)

"عەبدوڵلا بەشیر و بەرەو زەرەپەر - هەڵسەنگاندنی کۆمەلە شیعری بەرەو زەرەپەر، بی ناو مەلەبەند، بلاوکراوویەکی مانگانەیی مەلەبەندی رۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۶، مارچی ۲۰۰۶، ل ۷۲-۷۴

"بنکەیی چاپەمەنیی ژین و چوار بەرەمی نوی ئەنوەر سولتانی - رۆژەلاتی کوردستان لە بەلگەنامەکانی وەزارەتی دەرەووی بریتانیادا - درایشر و کورد، دوو دەیلی شەرەفنامەیی بتلیسی، لاهووتی کرماشانی شاعیری شۆرشگێری کورد"، بی ناو مەلەبەند، بلاوکراوویەکی مانگانەیی مەلەبەندی رۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۶، مارچی ۲۰۰۶، ل ۹۹

"رانی کتیب" چوار گۆقار: ئاویەر-ئایدەر، گۆقاری هەزار میرد، هەقیوون، گەلاویژی نوی پەيام، بنکەیی راکەیاندن و بلاوکردنەووی رەسەن، لەندەن ژمارە ۶، نەورۆزی ۱۹۹۸
 "هەورامان و دلەیی دیوانەیی هونەرەند تارا جاف"، بە ناوی جوان بۆکانی مەلەبەند، بلاوکراوویەکی مانگانەیی مەلەبەندی رۆشنییری کوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۷، سێتەمبەری ۲۰۰۶، ل ۹۹ - ۱۰۰

"قەلایچی بۆکان هەمان هەگمەتانی کۆنە"، مایپەری رۆژەلات-بۆکان، ۲۰۰۶/۱۰/۲۹

"فەرھاد شاكەلى و ئەو چرايەى وا دلى پووناك دەكاتەو و تەمەنى دەسووتىتت"، بە ناوى جوان بۆكانى، مەلبەند، بلاوكرائوئەكى مانگانەى مەلبەندى رۆشنىرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۸، جونى ۲۰۰۷، لى ۹۱-۱۰۰

"فەرھەنگى ئىنگلىزى - كوردى ئازادى- د. حەمە رەشىد قەرەداغى"، بە ناوى ئالان سولتانى مەلبەند، بلاوكرائوئەكى مانگانەى مەلبەندى رۆشنىرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۸، جونى ۲۰۰۷، لى ۹۱-۱۰۳

"چار كىتىبى بەنرخ لەپەيوەندى 'بەيت'ى كوردىدا- گەنجى سەربەمۆر، چىرۆك و بەيتى كوردى، پىكھاتەى بەيتى كوردى، ژىلەمۆ"، بە ناوى جوان بۆكانى مەلبەند، بلاوكرائوئەكى مانگانەى مەلبەندى رۆشنىرى كوردە لە لەندەن، ژمارە ۹۸، جونى ۲۰۰۷، لى ۱۰۴-۱۰۷

"كەشكۆلى عەزىز و سەوزەحمەد"- نووسراو لە بۆكان، ۱۸۸۰ گۆقارى ژىن، سلىمانى، ژمارە ۱ پووشپەى ۲۰۰۹

كورد و ئايىنى بەھايى، كىتىبى "كوردستان ئەى خۆشەويستىم"، بەھىە فەرەجوللا زەكى مەريوانى، وەرگىران لە ئىنگلىزىيەوئە ئەنوەر سولتانى، واتە- گۆقارىكى رۆشنىرى گشتىيە، دەزگاي ئاراس لە ھەولتير دەرىدەكات، ژمارە ۲ ئەيلوول ۲۰۱۰، لى ۵۳ - ۶۸

سەبارەت بە كىتىبى "كوردستان ئەى خۆشەويستىم" نووسىنى بەھىە فەرەجوللا زەكى مەريوانى، وەرگىران لە ئىنگلىزىيەوئە، ئەنوەر سولتانى مالپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى نووسەران، سەرەتاي سالى ۲۰۱۰

"بەيتى 'كۆبانى' شىعەرى ئەنوەر، گوتن بە ھەواى بەيتى دەمدەم، ھونەرمەند ؟؟؟؟ مالپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى نووسەران، سەرەتاي سالى ۲۰۱۴

"ئىجبارى لە كوردستان و گۆرائىيەكى نەمر محەمەدى ماملى" مالپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى نووسەران، كۆتايى ھاوئىنى ۲۰۱۷

"قىرقەى ئەھلى حەق" نووسىنى د. سەعەدخانى كوردستانى، وەرگىران لە ئىنگلىزىيەوئە، ناساندنى نووسەر و وتارەكەى. مالپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى نووسەران، ۲۰۱۷/۱۱/۳۰

"حزبایەتى لە كوردستان- روائىنىك بە كىتىبى بىرەوئەريەكانى ھەقال كويستانىدا" مالپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى نووسەران، ۲۰۱۸/۳/۲۱

"نووسراوكانى مامۆستا حەسەن ئەيووبزادە (مامۆستا گۆران) لەسەر مالپەرى رۆژھەلات-بۆكان" مالپەرى رۆژھەلات-بۆكان، بەشى نووسەران، سالى ۲۰۲۰

"نووسراوه کانی کاک نادر فهتحي (شوانه) له سهەر مالمپهري رۆژهه لات- بۆکان" مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، ۲۰۲۰/۵/۱۶
 "نووسراوه کانی د. کامران ئەمین ئاوه له سهەر مالمپهري رۆژهه لات- بۆکان" مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، سالی ۲۰۲۰
 "کتابخانه سازمان انقلابی و کردستان" ناماده کردن و وهرگێرانی مامۆستا حهسهن قازی، مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، سالی ۲۰۲۲

شيعر

وهرگێراوی ۱۰ پارچه شيعری جهیمز جۆیس، نووسهري ئيرلهندی وهرگێران له ئینگلیزییهوه، مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، سالی ؟
 وهرگێراوی ۱۲ پارچه شيعری نازم حیکمهت، شاعیری تورک وهرگێران له تورکییهوه، مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، ۲۰۰۴/۸/۲
 "شيعری گویتی و شهمالی محهمهد رهزا شيعی کهدکهنی، تهرجه مهي حهسهن ئهییوبزاده و ئه نوهر، له فارسییهوه مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، سالی ؟
 شيعریکی دیکه کوردی ئه بولقاسم لاهووتی. مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، سههه تاي سالی ۲۰۰۹
 "بهیتی کۆبانی"، شيعری خۆم مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، سالی ۲۰۱۴
 "یهقین" - شيعری خۆم بۆ لایهنگرانی ريفراندۆمی سالی ۲۰۱۷ مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، سالی ۲۰۱۷
 چهند شيعری دیکه خۆم: هه باسنامه، (۱۹۸۸)، بهیتی شهله مین و ... بلاو نه کراونه تهوه

وتووێژ

"میژووی زاره کبی چهپ له کوردستان" - وتووێژ له گهڵ کاک محهمهد خاکی، رادیۆ دیالۆگ، بهشی یه کهم، ئوکتۆبری سالی ۲۰۱۷، بهشی دووهم، نوامبری سالی ۲۰۱۷، بهشی سییهم، نوامبری سالی ۲۰۱۷، ههروهها مالمپهري رۆژهه لات-بۆکان، بهشی نووسهران، سالی ۲۰۱۷

"چه‌واشه‌كارى له ميژووى كورددا"- وتوويز له گه‌ل كاك محهمه‌د خاكي، راديؤ ديالوگ، نوامبرى ۲۰۲۰؛ هه‌روه‌ها مالمپه‌رى رۆژه‌لات-بۆكان، به‌شى نووسه‌ران، سالى ۲۰۲۰
 "په‌لوا ماموستا سولتاني سه‌رو زماني هورامي"- وتوويزيكي كورتى سه‌ر ته‌له‌فزيونى ؟
 مالمپه‌رى رۆژه‌لات-بۆكان، به‌شى نووسه‌ران، سالى ؟

وتارى چاپ نه‌كراو

"يادداشتيك له‌سه‌ر شيوه‌زمانىكي كوردى، لقي 'شادى'ى كرمانجى، نووسىنى ميجه‌ر ئى بى سۆن، وه‌رگيران له ئىنگليزييه‌وه، ۳۹ لاپه‌رى ده‌ستخه‌ت
 "چاپه‌مەنى ده‌وره‌يى له 'كتابخانه‌ى كوردستان'ى مه‌لبه‌ندى رۆشنيرى كوردى، له‌نده‌ن"، سه‌رجه‌م، ۶ به‌رگ ۱۹۹۸/۵/۱۵
 "خه‌باتى رپوناكيريى له رۆژه‌لاتى كوردستان"
 "كتيبى 'اروميه در محاربه عالمسوز- از مقدمه نصارا تا بلواى اسماعيل آقا"
 "چۆن 'قاله‌ى مه‌ران' بوو به 'قاله‌ى هه‌موو كوردان'؟" ۲۰۰۹/۷/۵
 "ئويوونه‌وه‌ى كۆن- سه‌رنجدانىكي ره‌وتى ئەمپروى شيعرى كلاسىكى كوردى له بۆكان" "طى
 اين مرحله با مرغ سليمان كرديم"- يادىك له مه‌لا هادى ئەفخه‌مزاده ۲۰۰۸/۹/۱
 "پيرستى وينه‌ى ميژوويى كورد و كوردستان له كتيخانه‌ى ناوه‌ندى زانستگه‌ى تاران" هاوينى
 ۲۰۰۶ "ماسى خانم" - شانۆگه‌رى / فىلمى ميوزىكال بۆ مندالان، پيشنيارىك. له‌سه‌ر بنه‌ماى
 چيروكى 'ماسى خانم' نووسىنى عه‌لى ره‌زا موحه‌مه‌ديان ۲۰۰۳/۱۰/۱۰
 "ماسى خانم و ئابجى فيل"- شانۆگه‌رى / فىلمى ميوزىكال بۆ مندالان، پيشنيارىك. له‌سه‌ر
 بنه‌ماى چيروكى 'ماسى خانم' نووسىنى عه‌لى ره‌زا موحه‌مه‌ديان ۲۰۰۳/۱۰/۱۰
 "ده‌ستووسى فه‌ره‌ه‌نگىكى بچووكى كوردى-ئىنگليزى له كتيخانه‌ى سواس، له‌نده‌ن"
 فيريوه‌رى ۱۹۹۷
 "تارىخ محمودى يا گلشن التواريخ"- ده‌ستووسىك له سه‌ر ميژووى شارى ورمى، كتيخانه‌ى
 سواس، له‌نده‌ن، فيريوه‌رى ۱۹۹۶
 "حه‌يده‌رباباى دووه‌م"، وه‌رگيران له توركىي نازه‌ربايجانييه‌وه"

"غلط گیری دیوان قره العین - چاپ بنیاد کتابهای سوخته ایران"
 "قه سیده یه کی میرزا علی ئە کبەر وه قایع نیگار به دهستخه تی خوی"
 "پرسیای راگواستی دهق له نووسیندا - به گویره ی په پرهوی زانستگه ی هاروارد" نووسینی
 کارپۆل ئیلیهت، وهر گێپران له ئینگلیزییه وه
 "مۆسیقای فۆلکلۆری کوردی له پۆژئاوای ئێران" نووسینی دیه تر کریستسن، تۆمار کردنی
 دیه تر و نیرسس کریستسن، وهر گێپران له ئینگلیزییه وه (ناته واو)
 "نگاهی به حیدر بابای شهریار ترجمه بهمین فرسی"
 "پروژه ی وهر گێپران ۱۰ شیعری گۆران به فارسی" له سهر داواکردنی دۆستیککی هونه رمه ند"
 "ترجمه فارسی و تحلیلی بر 'بحث مختصری در باره سوسیالیزم دکتر عبدالرحمن قاسملو'،
 ۱۹۹۰ / ۷ / ۳

"هه ندی ماتریالی نوی هه ورامی له کۆللیکسیۆنی ئاگه مه یر بێندیکتسن دا" نووسینی ئارثور
 کریستسن، وهر گێپران له ئینگلیزییه وه.
 "چیرۆکه کوردیه کانی ناو کۆللیکسیۆنی خۆم"، بازیل نیکیتین، وهر گێپران له ئینگلیزییه وه
 "چیرۆکی خیلقهت" سادق هیدایهت، وهر گێپران له فارسییه وه
 "گه وره پیاوانی جهنگه ل"، نووسینی جۆمۆ کیناتا، وهر گێپران له ئینگلیزییه وه
 "خوازیینی"، ئانتۆن چیخوف، وهر گێپران له ئینگلیزییه وه
 "به شیک له شیره کانی بیرتولد بریشته"، وهر گێپران له ئینگلیزییه وه
 "ترجمه فارسی اشعار کردی"، وهر گێپران شیعری هه ندیک شاعیری کورد بۆ سهر فارسی
 "سهره تا بۆ یادداشت و بیره وهری و شریتی دهنگی نه مر حه مه ره ئووف مه لا حه سه ن
 (حافزه لقورئان)، ئاماده کردنی کاک ئیسماعیل ئیسماعیل زاده. مامۆستا پیش کۆچی دوایه که ی
 منی کردبووه بهرپرس بۆ بلاوکردنه وه ی بیره وهرییه کانی به لام به داخه وه بنه مالهی مامۆستا
 تائیتا به وه رازی نه بوون بابه ته که بلاو بیته وه. بیره وهرییه کانی مامۆستای نه مر گه لیک لایه نی
 خه باتی سیاسی و حزبی له پۆژه ه لاته و باشووری کوردستانی خستۆته بهر باس و گه لیک
 هه والی نه بیستراوی تیدایه، حه یف و خه ساره نه که ویتته بهرچاوی خوینهر

Harvesting a Life

A Collection of articles
in Kurdish and Farsi

by

Anwar Soltani

The subjects of the articles published in this book include history, politics, culture and literature (of Kurdish people) - some articles have already appeared in Kurdish periodicals published in Kurdistan or in European countries whereas others have been shared on Kurdish websites. The remainder appear here for the first time.

Due to my advancing years, I decided to collect a handful of scattered essays into a single book as a final work - its Kurdish name somehow reflects the feeling I have: “Ka Chu, Ma Dani!”, *The hay is past and the grain emerged from the threshing floor.*

This expression is taken from a folk saying in the Kurdish language when farmers complete process of separating the grains from the chaff, usually in autumn.

The articles include my weekly diaries on Kurdish political and cultural life; a memoir of the years in the notorious Evin prison in Tehran; translated essays by the learned European orientalist like Professor D.N. McKenzie and politicians like Henry Kiesinger, as well as translations of documents from the British Foreign Office Collections in the National Archives in London, and such like. The last pages of the book bear a long list of the author’s previous publications.